

W. DOPRAVA ARHIVSKA - UMISLAJ I NOVÉ

ZBORNIK
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM
IV
KNJIGA 7

REDAKCIONI ODBOR
Iz Centralnog komiteta S K B I H
Boško Šiljegović, Velimir Stojnić, Ilija Došen
Iz Vojnoistoriskog Instituta
Fetijen Trgo, pukovnik, Blegoje Pejanović, potpukovnik,
Abdulah Serajlić, potpukovnik
Odgovorni urednik
Fetijen Trgo, pukovnik

PRIREDUJE ZA ŠTAMPU
VOJNOISTORISKI INSTITUT J N A
IZDAJE
VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD „VOJNO DELO“

VOJNOISTORISKI INSTITUT JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIIJE

ZBORNIK

DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNO-OSLOBODILAČKOM RATU
JUGOSLOVENSKIH NARODA

TOM

IV

KNJIGA 7

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1942. GOD.

BEOGRAD

1953

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1942

SEPTEMBAR — OKTOBAR

I

DOKUMENTA PARTIZANSKIH JEDINICA
I PARTISKIH ORGANIZACIJA

BR. 1

DOPIS OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOPO HRVATSKE O KONCENTRACIJI NEPRIJATELJSKIH SNAGA OKO PSUNJA I PAPUKA¹

sl. 430

1-IX-

GLAVNOM ŠTABU N.O.P.O. HRVATSKE

Položaj

Dostavljamo vam u prijepisu 2 pisma² od drugova iz vaše III Oper. zone, koja su upućena u Kozaru, a iz kojih vidite da neprijatelj koncentriše snage oko Psunja, Papuka. Mi smo o tome obavijestili Vrhovni štab.

Mi smo već prije toga preduzeli akcije prema Bihaću i Cazinu³. Mišljenja smo da jačanje akcija na tom terenu može uveliko da omete ofanzivu na Slavoniju. Zato bi akciju, o kojoj je bilo govora u Vrhovnom štabu, na tome terenu trebalo ubrzati.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar⁴,

Komandant⁵,
otsutan

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

² Pomenuta pisma nisu pronađena.

³ O čišćenju neprijateljskih uporišta oko Cazina i Bihaća vidi dok. br. 8 i 10.

⁴ Osman Karabegović

⁵ Kosta Nađ

BR. 2

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA SA USTAŠAMA KOD
SELA BLAGAJ I O STANJU U BRIGADI¹

ŠTAB IV UDARNE
NO BRIGADE
1 septembra 1942

VRHOVNOM ŠTABU
NAR.-OSL. PARTIZAN. i D.V.
JUGOSLAVIJE

Dvadesetdevetog na 30 pr[ošlog] m[jeseca] neprijateljske snage, u jačini od oko 1000 ustaša, milicionara i domobranaca, sa naoružanjem od 2 topa, 2 tenka, 1 blindirani automobil i nekoliko motorcikla, napravile su ispad u pravcu s. Blagaj. Na položaju oko Blagaja nalazile su se 2 mještanske čete² i I bataljon naše Brigade. Isturenu poziciju pred Blagajem, k. Maglaj, branila je jedna četa Kupreškog bataljona, a položaj oko Blagaja držao je I bataljon naše Brigade. Držanje mještanskih jedinica na isturenim položajima bilo je saglasno posljednjoj odluci Vrhovnog štaba, odnosno, naredbi načelnika tog štaba, s ciljem da odbrana sela pada, uglavnom, na mještanske jedinice, time što bi mi učestvovali u većim operacijama. Prilikom neprijateljskog ispada mještanske jedinice su napustile isturenu k. Maglaj i time stavile naš bataljon u težak položaj, koji i onako ne bi mogao odoljeti toliko nadmoćnijim neprijateljskim snagama. Naš bataljon je uspio da lokalizuje neprijateljsko nadiranje u pravcu Novo Selo, uz pripomoć III bataljona naše Brigade, koji mu je bio poslat kao pomoć. Neprijatelj je zapalio oko 250 srpskih seljačkih domova, u kojima i dva starca, i uspio rastjerati sve stanovništvo ovoga kraja u brda.

Mi smo politički prilično izgubili, naročito prvih dana, jedno zbog toga što su jedinice II krajiške brigade, koje su bile tada u mogućnosti, dale ranije otpor neprijatelju i nisu popalili sela, a drugo, što seljaci ovih sela gledaju u nama silu koja, ako hoće da se bori, nepobjediva je.³ Istina je da i oni kao glavnog krivca smatraju mještanske jedinice, no, njihova žalost za popaljenim domovima je toliko velika, da ne shvataju nemogućnost odbrane

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3288.

² Dvije čete Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda

³ Ova je rečenica nejasna. Vjerovatno se htjelo reći: poslije prodora neprijatelja i paljenja sela oslabio je naš politički uticaj i vojnički ugled koji smo uživali kod seljaka u vrijeme kada su jedinice Druge krajiške brigade, na tim položajima, uspijevale da odbiju neprijatelja i ne dozvole mu da popali sela.

izvjesnih objekata pred osam, pa i deset puta nadmoćnijim neprijateljem, kako u ljudstvu, tako i u naoružanju. Mi radimo sve da politički popravimo položaj u ovim selima, koja su, istina, četnički zatrovana, i vjerujemo da ćemo u tome uspjeti.

Mi vršimo manje prepade na neprijatelja, no naše snage su i suviše male da bi neprijatelju mogle zadati jače udarce na komunikacijama i na neposrednim objektima oko samog grada. Neprijatelj danas ima u Kupresu posadu od oko 2800 vojnika, sa jakim naoružanjem i pojačanim utvrđenjima. Sa ovim treba računati, ako se ima namjera izvoditi neke operacije u cilju likvidacije Kupresa. Mi smo čak obaviješteni da neprijatelj ima ofanzivne namjere u pravcu Livna, što se vidi i iz koncentracije neprijateljskih trupa u jednom tako malom garnizonu.

Naše snage su razbacane, a i sami znate, brojčano dosta slabe, te ih ne možemo angažovati za neke ozbiljnije pothvate. Životni uslovi naših jedinica su dosta teški. Tako, napr., naš I i V bataljon nemaju vode; I bataljon zato što je dijelom na svom sektoru potrošio vodu, a dijelom neprijatelj ju je otrovao prilikom svog posljednjeg ispada i samo se zahvaljuje pukom slučaju da se i naši drugovi nisu potrovali; V bataljon iskoristava snijeg, kojeg nema u dovoljnoj količini. Pitanje ishrane isto tako nenormalno funkcioniše, zbog toga što neprijatelj dosta jakim snagama osigurava nepožnjevena polja, s jedne strane, s druge strane, što seljaci ovih sela ne daju od sebe mnogo da bi žetvu mi obrali. Psihološki naši vojnici se vrlo slabo osjećaju na ovom terenu i želja je svijui, iako mi ne damo toj želji da dođe do izražaja, da se povuku sa ovog terena, te i da se odvoje od Kupresa. To je logično, kada se uzme u obzir karakter i mentalitet Crnogoraca, kojima pred očima stalno stoje njihovi skoro najbolji drugovi koje su izgubili kod Kupresa.

Naše je mišljenje da bi našu Brigadu trebalo prebaciti sa ovog terena, dati joj neki lakši zadatak, gdje bi imala uspjeha, jer, svakako, četiri neuspješne operacije⁴ imale su, ipak, i pored našeg političkog rada, izvjesnih posljedica na oduševljenje naših boraca. Boj[na] sposobnost naših jedinica umanjena je samo brojčano, no, mi mislimo da će time što će biti uzdignuti novi kadrovi, i ta strana biti nadoknađena.

U jednom od naših bataljona, koji je imao velike gubitke kod Kupresa, jedan neprijatelj narodno-oslobodilačke borbe pokušao je da vještom razbijačkom parolom »vraćanje Crnoj Gori, jer se tamo sad popravila situacija« mobilise izvjestan broj drugova za povratak, ili, bolje reći, bježanje iz Brigade. Organi naše obavještajne službe na vrijeme su otkrili razbijačke planove tog bandita,

⁴ Misli se: četiri neuspjela napada na Kupres; prvi 11/12 avgusta, drugi 13/14, treći 14/15 i četvrti 19/20 avgusta. Opširnije o tim borbama vidi Zbornik, tom IV, knj. 6, dok. br. 77, 101, 106, 108, 111, 117, 161 i 165.

i drugovi već vrše saslušanje u bataljonu, ali, kako se taj bataljon nalazi na prostoru s. Rilić, mi još nijesmo dobili stvar u svoje ruke i donijeli svoj sud. Vjerovatno je da će danas taj bandit biti sproveden našem štabu i mi ćemo po tom slučaju najenergičnije postupiti.

U našoj Brigadi, kao što vam je i drug Mitar⁵ naglasio, osjeća se velika potreba za prinovu u ljudstvu, jer česti gubici bez popuna, ma i na najbolju političku vojsku, moraju imati posljedica. Tako, da mi vjerujemo da ljudi misle kada se radi o operacijama, ili bolje reći, kada sjede i razmišljaju: »e, sada je red i na mene«. Ako bi naše jedinice, po našem mišljenju, brojile 200—240 boraca, a naši kadrovi mogu ovladati tolikim brojem, onda bi se i svaki pojedinac u takvoj jednoj cjelini osjećao jačim, a tim samim i boj[na] sposobnost jedinice bila bi veća.

Zato vas molimo da popunu naše Brigade izvršite što prije, jer mi, faktički, ovako nijesmo u stanju izvršavati veće taktičke zadatke, a da i ne govorimo o nekim krupnijim operacijama.

Znamo da je to i za vas problem, pitanje municije, no, mi vas obavještavamo da je naša Brigada po pitanju municije tako slaba da i iz tih razloga ne smije se upuštati u neke veće operacije, te se i to odrazilo prilikom posljednjeg neprijateljskog ispada. No, ipak, mi vas molimo da, prilikom prve pljenidbe municije, ostavite dobar dio za borce naše Brigade. Vi znate da je naša Brigada, uglavnom, bila naoružana italijanskim automatskim oružjem. Municija tih oružja je istrošena, a do nove nismo došli, te su danas 8—10 puškomitraljeza italijanskog tipa van upotrebe, a vjerovatno je da će u najskorije vrijeme biti 20, i više.

Naš I bataljon tako danas raspolaže sa jednim jugoslovenskim i jednim italijanskim puškomitraljezom. Zato vas molimo da, ako mi ne bi uspjeli u najskorije vrijeme zaplijeniti neki italijanski puškomitraljez, da nam i u tom smislu izađete ususret, tim prije, što je naše ljudstvo naučeno na automatska oružja, kojih smo, kao što znate, u Crnoj Gori imali u izobilju. Obaviješteni smo da bataljon »Pelagić«⁶ ima 5 teških mitraljeza sistem »Švarcloze«, a naši teški mitraljezi sistem »Breda«, poslije još jedne bitke, biće izbačeni iz upotrebe. Zato mislimo da bi bilo dobro da preporučite bataljonu »Pelagić« da nam ustupi jedan ili dva od svojih teških mitraljeza »Švarcloze«.

Ishrana našeg ljudstva, kao što smo i gore napomenuli, svodi se na meso i krompire, kojih već i nema, i, ponekad, hljeb. Žita smo do sada ubrali 2—3000 kg, no to je većinom ovas i ječam, a mi nemamo sita itd. da bi ipak nekako spravili taj hljeb da se može jesti, te zato tražimo da nam Ekonomski odsjek u Glamoču,

⁵ Mitar Bakic

⁶ Trećeg krajiškog odreda

bez obzira na Kupreško Polje, isporučuje ako ne 1/2 kg, a ono barem 1/4 kg hljeba na borca.

Molimo vas da nam javite kad će biti popunjena naša Brigada, da bi u ishranbenom smislu donekle osigurali te drugove kad dođu. Ako nemate namjeru izvoditi izvjesne operacije u pravcu Kupresa, mi vas molimo da našu Brigadu prebacite na pravac gdje ćemo dobiti popunu, ili na nekom drugom sektoru.

III krajiškom odredu pomažemo u granicama mogućnosti u vojno-političkom podizanju njihovih boraca, pa smo im, unazad nekoliko dana, na zahtjev delegata PK⁷, dali 5 naših starih i dobrih komunista, za rad u vojsci i partiskim organizacijama.

Molimo vas da naše ranjene drugove prilikom ozdravljenja ne dodjeljujete drugim jedinicama, ili partiskim organizacijama, bez naše saglasnosti, jer će se provući, naše je mišljenje, male nepravilnosti, možda, ili će biti povučen neki drug koji je nama neophodno potreban u Brigadi. A najbolje je, pošto ćemo mi dobiti popunjenje, da nam nikoga ne uzimate.

U posljednje vrijeme ljekari su praktikovali da iz bolnica otpuštaju napola izliječene borce, ili izliječene, a još iznemogle, te smo mi redovno morali da te drugove zadržimo još 10—15 dana u našim oporavilištima. Zato bi bilo dobro da skrenete pažnju našim ljekarima, jer su oni i suviše strogi u odnosu na otpuštanje boraca iz bolnice.

Stanje u našoj Brigadi je dobro.

Ima prilično oboljenja i male iscrpenosti, no, ovo kod izvjesnih jedinica. Mi radimo sve da pomognemo našim borcima i oni to, faktički, i vide, no, to još nije dosta.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Mitar⁸

Komandant,
Peko⁹

⁷ Lepa Perović
⁸ Mitar Bakić
⁹ Peko Dapčević

BR. 3

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 3
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU PRI PRVOJ
PROLETERSKOJ BRIGADI O RASPOREDU JEDINICA BRIGADE
I NJIHOVIM ZADACIMA¹**

ŠTAB
V PROLET. N.O.U. BRIG.
3.IX.1942 god.
položaj

Povjerljivo:

OPERAT. ŠTABU PRI I PROLET. N.O.U. BRIGADI²

Položaj

Prema naređenju štaba podnosimo sljedeći izvještaj: Zadatak naše brigade jeste zatvaranje pravaca koji izvode od Travnika dolinom r. Bistrice — G. Vakuf — pa dalje ka Prozoru, od Bugojna dolinom r. Vrbasa — G. Vakuf — Prozor, pravaca koji izvode od doline r. Neretve i to dolinom r. Ramc i dolinom r. Doljanke od Jablanice ka Prozorskoj kotlini, i najzad osmatranje i izviđanje pravca od pl. Bitovnje. Raspored pojedinih jedinica je sljedeći: 1 bataljon: nalazi se na položaju Strmica južno od G. Vakufa. Zadatak: zatvara i brani pravce od Travnika dolinom r. Bistrice — G. Vakuf — put Prozor u vidu zasjeda (Kauš Vrelo i Strmica), dok se glavnina nalazi prikupljena na jednom mjestu. U cilju prikupljanja podataka o neprijatelju od Bugojna ovaj bataljon vrši izviđanja na desnoj obali r. Vrbasa, dolinom r. Bistrice u pravcu Rastova — Travnik i teren ispod Vranice. 2 bataljon: nalazi se u s. Pidriš na okupu sa zadatkom da se upotrebi kao udarna snaga u onom pravcu gdje se neprijatelj bude pojavio, inače vrši osmatranje i izviđanje terena u pravcu Vranice pl., ka Fojnici, i Crnom Vrh. 3 bataljon, bez jedne čete, nalazi se u Šćitu, u mjestu, sa zadatkom: izviđanje i zatvaranje pravca od Jablanice, dolinom r. Doljanke, u pravcu Prozora. 4 bataljon nalazi se u s. Ploči sa zadatkom: izviđanje i zatvaranje pravca od Bugojna, lijevom obalom r. Vrbasa, ka G. Vakufu, drži položaje u vidu zasjeda na položajima Humac i Plješevica, južno i jugozapadno od s. Gračanice,

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3303.

² Krajem avgusta 1942 god. donesena je odluka da se likvidira neprijateljsko uporište Bos. Grahovo. Radi priprema i izvođenja napada formiran je privremeni Operativni štab, u čiji su sastav ušli: štab Prve proleterске brigade i po jedan predstavnik Četvrte krajiške brigade i dviju ličkih brigada — jedinica koje bi učestvovalе u toj akciji. Međutim, prodor neprijatelja u Ključ, 29 septembra, i upućivanje Prve proleterске brigade na taj sektor spriječili su izvršenje ovog plana.

kontroliše pravce putem izviđačkih patrola i to prelaze preko Skrte Plan[ine], sela Planinice i pravca koji izvodi od s. Gračanice — Prištevaca, Glava (k. 1240) — Nišan — Šugine Bare. Kombinovani bataljon nalazi se na položaju s. Perići sa zadatkom da izviđa i osmatra pravac preko pl. Zec ka pl. Bitovnji i sprečava nadiranje neprijatelja sa te strane. Prozorska četa: nalazi se u s. Borovnici sa zadatkom: izviđanje i osmatranje doline r. Rame i sprečavanje nadiranja neprijatelja ovim pravcem. 1 četa 3 batalj. nalazi se u s. Ravno sa zadatkom: zatvaranje pravca u slučaju nadiranja neprijatelja od G. Vukovskog ka Rudom Polju — Duge Mekotine — s. Zahum na našu eventualnu odstupnicu pod jačim pritiskom iz doline r. Vrbasa (Bugojno) i doline r. Bistrice (Travnik) ka Prozoru.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Polit. kom.
Rad. Babić³

Komandant
Sava B. Kovačević

3-IX-42
u 2³⁰ po podne.

P.S.

1) Od prije 8 dana nalazi se jedan naš bataljon na prostoru: Rastovo — Jagodići — Komar — Zijamet — D. Vakuf — Bugojno, u cilju izvođenja demonstracija, izviđanja terena i organizovanja tam[ošnjih] domaćih srpskih snaga u jednu vojničku jedinicu. Bataljon se još nije povratio.

2) Do sada su imali prepade: na Rastovo, Bugojno, D. Vakuf a juče su imali zadatak da poruše put D. Vakuf — Travnik na mjestu Komar. Po obavljenom ovom zadatku trebaju se povratiti, a to će uslijediti danas. Domaće snage srpske polučetničke u svijem ovim akcijama učestvuju sa našim. Kod njih su naši vrlo dobro primljeni.

3) U momentu kad je neprijatelj napravio ispad u D. Vukovsko, taj naš bataljon je napravio jaku a blisku — odnosno sa bliskog otstojanja demonstraciju, tako da je neprijatelj povukao jedan dio svojih snaga ka Bugojnu i napanuo naše 29 pr[ošlog] mj. u jačini od 600 oružnika u pravcu Zijameta. Naši su ih sa domaćim napuštali sve do brda Kalina, tamo ih dočekali, razbili i načerali u bjekstvo nanijevši im žrtve. U ovim akcijama naši su imali samo jednog ranjenog do sada.

4) Pismo Vrhov. štaba (drug Arso) od 2-og ovog mj. primili smo danas. Sa ovijem prijem potvrđujemo. O tome ih obavijestite i ovaj izvještaj molim vas uputite da ne bi drugi šiljali. Vrhovni štab nas je izvijestio da će ga na ovom području predstavljati

³ Radomir Babić

drugovi: Koča,⁴ Marko⁵ i Ratko,⁶ kojima se trebamo obraćati, a vi u svojem pismu kažete da Operativni sačinjava štab I-ve brigade. Dajte objašnjenje. Drug. pozdr. Sava.⁷

BR. 4

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE NA DAN 3 SEPTEMBRA 1942 GODINE¹

ŠTAB
V PROL. N.O.U. BRIGADE
3.IX.1942. god.
Položaj

Povjerljivo:

OPERAT. ŠTABU PRI I PROLET. N.O.U. BRIGADI

Položaj

U vezi naređenja toga štaba od 30. VIII t. god. podnosimo izvještaj.

Ljudstvo:

Na licu:	U rashodu:	
boraca 552	boraca 70	svega boraca 622
neboraca 47	neboraca 26	- „ - neboraca 73
		<u>Ukupno 695</u>

Oružje i municija:

mitraljeza	6 sa	2.680 metaka
p. mitraljeza	21 sa	4.780 metaka
pušaka	552 sa	20.765 metaka
pištolja	125 sa	981 metaka
bombi	268	

Stoka:

tovarnih konja	58
jahaćih konja	18

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. kom.

(M. P.)

Komandant

Rad. Babić

Sava B. Kovačević

⁴ Koča Popović

⁵ Aleksandar Ranković

⁶ Redakcija nije mogla ustanoviti prezime.

⁷ Narodni heroj Sava Kovačević. Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, 1943 godine, kao komandant Treće divizije NOV Jugoslavije.

¹ Original izvještaja, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3302.

BR. 5

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 3
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O FORMIRANJU DVA UDARNA BATA
LJONA I O STANJU OKO BOSANSKOG GRAHOVA I BIHAČA**

ŠTAB
V KRAJIŠ. NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
BR. sl.
DNE 3-IX-1942 G.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 452
4-IX-1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Izveštavamo Vas o sljedećem:

1) U toku je formiranje dva udarna bataljona od bataljona „G. Princip“, „Starac Vujadin“ i „Budućnost“. Formiraće se šest četa sa oko sto boraca u svakoj četi. Bataljon „Budućnost“ ima tri čete sa 330 pušaka, 8 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza (italijanska). Iz bataljona će u udarni bataljon ući dvije čete sa osam puškomitraljeza (1 od njih „Šoša“). Stanje kod bataljona „Starac Vujadin“ je sljedeće: imao je 4 čete sa 340 pušaka, 11 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza. Prije nego što je stiglo naređenje o formiranju udarnih bataljona, iz ovoga bataljona otišlo je u Prvu proletersku udarnu brigadu 100 boraca; po naredbi Vrhovnog štaba komandant toga bataljona C. Oraščić¹ određen je za zamj. komandanta bataljona u Prvoj proleterskoj brigadi. U Udarni bataljon III krajiške brigade iz ovoga bataljona ući će oko 120 boraca sa 11 p. mitraljeza. Iz bataljona „G. Princip“ uzeće se dvije čete sa 9 p. mitraljeza.

Ostatak boraca iz ova tri bataljona ući će u čete koje će ostati na položaju i popuniće mjesta kad stigne naredba o organizovanju područja.

Dva udarna bataljona logorovaće u M. Tičevu, gdje će se sa njima raditi vojnički i politički do daljnje naredbe. Ovi bataljoni biće organizovani kroz tri do četiri dana od danas. Na tome rade

¹ Cvijo Oraščić. Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, 1943 godine.

politkomesar III kraj. brigade² i zamj. politkomesara V KNOP odreda.³ Štabovi bataljona odrediće se od sva tri štaba bataljona.

Na položajima prema Grahovu ostaće svega dvije čete. Bilo bi nezgodno, ukoliko udarni bataljoni dobiju naređenje za pokret, da ovakvo stanje ostane duže oko Grahova jer se sa ove dvije čete ne bi efikasno ništa moglo preduzeti pri nekoj neprijateljskoj ofanzivi. Naime, četničke bande mogle bi da koriste ovakvu situaciju, da upadaju u obližnja oslobođena sela, da ih pale i pljačkaju. Mišljenja smo da bi trebalo što prije preduzeti akciju na Grahovo jer se četnici svaki dan sve više organizuju i u tom smislu dobijaju pomoć od okupatora u oružju i hrani. Izviješteni smo da će [četnici] formirati četiri bataljona oko Grahova i u Strmici i dobiće od Italijana nekoliko bacača. Italijani im daju i hranu a dobijaju pomoć i u odjeći.

Stanje neprijatelja u Grahovu nije se izmijenilo. Jedino je banda popa Đujića došla u Donji Tiškovac i zauzela desnu stranu povrha pruge. Dobro će doći bataljon Sjevernodalmatinskog odreda. Naime, danas je ovdje bio zamj. politkomesara toga Odreda⁴ i sporazumjeli smo se da oni sa štabom pređu u Trubar a da bataljon zauzme položaje na Uilici i prema Stožićima, to jest da otjera četnike iz D. Tiškova. Drug je rekao da će nas o pokretu bataljona izvjestiti, te ne znamo tačno kada će preći na naš sektor. Mi ćemo ih snabdijevati sa hranom.

2) Stanje kod Bihaća je nepromijenjeno. Po izvještaju od 1 o. m. stanje neprijatelja u Bihaću i okolini je 4.700 vojnika. Toga dana stiglo je u grad 17 kamiona sa municijom sa po 63 sanduka u svakom. U izvještaju O.[bavještajnog] oficira Omladin. bataljona kaže se da neprijatelj priprema ofanzivu na Grmeč.

3) Ovaj štab ostao je bez novaca. S. N. O.⁵ odbori tražili su pozajmice za nabavku soli i drugih potrebnih stvari i dali smo im pozajmicu od 50.000 dinara. Danas smo izdali 30.000 dinara sa otkup meda za bolnice. Molimo Operativni štab da nam dodijeli izvjesnu sumu kako bi mogli podmiriti buduće potrebe. III K. N. O. U. brigadi dali smo pozajmicu od 20.000 a drugu Iliji Došenu od tri hiljade.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar,
otsutan

Komandant,
Mil. Morača

² Simo Tadić

³ Milan Trninić

⁴ U to vrijeme Sjevernodalmatinski odred nije imao zamjenika političkog komesara, nego je tu dužnost pored redovne dužnosti vršio politički komesar bataljona »Branko Vladušić« Slobodan Macura.

⁵ Seoski narodni odbori

Ovu sam poštu otvorio na putu, odmah ću krenuti prema Grahovu, tamo se nalazi drug Simo Tadić, polit komesar III brigade. Te ćemo Vas naknadno izvijestiti o stanju na Grahovu. Poštu za III brigadu sam uputio za štab Brigade, oko Cazina, po kuriru našem.

Drug Miloš Bauk probao je svoj bacač, koji je on lično pravio lanjske godine u Drvaru, te mu je mina eksplodirala u bacaču, tako da mu je odnijela desno uvo i ozlijedila glavu i ruke, nakon 2 dana je umro.

O tome će Vas štab Brigade detaljnije izvijestiti.

Sa borben pozd.

SMRT FAŠIZ. — SLOBODA NARODU!

3-X-42

Kotle⁶

BR. 6

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 3
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O STANJU NA TERENU ODREDA**

ŠTAB
VI. K.N.O.P. ODREDA
3 septembra 1942 god.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 456
Od 5/IX-1942

Drugarskom

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Potvrđujemo prijem Vašega dopisa od 1-IX-1942 kao i cigarete 10 kut. Drugovi iz štaba vratili su se od druga komandanta Koste,¹ iz Mrkonjića. Sa drugom komandantom Kostom donijete su odluke da za sada Mrkonjić Grad pripada III K.N.O.P. odredu, koji je već postavio komandanta mjesta; zaključeno je da do daljnega naša dva bataljona, i to I i II, drže položaje oko Vrhpolja, što je potrebno

⁶ Nikola Kotle, politički komesar Petog krajiškog odreda

¹ Kosta Nađ

da se osigura naše lijevo krilo, radi skorih akcija, prema naređenju Vrhovnoga štaba, u pravcu J.² i centralne Bosne. Taj položaj bi trebale pojačati i neke snage I K.N.O.P. odreda. Mi smo uputili druga zamj. komandanta³ na taj sektor da uhvati čvrstu vezu sa tim odredom, i da se sredi taj dosta labilan položaj. Također je govorjeno o mogućnosti akcije na tome položaju; naše je bilo stanovište, a i druga Koste, da je tu moguće jedino zaobuhvatni manevar odozdo, gdje su potrebne veće snage.

Drug Ilija⁴ sa drugom Moračom⁵ otišli su na teren bivšega Drenovićevega sektora gdje operiše III proleterska brigada,⁶ koja održava odmah konferencije i bira NO odbore također i mobilise za vojsku.

Na ovome sektoru vrlo mali [broj] četnika je prešao nama, dok ih se većina krije po brdima. Za sada je postupak Brigade: konferencije.

Jučer smo vam javili za slučaj sa štabom I K.N.O.P. udarne brigade⁷ prema izjavi vodnika kojega su oni poslali nama. Trebali su da dođu ranjenici ovamo, mi smo im bili spremili za jelo i odmor, međutim, kako smo čuli, jutros [su] osvanuli u Ključu i produžili za Bos. Petrovac, (pravac kretanja tačno ne znamo).

Novosti zasada nema, ukoliko bude izvijestićemo Vas.

U nedelju 6 ov. mj. održaćemo odredsku konferenciju politkomesara, komandira i komandanata u Ključu u 8 sati. Mi bi željeli da neko od Vas može da prisustvuje ovoj konferenciji. Izvjestili smo i druga komandanta Kostu.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar,
na terenu

Komandant,
Drago⁸

¹ Jajca
² Milan Zorić
³ Ilija Došen, politički komesar Šestog krajiškog NOP odreda
⁴ Petar Morača, komesar bataljona »Soko« Šestog krajiškog odreda
⁵ Treća sandžačka NOU brigada
⁶ Tih dana, jedan neprijateljski avion je bombardovao štab Prve krajiške brigade. Tom prilikom teško je ranjen komandant brigade Ivica Marušić, koji je poslije nekoliko dana umro. Osim njega ranjeno je još nekoliko članova štaba i osoblja pri štabu. Opširnije o tome vidi dok. br. 21.
⁷ Drago Mažar

BR. 7

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 4 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O BOMBARDOVANJU ŠTABA PRVE
KRAJIŠKE BRIGADE OD STRANE NEPRIJATELJSKIH AVIONA**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 4 septembra 1942 g.
u 8.30 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Obaviješteni ste već o bombardovanju štaba I krajiške u.[darne] brigade.¹ Tom prilikom ranjeno je 18 drugova, a poginulo je troje. Među ranjenima je komandant brigade², politički komesar³, zamjenik političkog komesara⁴ i drugarica Beška. Komandant je teže ranjen, a politički komesar i njegov zamjenik lakše su ranjeni. Štab brigade je bio smješten pored jedne markantne kuće, tako da je avion pomoću špijunaže tačno znao gdje se oni nalaze. Bombardovanje je izvršeno tromotornim avionom ujutru u 5 sati. Postavljen je privremeni štab brigade i to komandant drug Kušić⁵, zamjenik komandanta isti⁶, politički komesar II bataljona drug Kačar.⁷ Mi smo došli do zaključka da je za uspješnu borbu protiv četničkih bandi potrebno da im zadamo jedan snažan udarac i time izazovemo kod njih demoralizaciju, a isto tako, da moramo preduzeti oštrije represalijske prema četiri četnička sela koja se nalaze usred šume Manjače i služe četničkim bandama kao ekonomska baza. Stoga je izdato naređenje svim brigadama da danas pređu u opšti napad na svim sektorima. Ta akcija mora biti brza tako, da možemo uskoro preduzeti predviđenu akciju⁸.

Iz svih gore navedenih razloga predviđena akcija biće odložena za dva-tri dana. Stoga je potrebno da se izvijeste jedinice

¹ Vidi dok. br. 21.

² Narodni heroj Ivica Marušić. Uskoro je umro od zadobijenih rana.

³ Ilija Materić

⁴ Sava Kesar

⁵ Narodni heroj Milinko Kušić, politički komesar Četvrte divizije NOVJ. Izvršio samoubistvo u agoniji kao tifusni bolesnik, marta 1943 godine.

⁶ Vojo Todorović

⁷ Svetko Kačar

⁸ Napad na Jajce je izvršen 24 septembra 1942 godine. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 (prim. 2) i dok. br. 72.

koje su predviđene da napadaju komunikaciju Travnik — G. Vakuf, da započnu svojim akcijama 6 na 7 ov. mj.

Čim primim izvještaj od brigada o borbama ovih posljednjih dana poslaću Vam detaljniji izvještaj.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Kosta

BR. 8

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA SPAHIĆE, JEZERO, SRB-
LJANE, BRKIĆE, CAZIN I OSTROŽAC I O BROJNOM STANJU I
NAORUŽANJU BRIGADE**

S T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE
UDARNE BRIGADE
BR 5
dana 4-VIII¹-1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

U vezi Vašeg naređenja br. 404 i 410 od 2 ov. mj. podnosimo izvještaj u sljedećem:

1.— Sadanja formacija III krajiške narodno-oslobodilačke partizanske udarne brigade jeste: dva bataljona i četa pratećih oruđa. Brojno stanje ljudstva ovih jedinica je 704 čovjeka. Vojnici ovih jedinica su vojnički i politički zreli za udarne jedinice, a to su pokazali i na akciji u Pounju izvedenoj 2 i 3 ov. mj. Prema tome Brigada nema tri bataljona kako se u Vašem izvještaju navodi.

Na sektoru Grahova, od snaga bataljona »Starac Vujadin«, »Budućnost« i »Gavrilo Princip« formiraju se sada dva bataljona, na čemu ispred naše brigade učestvuje drug Simo Tadić, politkomesar štaba brigade². Sem toga, tamo je po ovom istom pitanju — odmah iz V krajiškog odreda — otišao i zamjenik politkomesara brigade drug Kotle³, o čemu nas je obavijestio. Obaviješteni

¹ Omaškom napisano 4-VIII umjesto 4-IX, što se može zaključiti po događajima o kojima se govori u ovom dokumentu.

² Posle izvršene reorganizacije, formirana dva bataljona ušla su u sastav Treće krajiške NOU brigade.

³ Nikola Kotle

smo od druga Tadića da su pomenute jedinice (borci u jedinicama) zadovoljne ulaskom u Udarnu brigadu i da će posao na tome ići vrlo brzo, o čemu da će nam podnijeti izvještaj. Drugih podataka sa te strane za sada nemamo. Napomenuo je da će tamo poslije formiranja bataljona ostati još 400 naoružanih ljudi.

Brojno stanje i naoružanje ovih dvaju bataljona i čete pratećih oruđa jeste:

Ljudi	— — — —	704,
Pušaka	— — — —	500,
P. mitraljeza	— —	26,
T. mitraljeza	— —	6,
Bacača 81 mm	— —	1,
Metaka oko	— —	40.000,
Granata za bacač	—	7.

Hranu za ljudstvo dobivamo na terenu na kome se nalazimo. Odjeća dosta dobra a obuća prosječno slaba (veći dio boraca nosi oputaše⁴).

Brigada raspolaže jednim ljekarom, sa njim jedan bolničar i jedna bolničarka, dok sve jedinice ovih dvaju bataljona i čete pratećih oruđa imaju po jednog dobrog bolničara. Bolničkog materijala za sada imamo dovoljno. Opširniji izvještaj referent saniteta ove brigade,⁵ po pitanju sanitetske službe, podnio je referentu saniteta toga štaba.

U Vašem izvještaju navodi se da su sadanje snage brigade tri bataljona, pa pretpostavljam da ste vjerovatno mislili i na Omladinski bataljon,⁶ za koji mi nemamo nikakvih podataka, tj. da li će ući u sastav Brigade ili ne, ako bude ušao—da li će kao bataljon ili će se omladinske čete uklopiti u čete sadanjih bataljona. Mišljenja smo da bi se ljudstvo omladinskih četa trebalo uklopiti u jedinice, a nikako da budu u Brigadi kao posebne čete, jer se u akciji na Ponju pokazalo—vjerovatno zbog toga što im je to prva akcija—da ih je potrebno izmiješati sa prekaljenim borcima.

2.— Pošto je drug Kotle već stupio na rad u pogledu organizacije jedinica dvaju bataljona na grahovskom sektoru, koji će ući u sastav Brigade, a sem toga Brigada se nalazi van teritorije bivšeg V krajiškog odreda, molimo Vas da organizaciju komande područja sprovede drug Morača⁷ koji se sada nalazi prema Grahovu.

3.— Podnijeli smo Vam izvještaj da je drug Bauk⁸, probajući bacač koji nam je prošle godine konstruisao i napravio, ranjen a poslije 24 sata i umro. Probu ovoga bacača trebao je izvršiti (po njegovom zahtjevu) još dok je bio na Kamenici, ali mu je rečeno

⁴ Opanci napravljeni od neizrađene goveđe kože.

⁵ Marjan (Redakcija nije mogla ustanoviti prezime.)

⁶ Omladinski bataljon Petog krajiškog NOP odreda

⁷ Milutin Morača

⁸ Miloš Bauk

od strane komandanta Brigade da je taj bacač nesiguran i da to ne treba uraditi; ali je kasnije pri prebacivanju ovih dijelova Brigade u Suvaju Petrovačku, sam bez da je ikoga pitao po tome, odnio bacač u jedan gaj, ispalio iz njega jednu granatu i kad je drugu pokušao da ispali ranila ga je, od čega je umro.

4.— Sa podacima [o neprijatelju] u Grahovu i oko Grahova za sada ne raspolažemo. Pisali smo drugovima [iz] štaba ove Brigade, koji se tamo nalaze na formiranju i organizaciji bataljona za ulaz u Brigadu, da te podatke prikupe i prema tome ocijene kolike su snage potrebne za likvidaciju Grahova, i ovako sređene podatke dostave neposredno tome štabu u najkraćem vremenu.

5.— Kad sve predviđene jedinice uđu u sastav Brigade i organizacija bude sprovedena u potpunosti, kako u vojnom tako i u političkom pogledu, na čemu radimo najhitnije, podnijecemo opširan izvještaj tome štabu.

6.— Prema naređenju Operativnog štaba, sadanje jedinice ove Brigade, u zajednici sa III bataljonom I krajiškog odreda i I bataljonom V krajiškog odreda (bihaćkog), 2 ov. mj. u 3 sata dobile su zadatak i napale su na neprijateljska uporišta: Spahiće, Jezero, Srbijane, Brkiće — sa desne strane Une, Miostru, Stijenu, Cazin i Ostrožac—sa lijeve strane Une. Borba je vođena 8 sati za koje vrijeme su bila likvidirana sva navedena uporišta. Ovom prilikom naši borci kao i štabovi, s obzirom na jačinu neprijatelja, njegovu veliku teritoriju i prelaze preko vode, pokazali su veliku hrabrost i natčovječansku izdržljivost. Sa operacijom je rukovodio i u sastavljanju plana učestvovao zamjenik komandanta Operativnog štaba drug Slavko Rodić, koji raspolaže svim podacima o ovoj akciji. Pod jačom navalom neprijatelja iz više pravaca, naše su se jedinice po izvršenom zadatku kasnije povukle pod borbom i sada se nalaze na odmaranju na sektoru Vel. Radić—Krupska Suvaja⁹. U ovoj akciji jedan nam je drug poginuo a tri su ranjena, od ovih dva lakše a jedan teže. Ostaće živi.

Oružje, municija i razna sprema je u prebrojavanju i kada se prikupe podaci podnijecće se izvještaj. Uglavnom plijen je 9 puškomitraljeza, oko 12.000 metaka i dosta pušaka kao i drugog raznog vojnog materijala.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komandanta,
Bajić¹⁰

Komandant,
Karanović¹¹

⁹ Opširnije o rezultatu čišćenja neprijateljskih uporišta u Pounju vidi dok. br. 9 i 10.

¹⁰ Vlado Bajić

¹¹ Nikola Karanović

BR. 9

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 5 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTABA O USPJELIM AKCIJAMA NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA U POUNJU I O SNAZI NEPRIJATELJA U BIHAĆU I DRUGIM GARNIZONIMA

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P.O. ZA
BOSANSKU KRAJINU
Br. 458 5-IX-
Od. 1942

DRUGU KOSTI

**KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU**

Druže Kosta,

od vremena kako si ti otišao na taj sektor¹ formirali smo III krajišku brigadu od 2 bataljona, u koju će unići i Oml. bataljon V odreda. Od bataljona »Starac Vujadin«, »Gavrilo Princip« i »Budućnost« formirali smo 2 bataljona, koji bi mogli biti osnova za IV krajišku brigadu. III k.[rajišku] brigadu prebacili smo na sektor I odreda, a 2 bataljona koji bi ušli u sastav IV brigade koncentrisali smo na Tičevu.

U cilju rasterećenja vašeg fronta i razvlačenja nepr. snaga preduzeli smo akciju u zap. dijelu Krajine, na Pounje, izm. Bihaća i Krupe. Akcija je izvedena 2-IX uz učešće III krajiške brigade, 3 bat. I krajiškog odreda i Oml. bataljona V odreda. 2 bataljona imali su se prebaciti na lijevu obalu Une i jedan od ovih, ne primajući borbu, probiti se do Cazina i likvidirati ga. Drugi bataljon, koji se je prebacio, imao je likvidirati sela na lijevoj obali Une, do Ostrošca, a potom sa snagama krenuti prema Krupi i Otoci. Jedan bataljon je imao za zadatak da likvidira nepr. uporišta Brkiće, Srbljane i Jezero i da sa jednom četom zaposjedne čupriju u Otoci, po likvidaciji ovih sela da pređe na lijevu obalu Une i da produži čišćenje sela prema Bihaću. Omladinski bataljon imao je za zadatak na cesti od Bihaća do Pokoja i da likvidira nepr. uporište Spahiće. Sve su jedinice izvršile svoje zadatke u potpunosti i sva nepr. uporišta između Krupe i Pokoja kod Bihaća, sa Cazinom, bila su već do 10 sati prije podne u našim rukama.

¹ Kosta Nađ se tih dana nalazio kod Sitnice i u Manjači. Vidi dok. br. 14.

Zaplijenjeno je 106 karabina, 8 p. mitraljeza, 16000 metaka, 3 sanduka bombi, dosta ratne spremne, apoteka, 1500 kg šećera, namirnica i stoke.

Imali smo zarobljenih 70 domobrana. Neprijatelj je imao mrtvih 140 ustaša i razbojnika — Krajišnika.² Broj ranjenih ne može se tačno utvrditi. Kod nas 4 mrtva i 8 lakše ranjenih.

Naše snage po završenoj akciji prebacile su se na desnu obalu Une, kako je bilo predviđeno³.

Neprijatelja je ova akcija iznenadila. U Bihaću i okolnim mjestima zavladao je strah i panika.

Sutradan došli su njemački avioni i tenkovi i jače snage neprijateljske, i uzalud bombardovali Gomile⁴ i mitraljirali po mjestima odakle smo se mi već ranije povukli.

Ova akcija imala je za cilj da i politički pripremi teren za onu drugu akciju⁵ koja će se izvesti na ovom klinu sa većim snagama. U akciji su se dobro pokazali svi bataljoni, a naročito se je istakla 1 četa I bat. III krajiške brigade, na čelu sa zamj. komandanta bataljona Đokom Čubrilom, koji je doveo četu na Ostrožački most probivši se između nepr. gnijezda s obje strane Une.

Akcijom je rukovodio Operativni štab.

Izvršićemo još akcija na ovome terenu, kako bi razvukli neprijatelja da ne bi mogao koncentrisati sve svoje snage prema terenu na kome vi vršite akcije.

Neprijateljske snage u Bihaću su 4700. U Bihać neprijatelj dovlači velike količine municije. U Krupi stanje nepromijenjeno. Od Novog se ne osjeća nikakav pritisak. Kod Sane neprijatelj ne preduzima nikakve ofanzivne mjere. Na Grahovu četnici pokušavaju formirati regularne bataljone od dosada razbacanih četnika po selima i Talijani ih u tom pomažu, snabdijevaju sa hranom i obućom, a navodno će ih i naoružati.

Ja ću obići Sanski sektor i VI odred i učvrstiti naše pozicije na ovome dijelu, kako bi vama osigurali leđa. Izvršićemo prodore prema Ljubiji pošto ispitamo stanje neprijatelja na ovome dijelu.

O ovoj akciji na Cazinsku Krajinu izvijesti Vrhovni štab, pošto mi nećemo posebno izvještavati.

Drug Osman⁶ otišao je jučer na sahranu druga Ratka⁷, i još se nije povratio.

² Ustaška milicija formirana u muslimanskim selima oko Cazina.

³ O akciji u Pounju vidi dok. br. 8 i 10.

⁴ Na sekciji: Gomilica

⁵ Radi se o napadu na Bihać, koji je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

⁶ Osman Karabegović

⁷ Riječ je o sahrani narodnog heroja Ivice Marušića koji je podlegao teškim ranama zadobijenim prilikom bombardovanja štaba Prve krajiške brigade od strane neprijateljske avijacije. Vidi dok. br. 7 i 21.

Zaboravili smo napomenuti da u akcijama na Cazinskoj Krajini nije sarađivala I operativna zona, jer kaže da smo ih prekasno obavijestili i da nisu imali vremena da prebace snage. Mi smo im po toj stvari uputili hitnog kurira 29 pr. mj. a akcija je počela između 2 i 3 o. mj.

Onih 7 kom. »Političkih pregleda« koje ste pisali da šaljete nismo primili. Kurir kaže da ih nije primio.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. komandanta⁸,

BR. 10

SAOPŠTENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD SEPTEMBRA 1942 GOD. O ČIŠĆENJU NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA IZMEĐU BIHAĆA, KRUPJE I CAZINA¹

OPERATIVNI STAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU

Br. 472

Od

OBAVJEŠTENJE

OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P i D.V. ZA BOSANSKU KRAJINU O AKCIJI NA CAZINSKU KRAJINU, IZVRŠENOJ 2—3 SEPTEMBRA

U cilju rasterećenja našeg fronta, prema B[anjoj] Luci i razvlačenja neprijateljskih snaga jedinice III krajiške udarne brigade uz učešće 3 bataljona III krajiškog odreda i Omladinskog bataljona V krajiškog odreda preduzele su akciju na neprijateljska uporišta u Pounju, između Bihaća, Krupe i Cazina, i na sam Cazin. Akcija je obuhvatila ukupno 14 sela i mjesto Cazin, i započela je u noći od 2 na 3 septembra u 3 časa, a do 10 časova 3 septembra bilo je likvidirano i posljednje neprijateljsko uporište, tačno po predviđenom planu. Sve jedinice u potpunosti izvršile su svoje zadatke.

⁸ Slavko Rodić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SK BiH. Dokumentat je pisan, vjerovatno, 5 septembra 1942 godine.

Zaplijenjeno je 106 karabina, 8 puškomitraljeza, 16000 metaka, 3 sanduka bombi, dosta ratne spremne, 1 apoteka, 1500 kg šećera, namirnica i stoke.

Zarobljeno je 70 domobrana. Neprijatelj je imao mrtvih, što ustaša, što legionara, preko 140, dok se broj ranjenih nije mogao tačno utvrditi. Naši gubici: 4 mrtva i 8 lakše ranjenih².

Nakon završene akcije naše snage po utvrđenom planu prebacile su se na desnu obalu Une.

Ova akcija silno je iznenadila neprijatelja, i u Bihaću i okolnim mjestima zavladała je prava panika.

Sutradan neprijatelj je navalio sa jakim snagama od Bužima, uz pomoć tenkova i aviona, i uzalud je bjesomučno bombardovao položaje koje su naše snage ranije napustile.

U akciji dobro su se pokazali svi bataljoni i čete, a naročito se je istakla svojom borbenošću i političkom svijesti 1 četa I bataljona III krajiške udarne brigade koju je predvodio zamjenik komandanta I bataljona, drug Đoko Čubrilo.

Akcijom je rukovodio Operativni štab.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Politkomesar,

Zamj. komandanta,
S. Rodić³

² O čišćenju neprijateljskih uporišta u Pounju vidi opširnije dok. br. 8 i 9.

³ Narodni heroj Slavko Rodić. Umro 1949 godine u Beogradu, kao general-potpukovnik JA.

BR. 11

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 5 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJA NA
PUTU BUGOJNO — KUPRES¹**

Š T A B
IV UDARNE N.O. BRIGADE
5 septembra 1942

VRHOVNOM ŠTABU NAR. OSL. PARTIZ. i DOBR. V.
JUGOSLAVIJE

Prema Vašem naređenju uputili smo jednu jedinicu naše Brigade u zasjedu na putu Bugojno—Kupres dana 4 o. mj. sa zadatkom da napadne neprijatelja na ovom pravcu. Jedinica je izvršila zadatak i podnijela slijedeći izvještaj:

Napadnuta su dva neprijateljska kamiona u kojima su bili oko 40 ustaša i domobrana. Ustaše i domobrani su izašli iz automobila prije nego što su došli do naše zasjede, tako da se borba razvila u neposrednoj blizini drumu. Poslije snažnog vatrenog prepada od naše zasjede ustaše i domobrani počeli su da bježe. Naši su ih gonili sve dok ovi nisu zašli duboko u šumu bježeći u pravcu Bugojna. Na bojištu nađeno je 6 mrtvih ustaša, a nekoliko lakše ranjenih uspjelo je da pobjegne. Uništena su i zapaljena oba neprijateljska kamiona. Ratnog plijena bilo je vrlo malo: 6 pušaka, sa nešto municije i nekih manjih sitnica. Sa naše strane nije bilo ni mrtvih ni ranjenih.

I danas je upućena jedna druga jedinica sa istim zadatkom zasjede na komunikaciji Kupres — Bugojno, no rezultat ove akcije još nam nije poznat. Čim dobijemo izvještaj o rezultatu akcije izvijestićemo odmah Vrhovni štab.

Kod mrtvih ustaša nađeno je nekoliko pisama u kojima se opisuje strašno stanje u Kupresu, glad, i uopšte nesnosan život u njemu. Šaljemo ih da bi ih iskoristili za »Slobodnu Jugoslaviju«. Najinteresantnije je pismo pisano Ivanu Lukanoviću, prip. oružničke straže u Dvoru na Uni.

O svima ostalima stvarima u Brigadi izvijestiće Vas drug komandant² usmeno, pošto je jutros otišao da obiđe naš II i IV bataljon, koji se nalaze u okolini Livna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Brigade,
Načelnik štaba:
Ljubo Vučković

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3289.

² Peko Dapčević

BR. 12

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O PROTEKLIM BORBAMA I O POLITIČKOM RADU U BRIGADI ZA VRIJEME OD 16 AVGUSTA DO 5 SEPTEMBRA 1942 GODINE¹

ŠTAB II KRAJIŠKE NOP
UDARNE BRIGADE

Br.

194. g.

Vojno-politički izvještaj dostavlja

DRUGARSKOM OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

Dostavlja se drugarskom štabu vojno-politički izvještaj ove brigade za vrijeme od 16.8.1942 godine do 5.9.1942 godine.

Dana 16.8.1942 godine formirana je II krajiška udarna brigada, sastavljena od Uarnog bataljona I krajiškog NOP odreda, Uarnog bataljona II krajiškog NOP odreda, 4 bataljona II krajiškog NOP odreda, prateće čete i antitenkovskog topa.

Iako potpuno nesređena, brigada je krenula na određene zadatke, tj. u akciju na Vrhpolje². Bataljoni koji su ušli u sastav II krajiške udarne brigade prethodno su bili pročišćeni od bolesnih i fizički slabih boraca koji nisu odgovarali za brigade, kao za udarne i pokretne jedinice. Najveće čišćenje je izvršeno u 2 bataljonu ove brigade, tj. u bivšem 1 udarnom bataljonu I krajiškog NOP odreda, a osim toga masovno su se javljali da nisu sposobni za udarnu brigadu. Ljudstvo u bataljonu još u prve dane bilo je slabo obučeno i odjeveno, specijalno I bataljon, odnosno Uarni bataljon II krajiškog NOP odreda, koji je prije ulaska u brigadu bio na čišćenju terena četničkih bandi na Manjači, Jošavki, Boriji itd., a poslije toga u ofanzivi na Kozari. Ljudstvo koje je sačinjavalo udarnu brigadu, još u prve dane upoznato je preko mnogih sastanaka sa značenjem udarnih brigada, ulogom i zadaćama koje se postavljaju pred udarnu brigadu. Borci koji su sačinjavali udarnu brigadu uglavnom su do formiranja udarne brigade držali položaje, i oduševljenje koje se ispoljavalo što ulaze u udarnu brigadu bilo je dobro!

¹ Original u arhivi CK SK BiH.

² Druga krajiška brigada napala je 19. avgusta snažno neprijateljsko uporište Vrhpolje.

Brigada je krenula na put i na određene zadatke sa mnogo neriješenih i nedovršenih problema (kao naprimjer: intendantura, sanitet, kulturni rad, stoka za nošenje teškog oružja), koji se danas postepeno rješavaju.

Političko stanje boraca kao i njihova svijest nije se mogla u prve dane dobro da upozna, ali sada, nakon dvadeset dva dana života, rada i borbe ove brigade, politička svijest i borbenost samih boraca nama je dobro poznata, koju ćemo u izlaganju iznijeti.

Brigada kreće na put 16.8.1942 godine, sa zadatkom da likvidira ustaško uporište Vrhpolje i da se poslije likvidiranja istog prebaci na desnu obalu Sane prema Sasini. Već u prvim danima pojavljuju se pojedini znaci malodušnosti i slabe političke svijesti kod pojedinih boraca 2 bataljona, koji se već na putu počele razboljevati.

Akcija na Vrhpolje izvršena je 18.8.1942 godine; djelomično je uspjela, a uspjela bi potpunoma da su svoj zadatak ispunili bataljon druga Zorića³ i 2 bataljon ove brigade. Bataljon druga Zorića uopšte nije učestvovao u akciji, a 2 bataljon ove brigade učestvovao je samo sa jednom četom, koja je izvršila svoj zadatak. Dok druge dvije čete nisu izvršile (nisu učestvovali). 1 i 3 bataljon ove brigade svoj zadatak su izvršili, zauzeli i spalili Vrhpolje, ali u protivnapadu koji je neprijatelj u zoru vršio nisu uspjeli da zadrže neprijatelja. Neprijatelju je bilo omogućeno da izvrši protivnapad iz razloga: što gore pomenuti bataljoni nisu učestvovali u toj borbi. U toj akciji ubijeno je oko 100 ustaša, zarobljeno 5 karabina i oko 200 goveda, kao i nešto ovaca. Naše gubitke ćete vidjeti iz priloženog spiska.⁴

Borbenost boraca 1 i 3 bataljona bila je na visokom stupnju, kao i politička svijest. Najbolji dokaz je to da su borci u roku od pola sata na juriš istjerali neprijatelja iz rovova, kojih je bilo oko 150, a drugo da žene i djecu koji su se nalazili u kućama nisu ubijali iako je iz istih pucano.

Poslije akcije odmah je sazvana konferencija cjelokupnog komandnog osoblja bataljona, na kojoj su pretresani detaljno podaci pojedinih bataljona o ovoj akciji. Oštro je kritikovano komandno osoblje 2 bataljona i prikazane posljedice za neučestvovanje 2 bataljona u akciji. Drugovima je skrenuta pažnja da će ubuduće za neizvršenje svojih zadataka biti uzeti na najstrožiju odgovornost.

Razlog kojim se oni pravdaju nije uvažen, a to je: da nisu mogli preći rijeku Sanicu što je duboka i prema tome da nijesu mogli učestvovati u akciji. Drugovi iz bataljona 2 priznali su pred cijelom konferencijom potpuno neizvršenje ovoga zadatka, kao i

³ Milan Zorić, komandant Drugog bataljona Šestog krajiškog NOP odreda

⁴ Redakcija nije pronašla ovaj spisak.

posljedice koje su proizašle iz istoga i obećali su da se ubuduće to neće desiti.

Druga akcija koja je vršena na Vrhpolje⁵ ponovo, nije uspjela jer se neprijatelj mnogo jače utvrdio, ogradio bodljikavom žicom i dobio pojačanje iz Sanskog Mosta. Bataljoni su dali sve od sebe da izvrše svoje zadatke, ali ni pored toga nisu uspjeli. Štab brigade, rukovodeći se čuvanjem naše žive snage, odustao je od juriša, jer bi nam progutao mnoge ljude, iako su to borci tražili.

Od zaplijenjene stoke iz toga sela podijeljeno je 24 komada vlasnicima istih sela Sokolova i Donjeg Ratkova, kojima su ustaše ta goveda oduzele. Ista su goveda poslije oduzeta od strane četničkih bandi. Ovaj postupak je još više zbližio seljački narod sela Sokolova i Donjeg Ratkova našoj Narodno-oslobodilačkoj vojsci, možemo reći da u pomenutim selima imamo veliki broj simpatizera. Sa istim seljacima održano je par manjih sastanaka na kojima su politički komesari bataljona govorili o ciljevima naše borbe, kao i ulozi četničkih bandi koju oni danas vrše sa ustaškim razbojnicima.

Druga akcija na Vrhpolje vršena je noću 28.8.1942 godine.

Dana 23.8.1942 godine jedinice ove brigade se kreću prema Ključu, gdje zanoćavaju.

Dana 24.8.1942 godine vrši se odmor, pranje boraca i popravka stvari koje se upotrebljavaju za pokret, kao i potkov konja. Istoga dana brigada se u tri pravca kreće prema Sitnici i Čađavici, na likvidaciju četničkih bandi kao i na zaštitu Mrkonjić Grada od Banja Luke. Prije odlaska politički komesar brigade⁶ kao i komandant⁷ govorili su o političkom značenju likvidacije četničkih bandi na ovome terenu, razgolitivši sramnu ulogu koju vrše četničke bande, kao i vojnom značenju prodiranja naših snaga ka srcu Bosanske Krajine.

Dana 24.8.1942 godine, u noći, jedinice izvršavaju svoje zadatke. 1 i 3 bataljon obuhvatnim manevrom i jurišom čiste Sitnicu u kojoj se nalaze dvije čete četnika koji su pobjegli na prvi sudar naših patrola sa njihovom stražom. Ostavili iza sebe kazane, kape, fišeklije, cipele i ostale stvari. Zarobljeno je sedam četnika koji su razoružani. Isti nisu pucali i koji su bili nasilno mobilisani. Mi smo ih kući pustili. 2 bataljon goni četnike iz Čađavice i izbija na Ponoru i zauzima položaj. 1 i 3 bataljon produžuju poslije likvidiranja Sitnice, čiste selo Babiće, Iliće i u samu zoru izbijaju na položaje prema Bunarevini, gdje se sudaraju sa neprijateljem koji je pošao iz Banja Luke ka Mrkonjiću.⁸ Neprijatelj je učestvovao u kamionima, u jačini 40 kamiona, 5 tenkova i tri aviona. Na prvom

⁵ Drugi napad na Vrhpolje izvršen je 28. avgusta 1942 godine.

⁶ Niko Jurinčić

⁷ Ratko Martinović

⁸ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 123.

sudaru uništeno je protivtenkovskim topom tri tenka, dva kamiona i luksuzni auto, oborena dva aviona, ubijeno preko 100 neprijateljskih vojnika sa bacačima i puškama. Neprijatelj se povlači u Kadinu Vodu. Od toga dana pa sve do današnjeg dana na ovome sektoru vode se stalne borbe. Neprijatelj u toku borbe dobija pojačanja gdje mu uspijeva par puta da se probije do Sitnice. Prva tri dana borbi na ovome sektoru naša brigada izdržala je velike terete i ispunila svoje zadatke sa uspjehom, ne dozvolivši neprijatelju da proдре ka oslobođenom Mrkonjiću. Dolaskom na ovaj sektor I krajiške brigade i I proleterske brigade situacija se mijenja, u saradnji sa ostalim brigadama uspijeva se po četvrti put protjerati neprijatelja prema Banja Luci. Sa uspjehom je vršeno čišćenje Manjače od četničkih bandi, u kojoj je akciji učestvovao i naš 1 bataljon, koji je zarobio 7 četnika i 15 ubio u borbi. 2 i 3 bataljon vršili su osiguranje ceste Sitnica — Banja Luka. Najkrvavije borbe vodile su se 4 i 5 ovog mjeseca kada je neprijatelj u jačini oko 2000 udruženih bandita pokušao da se prebaci prema Mrkonjiću. Cio dan 4 i 5 do podne naš 2 i 3 bataljon vodili su borbu sa ovim neprijateljskim snagama. Neprijatelj je uspio avijacijom i artiljerijom osvojiti ponovo Sitnicu. Paralelno našoj borbi na samome drumu, naše snage kroz Manjaču produžile su prema Kadinoj Vodi gdje su neprijatelju došle za leđa. Osjetivši naše snage iza leđa neprijatelj se povukao prema Kadinoj Vodi.⁹

Ovom borbom kroz 15 dana naša brigada dala je sve od sebe i izvršila je svoj zadatak, ne dozvoljavajući neprijatelju da ostvari svoj plan. Sa druge strane, u zajednici sa brigadama ostalim, nanijeli smo osjetne gubitke neprijatelju, svojim manevrisanjem ugrozili smo Banja Luku i prisilili ga na koncentraciju svojih snaga na Banja Luci. I kao najvažnije, razbili četničke bande koje su se bile skoncentrisale na ovom sektoru sa svih terena koje drže oni. U ovim borbama naša brigada je imala priličnih gubitaka, koje ćete vidjeti iz priloženog spiska.

Prije ulaska i nastupanja na četničke terene, partizanima je prije sastanka objašnjeno vojničko i političko značenje osvajanja ovog terena od četničkih bandi, naš stav prema četnicima kao i prema masama koje su četnički raspoložene. Ove linije borci su se strogo pridržavali, tako da mase, koje su bile krivo obaviještene o nama, brzo su se uvjerile ko smo mi i zašto se borimo. I pored toga pravilnog držanja naših boraca, te mase uvjerile su se našim držanjem i životom i borbom koju vodimo. Ipak su prikriveno željeli i dobrim dijelom učestvovali da se mi sa ovog terena uklonimo. Dešavalo se to da su prokazivali naše položaje i vodili okupatore i četnike protiv nas. U jednom momentu poslije bombar-

⁹ O borbama na Banjalučkom sektoru vidi dok. br. 14, primjedbu 3.

dovanja štaba I krajiške brigade,¹⁰ učestvovali su u borbi sa vilama i koljem. Nisu nam ništa htjeli prodati, vodu iz bunara izpraznili itd. I pored svega ovoga naši borci strogo su se pridržavali linije Narodno-oslobodilačke borbe, ubjeđujući te mase da su na krivom putu. Oni su javno izražavali zadovoljstvo sa nama, potajno su faktično služili okupatoru. U ovom periodu, tj. u noći između 29 i 30.8.1942 godine, izvršili su dezerterstvo devetorica partizana 2 bataljona ove brigade, na čelu sa komandir 3 čete 2 bataljona ove brigade. Ne znamo kuda su pobjegli, ali je malo vjerovatno da su pobjegli u četnike. Uzrok bjekstva (glavni) je nikakva politička svijest, malodušnost, nevjera u našu pobjedu i strah od četnika. Sa ovakvim drugovima je prožeto dosta partizana ovog bataljona čija se tradicija povlači još iz života samoga odreda. U vezi toga mi smo poduzeli sve da se bataljon očvrsti, stabilizuje. Odmah je poslije bjekstva bataljon povučen sa položaja, održan sastanak sa štabom bataljona, poslije njega konferencije vojnog i političkog rukovodstva četa. Poslije njih održani sastanci, gdje se najoštrije istupilo protiv izbjeglih drugova i proglašeni kao izdajice, gdje većina partizana osudila ih izdajicama. Na sastancima vojnih i političkih rukovodilaca četa, kao i samog štaba bataljona, uočeno je labavo stanje u samom bataljonu, slaba disciplina i politička svijest boraca.

U vezi ovoga iz 1 bataljona ubacili smo jednog komandira čete (Radomira Vujičića), koji je nakon tri dana borbe odmah poginuo. Postavili Muniba Manujblića¹¹ za zamjenika političkog komesara bataljona, druga Slobodana Indića za komandira 3 čete, tako da ovog momenta u ovom bataljonu nedostaje jedan komandir čete, koji je poginuo, i politički komesar 1 čete, koji je ranjen. Ovo popunjavanje mislimo izvršiti na ovaj način: i to za komandira 2 čete ovog bataljona postaviti Vučenović Milana, a dužnost političkog komesara 1 čete vršiće politički delegat iz 1 čete dok komesar ne ozdravi, jer je isti lakše ranjen. U prošlom izvještaju dostavili smo vam detaljnije. Političko stanje 1 bataljona kao i njegova borbenost je odlična!

Političko stanje 3 bataljona kao i njegova borbenost je dobra.

Političko stanje prateće čete kao i njena borbenost je zadovoljavajuća.

Prateću četvrtu smo rasformirali na ovaj način: 3 mitraljeza pridali 2 bataljonu, 3 mitraljeza 3 bataljonu, a 2 mitraljeza 1 bataljonu, koji su se formirali u vodove pri bataljonima.

Ovo smo učinili iz razloga: što je dosadašnja prateća četa onemogućavala pravilan vojni i politički rad među borcima, kao

¹⁰ O bombardovanju štaba Prve krajiške brigade vidi dok. br. 7, 9 i 21.

¹¹ Munib Maglajlić. Poginuo 1943 u Centralnoj Bosni, kao zamjenik komesara brigade.

i samu ishranu. Ovaj način je uveden i kod ostalih brigada. Sadašnja prateća četa sastoji se iz minobacača i protivtenkovskog topa, koji su pod neposrednom komandom štaba brigade.

Politički rad od 25.8. do 5.9.1942 godine nije se odvijao onako kako bi trebalo, jer je to sprečavala borba, koja se vodila neprekidno na ovom sektoru. I pored toga koristio se svaki momenat slobodnog vremena, koji je iskorištavan za podizanje političke svijesti boraca.

Od političkih časova najviše je rađeno u 1 bataljonu, gdje je do sada održano u sve tri čete 39 političkih časova na kojima je većinom učestvovao politički komesar bataljona.

INTENDANTURA: Intendantura je organizovana ovako: intendant drug Savo Trtica¹² je stalno uz brigadu sa svojim pomoćnikom. Njegov zamjenik Nikola Čubrilo sa svojim pomoćnikom je na terenu i organizuje pravljenje magacina i prikupljanje potrebnih stvari u magacine, kao i otpremu istih za brigadu. Organizovana je pekara u Ključu, koja nam dostavlja gotov kruh skupa sa saničkom pekarom.

Imademo jednu krojačku radionicu koja nam je dostavila dosada 39 pari veša i preko 100 kapa partizanki. Nedostaje nam materijal za izradu. Organizovali smo opančarsku radionicu koja je istom otpočela sa radom, dostavila nam je 30 pari opanaka.

Organizovali smo dvije sušane i čim budu šljive sazrele pristupiti radu.

Naručili smo pravljenje buradi, koja se već rade i koja će se upotrebiti za pekmez. Prikupili smo kaca u koje se može smjestiti 12000 kila šljiva za pečenje rakije.

Dobili smo bivši magacin broj 9¹³ od I krajiškog NOP odreda, u koji ćemo smjestiti žito, koje je već prevezeno iz centralnog magacina, i to 11700 kg kukuruza, 3937 kilograma zobi, 300 kilograma graha, 200 kilograma željeza, paketa eksera itd.

Naredili smo kupovinu debelih svinja za mast: sve stvari koje dolaze i odlaze idu preko brigadnog intendanta, koji je povezan sa bataljonskim intendantima.

SANITETSKO ODJELJENJE: Čete imaju po jednog bolničara, koji idu direktno u borbu i koji imaju voditi računa o zdravstvenom stanju boraca i davanju prve pomoći ranjenim drugovima.

Pri štabovima bataljona nalaze se bataljonske bolničarke koje obrazuju bataljonsko previjalište, te upućuju ranjene drugove u bolnice ili u brigadu. Bolničara ima devet.

Bolničarki dvanaest.

¹² Poginuo 1944 god. u Šestoj neprijateljskoj ofanzivi, kao intendant Jedanaeste divizije NOV Jugoslavije.

¹³ Magacin se nalazio u Grmeču.

Jedan bolničar je poginuo, jer nije znao znakove; na pitanje stražara šta su znakovi, on je počeo da bježi i ovaj ga je ubio. Ovo se desilo neposredno iza borbe po noći.

U brigadi ima veći broj oboljenja nogu (reum), teže i lakše prehladenih usljed jako loše odjeće. Partizani spavaju na vani, a noći su već dosta hladne.

Sanitetskog materijala skoro uopšte nema, i to se već par puta tražilo, ali bez odgovora.

Takođe nam nedostaju najvažniji lijekovi.

V E Z E: Svagdje gdje je brigada djelovala imala je redovne i normalne veze sa susjednim jedinicama. Takođe normalne veze imamo sa O.Š.¹⁴

FINANSIJALNO STANJE: Od dobivenih 100000 kuna, brigada raspolaže sa još 40800 kuna. Isti novac je utrošen na kupovinu blaga, sijena, zobi, kao i podjelu štabovima bataljona, koji ćemo novac pravdati propisnim priznanicama. Zarobljivanja novca nije bilo.

Odjeća i obuća vrlo slaba i koja je glavni uzrok čestih oboljenja partizana. U dosadašnjim akcijama, uglavnom protiv četnika, nije se moglo ništa skoro zarobiti.

Hrana prilična.

Dostavlja se spisak ranjenih, poginulih, nestalih u borbi, nestalih zarobljenih, pobjeglih iz redova, kao i spisak koji su od raznih bolesti upućeni u bolnice ili na odsustvo i liječenje, te spisak koji su docnije od rana umrli.

Takođe se dostavlja spisak drugarica, kao i spisak konja u ovoj brigadi, jahaćih i tovarnih.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar, Niko

Komandant, Ratko

¹⁴ Operativni štab za Bosansku Krajinu

BR. 13

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA PRVOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA OD 5 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ODREDA
O REZULTATU NAPADA NA CAZIN¹**

PREPIS

ŠTAB
III BATALJONA I KNOPO
broj 536/42.
5-IX-1942.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 470
OD 7/IX-1942

DRUGARSKOM ŠTABU I KRAJIŠKOG N.O.P. ODREDA

na položaju

Noću 1. na 2. IX izvršen je prelaz preko Une za napad na neprijateljsko uporište Cazin i okolicu.² Sam prelaz je bio vrlo težak, ali se ipak uspjelo prebaciti po predviđenom planu. Nastupanje od Gomile³ do Cazina bilo je onako kako smo predviđali. Uspjeli smo se sa čitavim bataljonom probiti kroz neprijateljska sela i doći [u] samo predgrađe Cazina. Na Gnjilovcu razvijeni u strijelce primili smo borbu sa neprijateljem, kojega smo poslije 10 minuta borbe protjerali na druge položaje. Sa novih položaja bili su protjerani također samo poslije kratkog vremena. U sam Cazin smo ušli u 6 sati ujutro bez otpora. Stanovništvo se nije vidilo na ulicama.

Na čitavom putu kao i u samoj borbi nije bilo žrtava, ni ranjenih ni mrtvih.

Odmah se pristupilo evakuaciji i evakuisano je:

- 6 sanduka lijekova iz apoteke (otpremljeno u centralnu bolnicu)
- 1 kutija lijekova
- 28 sanduka šećera po 50 kg
- 1 bure ulja za jelo (50 litara)
- 2 kante ulja za jelo (40 litara)
- 8 komada pisacih mašina
- 1 roto-aparat ispravan
- 2 šapirografa
- 5000 araka papira
- 100 komada indigo-papira
- 15 matrica
- 3 pantljike za pisace mašine

¹ Pronađen je prepis izvještaja, koji je štab Prvog odreda uputio Operativnom štabu za Bos. Krajinu. Original nije pronadjen.

² Opširnije o borbama u okolini Cazina vidi dok. br. 8, 9 i 10.

³ Na sekciji: Gomilica

2 radio-aparata
 1500 kuverata
 16 peča⁴ raznog štofa (načeto)
 4 peče razne svile (načeto)
 5 komada restli
 30 majica
 7 pari dječjih cipela
 5 pari ženskih cipela sa drvenim đonom
 10 pari dječjih čarapica
 35 madraca
 2 gasmaske
 3 para konja i troja kola
 53 kg soli
 2 bunde.

Ovih stvari bilo je mnogo više ali su u putu i u samim magazinima razgrabljene i ne znamo gdje se šta nalazi.

Za čitavo vrijeme evakuacije grad je bio obezbjeđen snagama ovog bataljona. 3 četa ovog bataljona, po ulasku u Cazin, upućena je u Ostrožac.

Putem telefona saznali smo iz Kladuše i Tršca da je neprijatelj poslao jača pojačanja protiv nas. Oko 11 sati neprijatelj je napao na Cazin a u 12 sati smo izdali naređenje za otstupanje. Od ulaska u grad pa do napuštanja grada dobili smo samo jedan izvještaj da se naši nalaze u Ostrošcu. Kurir koji je išao u Stijenu (civil na biciklu) nije se bio još vratio. U otstupanju kao i u nastupanju, te u samom gradu partizani su pokazali da su prava narodna vojska a ne pljačkaši i razbojnici. Analogno tome, stanovništvo u gradu izlazilo nam je na svakom koraku u susret i pokazali su da nisu naši neprijatelji.

Neprijatelj koji je nastupao išao je za nama. Pred samim Ostrošcem napravili smo jednu zasjedu i dočekali neprijatelja. Jaka plotunska vatra i juriš donijeli su nam uspjeh. Kad se neprijatelj razbjegao našli smo 15 mrtvih i mnogo krvi, što dokazuje da je neprijatelj imao još više mrtvih i ranjenih. Neposredno iza toga neprijatelj je navalio iz Cazina, Osretka, Brekovice i Prošića. Mi smo zauzeli položaje s namjerom da po drugi put neprijatelja dočekamo. Međutim, kad se neprijatelj već približio, obaviješteni smo da su snage Udarne brigade⁵ otstupile iz Ostrošca. Mi smo odmah izdali naređenje za povlačenje. Povlačenje je izvršeno u dva pravca. Dio bataljona koji je otstupao niz brinu u pravcu Ostroškog mosta bio je izložen jakoj vatri i pretrpio je znatne gubitke. Tu u borbi neprijatelj je izgubio preko 100 mrtvih a mnogo više ih je bilo ranjenih. Kad je pala noć počelo je prebacivanje preko vode na naš teritorij.

⁴ Bala

⁵ Treća krajiška brigada

U ovoj akciji naši gubici su slijedeći:

- 1) poginulih 6
- 2) nestalih 6 (među kojima drug Mihailo Šurlan, zamjenik pol. kom. bataljona)
- 3) ranjenih 8 lakše i 1 teže.

Zarobljeno 28 domobrana i jedan žandar, 28 karabina, jedan puškomitraljez, pet sanduka municije i nešto malo druge ratne spreme. U borbi izgubljeno je 7 pušaka.

U ovoj teškoj i napornoj borbi partizani su pokazali veliku borbenost i požrtvovanje. Naročito su se istakli slijedeći partizani: Milan Jeličić, desetar, Čiva, te komandir 1 čete drug Dane Agbaba, koji je iz najteže situacije uspio da izvede četvu sa dosta malim gubicima. U 2 četi istakli su se Branko Štrbac, desetar, Dušan Škorić, Lazo Kovačević, Rade Vukašinović, Branko Lukić, desetar, Andrija Pozajić, desetar, Stojan Jeličić, desetar, Mandarić Ilija, vodnik, i Pejo Gvozdenović, vodnik, a naročito Simo Savić koji je izneo 4 karabina i puškomitraljez; u 3 četi Knežević Mihailo, desetar, koji je pod žestokom vatrom preplivao Unu i nekoliko puta prevezao veći broj partizana i ranjenika, Kalauzović Ibrahim, zvani Gurda je za vrijeme povlačenja iz Cazina upao među ustaše, bacio dvije bombe, zarobio jedan karabin i pobjegao, Delić Ibrahim je pod najvećom vatrom iznio tri karabina te naoružao sebe i svoja dva druga, Rakić Vidosav, vodnik 1 voda je pod žestokom vatrom spasio svog druga koji je pao pod sedru i počeo se daviti i Majkić Milan, vodnik 3 voda, iako teško ranjen, pozivao drugove da nastave borbu, uspio se sam izvući iz neprijateljske vatre, a kad je iznemogao, obratio se komandiru riječima: »Ako umrem, pozdravi mi našu Partiju i drugove partizane«.

Pored ovih naročito treba pohvaliti i odati svako priznanje drugovima iz pozadine koji su pod najtežim okolnostima snijeli materijal i postavili most za prelaz partizana i to: Vejnović Mićo, Jeličić Ilija, Jeličić Dušan, Zmijanjac Stevo, Mandarić Vlado, Sakić Nikola, Šolaja Dušan, Šolaja Lazo, Štrbac Đuro, Mandić Lazo, Jeličić Mićo, Mazalica Đuro, Nedimović Nikola, Santrač Marko, Ružić Đuro, Malinić Marko, Radinović Lazo, Brkljač Sava, Stanković Marko, Kovačević Nikola, Jovan Beronja, Radonić Mićo, Miloš Škorić, Dušan Kantar i Branko Zmijanjac.

Moral kod partizana poslije ove akcije nije ni najmanje opao. Oni su željni borbe i željni osвете za pale drugove.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
Roca⁶ s. r.

Komandant:
Hamdija⁷ s. r.

⁶ Uroš Bogunović
⁷ Hamdija Omanović

2 radio-aparata
 1500 kuverata
 16 peča⁴ raznog štofa (načeto)
 4 peče razne svile (načeto)
 5 komada restli
 30 majica
 7 pari dječjih cipela
 5 pari ženskih cipela sa drvenim đonom
 10 pari dječjih čarapica
 35 madraca
 2 gasmaske
 3 para konja i troja kola
 53 kg soli
 2 bunde.

Ovih stvari bilo je mnogo više ali su u putu i u samim magazinima razgrabljene i ne znamo gdje se šta nalazi.

Za čitavo vrijeme evakuacije grad je bio obezbjeđen snagama ovog bataljona. 3 četa ovog bataljona, po ulasku u Cazin, upućena je u Ostrožac.

Putem telefona saznali smo iz Kladuše i Tršca da je neprijatelj poslao jača pojačanja protiv nas. Oko 11 sati neprijatelj je napao na Cazin a u 12 sati smo izdali naređenje za odstupanje. Od ulaska u grad pa do napuštanja grada dobili smo samo jedan izvještaj da se naši nalaze u Ostrošcu. Kurir koji je išao u Stijenu (civil na biciklu) nije se bio još vratio. U odstupanju kao i u nastupanju, te u samom gradu partizani su pokazali da su prava narodna vojska a ne pljačkaši i razbojnici. Analogno tome, stanovništvo u gradu izlazilo nam je na svakom koraku u susret i pokazali su da nisu naši neprijatelji.

Neprijatelj koji je nastupao išao je za nama. Pred samim Ostrošcem napravili smo jednu zasjedu i dočekali neprijatelja. Jaka plotunska vatra i juriš donijeli su nam uspjeh. Kad se neprijatelj razbjegao našli smo 15 mrtvih i mnogo krvi, što dokazuje da je neprijatelj imao još više mrtvih i ranjenih. Neposredno iza toga neprijatelj je navalio iz Cazina, Osretka, Brekovice i Prošića. Mi smo zauzeli položaje s namjerom da po drugi put neprijatelja dočekamo. Međutim, kad se neprijatelj već približio, obaviješteni smo da su snage Udarne brigade⁵ otstupile iz Ostrošca. Mi smo odmah izdali naređenje za povlačenje. Povlačenje je izvršeno u dva pravca. Dio bataljona koji je otstupao niz brinu u pravcu Ostroškog mosta bio je izložen jakoj vatri i pretrpio je znatne gubitke. Tu u borbi neprijatelj je izgubio preko 100 mrtvih a mnogo više ih je bilo ranjenih. Kad je pala noć počelo je prebacivanje preko vode na naš teritorij.

⁴ Bala

⁵ Treća krajiška brigada

U ovoj akciji naši gubici su slijedeći:

- 1) poginulih 6
- 2) nestalih 6 (među kojima drug Mihailo Šurlan, zamjenik pol. kom. bataljona)
- 3) ranjenih 8 lakše i 1 teže.

Zarobljeno 28 domobrana i jedan žandar, 28 karabina, jedan puškomitraljez, pet sanduka municije i nešto malo druge ratne spremne. U borbi izgubljeno je 7 pušaka.

U ovoj teškoj i napornoj borbi partizani su pokazali veliku borbenost i požrtvovanje. Naročito su se istakli slijedeći partizani: Milan Jeličić, desetar, Čiva, te komandir 1 čete drug Dane Agbaba, koji je iz najteže situacije uspio da izvede četvu sa dosta malim gubicima. U 2 četi istakli su se Branko Štrbac, desetar, Dušan Škorić, Lazo Kovačević, Rade Vukašinović, Branko Lukić, desetar, Andrija Pozajić, desetar, Stojan Jeličić, desetar, Mandarić Ilija, vodnik, i Pejo Gvozdenović, vodnik, a naročito Simo Savić koji je izneo 4 karabina i puškomitraljez; u 3 četi Knežević Mihailo, desetar, koji je pod žestokom vatrom preplivao Unu i nekoliko puta prevezao veći broj partizana i ranjenika, Kalauzović Ibrahim, zvani Gurda je za vrijeme povlačenja iz Cazina upao među ustaše, bacio dvije bombe, zarobio jedan karabin i pobjegao, Delić Ibrahim je pod najvećom vatrom iznio tri karabina te naoružao sebe i svoja dva druga, Rakić Vidosav, vodnik 1 voda je pod žestokom vatrom spasio svog druga koji je pao pod sedru i počeo se daviti i Majkić Milan, vodnik 3 voda, iako teško ranjen, pozivao drugove da nastave borbu, uspio se sam izvući iz neprijateljske vatre, a kad je iznemogao, obratio se komandiru riječima: »Ako umrem, pozdravi mi našu Partiju i drugove partizane«.

Pored ovih naročito treba pohvaliti i odati svako priznanje drugovima iz pozadine koji su pod najtežim okolnostima snijeli materijal i postavili most za prelaz partizana i to: Vejnović Mićo, Jeličić Ilija, Jeličić Dušan, Zmijanjac Stevo, Mandarić Vlado, Sakić Nikola, Šolaja Dušan, Šolaja Lazo, Štrbac Đuro, Mandić Lazo, Jeličić Mićo, Mazalica Đuro, Nedimović Nikola, Santrač Marko, Ružićić Đuro, Malinić Marko, Radinović Lazo, Brkljač Sava, Stanković Marko, Kovačević Nikola, Jovan Beronja, Radonić Mićo, Miloš Škorić, Dušan Kantar i Branko Zmijanjac.

Moral kod partizana poslije ove akcije nije ni najmanje opao. Oni su željni borbe i željni osвете za pale drugove.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
Roca⁶ s. r.

Komandant:
Hamdija⁷ s. r.

⁶ Uroš Bogunović
⁷ Hamdija Omanović

ŠTAB
I KRAJIŠ. NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
Br. Sl.

DNE 8/IX.1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU,

na položaju

Dostavljamo vam u prilogu prepis izvještaja III bataljona ovoga Odreda o akciji na Cazin i druga neprijateljska uporišta.

Ujedno vam dostavljamo u prilogu i kopiju pisma upućenog svim štabovima bataljona i opštinama Suvaja i Srp. Jasenica,⁸ koje smo uputili povodom akcije na Cazin.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Pol. komesar:
Veljo Stojnić

Komandant:
Milorad⁹

BR. 14

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 6 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD SITNICE I O
ČIŠĆENJU MANJACE OD ČETNIKA¹**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 6 septembra 1942 g.
u 20 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

4, 5 i 6 ov. mj. vodile su se žestoke borbe sa kulturbundovima, ustašama i četnicima. Najžešće borbe bile su kod Sitnice, koja je četiri puta išla iz ruke u ruku. Neprijatelj je iz Banja Luke nastupao cestom prema Sitnici u jačini od 1.400 vojnika, 6 tenkova i više aviona, a upotrebio je dvije haubice i dva protivkolska topa. 5 ov. mj. neprijatelj je uspio ući u Sitnicu. Snage II krajiške

⁸ Pravoslavna Jasenica
⁹ Milorad Mijatović

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2884.

brigade morale su se povući uslijed jake neprijateljske artiljerijske vatre. II proleterska i I krajiška brigada, koje su vršile čišćenje Manjače, krenule su odmah sa izvjesnim svojim dijelovima u pravcu Kadine Vode i tako ugrozile neprijatelja sa leđa. Naše snage zaposjele su dominantne položaje kod Kadine Vode. Neprijatelj u Sitnici, čim je osjetio kretanje naših snaga prema Kadinoj Vodi, u paničnom bjekstvu otstupio je prema Banja Luci. Dva bataljona III proleterske brigade² upućena su cestom Mrkonjić — Sitnica, da bi olakšali II krajiškoj brigadi. Naše snage opet su zaposjele Sitnicu i produžile su sa gonjenjem neprijatelja.³

II proleterska i I krajiška brigada uspešno su izvršile čišćenje Manjače i razbile četničke bande koje su tu bile skoncentrisane. Sam Drenović pobjegao je na dvadeset metara ispred naših snaga. Ubijeno je više četnika i ranjen je veći broj. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Četnici su u paničnom bjekstvu bježali na sve strane. Ovaj pokret ovih dviju brigade izvršen je baš u momentu kad je neprijatelj vršio ofanzivu u pravcu Sitnice i razbijanjem četničkih bandi u Manjači doveo je neprijateljsku kolonu koja je ušla u Sitnicu da bude potpuno opkoljena.

Jedan bataljon III proleterske brigade izvršio je čišćenje sela Podrašnica, Graci i Krivokuće od manjih četničkih grupica koje su postale agresivne neprijateljskim prodiranjem u Sitnicu. Taj bataljon je uspio da razjuri te grupice, i tom prilikom zarobljeno je 7 četnika, 2 p. mitraljeza, 5 pušaka i oslobođeno 5 partizana koji su bili zarobljeni od četnika.

Izdao sam naređenje svim jedinicama da se pooštre represalije protiv svih onih sela iz kojih se bude pucalo na partizanske jedinice, a isto tako, da se konfiskuje imovina od četnika koji se bore protiv nas.

² Treće sandžačke NOU brigade

³ Poslije oslobođenja Mrkonjić Grada (23/24 avgusta) i Sitnice (24 avgusta) i rušenja komunikacija ka Banjoj Luci i Jajcu, neprijateljske posade u okolnim garnizonima, naročito u Jajcu, osjetile su se ugroženim. Zato je komanda 704 njemačke divizije uputila iz Banje Luke takozvanu »Putlicovu grupu«, sastava: Treći bataljon 721 njemačkog pješadiskog puka, dvije satnije Prve doknadne domobranske bojne, jedan vod haubica, osam tenkova, šest aviona, sa zadatkom da povрати Mrkonjić Grad i uspostavi vezu sa Jajcem i Ključem. Nastupanjem ove grupe otpočele su borbe na Manjači i duž komunikacije Mrkonjić Grad — Banja Luka i trajale skoro cio mjesec dana. Pošto ova grupa nije uspjela da izvrši postavljen zadatak, ona je, početkom septembra, ojačana sa dvije bojne Petrinjskog zdruga ustaškog pukovnika Mraka, ostatkom Prve doknadne domobranske bojne iz Banje Luke, Drugom baterijom 661 njemačkog artiljerijskog divizionu, inžinjeriskom četom i dijelovima čete za vezu 741 njemačkog puka, jednom četom 202 oklopnog puka i jednom četom autobataljona. Pored toga, četničke snage Radića i Tešanovića stavile su se pod komandu štaba 704 divizije i učestvovala u borbi protiv partizanskih jedinica. Nakon žestokih borbi oko Kadine Vode, Bojanića Visa i Krupe, neprijatelj je bio prinuđen da se 20 septembra povuče prema Banjoj Luci.

Pošto je ovaj sektor postao veoma aktivan i neprijatelj stalno pokušava da proдре, to bi bilo potrebno da se uputi ovamo i IV brigada, tako da bi mogli na ovom sektoru ostaviti dvije brigade i nešto mještanskih snaga, a ostale sve snage upotrijebiti za predviđene akcije, pošto prijeti opasnost da, ako ne osiguramo dobro ovaj sektor za vrijeme akcije, neprijatelj proдре u Mrkonjić i ugrozi nas s leđa. Sa dvije brigade mogli bi uspješno osigurati taj sektor a isto tako imali bi dovoljno snaga za akciju. Odgovorite po tome najhitnije, da bi se znali ravnati.

Čudi me da haubica još nije stigla u Glamoč, naređeno je da se najhitnije uputi. Trebalo bi urgirati preko V k[rajiškog] odreda.

Ovdje je bio prije nekoliko dana majstor, koji je uzeo kalup za one dijelove koji fale na protivkolskom topu i uputio se u našu radionicu (Grmeč) da te dijelove izradi.

U svim tim borbama koje su se vodile tih dana neprijatelj je imao velike gubitke i osjeća se demoralizacija kod neprijatelja. Drugih novosti na ovome sektoru nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Kosta

BR. 15

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD
6 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JU-
GOSLAVIJE O IZVEDENIM AKCIJAMA I STANJU NA TERENU
BUGOJNO—MRKONJIĆ GRAD¹**

ŠTAB
V PARTIZ. N.O.U. BRIGADE
6. IX. 1942 gd.
Položaj
14. 30 h

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODIL. PARTIZ. I DO-
BROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

(Preko štaba I prol. N.O.U. brigade)

Prema naređenju Vrh. štaba od 1. IX tek. god. podnosimo sljedeći izvještaj: a) Na dan 27. VIII tek. god. vršen je demonstrativ. napad na položaje istoč. i sev. istočno od Bugojna. Akciju je izvela

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3304.

jedna kombinovana četa protiv ustaških i domobranskih posada, smišljeno prilazeći na 300 m neprijatelju. Gubitaka na našoj strani nije bilo a kod neprij. nekoliko mrtvih i ranjenih. Napad je planski izveden, jer se je napadom otkrio neprij[atelj] naročito autom. oruđa na položaju, izazvan veliki utrošak municije i stvorena pometnja u gradu. Na našoj strani utrošeno na borca po 5 a p. mitraljez 10 metaka.

Na dan 29. VIII neprijatelj je izašao iz Bugojna u jačini 500—600 vojnika pravcem ka Kalinu. Na Kalinu, u toku uporne borbe koja je trajala dva časa, naš komb. bataljon u sadejstvu mještana iz mještana. batalj-., neprijatelj je razbijen i naneti mu znatni gubici, te se neprijatelj u neredu povukao ka Bugojnu. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Na borca utrošeno po 20 metaka. Komandni kadar bio je na visini; borci dorasli za sve borbene momente, izuzetak čine borci mještana. bataljona koji se tek formiraju.

Na dan 31. VIII t. god. jedna ojačana četa izvela je temeljito rušenje pruge i paljenje 3 mosta na šumskoj pruzi Rastovo—Travnik i ovu konačno i za dugo vrijeme onesposobila. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

Na dan 1. IX vršen je napad na željez. stanicu Komar i Goleš, bataljonu je sudejstvovao jedan vod mještanskog bataljona. Podilaženje je izvedeno sa zakašnjenjem usljed velike dužine puta, te se nije imalo vremena na rušenju pruge. Napad je planski izveden i u borbi su naneti znatni gubici neprijatelju. Naročito su bila efikasna l.[aka] automatska oruđa na neprij. koji je gomilama bjegao iz stanica. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Sve ove akcije izvodio je jedan naš komb. bataljon u sadejstvu jedinica mještana. bataljona. b.) Prema dobivenim podacima iz Mostara, do pre 15 dana u Mostaru je bilo oko 30.000 tal. vojnika a sada se nalazi oko 5.000. Ovi Italijani otputovali su u raznim pravcima a najviše u pravcu Imotskog. Napredna omladina iz Mostara digla je u vazduh 300 buradi benzina i upalila 6 kamionskih prikolica. Prostoriju od želj. st. Čapljina—Huma drže četnici, zatim Blagaj i Bijelo Polje sjev. od Mostara. Prema pričanju došlo je do konflikta između četnika i Talijana u Trebinju. Prema nepotvrđenim vijestima (izjava jednog piljara), u Metkoviću je dovezeno 80 kamiona četnika koji su u Metkoviću razoružani i upućeni u nepoznatom pravcu. Nepoznatog datuma izvršili su partizani upad u dubrovačku bolnicu, gdje su se nalazili 16 naših drugova, od kojih su 14 drugova izbačeni, 2 su bili ranije strijeljani. Prema dobivenim podacima u Nevesinju se nalazi veći broj četnika koji vrše teror na musliman. dio življa koji se seli u pravcu Sarajeva. —

v) Rezer. poručnik biv. jug. voj., inače učitelj, vođa četnika Drenović prilikom vođenja borbi oko Mrkonjić Grada prebjegao je sa oko 40—50 četnika u pravcu Banja Luke. Izvještaj dobijen od mještana-

* Zjametski bataljon

skog bataljona iz s. Zijameta, sa kojim je Drenović u svoje vrijeme održavao veze. g.) Prema podacima kojim raspolažemo, u Fojnici se nalaze slabe neprijatelj. snage, u projektu smo imali izvršiti napad na ovo mjesto ali nas je po ovom omela vaša direktiva od 2. IX tek god³. Po povratku naših snaga sa određenog zadatka ovaj ćemo zadatak izvesti. Prije izvršenja ovog zadatka organizovana je izviđačka služba kao i obavještajna u cilju prikupljanja tačnih podataka i sastavljanja plana za napad.—

d) Dana 5/6 noću izvedena je akcija po direktivi štaba;⁴ rezultat iste bio je da je napadno odjeljenje koje [je] imalo zadatak da sruši i uništi električnu centralu koja osvjetljava Bugojno, [— izvršilo zadatak:] centrala je potpuno uništena i zapaljena. Iz centrale je dignut sat i dva [litra] mašinskog ulja. Gubitaka nije bilo mada je zadatak izvođen pod jakom vatrom iz svih vrsta oruđa. Nedostaju nam podaci od jedinice koja je vršila napad desnom obalom r. Vrbasa na položaje istočno i sjev. istočno od Bugojna i podaci od štaba koji izvodi akciju na pruzi D. Vakuf—Travnik.— Kad se dobiju podaci o rezultatu ćemo naknadno izvijestiti.— Na stanicu Komar — pošto se vratio kombinovani bataljon sa terena — upućena su dva naša bataljona sa zadatkom da u sadejstvu mještanskog bataljona likvidiraju neprijat. posade u stanici Komar i stanici Goleš, kao i da prekinu, odnosno razruše želez. prugu i drum oko stanice Komar. — Jedan od ova dva bataljona po izvedenoj akciji, ostaće na terenu s. Zijameta radi formiranja mještanskih jedinica i političkog uzdizanja. Štabu je data direktiva za rad prije polaska na zadatak.—

S.F.S.N.!

Polit. kom.
Rad. Babić

Komandant,
Sava B. Kovačević

P. S. Prilaže se zapisnik o sporazumu četničkog vođe Drenovića sa ustašama radi znanja. — Prema obavještenju kojim raspolažemo, snage neprijateljske u Bugojnu i Travniku su male, ali ovo provjeravamo. Primili⁵ smo pismo načelnika štaba I brigade od 3 IX 42 koje je kontradiktorno sa pismom Vrh. štaba od 2 IX 42.

³ Odnosi se na direktivu Vrhovnog štaba za vršenje demonstrativnih napada na Kupres radi olakšanja likvidacije Jajca.

⁴ Štaba Pete crnogorske NOU brigade

⁵ Ova rečenica dopisana je naknadno drugim rukopisom.

**IZVJEŠTAJ REFERENTA SANITETA PRVOG KRAJIŠKOG NOP
ODREDA OD 6 SEPTEMBRA 1942 GOD. SANITETU OPERATIV-
NOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O IZGRADNJI
BOLNICA I STANJU SANITETA U ODREDU**

IZVJEŠTAJ SANITETA I KRAJIŠKOG ODREDA OD 15—31 VIII

Stanje bolnica ovoga Odreda na 31 VIII 1942 god. izgledalo je ovako:

Centralna bolnica u Grmeču ima 79 ranjenika, 18 pomoćnog osoblja, 3 ljekara, 20 partizana u zaštitnici.

Invalidski dom (Bolnica I) ima 35 ranjenika, 14 pomoćnog osoblja, 1 ljekara i 10 zaštitnica.

Bolnica br. II i III imade 69 ranjenika, 28 osoblja, 1 ljekara, 10 zaštite.

Bolnica br. IV ima 37 ranjenika, 15 osoblja, 2 ljekara, 6 zaštite.

Bolnica V ima 52 ranjenika, od kojih su 10 tifus abdominalis, 10 pomoćnog osoblja i 1 ljekara, 14 zaštite.

Sve bolnice podmiruju svoje potrebe iz intendanture Saniteta.

Svaka bolnica ima i svoju malu bolničku ekonomiju.

Izgradnja naših bolnica teče sada prilično normalnim tokom, jer je svršila žetva i vršidba, dobivamo sa sela više radne snage. Centralna bolnica smještena je u 4 paviljona a u izgradnji se nalaze još dva velika paviljona od 25 mtr-a na kat, tako da će Centralna bolnica moći primiti preko 200 ranjenika i bolesnika. U sklopu bolničkih zgrada izgrađena je i društvena zgrada gdje će se osoblje koje nije na dužnosti moći preko dana zadržavati a služiti će ujedno kao učionica i zgrada za održavanje sastanaka.

Bolnica u Korićenici je posve dogotovljena a uskoro će biti dogotovljena, u blizini te bolnice, bolnica I krajiške udarne brigade. Uz dogotovljeni paviljon gradit će se još jedan paviljon iste veličine, a ovih dana dogotovljena je zgrada za personal i liječnike. Tako da će sada liječnici građani moći imati potpuni komfor.

Bolnica br. IV u Risovcu načinila je svoj paviljon u Među-gorju ali taj ne odgovara svojoj svrsi, jer to nije bolnica nego prije štala, mračna, malena i niska. Uopšte, mjesto nije dobro izabrano. Zato kada sam obišao bolnice u Risovcu izdao sam direktive drugu dr-u Mađaru¹ kako i gdje treba da se izgradi ta bolnica i to u najkraćem roku. Prema njegovim izvještajima radovima se već pristupilo.

Što se tiče bolnice u Lastvi dobio sam od štaba I krajiškog odreda naređenje da se ta bolnica odande prebaci u školu u Riso-

¹ Dr Dane Mažar

vac i još neke obližnje zgrade. Po tom naređenju htio sam postupiti, ali kada sam stupio u vezu sa Nar. oslobod. odborom u Risovcu, rečeno mi je da su te zgrade zauzete za izbjeglice Crnogorce, tako da nismo mogli preseliti. Stoga sam naredio komandantu te bolnice da u što kraćem roku dade popraviti sve i da bolesnike smjesti kako najbolje može.

Bolnica I, tj. Invalidski dom, ponovno je pretvorena u bolnicu i zgrade se renoviraju, a Invalidski dom bit će organiziran u Srednjem Duboviku i već je pristupljeno radnjama oko popravka zgrada i pravljenju kreveta. Jedina poteškoća je to što nema dovoljan broj pokrivača i kuhinjskog posuđa.

Sve više se pokazuje potreba jedne civilne bolnice, jer ima vrlo mnogo civila koji su ranjeni prilikom prodora neprijatelja na oslobođeni teritorij i koje mi moramo primati u naše bolnice, a oni tu zauzimaju mjesto našim ranjenim drugovima partizanima.

Akcije su sve veće, ranjenici neprestano dolaze, pa će doći do toga da ćemo opet imati bolnice pretrpane, a to će se moći izbjeći ako osnujemo jednu civilnu bolnicu, tako da u našim vojnim bolnicama uopšte nemamo civila. Stoga ću stupiti u vezu sa predsjednicima opština, iznijeti im to na konferenciji, pa neka oni odrede mjesto te bolnice i neka se pobrinu za namještaj i sve ostalo a mi ćemo im dati bolničko osoblje.

Posljednje vrijeme počeo se je sve češće pojavljivati trbušni tifus, tako mi je pred neki dan javljeno iz Sanice da se pojavio i tamo i odmah sam uputio tamo jednog ljekara da slučaj ispita, po mogućnosti lokalizira i dade detaljna uputstva o čuvanju od daljnje zaraze. Ti slučajevi su u ovom vremenu vrlo česti a naročito sada kada se nalazi u ratu. Vrlo ih je teško lokalizirati i staviti karantenu na jedan kraj jer se narod neprestano seli iz mjesta bojeći se prodora neprijatelja. Do sada se nije pojavio u epidemiološkom smislu nego samo sporadično tu i tamo.

U našim bolnicama također se pojavio u nekoliko slučajeva, ali ti su odmah izolirani. Po mom mišljenju došlo je do toga tako da kada narod dođe u posjetu bolesnicima donosi im kao poklon voće koje daje direktno bolesnicima i tim voćem koje su dobili vjerojatno su se neki zarazili.

Po tim slučajevima izdao sam naređenja svim komandantima bolnica da naročito paze na to da bolesnici ne dobivaju direktno to voće nego da se preda u kuhinju gdje će biti najprije oprano i odavde podijeljeno bolesnicima.

U akciji na Vrhpolju imali smo 8 ranjenih drugova od kojih su dva bila teža slučaja.

Od 31 VIII — do 3 IX bio sam u akciji na Cazin i okolinu. I u toj akciji bilo je 8 ranjenih drugova, sve samo lakše ranjenih. Iz cazinske apoteke uspjelo nam je evakuirati nešto sanitetskog materijala, uglavnom injekcija i nešto malo zavojnog materijala,

ali više nije moglo biti izvučeno zbog navale neprijatelja i povlačenja naših snaga iz grada. Iz poljoprivredne škole izvučeno je 34 madraca za krevete, iz bolnice se nije moglo izvući ništa.

Pristupljeno je izradbi prvih zavoja po naređenju Glavnog saniteta pri Operativnom štabu i rečeno mi je da tih zavoja treba da bude što više i obećana veća količina gaze, ali na moje trebovanje u slagalište u Skakavcu na 200 mtr-a gaze (Glavni sanitet mi je rekao da ima 500 mtr) dobio sam 20 mtr-a od čega ja ne mogu napraviti niti 200 zavoja. Nego ću se morati služiti s platnom koje imamo na raspolaganju, ali i toga imamo vrlo malo.

Po naređenju Glavnog saniteta pri Operativnom štabu primili smo u naše bolnice na kurs (četni) 25 drugarica, kurs će trajati 15 dana i poslije svršenoga kursa bit će stavljene na raspoloženje Glavnom sanitetu pri Operativnom štabu da ih raspodijeli gdje treba.

U posljednje vrijeme osnovane su dvije ambulante u selima i to jedna u Palanci i jedna u Benakovcu, a ovih dana osnovat ću još jednu i to u Srpskoj Jasenici. Po naređenju Gl. saniteta pri OP. štabu napravili smo trebovanje drugarskom štabu I K.N.O.P-a za materijal koji nam je potreban za drugarice, koje su gotovo sve vrlo loše obučene (Gl. san. pri Operativnom štabu predvidio je da svaka drugarica dobije partizanski kaput i suknju). Mi smo dobili 80 mtr laganog ženskog štofa i 10 kaputa i od toga štofa skrojiti ćemo drugaricama haljine, i to onima koje su najpotrebnije.

Ovaj izvještaj je u zakašnjenju stoga jer sam bio odsutan pet dana pa ga nisam mogao na vrijeme poslati.

Uz borbeni i drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P.S. U posljednje vrijeme imamo u bolnicama tri slučaja poremećenja uma od kojih su dva vrlo agresivna, tako da im [je] jedan ispremlatio bolničarku da je ležala dva sata u nesvijesti, a drugi provalio vrata sobe gdje je bio zatvoren, bolničkog kuhara skoro zadavio i napadao dr Kralja² tako da je morao biti svezan i u svezanom stanju držan na krevetu. Mole se odgovorni drugovi da me hitno obavijeste što da sa ta dva slučaja učinim.

6. IX. 1942

Referent saniteta
Dr Barila³

² Dr Ivo Kralj

³ Dr Kazimir Barila

BR. 17

**NAREDBA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 7 SEPTEMBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU KO-
MANDE PODRUČJA NA TERITORIJI PETOG KRAJIŠKOG NOP
ODREDA**

OPERATIVNI STAB N.O.P.O. ZA
BOSANSKU KRAJINU
Br. 475
Od 8/LX 1942

NAREDBA

OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V. ZA BOSANSKU KRAJINU
OD 7.IX.1942 GODINE

Prema uputstvima Vrhovnog štaba za Jugoslaviju, na teri-
toriji V krajiškog odreda, uključujući tu i Prekajsku opštinu, orga-
nizuje se KOMANDA PODRUČJA.

Za komandanta područja postavlja se drug GOJKO LA-
TINOVIĆ,

za zam. komandanta područja drug JOVOVIĆ BRANKO,
za intendanta područja drug MILJEVIĆ ILIJA.

Pomoćno osoblje odrediće se naknadno.

Pod komandu područja potpadaju komanda mjesta u Drvaru
i Petrovcu, sve opštinske narodne straže, straže kod magacina i bol-
nica i sve naoružano ljudstvo koje je u službi na teritoriji područja.

Zadaci komande područja jesu:

da pravilno rasporedi naoružanje kojim raspolaže,
da osigura bezbjednost stanovništva područja od neprijatelja
narodno-oslobodilačke borbe,

da vrši mobilizaciju ljudstva za potrebe pokretnih jedinica
brigada,

da na svom području organizuje obavještajnu službu i vodi
borbu protiv neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe,

da preko svoga intendanta, u saradnji sa narodno-oslobodi-
lačkim vlastima, prikuplja na sektoru područja namirnice i ostale
stvari za potrebe vojske,

da organizuje smještaj i čuvanje vojnog žita i svih ostalih
životnih namirnica za vojsku,

da na svom području vodi nadzor i pomaže organizovanje
saniteta,

da pri prolazu ili zadržavanju jedinica narodno-oslobodilačke
vojske vodi računa o ishrani i smještaju istih.

Komande područja na teritoriji Bosanske Krajine potpadaju direktno pod komandu Operativnog štaba N.O.P. i D.V. za Bos. Krajinu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Osman¹

Zamj. komandanta,
S. Rodić²

BR. 18

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 8 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE I DRUGE KRAJIŠKE I DRUGE PROLETERSKE BRIGADE ZA NAPAD NA KADINU VODU, KLISINE I OKOLNA UPORIŠTA¹

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 8 septembra 1942 g.
u 21 čas

ŠTABU I, II KRAJIŠKE BRIGADE i II PROLETERSKE BRIGADE

na položaju

S obzirom da u današnjim akcijama neprijatelju nije nanesen jedan jači vojnički udarac, potrebno je da se izvede akcija (napad) na neprijatelja na Kadinoj Vodi, Klisine, i na visovima okolo Kadine Vode, te na Vujnovac kota 665 (Vodički Vrh).²

Plan napada

II proleterska brigada:

Sa jednim bataljonom i Manjačkom četom nastupiće preko Bojanića Visa sa zadatkom da protjera neprijatelja i očisti teren u pravcu Viševca do rijeke Rekavice, upućujući izvjesne snage ka Han Kolima, i time ugroziti neprijatelja u dubokoj pozadini.

IV bataljon II proleterske brigade u zajednici sa snagama I krajiške brigade (jednim bataljonom) očistiće kose iznad puta kod Cvijetića i to: IV bataljon II proleterske očistiće kotu Cvijetiće, kotu 552 u Vujnovcu. Oba ova bataljona imaće zadatak da onemo-

¹ Osman Karabegović

² Narodni heroj Slavko Rodić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, ood br. 3587.

² Ova akcija je izvedena 10 septembra i završena sa punim uspjehom. Vidi dok. br. 24.

guće neprijatelju bjekstvo iz Kadine Vode, a isto tako, da ne dozvole dolazak pojačanja iz Han Kola.

I krajiška udarna brigada:

Sa ostala dva bataljona izvršiće napad na neprijatelja u Kadinoj Vodi, i to sa jednim bataljonom preko Lunjevca, a sa drugim bataljonom likvidirajući neprijatelja u Klisinama produžuje sa svojim nastupanjem prema Kadinoj Vodi. Bataljon koji ima da likvidira Klisine sa drugom Kušićem^a treba da krene pravcem: Sladojevići—Pajići—Palež i iznad Lusića šumom doći do samih Klisina.

II krajiška udarna brigada:

Ima zadatak da napadne neprijatelja u Kadinoj Vodi sa sjeverozapadne strane ceste i to sa dva bataljona preko Grčke Gradine i Šuplje Stijene, kota 857, likvidirajući neprijatelja koji se nalazi na kosi iznad Kadine Vode i na padinama te kose, kao i u samoj Kadinoj Vodi, a jedan bataljon neka bude u rezervi, i to na cesti—Kočića Glavica.

Svi štabovi treba da nastoje i obavezno moraju biti sa svojim jedinicama u toku sutrašnjeg dana na polaznim položajima za napad i tako, da bi se mogao sav komandni kadar još za vrijeme dana upoznati sa terenom i zadatkom. Jedinica koja bude zakasnila biće pozvana najstrožije na odgovornost i to štab dotične jedinice.

Posljednji podaci o neprijatelju:

Nastupanjem II proletherske brigade, koja je doprla duboko u neprijateljsku pozadinu, i to: dalje od Bojanića Visa u pravcu Viševca i Cvijetića, neprijatelj se je našao ugrožen. Ovo nadiranje II p[roletherske] brigade nije iskorišćeno od strane I, a naročito II K.U. brigade. Neprijatelj je bio prisiljen da se povuče iz Sitnice u paničnom bjekstvu prema Kadinoj Vodi — Han Kola, ostavivši izvjesne snage u Han Kolima i Kadinoj Vodi. Prema posljednjim izvještajima neprijateljske snage u Kadinoj Vodi i okolini jake su 400—500, sa četiri topa i 1 bacačem (to se sve nalazi u Kadinoj Vodi sa sjeverozapadne strane iznad samog puta). Na Klisinama, kod crkve, nalazio se je jedan brdski top.

Napad ima se izvesti tačno u 23 časa 9 ov. mj. (srijeda navečer). Borbeni znaci: UDRI—ŠVABU.

Hirurška ekipa nalaziće se u Čadavici, gdje treba upućivati ranjenike I i II K.U. brigade cestom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant,
Kosta

^a Narodni heroj Milinko Kušić, tada komandant Prve krajiške brigade

BR. 19

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 8
SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O IZVRŠENIM AKCIJAMA I O POTREBI POPUNJA-
VANJA JEDINICA BRIGADE AUTOMATSKIM ORUŽJEM¹**

ŠTAB
V PARTIZ. N.O.U. BRIGADE
8. IX. 1942 g.
Položaj

VRHOVNOM ŠTABU N.O. PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
VOJSKE

(preko Operativ. štaba I prolet. N.O.U. brigade)

Položaj

S obzirom na veliku prostoriju koju držimo i važnost pravaca koji izvide na istu, potrebno bi nas bilo ojačati sa jednim teškim bacačem kao i sa municijom za isti. Istovremeno izvještavamo da naši bataljoni nemaju dovoljan broj automatskih oruđa. Na primjer imamo bataljona sa po jednim mitraljezom i 4 p. mitraljeza, što predstavlja minimum s obzirom na brojno stanje bataljona, gdje ljudstvo treba da zamijeni vatra. Prema zadacima koji nas iščekuju, neophodno je potrebno da nam dodijelite i koje automatsko oruđe radi kompletiranja bataljona. Dodjeljivanjem bacača, pošaljite nam druga Grgurevića, koji se sada nalazi u sastavu IV brigade, kao stručnjaka za bacač.

Izvještavamo Štab da naša brigada nema ljekara, te nam je najhitnije potreban ljekar, ovo tim prije, jer se u Prozor.[skoj] partiz. N.O. četi pojavio pjegavi tifus (dva slučaja), te je intervencija ljekara potrebna svaki čas.

Dim koji je primijećen 4. IX t.g. u rejonu s. ustaške Gračanice i Donjeg Vakufa, to seljaci pale krečane. Dim ukoliko je primijećen noću 30/31. VIII u m[uslimanskom] s. Gračanici nastao je paljenjem 12 kuća aktivnih ustaša. U ovo selo su bile upale ustaše uz pripomoć domaće milicije dana 27. VIII t.g. Jedna naša četa imala je zadatak da protjera ustaše iz sela Gračanice, sruši most u Gračanici, zapali ustaške kuće i konfiskuje njihovu pokretnu imovinu. Ustaše su noću 29/30 same napustile Gračanicu, te je naša četa izvela svoj zadatak u potpunosti.

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ.

Naš 2 i 4 bataljon izveli su akciju 6/7.LX t.g. na željez. stanice Goleš i Komar. Rezultat ove akcije bio je: porušeno nekoliko mostova na putu, put na više mjesta prekopan. Dalje, dignuto je u dužini od 100 m željezničke zupčane šine, pokidano nekoliko telefonskih stubova, zapaljena škola kod stanice Goleš koja je služila domobrancima kao kasarna. Prilaz stanicama Komar i Goleš bio je nemoguć usljed velikog broja automatskih oruđa i gustih gvozdениh rešetki na vratima i prozorima, te je bombašima bilo nemoguće ubaciti bombe.

Istovremeno je izvršen napad na ustašku posadu na Mravinju, te je neprijatelj sa položaja protjeran. Ovom prilikom je zaplijenjeno: 900 pušanih metaka, 14 čebadi, nekoliko vojničkih šinjela i ostale spremе. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Bataljoni su poslije ovih akcija u pokretu ka Travniku, Rastovu i Šebešiću u cilju vršenja demonstracija (Travnik) i napada na Rastovo i Šebešić. O rezultatu izvijestićemo. Za vrijeme izvođenja ovih akcija neprijatelj je djelovao iz D. Vakufa teškom haubicom.

Sa našim bataljonima u ovim akcijama učestvovalе su domaće jedinice iz s. Zijameta. Tamošnji srpski živalj neobično dobro dočekuje naše partizanske jedinice. U izgledu je da će se tamo formirati jedan dobar partizanski bataljon, čije ćemo rukovodstvo popuniti našim snagama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODĀ NARODU!

(M. P.)

Za štab,
Komandant,
Sava B. Kovačević

BR. 20

**IZVJEŠTAJ KOMANDE MJESTA GLAMOČ OD 8 SEPTEMBRA
1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O
ČETNIČKIM BANDAMA NA TERITORIJI KOMANDE¹**

KOMANDA MJESTA GLAMOČ

Br. 73.

8 septembra 1942 god.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V.J.[JUGOSLAVIJE]
(ZA NAČELNIKA ŠTABA)

Položaj

U svome dopisu od 5 o.m. tražili ste od nas da vam dostavimo podatke o četničkim bandama koje se nalaze na našem području, pa vas izvještavamo u sljedećem:

Na čardačkim livadama (granica između Glamočkog i Jajačkog sreza) nalazi se 35 četnika, koji svake nedjelje održavaju pijacu na tome mjestu koje se zove Presedlo (blizu mjesta Čardaka). Oni također održavaju svoje sastanke na mjestu Vučja Poljana — kod košare Ubiparipa. Ova grupa četnika održava svoje sastanke ponekad i na Mlinišcima, po košarama koje se tamo nalaze. Komandir te četničke grupe je »Noktaš«, njegovo ime nam je nepoznato. Četnici iz te grupe su pretežno iz sela Podgorija i Pljeva.

Druga grupa četnika, u jačini njih 20, sa komandrom Savićem Mirkom, bivšim žandarom, nalazi se u šumi oko Mliništa i ima vezu sa čardačkom grupom. U ovoj grupi ima četnika iz glamočkih sela i mrkonjičkih.

Treća grupa četnika nalazi se na mjestu Lazari više Crnog Vrha. Njih ima oko 15. Najčešće se viđaju na ivici šume Štrbina. Komandir te grupe jeste Ilija Čulum, iz sela Crnog Vrha kao i ostali četnici te grupe. Hranom se snabdijevaju iz sela Crnog Vrha, preko svojih simpatizera, od svojih kuća.

Četvrta grupa četnika nalazi se u Bunduši (mjesto između sela Popovića i Staretine). Ova grupa je jaka 8 četnika. Komandir te grupe je Bogdan Ivić. Svi su iz sela Glavice. Hranom se snabdijevaju iz sela Glavice.

Sve prednje grupe sastavljene su od najvećih bandita četnika iz ovih krajeva, koji se na naše pozive nisu htjeli predati i preći u naše redove, jer su ranije ubijali naše drugove i boje se kazne za ta svoja djela. U posljednje vrijeme sve te grupe miruju, izuzev treće koja je prije kratkog vremena napravila zasjedu omladini

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3640.

koja se vraćala iz Prekaje za Glamoč. Zaseda je napravljena na mjestu Lazari.

Što se tiče preduzimanja mjera za likvidiranje navedenih četničkih bandi, ova komanda do sada nije ništa preduzimala iz razloga što je to dobio u zadatak bataljon »Budućnost« V K. N.O.P.O., koji je raspolagao vojničkim snagama, potrebnim za to. Taj bataljon je dijelom uspio da razoruža neki dio četnika, ali usljed njegova odlaska na položaj prema Grahovu, a potom ulazak u sastav IV krajiš. udar. brigade, on se udaljio od sela u kojima se nalaze četnici.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant mjesta:
(Potpis nečitak)

(M.P.)

BR. 21

OBAVJEŠTENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 9 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA O BORBAMA NA MANJAČI I U CAZINSKOJ KRAJINI I O FORMIRANJU ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE¹

9-IX-42

ŠTABU II KRAJIŠKOG ODREDA

Položaj

Dragi drugovi,

dobili smo izvještaj vašeg štaba i vidjeli smo da ste okupili dobar dio ljudstva i oružja. Također je bilo potrebno da malo podignete moral ljudstva, i dobro je došla ona zajednička smotra². Vi opet imate dosta veliku oružanu snagu, samo što ona u danom momentu nije upotrebljiva toliko. Govorite o polovini slabog ljudstva, dok mi mislimo da je to ljudstvo spremno za borbu, samo su izuzetne prilike. Razmišljali smo o položaju vašeg odreda. S jedne strane, Kozara je na važnom mjestu obzirom na komunikacije i okolne gradove. Trebalo bi, u malo oslabljenoj pažnji neprijatelja, iznenaditi jednim snažnim udarcem i privezati izvjesne nje-

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala.

² Smotra jedinica Drugog krajiškog NOP odreda održana je 19 avgusta na Paležu. Šire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 104.

gove snage za Kozaru. Ali, s druge strane, jače borbe koje bi vi povelili s Kozare, a da nemate mogućnosti povlačenja prema našim snagama, dosta su rizične. Napustiti opet taj teren i napustiti i izgubiti iz ruke takav strategijski položaj vrlo je gadna stvar. Stoga mi mislimo da vi svoje veće akcije dobro izmjerite, i da budete postepeno aktivni, obzirom na našu opću vojnu djelatnost u Krajini. Vaša jača aktivnost trebala bi se već osjećati jer mi prodiremo sve dublje u Manjaču, a uskoro ćemo se spustiti u područje ispod pruge, te ćemo zajedničkim udarcima na neprijatelja nastojati povezati naše snage. Radi vaše pravilne vojne orijentacije, mi ćemo vas obavijestiti o stanju u ovom dijelu Krajine.

Naše snage trebale su da očiste Manjaču, i u tom cilju napale su 24-VIII Mrkonjić Grad i zauzele su ga bez ijednog mrtvog ili ranjenog. Mi smo neprijatelja potisli sve do Han Kola. Ali kako je Mrkonjić ustaško-četnički centar odakle se širi otrovna propaganda na mase u onim krajevima, kako je on zajedno sa drugim uporištima stvarna pretstraža Banja Luke, to se ustaški i četnički razbojnici napeli iz petnih žila da održe položaje oko Banja Luke, kao i da povrate Mrkonjić. Vođene su vrlo velike borbe oko Sitnice, koja je nekoliko puta prelazila iz ruke u ruku, oko Bunareva, Stričića, Lokvara, Kadine Vode. Naše snage izašle su na Vrbas oko Surjana i ruše cestu u Tijesnom. Nijemci, ustaše i četnici artiljerijom, avijacijom i tenkovima nastupaju skoro svakog dana cestom Han Kola — Sitnica i Sitnica — Mrkonjić. Vođene su borbe. Oboreno je nekoliko aviona, uništeno nekoliko tenkova i stotine fašista, ali i mi smo od artiljerije i avijacije imali osjetne gubitke. Sela su se oko Banja Luke držala potpuno neprijateljski i špijunirala su za neprijatelja. Negdje je stanovništvo, u planinskim selima Manjače, prodavalo vođu našim vojnicima, litru mlijeka po 50 kn, i to sve po instrukcijama četnika. Četnici Drenović, Azarić, Marčetić, Tešanović i ostali organizovali su front zajedno sa Nijemcima protiv nas. U prvi mah mislili smo da postupimo što opreznije sa četnicima i selima zaraženim četničkom propagandom, kako bi ih politički neutralizirali, a to sve u cilju našeg prodiranja prema Banja Luci. Međutim neće moći ići tako. Četnici imaju utjecaja na mase tog kraja kojima godi oportunistička politika četnika, politika mirovanja, politika trgovanja sa gradom. Sve to od njih čini, pored velikosrpske orijentacije, poslušne sluge četnika, i zato Drenović poslije zauzeća Mrkonjića sa naše strane uspijeva pobjeći i prevesti 150 ustaša do Banja Luke a da ga nitko od seljaka ne napadne. Ni Pljeva, ni Drenovićev sektor nisu zločinski nastrojeni od Manjače u kojoj je djelovao Azarić, Marčetić, Lazić i ostali. Mi ćemo izgleda morati promijeniti stav prema tim četnicima, a i njihovim selima, i ako ništa ne pomogne, sve te otrovne špijunske porodice otjerati prema Banja Luci, pa eto im ustaša, neka s njima žive...

Mi smo se pokazali kao ljudi, mi smo nastupali mirno i pošteno, naši vojnici nijesu htjeli ni šljive uzabrati bez pitanja, a ako neće te hulje i ta zatucana masa tako, mi ćemo po njima muški udariti.

Djelo četničke špijunaže i njihove vezanosti za četničke vođe bilo je bombardovanje štaba naše I krajiške brigade³ koja je operisala na tim terenima prema Han Kolima. Od zadobivenih rana umro je i naš drug Ratko,⁴ komandant I krajiške udarne brigade, a ranjen Materić Ilija i Sava Kesar, ali ova dvojica preboljeće. Poginula je i Ratkova drugarica, koja je pogođena bombom u prsa, teže je ranjen Boško Baškot, kao i veći broj zaštitnice. Mrtvih ima 5 drugova. Niko drugi nego četnički špijuni koji žive u selima zauzetim od naše vojske pokazali su gdje se nalazi naš štab. Poslije su htjeli da iskoriste taj udarac, te su navalili cestom koja ide prema Mrkonjiću od Sitnice. Borba je bila vrlo teška, ali se je neprijatelj ipak morao povući, jer su ga naši tukli s obje strane ceste.

Naše snage nadiru opet prema Han Kolima i Banja Luci. Ukoliko stabiliziramo front prema Banja Luci, mi ćemo nastojati da se povežemo sa vašim snagama. Svjesni smo da četnici braneci svoje položaje u Manjači brane svoj opstanak u čitavoj Krajini, jer kada izgube Manjaču i mi se prebacimo preko Vrbasa, oni su mrtvi i politički i vojnički.

Druga živa fronta jeste prema Bihaću i Cazinu. Snage naše III kr. narodno-oslobodilačke brigade, zajedno sa snagama 3 bat. I krajiškog odreda i Omladinskog bataljona V odreda, zauzele su Cazin i očistile 14 sela s ovu i onu stranu Une, između ostalih Jezero, Spahiće, Ostrožac, Miostru i druga.⁵ Nakon izvršene akcije, veće neprijateljske snage krenule su od Bužima, Novoga, Kladuše, Bihaća, i naše su se snage povukle preko Une. Mi nijesmo ni mislili držati Cazin; jer nije bilo mnogim nepr. uporištima Baniskog odreda iza leđa, jer se je ovaj povukao prilikom neprijateljske ofanzive u Petrovu Goru. Akcija je vrlo uspjela. Ustaše su bile iznenađene, skakale su u vodu, a mnogi su i zarobljeni.

Naša IV krajiška brigada angažovana je na terenu Grahova, i vodi borbe sa manjim talijanskim i četničkim snagama. Kako vidite, drugovi, mi smo pored I, II i III stvorili i IV krajišku brigadu. Mi naše odrede pretvaramo u mobilne jedinice. Ondje gdje je još potrebno stvaranje oružanih jedinica, ostaje odred kao vojna formacija, ali gdje je vojska već dugo na položajima, mi tu vojsku organizujemo u brigade. To radimo radi lakše i efikasnije odbrane oslobođene teritorije, radi jače koordinacije naših jedinica, radi lakšeg političkog rada.

³ O bombardovanju štaba Prve krajiške brigade vidi dok. br. 7, 9 i 21.

⁴ Narodni heroj Ilica Marušić

⁵ Opširnije o ovoj akciji vidi dok. br. 8, 9, 10 i 13.

Danas neprijatelj nastupa jačim snagama, neprijatelj vrši koncentrične napade na naše pojedine odrede, a mi u formaciji odreda, nepokretni, vezani uz frontove, ne možemo da se othrvemo neprijateljskom napadu, i tako se u težim situacijama događa da naši frontovi propadaju, vojska se demoralizuje, i mi gubimo i teritoriju i vojsku. Stoga mi danas stojimo na stanovištu stvaranja mobilnih jedinica koje neće biti vezane za frontove, koje će vršiti akcije gdje bude zgodno, i uz koje će stalno biti štabovi, kretati se sa vojskom i vidjeti sve dobre i loše strane svoje vojske. Mi danas stojimo pred većim i koordiniranim akcijama, a ako zato moramo kupiti vojsku sa frontova, mi to ne možemo izvršiti. Ne samo to, kod brigada ići će se i dalje u organizaciji vojnoj, formiraće se divizije. Stoga smo mi mišljenja da ste vi stvarno sadanjom svojom vojnom organizacijom, koncentrisanom vojskom u bataljonima i nevezanošću sa frontom mobilna jedinica i da se vi trebate politički i vojnički organizovati kao Udarne kozarske brigade, koja će za izvjesno vrijeme imati izrađen plan i djelovati u vezi sa akcijama svih naših brigada. Vi ćete reći, uostalom, svoje mišljenje, ali ukoliko vi vidite da su vaše snage na terenu Kozare uobrućene neprijateljskim snagama i da vi radi nemanja direktne veze sa nama ne možete vršiti akcije, onda vi izvucite svoje snage iz Kozare i djelujte ondje gdje je moguće, a poslije ćete se opet moći prebaciti na taj teren. Ali mi vjerujemo da su na tom terenu moguće akcije, i one su od velike važnosti. U Slavoniju mi zasada ne mislimo da bi vi trebali ići, baš s obzirom na takvo stanje te vojske a i obzirom na ofanzivu neprijatelja u tom kraju. U dogledno vrijeme vidjećemo hoće li se naše snage tamo prebacivati.

Sve u svemu, naše je gledište ovo: vi vršite manje, a po mogućnosti i veće, akcije. Ujedno spremajte teren i vršite vojničke i političke pripreme za obrazovanje Kozarske brigade. Vodite računa o kretanju i namjerama neprijatelja. Bude li se pokazalo da će on vršiti jače napade na vas, pripremite vojsku i izvršite proboj do nas. Kada se stanje opet promijeni, mi možemo opet doći u Kozaru. Važno je da vi tim taktiziranjem prema neprijatelju ne pretvorite tu vojsku u jedan balast koji samo živi i hrani se u šumi, a ne vodite nikakve borbe.

Što se tiče vaše obavještajne službe, vrlo slabo ona djeluje. Brzo učinite preokret po tom pitanju, jer iz priloženog naređenja Vrh. štaba vidjećete kako treba u tom pogledu raditi. Vi morate pružiti nama bolja obavještenja, jer se vi nalazite takoreći za leđima neprijatelja. Treba da znate snage okolnih garnizona: Novog, Kostajnice, Prijedora, Sanskog Mosta, Gradiške, Dubice, kao i raspored njihovih snaga na tom čitavom području. Treba da znate sve o stanju u Banja Luci i da češće šaljete i svoje specijalne kurire nama. Po onim obavještenjima koje ste nam poslali vidi se da se vi dosta pasivno odnosite prema tim toliko važnim pitanjima za

nas. Odredite specijalnog čovjeka, obavještajnog oficira štaba, koji će se specijalno baviti tim pitanjima. Pokupite sve podatke šta radi i kakve mjere političke, vojne i privredne preduzima okupatorska vlast u tom kraju.

Što se tiče svih aktuelnih političkih pitanja, a posebice izbjegličke vlade u Londonu, ta pitanja morate dobro objasniti vojsci. Mi vam šaljemo dosta materijala u vezi tih pitanja.

Nastojte koliko je god moguće da se iz Slavonije prebaci i otpremi ovamo drug Vojo Stupar, politkomesar bivšeg IV krajiškog odreda.

Šaljemo vam din. 100.000.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,

Zamj. komandanta,

BR. 22

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE OD 9 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O AKCIJI NA KOMUNIKACIJI KUPRES — BUGOJNO I O POLITIČKOJ SITUACIJI U SELIMA OKO KUPRESA¹

ŠTAB IV
NOU BRIGADE
9 septembar 1942

VRHOVNOM ŠTABU
NAR.-OSL. PARTIZ. i D.V.
JUGOSLAVIJE

Vaš izvještaj od 8 o.m. primili smo u toku istoga dana uveče. Postupićemo u potpunosti prema vašem naređenju, kako u pogledu napuštanja ovog položaja, tako i u samom pokretu.

Tokom jučerašnjeg dana, naročito oko 11 sati prije podne, čula se jaka artiljeriska vatra iz pravca s. Rilić. Nikakvih podrobnijih podataka niti izvještaja nismo dobili od štaba I proleter-ske brigade, iako smo to očekivali. Mi smo juče ujutro uputili pismo načelniku štaba Prve brigade, u kome smo mu ukazali da, pošto se on nalazi u neposrednoj blizini neprijatelja, odnosno njegovih snaga koje vrše ispade u pravcu s. Rilića, da — prema potrebi — upotrijebi i naš I bataljon, koji se nalazi na Omarima, u blizini Malovana. Isto takvo naređenje dali smo i našem I bataljonu. Izgleda nam da I bataljon I brigade, kod kojeg se nalazi i drug Stanko,²

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3290.

² Branko Poljanac, načelnik štaba Prve proleter-ske brigade

nije poduzimao nikakve napade s boka, a za naš I bataljon znamo da nije učestvovao u nikakvoj borbi, dok se vodila borba prema Riliću.

Prvi ispad neprijatelja, paljevina sela Blagaja,³ kao i ovaj posljednji ispad prema Riliću, ranije paljevina Vukovskog, stvorio je tešku političku atmosferu kod ovog stanovništva i gotovo je onemogućio svaki politički rad među stanovništvom, pa i samim mještarskim partizanima. Mi nastojimo svim mogućim sredstvima da politički popravimo svoj položaj na ovom dijelu terena, gdje se nalazi naša brigada, ali to je teško. Prvo zbog paljevine sela, a drugo, što je tu stanovništvo prilično četnički nastrojeno, a i sami njihovi odgovorni politički drugovi idu na repu tog raspoloženja, tako da smo mi bili u vrlo teškom položaju u pogledu političkog rada.

Ovakva politička situacija još oštrije pred nas postavlja pitanje Kupresa, jer bez njegove likvidacije mi sumnjamo da se može izvršiti uspješna mobilizacija ljudstva za partizane, kao i politička mobilizacija naroda za narodno-oslobodilačku borbu.

Mi, sa svoje strane, nismo mogli izvršiti nikakav bočni napad na neprijateljski ispad prema Riliću, jer je teren vrlo nezgodan — ravno polje i neprijatelj je u mogućnosti da tenkovima i blindiranim kolima cnemogući kontradejstvo naših bataljona. Pogotovo nismo mogli to poduzeti jer, pored toga, nismo bili detaljno ni obaviješteni o neprijateljskom ispadu u pravcu s. Rilića.

Naši bataljoni mogu dejstvovati bočno samo u tom slučaju ako neprijatelj pokuša napad u pravcu Malovana. To ćemo i uraditi i u tom smislu izdato je striktno naređenje našem susjednom bataljonu.

Ovakva opsada Kupresa, koja je do sada sprovedena, ne može da izvrši u potpunosti svoj zadatak, tj. da odbrani okolna sela i da onemogući komunikaciju između Bugojna i Kupresa. Jer, neprijatelj raspolaže velikim snagama i uvijek je u mogućnosti da u jednodnevnom ispadu u jednom pravcu popali izvjesna sela i vrati se natrag. Naše snage nisu u mogućnosti da zadrže njegovo nadiranje u jednom pravcu zbog nedovoljne jačine, a i zbog samog terena.

Na komunikaciji Kupres — Bugojno neprijatelj stalno komunicira uz pojačane snage i na svim mjestima pogodnim za zasjedu postavio je jača obezbjeđenja. Uslijed toga i naša druga zasjeda nije imala naročitog uspjeha — svega je uništila jedan motocikl i ubila motociklistu. Odmah iza toga naišao je jedan blindirani automobil i naši nisu bili u mogućnosti da upotrijebe benzinske flaše, jer su u neposrednoj blizini bile zasjede neprijatelja, koje su na prvi naš pucanj otvorile pušcanu i mitraljesku vatru.

³ Opširnije o tome vidi dok. br. 2.

Baš ovog momenta dobili smo izvještaj od štaba I bataljona naše Brigade da je s. Rilić popaljeno. Vi ćete preciznije informacije o tome dobiti od štaba I proleterske brigade.
S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab Brigade,
politički komesar
Mitar⁴

BR. 23

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O IZVRŠENIM PRIPREMAMA ZA NAPAD NA KADINU VODU¹

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU
dne 10 septembra 1942 g.
u 8 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Prilažemo Vam kopiju plana² napada na Kadinu Vodu i ostala neprijateljska uporišta.³ Po završetku akcije poslaćemo Vam detaljniji izvještaj. Neprijatelj je ovih zadnjih dana više u defanzivi. Poslije ovog napada počecemo sa koncentracijom naših snaga za J.⁴

Dobro bi bilo kad bi mogla IV brigada⁵ da dođe ubrzo ovamo, ona bi služila kao rezerva. Drugih promjena ovdje nema. Ishrana jedinica teče normalno.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K o m a n d a n t,
Kosta⁶

⁴ Mitar Bakić

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2886.

² Vidi dok. br. 18.

³ Tom prilikom neprijatelj je protjeran sa Kadine Vode. Vidi dok. br. 24.

⁴ Jajce

⁵ Četvrta proleterska (crnogorska) brigada

⁶ Kosta Nađ

BR. 24

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 10 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O REZULTATU AKCIJE NA KADINU
VODU I O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA JAJCE¹**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU
dne 10 septembra 1942 g.
u 22 časa

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Akcija na Kadinu Vodu je izvršena. I krajiška i II proleterska brigada izvršile su zadatak i istjerale neprijatelja iz svih njegovih uporišta, nanijevši mu velike gubitke. Dva bataljona II krajiške nisu u potpunosti izvršila zadatak i zbog toga akcija nije u potpunosti uspjela. Naše snage zauzele su položaje pred [Han] Kolima. Ovdje je stigao drug Peko² i jedan njegov bataljon biće sutra prebačen u Podrašnicu.

Po dolasku IV brigade odmah će biti izvršena predviđena akcija.³ Za ovaj sektor mi smo već pristupili organizovanju bolnica i to na terenu III k. odreda i na takvom mjestu, da ne bude suviše udaljeno od mjesta akcije.

Za akciju upotrebićemo od teškog oruđa 12 teških bacača, 2 protivkolska topa i jedan top »PITO«. Haubica izgleda, iz tehničkih razloga, neće moći stići na vrijeme (zbog prekidanih puteva), ali smatram, pošto imamo dosta bacača, da nam neće niti biti potrebna, a svakako ćemo akciju pripremiti, da ta akcija sigurno uspije. Borba će se svakako produžiti duže, ali imamo dovoljno snage da tu borbu izdržimo. O svemu ćemo Vas blagovremeno obavještavati.

Drugih novosti na ovome sektoru nema. Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

K o m a n d a n t
Kosta

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2885.

² Peko Dapčević, tada komandant Četvrte proleterske (crnogorske) brigade

³ Misli se na napad na Jajce, koji je izvršen 24 septembra. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

P.s

Ovdje u Mrkonjiću imade 14 ranjenika koje bi trebalo evakuisati u centralnu bolnicu, stoga bi bilo potrebno da se pošalje autobus koji bi ih odveo do Glamoča.

BR. 25

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
10 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JU-
GOSLAVIJE O FORMIRANJU BRIGADE I O BROJNOM STANJU
TALIJANA I ČETNIKA U BOSANSKOM GRAHOVU**

Š T A B

IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE

— PARTIZANSKE —

UDARNE BRIGADE

BR 2

DNE 10-LX-1942 GOD.

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNOOSLOBODILAČKE PARTIZAN.
I DOBROV. VOJSKE JUGOSLAVIJE**

1.) O formiranju Brigade izvještavamo Vas sljedeće:¹

Brigada se sastoji od tri bataljona. Svaki bataljon ima 3 čete sa po 80 karabina i 3 puško-mitraljeza, što znači u svakom bataljonu ima 240 karabina i 9 p. mitraljeza. Štabove bataljona imenovali smo od drugova koji su bili ranije članovi štabova bataljona. U svemu Brigada raspolaže sa 720 karabina, 27 p. mitraljeza. Brigada raspolaže sa 35.000 metaka, što znači za puške prosječno po 35 metaka, za p. mitraljeze 300 metaka, a za teške jugoslovenske mitraljeze nemamo municije (imamo ih 2 kom.).

2.) Prateća četa ima 6 teških mitraljeza, od toga 4 talijanska sa po 450 m. i 2 j[ugoslovenska]. — Konje za prateću četvu za

¹ Prvog septembra 1942 godine, od jedinica Petog krajiškog odreda koje su preostale poslije formiranja Treće krajiške brigade, formirana je Četvrta krajiška NOU brigada. U Štab brigade su ušli: komandant Milutin Morača, politički komesar Nikola Kotle, zamjenik komandanta Cvijo Orašić, zamjenik političkog komesara Milan Trninić.

sada još nemamo, te smo pisali komandi područja da ih mobiliše iz onih sektora gdje ima dovoljan broj konja. Brigada raspolaže 31-im brdskim kazanom, te nam fali još 9 kom. kako bi svaka četa imala po 4 brdska kazana.

- 3.) U Brigadi je organizovana intendatura sa intendantom brigade i intendantima bataljona. Za sada Brigada se snabdijeva iz magacina komande područja i sa sektora bivšeg bataljona »Starac Vujadin« gdje se hrana kupi dobrovoljnim prilozima preko N.O. opštine. Poslali smo našeg intendanta na ključki sektor da pribavi za našu Brigadu krompira i pasulja.
- 4.) Borbenost ljudstva u Brigadi je prilična, samo politička svijest u bivšem bataljonu »Starac Vujadin« je vrlo slaba, a pogotovo kada je iz ovog bataljona otišao jedan broj boljih ljudi u I proletersku brigadu. Politička svijest kod bivšeg bataljona »Budućnost« je dosta slaba, te smo morali na osnovu toga izmiješati ljudstvo iz bivših bataljona u novim bataljonima, tako da je sada svaki bataljon sastavljen sa po jednom četom iz bivših bataljona. S obzirom da je ovoj Brigadi potrebna politička pomoć, molimo Vas da nam po mogućnosti pošaljete nekoliko političkih radnika koje bi razvrstali po pojedinim slabijim četama.
- 5.) Sadržanje stanje neprijatelja na Grahovu je sljedeće: Talijana oko 600 u gradu; raspolažu sa 4 topa brdska i jednom haubicom, 6 bacača i oko 13 teških mitraljeza. Na koti Cigelj (1075) ima ih 80 sa 2 bacača. U Strmici ima ih 150—200 Talijana sa 2 teška i 2 brdska topa koja se nalaze na »Grabu« (stare kasarne). Stanje četnika u Grahovu i okolini: 670 pušaka, 15 p. mitraljeza, 4 teška i 1 laki. Broj ljudi se povećao sa puškama, jer su naoružali skoro oko 200 ljudi sa onim puškama koje su imali u rezervi. Na sektoru između Strmice — Tiškovca — Plavna ima ih oko 250 sa 5 p. m. i 2 teška.
- 6.) Naš prvi zadatak sa Brigadom izvešćemo na četnička sela Obljaj i Luku* gdje su naoružani seljaci i gdje se nalaze izbjegle familije iz Drvara. Poslije ove akcije naše snage bi prebacili prema Deralama.
- 7.) Naše je mišljenje da bi za uspješnu likvidaciju Grahova i okoline, Derala i Strmice bile potrebne tri brigade. Bio bi potreban neki bacač i brdski top. Akcija bi trebalo da se izvede što prije da bi spriječili dalje učvršćivanje okupatorskih i četničkih snaga, i kako bi zatvorili vrata od Knina prema Bosni. Ovo je hitno i radi toga što se, kako izgleda, na oslobođene krajeve Bosanske Krajine priprema neprijateljska ofanziva.

* O rezultatu napada vidi dok. br. 38.

8.) Pisali smo IV operativnoj zoni i štabu III ličkog odreda u pogledu zajedničke saradnje u akcijama oko Grahova i u Kninskoj Krajini.
Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Kotle

(M. P.)

Komandant
Mil. Morača

Zamjenik
M. Trninić

Zamjenik
C. Oraščić

BR. 26

**PISMO ŠTABA ČETVRTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 10
SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG KRAJIŠKOG ODREDA
O STANJU NA TERITORIJI ČETVRTOG ODREDA I O POTREBI
UPUĆIVANJA POMOĆI U CILJU ČIŠĆENJA TERENA OD
ČETNIKA¹**

STAB
IV KRAJIŠKOG NAR.-OSLOB. PARTIZ. ODREDA
»NOVAK PIVAŠEVIĆ«
Br. službeno
10-LX-42 god.
Na Motajici

ŠTABU II KR. N.O.P. ODREDA

Kozara

Dragi drugovi,
Koristim ovu prvu vezu da vas ukratko izvijestim o situaciji kod nas.

Od drugova iz Slavonije izviješteni ste vjerovatno da smo kod njih bili oko mjesec i po dana.² Ponovo smo prešli na sektor našega odreda 26 VIII o.g. Od toga dana do danas imali smo nekoliko akcija, od kojih kao najveću zauzeće neprijateljskog uporišta Kobaš na Savi. Kobaš je branilo 55 domobrana, 10 žandara i nekoliko ustaša. Borba je trajala 3 sata obzirom da je banda iz Slav. Kobaša pomagala svojim preko Save. Uspjeli smo protjerati ne-

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta.

² Uslijed četničkog previranja u jedinicama Četvrtog krajiškog odreda u toku aprila, maja i juna, ovaj se odred skoro sav raspao i prešao u četnike. Onaj manji dio boraca koji nije prišao četnicima prebacio se, krajem juna, preko Save u Slavoniju i sa slavonskim partizanima vršio akcije do 26 avgusta, kada se ponovo vratio na svoj teren.

prijatelja i spaliti sve vojničke objekte kao i ustaške kuće. Na strani neprijatelja bilo je 19 mrtvih, nekoliko ranjenih i jedan zarobljen. Zaplijenjeno je dosta vojničke i druge spremne. Poslije toga neprijatelj na mahove topovima i bacačima a puškama stalno puca na naša sela pod Motajicom, ali još nije pokušao prebacivanje preko Save. — Toliko o tome.

Što se tiče raspoloženja naroda i boraca kod četnika ono je drukčije nego u ono vrijeme prije 3 mjeseca. Svakodnevno dobijamo pisma i poruke da su svi uz nas, osim komandanata četničkih i onih četnika koji su došli iz Srbije kao agenti gestapoa. Ipak ove bande još uvijek uspijevaju da drže u pokornosti i pod svojom komandom čitav onaj kraj od Motajice prema Vrbasu. Nekoliko naših drugova koje su četnici bili zarobili došli su već k nama. Ostali nam poručuju da rade tamo za nas, ali taj njihov rad je uveliko nepravilan i nepotpun. Zbog toga sam ih pozvao da dolaze direktno pod našu komandu. Oni su strašno neodlučni. Četnički banditi su izgleda uspjeli i njih da zastraše i zavedu.

Naš politički rad na ovome (četničkom) terenu ograničen je strogo zbog nedostatka kadra i tehničkih teškoća. Pored toga i zbog užasnog terora gestapoa. Naši simpatizeri bacaju se u logore, a oni najbolji i najhrabriji strijeljaju se. (Slučaj Novaka Pivaševića;³ Miloša Dujica⁴ i dr.) Na nas su osobito ljuti ali nas nisu uspjeli još napasti. Izgleda da to neće ni moći jer je narod svakodnevno sve više uz nas.

Nama bi zapravo trebalo još samo nešto naših vojničkih snaga i mi bismo pošli u otvoreno čišćenje okupatorskih agenata na ovome terenu. Naravno da bi veće snage bile efikasnije. Raditi bi se moralo brzo jer okupator i ustaše odmah polaze u pomoć svojim agentima i saveznicima.

Od drugova iz Slavonije tražili smo izvjesne snage (1 bataljon) ali nam još nisu ništa odgovorili.

Mi smo mišljenja da bi nam od vas trebala stići pomoć, obzirom na mogućnost prebacivanja. Zbog toga molimo vas da sa snagama od 1 batalj. predete preko Vrbasa, i na kome god dijelu sektora započnete čišćenje, brzo ćemo se sastati. —

Ovo pismo pišem vam na putu, u mraku i pod uvjerenjem da će vas naći kasno ili nikako. Zbog toga je i kratko i neubjedljivo.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Vojo⁵

³ Narodni heroj; bio komandant Četvrtog krajiškog odreda poslije pogibije narodnog heroja Danka Mitrova. Četnici ga uhvatili i strijeljali avgusta 1942 godine.

⁴ Strijeljali ga četnici avgusta 1942 godine.

⁵ Vojo Stupar

BR. 27

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 11 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O RADU JEDINICA BRIGADE**

ŠTAB IV NOU
P[ROLETERSKE] BRIGADE
11 septembra
8 i po časova

VRHOVNOM ŠTABU
NAR.-OSL. PARTIZ. i D.V.
JUGOSLAVIJE

Vaše naređenje od 10. o. m. primili smo u toku istoga dana u 8 časova uveče. Odmah smo u smislu tog naređenja izdali naredbu našim bataljonima sljedećeg karaktera.

— I bataljon uputili smo u pravcu G. Malovana da, zajedno sa jednom mještanskom četom¹, koja se nalazila na Tikvicama, izvrši napad na neprijatelja s boka. Taj bataljon ostaće na tom terenu u toku čitavog razvoja situacije. On ima za cilj ne samo da deluje bočno, nego i, po mogućstvu, da presiječe neprijatelja na tom dijelu terena i da mu onemogući odstupnicu. Taj bataljon će uspostaviti tijesni kontakt sa I brigadom² i sadejstvovaće dalje prema konkretnoj situaciji, kao i prema eventualnim naređenjima štaba I brigade.

— III bataljon u toku noći izvršio je jači pritisak na Kupres i tamo je ostao tokom cijele noći, do same zore, kada se povukao na svoje prvašnje položaje — Seka. Prepad je prilično uspio, jer je neprijatelj tokom cijele noći držao u mobilnosti i stalno je neprijatelj tukao bacačima, topovima, mitraljezima itd. Mještanska četa, po naređenju našeg III bataljona, popalila je sve stogove žita u Zlo-selu. Neprijatelj je i na tom pravcu tukao artiljerijom. Naši nijesu imali gubitaka. Prepad je bio snažan, što se vidi iz toga da se je neprijatelj branio i ručnim bombama.

— V bataljon uputili smo na zasjedu na komunikaciju Bugojno—Kupres, jer smo tvrdo uvjereni da će neprijatelj tokom današnjeg dana sa većim kolonama kamiona ili vojske komunicirati na tom pravcu. Smatramo da će ova zasjeda imati ozbiljnog uspjeha.

Nama se zamjera da smo bili neaktivni u toku neprijateljskog nadiranja u pravcu Šujice. Devetog o.m. ujutro dobili smo obavještenje, preko našeg I bataljona, od druga Stanka³ da je neprijatelj 8 o.m. išao u pravcu Rilića i da se tokom istog dana povratio natrag.

¹ Četa Kupreškog bataljona

² Prva proleterska brigada

³ Branko Poljanac, načelnik štaba Prve proleterske brigade

Iz tog izvještaja vidjeli smo i to da I bataljon I brigade, koji je bio u neposrednoj blizini, nije poduzimao ništa, jer je smatrao da se neprijatelj povlačio ka Kupresu. Istoga dana ujutro naš I bataljon poslao je patrolu ka drugu Stanku, radi povezivanja sa I bataljonom. Veza nije uspostavljena, jer su se jedinice proleTERSke brigade,⁴ koje su se nalazile na G. Malovanu, povukle, ne obavještavajući prethodno nas o pravcu njihovog povlačenja, i ne dajući nam obavještenja o neprijatelju. Uslijed toga izostalo je naše potrebno dejstvo.

Izvještaj koji ste dobili od I brigade — da mi ne mrdamo iz naših kantonmana — malo je pretjeran, jer su sva tri naša bataljona stalno na položajima, spavaju napolju, jer u blizini nema nikakvih koliba ni kuća. Velik je prostor koji mi ovamo držimo: od Maglaja preko Seke do ispod Omara. Mi te i takve položaje moramo držati, jer hoćemo pošto-poto da omogućimo seljacima žetvu i vršidbu njihovih žita.

Poslije izdatog naređenja našim bataljonima, koje smo izdali u duhu vaše naredbe, dobili smo izvještaj od druga Koče.⁵ On nas obavještava da je neprijatelj 8 uveče stigao u Šujicu. Koča je tražio od nas da izvršimo napad sa sva tri naša bataljona na Kupres, pretpostavljajući da ćemo mi moći ući čak i u sam grad, jer da su neznatne snage neprijatelja ostale u Kupresu.

Mi naše prvo naređenje nismo mogli izmijeniti jer je bilo već kasno — pošto smo izvještaj od njega dobili u 11 sati, a naše su jedinice tada već bile u pokretu. Dalje, mi nismo mogli izvršiti to naređenje ni iz tog razloga jer je ono vremenski bilo starije od vašeg naređenja, pa smo pretpostavljali da ste ih vi obavijestili o naređenju koje ste nama uputili.

Odmah nakon toga, mi smo druga Koču obavijestili o našem datom naređenju, s tim da ćemo mi u toku razvoja situacije raspo- ređivati i upućivati naše snage onako kako to sama situacija bude iziskivala, ili — kako to bude nalagao i sam štab I proleTERSke brigade, pošto I brigada nosi glavni teret ove borbe.

Nećemo ostati nijednog minuta neaktivni, nećemo žaliti ni snage ni truda da potpomognemo našim drugovima I brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

P. s. Pored ostalog, naš III bataljon, koji je vršio prepad na Kupres, izvijestio nas je da nije čuo nikakve borbe iz pravca G. Malovana i Šujice.—

za štab Brigade,
Mitar⁶

⁴ Prva proleTERSka brigada

⁵ Koča Popović

⁶ Mitar Bakić

BR. 28

**NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
11 SEPTEMBRA 1942 GOD. KOMANDI DRVARSKOG PODRUČJA
ZA RUŠENJE CESTE I SKLANJANJE HRANE U SLUČAJU NE-
PRIJATELJSKE OFANZIVE¹**

STAB IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE
Br. sl. Dne 11-IX-1942

KOMANDI PODRUČJA

Drvar

Obaviješteni smo od naše obavještajne službe da se priprema ofanziva Talijana na Drvar, te vam skrećemo pažnju na sljedeće:

1) Da se cesta Drvar—Ploča razruši do temelja, a naročito da se na cestu naslažu što veće naslage iz brine. Tako isto cestu u Karakašici.

2) Da u zajednici sa NOO pripremite da narod skloni žito, robu na sigurna mjesta, ukoliko bi došlo do ofanzive da narodu ne bi propala imovina. Samo pazite da ne bi tim pravili kakvu paniku, jer možda neće ni doći do prodora, ali bolje se unaprijed pripremiti da vas ne bi iznenadilo. Ukoliko bolje zarušite cestu utoliko će neprijatelj teže praviti prodor.

Sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Kotle², s. r.

PARTIZANSKA KOMANDA
PODRUČJE DRVAR
Br. 7 Dne 12-IX-42

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Izvještaj IV udarne brigade dostavlja se na uviđaj. Pristupljeno je odmah rušenju puta a Sreskom NOO stavljeno do znanja.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant područja
Gojko Latinović, s. r.

¹ Pronađen je prepis naređenja. Original nije pronađen.

² Nikola Kotle

BR. 29

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJISKOG ODREDA OD 11 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O ISPADU NEPRIJATELJSKIH SNAGA IZ KUPRESA I O MOGUĆNOSTIMA NJIHOVOG UNIŠTENJA¹

Š T A B
KUPREŠKOG BATALJONA²
Broj: 46/42
Dne 11 sept. 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU NAR. OSL. PART. I DOBR. VOJSKE
JUGOSL.

Neprijatelj iz Kupresa još prije 4 dana uputio se ka jugozapadu i kroz sela Rilić, Zanolinu i Gornji Malovan stigao već do Šujice. Na putu je, uz minimalnu borbu naših dviju četa i nekih jedinica I prol. brigade, zapalio imenovana sela, kao i njihovu skoro svu ljetinu. Ispred neprijatelja, ka Duvnu i Livnu, nalaze se jedinice I prol. brigade a malo dalje od ovih i jedinice Dalmatinske brigade.³ Mi uz pomoć I bataljona IV ud. br[igade] pokušavamo neprijatelja presjeći i odvojiti od grada,⁴ u čemu bi se neprijatelj našao blokirani; — u čemu se nadamo da ćemo uspjeti. Neprijatelj je jak do 1500 ljudi, među kojima ima i četnika, a raspolaže sa jednim topom, tri bacača kao i više automatskih oruđa.

Na neprijatelja smo u gradu pravili sinoć i preksinoć prepade, iz čega možemo zaključiti da neprijatelj nije ostao tu jak mnogo.

Za sutra smo spremili zasjedu na putu Kupres—Bugojno u jačini od 40 partizana.

Smatramo da kada bismo imali nekoliko odmornih bataljona, neprijatelja bismo mogli konačno odvojiti od grada, i uz pomoć gore imenovanih snaga opkoljena postepeno uništavati, poslije čega bi olako uslijedio i pad samoga Kupresa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Za politkomesara:
Mićan Petričić

Za komandanta:
Zubić Špiro

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3443.

² Kupreški bataljon, formiran 25 avgusta 1942 god. od partizanskih snaga sa područja Kupresa, bio je u sastavu Trećeg krajiškog odreda.

³ Prva dalmatinska brigada

⁴ Kupresa

BR. 30

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 12 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA
JAJCE¹**

OPERATIVNI ŠTAB
BOSANSKE KRAJINE

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE

Kao što smo Vas i ranije izvijestili, neprijatelj produžava sa pritiskom u pravcu — Sitnica.² Tamo se sad nalazi dovoljno naših snaga i kopanje puta se produžuje.

Za predviđenu akciju³ već sa toga sektora povlačimo izvjesne snage u cilju koncentracije na predviđenom pravcu. Čim stignu bataljoni IV brigade, povući ćemo jednu od brigada. Bataljon IV brigade koji se nalazio u s. Jasenovi Potoci danas će biti prebačen u s. Podrašnica da bi kasnije smijenio bataljon koji se nalazi na isturenim položajima ispred Čadavice.

Mi shvaćamo potrebu hitnosti predviđene operacije i dajemo sve od sebe da ona čim prije uslijedi. Da je ranije stigla IV brigada mi bi već bili tamo.

Koncentraciju ćemo izvršiti brzo, izraditi solidan plan itd. i onda Vas izvijestiti o datumu napada, a Vi ćete iz zapovijesti, čiju ćemo vam kopiju poslati, vidjeti koje će jedinice učestvovati. Sad stiže i haubica koja će nam olakšati izvođenje operacije.

Podaci o neprijatelju su isti. Mi smo dobili još detaljnije podatke o sistemu neprijateljskih utvrđenja i odbrane.

Sa omladincima ćemo postupiti po naređenju. Sad je stigao i moj komesar drug Osman koji će nas još detaljnije sa tim upoznati.

O pravcima koje predviđate poslije predviđene akcije daćemo kasnije naše sugestije. Javite nam sve novosti!

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

12-IX-42
u 9h

Komandant
Kosta

¹ Original izvještaja, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2887.

² Vidi dok. br. 14.

³ Tih dana vršene su pripreme za napad na Jajce, koje je oslobođeno 25 septembra 1942 godine. Vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

BR. 31

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJISKOG ODREDA OD 13 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U KUPRESU POSLIJE ODLASKA JEDNE KOLONE PREMA DUVNU¹

Š T A B
KUPREŠKOG BATALJONA
Broj: 49/42
Dne 13 sept. 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZ. I
DOBROV. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Kao što ste već obaviješteni, neprijateljske glavne snage iz Kupresa su otišle i već ušle u Duvno. Odlazeće snage se cijene na 1500 ljudi. U putu kojim su prošli, nigdje nijesu ostavili straža.

Prema obavještenjima koje smo dobili iz Kupresa, stanje unutra je ovako: neprijatelj je napustio grad — tobož — u namjeri da nas napadne sa druge strane (pričali su: od Banje Luke). Ustaše su veliki dio svojih porodica već oselili iz grada.

U gradu su ostale ove snage: 2 čete ustaša u jačini od 200 ljudi, mještanske milicije jedna četa u jačini od 120 bandita, koji su istureni na položaje izvan grada.

Naoružanje imaju: 2 brdska topa, 1 bacač, 1 teški mitraljez i 10 puškomitraljeza.

Strah ovih ostalih snaga je ogroman i svakočasno očekuju napad.

Put za Bugojno ne koriste — jer su redovno naše zasjede tamo.

Ukoliko dobijemo još neka detaljnija obavještenja ili izvjesnih novosti, mi ćemo vas blagovremeno izvijestiti.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Polit. komesar:
Mićan Petričić

Za komandanta:
Zubić Špiro

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3444.

BR. 32

**IZVJEŠTAJ KOMANDE MJESTA GLAMOČ OD 14 SEPTEMBRA
1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O
NAMJERAMA ČETNIČKIH BANDI DA NAPADNU PARTIZAN-
SKU BOLNICU I MAGACIN NA CRNOM VRHU¹**

KOMANDA MJESTA GLAMOČ

Br. 92

14 septembra 1942 god.

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V.J.[JUGOSLAVIJE]

Položaj

Danas smo primili izvještaj od pretsjednika N.O.O. sela Zajaruge u kome nas izvještava da je drug Đuro Žole bio na četničkoj pijaci na Čardaku i da je tamo saznao da se četnička banda Perice Vasića sprema i da je krenula u pravcu Crnog Vrha sa namjerom da tamo izvrši udar na naše magacine i bolnicu, jer su, kako izgleda, obaviješteni da su naše snage tamo oslabljene. Isti izvještaj smo primili i od N.O. opštinskog odbora iz Hasanbegovaca u kome nas po istoj stvari izvještavaju i traže vojničko pojačanje.

Naši drugovi su dobili zadatak da po ovome doznaju što detaljnije [podatke] i ukoliko ih dobijemo, u toku ovoga dana ćemo vam ih dostaviti, jer oni trebaju da nam te podatke daju još danas.

Kako smo vas i ranije izvjestili, mi ne raspoložemo potrebnom vojskom da ovo spriječimo. Ovo snaga što imamo u gradu ne možemo udaljiti iz njega, radi čuvanja samoga grada. Kad bi sve iz grada dali bilo bi malo, jer mi ovdje imamo svega 26 partizana.

U selima Hasanbegovci i Vaganu nalazi se evakuisana roba iz Livna i Duvna a straža je tamo vrlo slaba, pa bi se i to moralo obezbijediti, kao i važni vojnički magacini u Prekaji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant mjesta:
(Potpis nečitak)

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3142.

BR. 33

**IZVJEŠTAJ KOMANDE MJESTA GLAMOČ OD 14 SEPTEMBRA
1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O
RASPOREDU I ZADACIMA PARTIZANSKIH STRAŽA U GLA-
MOČU I OKOLINI¹**

KOMANDA MJESTA GLAMOČ
Br. 93

14 septembra 1942 god.

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA N.O.P. i D.V.J.

Položaj

Prema dobivenim direktivama od vas za postavljanje partizanskih straža po selima, podnosimo vam sljedeći izvještaj:

1) U selu Šumnjaci postavili smo jednu takvu stražu, koja je jaka 5 partizana, sa zadatkom da kontroliše sela: Popoviće, Glavice, Šumnjake, Vagan i Reljino Selo, kao i put Glamoč — Drvar od Glavica do Rora.

2) U selu Perduhovo Selo postavili smo jednu takvu stražu, koja je jaka 9 partizana, sa zadatkom da kontroliše sela: Štekerovci, Hotkovci, Maslina Strana, Perduhovo Selo, Prijane i Hasanbegovce, kao i put i telefonsku liniju Glamoč — Mrkonjić od Glavica do Mliništa.

3) U gradu Glamoču isto tako postoji straža, koja je jaka 26 partizana, sa zadatkom da u gradu daje potrebna stražarska mjesta, da obezbjeđuje i kontroliše grad i okolna sela: Halapić, Čoslije, Biličić, Kovačevce, Hozice, Radaslije, Asiće, Đulićani, Jakir, Kamen, Podgradinu i Čiriće, kao i put i telefonsku liniju Glamoč — Mrkonjić, od Glamoča do Glavica i na pruzi Glamoč — Livno, od Glamoča do Korične.

Kako se iz prednjeg vidi, straže su suviše malene, ali uslijed nedostatka snaga momentalno nismo mogli dati više, kao što nismo još uopšte postavili dvije straže u selima Dubrava i Vidimlije za koje su već određeni rejoni. Ove straže ćemo u najkraćem roku postaviti, kao i prve tri pojačati sa brojem partizana koje smo tražili da nam uputi štab bataljona »Budućnost«, a koji su nesposobni za brigadu.

Nacrt skice ne šaljemo iz razloga što nemamo nijedno lice koje bi nam istu moglo nacrtati, pa smo radi toga opisali terene i sela gdje su straže smještene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M. P.)

Komandant mjesta,
(Potpis nečitak)

Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 341.

BR. 34

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBI PROTIV NJEMAČKO-DO-
MOBRANSKIH SNAGA NA PUTU BANJA LUKA — MRKONJIĆ
GRAD¹**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 15 septembra 1942 g.
u 1.30 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Od posljednjeg izvještaja do danas situacija je slijedeća:
Neprijatelj pojačan njemačkim snagama, artiljerijom i avija-
cijom vrši svakodnevno jake napadaje, na koje mi svakodnevno
odgovaramo (noću) protivnapadajima koji većim dijelom uspije-
vaju². Ovi neprijateljski napadaji poprimaju karakter jedne veće
ofanzive na našu oslobođenu teritoriju, a uglavnom idu za tim da
zauzmu Mrkonjić Grad, da presijeku vezu sa Ključem i da se po-
vežu sa garnizonom u Jajcu, koji se nalazi ugroženim³. Na ovo ih
rukovode i politički razlozi, zato što sela oko Mrkonjić Grada, koja
su do jučer bila pod uticajem Drenovića, koji se nalazi u zajednič-
koj komandi sa Nijemcima i ustašama, koja rukovodi sa operaci-
jama na tome sektoru, ili prilaze nama ili će u najskorije vrijeme
prići, ili će biti neutralisana sa naše strane, što za njih znači ogro-
man politički i vojnički poraz za ovaj srez, a i za susjedne srezove.
Isto tako im je cilj privezati naše snage za taj front i onemogućiti
nam da držimo inicijativu u rukama. Mi izbjegavamo frontalne
borbe i težimo po svaku mjeru da neprijateljske planove, koji se
sastoje u tome da nas privežu za taj sektor, izmore naše snage i
pretvore taj sektor u sukob čisto frontalnog karaktera, razbijemo;
zato, kao što smo gore rekli, na svaki neprijateljski dnevni napad
odgovaramo noćnim protivnapadima. Tako smo u napadu nazad
tri dana uništili izvjesne neprijateljske snage⁴, u jačini jedne ne-
prijateljske bojne, zarobili 2 p. mitraljeza, 8.000 metaka, i nešto
domobrana, a jučer su jedinice II proleterske brigade uništile jednu

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2889.

² O ovim borbama vidi dok. br. 14, prim. br. 3.

³ Tih dana vršene su pripreme za napad na Jajce.

⁴ Ova je borba vođena između jedinica Prve krajiške NOU bri-
gade i Druge bojne Petrinjskog zdrug, na putu Banja Luka — Mrko-
njić Grad. Vidi dok. br. 37, 43 i 201 (prim. br. 9).

njemačku četvu, od koje su na terenu našli više od 50 lješeva, među kojima i nekoliko njemačkih podoficira, a prema usmenim izvještajima I K.U. brigada je nanijela isto tako teške udarce neprijatelju i zaplijenila dosta ratnog materijala o čemu ćemo vas izvještiti kad dobijemo pismeni izvještaj.

No i pored ovoga neprijateljski napadi ne prestaju, čak ni poslije gubitaka koje smo mu nanijeli neprijatelj nam ne da ni jednog dana predaha.

Zato, da bi osigurali uspjeh operacija na određeni objekt⁵, odnosno, da bi spriječili namjeru neprijatelja da nam se za vrijeme operacije baci na leđa i ugrozi Mrkonjić Grad, a tim samim osujeti našu akciju, riješili smo da neprijatelja razbijemo na cijelom tom sektoru i onespobimo ga za izvjesno vrijeme, koje ćemo mi iskoristiti za uspješno izvođenje predviđene operacije.

U vezi svega toga mi smo poduzeli slijedeće mjere:

da sa jedinicama kojima raspolažemo na tome sektoru, ostavljajući u rezervu dijelove naše II i IV brigade, jednim dvokrilnim obuhvatnim manevrom likvidiramo neprijatelja u Kadinoj Vodi—Klisine—Lunjevac—Bojanića Vis—Krupa.

Predviđeni napad na neprijateljske isturene linije duž čitavog sektora preduzećemo 16—17 ov. mj.

Likvidacija neprijatelja na gore naznačenoj liniji omogućiće nam angažovanje potrebnog broja naših jedinica, naravno u određenom pravcu, jer ćemo, uzimajući od neprijatelja liniju koja mu služi kao otkočna daska u napadu na ovome sektoru, dubinski raspoređujući naše snage, moći prilično lako da neutrališemo svaki neprijateljski ispad iz Banja Luke. Tim napadom ćemo jednovremeno donekle zatupiti neprijateljstvo četničkih bandi sa desne obale Vrbasa koje nam svojim bočnim dejstvom ometaju izvođenje naših operacija, sa jedne strane, a s druge strane mi ćemo onda moći, bacajući izvjesne snage na desnu obalu Vrbasa, biti u stanju da lako likvidiramo te četničke bande i da u isto vrijeme razvučemo neprijatelja na mnogo širem sektoru.

U vezi sa novonastalom situacijom na ovom sektoru izdali smo naređenje III K.U. brigadi da ona svojim manevrima u pravcu Vrhpolje—Bronzanog Majdana skrene na sebe pažnju, razvuče neprijateljske snage sa osnovnog napadnog pravca.

Ne šaljem vam detaljan izvještaj o političkoj situaciji na ovom terenu, jer će vas drug Vlado Zečević, koji je boravio duže na ovome terenu i politički djelovao, usmeno, bolje i detaljnije obavijestiti.

O ishodu same operacije, kao i o svim promjenama na našem sektoru redovno ćemo Vas obavještavati.

Molimo Vas da nas, i pored onoga što čujemo preko »Slobodne Jugoslavije«, redovno obavještavate o situaciji na ostalim

⁵ Jajce

našim sektorima, kao i o vašim planovima ukoliko to mi možemo da znamo.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Osman

(M. P.)

Komandant,
Kosta

P. s. Ovog momenta primili smo izvještaj I K.U. brigade. Izvještaj glasi:

I K.U. brigada razbila je neprijateljske snage koje su nastupale prema našim položajima. Borba je počela pred podne i naši drugovi progone stalno neprijatelja. Jedna neprijateljska bojna potpuno je uništena. Na bojištu je nađeno 100 neprijateljskih leševa. Zarobljeno je 107 zdrugovaca⁶, među njima dva oficira. Stalno hvatamo nove, ostaci lutaju bez komande; da nije bilo tenkova koji su prikupljali razbijene dijelove, naš udar bio bi još žešći. Imamo dosta plijena koji se prebrojava. Oslobodili smo jednog druga i drugaricu (ovi su drugovi iz II proleterske brigade) koji su bili zarobljeni na jedan dan prije. Od cijele neprijateljske bojne ostalo je svega 100 demoralisanih vojnika⁷. O zaplijenjenom ratnom plijenu izvijestićemo Vas dok ga prebrojimo.

Napominjemo da je ta razbijena bojna iz I gorskog zdruga poznatog krvoloka Mraka.

Politički komesar,
Osman

Komandant,
Kosta

BR. 35

IZVJEŠTAJ VOJNOTEHNIČKE RADIONICE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O PROIZVODNJI MINA ZA BACAČ I RUČNIH BOMBI I O NE-DOSTATKU STRUČNIH KADROVA ZA NOVU RADIONICU¹

VOJNO-TEHNIČKA RADIONICA
OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P.V.
za Bosansku Krajinu
15. IX. 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P.V. JUGOSLAVIJE

1. U pogledu nagaznih mina, upućivaćemo za sada sve nagazne mine Operativnom štabu za Bos. Krajinu, koji će ih onda raspoređivati prema vašem naređenju.

⁶ Domobrana

⁷ Vidi prim. br. 4.

¹ Original izvještaja nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2888

2. Zbog nekih zapreka organizacione prirode nije još započeto lijevanje, premda se već potpuno uformovano i spremno za ljevanje nalazi 500 komada mina za bacač. Mi se nadamo da ćemo do nedjelje, 20. o. mj., moći dobiti na preradu ovu prvu partiju odlijeva. Prema teoretskom predračunu moći ćemo da preradimo tjedno 150 komada tih bombi za bacač, uzevši u obzir sadanji kapacitet radionice. Ručne bombe izrađivaćemo nakon što završimo sa tih 500 kom. mina za bacač. Naravno da će proizvodnja ručnih bombi biti daleko veća.

3. Eksploziva smo primili svega oko 125 kg. U svima limenim kutijama od konzervi nalazili su se samo uzorci boksitne zemlje, osim u četiri u kojima se nalazio eksploziv.

4. Od tehničkog materijala su nam potrebni u prvom redu kaiševi i to bilo kožnati, prteni ili gumeni. Nadalje nam je potreban sav elektro-materijal osim sijalica. Pošto se bavimo mišlju da u najskorije vrijeme formiramo jednu čeličnu radionicu, za koju već imamo uglavnom sve mašine, potrebno bi nam bilo ručnog alata, kao napr.: raznih turpija, burgija, raznih kliješta, čekića, gvind-burgija, šnajdajzna itd. Za istu svrhu hitno su nam potrebni i elektromotori i diname. Uglavnom svi radnici ovdje zaposleni su vrlo oskudno obučeni i odjeveni, premda se radionica nalazi usred guste šume na priličnoj nadmorskoj visini, pa bi nam prema mogućnostima trebalo nešto odjeće i obuće.

U pogledu stručnih lica vrlo oskudijevamo dreerima i sasvim preciznim bravarima. Dreera bi nam za sada trebalo pet i jedan do dva precizna bravara. Od dreera mogli bi navesti druga Voju Brankovića iz II prolet. brigade koji se zbog nesposobnosti za borbu nalazi negdje u pozadini. Sva ta stručna lica vrlo su nam hitno potrebna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar
Sr. Penezić²

Upravnik
Mile³

² Sreten Penezić
³ Ing. Mile Ljubičić

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA PRVE (DESETE)
HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE NA DAN 15 SEPTEMBRA
1942 GODINE¹

STATISTIČKI
I hercegovačke N.O.U.P. brigade

R. broj	Brojno stanje ljudstva						Količina i vrsta naoružanja									
	JEDINICA	po spisku		rashod		na licu		puška 7,9 mm	tal. puška	austr. 8 m/m	maš. puški	p.mitr. 7,9 m/m 3B.	p. mitr. tal.	p. mitr. „Šoša“	teški „Breda“	revolver
		muški	ženski	muški	ženski	muški	ženski									
1	I Herce- govačka N.O.U.P. brigada	523	61	43	7	480	54	427	15	11	2	14	12	1	4	100
	S V E G A	523	61	43	7	480	54	427	15	11	2	14	12	1	4	100

SMRT FAŠIZMU —

Pol. komesar: Nač. štaba
Č. Kapor- Rade³

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2795.
² Čedo Kapor
³ Rade Hamović

PODACI
na dan 15/IX-42 god.

Količina municije								Konja					PRIM J.
7,9 mm	tal.	8 mm	maš. puš.	„Šoša“	„Breda“	za revolver	bombi	jahači	kuhinja	oružje, mun.	santet i hrana	sedla	
21405	2422	316	190	30	1540	1070	180	12	24	15	—	10	—
21405	2422	316	190	30	1540	1070	180	12	24	15	—	10	—

SLOBODA NARODU!

Zam. komandanta,
V. Tomanović⁴

⁴ Vlado Tomanović. Poginuo na Volujaku 1943, za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, kao zamjenik komandanta Desete hercegovačke brigade.

BR. 37

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 15
SEPTEMBRA 1942 GOD. KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTA-
BA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NEPRI-
JATELJA NA POLOŽAJE VELIKA GREDA I PREPLJETNJAK**

I KRAJIŠKA
NARODNO-OSLOBODILAČKA PARTIZANSKA
UDARNA BRIGADA

Položaj, 15. IX. 1942

DRUŽE KOSTA!

Neprijatelj je danas, oko 15 časova, pokušao da potisne naše snage sa Velike Grede i Prepljetnjaka. U napadu su učestvovali i četnici. Mi smo neprijatelja odbili. Od artiljerije nam je jedan drug teže ranjen, a jedan poginuo.

Mi smo ovdje, na sektoru Prepljetnjak—Greda—Bataruša, prema snagama od Klisine i Kadine Vode postavili jedan bataljon i jednu četu. Sa jednim bataljonom i 2 čete krenuli smo prema neprijateljskom lijevom krilu, koje je nadiralo od Krupe, uz Vrbas, ka snagama II proleterske brigade i Manjačke čete. Nastojaćemo da neprijatelja što žešće udarimo u bok, kako bi zajedno sa II proleterskom brigadom rasteretili taj pravac i izjednačili položaje, a zatim preduzeli dalja gonjenja.

Sad, u 17 časova, dobili smo tvoje pismo, gdje smo vidjeli plan za korenitije rješenje vojničke situacije na ovom sektoru.¹

Izgleda da vam nisu bili stigli naši izvještaji, te niste bili upoznati sa novim momentima u cijeloj situaciji.

U osnovi, ova vaša postavka sasvim je dobra, samo bi mi sačekali rezultat akcije na neprijateljskom lijevom krilu, pa bi onda, možda na osnovu novostvorene situacije, unijeli izvjesne izmjene u planu.

Mi ćemo vas upoznati sa ishodom što prije budemo mogli. Ukoliko potisnemo neprijatelja, gledaćemo da mu ne dozvolimo da se pribere.

Prošle noći bio im se zapetljao jedan tenk pri bježanju u neku rupčagu, i tek u zoru uspjeli su da ga izvuku. Da je imao ko da nas obavijesti, mogli bi sa tenkom u namjeravanu akciju. Onda bi vjerovatno uzeli u obzir za akciju i našu brigadu.

Domobrane ranjene još uvijek nalazimo. Prebrojano je oko 60 leševa neprijateljskih vojnika, na pojedinim gomilama ležalo ih je po 20. Ne znamo, u pogledu zaplijenjenog oružja, kakav smo

¹ Misli se na napad na Sitnicu, koji je izvršen 24 avgusta. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 123.

vam izvještaj poslali. Zaplijenjeno je još municije i ratne spreme. Dosad ukupno: 5 teških mitraljeza i 5 puškomitraljeza.² 3250 metaka poslali smo II proleterskoj brigadi, jer smo čuli da je omalila sa municijom.

Ukoliko bi vam bilo moguće, dobro bi bilo da se prije namjeravane akcije na Sitnici sastanemo i izmijenimo misli. Tu bi mogao doći netko i iz našeg štaba, a tamo su već drugovi iz štaba II Krajiške, III Sandžačke i IV Crnogorske brigade.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:

Mladen³

Komandant:

Kušić⁴

Posebito pozdravljam druga Osmana.

Kušić

P. s.

Ukoliko se tamo u Mrkonjiću nalazi komandir jedne čete našeg I bataljona, takođe i vodnik iz iste čete (komand. Boško Vašalić⁵ i vod. Jelić Luka), koji su tamo otišli uslijed bolesti, uputite ih ovamo nama.

Mladen

² Odnosi se na borbu između jedinica Prve krajiške brigade i Druge bojne Petrinjskog zdruza, 12 septembra, na putu Banja Luka — Mrkonjić Grad. Vidi dok. br. 43 i 201 (prim. br. 9).

³ Mladen Marin

⁴ Narodni heroj Milinko Kušić

⁵ Poginuo 1944. godine u Srbiji

BR. 38

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
15 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV
JUGOSLAVIJE O ČIŠĆENJU SELA MARINKOVCI, OBLJAJ I
LUKA OD ČETNIKA I PRIPREMAMA NEPRIJATELJA ZA
OFANZIVU NA SLOBODNU TERITORIJU¹

Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. 14
DNE 15-IX-1942 GOD.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

14-IX o.g. snage naše Brigade izvršile su napad na četnička sela: Marinkovce, Obljaj i Luku. Napad je izvršen tačno u tri sata izjutra. I bataljon je imao zadatak da napadne s. Obljaj i k. Obljaj, da tu akciju zaštiti od Grahova i s. Kesića. II bataljon imao je zadatak da napadne na s. Marinkovce i k. Obljajac. III bataljon je imao zadatak da razoruža s. Luku i da ovu akciju zaštiti od neprijatelja iz s. Ugarci i Grahova. Četa pratećeg oruđa bila je dodijeljena I i II bataljonu.

Neprijatelj u ovim selima imao je svoje čete sa isturenim stražama na k. Obljaju i Obljajcu.

Zarobljeno je: 51 puška, 3 p. mitraljeza, 1.700 metaka, 90 italijanskih bombi, 8 pištolja vojno-državnih, 1 brdska kuhinja, 100 kg soli, oko 50 kg riže i druge sitnije vojne spreme.

Neprijatelj je imao pet mrtvih, nekoliko ranjenih. Zarobljeno je 45 četničkih pristalica iz Obljaja, Marinkovaca i Luke, petnaest četnika izbjeglih iz Drvara i 4 aktivna četnika koji su uhvaćeni u s. Marinkovcima kao kuriri do Drenovića, a takođe su iz Drvara.

Ubijen je četnički komandant Mita Miljević iz Drvara, koji je zajedno sa pomenutom četvoricom četnika trebao da uhvati vezu sa Urošom Drenovićem preko četnika Bogdana Ivića u Staretini. Prilažemo vam pismo popa Đujića koje je bilo upućeno Iviću, a Miljević je dobio usmene direktive za Drenovića, jer nije imao pri sebi ništa pismeno. Opkoljen od partizana, Miljević je izvršio samoubistvo. Isti je bio glavni saradnik četnika Mile Kecmana i inicijator mnogih zlodjela koja su činili četnici u drvarskom kraju. Sada je bio jedan od glavnih četničkih i okupatorskih agenata u Kninskoj Krajini.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3334.

Ubijen je Camović Boško, komandir četničke čete u Marinkovima, i Đakušić Tode, oficir iz Vrlike.

Zarobljen je komandir četničke čete iz Luke, Ilija Marić.

U borbi kod nas nije bilo žrtava. Dva su lakše ranjena: Hajder Miloš, politkomesar II čete II bat., i partizan I čete III bataljona Vukobrat Miloš.

Akcija je izvedena po planu, u brzom naletu na četnička sela. Veza je bila dobra. Negativna strana ove akcije je što su izvjesni četnici koristeći noć i blizinu Grahova umakli.

Brigada je utrošila 950 metaka.

Cilj ove akcije bio je da se Brigada, kao cjelina, uvede u akcije i da se napadnu četnici u blizini samoga Grahova, gdje još nijesu napadani. Pokazalo se da je spremnost boraca za borbu protiv četničkih izroda zadovoljavajuća.

Po izvještajima koje dobija naša obavještajna služba, po izvještaju od Štaba IV Oper. zone, po izjavama četnika koji su uhvaćeni, a i iz pisma popa Dujića, vidi se da okupator, zajedno sa četnicima, sprema ofanzivu prema oslobođenom teritoriju Bos. Krajine. Po istim izvještajima ne mogu se tačno doznati neprijateljske snage za ovu ofanzivu, a uzimaju se do 15.000 okupatorske vojske, 20 tenkova i topova raznog kalibra i četničke snage u Kninu, Krajini i Grahovu. Po izvještajima ove se snage koncentrišu u Kninu, a vjerovatno će biti upućene na Drvar u dva moguća pravca: cestom Knin—Grahovo—Drvar i, koristeći Tiškovačku dolinu, porušenom prugom prema Trubaru i Kamenici. Vrlo je moguće da jedan dio tih snaga krene cestom Grahovo—Livno radi veze sa četničkim ostacima u pl. Staretini (Ivić) i četnicima u Crnoj Gori (planina povrh s. Crni Vrh do Mliništa). Ovo je pretpostavka po pismu popa Dujića, a i radi daljeg mobilisanja ljudstva u selima Peulje, Crni Lug, Nuglašica, Glavice, koja su još uvijek četnički raspoložena. Ofanziva bi trebala da počne od 15. o. m.

Do sada u Grahovu nema italijanskog pojačanja, jedino se u Kninu vrše jače koncentracije. Avioni ovih dana izviđaju teren, a naročito cestu Grahovo—Drvar, i bombarduju okolna sela, naročito Tičevo i Peći.

Na ovome sektoru nalazi se samo naša Brigada. Štab IV Oper. zone nas je izvijestio da bi u zajedničkim akcijama sa nama mogao da učestvuje jedan njihov manji bataljon (120 boraca), koji se sada nalazi na Uništima. Desno od nas, od Tiškovca prema Srbskom Klancu, ne znamo kolike su ličke snage. O tome nas nijesu izvijestili, a vjerujemo da su zasad dosta male. S obzirom na ovo, mišljenja smo da bi u jednoj jačoj neprijateljskoj ofanzivi, po gornjim izvještajima, a s obzirom na važnost sektora drvarsko-petrovačkog, trebalo ove snage pojačati.

Sjutra ćemo našu Brigadu pomjeriti prema Stožištima i D. Tiškovcu (dva bataljona). Pokušaćemo da prije neprijateljske kon-

centracije na Grahovu izvršimo akciju na Stožišta i Derala. O ovome smo izvijestili štab IV Oper. zone, da i njihov bataljon učestvuje istovremeno iz Dinare na cesti kod Strmice.

Druga N.O. opština sreza Glamoč javlja nam o grupisanju četnika oko s. C. Vrh i o terorisanju njihovom na pojedine seljake. Kako smo naprijed rekli, njih ima oko 100—120 (sa njima je zeleni kadar Perice Vasića²). Radi ovoga mi bi morali izdvojiti neke naše snage koje bi se morale i duže zadržati na tome sektoru, što nam je opet nezgodno zbog pomenute akcije naše Brigade, a i mogućnosti skore neprijateljske ofanzive. Radi toga vas molimo da nas po ovome izvijestite šta treba preduzeti protiv ove bande. Sa svoje strane mi ćemo pojačati Komandu područja Drvar zarobljenim puškama, a ona može pojačati partizansku stražu u Prekaji.

Za sada, za dan-dva, Treći naš bataljon ostaće u Tičevu kao rezerva za svaki eventualni slučaj (za zajedničku akciju na cestu preko Dinare sa Dalmatincima, za akciju protiv bande ako bi ova pokušala prodor prema Prekaji).

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

14-IX-42

u 23h

(M. P.)

Politkomesar,
N. Kotle³

Komandant,
Mil. Morača⁴

P.S. Četnike⁵ koje smo zarobili pustili smo kućama po objašnjenju ciljeva naše N.O. borbe. Drvarske četničke izbjeglice upućujemo Komandi područja — Drvar da ih upotrijebe na poljske radove, a četvoricu od ovih, kao otvorene četnike, strijeljaćemo uz proglas.

² Odnosi se na četnike

³ Nikola Kotle

⁴ Milutin Morača

⁵ Sljedeći tekst dopisan je rukom.

BR. 19

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
15 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU I O RASPOREDU PAR-
TIZANSKIH JEDINICA NA TERENU SREZA BOSANSKO
GRAHOVO**

**Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR 16**

DNE 15-LX 1942 GOD.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
BR. 517

OD 19-IX-1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Primili smo va šdopis od 10. o.m.

Jučer smo vam poslali izvještaj o akciji koju je naša brigada izvršila 14 o.m.¹

Jučer smo primili dopis od Vrhovnog štaba u kojem nas izvještavaju da je I proleterska brigada upućena na M. i V. Tičevo. Jedan bataljon te brigade biće određen na C. Vrh da rastjera i pohvata bandu koja se već nekoliko dana tamo pojavljuje. Uхватili smo već vezu sa tom brigadom.

Dobili smo, po tome naređenju, zadatak da se čvrsto povežemo sa susjednim dalmatinskim i ličkim snagama radi koordinacije u akcijama, a kada I proleterska brigada dođe, da jedan naš bataljon prebacimo na Peulje.

Saljemo vam pet drugova, partizana koje ste tražili za zaštitnicu toga štaba, pa vas molimo da, čim oni stignu, pošaljete u zamjenu partizane iz vaše zaštitnice.

Drugovi koje vam upućujemo su sljedeći: Rajić Savo, Vujičić Dmitar, Jović Božo, Pavić Milorad i Cvrkalj Stevo.

Prema obavještenju koje smo sinoć primili od obavještajca II bataljona, jučer su došla Italijanima jaka pojačanja u Grahovo.

¹ Odnosi se na napad na četnička uporišta u selima Marinkovci, Obljaj i Luka. Vidi dok. br. 38.

Četnici su jučer prisilno mobilisali u selima oko Grahova sve ljude od 16 do 60 godina.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. politkomesara,

Zamj. komandanta,
C. Oraščić³

BR. 40

DOPIS ŠTABA ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 15
SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGA-
DE O DOLASKU POJAČANJA NEPRIJATELJSKOM GARNIZO-
NU U GRAHOVU¹

Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
Br. sl.
DNE 15-IX-1942 GOD.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

Od strane Vrhovnog štaba obaviješteni smo da su snage te brigade upućene na operaciono područje naše brigade; privatno smo pak obaviješteni da se sada nalazite u Rorama, te u vezi istog naređenja, po kojem treba da sa vama uspostavimo što prije vezu, obavještavamo vas o sljedećem:

Prema izvještaju obaveštajca našega II bataljona danas je došlo Italijanima u Grahovo veće pojačanje pješadije sa kamionima iz Knina. Tačan broj je nepoznat. Danas su pod pritiskom Italijana četnički vođi prisilno mobilisali sve od 16 do 60 god. u selima oko Grahova. Po istim obavještenjima oni će u najkraćem roku preduzeti akciju prema nama. Bilo bi veoma važno da se vaše snage što prije prebace na teren koji je određen, kako bi se svaki pokušaj okupatora i bande na vrijeme osujetio.

- Milan Trninić
- Cvijko Oraščić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3318.

Ovoga momenta primili smo obavještenje od N.O. odbora iz Štekerovaca da je u njihovom selu bila banda, njih oko 160. Tu su ručali i zatim otišli u pravcu Mliništa (to je bilo danas). Bandu predvode vođe Mirko Savić i Pero Vasić. Njihov pokret je, vjerovatno, u vezi namjeravane ofanzive Italijana i četnika, o kojoj se već duže vremena kod nas govori. Ti četnici imali bi da uspostave saradnju sa četnicima iz Grahova i Strmice. O tome bi trebali da se ozbiljnije postarate.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar
L. Radojica

BR. 41

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJISKOG ODREDA OD 15 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O STANJU I IZVEDENIM AKCIJAMA OKO KUPRESA¹

Š T A B
KUPREŠKOG BATALJONA
Broj: 50/42
Dne 15 sept. 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU NAR.-OSLOB. PART. I DOBR. VOJSKE
JUGOSLAVIJE

Na teritoriji ovoga bataljona Blagajska četa, koja je brojila 120 partizana, rasformirana je i iz nje osnovana Četvrta četa ovog bataljona. Za istu je izabrano komandno osoblje i funkcioniške kao jedinica ovog bataljona.

1 i 4 četa ovog bataljona drže položaj prema Kupresu na koti Seka i Previjsa.

Jedan kombinovani vod iz Prve i Četvrte čete ovog bataljona upućen je 13 o.m. da izvrši prepad na komunikaciju Kupres—Bugojno, kojega je vodio operativni oficir Kutanjac². Isti vod vra-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3446.

² Stanko Kutanjac

tio se je bez uspjeha, pošto je zalutao oko Prusca. Tu su uhvatili 2 muslimana, koji su im izjavili da je došlo 600 Nijemaca u Travnik i da se nekolicina uputila u Jajce. Isti seljaci su izjavili da su Nijemci došli na oporavilište. Seljaci su im dalje izjavili da je Zagreb bombardovan a pet ministara sa Pavelićem da je pobjeglo.

Žetva se vrši svakodnevno samo u malim količinama, jer su seljaci zaposleni oko vlastitih ljetina. Od ovršenoga žita IV NOU brigada odnijela je 40 metara a drugu rezervu je otjerao III Kr. NOP odred u svoju intendanturu. U našoj intendanturi nalazi se još svega 5 metara.

Izdali smo naredbu da u toku ove noći krene jedan vod iz Prve čete ovog bat. sa komandantom čete da izvrše ponovni napad na put Kupres—Bugojno.

Svake noći 1 ili 4 četa kopaju krumpire u Zloselima i Osmanlijama, vrše prepađe, pale žita i sijena koje mi ne možemo koristiti.

Prilikom ofanzive i paljenja Rilića od strane ustaša, komandant ovog bataljona našao je 2 četu na Borovoj Glavi, koja se je povukla sa određenog joj položaja sa 4 bat. I prol. brigade, stupio u vezu sa komandantom I prol.³ i komandanom I dalmatinske brigade⁴. S istima je donesena odluka da bi bilo neopohodno potrebno prebaciti navedenu četvu na teritoriju Rilić—Vukovsko, kojoj je zadatak da vrši osmatranje i izviđanje neprijatelja, održavanje veza sa V-om i Hercegovačkom brigadom. Četa je smještena u Donje Vukovsko [—] (Vrila), i ista drži položaje Crni Vrh, Mala i Kukavička Prevoja. Komandant ovog bataljona stupio je u vezu sa komandantom 1 bat. V brigade u Ravnog.

13 o. m. 1 bataljon V brigade premjestio se je iz sela Ravnog u Donje Vukovsko i drži zajednički položaje prema Kupresu sa našom jedinicom. 14 o. m. stupio sam u vezu u selu Ravnog sa komandantom V brigade⁵ i načelnikom štaba Hercegovačke⁶, te smo se uputili na Crni Vrh — Kukavice i izvidili položaj prema Kupresu. Prilikom izviđanja primjetili smo kod silosa jednu satniju Crne legije, koji su bili postrojeni, i jedan bataljon na Kupreškim Vratima. U svim pravcima na neprijateljskoj teritoriji krstare naoružani civili i stalno pucaju. Odredili smo jednu kombinovanu akciju za prepad i paljenje neprijateljskih žita i kuća u dva pravca: jedan vod naše čete sa četom Prvog bataljona V brigade izvršio je napad u 1 sat 15 o. m. Napad je uspio sa paljenjem u većoj mjeri. Neprijatelj je otvorio veliku topovsku, mitraljesku i pušчанu vatru. Detaljan izvještaj još nismo dobili.

Prilikom borbe na Riliću poginula su 3 druga, 1 ranjen i 1 nestao.

- ³ Koča Popović
- ⁴ Narodni heroj Petar Četković. Poginuo 1943 god. kod Nevesinja, kao komandant Treće NOU divizije.
- ⁵ Narodni heroj Sava Kovačević
- ⁶ Rade Hamović

Peta brigada donijela je 32 puške u selo Vukovsko i naoružava seljane koji se dobrovoljno javljaju i pojačavaju našu 2 četu. Deset partizana iz Vukovske čete javili su se dobrovoljno i prešli u Četvrti bataljon I prol. brig. kao i 22 omladinca navedenih sela. U navedenoj jedinici pol. komesara nema, te bi bilo potrebno da joj se dodijeli.

Pri povratku komandanta bataljona iz Druge čete, obišao je položaj koji je držala 3 četa ovog bataljona i istu nije našao na položaju, i nije mogao da ustanovi gdje se nalazi⁷.

14 ov. [mjeseca] dobili smo dopis od komandira da imenovana četa ne dobiva od n. o. odbora namirnice, te da je radi gladi napustila položaj i raspala se. Po ovome pitanju i situaciji u kojoj se nalazi četa uputili su se drugovi iz ovoga štaba: zamj. pol. komesara III kr. odreda,⁸ zamj. pol. komesara ovog bataljona⁹ i 2 pol. radnika S.K.¹⁰ koji će izviditi stvar i po njihovom povratku bićete obaviješteni.

Navedenoj četi za sada dodijelili smo 80 kilogr. brašna.

Ista četa nema niti jednog političkog radnika a niti komesara. Partizani su četnički nastrojeni, pošto iz njihovoga sela se nalazi Dušan Duvnjak i Kosta Duvnjak u Drenovića bandi oko Mrkonjića. Svakodnevno seljani sela Malovana idu na pijacu oko Mrkonjića i održavaju veze sa navedenim banditima.

Žetve neprijateljskih usjeva oko Čemalića i prema Vukovsku nisu još korišćene. Komandant V brig. naredio je bat. koji se nalazi u Vukovsku a ja svojoj četi da sporazumno sa opštinom otpočnu ubiranje.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Polkomesar:
na položaju

Komandant:
Nedeljko¹¹

⁷ Pod uticajem četničkih elemenata iz Gornjeg i Donjeg Malovana, većina boraca ove čete napustila je položaj i prešla u četnike. Poslije kraćeg vremena jedan dio ovih boraca ponovo se vratio u svoje jedinice. Vidi dok. br. 46 i 78.

⁸ Ilija Kostić

⁹ Mican Petričić

¹⁰ Sreskog komiteta

¹¹ Nedeljko Manojlović

BR. 12

**UPUTSTVO OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 16 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE KRA-
JIŠKE NOU BRIGADE ZA DOSTAVLJANJE IZVJEŠTAJA I
STATISTIČKIH PREGLEDA**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 510
OD 16/LX-1942

ŠTABU III K.N.O.P. UDARNE BRIGADE

Položaj

U zemljama Jugoslavije više od godinu dana vode se ogorčene borbe s okupatorom i njegovim slugama. Razmjere tih borbi su velike. U njima herojski padaju naši najbolji drugovi. Međutim od štabova brigada, odreda ne dobijamo izvještaj ni za trećinu izvedenih akcija a o imenima palih boraca često nema ni riječi. Ovo je sasvim pogrešno. Samo objavljivanjem tih borbi svetska javnost dobiće pravu sliku o zamašnosti naše herojske borbe. A objavljivanjem imena palih drugova mi činimo osnovnu drugarsku pažnju i pokazujemo koliko nam je stalo do svakog pojedinca. Vrhovni štab Partizanske i dob. voj. Jugoslavije ima načina da svjetsku javnost o svemu obavijesti. Ovo je tim potrebnije, jer razni narodni izdajnici — izbjeglička jugoslovenska vlada, Draža Mihailović i drugi — [nastoje] da plodne naše borbe pripišu sebi kao i da umanje značaj naših borbi.

Do bi se uveo jedan sistem u obavještavanju, počev od 1 septembra sve potčinjene jedinice dostavljale nam poslije svake ma i najmanje akcije sljedeće izvještaje:

- 1) Kratak opis borbe: mesto i vrijeme (datum) sudara, jedinice koje su učestvovala u borbi, naše i neprijateljske.
- 2) Ratni plijen: zarobljenici, oružje, municija i ostala ratna sprema.
- 3) Gubici neprijatelja: mrtvi, ranjeni.
- 4) Sopstveni gubici: poimenično naznačiti mrtve i ranjene, mjesto gdje su mrtvi sahranjeni.
- 5) Imena naknadno umrlih od rana i gdje su sahranjeni.
- 6) Imena onih koji su pali smrću heroja, imena onih koje treba proglasiti narodnim herojima, imena pojedinih boraca, starješina i jedinica koje treba pohvaliti. Pri svemu tome za pojedince

i jedinice treba iznijeti: podatke iz života (mjesto rođenja, zanimanje i drugo), akcije u kojima se dotični, odnosno jedinica istakla.

7) Kritički osvrt na akciju (izvedena po planu ili ne, greške u akciji, snalaženje starješine i jedinica, veze sa susjedima).

8) Utrošak municije po oruđima. Manjak, odnosno dobitak municije poslije akcije. Broj i vrsta pokvarenih, odnosno izgubljenih cruđa u borbi. Tu uračunati i oruđa poginulih i ranjenih drugova.

9) Naročite napomene.

II — Nezavisno od gornjega izvještaja sve brigade i štabovi odreda dostaviće nam imena svih poginulih drugova od formiranja jedinice — brigade pa sve do zaključno 31 avgusta. Pri tome naznačiti mjesta gdje su dotični drugovi poginuli i sahranjeni.

III — Štabovi svih brigada i odreda dostaviće nam sljedeće statističke podatke:

1) BROJNO STANJE LJUDSTVA, sa sljedećim vertikalnim rubrikama: jedinica (štab brigade, intendatura brigade, sanitet brigade, pionirski vod, bataljoni po broju), po spisku (sa podrubrikama: muških, ženskih), u rashodu (sa podrubrikama: muških, ženskih), na licu (sa podrubrikama: muških, ženskih).

2) KOLIČINA I VRSTA NAORUŽANJA, sa vertikalnim rubrikama: jedinica (štab brigade, intendatura, sanitet brigade, pionirski vod, poređati bataljone po redu), mašinskih pušaka, pušaka (7,9 mm — talijanskih), teških mitraljeza (sa onoliko podrubrika koliko ima modela mitraljeza — švarcloze, bređa itd.), puškomitraljeza (ZB¹, italijanskih, Šoša i dr.), topova (sa onoliko podrubrika koliko vrsta ima topova — pješadiski, brdski, protivkolski itd.), bacača (teških i lakih), revolvera.

3) KOLIČINA MUNICIJE, sa vertikalnim rubrikama: jedinica; za mašinske puške, za puške (po modelima), za teške mitraljeze (po modelima), za puškomitraljeze (po modelima), za topove (po modelima), za bacače (po modelima), za revolvere.

4) BROJNO STANJE KONJA, sa vertikalnim rubrikama: jedinica; jahaćih, tovarnih (sa podrubrikama: za kuhinju, za bojnu komoru, za prateća oruđa).

Ove izvještaje dostaviti što prije, ali prikupiti tačne podatke.

Svakog prvog i petnaestog u mjesecu dostavljati promjene u brojnom stanju (priraštaj, manjak) po navedenim pregledima. Na taj način i štabovi brigada i odreda i mi imaćemo tačan pregled, što nije bilo do sada.

IV — Štabovi brigada i odreda ne smiju nikud upućivati svoje borce i starješine bez objave. Ko se na putu nađe bez objave biće zatvoren. U objavi naznačiti kakvim se poslom dotični upućuje. Kada nam se pruži prilika, brigadama i odredima dostavićemo formule objave.

¹ Zbrojovka

V — U posljednje vrijeme primjećuje se da pojedini vojnici i starješine bez ikakvog posla udaljuju se od svojih jedinica. Lutanje vojnika treba spriječiti po svaku cijenu. Starješine mogu dolaziti u više komande samo po pozivu ili kada to naročito iziskuje stanje njihove jedinice.

VI — Naša vojska prerasla je u redovnu vojsku. Prema tome treba nastojati da ta vojska dobije lijep izgled i vojničke forme. Ovo se postiže primjenom egzercira i raznim vojničkim vježbama, tjelesnim vježbanjem i drugo. Sem toga, treba nastojati da se svaki naš vojnik nauči rukovati automatskim oruđima.

VII — U »Biltenu« Vrhovnog štaba N.O.P. i D.V. Jugoslavije, br. 17—18—19, izašla je pod VII naredba o znakovima komandnog osoblja N.O.P. i D.V., te se sve podređene jedinice ima da upravljaju po toj naredbi.

Izvještaje po ovome uputstvu dostavljajte redovno, a prvi izvještaj dostavite u što kraćem roku, da bi Operativni štab mogao podnijeti izvještaj Vrhovnom štabu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:
Otsutan

Zam. komandanta:
S. Rodić

S T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE
UDARNE BRIGADE
BR. 13

DANA 20-IX-1942 god.

Po prednjem naređenju postupljeno, svi traženi podaci dostavljeni Operativnom štabu za Bos. Krajinu. Prepis naredbe dostavljen štabovima bataljona i četi pratećih oruđa.

U A K T A
Komandant

Politkomesar,
S. Tadić

BR. 43

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 17 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O UNIŠTENJU JEDNE DOMOBRAN-
SKE BOJNE NA PUTU BANJA LUKA — MRKONJIĆ GRAD¹**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU
dne 17 septembra 1942
u 9 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Vaš dopis smo primili i postupićemo po uputstvima. U pri-
logu Vam šaljem kopiju plana napada² koji će biti izvršen. Od-
mah poslije izvršenog zadatka prelazimo na određenu akciju.³ To
će nam biti omogućeno pošto naša III U. brigada već je u pokretu
iz Ključa prema Bronzanom Majdanu i taj pokret u mnogome će
olakšati branjenje toga fronta.

Prilikom razbijanja jedne neprijateljske bojne od strane I
K.U. brigade zarobljeno je: 120 zdrugovaca, 3 oficira, 131 puška,
isto toliko fišeklja i noževa, 5 p. mitraljeza, 5 teš. mitraljeza, 21
konj sa mitraljeskom opremom, preko 20.000 metaka, i još mnogo
ostale ratne spreme. Po izvještaju koji smo dobili ta bojna je pot-
puno uništena⁴.

II proleterska brigada istog dana razbila je dvije njemačke
čete, ubivši od njih 50, a ostatak natjerala da skaču u Vrbas.

Zarobljene oficire uputićemo Vam dok dođe slijedeći kamion.

Drugih novosti na ovome sektoru nema. Uz drugarski po-
zdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politički komesar,
Osman⁵

Komandant,
Kosta⁶

P. s. Pet p. mitraljeza daćemo IV crnogorskoj brigadi koja ih
malo ima.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2890.

² Redakcija nije pronašla plan napada.

³ Tih dana pripreman je napad na Jajce, koje je oslobođeno 25
septembra. Vidi dok. br. 54, (prim. br. 2) i dok. br. 72.

⁴ Ova je borba vođena sa Drugom bojnom Petrinjskog zdruga,
12 septembra 1942 god., na putu Banja Luka — Mrkonjić Grad. Vidi
dok. br. 37 i 201 (prim. br. 9).

⁵ Osman Karabegović

⁶ Kosta Nad

BR. 44

**PISMO NAČELNIKA ŠTABA DRUGE PROLETERSKE BRIGADE
OD 18 SEPTEMBRA 1942 GOD. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA
O ZAPAZANJIMA U VEZI SA BORBAMA PROLETERSKIH I
KRAJIŠKIH BRIGADA NA SEKTORU BANJA LUKA — MRKO-
NJIĆ GRAD¹**

18 septembra 1942 god.
MRKONJIĆ—GRAD

Druže Crni!²

Znam da će te interesovati borbe koje vodi II proleterska brigada sada pred kapijama Banje Luke.³ Da bi ti bilo jasno zašto se i pored tolikih napora, pored tolike hrabrosti i požrtvovanosti nije postigao i pravi vojnički uspeh, tj. da se uništi neprijateljska živa sila, izneću ti pojedinosti dobivenih zadataka i rad jedinica. Ovo naravno ne činim kao načelnik štaba II proleterske brigade, nego to činim kao običan vojni posmatrač koji objektivno stvari posmatra.

Kod Kupresa si i sam bio prisutan radu naših brigada⁴. Sam si mogao da uočiš i u svim tim akcijama da je nešto nedostajalo, a to nešto bilo je jedinstvo komande i jedinstvo akcije. Na tom pitanju skoro sve naše akcije ispadaju polovne i nedovršene, što neprijatelju daje mogućnost da se posle dobro i oštro izvedenih udaraca pribere, pa da nam udarce vraća i ponova zadaje posla. Ne bi to bilo za osudu kad ti neprijateljski udarci ne bi našim brigadama nanosili žrtve, koje su po mom mišljenju nepotrebne.

Kratko rečeno, naše rukovodstvo nije obučeno da svoje uspehe i pobeđe eksploatiše do kraja. Mi uvek i redovno zastanemo na pola puta.

To je bio slučaj kod zauzimanja Mrkonjić Grada⁵. Udar i upad u grad bio je izveden vrlo uspešno jer nismo imali ni jednu jedinu žrtvu. Zaplenjeni materijal bio je velik i obilat. Zaplenili smo tri minobacača sa 274 mine. Od toga je bilo 16 teških a ostale su bile lake. Zaplenjeno je bilo 8 teških mitraljeza sa po 12 redničkih punih kutija. Municije je bilo preko 50.000 metaka, pušaka

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2647.

² Sreten Žujović

³ Odnosi se na borbe na banjalučkom sektoru. Vidi dok. br. 14, prim. br. 3.

⁴ O borbama na Kupresu vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 108, 121, 125 i 133.

⁵ Mrkonjić je oslobođen 23/24 avgusta.

174, bombi dva sanduka, šedita⁶ 25 kilograma, 4—5 puškomitraljeza. Sav taj zaplenjeni materijal davao je našim brigadama mogućnost da se postignuta pobjeda kod Mrkonjić Grada eksploatiše do kraja. A šta je urađeno? Mesto da se taj materijal odmah koristi u borbi i gonjenju neprijatelja, on je bio izvučen van mesta čak na Sinjakovo. Tamo je taj materijal ležao puna tri dana, dok je došlo do podele. A kad se trebao da deli, nije se više moglo tačno da utvrdi šta je sve bilo, jer su po neke jedinice smatrale da je korisnije da se same materijalom i municijom snabdeju, a drugima šta ostane. Ovo ne bi bio tako veliki greh. Ali je učinjena kardinalna pogreška. U grad su se zbile skoro sve jedinice. Radilo se je i o ostalom plenu jer nije niko imao poverenja da će se taj deo plena (krpe, hrana i ostalo) pravilno podeliti, pa se je svaka jedinica starala da se kako bilo snabde. Razumljiv [je] i ovaj postupak jer kod nas nije predviđeno pečačenje državnih magacina, ustanova i nadležnima, a još manje pečačenje privatnih radnji i gazdinstava. Za ovaj posao nisu određeni ljudi koji po ulasku jedinica u naseljena mesta imaju da stupe u akciju. Na ovaj način su bila izgubljena tri dragocena dana. Neprijatelj posle poraza nije osetio silinu našeg pritiska i gonjenja do konačnog uništenja. Iako se je neprijatelj razbijen povlačio u paničnom strahu, mi smo svi ostali neaktivni. Stvorili smo neprijatelju mogućnost da se pribere, da svoje snage sredi i da nam počne da dosađuje. III brigada koja nije imala direktnog učešća u osvajanju Mrkonjić Grada imala je ipak udela u podeli plena. Ratni plen je bio deljen na tri dela i na jedinice koje ni docnije nisu bile aktivne u gonjenju neprijatelja. Bataljoni naše Brigade bili su raspoređeni: 1. je imao zadatak da zauzme utvrđenu kotu »Oruglu«, koju je uspešno uzeo; 2. bataljon je bio poslat na položaj prema Jajcu, na Magaljdol; 4. bataljon je bio poslat na položaj u pravcu Crne Rijeke za zatvaranje pravca od Banje Luke i Jajca, sa zadatkom da ruši komunikaciju; 3. bataljon je imao zadatak da pređe na drugu stranu drumu Mrkonjić — Jajce i da kod sela Gustovare osujeti izvlačenje neprijatelja u pravcu Banje Luke. III brigada je dockan bila stigla, te je na taj način ostao nezatvoren prostor na Trijebovu kuda se je neprijatelj i povukao. Što je neprijatelju uspeo da se preko Trijebova izvuče ne bi bio tako težak greh, da se je barem jednim delom tih snaga pristupilo energičnom gonjenju neprijatelja, jer bi se i tim snagama mogao da postigne taj rezultat da se ostaci neprijateljskih snaga do kraja razbiju i potuku. Ovo tvrdim zato jer su se pojedini domobranci, sakriveni u kukuruze, javljali sami posle 5 i 6 dana, pošto ih je glad naterala da se jave i predadu. U međuvremenu, dok se je čekalo na dalji pokret, pristigla je i II krajiška udarna brigada, koja je vodila borbu sa neprijateljem kod Sitnice.⁷ Ta je brigada

⁶ Vrsta eksploziva

⁷ Sitnica je oslobođena 24 avgusta.

vodila sama te borbe a mi smo ostali bili u Mrkonjiću i oko Mrkonjića i učinili smo samo toliko da smo toj brigadi poslali jedan protivkolski top sa 25 granate, da smo im poslali 3 sanduka municije i 60 mina za bacače. Raspoložive snage za uništenje tog neprijatelja ostale su i nadalje u Mrkonjić Gradu i oko njega. Čekalo se je na nešto, ali niko nije mislio da tog neprijatelja treba i tući.

II krajiškoj brigadi pošlo je za rukom da nadiranje neprijatelja u pravcu Sitnice zaustavi i da ga tuče. Opet se i u ovim borbama ponavlja ista greška. Raspoložive snage koje su tučenog neprijatelja mogle da dotuku ostaju neaktivne. III udarna brigada ostaje i nadalje na svojim položajima. II proleterska isto tako a I krajiška ostaje sva u gradu. Priređuju se priredbe. Dobro, neka i pesme i svirke, neka i zabave, ali je trebalo misliti na naš vojnički zanat koji je bio preči u tom momentu od zabave. To smo mi mogli komotno da ostavimo našim politodjelima a mi smo trebali da gledamo naš posao. Za vreme tog perioda zabava i zadržavanja (nepotrebnog) u gradu neprijatelj ne ostaje miran. On svoje snage (slabe) prikuplja i pokušava da jednim delom tih snaga, upućenih preko Surjana, izbije na liniju Trijebovo — Šehovci. Nemajući uopšte nikakve veze i dodira sa neprijateljem, našoj se brigadi naređuje da uputi jedan bataljon, i to 1., u pravcu sela Marčete — Lazičići. Taj bataljon odlazi u uverenju da na tom pravcu nema neprijatelja, jer je bio poslat radi političkog rada. Po odlasku tog bataljona dobiva se izveštaj da se neprijatelj (neka četnička grupa) nalazi na pravcu Surjana i da napada na našu Manjačku četu koja se u to vreme nalazi oko sela Surjana. Upućuje se radi toga i naš 3 bataljon, sa zadatkom da na liniji Šehovci — Sladojevići potpomogne rad 1. bataljona delujući politički i da uhvati vezu sa Manjačkom četom. Za to vreme III udarna brigada ostaje i nadalje na svojoj prostoriji a I krajiška udarna brigada u Mrkonjić Gradu. Naš 1. bataljon na svom putu pred Lazičićima dolazi u sukob sa neprijateljem i mora da se povlači. U sukob sa neprijateljem dolazi i 3 bataljon i oba bataljona se posle jačeg okršaja povlače na liniju Sladojevići gde zauzimaju odbranbene položaje. Dok se ovo odigrava na ovom sektoru, II krajiška brigada izveštava da neprijatelj pokušava jačim snagama da se probije preko Lazičića i Marčeta ka Trijebovu. Tek tada dobiva naređenje I krajiška brigada da izvrši pokret u tom pravcu i da svojom akcijom (obuhvatnom) pomogne II krajiškoj brigadi, koja sama vodi borbu kod Sitnice. Pokret I krajiške stvarno zaustavlja nadiranje neprijatelja u pravcu Sitnice, ali se ni od I ni od II krajiške brigade ne izvodi dalji pokret da se neprijatelj nagna u bekstvo. Rad postaje mlitav jer se oseća da je II krajiška brigada već zamorena. Umesto energičnog rada za potiskivanje neprijatelja nastaje jedan zastoj I krajiške brigade u okolini sela Lokvari a II krajiške u

okolini sela Sitnice. Na sektoru prema naša dva bataljona 1. i 3. neprijatelj postaje aktivniji. Zato se naređuje i našem 4 bataljonu da svoje položaje preda 2 bataljonu i da 4 bataljon pođe u pravcu sela Sladojevići. Sa ta tri bataljona polazi i naš štab na teren. Kad smo stigli do Sladojevića sa 4 bataljonom, imali smo priliku da vidimo oštar napad neprijatelja na Manjačku četu koja se je povlačila od sela Surjana. Ubačen je bio 3 bataljon da pomogne toj četi. Pokretom 3 bataljona na neprijateljski desni bok, bilo je osujećeno njegovo nadiranje, te je tako došlo do zastoja neprijateljskog pokreta. Mi smo bili tada već uočili da je potrebno da se na tom sektoru neprijatelj energično napadne i da se razbije. Naš pokret (Brigade i Manjačke čete) usledio je sledećeg dana. Sukobili smo se bili samo sa četnicima Drenovića kojih je tu bilo oko 350. Snažnim naletom naše brigade oni su bili kod sela Surjana razbijeni i odbačeni. Štab se bio sporazumeo da gonjenje treba odmah preduzeti. Tako je i postupljeno. Nismo dali neprijatelju predaha. Neprijatelj je bio razbijen i povlačio se je u neredu. Prodor naše brigade bio je silovit, jer smo bez otpora bili izbili na liniju Vranovina — Gradina — Peratovac — Lunjevac, sa sledećim rasporedom: 1 bataljon na Lunjercu, 3 bataljon na Peratovcu a 4 bataljon na Vranovini i Gradini. Neprijatelj se je bio zadržao na Bojanića Visu. To isto veče preduzet je noćni napad na neprijatelja i to 4 bataljon sa dve čete pravcem na Bojanića Vis i 3 bataljon jednom četom obuhvatno na Bojanića Vis. Neprijatelj se je odmah povukao i nije dao nikakva otpora. To je omogućilo 4 bataljonu da svoj pokret produži, te je ostavio jednu četu na Bojanića Visu a sa dve čete je produžio u pravcu brda Krnjina [k. 661]. I te položaje 4 bataljon uzima bez velikog otpora, jer je neprijatelj (četnici) bio toliko demoralisan, da nije mogao da se odupre. Taj bataljon te noći istura svoje zasede čak na drum Sitnica — Banja Luka ispred Kola. Na tom delu je neprijatelj potpuno neaktivan. Sutradan naša brigada vrši pregrupisanje bataljona. 4 bataljon dobiva zadatak da drži položaje na Krnjinu i da postavi zasede u pravcu Kola, što bataljon i čini. Ali se već nije moglo pristupiti rušenju komunikacije, jer je neprijatelj bio poseo onu drugu stranu druma i otvaranjem vatre na četu 4 bataljona osujetio je to namravano rušenje. 3 bataljon je bio dobio zadatak da izađe na Lunjevac gde je u zajednici sa 1 bataljonom trebao da izvrši obuhvatni napad na Klisine i Kadinu Vodu. Nažalost usled zadocnelog pokreta 3 bataljona nije ovaj napad izvršen po predviđenom planu, jer je 3 bataljon učestvovao samo sa jednom četom i to više demonstrativno, dok je 1 bataljon izvršio napad na Klisine. Napad je bio u potpunosti uspeo, neprijatelj je kod crkve bio iznenađen i jednim energičnim naletom izbačen iz rovova, ali se usled nerazumnog držanja rukovodećeg kadra 1 bataljona ovaj napad nije dalje produžio, te je neprijatelj dobio utisak da se i na ovom delu vrši samo de-

monstrativni napad. I pored ovog što ova akcija nije bila izvedena po planu, neprijatelj je osetio naš jak pritisak na svoj levi bok i pozadinu i odmah se je u neredu povukao sa Sitnice na Kadinu Vodu. Tenkove i automobile neprijatelj je još te noći evakuisao bio u pravcu Banje Luke. Za vreme naše akcije I krajiška brigada ostaje potpuno neaktivna u okolini sela Lokvari — Marčete — Lazičići i prosto nema sa nama nikakvu borbenu vezu. II krajiška brigada ostaje još dalje, a tako isto neaktivna. Ona ostaje na svojim starim položajima kod Sitnice i uopšte ne pokušava da vrši ma kakav pritisak na neprijatelja. Naš štab nastoji da sledeće noći obnovi napad na Kadinu Vodu i Klisine, pa zato traži sadejstvo obeju brigada. Ugovara se plan napada. I krajiška je trebala da napadne Klisine a mi smo trebali da obuhvatimo Kadinu Vodu i još dalje u pravcu Kola. I ove noći napad ne uspeva usled labavog držanja I krajiške brigade. Ovakav rad daje neprijatelju potstreka i daje mu uverenje da mi nismo dovoljno jaki. Zato on preduzima pregrupisavanje svojih snaga. Na Kadinoj Vodi ostavlja slabije snage, a jače snage prebacuje na naš sektor. Jakom artiljeriskom pripremom neprijatelj napada istovremeno i IV bataljon na položajima Krnjin i 1. bataljon na Bojanića Visu, koji je bio smenjen od 3 bataljona. Jakom artiljeriskom vatrom neprijatelj tuče i položaje 3 bataljona. Pored jake artiljeriske vatre neprijatelj koristi i avijaciju. Avioni bombarduju masom manjih ručnih bombi položaje 3, 4 i 1 bataljona. Naši bataljoni sačekuju i pored ovakve vatre neprijateljsko nastupanje i uspevaju da neprijatelja odbiju i to: 4 bataljon jurišem na Krnjinu a 1 bataljon zaustavlja neprijateljevo nadiranje svojom mitraljeskom i puščanom vatrom uz pomoć naših bacača. 3 bataljon je bio potisnut, ali je u toku noći svojim kontranapadom neprijatelja ponovo odbacio sa položaja. To isto čine i 1 i 4 bataljon i neprijatelj se povlači u pravcu Kola. Po izvršenom kontranapadu naši bataljoni zauzimaju svoje stare položaje. Tog sledećeg dana naš 3 bataljon smenjuje na Lunjevcu 2 bataljon I krajiške brigade a 3 bataljon I krajiške brigade dolazi u rezervu u selo Busije. U ovakvom rasporedu sačekao nas je sledeći dan. Svi pokušaji da se uhvati veza sa 1. bataljonom I krajiške brigade i njenim štabom, koji su se nalazili još uvek u okolini sela Lokvari, ostali su bezuspešni. Drug Kušić⁸ šalje izveštaj da napad na Kadinu Vodu nema svog značaja i traži da se I krajiška brigada grupiše u okolini sela Lokvara, Lazičića i Marčeta. U međuvremenu, neprijatelj sledećeg dana preduzima žestok napad, pripremljen jakom artiljeriskom vatrom, bombardovanjem avijacije i napada položaj na Krnjinu, gde se nalazio naš 4 bataljon, sa šest tenkova. Naš bataljon je bio prisiljen da se povuče. Istovre-

⁸ Narodni heroj Milinko Kušić, komandant Prve krajiške brigade. Kao komesar Četvrte divizije NOVJ obolio od tifusa i izvršio samoubistvo u agoniji, marta 1943 godine.

meno neprijatelj vrši napad na Bojanića Vis. Ovaj napad bio je potpomognut jakom minobacačkom vatrom bočnom sa one strane Vrbasa. Frontalno neprijatelj je bio napad pripremio jakom artiljeriskom vatrom, koju su mu dirigovala dva aviona osmatračka. Pod ovakvim žestokim vatrenim maljem naš 1. bataljon morao je da napusti Bojanića Vis i da se povuče na Gradinu. Za to vreme 3 bataljon I krajiške brigade bio je povučen na Lunjevac. U toku noći naši bataljoni pokušali su noćnim prepadom da izvrše kontra-napad, koji nije bio efikasan usled nedovoljnih snaga i jake premorenosti našeg ljudstva. Neprijatelj koji je osetio ovo ubacio je, na tom pravcu, nove snage i preduzeo je produženje svog započetog napada na liniju Peratovac — Gradina — Vranovina, gde su držali položaje naš IV i 1 bataljon. 3 bataljon bio je tada u rezervi oko sela Amdjića i Surjana sa dve čete a jednom četom raspoređenom na relejnim stanicama. I ovoga dana neprijateljski napad je bio pripremljen artiljeriskom vatrom. Da ne bi trpeli gubitke od artiljerijske vatre na ovim položajima bile su ostavljene samo pojedine desetine sa puškomitraljezima a ostale snage bile su povučene nešto unazad. Neprijatelj je u toku dana uspeo bio da izbiye na ove naše položaje. Za vreme ove borbe ostale brigade ostale su neaktivne. Neprijatelj je ovako stanje neaktivnosti koristio sledećeg dana. Izvršio je napad na 2 i 3 bataljon I krajiške brigade, koji su se nalazili na Lunjevcu, i uspeo je da i ova dva bataljona potisne. Naša brigada pritisnuta jačim neprijateljskim snagama, koje su bile pomagane artiljeriskom vatrom, morala je da i dalje odstupa. Zauzeti su položaji na liniji: Straža i pokušano je da se uhvati veza za I krajiškom brigadom. Ta veza ni toga dana nije funkcionisala kako treba. 3 bataljon I krajiške brigade bio je potisnut i on se je povukao preko Pavina dola, čime je omogućio da naše levo krilo bude izloženo neprijateljskom obuhvatu. Istovremeno je neprijatelj nadirao i prema našem desnom krilu. Povlačenje je moralo da se i dalje izvodi. Naša se je Brigada povukla na liniju iza Surjana a ispred sela Šehovci i Sladojevići. Tu su se naši bataljoni zadržali. U međuvremenu, 3 bataljonu I krajiške brigade, koji se povlačio kroz Manjaču, uspeo je da se prikupi i da kontra-napadom razbije jednu bojnu zdrugovaca, koja u gonjenju ovog bataljona nije bila dovoljno oprezna, a verovatno da nije imala ni vezu sa ostalim svojim jedinicama. Ovaj uspeh 3 bataljona povukao je za sobom i ostale bataljone I krajiške brigade a imao je uticaja i kod našeg ljudstva, jer je 4 bataljon, koji je imao već naređenje da se povuče, izvršio samostalno pokret na desni bok neprijatelja koji je prema njima nadirao i uspeo je da neprijatelju nanese takve gubitke koji su ga prisilili na oštupanje. Ni ova pobeda nije bila eksploatisana kako treba. I krajiška brigada radila je za sebe a naše je ljudstvo usled premorenosti zaostalo i nije neprijatelja progonilo. Proganjanje neprijatelja ne preduzima se ni sle-

dećeg dana. Usled toga što se ne daju precizna naređenja o smeni II proleterske brigade koju je trebalo da smeni I krajiška brigada, neprijatelj uspeva da se i ovoga puta izvuče bez dodira sa nama i da se na liniji iznad sela Amdjića počinje da utvrđuje. I ovde se oseća nedostatak osnovnog vojničkog znanja da se sa tučenim neprijateljem veza ne sme prekidati, pa ako se nema mogućnosti da se neprijatelj energično progoni, da se barem sa patrolama koje se za njim šalju tačno utvrdi dokle je neprijatelj došao i gde se je zaustavio. Isto tako kod naših rukovodećih kadrova nema tog vojničkog osećaja da treba utvrditi šta neprijatelj radi. Posle svih ovih isprekidanih i nepovezanih akcija izdaje se sada jedno opšte naređenje svim jedinicama, I krajiškoj, II proleterskoj, III udarnoj, IV udarnoj i jednom bataljonu II krajiške, da se izvede napad na neprijatelja na celoj liniji. Napad je bio predviđen za noć od 16—17 septembra, ali se izvesti nije mogao usled toga što je naređenje dockan stiglo i što se nisu mogle izvesti sve potrebne pripreme za jedan ovakav napad. Zato je taj napad odgođen na noć od 17—18 septembra. Ja lično pri ovom napadu i ne učestvujem jer sam malo nogu povredio, te nisam sposoban za pešačenje a ni za ja-hanje. Kako će se izvesti i da li će uspeti ne znam. To ćemo saznati tek sutra. Znam samo toliko da neprijatelj za vreme ovih priprema nije sedeo skrštenih ruku nego da se užurbano ukopao i pripremao za upornu odbranu.

Iz ovoga što sam ti izneo, druže Crni, uvidećeš i ti i drug Stari, kao i svi članovi Vrhovnog štaba, da se mora nešto preduzeti da se u našim budućim akcijama ne radi više na parče. Smatram da je usled brojnijih snaga naše partizanske vojske, a i usled slo-ženosti akcija koje mi sad preduzimamo, potrebno što pre pristu-piti formiranju divizija od po tri brigade, da te divizije imaju svoj rukovodeći štab koji će sa brigadama biti na terenu i stvarati mo-gućnost brže i tešnje veze među jedinicama, kao i uspešnije ruko-voditi akcijama za izvršenje većih zadataka, koji nam se u ovom periodu rada nameću. Usled velikog broja brigada otežano je i Vrhovnom štabu rukovodstvo tim brigadama, dok bi preko štabova divizija, ako bi se formirale, Vrhovni štab imao boljih i većih mogućnosti za komandovanje našom partizanskom armijom, jer mi već prelazimo u strategiske operacije gde bi trebale da sarađuju divizije pod jednim rukovodstvom. Mi izlazimo iz okvira taktičkog rešavanja zadataka. Pored ovoga zapazio sam i ovo: naše ljudstvo nije naviklo na ukopavanje (utvrđivanje). Prosto se smatra kuka-vičlukom koristiti zaklone (prirodne) i pojačavati ih pionirskim ala-tom. O tehnici utvrđivanja kod nas nema ni govora. Rukovodeći kadrovi se bez potrebe izlažu vrlo često u prvim borbenim redo-vima nepotrebnim gubicima, jer često zaboravljaju da su oni ru-kovodioci a ne obični borci. Na ovu stranu rada i obuke trebalo bi obratiti naročitu pažnju a svim rukovodećim kadrovima nare-

diti da primenjuju fortifikaciona utvrđivanja. Radi lakšeg održavanja veze a u nedostatku telefonskog materijala, kod nas se zaboravlja da ima i primitivnija primena sredstava za održavanje veze kao što su signalni barjačici i noćni signalni fenjeri, kao i relejne stanice. Smatram da bi trebalo pristupiti izradi jednog uputstva za borbu i rad naših jedinica i da bi u tom uputstvu trebalo sve ovo obuhvatiti što sam ti u kratkim potezima izložio. Da li bi bilo korisno da se pristupi otvaranju specijalnih kurseva za obuku naših starešina, ja ne znam, ali smatram da se u momentu ovako čestih borbi ne bi moglo uzimati iz jedinica rukovodeće osoblje, jer bi borba od toga trpela. Naravno da ovo moje izlaganje ne mora da ima nekog uticaja na odluke Vrhovnog štaba u pogledu daljnjih i pretstojećih mera, ali ja ovo činim zato što sam imao prilike da mnoge nedostatke uočim i što smatram da mi dužnost kao člana Vrhovnog štaba nalaže da svoja zapažanja objektivno iznesem. Na svaki način ti ćeš ovo pismo drugu Starom i ostalim članovima Vrhovnog štaba predložiti, i ako nađete za potrebno, vi ćete se posavetovati šta bi trebalo preduzeti da naše akcije koje nam pretstoje budu uspešnije, kako bi već prilično dezorganizovanog neprijatelja što pre pobedili ili naterali da na prostorije Jugoslavije povuče jače snage u borbu protiv nas. Kako bilo, mi bi našim boljim radom doprineli bržoj pobedi neprijatelja i više koristili po opštu stvar.

Kako si ti, družo Crni, kako sa tvojom nogom? Drugu Starom, tebi i ostalim drugovima šaljem drugarske pozdrave sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Voj. J. Đokić^{*}

^{*} Vojislav Đokić, major bivše jugoslovenske vojske. Poginuo 1943 god. kao načelnik štaba Sedme baniske divizije.

BR. 15

DOPIS ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 19 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU LIČKIH JEDINICA I ŠTABU PRVE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O POTREBI HITNOG UPUĆIVANJA JEDINICA ODREĐENIH ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO¹

Š T A B
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

ŠTABU LIČKIH JEDINICA DODELJENIH SEKTORU GRAHOVO

1) Obavešteni smo od Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije da dolazak vaših jedinica možemo očekivati za 20 o. m., na prostori TRUBAR — KALDRMA.²

2) Odmah po dolasku na tu prostorijsku uspostavite vezu sa nama preko Komande područja Drvar i preko Štaba IV krajiške brigade (koji će se nalaziti u s. ZEBE, 5 km jugoistočno od s. RESANOVCI).

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

načelnik štaba³

Š T A B
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

ZA ŠTAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO
komandant⁴

ŠTABU I OPERATIVNE ZONE

1) Po naređenju Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, dve vaše brigade imaju da dođu na sektor Grahovo, radi likvidacije Grahova i stvaranja povoljnih uslova za dejstvovanje na žel. prugu KNIN — GRAČAC.

Dolazak tih jedinica najavljen nam je za 20 o. m. Ukoliko te jedinice još niste uputili, molimo vas da to hitno izvršite, kako bismo mogli blagovremeno stupiti u akciju i preduhitriti eventu-

¹ Original u arhivi CK SKJ, pod br. 3608.

² Uslijed zauzetosti na drugim sektorima, hrvatske jedinice predviđene za napad na Bosansko Grahovo nisu stigle do određenog roka. Planirani napad na Bosansko Grahovo nije izvršen. Opširnije o tome vidi dok. br. 55.

³ Pavle Ilić

⁴ Komandant Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo bio je Koča Popović. Opširnije o tome vidi dok. br. 3.

alnu neprijateljsku ofanzivu u ovom pravcu. Ovaj zadatak ne bismo mogli izvršiti bez učešća vaših jedinica, a značaj tromede¹ za čitavu oslobođenu teritoriju smatramo da nije potrebno da vam objašnjavamo.

2) Ukoliko niste oslobodili bataljon »Branko Vladušić«, hitno to učinite jer je on, po naređenju Vrhovnog štaba, određen da uđe u II dalmatinsku brigadu, čije se formiranje ne može odlagati.

3) Od vaših dveju brigada, jedna bi bila zadržana za sektor PLAVNO, dok bi se druga mogla vratiti po završetku operacija oko Grahova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

19.IX.1942 — 17.00 č.

ZA ŠTAB
OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU GRAHOVO

načelnik štaba

komandant

BR. 46

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 19
SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O FORMIRANJU UDARNE GRUPE OD PETE CRNO-
GORSKE I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE¹

ŠTAB
V N.O.U. BRIGADE
Položaj
19 septembra 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Položaj

Izveštavamo vas o sljedećem:

1. — Postupljeno je po vašoj zapovijesti od 14-IX o.g. Stvorena je udarna grupa prema Bugojnu, Travniku i Fojnici. U ovu grupu ulazi V crnogorska brigada i X hercegovačka brigada. Mi smo stvorili Operativno rukovodstvo iz štabova ove dvije brigade.

2. — Noću 15/16 ov. mj. izveli smo demonstraciju prema Kupresu i tom prilikom smo zapalili preko 50 stogova ustaškog žita otprilike na kilometar i po od Kupresa. 16-IX o.g. izveli smo akciju na selo Lipe protiv ustaških bandi koje su napadale seljake.

^{*} Granica između Bosne, Like i Dalmacije

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3306.

Ustaše su imale 1 mrtvog i 2 ranjena. Ovu akciju su izveli dijelovi Hercegovačke brigade.

3. — Prema dobivenom obavještenju 16. ov. m. naveče prebacile su se ustaše u jačini od 26 vagona od Sarajeva ka Mostaru. Ovo obavještenje još nije provjereno.

4. — Još ranije smo ukazali na potrebu povezivanja III krajiškog odreda sa Zijametskim bataljonom, a to nije ni do danas urađeno. Zijametski bataljon je 17 ov. m. odbio ispad ustaša od Bugojna u pravcu Rudine — Kalina. Tom prilikom ustaše su imale 1 mrtvog i 1 ranjenog. Mi smo u ovaj bataljon poslali i političkog i vojnog instruktora.

5. — Prema izvještaju štaba II hercegovačkog bataljona, koji se nalazi na položaju Zvirnjača — D. Vukovsko, jedna četa Kupreškog bataljona, i to 3, otkazala je poslušnost i prešla na stranu četnika.² To su seljaci iz Gornjeg i Donjeg Malovana. Po našem mišljenju treba izmijeniti borbeni raspored toga bataljona da bi se na taj način prekinula svaka veza sa grupicama bandita Drenovića. IV operativna zona (dalmatinska) treba da brzo interveniše, pohapsi kolovođe i rastjera četničke elemente koji su se uvukli u tu četu a vjerovatno i u čitavom bataljonu.

6. — 13 ov. mj. noću neprijatelj je u jačini, otprilike, od 100 ljudi uspio da se neopaženo privuče našoj zasjedi iznad s. Gračаницe (prema Bugojnu). Tom prilikom je neprijatelj iz zasjede iznenadio našu patrolu i ubio nam 6 udarnika. Neprijatelj je imao 2 mrtva i 2 ranjena.

7. — Dva bataljona V brigade pojačana sa jednom četom Hercegovačke brigade po utvrđenom planu trebaju danas u zoru napasti Fojnicu³, a sinoć drugi dijelovi V brigade sa mještanskim bataljonom⁴ izvesti demonstrativni napad na Turbe i rušenje pruge D. Vakuf — Travnik. Još nemamo rezultata.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik,
Vukotić⁵

Politički komesar,
Rad. Babić

(M.P.)

PS. Otvorio i upoznao se sa izvještajem

20 IX

Nač. štaba

Za štab IV op. zone

(M.P.)

Terzić⁶

² O situaciji u Malovanskoj četi vidi dok. br. 41, 46 i 78.

³ O napadu na Fojnicu vidi dok. br. 52.

⁴ Zijametski bataljon

⁵ Jovan Vukotić

⁶ Velimir Terzić, načelnik štaba Četvrtre operativne zone Hrvatske

BR. 47

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJSKA
UPORIŠTA KADINA VODA, KLISINE, LUNJEVAC, BOJANIĆA
VIS I KRUPA¹**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU
dne 20 septembra 1942
u 6 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Akcija na čitavoj neprijateljskoj liniji² izvršena je 18 ov. mj. Uslijed velike magle koja je bila te noći morala se je odgoditi za ujutru. Sve jedinice izvršile su u potpunosti svoje zadatke sem dva bataljona Sandžačke brigade³ koji su zakasnili, te stoga nije se mogao neprijatelj na Kadinoj Vodi potpuno uništiti. Neprijatelj je istjeran skoro sa svih svojih pozicija. Sve brigade su se herojski držale, pogotovo II proleterska i I krajiška brigada. I krajiška brigada i jedan crnogorski bataljon zauzeli su za nepotpuna dva sata trideset neprijateljskih rovova, pobivši mnogo neprijateljskih vojnika. II proleterska isto tako u žilavoj borbi istjerala je Nijemce na cijelom svom sektoru i zauzela njihove položaje.

Smatramo da neprijatelj poslije ovog udarca koji je zadobio neće biti za duže vremena sposoban da bude agresivan. Tačnije gubitke neprijateljske ne možemo još da damo jer nismo još kupili podatke. Znamo samo da je na jednom sektoru crnogorski bataljon uništio jednu cijelu satniju. O našim gubicima javićemo vam kad dobijemo tačan izvještaj. Mi smo počeli sa koncentracijom naših snaga za akciju na N.,⁴ već su tri brigade⁵ u pokretu k dotičnom mjestu. Mi smatramo da ćemo za tri dana moći izvršiti akciju.

Drugih novosti na ovome sektoru nema. Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Osman

Komandant,
Kosta

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2891.

² Odnosi se na liniju neprijateljskih uporišta: Kadina Voda — Klisine — Lunjevac — Bojanića Vis — Krupa. Vidi dok. br. 34.

³ Treća sandžačka brigada

⁴ Jajce

⁵ Prva i Druga krajiška i Druga proleterska brigada

**OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. O
RASPOREDU NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA OKO BIHAĆA¹**

Raspored neprijateljskih uporišta oko Bihaća

Prilog 1 skica.

Rađeno na osnovu osmatranja sa položaja i na osnovu iskaza drugova III čete III bat. I K.O. na dan 20.IX.1942.

1) **Vinca** Južno od džamije 100 m nalazi se jedan rov od 10 m. ograđen suvim zidom sa puškarnicama. Unutra ima 1 teški mitraljez.

2) **Škola u Založju** pretvorena u uporište. Na prozorima ostavljene ozidane puškarnice. 1 puškomitraljez i nekoliko karabina. Osmatračnica na krovu.

3) **Rasadnik** na glavici: 2 brdska topa, u rasadničkoj zgradi ima uporište. Prozori ozidani u puškarnice. U rovu otkrivenom nasred njive ispod topova teški mitraljez, zaštita topova.

4) **Hadžiabdića** glavica: 1 top brdski.

3 i 4) Od Ribića preko ciganskih kuća do ispod topa na Hadžiabdića brdu žica bodljikava.

5) **Ribić** Na kraju sela prema Orljanima iduć, s lijeve strane puta, kraj groblja, u rovu od zemlje, 1 teški mitraljez.

6) **Čavkići** U selu pokretno uporište, 20—25 pušaka, 2—3 puškomitraljeza.

7) **Golubić** Od obale Une na južnom kraju sela nalazi se velik dobro utvrđen rov. Sada ima teški mitraljez. Zimus je bio bacač koji se sada ne osjeća. **Kosjernica** više kuća Mišića veliki utvrđeni rov.

8) **Plitko** 1 predstraža, 5 karabina.

9) **Dobrenica** ima posadu. Detalje zatražiti od ličkog sektora.

10) **Sokolac** Kula ima teški mitraljez. Ima nešto vojske domobrana.

11) **Spomenik** 1 brdski top i zaštita.

12) **Borik** Na izlazu iz grada, iduć Žegar, s lijeve strane ceste u boriku 2 haubice.

13) **Vojni logor** sav u žici (nije opletena). Ustaše.

14) **Aerodrom** čuva satnija ustaša. Bunker, koje su još Talijani gradili, raspoređeni od Une, sijeku cestu kod malte (mitnice), idu do brdašca Sv. Lucija.

15) **Kod Mikuljanove** kuće protivtenskovski top.

¹ Original je pisan rukom.

16) Prostor od želj. stanice stare pa na magacine i radionice »Batinjola« i novu stanicu dobro čuvan. U magacinima »Batinjola« ima vojske, čuva eksploziv koji se tamo nalazi.

17) **Hatinac** ima posadu.

18) **Bakšaiš** ima posadu.

Lav J Moric

BR. 49

DOPIS ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O POTREBI UPUĆIVANJA JEDNOG BRDSKOG TOPA ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO

Š T A B
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

**OPERATIVNOM ŠTABU
ZA BOSANSKU KRAJINU**

1) Nama je za operacije prema Grahovu neophodno potreban jedan brdski top.- Doznali smo da se jedan brdski top 75 mm nalazi kod III krajiške brigade. Ako je to tačno, ma i raspolagao minimalnom količinom municije, molimo vas da naredite Štabu III krajiške brigade da nam taj top sa municijom ŠTO HITNIJE uputi preko DRVARA.

Mi ćemo se za njega direktno obratiti i komandiru baterije, pa možete vi i njemu da izdate neposredno naređenje.

2) Drug Mile,¹ sadašnji upravnik vojno-tehničke radionice, obavestio nas je da je početkom avgusta predao 14 granata 75 mm kuriru koji je po tu municiju došao iz Drvara u radionicu. Molimo vas da se raspitate i za te granate, i da i njih pošaljete uz top, ako nisu potrošene.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

20.IX.1942 = 21.30 h.

ZA ŠTAB
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

Načelnik štaba
Veljko²

Komandant
Koča³

¹ Ing. Mile Ljubičić

² Pavle Ilić

³ Koča Popović

BR. 50

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 20
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O POVLAČENJU NEPRIJATELJA I O
NJEHOVIM GUBICIMA NA POLOŽAJU VELIKA GREDA —
PREPLJETNJAK¹**

Prepis

**I KRAJIŠKA
NARODNO-OSLOBODILAČKA PARTIZANSKA
UDARNA BRIGADA**

Položaj, 20.IX.1942 g.

DRUŽE KOSTA!

1.) Prema podacima koje imamo, neprijatelj je napustio Lusiće, Klisinu i Kadinu Vodu.

Mi ćemo kontrolisati slobodni prostor i doći u kontakt sa neprijateljem.

2.) III sandžačka brigada još nije došla da nas zamijeni na našem sektoru. Međutim, s obzirom na izmijenjenu situaciju, do dolaska III sandžačke brigade, mi ćemo uputiti jedan naš bataljon da kontroliše sektor koji je ranije imala II proleTERSka brigada.

3.) Prema podacima koje smo prikupili, u posljednjim borbama na našem sektoru neprijatelj je imao 25 mrtvih i 45 ranjenih. Dosta mrtvih zakopao je nedaleko od sela Lusića.² Među njima ima dosta Nijemaca, vjerovatno onih koji su se nalazili sa I bojn timerakovog zdruga, čemu se uglavnom treba pripisati nevjerovatno krvavi otpor neprijatelja u posljednjoj borbi na našem sektoru.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:
Mladen³

Komandant:
Kušić⁴

¹ Original se nalazi u arhivi CK SK BiH.

² Odnosi se na borbe na banjalučkom sektoru. Vidi dok. br. 37.

³ Mladen Marin

⁴ Narodni heroj Milinko Kušić

BR. 51

**NAREDBA ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 21
SEPTEMBRA 1942 GOD. O POHVALJIVANJU PROLETERSKIH
I KRAJIŠKIH BRIGADA KOJE SU UČESTVOVALE U BORBAMA
OKO BANJA LUKE**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU
dne 21 septembra 1942

Naša junačka partizanska vojska vodila je žestoke bojeve čitav mjesec dana oko Banje Luke. Iako je neprijatelj raspolagao tenkovima, topovima i avionima, naša vojska izvojevala je na ovoj fronti nekoliko velikih bitaka. Naši partizani pokazali su i ovoga puta da ih u njihovoj svetoj borbi za slobodu ne mogu zaustaviti nikakva ratna sredstva neprijatelja. Oni su rušili avione, uništavali tenkove, zarobljavali i ubijali stotine neprijateljskih vojnika. Ove velike pobjede naše vojske odjeknule su po čitavoj zemlji, tim više što su to pobjede udruženih i zbratimljenih sinova dične Srbije, junačke Crne Gore i Sandžaka sa našim krajiškim borcima nad udruženim snagama okupatora i njegovih najamnika. U ovoj bici pokazalo se je još jednom da nikakvi njemački bataljoni, Mrakove bojnice i četničke hulje nisu kadri da zaustave junačke borbe srbijanskih, crnogorskih, sandžačkih i krajiških udarnika. Povodom ovih slavnih bitaka koje su izvojevale ove naše hrabre brigade

POHVALJUJEM:

II srbijansku proletersku udarnu brigadu, koja je za čitav ovaj mjesec dana vodila junačke borbe sa njemačkim fašistima uništivši na stotine okupatorskih vojnika i četničkih izroda. U ovim borbama naši hrabri srbijanski udarnici pokazali su nadnaravna junaštva. Oni su jurišali na rovove i prinudili njemačke fašiste da skaču i dave se u Vrbasu. Ovim su naši hrabri srbijanski udarnici zapečatili svojom krvlju bratstvo Srbije i naše Krajine i udarili najčvršće temelje jedinstvu naše Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske.

I krajišku N.O.P.U. brigadu, koja je u toku ovoga mjeseca, pored junačkih borbi na Ključu¹, Sanici², Mrkonjiću³, na ovoj fronti oko Banje Luke pokazala velika junaštva i vještinu, partizanskog ratovanja, zadavši tako neprijatelju vrlo teške udarce. Ona

¹ Ključ je oslobođen 28 jula 1942 god. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 66.

² Sanica je oslobođena 31 jula 1942 god. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 74.

³ Mrkonjić Grad je oslobođen 23/24 avgusta 1942 godine. Vidi dok. br. 14.

je u borbama sa krvoločnim Mrakovim zdrugevcima do temelja uništila čitavu jednu bojnicu, udarivši neprijatelja iza leđa. Zarobila je 150 pušaka, 10 p. mitraljeza, 5 teš. mitraljeza, 5 strojnica, dosta municije i ostale ratne spremlje.

II krajišku narodno-oslobodilačku partizansku udarnu brigadu, koja je 25 prošlog mjeseca odbila snažnu neprijateljsku motorizovanu kolonu i tom prilikom uništila: 4 tenka, 2 aviona, nekoliko kamiona i preko 100 fašista⁴.

Ova junačka borba naših udarnika moralno je porazila neprijatelja. Četnici već bježe preko Vrbasa, a zdrugevcima se zakopavaju do prsa u rovove. Ovaj snažni udarac naših udarnika koji je zadat okupatorskom izdajničkom ološu neka bude potstrek za još jače i snažnije borbe protiv svih neprijatelja naše slobode.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant Narodno-oslobodilačke partizanske
i dobrovoljačke vojske za Bosansku

Krajinu,

(M.P.)

Kosta

BR. 52

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE OD 21
SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O OSLOBODENJU FOJNICE I O BORBI KOD
TRAVNIKA¹**

STAB
V PARTIZAN. C.N.O.U. BRIGADE
21. IX.1942 god.
Položaj

VRH. ŠTABU NAROD. OSLOB. PARTIZ. I DOBROVOLJ. VOJSKE
JUGOSLAVIJE

(Preko Operativ. štaba I prolet. brigade)

Izvještavamo vas da su dijelovi naše brigade u jačini dva bataljona i jedne čete Herceg. partizan. N.O.U. brigade izvršili napad na Fojnicu dana 19. IX. tek. god. i poslije dvočasovne borbe istu zauzeli. Zauzećem Fojnice imali smo ratnog plijena u oružju i municiji, ostaloj spremi i namirnicama, koji se još uvijek prebacuje, te se još tačni podaci ne mogu dati.

Neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih, broj se tačno ne zna. Na našoj strani imali smo tri mrtva druga koji su poginuli poslije pada Fojnice od ustaške zasljede.

⁴ Odnosi se na borbe kod Sitnice, koja je oslobođena 24 avgusta. Opširnije o tome vidi dok. br. 14.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3307.

Nakon ulaska u Fojnicu održan je zbor koji je bio posjećen velikim brojem naroda, koji je naše borce dočekaao sa raspoloženjem i oduševljenjem.

Naši djelovi izvršice pokret dalje u smislu instrukcije Vrh. štaba od 14 tek. mj. Na ovom sektoru u dolini Vrbasa nema nekih promjena niti pokreta neprijatelja. S vremena na vrijeme izidu patrole iz Bugojna ili manja odjeljenja koje naše snage vatrom suzbijaju. Isto tako artiljerija iz Bugojna povremeno otvara vatru na naše položaje ali uvijek bez žrtava.

Naši manji djelovi u zajednici sa mještanskim snagama Zija-jetskog bataljona suzbili su jednu četu Nijemaca dana 19. IX tek. god. koji su bili izišli iz Travnika u pravcu sela Jagodići. Poslije kraće borbe neprijatelj je potisnut, na našoj strani nije bilo gubitaka a kod neprijatelja nemamo tačne podatke.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,	(M.P.)	Načelnik,
Rad. Babić		Vukotić ²

Otvorio i pročitao. Štab IV op. zone, nač. štaba	Terzić ³
--	---------------------

22. IX	(M.P.)
--------	--------

BR. 53

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 22 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI OKO BANJA LUKE POSLIJE USPJEŠNIH BORBI NA TOM SEKTORU I O PRIPREMA ZA NAPAD NA JAJCE¹

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 22 septembra 1942 g.
u 6.30 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Poslije zadnje izvršene akcije na banjalučkom sektoru², neprijatelj je napustio sve svoje položaje i otstupio u pravcu Han

¹ Jovan Vukotić

² Velimir Terzić

³ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2894.

² Odnosi se na borbe oko Sitnice i na Manjači koje je vodila Prva i Druga krajiška. Druga proleterska i Treća sandžačka brigada. Vidi dok. br. 14.

Kola — Banja Luka. Pri nastupanju naše snage su nailazile na groblje njemačkih vojnika i to po 25, 45 grobova. Mi smo izvršili koncentraciju i akcija³ će se izvršiti 24/25 ov. mj. Mi ćemo izvršiti sve pripreme, da bi ta akcija sigurno uspjela. Imamo na raspoloženju jednu haubicu, dva protivkolska topa, jedan top 37 mm, dvanaest teških bacača. Neprijatelj raspolaže sa 2 haubice, 1 protivkolskim topom i 3 teška bacača, 600 domobrana, oko 800 ustaša, žandara i policajaca. Raspoloženje stanovništva je dobro za nas. Vrš se stalno masovna hapšenja i to muslimanskog življa.

Dobro bi bilo da V brigada⁴ 24 i 25 ov. mj. vrši akcije na komunikacijama Travnik — Vakuf kod Komara. To bi u mnogome olakšalo našu akciju.

Za akciju predviđene su: I i II krajiška, II i IV proleTERSka brigada i snage III krajiškog odreda. Za zaštitu Mrkonjića određene su: III [krajiška] i III sandžačka brigada i Ribnički bataljon.⁵

Molimo Vas da izdate naređenje V brigadi da bude aktivna gore navedenog datuma.

Drugih novosti na ovome sektoru nema. Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Osman

(M.P.)

Komandant,
Kosta

BR. 54

ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 22 SEPTEMBRA 1942 GOD. ZA NAPAD NA JAJCE¹

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 22 septembra 1942 g.

ZAPOVIJEST

za napad i likvidaciju neprijateljskog uporišta Jajce

Operativni štab za Bosansku Krajinu dobio je zadatak od Vrhovnog štaba za Jugoslaviju da zauzme grad Jajce².

³ Jajce je oslobođeno 25 septembra 1942 god. Vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

⁴ Peta crnogorska NOU brigada

⁵ Šestog krajiškog NOP odreda

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2893.

² Napad na Jajce je otpočeo 24 septembra 1942 god. Poslije ogorčene borbe, Jajce je oslobođeno 25 septembra. Neprijatelj je imao oko 300 mrtvih i isto toliko zarobljenih. Zaplijenjeno je: 2 haubice od 100 mm, 1 brdski top od 75 mm, 1 protivtenkovski top, 1 pješadski

U vezi ovoga naređenja Operativni štab je riješio da u toj akciji učestvuju slijedeće jedinice: I i II krajiška u.[darna] brigada, II proleTERSka brigada, IV crnogorska u. brigada i snage III krajiškog odreda.

Napad na Jajce izvršiće se u tri udarne grupe.

I udarnu grupu sačinjavaće I i II krajiška u. brigada, Dobrovoljački bataljon III krajiškog odreda i dvije čete Udarnog bataljona III k. odreda.

Drugu udarnu grupu sačinjavaće II proleTERSka brigada i bataljon III krajiškog odreda »Pelagić«.

Treću udarnu grupu sačinjavaće IV udarna crnogorska brigada i jedna četa III krajiškog odreda.

Podaci o neprijatelju

Neprijateljske snage u gradu i u svim okolnim uporištima su slijedeće: 1500—1600 naoružanih; od toga 600 domobrana, a ostale snage su redovna ustaška vojska i žandarmi. Neprijatelj raspolaže sa dvije haubice, jednim protivkolskim topom, dva teška bacača mina i jednim blindiranim automobilom. Odbrana grada organizovana je sistemom vanjske odbrane.

Na sektoru I udarne grupe, i to na periferiji grada, nalaze se iskopani rovovi ispred kojih je podignuta isprepletena žica. Od Katina na isturenom položaju nalaze se dvije haubice zaštićene automatskim oružjem. U Zjaji se nalaze dva teška mitraljeza. U unutrašnjosti ovoga sektora nalazi se stara tvrđava u kojoj je postavljen jedan teški bacač i jedan teški mitraljez. Ostale neprijateljske snage raspoređene su u žandarmeriskoj i željezničkoj stanici, školi, zgradi Sreskog načelstva, »Grand hotelu« i straže na Seniku i Prudima u jačini desetina. U Barevu se nalazi 40 naoružanih civila a po zadnjem dobivenom izvještaju došlo je pojačanje od jedne satnije, što još nije provjereno.

Na sektoru II udarne grupe nalaze se na Čusinama dvije neprijateljske satnije, koje su dobro utvrđene u rovovima i bunkerima. Na Kanalu se nalazi jedna straža u jačini od 18 vojnika. Kod fabrike neprijatelj je u nepoznatoj jačini.

Na sektoru III udarne grupe nalazi se jedna neprijateljska satnija na Vijencu, koja istura patrole duž pruge i ceste u pravcu Jajca, a isto tako neprijatelj iz Jajca istura patrole u pravcu

top, 2 minobacača, 1 oklopna kola, 1 oklopni voz, 5 kamiona, 2 luksuzna automobila, 4 motora, 5 lokomotiva, 1 reflektor, 400 topovskih granata, 540 mina za bacač, 100.000 puščanih metaka i veliki broj ostalog ratnog materijala. U borbi za Jajce učestvovala su slijedeće jedinice: Prva i Druga krajiška brigada, Druga proleTERSka brigada, Četvrta proleTERSka (crnogorska) brigada i dva bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda. Opširnije o oslobođenju Jajca vidi dok. br. 72.

Vijenca. Na ostalom sektoru treće grupe nalazi se naoružana seoska milicija, a u Donjem Vakufu se nalazi oklopni voz.

Zadaci pojedinih grupa

I udarna grupa ima da napadne i likvidira sva neprijateljska uporišta između rijeke Vrbasa i Plive, nastupajući sa sjevera preko Carevog Polja, i zauzme dijelove grada do obala pomenutih rijeka.

Prva krajiška brigada nastupaće sa polaznog položaja Magaljdol i pred neprijateljskom linijom razviti se tako, da sa desnim krilom dohvati lijevu obalu Plive, a sa lijevom krilom da zahvati zaključno selo Zjaje. Pred sobom ima likvidirati neprijateljska utvrđenja i rovove kod Zjaja i Katina, železničku stanicu, i sva neprijateljska uporišta na svom pravcu u gradu, kao i dvije neprijateljske haubice kod Katina.

Druga krajiška brigada nastupaće sa položaja lijevo od I k. brigade tako, da će se sa svojim desnim krilom nasloniti na lijevo krilo I k. brigade a sa lijevom krilom da dohvati lijevu obalu Vrbasa. Brigada ima likvidirati neprijateljska utvrđenja i rovove na svom pravcu kao i neprijateljske straže u Šeniku i Prudima. Ova će brigada ostaviti izvjesne dijelove, koji će u saradnji sa Dobrovoljačkim bataljonom III krajiškog odreda likvidirati Barevo. Za izvršenje ovog zadatka I grupi dodjeljuje se jedan protivkolski top, jedna haubica 100 mm.

Za komandanta I udarne grupe određuje se drug Kušić,³ komandant I krajiške udarne brigade.

II udarna grupa:

ima zadatak da zauzme sva neprijateljska utvrđenja i rovove na položaju Čusine i da sa tih dominantnih tačaka teškim oruđem tuče sva neprijateljska uporišta u gradu. Ova grupa ima da zauzme Kanal u kome će prekinuti vodu i na taj način onesposobiti električnu centralu. Zatim, da zauzme fabriku i okolinu, gdje će se spojiti sa snagama I krajiške brigade.

Za komandanta II udarne grupe određuje se drug Ljubo Đurić, komandant II proleterske brigade.

III udarna grupa:

ima zadatak da se prebaci preko rijeke Vrbasa kod Cipića ostavivši na pruzi jedan bataljon, koji će u zajednici sa mobiliziranim pozadinom izvršiti rušenje pruge i osigurati akciju na grad od eventualnog neprijateljskog prodora sa pravca Donji Vakuf. Ostale snage ove grupe produžice do ceste Turbe — Jajce gdje će jedan dio ostati za osiguranje sa toga pravca, a preostali dijelovi

³ Narodni heroj Milinko Kušić

spustiće se preko sela Bulića prema gradu, likvidirajući neprijateljska uporišta na tome pravcu do desne obale rijeke Vrbasa.

Za komandanta III udarne grupe određuje se drug Peko Dapčević, komandant IV crnogorske udarne brigade.

Po zauzimanju grada I krajiška u. brigada ostaje kao osiguranje grada, s tim da jedan bataljon ostavi za zaštitu u samome mjestu, a ostala dva bataljona da uputi u Mile i Barevo.

II krajiška udarna brigada i II proleterska u. brigada, odmah po zauzeću grada, produžice svoje nastupanje sa desne obale Vrbasa u pravcu Šibenica — Kruštica — Karići — Lupnica — Podmilačje.

IV crnogorska udarna brigada sa snagama III k. odreda produžice svoje nastupanje u dva pravca. Jednim krakom u pravcu Vijenca i Donjeg Vakufa, a drugim krakom prema Turbetu.

Sve jedinice po zauzeću grada dobiće konkretnije instrukcije.

Borbeni znaci: a) Đido — Marko

b) Svi borci da stave jednu zelenu grančicu na kapu. Napad će se izvršiti noću između 24 i 25 ov. mj. u 23 časa.

Znak za otvaranje vatre našeg teškog oruđa biće poslije otvaranja prve jače puščane vatre.

Sve jedinice označice svoje nastupanje paljenjem pojedinih objekata, što će ujedno služiti za orijentaciju našem teškom oruđu.

Sve jedinice i udarne grupe održavaće međusobnu vezu i vezu sa Operativnim štabom putem kurira.

Štab III krajiškog odreda dodijeliće svim brigadama potreban broj vodiča, i omladine za nošenje ranjenika.

Ratni plijen otpremiti u Jezero, kojim će raspolagati Operativni štab. Zarobljenike također sprovoditi u isto mjesto.

Operativni štab nalaziće se kod Jezera.

Hirurška ekipa nalaziće se u Jezeru, gdje treba otpremiti sve ranjenike.

Svi komandanti, komandiri i politički komesari imaju da upozore na važnost ove akcije kako vojničku tako i političku, tako isto trebaju upozoriti jedinice, na slučaj da se borba ne završi u toku noći, da će se ista nastaviti i u toku dana koristeći utvrđenja i kuće koje se u toku borbe zauzmu.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,

Komandant,
Kosta

(M.P.)

BR. 55

IZVJEŠTAJ ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 23 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI U VEZI S NE-DOLASKOM LIČKIH BRIGADA ODREĐENIH ZA NAPAD NA BOSANSKO GRAHOVO¹

Š T A B
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOP i DV JUGOSLAVIJE

1) Danas je 23 septembar, a o dolasku predviđenih ličkih jedinica² nema još ni glasa. III lički odred kome smo uputili kurira radi ispitivanja cele stvari izveštava nas da ništa ne zna o dolasku tih jedinica. Mi smo urgirali i preko Glavnog štaba za Hrvatsku i preko Štaba I zone, sada ponovo urgiramo preko vas. Možda su te jedinice vezane za izvesne operacije na svom sektoru pa ne mogu sada da se oslobode, ali bi svakako trebalo da o tome budemo obavješteni da bismo znali sa čim možemo da raspolažemo, te prema tome da se ravnamo. Ovako smo u čekanju izgubili prilično mnogo dragocenog vremena.

Molimo vas da nam o ovome hitno odgovorite. Mi smatramo, naime, da bi akcija na Grahovo — sa svim uporednim operacijama koje ona pretpostavlja — teško bila izvodljiva bez učešća ličkih brigada. A ako bismo znali da na Ličane ne možemo računati, ne bismo više morali da jedinice držimo prikupljene za ovu akciju, nego bismo ih odmah bacili na udarne zadatke u dubljoj neprijateljskoj pozadini.

2) Juče su prebegla nama 2 četnika iz Grahova, sa oružjem i municijom. Njihovi iskazi se uglavnom podudaraju sa obavještenjima koje vam prilažemo.

3) Ishrana trupa je dosada išla prilično teško. Sada smo organizovali jednu bazu za ishranu u s. Kamenica, a drugu u s. Ljeskovica. Meso će se dobavljati konfiskacijom četničke imovine, u kom cilju je upućena jedna četa I proleterske brigade u s. Crni Vrh, gde će čitavim tim poslom rukovoditi drug Pekić.³

4) U Drvaru smo uspjeli da obezbedimo jedan brdski top za predviđene operacije.

5) Počela je izrada mina za teški bacač i ručnih bombi.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2978.

² Vidi dok. br. 3, prim. 2.

³ Pavle Pekić, tada na dužnosti pri Vrhovnom štabu.

6) Na poslednje pismo koje smo vam uputili nismo još dobili odgovor.

7) Ako neprijatelj ima zaista nameru da otpočne neku ofanzivu u ovim krajevima, početkom idućeg meseca, mi bismo morali sve napore uložiti da ga preduhitimo. Zamah, pravci i raspored naših akcija zavisi — ponavljamo — od snaga kojima možemo da raspolažemo. Mi smatramo da bi ozbiljan uspeh na ovom pravcu predstavljao olakšanje za čitavu oslobođenu teritoriju a omogućio i oslobođenje snaga za operacije na drugim pravcima. Molimo vas za hitnu intervenciju na mestu preko koga će se dolazak potrebnih jedinica najbrže rešiti i ostvariti — ili, u svakom slučaju, za hitan odgovor.

8) Od juče je počela da pada velika kiša, što bismo izgleda, mogli takođe da okrenemo na našu korist.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

23.IX.1942 — 9.00 h

Za ŠTAB
OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU GRAHOVO

načelnik štaba

komandant

BR. 56

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA PRVE (DESETE)
HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 23 SEPTEMBRA 1942 GOD.
ŠTABU BRIGADE O IZVIĐANJU NEPRIJATELJSKE POZADINE
NA PRAVCU BUGOJNO — KUPRES¹**

ŠTAB
III BATALJONA »MOSTARSKOG«
I HERCEG. N.O.P.U. BRIGADE

Br. službeno
Dne 23 septembra 1942 g.

ŠTABU I HERCEGOVAČKE N.O.P.U. BRIGADE

Gdje bude

Vaš dopis od 22.IX.42. dobili smo istoga dana uvečer. Odgovorićemo Vam redom po pitanjima koja ste postavili.

Ad I.) Povodom ustaške ofanzive koja je otpočela iz Bugojna i Kupresa, preduzećemo sve što je u našoj moći da nas neprijatelj

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3447.

ne iznenadi. Samo je opasnost u tome što su nam ovdje ostale dvije čete, od kojih ne možemo odvajati jače patrole za izviđanje neprijateljske duboke pozadine. Prije 4 dana uputili smo jednu patrolu od 10 drugova u pravcu Jezera Blidinja i ta patrola umalo što nije stradala, pošto je naišla na ustaške položaje na kosama Čvrstnice između Jezera Blidinja i sela Masna Luka (selo na Poljima). U tome pravcu morali bismo isturiti jake naše snage pa da otkrijemo potpuno neprijateljske položaje i da ocijenimo njegove namjere.

Ad II.) Svakodnevno upućujemo jednu patrolu putem Borovnik — Trebiševa i ta patrola prima od patrole, koju šalje četa iz Trebiševa, izvještaj o stanju kod njih i u Duvanjskom Polju. Jučer se povratila naša patrola i izvijestila da nije uhvatila vezu sa četom iz Trebiševa. Jutros smo je ponovo uputili da ostvari vezu sa tom četom. — Što se tiče izviđanja prema Rakitnu naveli smo pod I.) iz kojih razloga ne možemo vršiti efikasnije izviđanje u tome pravcu. Inače upućujemo svaki dan šumom po zapadnoj strani Polja patrolu jačine od 3—4 partizana niz Polja 1 do 2 sata daleko od našeg logora, ali ih dalje ne smijemo slati, jer se bojimo da bi ih neprijatelj mogao opkoliti. — Naša obavještajna služba zadovoljavajuća je po podacima koji nam stižu iz Jablanice i doline Doljanke, ali obavještenja koja nam dolaze o Poljima i Rakitnu su vrlo mršava i neprovjerena. — Jučer 22.IX, po naređenju štaba ovog bataljona, trebala je II četa, koja se nalazi u Doljanima, da uputi potrolu iz sela Orlovac (Doljani), preko sela Gračac (dolina Rame), do sela Gračanice (dolina Rame) i dalje do nekoga sela gdje se nalazi koja jedinica Prozorskog bataljona u dolini Rame. Mislimo da se jedna četa tog bataljona nalazi u selu Gorici (oko 2½ sata južno od Prozora). Naređeno je II četi da svaki dan tim putem dolazi ili njihova ili naša patrola. — Teren između Prozorskog i našeg bataljona teško je prolazan. Put kojim će ići naša patrola je najprolazniji od svih puteva. Još jedan donekle prolazan put vodi preko sela Sovići na s. Skrobučane i onda se spušta u dolinu Rame. Za nas je jedino opasan prvi put zato što selo Gračac nije pod našom kontrolom i do njega dolaze ponekad žandarske patrole iz Rame. Neprijatelju nije teško da na tome terenu organizira svoju obavještajnu službu, pošto je teritorija koju drže ova dva bataljona, a naročito Prozorski, tolika da se ne mogu zatvoriti svi njihovi kanali. (Izvještaj, koji nam podnese patrole, uputićemo v.a.n.)

Ad III.) Tražili smo najhitnije podatke o stanju na pruži i postavili niz pitanja na koja očekujemo odgovore, ali do sada još nismo dobili ništa. Što se tiče naših ofanzivnih akcija i izviđanja neprijateljske pozadine, kao i prikupljanja podataka preko naših patrole, naveli smo ranije da za to nemamo dovoljno snaga.

O svim gore navedenim pitanjima imali su prilike da se detaljnije upoznaju politkomesar Brigade drug Čedo² i drug Petar.³

Veza sa Jablanicom održava se svaki drugi dan.

Molimo Vas da nam odgovorite da li je moguće zamijeniti našu III četu sa I, pošto prva ima mnogo ljudi u rashodu i nalazi se već 8 dana na dužnosti u selu Borovniku, pa bi joj trebalo uputiti smjenu.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za štab bataljona:
Vasić Nenad

BR. 57

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 23
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O ČIŠĆENJU NEPRIJATELJSKIH UPO-
RIŠTA U POUNJU**

S T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILACKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
Br. 13/

Dana 23-IX- 1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Prema naređenju Operativnog štaba za Bos. Krajinu br. 510/42 od 16-IX-t.g. podnosimo sljedeći izvještaj:

1. — Noću 2/3 septembra III krajiška udarna brigada u zajednici sa III bataljonom I krajiškog odreda i I bataljonom V krajiškog odreda izvršila je akciju na neprijateljska uporišta u Pounju: Spahiće, Jezero, Srbljane, Brkiće, Miostru, Stijenu, Ostrožac i Cazin i manje zaseoke na ovoj prostoriji. Akcija je otpočela u 3 časa

² Čedo Kapor

³ Petar Božović, pseudonim Vojina Popovića, tada člana politodjela Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade

pomenutog datuma i trajala do 9 časova 3 septembra, do kog vremena su sva uporišta bila u našim rukama.¹

Akcijom je rukovodio zamjenik komandanta Operativnog štaba drug Slavko Rodić po planu zajednički sastavljenom.

Kolike su snage neprijatelja branile navedena uporišta nismo mogli doći do brojnih podataka, ali su bile mnogo veće i sa više automatskih oruđa nego što smo mi [o tome] raspolagali podacima iz obavještajne službe.

2. — Ratni plijen: zarobljeno je 70 domobrana, 8 puškomitraljeza, 106 pušaka, oko 15.000 metaka, jedna apoteka, 2 motora, nekoliko bicikla, dvojica vojnička kola sa zapregom, 26 sanduka šećera i ostale ratne spremne u većoj količini.

3. — Gubici neprijatelja: 150 mrtvih ustaša a ranjenih nije poznat broj — bilo ih je više nego mrtvih.

4. — Na našoj strani poginuo je drug Pilipović Boško u Ostrošcu, pri povlačenju, odakle nije mogao biti iznešen. Ranjeni su drugovi Trninić Bogdan i Vojin Đumić i to lakše. Upućeni su u bolnicu po ukazanoj ljekarskoj pomoći.

5. — Naknadno nije umro nijedan od drugova koji su ranjeni.

6. — Palih smrću heroja, koje treba proglasiti narodnim herojima, niti onih koje bi trebalo pohvaliti nema.

7. — Akcija je izvedena tačno po utvrđenom planu, jedino I četa I bataljona V krajiškog odreda, pri podilaženju neprijateljskom uporištu, bila je primijećena od strane neprijatelja i tako je borba otpočela nešto prije nego što je planom bilo predviđeno. Snalaženje starješina i jedinica u borbi kao i njihova borbenost bila je vrlo dobra. Veze sa kuririma podbacile su, jedno zbog toga što je teren na kome se akcija izvodila bio vrlo veliki, a jedno zbog toga što su kuriri iz voda za vezu I krajiškog odreda, koji su prenosili vezu za naš II bataljon prema Stijeni, svoju dužnost olako shvatili i tako, umjesto da je izvještaj pomenutom bataljonu stigao istoga dana uveče, predat mu je tek sutra ujutru.

8. — U ovoj akciji utrošeno je 8.200 metaka 7,0 mm za jugoslavenska oružja, 250 metaka za talijanske puške i 8 bombi za bacače 81 mm. model 31. Sa dobivenom municijom popunjen je utrošak sem za bacač, a ostatak je dat na popunu I bataljonu V krajiškog odreda i III bataljonu I krajiškog odreda i jedan sanduk od 1.200 komada Operativnom štabu za Bos. Krajinu. U borbi je ostala puška poginulog druga.

9. — Napomena: zapaženo je da se borci poslije zauzimanja neprijateljskih uporišta kreću neoprezno i ne produžuju svi borbenim rasporedom — već grupno — prema daljnjem zadatku, od-

¹ O borbama u Pounju govore dokumenta br. 8, 9 i 10.

nosno neprijatelju, a sem toga da pozadina ulazi odmah u zauzeta
mjesto i neodobreno uzima pojedine stvari za sebe.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
S. Tadić²

Komandant
Karanović³

BR. 58

**PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA TREĆE KRA-
JIŠKE NOU BRIGADE NA DAN 23 SEPTEMBRA 1942 GODINE**

Š T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
K. BR. 13

DANA 23 - IX - 1942 GOD.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Prema naređenju Operativnog štaba za Bos. Krajinu br. 510/42
od 16-IX-t.g. dostavljamo Vam statistički pregled III K.N.O.P.
udarne brigade i to:

1. — Brojno stanje ljudstva
2. — Količina i vrsta naoružanja
3. — Količina municije i
4. — Brojno stanje konja.

Prema gornjem naređenju ubuduće ćemo Vam dostavljati
redovno svakog 1 i 15 u mjesecu promene u brojnom stanju (pri-
raštaj, manjak) po navedenim pregledima.¹

¹ Redakcija je izostavila daljnji tekst sprovednog akta pošto je
sve iznijeto u statističkom pregledu.

² Simo Tadić

³ Nikola Karanović

Statistički pregled III

J E D I N I C A	Količina i vrsta naoružanja																	
			U ras-	Na			Puške	T. m.	P. mitra-	To-	Ba-							
	muških	ženskih	hodu	licu					ljeza	pova	cači							

K. Brigade 23-IX-42 god.

Količina municije														Brojno stanje konja		Primedba		
Za mašinske puške	Za puške		Za T. m.		Za L. mitraljeze			Za topove		Za bačace		Tovarnih						
	Jugoslov. m 24	Talij.	Jugoslov.	Talij. Breda	Jugosl. z B.	Šoša m 15/26	Talij.	Njemački	Poljski 100 m/m k 12	Jugoslov. 65 m/m	Talij. 75 m/m	Teške 81 m/m k 31	Lake	Za revolvere				
	Jahačih	Za kuhinju	Za komoru	Za prat. oruđa														
—	1.040	250												79	4			
—	150	—												16	1			
—	60													5				
—	13.050	160	—	—	4.900	400	400							173	2	6	2	
—	50													16				
—	50													4				
—	16.200	2.500												212	2	4		
—	200																	
—	120	6.000	900						11	3	10			40	—	1	2	18
—	80																	
—	33.340	3.030	6.000		4.900	400	400		11	3	10			545	5	11	8	18

Karanović^a

^a Nikola Karanović

BR. 59

**IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA ČETVRTE KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 23 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU
NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA I SNAGA U BOSANSKOM GRA-
HOVU I NJEGOVOJ OKOLINI**

OBAVEŠTAJNI OFICIR
IV K.N.O.P. UDARNE
BRIGADE

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU
Obaveštajna služba

STANJE NEPRIJATELJA U OKOLINI GRAHOVA I U GRAHOVU

Talijanske snage u Grahovu, koliko se doznaje, ima ih oko 500 vojnika, od kojih su većinom kraljeva vojska¹, a ostalo sasvim mali broj Crnih košulja. Četničkih snaga nema, jedino na okolnim brdima.

Naoružanje im je sledeće:

4 topa kalibra 75 mm koji su smešteni: 2 kod pravoslavne crkve, a 2 kod bolnice. Na Gradini imaju 2 bacača i 3 teška mitraljeza. Mitraljeska gnezda su im ozidana od kamena i zemlje, usto su im pokrivena betonskim pločama.

U Grahovu su im pokopani rovovi sa sprovodnicima. Na istočnoj strani, na ivici padine, ozidan im je bunker, koji ima ukršteno vatreno dejstvo; osim toga, na zvoniku prav. crkve postavili su teški m. koji ima pregled cele okoline.

Na ukrštenju ceste Livno, Knin, Drvar ozidali su bunker u kojem je isto postavljen teški m. Osim rovova koji su iskopani oko celog Grahova, nalazi se opletena bodljikava žica, koja je pričvršćena za betonske stubove.

Ulazi kroz žicu nalaze se: prvi ulaz cesta iz Livna, drugi ulaz iz jedne drage iz sela Arežina, treći ulaz sa Gradine. Bacače postavljaju po potrebi, stražu daju izvan grada više tzv. Arežinskog lada, drugi daju više kuće Zečevića, treći na Gradini i kod bolnice. To su im straže samo izvan žice a na svakom ulazu imaju postavljena stražara.

Magacin municije nalazi im se u podrumu Sreske zgrade. Komanda tal. vojske nalazi im se u osnovnoj školi. Oficirska menza nalazi se u kući Miljkana Arežine.

¹ Italijanska vojska se sastojala od redovnih trupa (kraljeva vojska) i fašističkih jedinica (crne košulje).

U Grahovu se nalazi 6 karabinera, koje potpomažu nekoliko plaćenika četničkih koji vrše svakodnevna hapšenja, zahvaljujući špijunima četničkim koji imaju za dužnost da blagovremeno izveštavaju karabinere o svemu.

Po dokazu da im se u Grahovu nalazi veća količina topovske kao i ostale municije, imaju isto jedan protivavionski mitraljez koji se nalazi na samom ulazu u Grahovo.

Talijani se ne udaljuju izvan žice nikud, s tim što se stalno nadaju napadu partizana, s tim što još iz predostrožnosti izbacuju četničke patrole malo podalje izvan žice.

Sve prozore od kuća su zazidali, ili su pometali vrećice sa peskom.

Četnici drže okolna sela oko Grahova, s tim što od tih četnika po noći beže na spavanje u Grahovo, gde im se nalazi i kuhinja. Koliko se doznaje, većina tih četnika neće davati otpor pri napadu na Grahovo.

Četnici Pečenčani, koji su po dosadanjem izgledu najodaniji prijatelji i saveznici Talijana, drže položaje ispred samih Pečenaka, na groblju, i vežu se patrolama prema selu Vidovićima i ostalim čet. položajima.

Selo Obljaj po noći nema nikakvih četničkih snaga, jer oni se povlače na spavanje u Grahovo. Isto selo Marinkovci ne raspolaze sa nikakvim snagama, jedino što četničke patrole samo prokrstare i vrata se nazad.

Daljnji četnički položaji nalaze se povrh Grahova, tj. Stožišta, Strmice, Plavna, gde se protežu sve do tromede. Ti su položaji sledeći: Konjska Glava, na njoj ima oko 50 četnika, većinom su Plavančani koji se vežu sa patrolama sa ostalim čukama koje isto tako drže četnici.

Brdo tzv. Bobija ima 25 četnika, koji održavaju vezu sa snagama na Konjskoj Glavi.

Veliki Gologlav ima 20 četnika, koji isto održavaju vezu sa Bobijom.

Crni Potoci imaju 30—40 četnika koji drže položaje povrh sela Potoci.

Na t.zv. Tuku ima nekoliko četnika koji su u vidu izvidnice.

Marina Glavica ima 25 četnika, oni su većinom Strmičani.

Na koti Cigelj, koju su do sada držali Talijani, sada drže četnici. Njih ima 30 i imaju telefonsku vezu sa nekim od utvrđenja talijanskih.

U Strmici ima 150—200 Talijana, od kojih je znatan broj Crnih košulja.

Naoružani su sa 4 brdska topa, od kojih su izgleda 2 odvukli u Knin.

Većim delom vojska im se nalazi povrh Strmice na Gradini, dok njih u državnoj stanici ima samo 50—60, gde su zazidali

prozore, tu u stanici im se nalazi neki manji magazin, dok na Gradini imaju magazin municije i ostale ratne spremlje. Na Gradini su ograđeni bodljikavom žicom, gde su pokopali bunkere. Oko celog vrha Gradine pokopani su rovovi.

U Strmici, kod pravoslavne crkve, nalazi se Stab četničke divizije, i stan popa Dujića u tom štabu nalazi se u zaštiti 25 četnika. U tom istom štabu radi kao načelnik štaba major Uzunčević.

Na Stožićima drže položaje većinom Strmičani Đujićevci, njih ima 50—60 i njihovi položaji se protežu od sela Pečenaka do povrha Tiškovca. Na tim položajima nalaze se ponegde ozidani bunkeri stila talijanskog, koje rade po predlogu talijanskog komandanta nekog majora, gde i sam taj major ide u obilazak, dajući im nove direktive o daljnjem.

Povodom ofanzive od strane Talijana na oslobođene naše teritorije izdali su letke, koje su bacali iz aviona, gde odgađaju tu ofanzivu za 30 septembar, s tim što kažu da je narod shvatio, te se u većem obimu vraća svojim kućama. Sami četnici počeli su punom parom da sumnjaju u tu talijansku moć druge ofanzive, gde dolazi do češćih svađa između četnika i Talijana. Izbegle familije iz Petrovca i Drvara pobegle su u Knin, gde su se smestili po starim železničkim vagonima.

U Grahovu postoji kuhinja za četnike koji su samo pod puškama, tu im je smeštena neka primitivna bolnica.

Drug. poz.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Položaj 23-IX-42 god.

Obaveštajni oficir
IV K.N.O.P. udarne brigade,
Brana T.²

² Brana Tanjga

BR. 60

IZVJEŠTAJ ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 24 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NEPRIJATELJSKIM SNA-GAMA U BOSANSKOM GRAHOVU I OKOLINI¹

Š T A B
OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA NOP i DV JUGOSLAVIJE

1) Primili smo vaš dopis od 20.IX.1942. — Juče smo vam pisali iz Resanovaca. Jutros smo stigli u Tičevo.

2) IV krajiška brigada ima preko 1000 boraca, raspoređena u 3 bataljona. Preporučili smo im da obrazuju 4 bataljona od po 230 boraca, što je pogodnije i za vojničku i za političku delatnost — a pored toga i pionirski vod.

3) Po izveštajima primljenim sa raznih strana, četnici u Kninskoj Krajini nisu zadovoljni sa svojim vođama i gotovo svuda kod njih se oseća kolebanje, naročito posle dolaska brigada u njihovu neposrednu okolinu.

Italijanski komandant armije produžio je — letak bačen iz aviona — rok »predaje partizana« do 30 o.m., što bi značilo da do tog termina neće preduzimati krupnije akcije — ukoliko ih budu uopšte preduzimali. Znači da bi mi svoju aktivnost trebalo da razvijemo već do tog roka.

Raspolažemo s tačnim podacima o jačini, naoružanju i rasporedu neprijatelja u Strmici, Grahovu i Plavnom. Te smo podatke dobili od dva četnika koji su prekjuče prebegli iz Grahova i oni se, uglavnom, slažu sa podacima obaveštajnih organa. U Strmici ima oko 200 Italijana sa 4 topa brdska 75 mm. Kod crkve i škole nalazi se štab »četničke divizije«, u njihovom magacinu nalazi se oko 500—600 pari odela spremljenih za četnike te divizije, koja oni navodno odbijaju da obuku, zato što su fašističke uniforme. Italijanski kadrovi i vojnici navodno nisu raspoloženi za preduzimanje ofanzive protiv partizana, jedno zbog velikih gubitaka koje su imali a drugo zato što — kako tvrde — vojska im je potrebna za druge frontove (francuski i Istočni); zato teže da omasove četnike i da njih upute u ofanzivu protiv partizana.

U Grahovu ima 6—700 italijanskih vojnika Kraljeve vojske (dok u Strmici ima znatan broj Crnih košulja), sa 4 brdska topa.

¹ Original, kome nedostaje jedan dio, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2979.

Oni su uglavnom smešteni i utvrđeni u samom gradu i na Gradini, dok spoljne položaje drže oko 300 četnika (od kojih dobar deo navodno ne želi da se bori protiv partizana). Jedan četnički komandir — Markica Čučuz — pobjegao je pre neki dan...²

i artiljerijom; potreban naročito sada, u odsustvu druga Španca.

7) Potsećamo vas da se na prostoru Strmica — Grahovo nalazi 8 italijanskih brdskih topova, sa dovoljno municije, do kojih računamo da možemo lako doći, samo ako nam hitno pošaljete odgovarajuće snage — i po broju i po kvalitetu. Nije potrebno da vam objašnjavamo od kolikog bi značaja za dalje akcije bilo raspolaganje ma i delom ovih topova.

8) Drug Stanko³ kreće danas na određeno mesto.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24.IX.1942 — 10.00 č.

ZA ŠTAB
UDARNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

Načelnik štaba
Veljko

Komandant
Koča

9) Sa ishranom ide još uvek vrlo teško, iako smo lično preduzeli sve potrebne korake u samoj Komandi područja. Nastojte da se bar 4 kamiona prebace na službu u Drvaru, jer se bez njih ne može organizovati dovoz namirnica i hrane.

10) Drugaricu Desu Jovanović, građevinskog inženjera, koja je dosada bila na radu u Pionirskom vodu I proleterske, šaljemo po traženju druga Volode,⁴ na rad u Drvar.

11) Druga Voju Niketeića, borca III bataljona, po zanimanju kovača, kao i druga Dušana, iz Pionirskog voda, po zanimanju metalca, šaljemo takođe u radionicu u Drvar. Ako u drugim jedinicama ima još drevera i frezera (navodno ih ima u II brigadi, u funkciji konjovodaca) treba i njih uputiti u radionicu u Drvaru, jer ima dosta izlivenog materijala.

² Na ovom mestu nedostaje dio druge stranice originala.

³ Branko Poljanac

⁴ Vladimir Smirnov, šef artiljerisko-tehničkog otdjeka Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije

BR. 61

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE BRIGADE OD 24 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O POTREBI POPUNJAVANJA JEDINICA BRIGADE U VEZI SA PRETSTOJEĆIM FORMIRANJEM PROLETERSKE DIVIZIJE

Š T A B
I PROLETERSKE
NO UDARNE BRIGADE

VRHOVNOM ŠTABU NOP i DV JUGOSLAVIJE

1) Mi smo, odmah po oslobođenju Livna,¹ postavili pitanje popune naših bataljona kao najhitnije. Otada je prošlo skoro 2 meseca, a u tome smo vrlo malo odmakli: pojedini bataljoni još uvek nemaju ni po 200 boraca. Ponovo se obraćamo na vas da nam hitno pomognete.

2) Vi ste se sa nama složili da je popuna hitno potrebna. Naši bataljoni sada svi zaostaju po svom broju iza bataljona novoformiranih brigada. Mislimo da tako ne bi smelo ostati dalje; da je nužno potrebno da se UPOREDO sa obrazovanjem bataljona novih brigada vrši PUNA popuna bataljona »starih« brigada. Pa ne samo to, nego bismo morali što hitnije povećati naše bataljone na 300 i više boraca. Nesumnjivo je, naime, da naši bataljoni mogu da posluže i kao jezgro i kao kostur za obrazovanje novih brigada (u sastavu ProleTERSKE divizije), a najprirodniji i najzdraviji put za tu realnu perspektivu jeste maksimalno popunjavanje i »prepunjavanje« postojećih bataljona. Ovakva je popuna, dakle, neophodna i sa tog gledišta, tj. uzimanja realnog kursa na stvaranje ProleTERSKE divizije.

Činjenica je da se većina naših vojnih i političkih rukovodilaca po bataljonima i četama guše u sadašnjim okvirima svoga delovanja. Pitanje pojedinih od njih rešeno je slanjem na odgovarajuće položaje u novoobrazovane brigade — čime je rešeno i pitanje pomoći u kadrovima tim jedinicama. To je bila jedna nužda čijem smo se zadovoljenju rado odazvali. Ali time očevидno nisu iscrpljene sve postojeće mogućnosti za stvaranje udarnih jedinica. Sada brigada ne bi više mogla da šalje svoje kadrove u druge jedinice a da se ne oslabi njen kvalitet, a da ne odustane od kvaliteta na koji se svojim postojanjem obavezala. S druge strane, ovako okupljeni kadrovi (sa odgovarajućim funkcijama i bez njih) sposobni su, kao celina, da za kratko vreme podignu ljudstvo koje dolazi za popunu na potrebni nivo i da, dakle, održe stečeni nivo

¹ Livno je oslobođeno 7 avgusta.

na približno istoj visini. Uzimanjem kursa na pretvaranje bataljona u brigade održava se, dakle, u novoj brigadi nivo njenog izvornog bataljona stvaraju se nove udarne jedinice i kadrovi dolaze na mesta koja odgovaraju njihovim sposobnostima — dakle maksimalno se iskorišćavaju mogućnosti osposobljavanja i jedinica i pojedinaca, a i mogućnosti za stvaranje novih udarnih, elitnih jedinica.

Posmatrano, dakle, i sa ove strane — perspektive i kursa — pitanje obilne popune nameće se kao najhitnije.

3) Smatramo da ovo pitanje treba nanovo da podvučemo, naročito sada kada se postavlja pitanje obrazovanja divizija — kao što vidimo iz vašeg pisma od 20 o.m., pitanje čije su rešenje nesumnjivo nametnule sadašnje potrebe borbe.

Na iste zaključke nas navodi i konkretna situacija u kojoj se danas nalazi naša brigada. Nalazimo se na važnom — iako neaktivnom — sektoru, na kome nismo u stanju da intervenišemo efikasno zbog nedovoljno vojnički spremnih snaga. Proleterska brigada nije dovoljno jaka brojčano, a ostale, koje su ovde pored nas, nisu dorasle vrsti zadataka koje treba rešavati — i po iskazima samih komandanata brigada i bataljona.

4) Ovako naše snage već prilično vremena leže takoreći neiskorišćene. Prirodno je da želimo da ne zavisimo od ovakvih spoljnih uslova koji nas vezuju, a mislimo da postoje i objektivni i subjektivni uslovi za otklanjanje ovakvih smetnji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24.IX.1942.

ZA ŠTAB
I PROLETERSKE
NO UDARNE BRIGADE

(M.P.)

politički komesar

Fića
zamenik polkoma
Plavić

komandant

Koča

5) Posle privremenog odlaska druga Španca³ i konačnog odlaska druga Stanka,⁴ naš štab je ostao krnj; uz pomoć nekih drugova iz štabova bataljona verujemo da ćemo ipak uspeti da redovno obavljamo sve poslove i dužnosti do povratka druga Španca, za koga se nadamo — i tražimo — da nam ga po ozdravljenju uputite natrag u štab.

² Mijalko Todorović

³ Danilo Lekić, zamjenik komandanta Prve proleterske brigade

⁴ Branko Poljanac

Učestvovao sam u svim diskusijama koje su vođene o gornjem predlogu i uverio sam se da je ovo najprirodniji put za stvaranje jedne proletherske udarne divizije, koja treba da ima istu ulogu u stvaranju divizija koju je odigrala u stvaranju brigada. Nadam se da će zadaci koji nam se nameću opravdati ovakav predlog. S drugarskim pozdravom

Veljko⁵

BR. 62

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 24 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U BRIGADI

Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. 31

DNE 24-IX-1942 GOD.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOSANSKU KRAJINU

- I. Na sektoru naše brigade nema nikakvih promjena. Stupili smo u vezu sa štabom operativnih trupa oko Grahova, kao i sa štabom I proletherske brigade. Sa njima smo uvijek u dodiru i izvještavamo ih o pokretu i stanju neprijatelja na ovom sektoru. U vezi naredbe Vrhovnog štaba radi preduzimanja jedne šire akcije na tromeđi¹ i oko Grahova, naša brigada će takođe učestvovati u toj akciji. Radi toga, po predlogu štaba operativnih trupa, naša brigada sada ne vrši nikakve akcije, nego se vojnički i politički priprema.
- II. U našim ranijim izvještajima iznijeli smo stanje naše brigade u pogledu njenog ljudstva. Naša zapažanja o brigadi do danas potvrđuju naša ranija mišljenja, naime, da je ljudstvo u brigadi uglavnom seljački elemenat potpuno sirov i politički neupućen u današnju narodno-oslob. borbu, da je komandujući kadar mlad i neiskusn i da mu treba svestrane pomoći. Radi

⁵ Pavle Ilić

¹ Granica Bosne, Dalmacije i Like

slabe političke svijesti, naročito partizana iz bivšeg bataljona »Starac Vujadin« i »Budućnost«, imamo nekoliko slučajeva dezertiranja i bježanja iz brigade; dosada je pobjeglo 5 sa oružjem koji su ranije bili kod Vojina Babića, pobjegli su prvih dana osnivanja brigade; i 16 bez oružja, od kojih 14 je pripadalo ranije bataljonu »Budućnost« a 2 »S.[tarac] V.[ujadin]«; zatim jedan broj ljudi iz ovih bataljona javljaju se kao bolesni i nesposobni a u stvari je to način izbjegavanja iz vojske.

Da bi se ovo spriječilo, članovi štaba brigade su obišli sve čete i bataljone i ukazano je svima vojnicima [šta je] narodno-oslobodilačka borba kao i prednost naših brigada, isto tako i drugovi iz štabova bataljonskih su neumorno tumačili, te pored svega toga našao se jedan broj kolebljivaca koji su dezertirali; u stvari ima još kolebljivih, te smo preduzeli da ih postepeno zamijenimo sa ljudima sa drvarskog i petrovačkog sektora, isto u vezi toga zakazali smo konferenciju sa štabovima bataljona, koju ćemo održati 25 o. m., gdje ćemo pretresti sva aktuelna pitanja u brigadi.

- III. S obzirom na ovako stanje brigade, a da bi se ono što brže i bolje popravilo, pred nas se postavlja i pitanje daljeg učešća u štabu brigade zamjenika komandanta brigade (druga Cvije²). Učešće pomenutog druga kao člana štaba brigade i sam njegov rad u vojsci, odnos prema vojnicima potpuno je negativan i štetan, te Vam navodimo razloge: Po svojim vojničkim sposobnostima nikako ne odgovara svojoj dužnosti, te kao takav niti zna niti može da da neku pomoć u pogledu izvođenja akcija, davanja savjeta štabovima bataljona, niti se zalaže za pravilan vojnički rad u brigadi; kao takav nema uopšte autoriteta ni kod samih vojnika i samim tim narušava autoritet drugih članova štaba brigade. Ono što je još najvažnije, [to] je da drug Cvijo nema uopšte pravilan stav politički o liniji današnje N.O. borbe, što u dodiru sa partizanima prenosi takav stav i na njih, te tako onemogućuje pravilan razvoj rada i podizanja političke svijesti partizana. Iako smo mi pokušali sa svoje strane da utičemo na njega, pokazalo se da on kao jedan neodgovoran čovjek neće toga da se drži.
- IV. Naše je mišljenje da druga Cviju treba pozvati na neku drugu dužnost u vojsci gdje bi se odvojio od svojih ljudi i uopšte od partizana. U ovom štabu brigade stručnim vojničkim sposobnostima jedino raspolaže drug komandant brigade, te Vas molimo da zatražite od Vrhovnog štaba, ukoliko Vi nemate, jednog druga za načelnika ovog štaba koji bi imao vojničkih sposobnosti.

² Cvijo Oraščić

- V. Ljudstvo ove brigade je vrlo slabo obučeno, to je i Vama poznato, te Vas molio da nam odobrite izvjesnu količinu robe iz magacina koji se nalaze pri komandi područja u Drvaru, kao i veša i govedih koža kojih ima u Petrovcu, 40 komada za opanke; time bi i sami borci bili zadovoljniji.
- VI. U pogledu saniteta naša brigada nema nikakvog sredstva, nemamo nijednog spremna bolničara koji bi bio odgovoran za sanitetsku službu, te Vas molimo da nam što hitnije pošaljete po mogućnosti jednog ljekara ili jednog spremna bolničara koji bi udovoljio sanitetskoj službi. Ranije smo tražili bolničarke koje se nalaze pri centralnoj bolnici na kursu, te smo do danas dobili svega tri bolničarke, te Vas molimo da nam se upute još 20 bolničarki koje su nam neophodno potrebne, s obzirom da pred nama pretstoje krupnije akcije. Isto tako sa sanitetskim materijalom vrlo slabo stojimo, te Vas molimo da nam pošaljete koliko bi udovoljilo za brigadu.
- VII. Drugovi Veljko³ i Koča⁴ iz V. Š. predložili su nam da formiramo četiri bataljona, čije bi čete bile oko 65 ljudi; ukoliko bi morali formirati 4 bataljona, onda ne bi imali dovoljan komandujući kadar, te Vas molimo da dadnete Vi svoje mišljenje.
- VIII. Ova brigada raspolaže sa 3000 dinara, te Vas molimo da nam odobrite i pošaljete jednu količinu novaca.
- IX. Dostavljamo Vam stanje neprijatelja na Grahovu i okolini. Sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar
N. Kotle

Komandant
Mil. Morača

³ Pavle Ilić, pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba
⁴ Koča Popović

BR. 53

NAREĐENJE ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 25 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA HERCEGOVAČKE BRIGADE ZA PROTJERIVANJE NEPRIJATELJA SA POLOŽAJA PASJA STJENA — VRH LJUBUŠE¹

Š T A B
V I I HERCEGOVAČKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
UDARNE BRIGADE
25 septembar 1942 g.

HITNO JE

ŠTABU III BATALJONA I BRIGADE — HERCEGOVAČKE

Prema dobivenim podacima u toku današnjeg dana neprijatelj je ovladao Pasjom Stjenom i vrhom Ljubuše.

Ovlađivanje neprijatelja Pasjom Stjenom i vrhovima Ljubuše ne smije se trpiti pošto to ugrožava ovaj dio slobodne teritorije. Potrebno je što prije uništiti neprijatelja i ovladati Pasjom Stjenom i prostorom Sovići — Borovnik, pa onda svom snagom bacit se na Ljubušu i ovladati i njome.

NAREĐUJEMO:

1. Komandant III bataljona² po prijemu ovoga naređenja odmah [će] uzeti jednu četvu iz Gračanice i krenuti do sela Gornji Višnjani. Tu uhvatiti vezu i sa onom četom toga bataljona koja je kontrolisala Dugo Polje i Doljanku i bila na prostoru Sovići — Borovnik. Po stizanju u Gornje Višnjane uhvatiti vezu sa četom I her. bataljona koja sada kreće u selo Maglice. Sa ovom četom kreće i drug Vlado Tomanović koji će rukovoditi ovim operacijama i izdati vam naređenje za vaš dalji rad. Po likvidiranju neprijatelja taj bataljon ponovo ima da ostavi jednu četvu na prostoru Borovnik — Sovići sa zadatkom zatvaranja pravca Dugo Polje — Doljanka i kontrolisanja Vran Planine, a ostatak bataljona staviti na prostor Gračanica — Gorica sa ranijim zadacima. Zaseda koja je određena za doček žandara od Rame da izvrši svoj zadatak.

2. Prvi bataljon daće odmah jednu jaču četvu (po mogućnosti III) koja ima odmah da krene sa drugom Vladom Tomanovićem za Ščit — Maglice gdje će u zajednici sa Mostarskim i Prozorskim bataljonom uništiti neprijatelja i ovladati Pasjom Stjenom.³ Po uni-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2748.

² Nenad Vasić

³ Neprijatelj je protjeran sa ovih položaja. Opširnije o tome vidi dok. br. 76.

štenju ovog neprijatelja četa I bataljona sa Prozorskim bataljonom i četom II bataljona iz Zvirnjače ima da ovlada Ljubušom i uništi neprijatelja koji se sada tu nalazi.

3. Prozorski bataljon ima da stavi na raspoloženje cio bataljon drugu Tomanoviću (bez jednoga voda, koji vod da ostane i dalje u Šćitu). Drug Roganović⁴ da krene također sa Prozorskim bataljonom.

Uništenje neprijatelja na Pasjoj Stjeni najlakše će se postići ako manji dio snage napadne od Gornjih Višnjana i preko Dupovca, a tek kasnije, dok se neprijatelj angažuje u tom pravcu, sa glavnom snagom udariti preko Snježnice i od Bošnjaka preko Miradovice. Zgodno bi bilo uturiti neprijatelju iza leđa koju desetinu da napravi zasjedu za one koji bježe i da unese paniku u neprijatelja.

Po ovladivanju Pasje Stjene četa I bataljona i Prozorski bataljon, u zajednici sa četom iz Zvirnjače, ima da što hitnije ovladaju Ljubušom. Četa iz Zvirnjače za ovu akciju dobiće naređenje od druga Vlade Tomanovića. Do dolaska toga naređenja četa iz Zvirnjače ima odmah po dobivanju ovog naređenja da izvidi neprijateljske snage na Ljubuši uznemiravajući ih pri tome vatrom a u cilju olakšanja napada na Pasju Stjenu.

Ugovoreni znak puška dignuta iznad glave vodoravno. Borbeni znaci raspoznavanja: Volga—Vorošilov.

Čete da ne vode nikakvu komoru niti konje.

Drug politički [komesar] III bataljona⁵ koji je trebao doći na zahtjev pol. odjela ne treba da dolazi do daljega.

Dakle, III bataljon odmah po stizanju u Gornje Višnjane da pošalje patrolu u selo Maglice radi fatanja veze i dobijanja daljeg zadatka od druga Tomanovića.

Drug Tomanović⁶ o svemu da hitno izvještava.

Dostavljeno: Štabu I, II, III i Prozorskog bataljona.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab
Vlado Šegrt
Rade⁷

⁴ Đuro Roganović, oficir bivše jugoslovenske vojske. Poginuo 13 juna 1943 god. na Sutjesci, kao član štaba Pete Crnogorske NOU brigade.

⁵ Enver Čemalović

⁶ Vlado Tomanović

⁷ Rade Hamović

BR. 64

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD
25 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU NA KOZARI, RASPOREDU
NEPRIJATELJSKIH SNAGA I IZVEDENIM AKCIJAMA**

ŠTAB II K.N.O.P. ODREDA
»MLADEN STOJANOVIĆ«
25. IX. 1942 g.
Br. službeno

N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
OPERATIVNI ŠTAB
Br. 552
OD 30/IX-1942 G.

DRUGARSKOM

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Dragi drugovi,
Potvrđujemo prijem pošte, propagandnog materijala, kao i 100.000 kuna.

Brojno stanje odreda je 54, 55, 75, 64, 67, 27, i — 24, 26, 86¹ partizana, — 67, 15, 46, 15, 26, 24, 26, 35, 66, 68, 26, 23, 67, 68, 24, 82, 26², karabina, i 66, 68, 26, 23, 67, 68, 24, 82, 26,³ puškomitraljeza.

Mnogo našeg materijala, odjeće i obuće, propalo je u magazinima, pronađenim od neprijatelja, sagnjilo po raznim skrovištima a naročito za vrijeme ofanzive, kada se je skidala vojna uniforma a oblačilo civilno odijelo, tako da danas možemo reći da je svega 40% partizana najpotrebnije snabdjeveno odjećom i obućom, a 60% partizana imaju nešto od odjeće, dok obuću nemaju nikako.

Naš komandni kadar četa je nov i mlad, a tako i bataljona.

Pri formiranju tih štabova, mi smo se rukovodili političkom svijesti, hrabrošću, kriterij vojnog znanja nismo mogli ni uzeti, jer nije bilo takvog izbora ljudi.

U političkom pogledu naš odred je potpuno partizanski. Stanje od prošle odredske smotre⁴ prilično se popravilo, čemu je mnogo doprinijela veza sa vama i Slavonijom i Banijom kao i primljeni materijal.

¹ U originalu, iznad svih šifriranih tekstova ispisano je mastilom objašnjenje šifre. Ovdje: hiljadu i sto.

² Devet stotina četrdeset

³ Četrdeset

⁴ Misli se na smotru Drugog krajiškog odreda koja je održana na Paležu 19 avgusta. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 104.

Daljnim političkim radom od ovoga ljudstva izgradiće se partizani približno starim kozaračkim partizanima.

Naše sve snage ne nalaze se u Kozari, nego je njihov položaj sljedeći:

I bataljon je na 57, 64, 23, 64, 77, 27,⁵ sa zadatkom ponovnog preuzimanja tog terena pod svoju kontrolu, i političkog uticaja na preostalu pozadinu, prikupljanje hrane (stočne i ljudske).

Akcije ovog bataljona su česte zasjede, vješto postavljene s težnjom da se izbjegnu gubici sa naše strane.

II, III i Udarni bataljon nalaze se u 57, 86, 45, 64, 88, 17,⁶ sa istim zadacima kao i I bataljon, kako vojnim tako i političkim, s tom razlikom što na terenu II i III bataljona nema pozadine ili je ima (gradiški sektor) u maloj mjeri.

Nastojimo da patroliranjem obuhvatimo teren našega odreda a u Gradiškom srezu i proširimo.

Kako su sva okolna sela oko Kozare do temelja uništena ili se nalaze pod neposrednom kontrolom neprijatelja, mi svakodnevno izgrađujemo i popravljamo logore, zemunice, magacine, ambulante, zalihe hrane — pekmez, tako da se bar minimalno pripremimo za zimu.

Taj ogromni posao paralelno sa vojnim akcijama obavlja se bez pozadine tako da su partizani u stalno pretjeranom naporu da savladaju sve te poslove i odgovore potrebama službe (patroliranja, zasjede itd.).

Obavještajna služba:

Naša vojna i politička aktivnost prikovala je, po tvrđenju naše obavještajne službe (Biro II), slijedeće neprijateljske snage uz naš teren:

U Bos. Dubici: jedan vod Nijemaca, II bojna 5 p. p. čiji je zapovjednik Pavlović, 8 pričuvni sat (strojnički), četa legije i vrlo malo ustaša, nešto naoružanih Cigana za pljačku Nijemcima i jedna radna pukovnija.

U Kostajnici: dvije satnije ustaša i dvije satnije domobrana. Komanda njemačka, Feldpost žandarmerije sa nekoliko tenkova.

U Hrv. Kostajnici: 800 Nijemaca.

U Bos. Novom: II bojna 12 p. p. (645 vojnika), III bojna (ima 540 vojnika), 300 Nijemaca, 9 tenkova, 28 voj. automobila, 39 žandarma i 115 ustaša.

U Prijedoru: oko 3.000 vojnika — domobrana i Nijemaca. (Ova [je] brojka promjenljiva radi čestih pokreta i usputnih logorovanja).

U Bos. Gradiškoj: 200 ustaša, nešto njemačke vojske i domobrana.

⁵ Karanu
⁶ Kozari

Neposredno na našem terenu:
 Mrakovica: 500 Nijemaca.
 Kozarac: 20 Nijemaca i 1 satnija domobrana.
 Omarska: 2 satnije domobrana.
 Rakelići: 32 žandarma.
 Marička: 2 desetine domobrana.
 Lamovita: 30 žandarma.
 Pruga Prijedor — Banja Luka osigurana je bunkerima.
 Simići: 1 satnija legije.
 Turjak: 25 žandarma.
 Cerovljani: 40 žandarma.
 Miljevići: 40 žandarma.
 Mašići: 40 žandarma.
 Trebovljani: 50 žandarma.
 Jablanica: 40 žandarma — pobjegli — škola zapaljena, sada u Srefl[ijama].
 Podgradci: 400 ustaša i 4 topa, plus kulturbund.
 Orahova: 2 satnije ustaša.
 Pucari: 2 satnije ustaša (6 i 7) i II bojna 11 p. p. domobrana.
 Murati — Pralice: 9 satnija 11 p. p. (zarobljeno).
 Knežica: 60 domobrana, 40 žandarma, 1 Nijemac i 2 kulturbundovca.
 Jelovac Gor: 1 ustaška i 1 njemačka satnija.
 Slabinja: 1 satnija (150 domobrana) i 400 zarobljenih civila iz Slavonije.
 Volinja: 1 satnija kao i sve druge stanice od Prijedora do Novog i Volinja (Dobrljin, Ravnice, Blagaj, Svodna, Dragotinja, Brežićani) — domobrani (na bunker po 10 ustaša i 1 puškomitraljez).
 Zeleni kadar⁷ prije mjesec dana imao je 9 četa — 375 vojnika.
 Organizovali smo obavještajnu službu uspostavljanjem veze sa Slavonijom i Banijom na bazi međusobnog obavještavanja.
 Za obavještajnog oficira pri štabu našeg odreda, u dogovoru sa sekretarom O.K. drugom Slovincem⁸, postavili smo druga Čočeta⁹, koji je već nastupio dužnost.
 NAŠE AKCIJE: Od dana našeg zadnjeg dopisa do danas bile su slijedeće:
 1) Na dan 27. VIII t. g. rano ujutro napao je neprijatelj iznenada na logor Udarnog bataljona, u kojem je sukobu neprijatelj imao 10 mrtvih i 7 ranjenih. Naši gubici: 2 mrtva i 1 ranjen (docije umro).
 2) Na dan 3 septembra t. g. patrola 3 čete III bataljona dočekala je iz zasjede kod Moštance neprijateljske pljačkaše sa 5 pari

⁷ Milicija po muslimanskim selima koju su ustaše organizovale i naoružale za borbu protiv partizana.

⁸ Branko Babić
⁹ Ratko Vujović

konja i teglećim priborom, koji su išli iz Dubice u pljačku po selima. Zarobljeno je 5 pari konja sa teglećim priborom i 2 pljačkaša — Srbina, koji su potpadali pod radničku bojnu. Oba su iz Osijeka. Po saslušanju strijeljani.

3) Na dan 6. IX t. g. u selu Sreflijama patrola 1 čete III bat. uhvatila je 3 domobrana sa svom ratnom spremom koji su pošli sa poštom za Dubicu. Potpadali su pod 6 sat. II bojne 5 pj. puk. Sada se nalaze u III batalj. na političkom vaspitanju, osim jednog koji je usljed otpora na licu mjesta strijeljan.

4) Na dan 7. IX t. g. patrola 2 čete III bataljona iz zasjede otvorila je pušcanu paljbu na neprijateljsku patrolu koja je brojala 6 vojnika (garnizon jablaničke škole). Od ovih 2 mrtva, 2 pobjegla, od kojih je 1 ranjen, i 2 zarobljena. Zarobljena sprema: 2 karabina, 3 opasača, 3 fišeklije, 2 noža, 100 metaka, 3 para cokula, 2 konja, 1 kola i 5.000 kuna. Naši bez žrtava. Od zarobljenika 1 strijeljan (htio pobjeći).

5) Na dan 9. IX t. g. neprijatelj je u jačini 2 satnije (250 Nijemaca sa 5 oficira, ostalo oružnici) krenuo je sa Mrakovice prema Vojskovoju. Zasjede četa III bat. propustile su glavninu neprijatelja koji je krenuo prema Vojskovoju i dočekale njihovu patrolu zaštitnicu (manje snage sa 2 kola i bolničko odjeljenje). Zarobljeno je: 2 karabina, 1 puškomitraljez, 2 kola, 2 para konja i nešto sanitetskog materijala. Glavnina neprijatelja kojoj je stigla pomoć iz Pucara (1 satnija i bacač) uspjela se ponovno povratiti prema Mrakovici. Istoj su postavljene ponovno zasjede i tom prilikom je što ubijeno što ranjeno 20 neprijateljskih vojnika. Zasjeda koja je štiti evakuaciju štaba bat. ubila je 3 neprijateljska vojnika. Naši gubici: 1 ranjen — kasnije umro.

6) Na dan 11. IX t. g. 1 vod 1 čete II bataljona oslobodio je 55 naših civila — zarobljenih partizanskih porodica iz oslobođenih sela Srijema — koji su pod zaštitom ustaša obavljali radove na pustim poljima Knežice, koji su zadržani u civilnim logorima. Zatim zarobljena 2 para konja sa kolima punim krompira i ubijen 1 ustaša.

Istoga dana patrola čete II bat. oslobodila je još izvjestan broj civila, među njima 3 biv. partizana i 3 Srbina domobrana. Zaplijenjeno 6 pušaka, 300 metaka, 20 konja, 10.900 kuna i druga sprema.

7) Na dan 15. IX t. g. patrole II bataljona popalile su veću količinu sijena, slame i stogova pšenice u selima preko ceste Prijedor — Dubica, koje je neprijatelj bio spremio radi izvoza.

8) Na dan 16. IX t. g. patrola jedne čete I bataljona rastjerala je radnike u šumi Jelovača, koji su sjekli šumu, i tom prilikom zarobila jednog lugara (šum. uprave Prijedor), koji je poslije saslušanja strijeljan radi špijunaže.

9) Na dan 17. IX t. g. neprijatelj u jačini od jedne satnije napao je selo Košicu u namjeri pljačke i paljenja. Snage 1 i 2 čete

II bat. otvorile su na njega vatru, natjerale ga u bjekstvo i otele mu svu stoku koju je bio upljačkao. Tom prilikom neprijatelj je imao 4 mrtva.

10) U noći između 19 i 20. IX udarna desetina 2 č. II bat. zapalila je mostove na Mlječanici i Komplencu, na cesti Dubica — Kostajnica i Dubica — Prijedor. Prilikom paljenja mosta na Komplencu naišao je 1 kamion sa ustašama. Na njega je otvorena vatra, ali je kamion uspio pobjeći. Po dobivenim izvještajima iz Dubice ubijeno je u kamionu 12 ustaša. Kamion bi bio sav uništen, ali je naišao iznenada, baš u vrijeme kada je paljen most.

Iste noći ova desetina je sakupila sve naseljenike iz Hercegovine, upoznala ih sa našom borbom i opomenula ih na lijep način da napuste naša sela, što su isti i prihvatili. Po njihovom dolasku u Dubicu pričali su lijepo o partizanima.

11) Na dan 16 i 17. IX u noći 2 četa I bataljona zarobila je u Brkićima — Lješljani 22 žandarma, 1.200 metaka, 22 karabina i 150 kg brašna. Ostao je u partizanima 1 žandarm.

Iste noći patrola 1 čete ovog bat. postavila je zasjedu na Vračiću gdje je naišlo 7 žandarma, od kojih su 4 ubijena, 2 zarobljena i 1 pobjegao.

12) Na dan 18. IX t. g. jedinice I bataljona iz zasjede dočekale su neprijatelja na Karanu. Tom prilikom zarobljena su 62 domobrana i žandarma i među njima 2 domobranska oficira. Neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih. Sa naše strane 1 mrtav i 4 ranjena. Zaplijenjeno je 55 pušaka, 4 puškomitraljeza, 4.000 metaka i druge spremne.

13) Na dan 21. IX t.g. postavile su zasjedu jednoj satniji ustaša iz Podgradaca. Tom prilikom ubijena su 2 nepr. vojnika, a naš je 1 ranjen.

Naknadno saznajemo da su prilikom akcije na školu u Miloševom Brdu, u kojoj je bio smješten neprijateljski garnizon, neprijateljski gubici iznosili 1 mrtav satnik i 3 ranjena domobrana.

Naše akcije razvijace se planski na liniji sprečavanja pljačke sa našeg terena, kontrolisanje terena, te kroz koje će se akcije osposobiti naš odred za izvođenje starih svojih operacija.

Ovaj sektor je neobično važan, kako i vi sami naglašavate, i vojnički i politički, te stojimo na stanovištu da je potrebno da vojnički djelujemo na ovom terenu.

U slučaju zaokružavanja mi imamo u vidu vaš prijedlog¹⁰ o proboju u pravcu naših većih snaga.

Ta naša odluka bila bi rezultat najteže situacije.

Što se tiče formiranja Kozarske udarne brigade mi stojimo na sljedećem stanovištu: Mi ćemo težiti na tome da odred pretvorimo u pokretnu jedinicu, tj. brigadu. To nam nalaže i naš sam

¹⁰ Vidi dok. br. 21.

vojno-geografski položaj, ali sama strateška važnost ovog terena nalaže nam isto tako da se ovdje zadržimo i djelujemo što je duže moguće.

Pored toga što je Kozara i njen partizanski odred u zaleđini četnika, mi održavamo vezu sa Slavonijom i Banijom i IV odre- dom, mi smo istovremeno i klin koji prodire u neposrednu blizinu saobraćajnih arterija Hrvatske kao i njenih žitnih centara.

Naše vojne akcije potvrđuju ispravnost našeg gornjeg izla- ganja i to ne kao »jednog balasta« koji samo živi i hrani se u šumi, nego kao aktivnog partizanskog odreda.

Neprijatelj je agresivan i nadalje na našem terenu, te je po- slije naših akcija poduzimao represalijske na preostaloj pozadini, poklavši u Palančistu 18 žena i djece, otjeravši u logor iz okoline i iz samog Prijedora mnogo Srba kao i neke muslimane i Hrvate, te bombardujući Karan iz aviona poslije zarobljenja 1 domobran- ske satnije.

Svi zarobljenici su poslije istrage i saslušanja, osim 2 koji su ostali, te političkog obavještenja pušteni kući, dok se 2 zarobljena rezervna domobranska oficira (nadporučnici) nalaze kod štaba u zarobljeništvu.

Odlučili smo ih pustiti poslije kraćeg političkog rada radi agitacije.

Oni su izjavili da se na položajima prema San. Mostu nalaze sljedeći hrvatski oficiri s kojima bi mogli uspostaviti vezu: Milan 44, 55, 77, 26, 15, 37, 54, 64, 74, 26, 82, 88,¹¹ iz 8 S.S. 10 p.p.¹² Karlo 87, 68, 26, 23, 17, 77, 86, 44, 17, 66,¹³ iz 21 sata 10 p.p. Marin 65, 43, 60, 57, 64, 74, 86,¹⁴ iz 24 sata 10 p.p.

Vojo Stupar je, po obavještenjima III operativne zone Hrvat- ske, sa drugaricom Zagom¹⁵ prešao nazad na teren bivšeg IV od- reda radi političkog i vojnog djelovanja na tom terenu. Danas smo primili dopis¹⁶ od njega u kojem nas izvještava o akciji na Bos. Kobaš kao i traženju jačih naših snaga na tamošnji teren. Mi vam pismo šaljemo u prilogu, dok ćemo nastojati da našu političku i vojnu djelatnost proširimo prema Liječju Polju i Vrbasu, a nismo u mogućnosti ovaj čas da vršimo akcije čišćenja četnika na terenu IV odreda.

Jedan naš partizan, uhvaćen u zadnjoj ofanzivi, utekao iz koncentracionog logora iz Zemuna, te tvrdi da ih je tamo bilo oko 12.000 iz Kozare, među njima i Srbijanaca. U tome logoru, među

¹¹ Milan Vinterhalter

¹² Iz Osme samostalne satnije Desete pješačke pukovnije

¹³ Karlo Petrinović

¹⁴ Marin Bukalo

¹⁵ Zaga Umičević, član Okružnog komiteta KPJ na terenu Četvr- tog krajiškog odreda

¹⁶ Vidi dok. br. 26.

pozadincima, ima nešto članova N.O.O-ra i partijaca. Isti priča da se čuje topovska paljba u Srbiji i da se je sreo sa partizanskim kuririma koji putuju za Srbiju (Niš). Dalje, navodi da je u logoru veliki procenat smrtnosti usljed gladi i tuče. Logorom upravljaju Nijemci — SS trupe.

Među provokatorima i špijunima koji su se stavili u službu okupatora u navedenom logoru nalaze se Alija Pašagić, biv. vodnik, i Marko Miljatović, biv. J.N.S. korteš.

Iz Prijedora dobili smo obavještenje da se u Banja Luci, u Crnoj kući, nalazi dosta partizana i partizanki uhvaćeni u zadnjoj ofanzivi. Traženo je 50.000 kuna za spas dviju partizanki (Juliju¹⁷ i Mariju Kaus) koje su osuđene na smrt. Mi smo navedeni novac poslali. Nezvanično smo obaviješteni da se tamo nalaze biv. zamjenik komandanta III bataljona Piljo Stanišljević¹⁸ i Stanko Milić, biv. komandant II bataljona koji se je predao u ofanzivi.

Kako nam je novac prijeko potreban za nabavke soli, duhana i drugih potreba i mogućih gornjih slučajeva, pošaljite nam ga u većoj mjeri (200.000).

U vezi ujednačenja komande u partizanskoj vojsci pošaljite nam sve priručnike ako imate, programe vojno-političkih kurseva, kao i sve ostale upute u pogledu podizanja vojnog znanja i discipline u našoj partizanskoj vojsci. Da li su izašle oznake zamjenika komandnog kadra, intendantata, obavještajnog oficira itd.?

Radi potreba, usljed bolesti komandanta druga Žarka¹⁹, uputite ovome štabu Dmitra Bajalicu. Ovom štabu su potrebni Božo Baškot kao sekretar i Dušan Misirača kao zamjenik pol. komesara, te ih po mogućnosti najhitnije uputite ovamo. (2 telefonista i telefonska aparata iz našeg voda za vezu).

Bio bi nam potreban jedan radio-aparat bolje konstrukcije a što manjih dimenzija i utroška električne energije, pošto se teško nabavljaju baterije a i radi pokretljivosti.

Upoznajemo drugarski Štab sa situacijom na pruži Banja Luka — Prijedor — Novi — Sunja, da je ista opravljena te da se okupator njome služi za izvoz rudače iz rudnika Ljubija kao i rokiranja trupa. Popravljen je i svojevremeno po drugu Ratku²⁰ i Kalcu²¹ dignuti vijadukt kod Kostajnice²².

Ovaj čas smo primili izvještaj da je zasjeda III čete II bataljona imala uspješnu akciju u sukobu sa neprijateljskom patro-

¹⁷ Julija Ritereser, bolničarka, zarobljena u Kozarskoj ofanzivi. O njenoj daljoj sudbini Redakcija nije mogla ništa doznati.

¹⁸ Zarobljen za vrijeme Kozarske ofanzive i odveden u logor, gdje je ubijen.

¹⁹ Žarko Zgonjanin

²⁰ Narodni heroj Ivica Marušić

²¹ Đuro Kalc, španski borac. Poginuo 1942 god. u Slavoniji.

²² Vijadukt kod Kostajnice srušila je grupa boraca Prvog bataljona Drugog krajiškog NOP odreda januara 1942 godine.

lom blizu sela Pucara ubivši jednog na licu mjesta i zarobivši jednog pričuvnog oružnika. Tom prilikom zarobljena su 2 karabina, 300 metaka i 8 BOMBI, to ukazuje na dobro naoružanje oružjem većeg razornog dejstva na bliska otstojanja svih garnizona okolo nas. Ostatak neprijateljske patrole, iskoristivši pomrčinu, pobjegao je.

Uz drugarske pozdrave,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško²³

Komandant,
Šoša²⁴

Zamj. pol. komesara,
(nema)

Zamj. komandanta,
Miloš²⁵

P. S. Primili smo još neka obavještenja iz kojih vam javljamo najvažnije:

Pozadina kozarska²⁶ otjerana u zadnjoj ofanzivi, osim iz užeg Knežpolja, pušta se po grupama iz zatočeništva u Slavoniji, te već pristiže na naše terene. Dodiri naše pozadine u Slavoniji sa tamošnjim partizanima imali su dobrog obostranog dejstva i političke i materijalne naravi, kako na našu tako i na Slavonsku pozadinu, te su ogromne nevolje koje su zadesile našu pozadinu time nešto ublažene.

Četnici sa terena IV odreda pravili su napad na Srbac pod maskom partizana, opljačkavši ne samo muslimansko nego i srpsko stanovništvo. Popalili su sve muslimanske kuće.

Doktorica Perovićka²⁷ nalazi se u Martincu.

Banja Luka se utvrđuje, četnici se oblače u domobranske uniforme idući u borbu protiv partizana. Na cesti Banja Luka — Građiška nalazi se osim žandarskih stanica vojska u Klačnicama i Nijemaca 1 četa u Topoli. U Banja Luci se nalazi u Crnoj kući još oko 150 svojevremeno pohapšenih Prijedorčana (po ofanzivi). U Dubici se prazne stanovi, govori se o dolasku 30.000 Nijemaca.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško

Komandant,
Šoša
Zamj. komandanta,
Miloš

²³ Boško Siljegović

²⁴ Narodni heroj Josip Mažar

²⁵ Miloš Siljegović

²⁶ Narod sa oslobođene teritorije na Kozari.

²⁷ Dr Danica Perović

BR. 65

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU DRUGOG KRA-
JIŠKOG NOP ODREDA ZA POJAČANJE AKTIVNOSTI U VEZI
S NAPADOM NA JAJCE¹**

Sl.
26-IX-42 g.

ŠTABU II K.N.O.P. ODREDA

Položaj

U vezi napada na J.² na kojemu je koncentrisana glavnina naših snaga, potrebno je u toku od 26 do 28 o. mj. da budu aktivne sve naše snage u području Manjače prema Banja Luci, kao i na području prema Sanskom Mostu i Vrhpolju odakle neprijatelj može da proдре u žitni teren Kliča i Sanice. Vaše snage treba da se ovih dana aktiviziraju na području Starog Majdana, Stare Rijeke i čitavog dijela vašeg fronta prema Sanskom Mostu. Treba vršiti i organizovati ozbiljnije napade na tom području, obzirom da neprijatelj ne raspolaže većim snagama, a u isto vrijeme treba vršiti demonstrativne napade. Ovaj štab naredio je štabu VI odreda kao i snagama na desnom krilu u Manjači da vrše također akcije, i obzirom da se aktivnost neprijatelja svakodnevno osjeća na području Vrhpolja i prema Sokolovu i Ratkovu, to vi i radi toga morate olakšati i onemogućiti neprijateljsko nadiranje prema Kliču i čitavom tome žitnom području. Napominje vam se da su akcije od prvostepene važnosti i da ih se mora odmah vršiti.

Neka se u tom cilju pojača aktivnost IV bataljona u saradnji sa I vašim bataljonom, a ukoliko bi nedostajalo snage za zadavanje ozbiljnijih udaraca neprijatelju na tom sektoru, prebacite brzim maršem [pojačanje] iz vašeg II i III bataljona na to područje.

Akcije treba organizovati u toku sutrašnje noći, i o tome obavijestiti istovremeno VI K.N.O.P. odred.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar:

Komandant:
Na položaju

¹ Pronađena je kopija naređenja. Original nije pronađen.

² Jajce — oslobođeno 25 septembra 1942 godine. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 i 72.

BR. 56

**DOPIS ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSAN-
SKO GRAHOVO OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
OFICIRU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O POPUNI
PROLETERSKIH JEDINICA LJUDSTVOM IZ DALMACIJE¹**

**ŠTAB OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO**

DRUGU MILIĆU²

Primili smo tvoj izveštaj od 21 o. m.³ Prema tom izveštaju vidimo da sem bataljona »Branko Vladušić«⁴ brigada ima 660 boraca⁵. To je taman onako kao što smo predvideli formacijom. Prema tome, bataljon »Branko Vladušić« od 240 boraca ostaje u Glamocu izvan brigade. Ovde u ovih 660 boraca nisu uračunati onih 50 koje si poveo sobom iz Peulja. Danas drug intendant II dalmatinske brigade⁶ treba hranu za 730 boraca. Izgleda da imate dosta nenaoružanih ljudi, koji prelaze formacijom predviđen broj 650. Kako nam za dotični sektor nije potrebno da imamo više od 650 boraca, jer ih pod današnjim uslovima vrlo teško možemo hraniti, to bi trebalo sve nenaoružane preko 650, tj. preko predviđenog broja, da dovedeš sobom u Tičevo, prilikom tvog dolaska k nama.

Danas smo dobili pismo od Vrhovnog komandanta, u kome ima jedna tačka koja se odnosi na brojno stanje II dalmatinske brigade i glasi: »Sporazumite se sa drugom Milićem da vam dade što više ljudi. Njima nije potrebna toliko jaka II brigada, a u vašoj brigadi ljudstvo će se vojnički i politički učvrstiti. Neka vam dade dobar broj ljudstva. Mi ne možemo to tačno računski predvideti, jer sve zavisi od prilika i uslova koje prepuštamo vama da procenite. Iznenaduje nas da između vas može doći do nerazumevanja u pogledu popune ljudstva. Bolje je ljudstvo određivati tamo gde će se ono za kratko vreme brzo izdići. To će ljudstvo biti upotrebljeno i na terenu Dalmacije. Dakle, naređujemo vam da se sporazumete i o tome da nas izvestite. Ovo naređenje saopštite drugu Miliću. Zona se sa ovim potpuno slaže.

Zoni smo naredili da vam dade najmanje 200 boraca, sem onih ranijih. Njihova brigada ne treba da broji više od 600 ljudi. Sve ostalo ljudstvo treba vama da dade.«

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 1030.

² Maks Baće-Milić, operativni oficir Četvrtne operativne zone Hrvatske

³ Redakcija nije pronašla ovaj izveštaj.

⁴ Sjevernodalmatinskog NOP odreda

⁵ Prva dalmatinska brigada

⁶ Ivan Čaće. Poginuo 1943 god. u Istočnoj Bosni.

Iz ovoga se jasno vidi da ne treba škrtariti sa ljudstvom i treba ga slati tamo gde ono ima uslova da se za što kraće vreme podigne na jedan viši nivo. Tim pre, što — kao što rekosmo — ta brigada neće imati u doglednom vremenu takve zadatke koji bi zahtevali da ona bude jača od onog broja koji smo predvideli.

Drug intendant brigade stigao je danas kod nas i mi smo donekle regulisali snabdevanje jedinica II brigade. Nastojaćemo svim silama da drugovi ne gladuju. On nas je u isto vreme izvestio da je za brigadu uzeto 18 konja koji su zaplenjeni iz četničkih sela. Ljudi iz tih sela dolaze već da se žale i da traže konje nazad. Smatramo da je politički nezgodno da Dalmatinci vrše rekviziciju četničkih konja. Ne treba dopustiti da četnički nastrojeni elementi prave od toga kapital. Svakako, to bi se drukče tumačilo da je ovu konfiskaciju izvršila IV krajiška brigada. Stoga smatramo da je zadržavanje 18 konja od strane vaše neumesno, pa bi ih trebalo vratiti seljacima od kojih su oduzeti. Ovo bi trebalo učiniti što pre.

Rukovodeći kadar i oruđa iz I brigade⁷ delom su upućeni, a delom će se naknadno uputiti u toku sutrašnjeg dana.

Kako je formacija brigade završena, upoznaj druga komandanta⁸ sa rasporedom i jačinom neprijateljskih snaga na tome sektoru i dođi kod nas, pošto si nam potreban za nameravane operacije.

Krajiške brigade sa II proleterskom zauzele su 24/25 o. m. noću grad Jajce u kome je bilo preko 1700 neprijateljskih vojnika⁹. Tom prilikom je pao u naše ruke veliki plen. II proleterska brigada izvršila je svoj zadatak posle nepunog sata borbe, zbog toga je preko »Slobodne Jugoslavije«¹⁰ vrlo lepo pohvaljena. Eto, kad bi i naša I proleterska imala oko 2000 boraca, onda ne bismo morali da čekamo toliko dugo pred ovim zadatkom.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26 septembra, 21 čas
1942 g.

Za Štab operativnih
trupa, sektor Grahovo

⁷ Prva proleterska brigada

⁸ Vicko Krstulović

⁹ Opširnije o oslobođenju Jajca vidi dok. br. 72.

BR. 67

**OBAVJEŠTENJE ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU
BOSANSKO GRAHOVO OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU
ČETVORTE OPERATIVNE ZONE HRVATSKE O UPUĆIVANJU
GRUPE RUKOVODILACA ZA DRUGU DALMATINSKU BRIGA-
DU I ZAHTJEV ZA UPUĆIVANJE BORACA ZA POPUNU PRVE
PROLETERSKE BRIGADE¹**

Š T A B
OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU
[BOS.] GRAHOVO

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

1. Jutros smo primili vaš dopis od 24 o. m., upućen štabu I brigade.

2. Juče smo vam poslali po našim drugovima iz topovskog odeljenja jedan laki bacač. O slanju automatskog oruđa nismo primili nikakvo naređenje od Vrhovnog štaba, ali ćemo vam u toku sutrašnjeg dana poslati 4 puškomitraljra i jedan teški mitraljez.

Kao što smo vas već izvestili, naše jedinice ne raspolažu ni jednim italijanskim teškim bacačem, pa, dakle, ni bombama za italijanski bacač.

3. Određene drugove za II dalmatinsku brigadu uputili smo juče, direktno na Uništa. Zamenika polkoma II dalmatinske brigade uputićemo sutra, pošto je tek sada stigla saglasnost odozgo: to je drug Jovo Kapa², dosadašnji politički komesar I bataljona ove brigade.³

4. Danas je bio ovde intendant II dalmatinske brigade radi dogovora o regulisanju ishrane. On sutra ujutru odlazi u Glamoč, gde će mu se za potrebe brigade izdati 4—5000 kg brašna.

Što se tiče nabavke stoke, na ovom terenu ne postoje druge mogućnosti sem konfiskacije od četnika: mi smo tako izvršili konfiskaciju u s. Crni Vrh, ali je sve to nedovoljno. Bar što se tiče snabdevanja mesom II dalmatinske brigade, moraćete — ukoliko niste to već počeli preduzimati — početi sa konfiskacijom ustaške stoke na istočnom delu Livanjskog Polja. Shvaćamo političke razloge, koji su mogli nalagati maksimalno odlaganje ovakvih mera, ali sada, kada se započelo sa organizovanom konfiskacijom četničke imovine, baš politički razlozi zahtevaju da se primeni ista mera prema ustaškoj imovini.

¹ Pronađena je kopija originala.

² Jovo Kapičić

³ Prve proleTERSke brigade

5. Danas smo od Vrhovnog komandanta, druga Tita, dobili naređenje u kome, između ostalog, piše sledeće:

»Sporazumite se sa drugom Milićem⁴ da vam dade što više ljudi. Njima nije potrebna toliko jaka II brigada, a u vašoj brigadi ljudstvo će se vojnički i politički učvrstiti. Neka vam dade dobar broj ljudstva. Mi ne možemo to tačno računski predvideti, jer sve zavisi od prilika i uslova, koje prepuštamo vama da procenite. Iznenaduje nas da između vas može doći do nerazumevanja u pogledu popune ljudstva. Bolje je ljudstvo određivati tamo, gde će se ono za kratko vreme brzo uzdići. To će ljudstvo biti upotrebljeno i na terenu Dalmacije. Dakle, naređujemo vam da se sporazumete i o tome da nas izvestite. Ovo naređenje saopštite drugu Miliću. Zona se s ovim potpuno slaže.

Zoni smo naredili da vam dade najmanje 200 boraca, sem onih ranijih. Njihova brigada ne treba da broji više od 600 ljudi. Sve ostalo ljudstvo treba vama da dade».

Naređenje Vrhovnog komandanta je potpuno jasno i mislimo da nema nikakvog razloga da se slanje određenog broja Dalmatinaca u I proletersku odlaže. Mi drugog načina popunjavanja, sem sa terena na kome se nalazimo, nemamo, a razume se da za to ne možemo čekati, niti da se prvo obrazuju sve predviđene nove brigade (sa punim brojnim stanjem), niti da popunu stavimo u zavisnost od uzastopnih pristizanja novih boraca sa Primorja. Moramo vam reći da smatramo da mi sa svoje strane ni po čemu nismo doprineli nerazumevanju o kome je reč. Naprotiv, po ostalim pitanjima, mi smo se trudili da vam maksimalno iziđemo u susret i pružimo potrebnu pomoć. Zbog svega toga, računamo da ćete nam određeni broj boraca — najmanje 160 — hitno uputiti.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26 septembra,
20.30 časova

Za Štab operativnih trupa
na sektoru Grahovo

⁴ Maks Baće

BR. 68

NAREĐENJE ŠTABA OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU BOSANSKO GRAHOVO OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVIRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA DOSTAVLJANJE REDOVNIH IZVJEŠTAJA I ZA ODRŽAVANJE STALNIH VEZA SA SUSJEDNIM JEDINICAMA¹

ŠTAB OPERATIVNIH TRUPA
NA SEKTORU GRAHOVO

ŠTABU IV KRAJIŠKE BRIGADE

1) Od kada smo prošli kroz Resanovce nikakav izveštaj nismo primili od vas. Potrebno je da nam izveštaje šaljete redovno, ma i ne dešavalo se ništa važno na vašem sektoru.

2) Izvestite nas da li ste završili sa obrazovanjem IV bataljona i pionirskog voda — kako smo vam u svom poslednjem pismu predložili. Očekivali smo da će se to završiti do današnjeg dana i da ćete biti danas u Tičevu. Međutim, dosada nismo izvešteni da ste stigli. Mi odlazimo sutra ujutru na put koji će trajati verovatno 2 dana. Ako u međuvremenu dođete, sačekajte ovde naš povratak.

3) Naša jedinica iz Peulja nas izveštava da je juče stiglo 50 kamiona. Čudi nas da o tome nismo dobili izveštaj i preko vaših obaveštajnih organa. U vezi sa tim, ma da još ne znamo smisao dolaska ovih kamiona, niti uopšte znamo da li se radi o pojačanju, smeni ili dovozu materijala, potrebno je da pojačate izviđanje, obezbeđenje i opštu pripravnost vaših jedinica.

U slučaju da neprijatelj pokuša ispad ili prodor prema Drvaru, zadatak vaših jedinica bio bi da ga dočekaju frontalno — razume se na partizanski način — dok bi jedinice I proleterske i Dalmatinske² dejsstvovalе bočno i leđno.

U slučaju pokušaja ispada ili prodora prema Livnu, Dalmatinci bi dočekali frontalno, a proletari i vaše jedinice dejsstvovali bi bočno i leđno.

Da bi se mogla obezbediti blagovremena intervencija naših jedinica, potrebno je da svi bataljoni šalju patrole koje će se isturati što bliže neprijatelju ali će izbegavati da budu opažene. Iz istih razloga potrebna je čvrsta veza između jedinica, kako štabova viših jedinica, tako i uzajamno obaveštavanje svih susednih jedinica. To je naročito važno na ovom sektoru gde su razdaljine velike.

¹ Kopija originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3609. Original nije pronađen.

² Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu

Zbog toga smo i naredili III bataljonu I proleterske da održava svakodnevnu vezu sa vašim bataljonom u s. Zebe.

4) Ukoliko očekivane jedinice ne budu stigle — a izgleda da neće moći brzo stići — po našem povratku izradićemo zajednički plan o čitavom nizu udarnih akcija i prepada, uporedo sa zadatkom zatvaranja pravca Drvar i Livno.

5) Za vreme našeg odsustva, komandu nad operativnim trupama na sektoru Grahovo preuzeće vršilac dužnosti komandanta I proleterske brigade, drug Radovan,³ koji će se nalaziti u štabu I proleterske brigade.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

26.IX.1942 — 22.15 č.

ZA ŠTAB
OPERATIVNIH TRUPA NA SEKTORU
GRAHOVO

načelnik štaba

komandant

BR. 69

DOPIS ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA VIJENAC, DOGANOVCE I STARO SELO¹

ŠTAB IV BRIGADE
26 - IX - 42 u 22.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA
BOSANSKU KRAJINU

Naše jedinice, prema utvrđenom planu, nastupaju na komunikaciji Jajce — D. Vakuf. Naši prednji djelovi se nalaze između Doganovaca i Babina Sela. Mi ćemo produžiti sa čišćenjem komunikacije i težiti da presječemo komunikaciju D. Vakuf — Travnik kod Komara.

² Radovan Vukanović

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3291.

Mi smo danas spremali čišćenje Vijenca i Doganovaca. Neprijatelj se ranije pokolebao i predao se u Vijencu oko 13 sati a u Doganovcu, poslije našeg pritiska, noćas. Domobranci su većinom pobjegli, dok se većina (90%) milicije predala sa oružjem. Mi ih sad saslušavamo i vjerovatno ćemo jedan dio likvidirati, jer ima i takvih bandita koji su jednom našem teško ranjenom drugu, koji je ostao pred bunkerom, iščupali zlatne zube. Zube smo našli kod onog koji je to uradio. Domobrane ćemo vam uputiti sutra. U Doganovcu je bilo stiglo 120 Nijemaca koji su čas pred naš napad kidnuli oklopnim vozom. Tamo se predala sva milicija. Još nemamo izvještaja od našeg II bataljona koji je dobio zadatak da očisti i razoruža miliciju (oko 50) u Starom Selu. Izvijestićemo vas u sljedećem izvještaju. Mi rušimo obje komunikacije, naročito željezničku prugu. Poslije ovakvog razvoja na našem sektoru, mišljenja smo da bi i II krajiška mogla i trebala gurnuti ka Turbetu. Čuli smo da se dio ustaša zadržao u šumi Kum, te bi taj sektor trebalo malo pročistiti.

Sad stiže Udarni III odreda.²

Pošaljite nam što prije protivkolski top da uništimo ovaj prokleti voz sa kojim već dva dana naš I bataljon vodi borbu. Mi ćemo mu istina i onako dati zadatak da ga »opkoli«.

U Vijencu smo zaplijenili: 9 sanduka puščane municije, 10 bacačke municije, 46 pušaka, jednu poljsku kujnu, dvojica kola sa zapregom, tri bicikla, i ostale sitnije vojničke potrebe. Nešto municije i bombi za bacače smo uzeli a ostatak ćemo vam uputiti.³ Pošaljite nam motor. Štab brigade se nalazi zasad u Vijencu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant
Peko⁴

² Udarni bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda

³ Prilikom napada na Jajce, Četvrta proleterska (crnogorska) brigada vršila je obezbjeđenje od pravca Travnika i Donjeg Vakufa. Noću 24/25 i u toku 25 septembra Treći bataljon ove brigade vršio je napad na neprijateljsku posadu u Vijencu, ali jedan dio posade, koji je bio utvrđen na jednoj kamenitoj litici, bataljon nije uspio da savlada. Sutradan, 26 septembra, jedna jača njemačko-domobranska kolona uspjela je da se probije do Vijenca i da ostatak posade izvuču prema Donjem Vakufu. U ovim borbama oko Vijenca zarobljeno je 150 domobrana i zaplijenjeno oružje i oprema koji se spominju u ovom dokumentu.

⁴ Peko Dapčević

BR. 70

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 26
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O STANJU I AKCIJAMA ODREDA**

ŠTAB
VI KRAJIŠ. N.O.P. ODREDA
Broj 57/42
26 septembra 1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

ČETRNAESTODNEVNI IZVJEŠTAJ
od 8 — 21 septembra 1942 god.

Dostavlja Vam se četrnaestodnevni izvještaj o zadacima, akcijama, političkome stanju, ishrani, zdravstvenome stanju, sanitetskome stanju, o odjeći i obući, finansiskome stanju, vezama.

- ZADACI:** I bataljon ovoga odreda imao je zadatak da drži položaje prema Vrhpolju i da štiti žetvu od neprijateljskoga prodora kako po danu tako i po noći.
- 1 četa I bataljona držala je položaj u selu Krasuljama.
 - 2 četa I bataljona držala je položaje na Pećima.
 - 3 četa I bataljona držala je položaje u Pištanici od 8—15 ov. mj. a tada je izvršena izmjena položaja sa 1 četom.
- II bataljon ovoga odreda imao je za zadatak da sa jednom četom u sastavu I bataljona drži položaj prema Vrhpolju, a dvije čete bile su u suzbijanju i proganjanju neprijatelja koji je nadirao od Banje Luke¹, te dvije čete bile su pod komandom I i II kr. brigade.
- III bataljon imao je za zadatak da sa jednom četom štiti oslobođenu teritoriju od neprijateljskoga prodora, i u slučaju neprijateljskoga napada na I bataljon da tuče neprijatelja sa desnoga boka, a druga četa je u sastavu udarnih brigada i četa je razbacana po bataljonima i služi kao vodič.
- AKCIJE:** 8-IX/42 g. 1 i 2 četa II bataljona u sastavu jednoga bataljona II kr. udarne brigade izvršile su napad na Kadinu Vodu u kojoj se bio utvrdio neprijatelj. Nakon duže borbe naše su se snage povukle. Žrtava

¹ Odnosi se na borbe koje su vođene na banjalučkom sektoru. Vidi dok. br. 14.

nije bilo sa strane 1 i 2 čete. U toj akciji zarobljeno je nešto soli i šećera. Neprijatelj je imao gubitaka.² 9-IX/42 g. Neprijatelj je krenuo sa jačim snagama iz Vrhpolja pod zaštitom artiljerije i minobacačke vatre sa namjerom da osigura prevoz žita, ali su ga snage 1 čete I bataljona, 1 čete II bataljona i 2 čete III bataljona nakon duže borbe natjerale u bjekstvo. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih.

16-IX/42. Neprijatelj je krenuo prema položajima III čete I bataljona i 1 čete II bataljona. Nakon 3 sata borbe neprijatelj je razbijen. Sa naše strane gubitaka nije bilo, dok je neprijatelj imao veće gubitke.

17-IX/42 g. Neprijatelj sa Vrhpolja krenuo je u jačini od 2 satnije. I četa II bataljona i II četa I bataljona vodile su nekoliko sati borbu sa neprijateljem. Neprijatelj je razbijen uz velike gubitke. Naših žrtava nije bilo.

18-IX/42 g. 2 i 3 četa II bataljona vršile su akciju u zajednici sa brigadama na Lusiće; nakon duže borbe čete su se povukle. Sa naše strane imali smo dva ranjena.

Pored ovih akcija, čete I bataljona koje se nalaze na položaju oko Vrhpolja skoro svaki dan imale su patrolne sudare sa neprijateljem. Značajnih akcija nije bilo.

POLITIČKO STANJE:

Političko stanje u cijelome odredu nije zadovoljavajuće, ali ima razlike u bataljonima. U I bataljonu politička svijest kod partizana je na većem stupnju nego u ostala dva bataljona, a razlog je taj pošto je taj bataljon od ranije bio sređeniji od ostala dva bataljona, a imao je i više političkih radnika. Općenito političko stanje se popravlja i ima izgleda da će se u kraćem vremenu samo istrajnim i sistematskim radom znatno popraviti.

Moral kod partizana je dosta čvrst, borbenost na visokome stepenu.

INTENDANTURA (ishrana):

Zalihe životnih namirnica može se reći da ne postoje. Za sada se bataljoni snabdijevaju sa zalihama koje se nalaze, a III bataljon snabdijeva se sa pod-

² Opširnije o napadu na Kadinu Vodu vidi dok. br. 18 i 24.

ručja na kojem operiše. Bataljoni se snabdijevaju preko intendanture odreda.

ZDRAVSTVENO STANJE:

Zdravstveno stanje je općenito slabo, a naročito vladaju kožne bolesti kao češa, čirevi itd. a ima veliki broj i nahlada, što dolazi usljed vrlo slabe obuće i odjeće, a ako pogledamo da pred nama pretstoji jesen i zima onda će se broj bolesnih znatno povećati. Zato bi bilo neophodno potrebno da se obezbijede, ukoliko je moguće, partizani odjećom i obućom.

SANITETSKO STANJE:

Sanitetsko stanje je također vrlo slabo, imamo jednu bolnicu i jedno prihvatno previjalište koji su potpuno ostali bez sanitetskoga materijala. Također je oskudica u stručnome osoblju, kako u bolnici a tako isto i u previjalištu.

FINANSISKO STANJE je sljedeće: potrošeno 29.510 din.
sada u kasi 30.490 din.

Ovo je stanje odredske blagajne.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar
Gojko³

³ Gojko Gajić

BR. 71

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJISKOG NOP ODREDA OD 26 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O STANJU U BATALJONU I O PRIPREMAMA ZA RAZORUŽANJE BIVŠE TREĆE ČETE¹

Š T A B
KUPREŠKOG BATALJONA
Broj: 64/42
Dne 26 sept. 1942 god.

VRHOVNOM ŠTABU
NAR. OSL. PART. I DOBROVOLJAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

Stanje ovog bataljona je sljedeće: u 1, 2 i 4 četi stanje je povoljno. Disciplina i obavljanje dužnosti je na svome mjestu. Raspad 3 čete nije nimalo uticao na stanje ovih četa.

23 o.m. oko 10 časova prije podne iz Kupresa se krenula kolona vojnika sa jednim dijelom porodica u pravcu Duvna. Uvečer je stigla u Duvno bez da je naišla na ma kakav otpor. Bilo ih je u jačini od 100—150 osoba. O tome je obaviještena IV operat. zona kao i V NOPU brigada. Sa kojim ciljem su te snage pošle: da li da otuda skupa u nekom pravcu operišu ili se postepeno izvlače iz Kupresa — nepoznato nam je. Ljudstvo 3 čete i dalje ostaje po stajama. Svi pokušaji da se povrate ostali su uzaludni. Vojin Babić² otvoreno pokušava vrbovati Malovčane u četničku organizaciju. Agituje i redovno ih saziva na dogovore. Već njih 5 ima uza se (Vukan Duvnjak, Milan Kanlić, Slavko Duvnjak i Dušan i Velimir Duvnjak). Za razoružanje bila nam je dodijeljena jedna četa iz 1 bat. I NOU dalmat. brigade. Ista je juče dobila naređenje da se vrati u sastav svoga bataljona. Sigurno u vezi odlaska ove kolone u Duvno.

Babić ih saziva u Škadimu i Švabinim Štalama. Većina ljudstva mu je čak obećala i poći. Od bivše 3 čete ostalo je vjerno uz nas⁷ drugova, većinom omladinaca. Dvojicu smo ostavili da prate rad Vojina Babića i ostalih, o čemu će nas obavijestiti. Održavaju vezu i sa Dušanom Duvnjakom koji ih savjetuje da ostanu u sklopu bivše čete a jedan dio da dođe u četu njegovu. Babić ima uza se neku četvu ili dio čete koju želi povećati sa ljudstvom iz Malovana i obećava čak organizovati i bataljon.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3448.

² Vojin Babić, četnički agent. Strijeljan 1943 god., za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive.

Noćas je stigao drug (Marko Berger) iz 4 bataljona II prim. NOU brigade sa ciljem da organizujemo akciju razoružanja. On raspolaže jednom četom u jačini od 50 pušaka i 30 ljudi bez oružja. Mi iz našeg bataljona možemo za tu akciju imati najviše spremnih ljudi oko 30, što smatramo da sa imenovanom Dalmatinskom četom nije moguće izvršiti. Iz Vukovske čete mogli bi uzeti nekoliko ljudi, ali njihove pozicije su tako važne da se ne smiju napustiti. Svakako, bez pomoći od jedne jače čete mi akciju ne bi mogli izvršiti.

Teren koji zaposjedaju Malovančani je toliko rasprostranjen, da jedino jače snage bi bile u moći da izvrše njihovo razoružavanje. Akcija mora trajati najmanje 2 dana i 2 noći. Smatramo da nam treba, i to što prije, poslati jednu četu da, dok se oni nijesu organizovali, preduzmemo akciju i onemogućimo ih u njihovim razbojničkim namjerama.

Noćas između 25 i 26 izvršila je naša 1 četa u saradnji sa Drugom i jednim bataljonom brigade³ prepad na Kupres, koji je uspio, ali detaljan izvještaj nismo još dobili.

Neprijateljsko žito i krompir uvijek po malo koristimo, a koje ne možemo da izvučemo — ništimo.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za politkomesara:
Mican Petričić

Komandant:
Nedeljko Manojlović

³ Bataljon Pete crnogorske NOU brigade

BR. 72

**SAOPŠTENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 28 SEPTEMBRA 1942 GOD. O OSLOBOĐENJU
JAJCA¹**

**SAOPŠTENJE
OPERATIVNOG ŠTABA N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOSANSKU KRAJINU**

25. o. mj. čitav dan do kasno u noć vodile su naše junačke udarne brigade sa crnim legijama i ustaškim žandarmima veliku i krvavu borbu za oslobođenje grada Jajca. I zaista u noći 25 o. mj. naše oslobodilačke snage prodrle su sa svih strana u grad i likvidirale i posljednje neprijateljsko uporište. JAJCE JE OSLOBOĐENO.

Pod silovitim naletom bratski sjedinjenih partizana Krajine, Srbije i Crne Gore većinom su uništene i zarobljene neprijateljske snage a manji dio je uspio da kukavički pobjegne. Neprijatelj je imao preko 300 mrtvih i oko 300 zarobljenih.

Ovom prilikom u naše je ruke pao veliki ratni plijen:

- 2 haubice od 100 mm
- 1 brdski top od 75 mm
- 1 protivtenkovski top
- 1 pješadiski top
- 2 minobacača
- 1 blindirana oklopljena kola
- 1 blindirani voz
- 5 kamiona
- 2 luksuzna automobila
- 4 motora
- 5 lokomotiva
- 1 reflektor
- 400 topovskih granata
- 540 mina za bacač
- 100 hiljada puščanih metaka
- puške i ostala municija se prebrojavaju
- velika količina soli
- veća količina sode, karbita, eksera i raznog gvožđa
- veća količina raznih živežnih namirnica.

Oslobođenje grada Jajca veliko je djelo oružanog bratstva Krajišnika, Srbijanaca i Crnogoraca. U ovoj borbi istakle su se i pokazale velika junaštva čete i bataljoni I i II krajiške brigade i II proleterske srbijanske brigade. Naročito se istakao svojim ju-

¹ Saopštenje je umnoženo na geštetneru.

naštvom I i II bataljon (grmečki) II krajiške brigade, I bataljon I krajiške brigade i čitava II proletarska srbijanska brigada.

Operativni štab N.O.P. i D. vojske za Bosansku Krajinu pohvaljuje druga Đurina², zamjenika komandanta II krajiške brigade, i druga Ranka Šipku,³ komandanta I bataljona II krajiške brigade, zbog hrabrosti i požrtvovanja koje su pokazali u ovim operacijama.

Poslije oslobođenja Glamoča⁴, Ključa⁵, Livna⁶, Mrkonjić Grada⁷ i drugih gradova i naselja oslobođenje Jajca znači veliku pobjedu oslobodilačkog partizanskog oružja. Uništeno je još jedno jako ustaško uporište u Krajini, stvoreni su još povoljniji vojnički i politički uslovi za nove bitke i nove pobjede. Poslije velike izvojevane bitke nad njemačkim razbojnicima i udruženim četničkim i ustaškim plaćenicima u području Manjače i oko Banja Luke, oslobođenje Jajca još je jedan težak udarac četničkim bandama i njihovoj politici služenja okupatoru. Ova pobjeda Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske još će više otvoriti oči našem narodu i potaknuti ga da ustane listom na oružje protiv okupatora i ustaško-četničkih krvnika. Danas kada je izvojevan čitav niz pobjedonosnih i osvetničkih bitaka, jasno je svakom poštenom rodoljubu da je NARODNO-OSLOBODILAČKA PARTIZANSKA I DOBROVOLJAČKA VOJSKA JEDINI OSLOBODILAC NARODA, JEDINI NARODNI OSVETNIK ZA SVE ZLOČINE OKUPATORSKIH, USTAŠKIH I ČETNIČKIH RAZBOJNIKA, JEDINA NARODNA UZDANICA DA ĆE SE VELIKO OSLOBODILAČKO DJELO NAŠEGA NARODA ZAVRŠITI PRAVOM POBJEDOM NARODA.

Sigurno će i ovom prilikom bijedne izbjeglice u Londonu, koji drsko sebe nazivaju »jugoslovenskom vladom«, nastojati da obmanu međunarodnu javnost, pripisujući i ovu veliku pobjedu NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE gnusnoj izdajici i tuđinskom plaćeniku Draži Mihailoviću, kao što su to sramno i bezobrazno učinili prilikom oslobođenja Prijedora i Bosanske Krupe i prilikom znamenite i herojske borbe na Kozari. Ali, neka i dalje lažu kukavičke izbjeglice iz Londona, zna vrlo dobro svjetska rodoljubiva

¹ Đurin Predojević

² Narodni heroj Ranko Šipka. Poginuo 7 novembra 1944 godine, nesrećnim slučajem, na putu Han Kompanija — Travnik, kao zamjenik komandanta Četvrte NOU divizije.

³ Glamoč je oslobođen 20 jula 1942 god. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 44 i 47.

⁴ Ključ je oslobođen 28 jula 1942 god. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 56, 60 i 66.

⁵ Livno je oslobođeno 7 avgusta 1942 god. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 96, prim. 7.

⁶ Mrkonjić Grad je oslobođen 23/24 avgusta 1942 god. Vidi dok. br. 14.

javnost, čitava naša zemlja, sva naša Krajina, a najbolje to znaju borci naše narodne vojske da se sve velike borbe vode pod vođstvom Vrhovnog štaba N.O.P. i D. vojske Jugoslavije i posebno pod mudrim rukovodstvom Vrhovnog komandanta druga TITA i da su sve ove velike borbe izvojevane ne samo u borbi protiv njemačkih i ustaških krvnika, nego i protiv njihovih pasa-čuvara četnika koji su, kao i njihov šef Draža Mihailović, čitavog ovog ljeta pravili uzaludne zločinačke planove i poduzimali nekoliko već razbijenih ofanziva protiv Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske, protiv naše oslobođene teritorije i protiv našeg naroda.

Naša junačka Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska nastaviće neustrašivo veliku borbu za oslobođenje našeg naroda ispod jarma okupatora i za uništenje okupatorskih slugu, četnika i ustaša. Naše pobjede rječit su poziv svakom sinu naše zemlje koji voli svoju domovinu da se svrsta u redove narodne vojske i da pomogne veliko djelo narodnog oslobođenja. U bratском savezu sa herojskom Crvenom armijom, zajedno sa saveznicima Engleskom i Amerikom naša Narodno-oslobodilačka partizanska i dobrovoljačka vojska nesumnjivo je da će to djelo dovesti do pune pobjede.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28-IX-1942 g.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

BR. 73

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 28
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA NEPRIJATELJA IZ ZA-
SJEDE U KLJEVCIMA I HRUSTOVU**

Š T A B
I KRAJIŠ. NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
BR. sl

DNE 28. IX. 1942 G.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 549
OD 29/IX-1942

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Jučer, 26 o. mj., snage našega I bataljona napravile su zasjedu na Kljevcima. Neprijatelj je naišao i došlo je do borbe u kojoj je neprijatelj imao dva mrtva i više ranjenih. Na našoj je strani jedan partizan ranjen. Zarobili smo dva para volova sa kolima i četiri para konja.

Isto tako je napravljena zasjeda i na Hrustovu. Neprijatelj je naišao sa jakim snagama. Imao je više mrtvih i ranjenih. Na našoj strani dva partizana lakše ranjena. Zarobili smo i nešto oružja.

Uz borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar:
Roca¹

Komandant:
Milorad²

¹ Uroš Bogunović
² Milorad Mijatović

BR. 74

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 28
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADIMA NEPRIJATELJA IZ
VRHPOLJA**

ŠTAB
VI KRAJIŠ. N.O.P. ODREDA
28 septembra 1942 god.
Broj 58/42

DRUGARSKOM

OPERATIVNOME ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Izveštavamo vas da je neprijatelj danas oko 17 časova prešao u napad iz Vrhpolja—borbe se vode žestoke—neprijatelj je malo napredovao. Prema izvještaju sa položaja neprijatelj ima dva tenka. Zato bi za ovaj položaj bio neophodno potreban jedan protutenkovski top sa municijom.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar
G. Gojko¹

¹ Gojko Gajić

BR. 75

PISMO OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. DURI PUCARU I OSMANU KARABEGOVIĆU O PRETSTOJEĆIM AKCIJAMA I O SITUACIJI U OSLOBOĐENOM JAJCU¹

Dragi drugovi Stari i Osmane,

Pisali smo vam već da poslije uspjele akcije na Jajce² naše snage, kao i snage proleterskih brigada dobile su zadatak od Vrhovnog štaba da likvidiraju Donji Vakuf — Bugojno i dalje. Zbog toga nismo još u mogućnosti da dodemo u naš štab u Grmeču. Poslije likvidacije Donjeg Vakufa to će biti moguće.

Već smo vam pisali da su u Jajcu nađene velike količine soli. Ekonomski odsjek pri Vrhovnom štabu riješio je da podijeli od ove soli besplatno narodu. Oko jedan vagon bi došao na jedan srez. Zato je potrebno da vi saopštite Bačkonji³ da on dođe ovamo, a da prethodno organizuje kola sa teritorije I KNOPO za prebacivanje bar 5 vagona soli, od kojih bi 1—2 vagona podijelili a ostalo bi bilo za nas. Kola mogu skroz do Jajca doći. Za Drvar i Petrovac prebacićemo prugom.

Sinoć je došao u Jajce i drug Tito sa još nekoliko drugova iz Vrhovnog štaba. Vjerovatno će ostati ovdje duže vrijeme.

Život u Jajcu već teče normalno. Glumci⁴ su sinoć davali predstavu. Bilo je dobro posjećeno, naročito je bilo dosta muslimana. Večeras će glumci davati predstavu za našu I krajišku brigadu, a poslije i za ostale brigade. Neprijatelj još nije bacio nijedne bombe na grad iz vazduha, ali jedan izviđački avion svaki dan kruži visoko nad gradom.

Neprijatelj iz Banja Luke miruje — utvrđuje dva odbranbena položaja; jedan nad samom B. Lukom a jednu liniju kod H.[an] Kola. Panika je uhvatila neprijateljske garnizone sve do Travnika — te bježe ispred naših snaga bez otpora, tamo gdje su manje posade.

Od italijanske ofanzive od Knina prema Drvaru zasad nema ništa. Neka manja ofanziva uperena je na Liku i Gorski Kotar.

Vrhovni štab priprema akciju na Grahovo, koja će uslijediti kroz nekoliko dana.

Ovdje je i komandant Glavnog štaba za Hrvatsku⁵. Biće govora o opštem planu operacija.

¹ Original izvještaja pisan je rukom.

² Jajce je oslobođeno 25 septembra 1942 god. Opširnije o ovome vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

³ Đuro Bačkonja

⁴ Pozorište narodnog oslobođenja koje se nalazilo pri Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije.

⁵ Ivo Rukavina

Uskoro će biti stvorene i dvije krajiške divizije, a one će sačinjavati Krajiški korpus — tako nešto. Jedne ove divizije bi štab (sjedište) mogao biti u Petrovcu a jedne u Jajcu.

Javite nam šta ima novo kod vas.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

S. Rodić⁶

Kosta

P. S.

Izgledi su da će Vrhovni štab da se smjesti u Jajce te će svakako centar operacija da bude ovaj kraj, pa bi i naš štab trebao da bude negdje u blizini Ključa. Na ovo se treba orijentirati. Mi smo mišljenja da bi i vi trebali doći ovamo, jer bi na taj način prije došlo do ugovorenog sastanka.

Druže Osmane,

Molim te uputi dopis I KNOPO u kome ćeš zatražiti 10—15 artiljeraca iz toga odreda za poslugu zarobljenim haubicama.

Njih treba uputiti do nas preko Bravskog u Jajce.

29-IX-42

S. Rodić

BR. 76

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE BRIGADE OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O IZVRŠENIM AKCIJAMA NA PROSTORIJI BUGOJNO—KUPRES I O STANJU NA TOM TERENU¹

OPERATIVNI ŠTAB
V CRNOGORSKE I X HERCEGOVAČKE
N.O.U. BRIGADE

Položaj

29 septembra 1942 god.
u 10 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V.J.

Položaj

U duhu postojećeg naređenja toga Štaba dostavljamo izvještaj sa našeg sektora u sljedećem:

1) U cilju otkrivanja neprijateljskog rasporeda i paralisanja njegovih snaga u Bugojnu dana 23-IX-1942 g. IV bataljon V bri-

⁶ Slavko Rodić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2990.

gade izvršio je demonstrativni napad na neprijatelja oko Bugojna prilazeći neprijateljskim položajima na otstojanju od 200 metara. Rezultat ovoga napada bio je u izazivanju neprijatelja koji je za vrlo kratko vrijeme istrošio veliki broj municije, otkrio svoje položaje i stvorena pometnja i nemir među građanstvom u varoši. O gubicima neprijateljskim nije nam poznato; na našoj strani nije bilo gubitaka. Po izvršenom zadatku IV bataljon povukao se na prostoru Zjameta.

2) Dana 25-IX t. g. I i IV bataljon V brigade izvršili su napad na neprijateljske položaje s. Okolišće—Humac—Gračanica— s. Rosulja. Jačina neprijatelja na ovim položajima kretala se oko 2 satnije sa više automatskih oruđa. Napad je izvršen sa lijeve i desne obale r. Vrbasa u 4 časa izjutra. U ovom napadu učestvovao je i Zjametski bataljon² u zajednici sa našim IV bataljonom. Poslije kratkog vođenja borbe naš I bataljon uspio je da neprijatelja prebaci sa položaja Humca—Gračanice na desnu obalu rijeke Vrbasa, u pravcu položaja iznad s. Rosulja. Istovremeno naš IV bataljon sa dvije čete uspio je da se primakne blizu neprijateljskog položaja na desetinu metara i da neprijatelja napadne prvo bombaškim odjeljenjima a zatim vatrom iz ostalih oruđa. U ovom napadu neprijatelju su nanijeti veliki gubici, tako da su istog dana poslije završene borbe odvezli dva kamiona mrtvih i ranjenih za Bugojno. Naš IV bataljon povukao se pod zaštitom obezbjeđujućih djelova u pravcu Zjameta ne sačekavši da se razdani, s obzirom na otkriven teren i izbjegavanje izlišnih gubitaka. Gubici na našoj strani bili su 2 ranjena druga iz Zjametskog bataljona.

3) Dana 25 i 26 ov. mj. neprijateljski ustaški djelovi u jačini od 4 satnije, od kojih tri crnokošuljaša a jedna žutokošuljaša, sa dijelom milicije, bili su izašli na ograncima Pl. Ljubuše, Trebiševo, Osojnica, Pasja Stjena, Mrkodol. Jedna satnija crnokošuljaša nalazila se na Borovniku. Odmah su angažovani djelovi naše Hercegovačke brigade sa Prozorskim bataljonom i izvršili napad na pomenute položaje i poslije uporne i žilave borbe uspjeli da sve ustaške djelove potisnu sa određenih položaja i sjure u Duvanjsko Polje. U ovim borbama neprijatelj je imao što mrtvih što ranjenih 15—20 vojnika, a na našoj strani imali smo jednog ranjenog druga.

4) Dana 21 i 22 ov. mj. II bataljon Hercegovačke brigade i mještani. četa uspješno je odbio neprijatelja iz dva puta, koji je pokušao da iz Kupresa izvrši pokrete u pravcu položaja ovoga bataljona. Poslije uporne i žilave borbe neprijatelj je zaustavljen i vraćen u pravcu Kupresa. Na našoj strani nije bilo gubitaka, a kod neprijatelja nemamo podataka.

² Na teritoriji Zjameta, u blizini Bugojna, postojao je jedan terenski partizanski bataljon koji je štab Pete crnogorske NOU brigade reorganizovao i priključio svojoj brigadi kao Peti bataljon.

5) Dana 26 ov. mj. delegati IV bataljona V brigade (komandant³ i politkom⁴) sa jednim obezbjeđujućim odjeljenjem imali su sastanak na teritoriji Zjameta sa domobranskim starješinama⁵. Veze su uhvaćene i već se osjeća korist toga sastanka, jer smo dosada od tih lica dobili 2.400 puščanih metaka, a obećano nam je još municije, bombi i sanitetskog materijala, kao i neki bacač. Isto tako ovim sastankom dobiveni su i podaci o rasporedu neprijatelja na liniji Travnik—D. Vakuf.

6) U duhu novostvorene situacije padom Jajca, a da bi se ispoljila što veća aktivnost na ustaška uporišta na liniji D. Vakuf—Travnik, kao i prekinula veza između ovih mjesta, uputili smo još jedan naš bataljon u rejonu Travnika za vršenje zadataka predviđenih instrukcijom toga Štaba, kao i za hvatanje veze sa našim snagama koje operišu od Jajca u pravcu D. Vakufa i Turbeta. Prema situaciji na našem sektoru vjerovatno ćemo uputiti još jedan naš bataljon da bi se stvorila što jača udarna grupa pri izvođenju gore navedenih zadataka.

7) Dana 29 ov. mj. jedan bataljon Hercegovačke brigade izvršio je pokret u pravcu željezničke pruge Mostar—Konjic sa specijalnim zadacima između stanica Jablanice i Konjica. O rezultatu podnijet će se izvještaj naknadno.

8) Neprijateljske snage koje su se bile utvrdile oko s. Rosulja u cilju da obezbjeđuju izvoz uglja iz tamošnjeg rudnika za Bugojno povukle su se za Bugojno čim su čule da je palo Jajce.

9) Sa ispadom ustaških djelova iz Duvna na ograncima Planine Ljubuške 25 i 26 ov. mj. istovremeno je uspjelo našim snagama preko jedne drugarice katolkinje iz Hercegovačke brigade i politkomesara Prozorskog bataljona⁶ da otkriju zavjeru koju su spremali mještani—katolici—iz Šćita i okoline u cilju zajedničkog napada sa ustaškim djelovima iz Duvna na naše snage koje se nalaze na ovom području. Hitnom intervencijom pohvatani su kolovođe ove zavjere, među kojima i katolički sveštenik iz Šćita kao glavni organizator, sa više seljaka. Istragom je utvrđeno da se kod ovih seljaka nalazi veći broj pušaka i teških mitraljeza od kojih je već jedan dio seljaka predao puške, a oni seljaci kod kojih je navedeno da se nalaze teški mitraljezi pobjegli su, te je za njima upućena potjera u cilju hvatanja. Tokom istrage utvrđeno je da je katolički sveštenik iz Šćita bio glavni organizator ove zavjere, pa je od strane Prijekog vojnog suda, određenog od ovog Operativnog štaba, isti osuđen na smrt i strijeljan 28 ov. mj.

³ Narodni heroj Milovan Šaranović. Poginuo 21 jula 1943 god. u Žužemberku, u Sloveniji, kao načelnik Glavnog štaba Slovenije.

⁴ Dragiša Ivanović

⁵ Odnosi se na oficire jedne domobranske satnije koja se nalazila utvrđena na sektoru Zjameta. S njima su vođeni pregovori za predaju, ali do predaje nije došlo.

⁶ Anđelko Tvrtković

10) Izvještajem našeg povjerenika iz Jablanice, kao i izjavom zarobljenih seljaka-milicionera iz okoline Rakitna, nagovještava se ofanziva većih italijanskih snaga od Jablanice i Rakitna preko Trebiševa u pravcu oslobođene teritorije, na prvom mjestu u pravcu Prozora. U ovom smislu preduzete su sve mjere opreznosti, budnosti kao i izviđanja da bi se svaki neprijateljski pokret blagovremeno osujetio i suzbio.

11) Naša izviđačka patrola upućena dana 26 ov. mj. u pravcu Fojnice dostavila nam je sljedeće podatke dobivene od mještana muslimana i to: da je 3—400 ustaša i Njemaca dolazilo u Fojnicu i poslije kraćeg zadržavanja otputovalo za Vareš. Istom prilikom naša patrola saznala je od jednog muslimana iz Visokog da se jedan transport vojnika sa ratnim materijalom prebacio iz Sarajeva za Travnik. Ovi podaci će se provjeriti.

12) Svojevremeno smo obavijestili taj Štab o formiranju Operativnog štaba V crnogorske i X hercegovačke N.O.U. brigade, pa nam u tom smislu nijeste odgovorili u smislu vaše saglasnosti sa ovom odlukom. Istovremeno smo obaviješteni da kad se govori o akcijama na ovom terenu, govori se samo o V-oj brigadi a ne i o Hercegovačkoj koja isto tako učestvuje u tim akcijama. Prema tome o ovome ubuduće treba voditi računa.

13) Ako se ne obistine podaci dobiveni od našeg povjerenika iz Jablanice⁷ u smislu talijanske ofanzive na našem području, uputićemo još jedan [bataljon] ili čitavu V partizansku N.O.U. crnogorsku brigadu na prostoru Travnik—D. Vakuf u cilju izvođenja ofanzivnih akcija u duhu vaše instrukcije od 24 septembra o. g.

NAPOMENA: Vaše pismo upućeno 24 ov. mj. primili smo dana 28 ov. mj. u 17 časova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za operativni štab,
Sava B. Kovačević
Vlado Šegrt
Rad. Babić

- 1) P. S.⁸ Ljekar V-te brigade⁹ bolestan, a Hercegovačka ga nema — pa se opet molite da nam uputite ljekara. S.¹⁰
- 2) S obzirom na mogućnost ital. ofanzive u ovom pravcu ili u pravcu Livna — potrebno bi bilo rasteretiti Dalmatinsku brigadu sa drugih frontova kako bi se angažovala više na položaje: Aržano — Posušje — Duvno — Kupres, a ovo naročito s obzirom na naše jače angažovanje prema Travniku. S.

⁷ Odnosi se na partisku organizaciju Jablanice.

⁸ Sljedeći tekst dopisan je rukom.

⁹ Dr Jovan Bulajić, član AVNOJ-a. Poginuo u Petoj neprijateljskoj ofanzivi, 1943 godine.

¹⁰ Sava Kovačević

BR. 77

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O POVRATKU U
BOSNU IZ SLAVONIJE I PONOVNOM FORMIRANJU ČETVR-
TOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA**

Š T A B

IV KRAJ. N.O.P. ODREDA »NOVAK PIVASEVIĆ«
(Politkomesar)

Broj: službeno

Na položaju dana 29 septembra 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU PARTIZANSKIH ODREDA ZA BOS.
KRAJINU

Negdje u Bosni

Pretpostavljam da ste primili izvještaj¹ koji smo Vam ja i drugarica Zaga² poslali iz Slavonije. U tome izvještaju obuhvaćeno je razdoblje juni, juli i avgust, dakle, vrijeme od posljednje borbe sa četnicima na Lepenici, rad Gerilske grupe na Motajici, prebacivanje u Slavoniju, boravak tamo i odluka da se ponovo prebacimo na svoj sektor u Bosni. Zbog toga ovaj izvještaj obuhvatiće naš rad i borbe u vremenu od ponovnog prelaza u Bosnu, tj. 26 avgusta o. g.

Naša Gerilska grupa krenula je iz Slavonije za Bosnu ojačana za duplo (prvobitna snaga Vam je poznata). Odmah po dolasku na naš sektor otpočeli smo najintenzivniji politički, a u granicama mogućnosti i vojnički rad. Između ostalog spriječili smo potpuno eksploataciju Motajice po Švabama. Jedna kompanija³ njihove vojske pobjegla je ispred nas iz Kaoca (mjesto odakle su izvozili drvo), zauzeli smo i spalili ustaško uporište Kobaš i očistili sva sela do Save od neprijatelja⁴. U tim akcijama zarobili smo dosta vojničkog i drugog materijala a u oružju pojačali smo se za 50%. Naši uspjesi u ovim akcijama osigurali su nam simpatije i potpunu podršku naroda u nekoliko sela ispod Motajice, pa čak i u selima pod četničkom komandom. Ta okolnost dala nam je mogućnosti da vršimo one akcije koje smo naročito željeli i koje smatramo na ovome sektoru za najvažnije. Te akcije sastojale bi se u hvatanju i razgolićivanju pred narodom agenta gestapoa koji se nalaze po

¹ Redakcija nije pronašla ovaj izvještaj.

² Zaga Umičević

³ Četa

⁴ O rezultatu napada na Bosanski Kobaš vidi dok. br. 26.

četničkim komandama. Tako nam je ovih dana pošlo za rukom da živa uhvatimo jednog vrlo opasnog tipa koji je član gestapoa još iz vremena Jugoslavije i koji je bio jedan od glavnih grobara partizanskog pokreta u ovome kraju. Taj tip zove se Milan Babić »Pop«. On je zapravo kao gestapovac igrao ulogu popa pred narodom a bio je i savjetnik jednoga komandanta četn. bataljona. Sada se on nalazi u našem zatvoru i nad njim se vodi istraga.

Ali naše akcije u ovome smjeru, kao i naša politička aktivnost u raskrinkavanju izdajničkog četničkog vodstva, izazivaju oštru reakciju četničkih zločinaca. Tako na primjer ubijeni su Novak Pivašević, Miloš Dujić, Stanko Lekić i još mnogi borci i komandanti bivših partizanskih jedinica. Svakodnevno se hapsi i tuče, te u konc. logore zatvara sve ono što je pošteno, slobodoljubivo i hrabro do te mjere da smije protestovati ili čak samo čitati naše letke. Zbog sjajnog držanja pred neprijateljem i zbog nesumnjivo velike popularnosti Novaka Pivaševića proglasili smo ovaj odred njegovim imenom. Pored toga predlažemo da se Novaku Pivaševiću i Milošu Dujiću dadu zvanja Narodni junak kao pokretačima i prvoborcima nar. ustanka u ovome kraju.

Naš agitaciono-propagandni rad možete uglavnom vidjeti iz naših letaka koje smo ovdje izdavali u toku prošlog mjeseca a od kojih Vam po 1 primjerak šaljem u prilogu. Da je taj rad nepotpun a u nekim stvarima možda i nepravilan posve je vjerovatno, pošto smo već nekoliko mjeseci bez direktiva i naređenja od Vas. Rezultati makar i tako nepotpunog rada ogledaju se u postepenom prilaženju četničkih boraca u naš odred. Nama se ovdje čini da je izdajničko četničko vodstvo ovdje potpuno raskrinkano. Narod jasno vidi da u četničkim štabovima sjede agenti gestapoa, pa čak i članovi ustaškog pokreta. Svoju vlast na ovome terenu četnici održavaju još isključivo silom. Zaveden je najcrnji teror nad narodom i borcima, a lažima i zastrašivanjem neprijatelj naročito vješto operiše tako da uspijeva, i protiv volje većine, da održi svoju vlast. Kada bi naše snage na ovome mjestu bile samo za duplo još jače, mi smo uvjereni da bi nam četnički borci listom prilazili. To uviđa i četnička komanda. Ona zbog toga već odavno napinje sve snage da protiv nas mobiliše koju stotinu svojih vojnika. U tome su je do sada, izgleda, ometale akcije naših odreda tamo oko B. Luke. Sada pak imamo izvještaj da su ipak uspjeli formirati neku »kaznenu ekspediciju« u jačini od 450 boraca i poći u borbu protiv nas. Ofanziva treba da otpočne sutra. Ona će po svoj prilici biti potpomognuta i ustaško-domobranskim snagama. Ali u svakom slučaju mi ćemo je dočekati, a nadamo se da ćemo je i razbiti i iz nje izaći ojačani. Po našem mišljenju četnici gube sa ovom borбом i u tom slučaju da nas uspiju sve uništiti, a ako poslije ove reakcije ostane ma i smanjena naša grupa, ona će četnicima zadati smrtno udarce. Situacija se ovdje, oko Motajice, počela razvijati

upravo tako povoljno za nas, da bi mi pod uslovom da Borje i Jošavka ne mogne intervenisati imali u roku od 10 dana jedan čitav bataljon, i to onaj bataljon čijeg »savjetnika« imamo već u svome zatvoru.

Iz svega ovoga proizilazi da bi nadiranje naših snaga s te strane na sektor ovoga odreda, i to specijalno u pravcu Jošavke i Borja, bilo za nas od neocjenjivo velike važnosti. U tome slučaju sav sektor bivšeg našeg III bataljona do Jošavke mi bi uspjeli očistiti bez ikakve pomoći sem u slučaju da bande iz Vrhovine, pod Vašim pritiskom, ne bi bježale baš u ovome pravcu. Pa čak i u tome slučaju. Momenat za nastupanje naših snaga na sektor našeg IV odreda po našem mišljenju je vrlo povoljan. Jedan dio snaga, makar za privremeno, mi smo tražili od drugova iz Slavonije i oni su nam obećali poslati, ali do danas nema ništa. Danas ponovo tražimo to i predlažemo kao najbolje da nam pošalju onaj ostatak Prol. bataljona,⁵ koji je, kako smo sad obaviješteni, ponovo uzdignut i vojnički i politički na nivo proleTERSKE jedinice.

Nadalje predlažem da taj štab imenuje komandanta i ostale članove štaba ovoga odreda. Za sada pored mene u štabu je samo još drug Drago Čajevac, u svojstvu operativnog oficira. Drugovi koji treba otud da stignu ovamo mogu to učiniti preko Kozare, ukoliko ona veza koju smo do sad koristili bude i ovaj put funkcionisala. U protivnom može samo preko Slavonije i to pod dosta teškim uslovima.

Molim da mi se pošalju potrebna naređenja i direktive za dalji rad, kao i kritika dosadašnjeg rada.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Vojo⁶

⁵ Riječ je o ProleTERSkom bataljonu Bos. Krajine. Poslije teških gubitaka u borbi sa četnicima i ustašama na terenu Četvrtog krajiškog odreda, on se prebacio u Slavoniju. Opširnije o ovome vidi tom IV, knj. 5, dok. br. 118.

⁶ Vojo Stupar

BR. 78

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJISKOG ODREDA OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O AKCIJAMA OKO KUPRESA I O STANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA U KUPRESU¹

STAB
KUPREŠKOG BATALJONA
Broj:
Dne 29 septembar 1942 god.

**VRHOVNOM ŠTABU
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE
VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Stanje 1, 2 i 4 čete je redovno. U vezi našeg izvještaja br 64/42 od 26 o. m., da je 1 četa i 2 sa jednim bataljonom V NOU brigade izvršila prepad na neprijateljsku posadu u Kupresu, spaljena je veća količina neprijateljskog žita i nekoliko zgrada u neposrednoj blizini grada. Neprijatelj je osuo vatru iz mitraljeza, bacača i topova. Naši su se povukli bez gubitaka.

Noću između 26 i 27 o. m., Četvrta četa izvršila je prepad isto kao i ove dvije čete prošle noći. Spaljeno je dosta neprijateljskoga žita i jedan mlin.

Dobili smo izvještaj od naše obavještajne službe o stanju Kupresa. Jačina neprijateljskih snaga jeste: oko 400 ustaša, isto toliko milicionera-mještana, među kojima vlada veliko nezadovoljstvo; razoružavaju one koji su služili jugoslovensku vojsku. Civilno stanovništvo su počeli da raseljavaju, ali je to sada obustavljeno, te mislimo da nemaju kuda. Sada pozivaju u vojsku sve od 16—45 godina. Nije nam poznato radi čega, ali izgleda da je za rad, pošto prave betonska utvrđenja na izvjesnim tačkama oko grada. Naoružanje im je 2 topa, 4 minobacača, 4 teška mitraljeza i 15 p. mitraljeza. Municije imaju oko dva vagona.

Dobili smo isto izvještaj o bandi, da se nalazi u Kujači Perica Vasić sa 7 svojih bandita. Vojin Babić se isto odmetnuo sa nekoliko svojih izbjeglica. Ta dva bandita održavaju međusobno vezu, ali nisu u sastavu. Malovančane pozivaju u svoju bandu, ali su se vratili i onih 5 koji su bili otišli, jer nemaju šta jesti. Ova banda postaje sve opasnija i razoružali su našeg kurira koji se je vraćao iz Livna.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3449.

Kao što smo vas izvijestili u posljednjem izvještaju, neophodno bi bilo izvršiti akciju što prije, dok se banda nije organizovala.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Pol. komesar:
Mican Petričić

Za komandanta:
Zubić Špiro

BR. 79

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 30 SEPTEMBRA 1942 GOD. ŠTABU ŠESTOG KRAJIŠKOG ODREDA I ŠTABU PRVOG BATALJONA PRVOG KRAJIŠKOG ODREDA DA SPRIJEČE PRODOR NEPRIJATELJA PREMA BOSANSKOM PETROVCU¹

OPERATIVNI ŠTAB NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. sl. dne 30-IX-1942
u 12 časova

NAJHITNIJE

ŠTABU VI KRAJIŠKOG ODREDA
ŠTABU I BATALJONA I KRAJIŠKOG ODREDA

Položaj

Prema depeši štaba I bataljona I krajiškog odreda koja je otposlana sinoć u 20.20 časova izviješteni smo da su nepoznate neprijateljske snage uz pomoć 2 tenka i 1 blindiranog automobila prodrle do Pudin Hana. Dalje izvještaje ni na koji način nismo mogli dobiti a čujemo neke vijesti koje govore da je neprijatelj prodro u sam Ključ,² i da se sprema za dalje prodiranje.

U vezi toga određuje se da:

I bataljon³ do daljnjega, u svrhu suzbijanja neprijatelja i sprečavanja njegovog daljnjeg nadiranja, ima privremeno da potpadne pod komandu štaba VI krajiškog odreda.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3596.

² Neprijateljska motorizovana kolona jačine 770 domobrana i 600 Nijemaca prodrla je u Ključ 29 septembra, poslije dvodnevne borbe. Opširnije o tome vidi dok. br. 83 i 85.

³ Prvi bataljon Prvog krajiškog NOP odreda

Štab VI krajiškog odreda treba najhitnije da se stavi u vezu sa štabom III krajiške brigade i sa zamj. komandanta ovog štaba, drugom Slavkom.⁴

Stavlja se u zadatak VI krajiškom odred, III krajiškoj brigadi i 1 bataljonu I krajiškog odreda da na svaki način spriječe daljnje prodiranje neprijatelja, da kontrolišu i prekopaju cestu prema Petrovcu, i..... na taj način što će izvršiti detaljno prekopavanje ceste prema B.P.⁵ i postaviti zasjede, a isto tako i prema Mrkonjiću, na isti način. Na cesti treba postaviti nagazne mine, pa ako se ne može pred neprijateljska oklopljena kola, može se i za njihova leđa. Isto tako treba na svaki način presjeći odvojene neprijateljske snage koje su prodrle u oslobođenu teritoriju od njihovih glavnina i uništiti ih, i treba onemogućiti neprijatelju da u džep koji je napravio ubacuje svoje nove snage.

O situaciji koja je nastala na tom dijelu fronta treba najhitnije izvijestiti ovaj štab, i — ponavljamo — treba učiniti sve da se prodiranje neprijatelja zaustavi, a snage koje su već prodrle da se unište. Snagama koje se nalaze na tom dijelu fronta i koje su imale za zadatak da brane oslobođenu teritoriju treba da bude jasno da one u mnogome snose krivicu za ovo i ovakvo prodiranje neprijatelja koji pri ovome prodoru nije upotrijebio neke naročite jake snage, prema našim obavještenjima.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Osman,

Komandant,
na položaju

ŠTABU III KRAJIŠKE BRIGADE
ŠTABU I KRAJIŠKOG ODREDA
ŠTABU I BATALJONA I KRAJIŠKOG ODREDA

Dostavlja se znanja i ravnanja radi.
Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komesar,
Osman

Komandant,
na položaju

(M.P.)

⁴ Slavko Rodić
⁵ Bosanski Petrovac

BR. 80

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 30
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O REZULTATU NAPADA NA NEPRIJA-
TELJSKA UPORIŠTA STARA RIJEKA I STARI MAJDAN¹**

PREPIS

ŠTAB I KRAJIŠKOG ODREDA
Br. sl. Dne 30-IX-1942 god.

**OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOSANSKU
KRAJINU**

Izveštavamo vas da su snage IV bataljona ovog Odreda upale u Staru Rijeku. Zapaljene su sve zgrade u kojima su ustaše stanovale i 1 zgrada uprave rudnika Goldvin. Zarobljena su 4 ustaše. U rudnik Goldvin nije se moglo upasti, jer je isti miniran sa svih strana. Snage IV bataljona morale su se povući iz St. Rijeke, jer su naišli nepr. tenkovi i 2 satnije ustaša iz Ljubije.

Snage II bataljona izvršile su svoj zadatak i držale su zasjedu za vrijeme akcije našeg IV bataljona, samo su se malo prerano povukle iz zasjede.

Snage III bataljona izvršile su napad na Stari Majdan, ali nisu uspjele da ga zauzmu.

Zbog dolaska neprijateljskih tenkova i pješadije u pomoć napadnutim garnizonima, naše snage nisu uspjele da zadrže zauzete položaje, već su se povukle. Neprijatelj je imao osjetne gubitke u mrtvim i ranjenim. Naši gubici: 11 ranjenih drugova. Zaplijenjeno je nešto ratne spremne koja se prebrojava.²

I poslije ove akcije neprijatelj i dalje drži St. Majdan, St. Rijeku i Ljubiju.

Uništen je 1 tenk, a 1 je teško oštećen.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Dim. Bajalica, s.r.³

Zamj. komandanta,
Pet. Vojnović, s.r.⁴

Br. 553/42

Ovjerava prepis,

(M.P)

(Potpis nečitak)

Sek.

¹ Prepis originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3531.

² Opširnije o ovim akcijama vidi dok. br. 201.

³ Dimitrije Bajalica

⁴ Petar Vojnović

BR. 31

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 30
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O DIVERZIJAMA NA PUTU KOD IVANJ-
SKE I BLATNE**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. [ZA BOSANSKU] KRAJINU
Br. 556

OD 2-X-

STAB
I KRAJIŠ. NARODNO-OSLOBODILAČKOG
[N.O.] PARTIZANSKOG ODREDA
BR. 51

a. a.

DNE 30. IX. 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

Položaj

U noći 28/29 jedna desetina III čete II bataljona ovoga Odreda zapalila je most na riječici Glodini s onu stranu (na lijevoj obali) Une. Most nije potpuno uništen ali je onesposobljen za upotrebu. U toku iste noći ista desetina minirala je put koji vodi od Ivanjske prema Otoci. Na putu gdje [je] živ saobraćaj neprijateljske kolije¹ postavljene su male mine od 2 kg. Ujutru su naišla troja kola: bilo je žrtava i štete ali se nije ništa moglo iskoristiti uslijed neposredne blizine neprijatelja.

28 o.mj. jedan vod III čete II bataljona ovog Odreda otvorio je iz zasjede napravljene u zidinama kod Blatne vatru na 14 neprijateljskih kamiona koji su išli od Bihaća preko Cazina za Bos. Novi lijevom obalom Une. Borba je bila kratka. Nismo imali žrtava. Kod neprijatelja, naročito u kamionu koji je bio izložen vatri našega puškomitraljeza, nastala je velika pometnja, čulo se je pomaganje i kuknjava ranjenika. Nije se moglo utvrditi gubitak neprijatelja jer se je pod zaštitom tenkova, topova i bacača povukao u pravcu Novoga, odvučavši sa sobom i ranjene.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. politkomesara:
Roca²

Komandant:
Milorad³

¹ Komora od više kola

² Uroš Bogunović

³ Milorad Mijatović

BR. 12

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 30
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O REZULTATU DIVERZIJE NA PUTU
PREMA IVANJSKOJ**

ŠTAB
I KRAJIŠ. NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA

BR. sl

DNE 30 IX 1942 G.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
BR. 556
OD 2-X-1942

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

Položaj

U noći 29/30 snage III i IV čete II bataljona izvršile su demonstrativan napad na Novsku Planinu i Suhaču. Neprijatelj je otvorio žestoku vatru artiljerisku, ali nismo imali žrtava.

Naša je patrola konstatovala da su neprijateljski transporti upućeni putem prema Ivanjskoj nagazili na naše mine (sedam smo postavili mina od 2 kg). Poznaju se tragovi krvi a ima i otpadaka od kola, sanduka i raznog drugog materijala.

Prema podacima jednog očevica iz Banije nadopunjujemo raniji izvještaj o akciji zasjede III čete II bataljona,¹ koja je, kako smo već izvijestili, dočekala u zasjedi 14 neprijateljskih kamiona. Pomenuti očevidac priča da je bio u Bos. Novom kada su Nijemci iznijeli 12 mrtvih. Dalje nije mogao gledati jer su ga Nijemci primjetili i otjerali, ali je čuo da je mrtvih bilo oko 30.

Pomenuti kamioni su se vraćali iz Bihaća kamo ih je otišlo, prema podacima, 28 natovarenih cementom za fortificiranje periferije Bihaća. Uz svaki kamion bila su po dva Nijemca.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polkom:
bolestan

Komandant:
Milorad²

¹ Vidi dok. br. 81.
² Milorad Mijatović

BR. 33

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 30
SEPTEMBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O PRODORU NEPRIJATELJA U KLJUČ**

ŠTAB VI K.N.O.P. ODREDA
30.IX.42 god.
Sl.

PREPIS

DRUGARSKOM OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Izvještavamo vas da je juče oko 10 časova prije podne neprijatelj sa motorizacijom provalio u Ključ. Neprijatelj je napadao, kako smo dobili obavještenja, u jačini od 770 domobrana, koji su uglavnom domoroci, sa njima je također učestvovalo 600 Nijemaca.

Borba je otpočela 27 o. mj. u 17 časova i vodila se do juče, dok neprijatelj nije prodro u Ključ.¹ Neprijatelju je uspjelo prodrijeti uslijed znatne tehničke nadmoćnosti.

Također smo primili obavještenje da se u Prijedoru i Ljubiji nalazi 6000 Nijemaca. Obaviješteni smo da su [se] neke jedinice III K. brigade povukle i izgubile vezu sa njihovim štabom, pošto je neprijatelj vršio na njih ofanzivu. Ovaj čas dobili smo izvještaj da su neke snage III brigade zauzele položaj oko Donjeg Ribnika.

Izvjescni dio naših snaga ostao je neprijatelju iza leđa, pošto je on uspio da prodre samo uz cestu. To mu je omogućila motorizacija. Mi smo izdali naređenje da naše snage, tj. štabovi bataljona, prikupe svoje jedinice i sa istima brane daljnje prodiranje neprijatelja u pravcu: Čađavica, Ribnik, Bravsko i Sanica. O svim promjenama obavijestili smo Operativni štab u Jajcu, a i dalje ćemo obavještavati o svima promjenama.

Štab ovoga odreda nalazi se u Crkvenome.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. pol. komesara:
Dušan²

Komandant
Drago³

¹ Jedinice Prve krajiške brigade oslobodile su Ključ 28 jula 1942 godine. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 60 i 66.

² Dušan Misirača

³ Drago Mažar

BR. 84

SPISAK POGINULIH PARTIZANA DRUGOG BATALJONA ČETVIRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE OD OSNIVANJA BRIGADE DO 30 SEPTEMBRA 1942 GODINE¹

SPISAK

partizana IV N.O.U. brigade poginulih od osnivanja brigade do 30 septembra, II bataljon

R. br.	Ime i prezime	God.	Zanim.	Odakle je	Gdje je poginuo	Kada je poginuo	Sahranjen ili nije
1	Mato Milić KPJ	31 g.	podof.	Bjelice	Hadžići	4 jula	Nije
2	Nedeljko Gazivoda	18 g.	rad.	Rijeka Cr.	.	.	.
3	Miloš Jovanović	28 g.	selj.	Donji Zagarač	.	.	.
4	Dušan Pavlović KPJ	20 g.	.	Paštrov.	Lepenac	5 jula	.
5	Petar Strugar	32 g.	.	Meterizi	Bugojno	17 jula	Kod Bugojna
6	Djordjije Lopičić	32 g.	prof.	Cetinje	.	.	Nije
7	Zagorka Ivanović KPJ	19 g.	djak	.	.	.	.
8	Jovan Janković Skoj	21 g.	selj.	Češljari	.	.	.
9	Mitar Mitrović Skoj	24 g.	zanat.	Paštrov.	.	.	.
10	Andelija Mićunović Skoj	19 g.	dom.	Velestovo	.	.	.
11	Milka Milanović Skoj	19 g.	.	Gacko	.	19 jula	Kod Bugojna
12	Savo Gazivoda	29 g.	selj.	Rvaši	.	21 jula	Nije
13	Pero Ražnjatović Skoj	18 g.	krojač	Crnojev. Rijeka	.	.	.
14	Božo Radulović	26 g.	selj.	Komani	Tihomišlje	23 jula	.
15	Ljubo Pejović	26 g.	stud.	Cetinje	.	.	.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2798.

R. br.	Ime i prezime	God.	Zanim.	Odakle je	Gdje je poginuo	Kada je poginuo	Sahranjen ili nije
16	Senka Miković Skoj	23 g.	dom.	Paštrov.	Kupres	12 aug.	Nije
17	Vasilije Popivoda	31 g.	selj.	Bjelica	.	14 aug.	.
18	Danica Popović KPJ	19 g.	djak	Cetinje	.	.	.
19	Vaso Vujović Skoj KPJ	18 g.	dom.	Donji Zag.	.	.	.
20	Dušan Petričević	30 g.	selj.	Meterize	Kupres	.	.
21	Spasoje Martinović	35 g.	selj.	Meterizi	Kupres	.	.
22	Je ena Ivanović Skoj	16 g.	dom.	Crmnica	Kupres	.	.
23	Jagoš Vujović	35 g.	dom.	Mikulčići	.	.	.
24	Branko Popović	26 g.	selj.	Kazanci	.	.	.
25	Ilija Bajranović Skoj	17 g.	.	Crmnica	.	.	.
26	Danica Mijović KPJ	20 g.	dom.	.	.	.	.
27	Pavle Vujačić Skoj	20 g.	krojač	.	.	.	.
28	Nikica Strugar KPJ	26 g.	selj.	Rvaši	.	.	.
29	Boško Petričević Skoj	18 g.	selj.	Meterizi	.	.	.
30	Anduša Petričević Skoj	21 g.	dom.	.	.	.	.
31	Dušan Vujović Skoj	18 g.	djak	Amerika	.	.	.
32	Mišo Djurašković KPJ	23 g.	selj.	Očevići	.	.	.
33	Vlado Kraljević Skoj	22 g.	.	Drušići	.	.	.
34	Stanko Lopičić	30 g.	učit.	Gor. Ceklin	.	.	.
35	Veljko Janković Skoj	17 g.	selj.	Ceklin	.	.	.

R. br.	Ime i prezime	God.	Zanim.	Odakle je	Gdje je poginuo	Kada je poginuo	Sahranjen ili nije
36	Vlado Gardašević Skoj	22 g.	djak	Nikšić	Kupres	14 aug.	Nije
37	Seja Gardašević kand.	17 g.	dom.	Čevo	.	.	.
38	Kole Jablan KPJ	30 g.	činov.	Dobrsko S.	.	.	.
39	Djoko Jablan	35 g.	selj.	.	.	.	.
40	Blažo Milanović	25 g.	učit.	.	.	.	.
41	Musa Vujanović Skoj	19 g.	selj.	Meterizi	.	.	.
42	Mirko Vukmirović Skoj	16 g.	.	Ceklin	.	.	.
43	Mašo Brguljan KPJ	35 g.	.	Škaljari	.	.	.
44	Dušan Ražnjatović	26 g.	djak	Podgorica	.	.	.
45	Dejan Spasić Skoj	20 g.	djak	.	.	.	.
46	Vukosava Marković Skoj	21 g.	dom.	D. Zagarač	.	.	.
47	Djuro Radulović	30 g.	radnik	Komanl	.	.	.
48	Risto Otašević	27 g.	selj.	D. Zagarač	.	.	.
49	Novak Petričević KPJ	28 g.	selj.	Meterizi	ranjen Kupres	.	Glamoč
50	Darinka Mitrović KPJ	19 g.	dom.	Paštrovići	Lepenica	5-VII	Vukovsko
51	Vojo Djurašković	25 g.	djak	Cetinje	Bugojno	17-VII	Nije
52	Djokica Vujanović Skoj	20 g.	selj.	Podgorica	.	21-VII	.

Komesar,
Mitar Bakić

Načelnik,
Ljubiša Urošević

Komandant,
Peko Dapčević

BR. 85

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA »PETAR ŠKUNDRIĆ«
PRVOG KRAJIŠKOG ODREDA OD SEPTEMBRA 1942 GOD. OPE-
RATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O
PRODORU NEPRIJATELJA U KLJUČ**

ŠTAB I BATALJONA »PETAR ŠKUNDRIĆ«
I KRAJIŠKOG NOP ODREDA

TELEFONSKA DEPEŠA
(Šifra O. S. br. 14)

Prema izvještaju članova ovog štaba koji se nalaze na terenu, kao i dopisu bataljona »Zdravko Čelar« VI odreda, fašisti su prodrli sa motorizacijom i jakom pješadijom u Ključ, i sada su tamo. Tenk je išao do Paunovca i vratio se.

Bataljon »Zdravko Čelar« nalazi se ispod Paunovca i drži desno krilo ceste za Bravsko i lijevo krilo ceste prema Sanici, pa do Donjeg Budelja.

Snage ovog bataljona su na Korjenovu.

Veze sa III krajiškom brigadom nema.

Kurirska veza sa bataljonom »Zdravko Čelar« ima. Fašisti drže cestu prema Ključu do Vojića i lijevu srtanu ceste Sanica — Ključ do Ramića.

Ovo je stanje sinoć u 20 časova.

(M.P.)

Primljeno 31²-IX-1942 u 4.05 čas.
(Potpis nečitak)

¹ Ključ je oslobođen 28 jula 1942 god. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 60 i 66.

² Omaškom napisano 31 umjesto 30.

BR. 86

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORSKE I PR-
VE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 1 OKTOBRA
1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O
KONCENTRACIJI NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA PROSTORU
KONJIC—MOSTAR I O NAPADU NA BUGOJNO¹**

OPERATIVNI ŠTAB
V i X HERCEGOVAČKE
UDARNE BRIGADE
1 oktobar 1942
u 23 časova

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZAN-
SKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Vaše naređenje od jučer i depeša od danas primljena je i u svemu će se po njoj postupiti.

Već nekoliko dana primjećuje se pojačavanje talijanskih garnizona od Mostara do Konjica. Ovog momenta dobili smo izvještaj iz Jablanice da se 10.000 Talijana sa 15 tenkova koncentrisalo u Jablanici, Rami, Ostrošcu i Konjicu i da će sutra pokušati koncentrični napad na ovu teritoriju. Ovo je izvještaj preko partije, dosad su svi bili tačni, pa i ovaj mogao [bi] biti vjerovatan.

Komanda trupa koje operišu oko Donjeg Vakufa² bila je naredila da jedan naš bataljon ruši drum Bugojno — Kupres i spriječi prodor neprijatelja tim pravcem. Večeras smo izvješteni da je sa tim zadatkom sinoć u 24 časa otišao Kupreški bataljon.

IV operativna zona izvijestila nas je izvještajima od 1 ov. mj. da oni imaju svoju jednu četu na Okičju istočno od Šujice i da će možda i cio bataljon prebaciti na prostor Kumovića Košare — Bukvićeve Košare sa zadatkom sprječavanja prodora neprijatelja Duvno — Kupres.

Po Vašem naređenju od 30 ov. mj. V brigada je trebala da se rokira u predio Komar—Donji Vakuf i da uhvati vezu sa IV brigadom i Krajiškim odredom³ oko Vakufa i sela Gradine. Naša brigada je trebala sa gro snaga da se rokira Bugojnu, ostavljajući najmanji mogući dio snaga oko Prozora uz kontrolu Rame i Jablanice, a po depeši od danas naredili ste da uputimo jedan bataljon u Ravno.

Bataljoni V brigade upućeni su u naređenom pravcu. Drugi bataljon X hercegovačke brigade upućen je u Ravno koji će imati

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2976.

² Odnosi se na Operativni štab za Bos. Krajinu

³ Trećim krajiškim NOP odredom

jednu četu u Kurozebu i Kičelju (4 km istočno od Šujičkog Polja) sa zadatkom da spriječi svako nadiranje neprijatelja pravcem Duvno—Paklina Planina—Kupres, uz izviđanje sa najmanjim dijelovima i ka samome Kupresu preko Crnog Vrh, održavajući i tijesnu vezu sa IV operativnom zonom. III bataljon ove brigade sa Prozorskim bataljonom⁴ kontroliše teren Dugog Polja, Doljanke, Rame i čitavog terena do Bitovnje, rušeći neprekidno prugu Mostar — Konjic — Sarajevo. I bataljon X brigade je u rezervi Prozor — Pidriš.

Preduzeli smo sve mjere izviđanja i postavljanja dubokih i uzastopnih zasjeda u cilju razbijanja neprijateljskog nadiranja.

Sve teže bolesnike danas ekspedujemo za Centralnu bolnicu.

Ukoliko bi jače neprijateljske snage od Bitovnje i Vranice one-mogućile nam opstanak u tome prostoru, mi bi se vjerovatno prebacili ka prostoru Travnik—Donji Vakuf, a ako to bude nemoguće za X brigadu, onda bi ona cijela ili možda njeni dijelovi oslonili se na snage IV operativne zone preko Šujice i Malovana.

Bataljoni V brigade noćas napadaju Bugojno u cilju olakšavanja pada Vakufa, a ako bude mogućnosti, i u cilju zauzimanja Bugojna. Jači prepadi vrše se i u pravcu Travnika, kao i na putu Travnik—Bugojno.

Dijelovi hercegovačke brigade 30. ov. mj. ujutro razrušili su prugu između Rame i Ostrošca, srušili jedan voz bacivši lokomotivu i nekoliko vagona u provaliju i pri tome ubili jednog zločinca, starog mostarskog policajca. Saobraćaj je ukočen za dva do tri dana.

Održavamo tijesnu vezu sa trupama IV operativne⁵ i sa Operativnim štabom kod Donjeg Vakufa.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab:
Vlado Šegrt
Rade Hamović
Rad. Babić

P. S. 29. ov. m. dijelovi II bataljona X brigade vratili su ustaše koje su pokušale od Kupresa proći za Duvno. Naših gubitaka nije bilo. Ustaše su 3 ubijene i nađene, a za ostale gubitke njihove ne znamo.

Objekte brigade nemaju ljekara. Nužno bi bilo da nam se jedan uputi, po mogućstvu drug Papo⁶.

Za štab,
Rade

⁴ Prve (Desete) hercegovačke brigade

⁵ Odnosi se na jedinice koje su bile pod komandom Četvrte operativne zone Hrvatske.

⁶ Dr Izidor Papo

BR. 87

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA ČETVRTE KRAJISKE NOU BRIGADE NA DAN 1 OKTOBRA 1942 GODINE¹

Stanje IV N. O. P. K. U. brigade na 1-X-1942 g.

I — BROJNO STANJE LJUDSTVA:

		Štab brig.	Intend.	Sanit.	Pion. vod.	I bataljon	II bataljon	III bataljon
po spisku	muških	39	4	7		337	356	379
	ženskih			4				
u rashodu	muških					10	35	15
	ženskih							
na licu	muških	39	4	7		327	321	364
	ženskih			4				

II — KOLIČINA I VRSTA NAORUŽANJA:

		Čega	Štab brig.	Intend.	Sanit.	Pion. vod.	I bataljon	II bataljon	III bataljon
puška	jugosl.		30	4			288	296	309
	italij.		5				5	7	13
	franc.						10	1	13
teški mitraljezi	„Š. Loze“		1				1		1
	„Breda“						1	2	1
puško-mitraljezi	„Zbroj“		1				8	8	6
	„Breda“						1	2	5
	„Šoša“						1		
bacača teških							1		
pištolja			11	3			25	27	21

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3320.

III — KOLIČINA MUNICIJE:

Kakve		Štab brig.	Intend.	Sani- tet	Pion. vod.	I	II	III
		bataljon						
za puške	jugosl.	1.280	160			13.130	10.000	9.360
	italij.	250				326	670	400
	franc.					450	40	344
za teški mitraljez	„Š. Loze“					1.060		400
	„Breda“					480	1.120	400
za puško mitraljez	„Zbroj“	300				1.950	2.400	1.300
	„Breda“					480	700	750
	„Šoša“					280		
za bacače						10		
za pištolje		150	30			205	300	220

IV — BROJNO STANJE KONJA:

Kakvih		Štab. brig.	Intend.	Sani- tet	Pion. vod.	I	II	III
		bataljon						
tovar.	jahaćih	3					2	1
	za kuhinju	3				11	10	9
	za b. komoru							
	za prateća oruđa					6	4	2

Zamj. politkoma,
M. Trninić*

(M. P.)

Zamj. komandanta,
Cvijo Oraščić*

* Milan Trninić

* Poginuo za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive, 1943 godine.

BR. 88

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE SAN-
DŽAČKE NOU BRIGADE ZA RASPORED I SMJEŠTAJ
JEDINICA¹**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU
dne 2 oktobra 1942 g.

ŠTABU III SANDŽAČKE BRIGADE

na položaju

1) Jedan bataljon sa više lakih automatskih oružja uputite da zauzme položaj oko Kovačevca. Tamo treba da se stavi na raspoloženje II proleterskoj brigadi. On će tu ostati vjerovatno do noći 4/5 t. mj. kada treba da vam ga uputi II proleterska.

2) Sa vašim snagama osmatrajte pravac Podrašnica—Štrbina—Mliništa, s tim da naprijed budu samo manji izviđački dijelovi. Glavninu vaših snaga razmjestite na predjelu Medna—Pecka, s tim da od četnika očistite selo Vrbljani. Prema tome bolje je da od samog početka uputite jedan bataljon u Vrbljane.

3) Vaša ogromna komora neka se smjesti u Bjelovini.

4) Štab brigade sa jednim bataljonom neka se smjesti u selu Carevac. Napominjemo vam da na ovoj prostoriji nećete dugo ostati (2—3 dana), prema tome se i upravljajte.

5) Izvijestite nas preko Mliništa o vašem rasporedu.

6) Haubice razmjestite u blizini Štaba brigade i dobro ih zamaskirajte.

7) Put temeljito porušite.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komndant,
Kosta²

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3591.

² Kosta Nađ

BR. 19

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. DRUGOJ KRAJIŠKOJ
NOU BRIGADI ZA POKRET I SMJEŠTAJ JEDINICA NA PRO-
STORIJI MUJDŽIĆI — ČITLUK — BRĐANI¹**

OPERATIVNI STAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU
dne 2 oktobra 1942 godine

II KRAJIŠKOJ²

Nemamo snaga da vam uputimo za pojačanje. Vi bi trebali do mraka 3. t. mj. da držite liniju Šibenica—Hum—Kosa. S ove linije noću 3/4 povucite se sa cijelom brigadom pravcem Skela—Bravnica—Šedinac Han—Močioci i rasporedite se na prostoriji Mujdžići—Čitluk—Brđani, gde ćete dobiti daljna naređenja.

Pri prolazu kroz sva ta mjesta trebate politički da djelujete.

Napominjemo vam da se u Šedincu Hanu kao i oko Jezera — Volara i Šipova nalaze naši magacini koje ćemo evakuisati dalje. Ovo vam stavljamo do znanja, da ne bi na ovim magacinima došlo do kakve pljačke.

Marš na označenu prostoriju ne mora se izvršiti u toku jedne noći. Glavno je da se noću 3/4 prebacite na zapadnu obalu Vrbasa.

IV P.U. brigada³ prebaci će se u Šedinac Han, s tim što će noću 2/3 doći na Čusinu i zauzeti položaje za eventualni vaš prihvati.

IV P.U. brigada i III K. odred osmatraće komunikaciju Jajce—D. Vakuf.

Nastojte da se vaše ljudstvo u toku dana 3 t. mj. po mogućnosti ne angažuje u borbama, da se ne bi umorilo a zadržavajte više neprijatelja u dubinskim zasjedama.

Ovo sve imate da se izvrši u redu, a vaša brigada, tj. štab, treba da bude u Brđanima.

Po dolasku na označenu kantonmansku prostoriju upućujte jača izviđačka odjeljenja pravcem Dragnić Podovi—Podgorija, gdje se vežite sa jedinicama IV bataljona I proleterske brigade.

Po dolasku u Brđane uhvatite vezu sa nama preko straže naše na Mliništima.

Izvištavajte nas hitno o svim promjenama kod vas na terenu.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komandant,

Kosta

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3589.

² Dopisano rukom

³ Četvrta krajiška NOU brigada

P. s.

U slučaju potrebe vi trebate intervenisati u korist IV brigade, kao i II proleterske koja će za sada biti na vašem lijevom krilu: Majdan—Trnovo.

III sandžačka biće na predjelu Štrbina—Medna.

BR. 90

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVE KRAJIŠKE
NOU BRIGADE ZA PRIPREMU NAPADA NA KLJUČ¹**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P i D.V.
ZA BOSAN. KRAJINU
dne 2 oktobra 1942 g.

ŠTABU I KRAJIŠKE BRIGADE

na položaju

1) Sa vašom brigadom odmaršujte u pravcu: Medna — G. Ribnik (Danilovići), gdje se povežite sa štabom VI k. odreda, I proleterskom i III k. brigadom. Vaše tri brigade sačinjavaće jednu udarnu grupu za operacije na sektoru Ključ — San. Most.

2) Pravac Podrašnica — Štrbina osmatraće III sandžačka brigada.

3) Maršrutu vi odredite, ali mi mislimo da za jedan dan možete stići u Ribnik. Logorujte u Crkvenom.

Napominjemo vam da ću na sektor Ključa doći i ja za rukovođenje operacijama, no prije mog dolaska pohvatajte vezu sa svima jedinicama, ispitajte situaciju i u saglasnosti sa drugovima možete i prije mog dolaska preduzeti akcije u cilju likvidacije neprijateljskih snaga u Ključu itd.²

4) Povezanost u akcijama mora biti obezbijeđena.
Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komandant,
Kosta³

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2896.

² Prva proleterska brigada sa Šestim krajiškim odredom ponovo je oslobodila Ključ 7 oktobra. Vidi dok. br. 107.

³ Kosta Nad

BR. 91

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA PRVE KRAJIŠKE NOU
BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU
NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BORBAMA NA
KRASULJAMA**

OPERATIVNOM ŠTABU

Položaj

Jučer je jedna četa bataljona »Zdravko Čelar« pokušala da zauzme položaje na Krasuljama, ali je banda¹ zauzela te položaje, jer su fašisti nadirali iz Ključa. Snage bataljona »Zdravko Čelar« nalaze se prema Ramićima i Bajeru.² Po dopisu bataljona »Zdravko Čelar« potrebno je da naš bataljon pročisti Krasulje i da uhvati vezu sa Drugim bataljonom VI Kr. odreda, koji se nalazi sa onu stranu Krasulja do rijeke Sane. Uspostavom veze sa II bataljonom VI Kr. odreda fašisti su otsječeni i onemogućena [im] veza sa Ključem. Naše brigade vode jaku borbu sa fašistima³. Rezultati nepoznati. Sa III brigadom nije uspostavljena veza.

Štab I bataljona »Petar Škundrić«

Telefonska depeša primljena od Štaba I bat. I. K.N.O.P.O.
2. X. 42 u 15 h.

Prepis poslan drugovima:

Kosti⁴, Slavku⁵, Starom⁶ i Osmanu⁷.

¹ Cetnici

² Na karti 1:100.000 ovo mjesto nije pronađeno.

³ Odnosi se na borbe oko Ključa. Vidi dok. br. 107.

⁴ Kostar Nađ, komandant Operativnog štaba za Bosansku Krajinu

⁵ Slavko Rodić, zamjenik komandanta Operativnog štaba za Bos.
Krajinu

⁶ Đuro Pucar, sekretar Oblasnog komiteta za Bosansku Krajinu

⁷ Osman Karabegović, politički komesar Operativnog štaba za Bosansku Krajinu

BR. 92

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O PRODORU NEPRIJATELJA U PRAVCU JAJCA

DRUGARSKOM

OPERATIVNOM ŠTABU ZA B. K.

Izvještavamo druga komandanta da je situacija na terenu ove brigade sljedeća:

U 11 časova, po izvještaju III bataljona i druga Đurina¹, naš III bataljon je vodio borbu i pod pritiskom daleko nadmoćnijeg neprijatelja povukao se na položaje kod sela Grdova, te po izvještaju istog naglašava se da će biti teško održati i ove položaje, u kom će se slučaju povući na Vijenac. Naš I bataljon držao je položaje kod Božikovca i iznad Karaule na cesti, ali se zbog situacije II bataljona morao povući. Situacija je bila sljedeća:

Neprijatelj je jačim snagama napadao Karaulu i Gostilj, koje su snage I i II bataljona zadržavale i nanosile mu gubitke. Jedna jača neprijateljska kolona vršila je napad na bok II bataljona od Ponira, kojim je manevrom I i II bataljon prisiljen na povlačenje; ista kolona je produžila put prema Kruščici, pred koju smo hitno uputili jednu četu I bataljona, ukoliko ista bude stigla na vrijeme. Još više desno preko Dnoluka² primjećeno je bacanje raketli bijelih, te izgleda da je s neke druge strane kretala neka druga kolona koja od nas nije mogla biti osmotrena.

Prema ovome neprijatelj nesmetano zalazi pozadi naših snaga i nesmetano može da se spusti u Jajce ukoliko niste bacili neke snage u pravcu Ponira i još više sjeverno, kao i u pravcu Šibenice. Ovoga momenta na položajima kod sela Grdova naš III bataljon vodi borbu sa neprijateljem, čuje se jaka pješadiska vatra.

Molimo drugarski štab da nas najhitnije obavijesti šta da radimo ukoliko se neprijatelj spusti u Jajce preko Ponira i Šibenice, i ukoliko uspije da potisne i naš III bataljon³.

Izvijestite i IV proleterku brigadu o ovoj situaciji a i mi ćemo to učiniti.

Naše snage trče da sustignu neprijatelja i da mu presijeku put ka Jajcu ukoliko im to uspije, jer se neprijatelj, prema bacanju raketla, nalazi u Dnolucima i još dalje.

¹ Đurin Predojević, zamjenik komandanta Druge krajiške brigade

² Vjerovatno se odnosi na Dnolučku Planinu.

³ Neprijatelj je zauzeo Jajce 6 oktobra 1942 godine.

Mi zauzimamo sljedeće položaje: I bataljon Stare Kuće prema cesti i Dnolučku šumu, II bataljon u pokretu prema Kruščici, treba da posjedne položaje iznad Kruščice, i prema tome mi smo napustili položaje iznad Karaule i Gostilja, sa kojih će položaja neprijatelj vjerovatno polako za nama krenuti.

Hitno nam pošaljite naređenje. Mi ćemo biti u Biokovini ili u Starim Kućama.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Niko⁴

Komandant,
Ratko⁵

2-X-1942 g 16.30 h Brvanci

BR. 93

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA DRUGE KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTA-
BU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BORBI KOD SELA
VRLJAJ I KOMAR I ZAHTJEV ZA SLANJE MUNICIJE¹**

Ko piše Štab III batalj. II. K.U.B. Odakle s. Grdovo
Kome Operativnom štabu Gde Jajce
O. Br. službeno datum 2 oktobar 1942 god., čas min.
Karta razmere 1: _____

1) Kako smo vodili borbu u mjestu selo Vrljaj i Komar sa neprijateljem u jačini od 1500 ustaša i nešto Nijemaca².

Neprijatelj je imao više od 100 mrtvih i oko 200 ranjenih, naši gubici su do sada 2 mrtva i 7 ranjenih.

2) Povukli smo se u selo Grdovo, a zaštitu smo ostavili na koti 1287 Radalje.

⁴ Niko Jurinčić
⁵ Ratko Martinović

¹ Original se nalazi u arhivi CK SK BiH.

² Odnosi se na borbu sa neprijateljem koji je prodirao prema Jajcu. Vidi dok. br. 92.

3) Povukli smo se iz razloga što nam je nestalo municije, prosječno 5 do 10 metaka po partizanu, teški mitraljezi su sa 80—100 kom. po mitraljezu, takođe bi bilo potrebno bombi ako bi bilo.—

4) Prema gore navedenom i već traženom municija je potrebna
HITNO.

Drugarski pozdrav

S. F. S. N.

Politkomesar
Milan³

Komandant
Mladen⁴

P. S. Preko štaba Brigade [ne] obraćam se iz razloga toga što nemam veze sa istima.

BR. 94

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O PRODORU NEPRIJATELJA U SANICU I BORBAMA NA PUTU IZMEĐU GRČKE GRADINE I BUNAREVA¹

Š T A B
3 KRAJ. N.O.U. BRIGADE
2 oktobra 1942 g.
položaj

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA N.O.P. i D. VOJSKE

Obaviješteni smo da nam je upućeno naređenje (koje još nismo dobili) da sa brigadom napadamo neprijatelja koji prodire prema Mrkonjiću. 1 ovoga mjeseca posjeli smo bili kote Klokotovca i Međedaka do iznad Krivokuća sa glavnim zadatkom da neprijatelja napadamo s leđa. Međutim, istog dana uveče obaviješteni smo da je neprijatelj prodirao za Sanicu i tenkovima već pokušavao nadirati i preko Paunovca za Bos. Petrovac, pa smo u vezi s tim, kao najbliža brigada tome sektoru, donijeli odluku i našu brigadu u toku noći prebacili pod Paunovac, odakle ćemo preduzeti dalje akcije prema Ključu² i Vrhpolju. O ovome obavijestili smo komandanta Operativnog štaba za Bosansku Krajinu, ali kurira još nismo dobili.

³ Milan Vrhovac
⁴ Mladen Obradović

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3322.

² Vidi dok. br. 107.

Poslije napada neprijatelja na Kadinu Vodu sa 3-ćom proleterskom sandžačkom brigadom nismo imali nikakve veze, a kuriri su nam se vratili narednog dana izvještavajući nas da ih nisu mogli naći na starim položajima niti u Manjači.

Od Grčke Gradine pa do Bunareva vodili smo borbu sa neprijateljem, gdje smo borbu prekinuli, jer je neprijatelj sa tenkovima i pješadijom u kamionima već bio prodro do više Sitnice, te smo se tako morali prebaciti na cestu Ključ — Čađavica, ali je neprijatelj iz Ključa već bio na toj cesti, te ni na tome mjestu nismo mogli spriječiti prodor neprijatelja.

O našim akcijama na novom položaju izvještavaćemo Vas, pa molimo za dalja naređenja u vezi sa situacijom na ostalim frontovima.

Imamo saradnju sa I i VI kraj. odredom.

Uz drugarski i borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
otsutan

Komandant
Karanović³

BR. 95

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O UPUĆIVANJU SLUŠALACA NA VOJNO-POLITIČKI KURS

Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. 35

DNE 2-X-1942 GOD.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Na vojno-politički kurs, koji će početi pri tome štabu 4 o. m., šaljemo sljedeće drugove:

- 1— Salića Milana, komandira III čete II batalj.
- 2— Erceg Pero, komandir IV čete II bat.
- 3— Višekruna Radivoj, vodnik II čete II bat.
- 4— Simu Mandića, iz I bat. (zamj. komandira IV čete)

³ Nikola Karanović

- 5— Danu Racu, iz I bat. (zamj. komandira I čete)
- 6— Jarića Miladina, iz III bat. (vodnik 1 čete)
- 7— Rodića Dragana, iz III bat. (zamj. komandira II čete)
- 8— Milana Radujka, iz III bat. (vodnik III čete)

Svi gore navedeni drugovi dobri su borci i odani su narodno-oslobodilačkoj borbi. Drugovi ne raspolažu sa dovoljno vojničke stručne spremnosti.

Drug Salić Milan je član Partije, teoretski vrlo slab i kao starješina je previše mlak.

Drug Erceg Pero je kandidat Partije, teoretski slab, ali može se očekivati s obzirom na njegovu odanost.

Višekruna Radivoj je član Partije, teoretski slab, kao starješina mlak.

Simo Mandić je član Partije, teoretski priličan, dobre je partijnosti, samoinicijativan.

Dane Raca je član Partije, teoretski slab, slabe partijnosti, kao starješina je mlak i neozbiljan među vojnicima, ali isti se popravlja.

Jarić Miladin je kandidat Partije, teoretski je slab, vrlo ozbiljan i kao starješina dobar.

Rodić Dragan je član Partije, teoretski je priličan, dobre partijnosti, ali je još mlad i neiskusn, inače obećava sa svojim radom naprednost.

Milan Radujko je kandidat Partije, dobar starješina, ima smisla i za teorisku izgradnju.

Svi pomenuti drugovi su mladi i nisu imali prilike da dosada žive partijskim životom, ali ulaskom u brigadu osjetila se kod njih volja za rad i sad tek uviđaju odgovornost koja se postavlja pred njih. Kritiku primaju i otklanjaju mane dosadašnje.

Sa borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
N. Kotle¹

Za polit. komesar
M. Trninić²

Komandant
Mil. Morača³

(M.P.)

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. (sl.) 563

OD 5/X — 1942

Prepis dostavljen polit. komesaru škole
za vojne rukovodioce Benakovac.

a.a.

¹ Nikola Kotle
² Milan Trninić
³ Milutin Morača

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ŠESTOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA OD 2 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTA-
BU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU JEDI-
NICA NA SEKTORU KLJUČ—VRHPOLJE I KLJUČ—SITNICA¹**

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE ZA BOS. KRAJINU

Drugovi, obavještavam Vas o sljedećem:

1) Snage našeg odreda² nalaze se u sljedećem stanju i sa zadatkom. I bat. nalazi se prema Sanici. Ima zadatak da spriječi prodiranje neprijatelja prema Sanici. Sanica je u našim rukama³. Bataljon je kompletan. II bat. nalazio se do danas na Hripavcima i ostalim selima iznad Peći. Imao je zadatak da onemogući pokret neprijatelja cestom Kjuč—Vrhopolje. Noću između 1 i 2 ov. m. prebacio je taj bat. na Ljubinj. Pl., jer je neprijatelj počeo izlaziti na Ljubinje i pljačkati žito. Neprijatelj je zaposjeo i Želin nad Ključem. Imaju zadatak protjerati neprijatelja sa Želina, tu ostaviti osiguranje, koje će štititi sela i onemogućiti izvlačenje neprijatelja na Ljubinj. Planine. Druge dvije čete toga bat. imaju se vratiti na stare položaje i onemogućiti kretanje nepr. cestom Ključ—Vrhopolje. Od III-eg bat. imamo samo Sokolov[sku] čet, koju smo povukli u D. Ribnik. Ona sa još jednom četom koju smo formirali drži položaje: Jarice (nad Ključom), Zableće, Bašinjaču i Petrovića Gaj, sa zadatkom da onemoguće pokret neprijatelja cestom Ključ—Sitnica.

Općenito uzeto, ove snage su pril.[ično] demoralisane, nar.[očito] Sokolov. četa i jedan dio boraca Ribn.[ičkog] bataljona. To se stanje popravlja i bat. se sređuju.

2) Sa III-om krajiš. brigadom hvatali smo vezu od prvog dana neprijatelj. ofanzive⁴, ali nikada uhvatiti vezu i ostvariti koordinaciju i saradnju. Njihove snage povukle su se u pravcu Bravska. Tamo će stići i Prva proleterska.

3) Drug Osman⁵ nalazi se na Bravsku kod Goričevca. Tamo je otišao i drug Drago⁶, koji će ga detaljno sa svim upoznati.

4) Dostavljam Vam poštu.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3708.

² Šesti krajiški NOP odred

³ Sanica je oslobođena 31 avgusta 1942 godine. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 74.

⁴ Odnosi se na borbe za vrijeme neprijateljskog prodiranja prema Ključu. Vidi dok. br. 107.

⁵ Osman Karabegović

⁶ Drago Mažar, komandant Šestog krajiškog NOP odreda

5) Preko našeg Štaba (Crkveno) ili Donj. Ribnika, gdje će se uvijek nalaziti jedan od čl. Št. odreda, možete održavati vezu. Sa drugar. borbenim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

2-X-942 god.

Politkomesar
Ljubo¹

BR. 97

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
3 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O PRIJEMU NAREĐENJA ZA NOVI RASPORED
JEDINICA¹

Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. sl.
DNE 3-X-1942 GOD.
u 15.10 h

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Telefonsko naređenje primili smo danas u 14 časova. Prema njemu smo odmah postupili. Naša sva četiri bataljona dobila su naređenje da odmah krenu u pravcu Drvara pa dolje prema Ključu. Jedino naš I bataljon ostaće u s. Pećima dok ne dođe bar neko od II dalmatinske udarne brigade, da ne ostane prazan prostor. No u svakom slučaju naš I bataljon krenuće 4 o. mj. do 24 časa prema Drvaru.

Izvijestili smo Štab II dalmatinske brigade o našem odlasku i predložili smo im raspored bataljona na ovome sektoru.

Kurira za vezu sa Štabom I prolet. brigade poslaćemo takođe, tako da iz Drvara imamo vezu sa njima.

Na ovome sektoru ne ostaje niko od naših snaga.

Stanje neprijatelja u Grahovu i okolini, te prema Strmici i Kninu ostalo je isto do danas. Okupator se i dalje utvrđuje na

¹ Ljubo Babić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3323.

cijeloj dužini. Pravi bet. mitraljeska utvrđenja, pokriva važnije saobraćajnice, odnosno rovove u Grahovu i pravi baraku na Gradini. Kod četnika kao i ranije.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Nikola Kotle

Komandant,
Mil. Morača²

BR. 98

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 3 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O PRODORU NEPRIJATELJA NA SEKTOR KRŠLJE

Š T A B
I KRAJIŠ, NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA
BR. sl.

DNE 3. X. 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOS. KRAJINU

Položaj

1. X oko 11 časova neprijatelj je sa nepoznatim snagama napao na sektor Kršlje, od Suvače i Hoziči preko Novske Planine i od Dedića prema kršljanskoj crkvi, uspjevši tom prilikom da prodre do Kesića i Došena i zapali kod Kesića jednu kuću. Izvidnice su pravovremeno primjetile neprijatelja, ali dok je izvještaj stigao u logor i snage II bataljona poslane na lice mjesta, neprijatelj se je povukao u pravcu Suhače, Dedića i Hozića. Od ranog jutra pa do poslije podne neprijatelj je iz Suhače i Miske Glave tukao naše položaje u Kršljama artiljeriskom vatrom. Nije bilo ni ranjenih ni mrtvih.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. politkomesara:
Roca¹

Komandant:
na položaju

¹ Milutin Morača

² Uroš Bogunović-Roca

BR. 99

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA ČETVRTOG BATALJONA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 3 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ODREDA O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U ŠURKOVCU I KOD JANJOŠA¹

OBAVJEŠTAJNI OFICIR IV BATALJONA I KNOPO
3 oktobra 1942 godine

ŠTABU I KNOPO

položaj

U Šurkovcu nalazi se 1 hrv. pukovnija. Kod Janjoša na Miskoj Glavi 1 njem. baterija, a na Malinića Brdu 1 hrv. baterija. Kod Radulovića u Miskoj Glavi nalazi se III bojna, a na Kostenu IV bojna. Na Papića Brdu je II bojna i 1 top. Sa pravos. stanovništvom dobro postupaju. Žito im ne oduzimaju, a krompir i povrće oduzimaju. Nemaju namjeru da idu dalje, već se utvrđuju za zimu. Između Suhače i rudnika Ljubije, u Ravskoj, kod kuće Ostoje An-tonića nalazi se njemač. komanda. Vojsku sačinjavaju većinom domobrani, nepoznate snage. U Radulovićima osnovana je pijaca za prodaju žita i stoke. U Ljubiji rudniku nalazi se 5 tenkova, 2 teška automobila i 3 oklopna. Od 22 pr. mj. na pošti Rašti se nalazi 1 top, 1 tenk, 7 t. mitraljeza, 4 minobacača na položaju od Une do Suhače. U Srednjem Blagaju ima 1 top koji tuče na Kršlje. U Hozićima 1 t. mitraljez za zaštitu Suhače. U Matijevićima ima 7 njem. tenkova. Na tom sektoru ustaše se većinom skidaju a hrv. vojska se dijeli od Muslimana i većinom su labavi. U prošlu srijedu (30-IX) su iz S. Mosta prevezena u vozu 3 auta, 6 konja i nešto vojske za Prijedor. U Usorcima se nalazi preko dana 35 četnika, a preko noći idu u Sasinu. Najgora 2 ustaše iz Oštre Luke svukli su se i došli kući. U selima Koprivna, Rasavci i Oštra Luka narod je raspoložen mnogo i rado čeka dolazak partizana. Na 10-IX otišlo je iz S. Mosta 900 hrv. vojnika, a iz rudnika Ljubije otišlo je devet satnija i konjica.

U ponedjeljak 28-IX u 15 sati prošao je voz iz Prijedora za S. Most sa 10 vagona neprijateljske vojske i 4 vagona konja. Jedan vagon bio je pokriven ceradom, a u njemu bio je brdski top i 2 bacača. Istoga dana prošla su 3 tenka za S. Most (1 veliki i 2 mala). Ta sva snaga otišla je prema Ključu. Oko pruge Prijedor — S. Most siječe se šuma u duljini od 300 m i na svakoj čuki kopaju ro-

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala.

vovi. Kod miljakovačke škole ima rov dubok 6 metara. U njemu se nalaze 2 teška mitraljeza i 30 žandarma. U Pejićima ima 26 domobrana sa puškama.

26-IX došla su u Ljubiju 3 tenka i nekoliko satnija vojske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

565 5-X

Obavještajni oficir
IV bat. I KNOPO

VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE
DRUGU KOSTI, KOMANDANTU OPERATIVNOG ŠTABA ZA
BOS. KRAJINU
DRUGU SLAVKU, ZAMJ. KOMANDANTA OPERAT. ŠTABA
ZA B. KRAJINU

Dostavljam vam prednji prepis izvještaja obavj. oficira IV
bat. I KNOPO o snagama neprijatelja prema sektoru IV bataljona,
da bi ste ih imali u vidu u vezi operacija koje se momentalno vode

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,

BR. 100

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 4 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVOG KRAJI-
ŠKOG NOP ODREDA ZA ODRŽAVANJE KONFERENCIJE U
TREĆOJ ČETI TREĆEG BATALJONA POVODOM NEUSPJELE
AKCIJE NA STARI MAJDAN¹**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. sl.
OD 4. X. 1942

ŠTABU I K.N.O.P. ODREDA

Položaj

Iz izvještaja obavještajnog oficira III bataljona vašeg odreda
vidi se da drugovi partizani iz 3. čete III bataljona između sebe
govore da im prilikom akcije na Stari Majdan² nije objašnjen ne-

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

² O borbama oko Starog Majdana i Stare Rijeke vidi dok. br. 80.

prijateljski položaj, te da su došavši na teren zavedeni na nepoznate položaje. Radi toga da su mogli svi pogubiti glave, te radi toga akcija nije uspjela.

Povodom ovoga potrebno je održati konferenciju sa vojnicima, i razjasniti im ko je kriv radi naprijed navedenoga, te kako naći način da se povrati kod partizana povjerenje i pouzdanje u njihov rukovodeći kadar. Potrebno je također posavjetovati se sa odgovornim drugovima, kako se ubuduće ne bi ovakve i slične stvari prilikom akcija događale.

Drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,

Komandant,
na položaju

BR. 101

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORSKE
I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 4 OK-
TOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE O BORBAMA NA PUTU KUPRES—BUGOJNO I RUŠENJU
DRUMA RAVNO—PROZOR I GORNJI VAKUF—PROZOR¹**

OPERATIVNI ŠTAB
V-CRNOGORSKE I
X-HERCEGOVAČKE
N.O.U.P. BRIGADE
4-X-1942 g.
časova 14

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZAN-
SKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Naređenje toga štaba dostavljenog depešom 2 o. m., preko Štaba IV operativne zone, primljeno je i po njemu je u svemu postupljeno.

Brigada je prikupljena na prostoru Prozor—Ščit—D. Vukovsko zatvarajući uglavnom pravce od Bitovnje, Ramom, od Jablanice i Ravnoga.

Drum Ravno—Prozor i Gornji Vakuf—Prozor—Rama i do sada je bio prilično srušen, a naročito Prozor—Rama. Sada su pre-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2991.

duzete sve mjere da se gore navedeni putevi temeljito poruše i to je rušenje već u jeku.

Prozorski bataljon ušao je u sastav X hercegovačke brigade.

Veza između X hercegovačke i V crnogorske je svakodnevna—telefonom i kurirska. Veza sa IV operativnom zonom je skoro svakodnevna, a sa jedinicama IV zone je svakodnevna.

2 o. m. oko 11 časova, zasjeda II bataljona X hercegovačke brigade dočekala je na putu Kupres—Bugojno tri neprijateljska kamiona, od kojih su jedan zapalili, a druga dva uspjela su da pobjegnu za Duvno prije nego što je naša zasjeda bila i postavljena. Tom prilikom ubijeno je 10 ustaša-crnolegijaša, a ranjeno 7. Tom prilikom od Kupresa naišao je blindirani auto i poslije kraće borbe uspio je da pokupi nešto mrtvih i ranjenih i da pobjegne u Bugojno. Zarobljeno je 3 puške, 1 pištolj, nešto malo municije, nekoliko šinjela, deset kila grožđa, 5 lit. rakije, 5 kg smokava i jedan kožni kaput. Naših gubitaka nije bilo.

Noćas je jedna četa III bataljona X brigade trebala izvršiti akciju na pruzi Tarčin—Ostrožac. Izvještaja još nemamo. Čim se ova četa vrati, krenuće druga na istu akciju.

Jutros u 7 i 30 časova jedan jači vod napao je Italijane iz zasjede kod Gračaca na rijeci Rami koji su bili krenuli u pravcu Prozora. Izvještaja još nemamo, ali izgleda da su Italijani uz gubitke vraćeni natrag².

O akcijama V brigade javićemo naknadno.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab:
Rade M. Hamović
Vlado Šegrt
Rad. Babić³

² Tom prilikom Italijani su doista odbijeni
³ Radomir Babić

BR. 102

IZVJEŠTAJ ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE OD 4 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O PRODORU NEPRIJATELJA U ŠIPOVO¹

ŠTAB IV N.O. UDARNE BRIGADE
4 oktobra 1942 god.
u 19 sati

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Neprijatelj je sa tri tenka i oko 500 vojnika ušao u Šipovo. Sa dvije jače kolone prodire u pravcu Glogovca i Cipića, uz otpor naših jedinica. Poslije ulaska neprijatelja u Šipovo naše jedinice i bolnica našle su se i suviše isturene i pritješnjene sa 2 pravca. Mi pretpostavljamo da će neprijatelj, zbog toga što mi tamo nemamo snaga, pokušati da nam ugrozi leđa od Kupresa.

Kod nas se nalazi III bataljon II proleTERSke brigade, no ni on ni mi nemamo veze sa snagama koje se nalaze na lijevoj obali Plive. Pri ovakvoj situaciji mi smo riješili da bolnicu iz Glogovca što prije prebacimo u pravcu Šipadove pruge, isto ćemo uraditi i sa zaplijenjenim materijalom iz Jajca ukoliko za to bude mogućnosti. Poslije pokreta bolnice naše jedinice ćemo rasporediti na sektor: Olići—Močioci—Kneževići—Mala Ljuša. Bolnicu i ranjenike kao i zaplijenjeni materijal evakuisaćemo u pravcu Mliništa, tada ćemo naše jedinice orijentisati prema Šipovu da bi se našle u bok neprijatelju u cilju likvidacije isturenih neprijateljskih dijelova oko Šipova, te da bi tako osigurali sigurno izvlačenje naših ranjenika, a i trupe.

Mi ćemo još noćas uputiti jednu patrolu u cilju povezivanja sa snagama koje se nalaze na lijevoj obali Plive kojima, po našem mišljenju, treba izdati naređenje da se koncentrišu na lijevu obalu Plive oko Šipova i Duljačke Kose, da bi sadejstvovala u uništenju neprijateljskih snaga u Šipovu. Prema obavještenjima koje zasad imamo tamo se nalazi II proleter. brigada i mi ćemo joj poslati kopiju ovog izvještaja.

III bataljon II prol. brigade zadržaćemo kod sebe sve do povezivanja naših snaga.

I pored toga što mi preduzimamo sve sa svoje strane, plijen neće moći biti sav evakuisan, no ćemo ga u tom slučaju uništiti.

Molimo vas da nas obavijestite o situaciji u pravcu Mliništa i o situaciji na lijevoj obali Plive. Obavijestite nas uopšte o situaciji i uputite nam direktive, kao i zadatke koji stoje pred nama.

¹ Original sa kopijom nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3292.

Dva bataljona III odreda nalaze se pod našom komandom i kreću se sa nama. Dobrovoljački bataljon iz Plive ne znamo gdje se nalazi.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Uz drugarski pozdrav,

Politički komesar,
Mitar²

Komandant,
Peko³

Ja se sa glumcima nalazim sa štabom IV u. brigade⁴.

Milutin⁵

Sad u 11.30 stiže pismo od IV brigade.⁶ Mi se nalazimo po naređenju za čišćenje sela Dragniče i Podkraja.

Uхватili smo vezu sa našim 3 bat., on je sa Pekom.

Istraga⁷ teče dobro i pohvatali smo konce banditima. Napad je potekao od Dragničana. Mislimo da treba poduzeti najoštrije mjere.

¹ S drug. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom.
Aleksa⁸

Komandant
Ljubo⁹

Čuli smo da je tamo otišao Krcun¹⁰ i naša intendantura. Javite nam da li su tamo¹¹.

² Mitar Bakić

³ Peko Dapčević

⁴ Dopisano na originalu rukom.

⁵ Ivan Milutinović

⁶ Pogrešno napisano IV umjesto II.

⁷ Istraga nad zarobljenim ustašama

⁸ Narodni heroj Aleksa Dežović. Poginuo 1943 godine na Drini.

⁹ Ljubodrag Đurić

¹⁰ Slobodan Penezić

¹¹ Cio pasus od potpisa Milutin do kraja teksta na kopiji je dopisan rukom.

BR. 103

DOPIS KOMANDANTA PRVE I TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 4 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE U VEZI S NAREĐENJEM OPERATIVNOG ŠTABA ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU JEDINICA¹

4. X 1942 21.30 časova

VRHOVNOM ŠTABU N.O. PARTIZANSKE I DOBROVOLJ.
VOJSKE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

1) Prema rasporedu i zadacima koje je postavio drug Kosta, komandant O.Š. za Krajinu, III krajiška brigada sa I proleterskom i I krajiškom činile bi jednu grupu za operacije Ključ—San. Most. Po tom rasporedu III sandžačka primila bi zadatak zatvaranja pravca preko Podrašnice prema Mliništu.

(Raspored brigada po tom planu poslao vam je Štab I krajiške brigade iz Medne danas 4. X u 14 časova).

Međutim po naređenju koje smo primili od vas preko politkoma III sandžačke brigade, druga Jakića², jedan bat. III krajiške sa po jednim bataljonom III sandžačke i I krajiške trebali bi da čine jednu udarnu grupu za dejstvo na sektoru i sa sektora Podrašnice.

Bataljon III krajiške zadržan je na ovom sektoru dok ne dobije ponovno naređenje od vas da krene ka Podrašnici—Štrbina.

2) Na ovom sektoru sem III krajiške stigla je i IV krajiška sa svoja tri bataljona, Prva proleterska sa svoja četiri bat., Prva krajiška bez jednog bat. i jedne čete koji su privremeno ostali kod Štrbine i za zaštitu haubice na tom pravcu, Šesti krajiški odred sa svoja tri bat. i jedan bat. Prvog krajiškog odreda.

Na ovaj sektor radi izrade jednog konkretnog plana akcija treba da stigne i drug Kosta, ali još nije stigao.

Dok ne dođe drug Kosta mi ćemo se zdogovoriti šta bi ovde mogli preduzeti. — U svakom slučaju očekujemo od vas direktivno pismo. Važno bi bilo da imamo bataljone brigada po mogućstvu grupisane.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Kom. Prve krajiške brig.
Kušić³

Kom. III krajiške brigade
Karanović⁴

¹ Original je pisan rukom.

² Narodni heroj Velimir Jakić

³ Narodni heroj Milinko Kušić

⁴ Nikola Karanović

BR. 104

DOPIS OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 5 OKTOBRA 1942 GOD. GLAVNOM ŠTABU NOPO HRVATSKE POVODOM OSLOBOĐENJA SRPSKE DJECE IZ USTAŠKOG LOGORA OD STRANE HRVATSKIH PARTIZANA

OPERATIVNI ŠTAB NOP I DV
ZA BOSANSKU KRAJINU
5 oktobra 1942 god.

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

Položaj

Dragi drugovi,

U ove dane velikih i slavnih borbi koje vodi naš narod za slobodu svoje domovine, u dane kada se kuje oružano bratstvo srpskog i hrvatskog naroda u borbi protiv tuđina i njegovih najamnika, Operativni štab NOP i DV za Bosansku Krajinu ispred svih boraca i sveg naroda naše Krajine pozdravlja od sveg srca vas, junački Glavni štab NOPO Hrvatske, pod čijim je mudrim vođstvom oslobođeno 900 srpske djece iz Pavelićeve tamnice, i to usred Hrvatske¹.

Beskrajna je sreća naroda čitave Krajine da su naša braća — hrvatski partizani — svojim junačkim podvigom oslobodili naše najmlađe iz fašističkog logora. Tim su junaci vaših četa i bataljona najvidnije manifestovali veliku i svetu ideju bratstva Srba i Hrvata, pokazali put kojim treba da idu svi srpski i hrvatski rodoljubi u borbi za oslobođenje svoje zemlje od nasilnika i zavojevača. To je ujedno i najbolji odgovor krvožednim njemačkim i talijanskim fašistima i njihovim ustaškim i četničkim plaćenicima da nikada neće uspjeti u svom zločinačkom poslu širenja mržnje među srpskom, hrvatskom i slovenačkom braćom. To je odgovor izbjeglicama u Londonu, koji danas, oslanjajući se na okupatore i podržavajući četničke zločince, vode još većem prolijevanju bratske krvi, da neće uspjeti u svojoj politici izdaje, jer će junačke oružane čete hrvatskih i srpskih rodoljuba, njihovo zajedničko junaštvo iskovano u borbi i krvi, njihova beskrajna ljubav prema čitavoj našoj porobljenoj domovini, njihov neopi-

¹ Prilikom napada Prve kordunaške udarne brigade na Jastrebarsko (Hrvatska), 28 avgusta 1942 god., oslobođena su djeca iz koncentracionog logora koji se nalazio u varoši. Ova djeca su pohvatana za vrijeme neprijateljske ofanzive na Kozaru. Ovom prilikom je oslobođeno i 20 odraslih osoba.

sivi gnjev prema njemačkim i talijanskim zvjerovima i njihovim četničkim i ustaškim slugama satrti u prah i pepeo sve podle planove okupatora, sve izdajice naroda.

To veliko i junačko djelo partizana Hrvatske koji oslobodiše 900 zarobljene srpske djece iz zloglasnog logora u mjestu Jastrebarskom ostaće u divnoj uspomeni našim borcima i čitavom narodu Krajine kako se bori brat za brata, kako se žrtvuje Hrvat za oslobođenje porobljene srpske omladine.

Živjeli dični oslobodioci zarobljene kozarske djece!
Velika hvala junačkom Glavnom štabu Hrvatske!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Osman

Komandant,
Kosta

BR. 105

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD
5 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O BORBAMA NA SEKTORU KLJUČA¹**

PREPIS

ŠTAB VI KNOPO
5-X-1942

OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU

Na sektoru oko Ključa² nalaze se snage I prolet. brigade i I bataljon III krajiške brigade, dok je jedan bataljon po naređenju Vrhovnog štaba otišao prema Glamoču.

Neku noć vršili smo akciju na čitav ovaj sektor. Akcija nije uspjela radi neizvršenja zadatka od strane dva bataljona i radi brze pripreme.

Nastojaćemo da po svaku cijenu zadamo neprijatelju udarce na ovim mjestima.

Na ovaj sektor stigao je i drug Slavko Rodić³ i sigurno je sa drugom Kočom.⁴

¹ Prepis originala nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3572.

² Borbe za Ključ otpočele su 3 oktobra i trajale su do 7 oktobra kada je Ključ ponovo oslobođen. Vidi dok. br. 107.

³ Slavko Rodić, zamjenik komandanta Operativnog štaba za Bosansku Krajinu

⁴ Koča Popović, komandant Prve proleterske NOU brigade

O daljnjem radu i promjenama izvijestićemo vas.
S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara,
Dušan,⁵ s.r.

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 566

OD 5-X-1942

Prepisano i dostavljeno:

- 1) Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije
- 2) Drugu komandantu Operat. štaba NOP
i DV za B.K.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Sekretar,
Božo⁶

⁵ Dušan Misirača
⁶ Božo Cikota

BR. 106

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 6 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU O NAPADU NA KLJUČ I PRI-
PREMAMA ZA NAPAD NA SANSKI MOST¹

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 567
Od 6.X.1942

OPERATIVNOM ŠTABU ZA B.K.

Negdje

Drugovi,

Između 3 i 4 ov. mjeseca I proleterska napadala je grad Ključ,² ali zbog kratke pripreme, odnosno slabih putovođa, bataljoni nisu stigli na vrijeme te i nisu ozbiljno ulazili u napad.

Noćas između 5-og i 6-og ov. mj. izvršice se ponovni napad na grad i na neprijateljska uporišta do Vrhpolja.

Na ovome sektoru nalazi se I proleterska brigada, III krajiška, danas je stigla i I krajiška, na putu je ovamo i II krajiška, a i IV krajiška po naređenju Vrhovnog štaba takođe će stići ovamo. Samo ova brigada ja smatram da će se povratiti, jer Vrhovni štab nije imao u vidu dolazak I i II krajiške na ovaj sektor.

U vezi sa ovom akcijom i pretstojećih akcija, I KNOPO treba da pojača sigurnost na čitavom ovom frontu. I njihov bataljon povratice se na svoj stari položaj na kome treba u toku sutrašnjeg dana i noći da demonstruje na Đedovom i Br.[aic]tavanu.

Ne znam da li ste obaviješteni da se više ni Mrkonjić³ ni Jajce⁴ ne nalaze u našim rukama. I drug Kosta će stići ovamo, zbog akcije na Sanski Most.

Trebali bi iskoristiti blizinu svih članova našeg štaba, te da nam ne promakne sastanak u toku ovih dana.

Smatram da se sa nedovoljnim snagama podiže kukuruz na ovom sektoru, čak ni šljive sve nisu obrane. Ovo bi trebalo pospješiti. Ja sam tražio da se mobiliše ponovno omladina sa sektora VI KNOPO (Ribnjak) i da ova uhvati vezu sa našom poljopr.[ivrednom] brigadom i intendanturom te da se što pre skloni ljetina u magacine.

¹ Original izvještaja pisan je rukom.

² Ključ je oslobođen 7 oktobra 1942 god. Vidi dok. br. 107.

³ Mrkonjić je ponovo oslobođen 12/13 oktobra. Vidi dok. br. 123.

⁴ Jajce je neprijatelj zauzeo 6 oktobra 1942 godine.

Politički rad u našim brigadama je vrlo slab i uslijed stalnih pokreta i akcija skoro nikakav. I po ovome stanju bi se moglo pozabaviti i gledati da omogućimo ovaj rad:
Uz dr.[ugarski] i b.[orbeni] poz.

S. F. — S. N.

Za komandanta,
S. Rodić,⁶

BR. 107

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 7 OKTOBRA 1942 GOD. NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA O OSLOBOĐENJU KLJUČA I O DALJIM ZADACIMA JEDINICA¹

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.
ZA BOSANSKU KRAJINU

Za druga Arsu

1) Danas u 2.30 čas. jedinice I proleterske brigade sa VI kraj. odredom ponovo su oslobodile Ključ i nastavile sa gonjenjem neprijatelja, koji je razbijen. Jedinice III krajiške brigade takođe gone nepr. u pravcu Vrhpolja sa težnjom da se Vrhpolje obuhvati i likvidira. O gubicima i plenu nemamo izveštaj.

2) I krajiškoj brigadi naredili smo da likvidira nepr. snage na Klokotovcu u zajednici sa jednim bataljonom IV kraj. brigade. Po likvidaciji I krajiška nastavlja napredovanje na sever, istočno od r. Sane, desno od I prolet. brigade.

Kod Klokotovca ostaje jedan bataljon IV kraj. brigade sa snagama VI kraj. odreda.

3) II krajišku brigadu upućujemo na sektor oko St. Majdana da preseče komunikaciju San. Most — Prijedor i od San. Mosta ka Palanci, sve ovo sa snagama I kraj. odreda.

4) III kraj. brigada nastaviće napredovanje prema Vrhpolju, I prolet. brigada istočno od r. Sane preko Ratkova i Sokolova, obuhvatajući sa istoka Vrhpolje.

5) Tri bataljona IV kraj. brigade upućujemo prema Bihaću (Ripač).

⁶ Slavko Rodić

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2897.

6) Potrebno je da II prolet. brigada i III sandžačka brigada ovih dana budu aktivne oko Mrkonjić Grada i Jezera da bi za sebe vezale nepr. snage, za šta nam je potrebno vaše naređenje. S drugarskim pozdravom S.f. s.n.

7-X-1942 u 17^h

Nač. štaba
Stanko²

Za Operat. štab B.K.
Komandant
Kosta

(M.P.)

BR. 108

SEDMODNEVNI IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ŠTABU BRIGADE O SITUACIJI NA TERENU I KOD NEPRIJATELJA ZA PERIOD OD 1 DO 7 OKTOBRA 1942 GODINE

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA
III KRAJIŠKE N.O.P. UDARNE BRIGADE
BROJ služb.
dana 7-X-1942 god.
Položaj

ŠTABU III KRAJIŠKE UDARNE BRIGADE

Položaj

Šaljemo Vam sedmodnevni izvještaj od 1-X do 7-X-1942 god. 2-X-1942 stigle su snage III Krajiške udarne brigade u selo Vojiće više Ključa. Istog dana saznajemo da se neprijatelj nalazi sa nepoznatim snagama u selu Ramićima i Bajeru sa mitraljezskim gnijezdima.

4-X-1942 saznajemo od jednoga seljaka iz Ribnika da je prilikom nadiranja neprijateljskih snaga od Banje Luke prema Mrkonjiću ubio njemački oficir četničkog komandira.

Četnički komandir Stojan Blagojević rekao je da se je nemoguće boriti sa partizanskom vojskom. Na riječ Stojanovu njemački oficir je izvadio pištolj i na mjestu ga ubio. Između četnika i njemačke vojske izbile su svađe i nesuglasice o ubistvu komandira.

² Branko Poljanac

7-X-1942 saznajemo od uhvaćenog ustaše Ive Pranića iz sela Stratinske sljedeće: On je bio u I satniji 10 pukovnije Banja Luka u kojoj je bio satnik Ismet Drndar. Ta satnija bila je jaka od 120 vojnika sa 2 p. mitraljeza a držala je položaj u selu Usorci, 8 km od Prijedora. Satnija je krenula po noći sa svog položaja sa zadatkom i kretanjem prema Ključu za ostalim nepoznatim njihovim snagama koje su pred njima krenule. Za zamjenu te satnije došlo je 50 domorodnih ljudi sa oružjem na iste položaje. Sa tom satnijom prošli su po noći kroz Sanski Most i Vrhpolje na položaj u Krasulje. Njegova satnija ostala je na osiguranju i zaštiti vojske koja je otišla prema Ključu u Krasuljama. On priča da je doznao od civila da u Vrhpolju nije ostalo nego 90 vojnika, a ostala hrvatska vojska da je otišla prema Ključu, za koju mu nije poznat broj vojnika. Sa hrvatskom vojskom otišao je i jedan transport njemačkih vojnika od 600 sa motorizacijom. Ostale snage koje se nalaze u Sanskom Mostu i na ostalim položajima nisu mu poznate, kao ni namjera vojske koja je otišla prema Ključu.

Oficiri imaju posebne kuhinje i spavanje kao isto tako i ustaše.

Vojnici domobrani dobivaju na dan 40 deka hljeba. Kuha im se supa od krompira ili graha, a rijedak slučaj da dobiju supu sa mesom. Najviše se kuhaju misirače.¹

Ustaše i dobrovoljci razlikuju se od domobrana što imaju novo zeleno odijelo.

Domobrani imaju stara jugoslovenska vojnička odijela a u nedostatku uniforme nose i civilno odijelo. Domobrani su nezadovoljni sa ustaškom državom i njezinim komandnim osobljem. Komandno osoblje teroriše, šamara i stalno psuje domobrane.

Vojnici domobrani koji su bili zarobljeni od partizana a koji su pušteni nazad na slobodu pričaju: Partizani najfinije postupaju prema domobranima i uopšte prema svakome onome koji se ne bori protiv narodno-oslobodilačke borbe. Čak šta više i oni koji se bore a za njih se utvrdi da su ranije bili poštjeni a da su danas zavedeni puštaju se na slobodu. Vojska se interesuje o ponašanju partizana prema zarobljenicima, krijući od oficira i ustaša. Za njegovom satnijom kao i ostalima ide 15—20 žandarma za održavanje reda u vojsci i pozadini.

U zaštitnici Operativnog štaba za Bos. Krajinu nalazi se stražar Rade Majstorović, intimni drug Đukića Petra, koji je uhapšen u Martin Brodu, a koji je bio u petokolonaškoj grupi zajedno sa onom glumačkom grupom koja je osnovana na području III ličkog odreda.

¹ Bundeve

Partizani ove Brigade imaju dobro raspoloženje u borbi prema neprijatelju. Kod partizana može se primjetiti (kod pojedinih) nezadovoljstvo zbog slabe obuće i odjeće.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Obavještajni oficir,
Milan Čuk

Š T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. 24
DANA 18-X-1942. GOD.

OBAVJEŠTAJNOJ SLUŽBI OPERATIVNOG ŠTABA
N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Dostavljamo Vam sedmodnevni izvještaj naše obavještajne službe od 1-X do 7-X-1942 godine.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. Tadić²

Komandant,
Karanović³

BR. 109

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BATALJONA TREĆE KRAJIŠKE
NOU BRIGADE OD 7 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU BRIGADE
O AKCIJI NA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA NA KOMUNIKACIJI
IZMEĐU RAMIČA I PEĆI

Š T A B
II BATALJONA III UD. KRAJIŠ.
NAR. OSLOBODILAČKE BRIGADE
Službeno

DNE 7 oktobra 1942 g.

Položaj

ŠTAB III K. UDARNE BRIGADE

Položaj

Dostavljamo vam izvještaj o akciji koja je izvršena u toku noći između 5—6 ovoga mjeseca.

² Šimo Tadić
³ Nikola Karanović

U vezi naredbe Štaba brigade naš bataljon dobio je zadatak da u noći između 5—6 ovoga mjeseca napadne i likvidira neprijateljska uporišta duž ceste od Ramića prema Pećima i po likvidiranju istih da okrene front prema Vrhpolju kako neprijatelj ne bi mogao uputiti pomoć svojim snagama prema Ključu.

Bataljon prema predviđenom planu napao[je] u određeno vrijeme neprijatelja i likvidirao nekoliko uporišta na samoj cesti i okolo nje, a pošto je presjekao neprijatelja front je okrenuo od rijeke Sane prema zvanom Kamenu koji je imao u zadatku da likvidira I bataljon VI K. odreda. Sa ovako postavljenim frontom bataljon je nastupao naprijed do samih dućana koji se nalaze u Krasuljama, i pošto je neprijatelj dao posve jak otpor iz samih dućana i bunkera koji se nalaze oko njega, snage našeg bataljona pošto nisu do same zore mogle likvidirati pomenuto uporište povukle su se i uzele položaj prema brdu Ošljak.

Ovaj bataljon je imao za vrijeme te akcije 1 mrtvog i 10 ranjenih drugova. Neprijatelj je imao više mrtvih i ranjenih. Zarobljeno je 4 neprijateljska vojnika, koji su sprovedeni zajedničkom Štabu.

Zarobljeno je 4 karabina, 1000 metaka, nekoliko šinjela, nekoliko šatorska krila i vojničke torbice.

Utrošeno je 4000 metaka i 30 komada bombi.

Imena poginulih drugova:

1) Keča Vlado Đurin, rodom iz sela Veliki Stjenjani, opština Kulen Vakuf, rođen 1919 godine, nije služio vojske. Isti je poginuo u početku borbe, kasnije izvučen i sahranjen u Vel. Stjenjanima.

Ranjeni drugovi:

Mičo Tanjiga¹, komandir II čete ovoga bataljona, sin Đuranov, rodom iz sela Gornje Vrtoče, opština Drvar, rođen 1913, služio vojsku, teže ranjen u najžešćem jeku borbe.

David Torbica² Jandrin, rodom iz sela Donje Vrtoče, opština Drvar, rođen 1915 godine, služio vojsku, lakše ranjen.

Mirko Rodić Ilin³, rodom iz sela Donje Vrtoče, opštine Drvar, rođen 1922 godine, nije služio vojske, teže ranjen.

Opačić Milan, rodom iz Palučaka, opština Kulen Vakuf, rođen 1919 godine, služio vojsku, teže ranjen.

Vaso Grubor, iz Petrovca, rođen 1922 godine, lakše ranjen, nije služio vojske.

¹ Od zadobijenih rana umro krajem 1942 god. u bolnici Operativnog štaba za Bos. Krajinu u Grmeču.

² Poginuo u drugoj polovini 1944 godine.

³ Od zadobijenih rana umro krajem 1942 god. u bolnici u Grmeču.

Pero Pećanac Savin⁴, rodom iz sela Donje Vrtoče, opštine Drvar, rođen 1922, nije služio vojske, lakše ranjen.

Radonović Dušan Vidov, rodom iz sela Bos. Osredaka, opštine Drvar, rođen 1919, služio vojsku, lakše ranjen.

Bokan Petar⁵ rodom iz sela Bos. Osredaka, rođen 1915 godine, služio vojsku, lakše ranjen.

Grbić Ilija⁶ Danin, rodom iz Bos. Osredaka, rođen 1908 služio vojsku, teže ranjen i uslijed nepažnje komande čete nije izvučen i ostao na mjestu gdje je ranjen. Jedna desetina III čete, iz koje je drug, upućena je da imenovanog pronađe ukoliko je još na onom mjestu.

Grbić Ilija Ilijin⁷, selo Veliki Cvjetnić, opština Drvar, rođen 1914, služio vojsku. Lakše ranjen, stupio i dalje u borbu i kao takvog nestaloga je i nije se javio u komandu ni ljekaru.

Napominjemo da nam se nije dosad javio i jedan drug iz II naše čete za koga se još ništa ne zna, a to je drug Đuro Trikić⁸ Perin, iz Drvara, omladinac.

Uz drugarski borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar
Savo Jokić⁹

Komandant,
N. Pećanac¹⁰

Š T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. sl.

DANA 9-X-1942 GOD.

Izvještaj poslat
Oper. štabu

u akta
zamj. komandanta

⁴ Poginuo za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive, 1943 god., kao komandir voda u Trećoj krajiškoj brigadi.

⁵ Poginuo u NO ratu. Redakcija nije mogla ustanoviti vrijeme i mjesto pogibije.

⁶ Od zadobijenih rana umro istog dana kad je ranjen.

⁷ Od zadobijenih rana umro istog dana.

⁸ Nestao u borbi na Krasuljama i o njegovoj daljoj sudbini ništa se ne zna.

⁹ Vjerovatno se odnosi na Savu Trikića, jer je on u to doba bio komesar ovog bataljona.

¹⁰ Nikola Pećanac

BR. 110

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJISKOG NOP ODREDA OD 7 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA NA SEKTORU KUPRES—BUGOJNO I O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U BATALJONU I NA TERENU¹

ŠTAB KUPREŠKOG
BATALJONA, br. 74
7 oktobra 1942 g.

VRHOVNOM ŠTABU NARODN. OSLOBOD. PARTIZANSKE I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Položaj

Stanje i situacija na sektoru ovog bataljona u zadnje vrijeme je sljedeća:

U samom bataljonu imamo priliv ljudstva od 60 na 90 boraca. Stanje u bivšoj Malovanskoj (3) četi se popravlja i ljudi se povraćaju u jedinicu i već imamo njih 15 vojnika.² Nadamo se da ćemo skoro imati i mnogo više njih. Položaje držimo iste. Cio bataljon je bio na položaju put Kupres—Bugojno za 4 dana, kada smo se po naređenju III odreda³ povukli na polazne položaje. Za to vrijeme, tj. 12 o. mj., naša zasjeda na mjestu »Nikolinu Potoku« dočekala je grupu ustaša od 40 ljudi i otvorila vatru. Neprijatelj je imao jednog [mrtvog] kojeg smo našli, a više mrtvih i ranjenih koje su uspjeli odvući. Zatim 4 o. mj. jedan vod 2 čete ov[og] bat. u zajednici sa 1. četom Hercegovaca⁴ kao zasjeda na istom putu, niže pilane, napao kamion pun ustaša. Kamion je uništen, 13 mrtvih ustaša a još više ranjenih. Prugu Kupres—Bugojno slabo koriste, tako da od 2—5 osim navedenog slučaja nije bilo uopšte saobraćaja. 2 o. mj. 4 četa je spalila neprijatelju mlinove i plastove žita u neposrednoj blizini grada.

Neprijatelj iz Duvna 2 i 3 o. mj. je pokušao proći za Kupres. Njih su srele snage Dalm. ud. brigade⁵ i u oba slučaja, uz teške gubitke, povratile neprijatelja. O broju žrtava ne zna se. 6 o. mj.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3451.

² Pod uticajem četničke propagande veći dio boraca Malovanske čete napustio je svoju jedinicu. Međutim, poslije kraćeg vremena jedan dio ovih boraca ponovo se vratio u svoju četu.

³ Treći krajiški NOP odred

⁴ Desete hercegovačke NOU brigade

⁵ Druga dalmatinska NOU brigada

jedna grupa neprij. vojnika pokušala je probiti se iz Kupresa za Šujicu i ka Duvnu, ali je vatrom naše 2. čete [spriječena]. Možemo napomenuti i to da za ljudstvo municije nemamo a imamo ovako česte akcije. Nedostaje nam 1 pol. komesar za čet. Žita od neprij. ne možemo koristiti, osim nešto krompira. Djelatnost četnika u zadnje vrijeme se slabije osjeća. Moral i raspoloženje uopšte nije slab. Ekonomsko stanje i nemanje krova nad glavom naroda, pogotovo na teritoriji N.O.O.-a Vukovsko — ozbiljno zabrinjavaju sve nas. Preko 4.000 duša pod vedrim nebom a mnogi od njih već ni hljeba nemaju (pogorjelo sve).

Ljudstvo naših četa pripremamo za sjutrašnje jedinice⁶ udarne brigade i nadamo se na povoljan ishod. Iz Vukovska sa bivših položaja otišao je bataljon V N.O.U.⁷ brigade i drži pozicije oko Ravna.

Ukoliko je moguće, željeli bismo da nam se iz Duvanjskog bataljona povрати u sklop ovog bataljona njih oko 100 momčadi rodnom iz Ravna.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
otsutan

Komandant,
Kupreškog N.O.P. bat.
(M.P.) Nedeljko Manojlović

⁶ Riječ je o pripremanju ljudstva bataljona za ulazak u Krajišku NOU polubrigadu.

⁷ Peta crnogorska NOU brigada

BR. 111

**UPUTSTVO OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 8 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PETE KRAJIŠKE
(KOZARSKE) NOU BRIGADE O ORGANIZACIJI VOJNIČKOG I
POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA I NA TERENU¹**

571

8/X

ŠTABU V KR. N.O.P. UDARNE BRIGADE

Položaj

Dragi drugovi,

Dobili smo vaše pismo i smatramo da je od velike političke a i vojničke važnosti započeta vojnička aktivnost na tom terenu. Vidite to i po tome što je radio-stanica »Slobodna Jugoslavija« na osnovu vašeg pregleda akcija poslatog Vrhovnom štabu odmah progovorila o tim akcijama. Vaš stav u pogledu planskog razvijanja akcija od malih ka većima dobar je i to je jedini put osposobljavanja odreda za život i djelatnost brigade. Vi izvidite kolika bi bila mogućnost vršiti akcije na malo širem području stvarajući nesigurnost neprijatelju iza leđa. Vaše snage treba da razviju življu aktivnost u pravcu Novoga i da uznastoje uspostaviti veze između snaga našeg I odreda a i Banije. Nemojte se držati onih starih načina veza. Veze moraju po mogućnosti biti izravne, preko naših oružanih snaga. Gledajte da postojeće veze sa Banijom i I odredom iskoristite što prije u svrhu koordinacije vojnih akcija makar i na širem terenu, jer je tako djelovanje neophodno danas i bez toga se teško razvija naša borba, protiv koje ako je ona usamljena neprijatelj mobilize veće snage i dovodi je u težak položaj. Dobar je vaš plan buđenja i djelovanja u pravcu Lijeve Polje. To je plodan kraj a ujedno je tu živa komunikacija. Nastojte da pokret i naše jedinice omasovite iz toga područja i uzimajte ih, bez obzira na oružje, u naše jedinice. Morali biste da posvetite veću pažnju posadama oko pruge Prijedor — Banja Luka i da djelujete u tom pravcu. Također je poželjno da vi po mogućnosti, patroliranjem bar, prodirete ispod pruge, i da odatle mobilizujete ljudstvo za svoje jedinice. Imajte u vidu da akcije morate usmjeriti u pravcu približavanja naših snaga. Svoje i sitnije i krupnije akcije usmjerite jednim jedinstvenim planom operacija brigade, a to će reći djelujte u ta tri naznačena pravca. Mi vam ukazujemo na ovaki pravac vašeg vojničkog djelovanja i obzirom na promijenjenu situaciju koja je kod nas nastala ponovnim prodorom neprijatelja od San.

¹ Pronađena je kopija originala. Original nije pronađen.

Mosta u Ključ² i od B. Luke preko Sitnice u Mrkonjić³ a u posljednje vrijeme i u Jajce⁴. Neprijatelj je dakle ovim svojim prodorom uspio omesti naše prodiranje u pravcu Banje Luke i odatle prema vašem terenu. Uslijed takve situacije naše snage nastoje zagospodariti ponovno Ključem i terenom oko Ključa, i izbiti na cestu Sitnica i onemogućiti vezu garnizona u Mrkonjiću sa banja-lučkim garnizonom i mrkonjičkog sa jajačkim. U taj plan dolaze veće akcije u pravcu povezivanja sa vašim snagama.

Što se tiče vašeg mišljenja o važnosti toga sektora i djelovanja na njemu u vezi organizovanja i pretvaranja vašeg odreda u brigadu⁵, vi imate pravilan sud o tome, odnosno i mi smatramo da vi trebate ostati tamo i da djelujete u tom području, ali da i odgajate ljudstvo u tom duhu da je ono spremno napustiti teren u danom momentu, da je spremno da se baca u dublja područja, da živi u dubljoj neprijateljskoj pozadini, da razvija smisao za jaču saradnju sa drugim jedinicama, da takoreći proširuje svoj vojnički i politički horizont.

Veze sa Slavonijom produbljujte i po mogućnosti postavite ih na vojničku bazu (zajedničke akcije). Vodite računa da dosadašnja naša slaba budnost i nenastojanje da pravovremeno povežemo aktivnost sa susjednim snagama stala nas je mnogo žrtava i dovela do mnogih neuspjeha. Treba prekinuti sa tom praksom i privikavati vojnike na duge i brze marševe u cilju povezivanja aktivnosti naših snaga (ne mora to biti akcija zajedno na jednom objektu napada). To je ujedno i vojničko stvaranje brigade. Iz razloga poteškoća koje će se pojavljivati pred našim jedinicama kao brigadama treba najozbiljnije shvatiti sistematski i organizovani politički rad u vojsci, treba prekinuti sa svim nemarnostima i stvoriti čvrst duh odgovornosti kako bi se razbila ona vojnička i politička bezbrižnost i nebudnost koja je vladala u našim partizanskim odredima. Treba shvatiti tu višu formu vojne organizacije i prema tome svakodnevno djelovati.

Što se tiče naših snaga koje su prešle na teren IV odreda sa Zagom⁶ i Vojom⁷ naše je mišljenje, i obzirom na sadašnju situ-

² 29 septembra 1942 god. neprijatelj se probio u Ključ, a 7 oktobra jedinice Prve proleterske brigade i Šestog krajiškog odreda ponovo su oslobodile Ključ. Vidi dok. br. 107.

³ Mrkonjić Grad je oslobođen 23/24 avgusta i bio je u rukama partizana sve do kraja septembra kada je neprijatelj uspio da prodre u grad. Ponovo je oslobođen 12/13 oktobra. Vidi dok. br. 123.

⁴ Jajce je oslobođeno 25 septembra, a poslije 12 dana (6 oktobra) neprijatelj je ponovo zauzeo grad.

⁵ Peta krajiška (kozarska) brigada formirana je 22 septembra 1942 god. od jedinica Drugog krajiškog NOP odreda »Mladen Stojanović«.

⁶ Zaga Umičević, član OK KPJ na terenu Četvrtog krajiškog odreda

⁷ Vojo Stupar

aciju koja se razvila na ovome terenu; da oni nisu smjeli bez našeg naređenja da se upućuju na toliko nepoznat i opasan teren. Oni nisu vojnički pravilno shvatili situaciju tamo i radi političkog djelovanja na terenu bivšeg IV odreda povelili su u neizvjesnost tolike ljude. Čudi nas stav komandanta Slavon. odreda, druga Grge⁸, kojemu je donekle poznata situacija u tom kraju i opet je dozvolio takve vojničke avanture, a nije te naše snage zadržao i nastojao prebaciti k nama. Stoga je potrebno da vi na osnovu naređenja koje vam šaljemo naredite da se te naše snage zajedno sa političkim radnicima prebace odmah ili u Slavoniju pa otuda k vama ili izravno k vama u Kozaru⁹.

Što se tiče kadra koji vi tražite, t. j. Misirače¹⁰ i Oljače, oni su već ovdje raspoređeni i nemoguće ih sada otrgnuti sa ovoga posla. Angažujete druge ljude, jer su ovi isti ljudi obzirom na veće potrebe kadra korisniji ovdje. Kako smo vam javili, Baškoj¹¹ je ranjen i on također ne može tamo se još vratiti. Čim ozdravi, mi ćemo ga poslati.

Dobro ste učinili sa puštanjem domobrana. Imajte u vidu da je neophodno što šire popularisanje baš vašeg stava prema Hrvatima i Muslimanima, baš obzirom na lažnu neprijateljsku propagandu (Knjiga o Kozari¹²) i namjere neprijatelja da vas okarakterizira kao antimuslimanski i antihrvatski pokret. Neprijatelj je svjestan snage i političkog uticaja toga odreda baš u pitanju odnosu prema Hrvatima i Muslimanima i on je po tome baš zato tako žestoko i udario. Izdajte što više letaka, proglasa i po mogućnosti brošura o tom pitanju. Iskoristiti svestrano u vojsci svu našu štampu, a posebno list »Bobu«. Posvetiti veliku pažnju člancima iz »Vojno-političkog pregleda« kao i člancima Masleše¹³ i Dilasa. Politički komesari neka praktikuju kolektivno čitanje reportaža iz našeg »Krajiškog partizana« vojnicima. Nastojte svim silama da sve naše publikacije, a naročito »Borbu« i »Krajiški partizan«, proturite u sve okolne varoši. Vodite računa da se razvija u četama i bataljonima duh drugarske discipline, ljubavi starješina i vojnika jednih prema drugima, a najmanje duh soldačije i krute vojničke

⁸ Grga Jankes

⁹ Polovinom juna, poslije teških borbi sa četničko-ustaškim snagama, ostaci Četvrtog krajiškog odreda prebacili su se zajedno sa Proleterskim bataljonom Bosanske Krajine u Slavoniju. U avgustu ova se grupa boraca povratila na teren Četvrtog krajiškog odreda i pokušala da obnovi odred. Međutim, krajem septembra ponovo razbijena od ustaško-četničkih bandi, ona se povukla u Slavoniju.

¹⁰ Dušan Misirača

¹¹ Božo Baškot

¹² Poslije ofanzive na Kozari ustaše su izdale jednu knjigu u kojoj su objavile uništenje Drugog krajiškog odreda i oklevetale partizane i Narodnooslobodilačku borbu, pripisujući im svoja nedjela.

¹³ Veselin Masleša, član AVNOJ-a. Poginuo 1943 god., za vrijeme Pete neprijateljske ofanzive.

discipline. To je vrlo ozbiljno pitanje. Što se tiče traženih stvari mi vam šaljem uz spisak ono što smo imali. Šaljemo vam i 25 hiljada kuna i gledajte da manje trošite taj novac, jer nama novca nestaje, osim toga razmijenili smo Marku 20.000 din. za kune.
S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar:

Komandant:
na terenu

BR. 112

IZVJEŠTAJ ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRIGADE OD 8 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD BRAVNICE I VINCA, O PRODORU NEPRIJATELJA U ŠIPOVO I O EVAKUACIJI RANJENIKA¹

*TAB IV CRNOGORSKE N.O.U. BRIGADE
8-X-1942 god.
s. Đukići

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

5 ov. mj. uputili smo Vam izvještaj i tražili od Vas direktive u vezi sa novostvorenom situacijom. Do danas mi nijesmo dobili nikakvog odgovora. Izvještaj smo Vam poslali preko jedinica II proleTERSKE brigade.

Poslije ulaska neprijatelja u Šipovo, neprijateljskog napada u naš bok iz pravca Donjeg Vakufa, neprijateljske koncentracije u Kupresu kao i nejasne situacije na komunikaciji Mrkonjić — Mliništa riješili smo da snage naše brigade i snage III krajiškog odreda, koje su bile suviše isturene jer se je jedna jedinica naše brigade nalazila na prostoru Čusina a druga na Čipiću, prebacimo preko rijeke Janj. Mi smo to uradili jer su se naše jedinice naše uklještene, a pored toga morali smo da se obezbijedimo od strane D. Vakufa, Šipova kao i od eventualnog neprijateljskog ispada iz Kupresa. Naglašavamo da smo i naređenje Operativnog štaba u pogledu rasporeda naše brigade na prostoru Šedinac morali da proširimo isturajući naše bataljone u pravcu Ljuše da bi na taj način

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2648.

obezbijedili bolnicu koja se nalazila u selu Glogovcu i koja je bila dovedena u opasnost, jer je neprijatelj išao baš u tom pravcu. Iznad samog sela Glogovca naš I bataljon vodio je upornu borbu sa ustašama i Nijemcima nanoseći im gubitke i na taj način mi smo uspjeli da spasimo bolnicu koja je bila dovedena u vrlo teški položaj. Jedan od najvažnijih zadataka koji smo postavili pred našu brigadu je taj da izvlačimo bolnicu. Izvlačenje ranjenika oko 80 na broju skopčano je bilo sa velikim teškoćama, jer je bolnica bila napuštena od strane ljekara a seljake je bilo skoro nemoguće mobilisati za transport ranjenika. U pogledu sprečavanja drskih ispada neprijatelja, naše jedinice nijesu bile potpomagane od snaga Krajiškog odreda² pošto su iste bile zahvaćene nervozom i paničarstvom. Uslijed toga kao drugi zadatak postavili smo sebi da izvučemo što više snaga III krajiškog odreda, da ih na taj način izvučemo ispod uticaja raznih četničkih agenata koji su među njima širili panikerstvo i demoralizaciju. Mi smo i u tome dosta uspjeli i osipanje je bilo minimalno. Sada u zajednici sa drugovima iz štaba Krajiškog odreda činimo sve na političkom i vojničkom učvršćivanju bataljona Krajiškog odreda.

Zaplijenjeni materijal nijesmo uspjeli da evakuišemo jer konja seljačkih uopšte nije bilo. Nešto od toga materijala podijeljeno je jedinicama a ostatak je uništen. Detaljan izvještaj o evakuaciji materijala, bolnice, kao i o čitavoj situaciji podnijeće Vam drug Milutin³ usmeno, jer je on bio na licu mjesta i pratio čitav tok stvari.

Bili smo prilično iznenađeni kada smo onoga dana kad je drug Arso pošao bili obaviješteni da su neprijateljske snage ušle u s. Šipovo, jer nas je drug Arso i drug Kosta obavijestio da je taj pravac potpuno osiguran. Osnovni nedostatak na ovom sektoru bio je pomanjkanje veza. Mi nijesmo imali veze ni sa jednom brigadom niti smo znali pravce kretanja pojedinih brigada. Naša brigada u toku jedne noći dobila je tri različita naređenja. I u takvoj situaciji mi smo bili za nas iznenadnim prodorima i drskim ispadima neprijatelja dovedeni u dosta težak položaj. Prva jedinica sa kojom smo uspostavili vezu bio je bataljon (III) Druge proleterske brigade koji je takođe bio otsječen od svoje brigade i uslijed toga, kao i same potrebe na ovome terenu, ostao je pod komandom našega štaba i preko njega kasnije uspjeli smo da uspostavimo vezu sa II proleterskom brigadom preko koje smo uputili i onaj izvještaj o kome je riječ u ovome pismu.

....

Mi smo našu brigadu skoro svu angažovali za prenos ranjenika među kojima je bilo 27 nosila. Tokom prethodne noći mi smo

² Treći krajiški NOP odred
³ Ivan Milutinović

cijelu bolnicu uputili u pravcu Glamoča jer nijesmo bili obaviješteni o situaciji prema Mliništu. Dali smo potrebno obezbjeđenje.

Operativni štab pod čijom smo komandom stajali obavještavali smo o svim našim borbama koje smo vodili oko Jajca i na komunikaciji Jajce—Travnik i Jajce—D. Vakuf. No i pored toga mi smatramo za potrebno a i po zahtjevu druga Arsa da Vama pošaljemo direktan izvještaj o svim borbama koje je imala naša brigada.

Iste noći kada je napadano Jajce⁴ naš V i III bataljon vodio je borbu sa ustašama. V bataljon uspio je da likvidira selo Bravnicu, zarobi oko 20 domobranaca i zaplijeni 20 pušaka i oko 4000 metaka. Gubitaka nije imao. III bataljon napadao je na Vinac, vrlo utvrđeno mjesto i imao je teške gubitke: 8 mrtvih i 13 ranjenih. Svi su drugovi lakše ranjeni. Neprijatelj je tada imao oko 10 mrtvih i nešto ranjenih. Borci našeg III bataljona nijesu mirovali nego su drugoga dana ponovo napali pomenuto mjesto u zajednici sa ostalim bataljonima i nanijeli neprijatelju teške gubitke i došli do velikog plijena. Nijesmo imali nikakvih gubitaka. Na strani neprijatelja bilo je oko 30 mrtvih, među kojima se ubrajaju i 8 ustaša koje smo, mi strijeljali. Zarobili smo oko 90 domobrana i milionera i cio komandni kadar jedne satnije, koje smo kasnije uputili u Jajce na dalji postupak. Zaplijenili smo 9 sanduka bacačke municije i oko 10—12.000 puščane municije, oko 100 pušaka. Ovo nam je dobro došlo jer smo naoružali sve omladince koji su uključeni u našu brigadu.

I neprijatelj nije mirovao. On je poduzeo ofanzivu⁵ od pravca Vakufa i Oborka u pravcu našeg Drugog bataljona. Neprijateljske snage bile su sastavljene od Nijemaca, ustaša i crnolegijaša. Naš II bataljon u jednom herojskom kontrajurišu uspio je da razbije tu bandu nanoseći teške gubitke. Na samom bojištu neprijatelj je ostavio oko 50 mrtvih. Bilo je takođe i veliki broj ranjenih Nijemaca i ustaša i crnolegijaša. Po našem proračunu naš II bataljon izbacio je iz stroja oko 130 neprijateljskih vojnika. Mi smo imali teške gubitke: 4 mrtva i 8 ranjenih. Neprijatelj je u paničnom bjekstvu odbačen ka željezničkoj stanici Oborci poslije borbe koja je trajala oko 12 sati. Ova bitka odigravala se iza odlaska drugova Marka⁶, Arsa, Lole⁷ i ostalih drugova. Čitav bataljon bez izuzetka pokazao je divne primjere herojstva i ratne vještine. Naši gubici morali su doći jer se je borba vodila prsa u prsa. Nije bilo nikak-

⁴ Odnosi se na borbe za oslobođenje Jajca koje su vođene 24/25 septembra 1942 god. Opširnije o tome vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

⁵ Poslije oslobođenja Jajca neprijatelj je prikupio snage i 1 oktobra ponovo ga napao. Poslije teških borbi neprijatelj je uspio, 6 oktobra, da uđe u Jajce.

⁶ Aleksandar Ranković

⁷ Ivo-Lola Ribar

vog nedostatka u vojnoj vještini. Ističemo kao naročiti primjer junaštva poginulog druga Đura Vukčevića, desetara 3. čete, i drugarice Ljubice Gracun koja je prilikom povlačenja našeg bataljona, koji je bio ugrožen od Babinog Sela, sa 34 metka omogućila otstupnicu mitraljeskom vodu. Sva 34 metka je ispalila na 10 metara, tukla je ustaške bande. U znak pažnje za njeno junačko držanje drug Milutin poklonio joj je jedan ručni sat. Komandant brigade i načelnik štaba koji su bili na terenu i pratili razvoj ove borbe konstatovali su da štab bataljona vrlo vješto rukuje sa svojom jedinicom. I bataljon vodio je borbu sa Nijemcima i ustašama na prostoru kod sela Vukova. Borba je bila žestoka i krvava. Nijemci su ostavili na samom bojištu oko 30 mrtvih i nešto ranjenih. Imali su [Prvi bat.] toga dana 3 lakše ranjena druga. Borba je vodena na 30 metara a bilo je momenata kada se borba vodila prsa u prsa. U ovim borbama naš bataljon došao je do plijena nešto municije i odjeće. Isto tako imao je plijen i II bataljon u municiji i odjeći. U ovim borbama istakao se drug Danilo Šorović, komandir 1. čete, koji je udario direktno s leđa jednom četom. Da je bilo ikakve pripomoći od strane bataljona Šolaje⁸ neprijatelju bi bili naneseni daleko veći gubici.

III bataljon naše brigade 2 ov.mj. iako djelomično iznenađen vodio je uspješnu borbu sa tenkovima; ubio je dva tenkista i jednog ranio. V bataljon vodio je takođe istoga dana borbu sa Nijemcima i na samom bojištu našao je 3 mrtva Nijemca. Ni III ni V bataljon u toku te borbe nijesu imali nikakvih gubitaka sem što su ranjeni po jedan iz oba bataljona.

Ističemo kao važnu činjenicu za našu brigadu da su se štabovi bataljona kao i sami partizani vrlo vješto vojnički borili sa puno inicijative i smjelosti, ne mirujući ni jednog časa čim su osjetili prisustvo neprijatelja. Nedostatak je jedino u tome što su naše jedinice i suviše male. Neprijatelj nije mogao biti potučen i razbijen na ovome pravcu koji je štitila naša brigada. Uslijed malih snaga — malobrojnosti naših jedinica, one su se kroz šumu rasplinule i teško se održavala veza između pojedinih četa.

I u toku samog izvlačenja naš I bataljon vodio je borbu sa neprijateljem i nanosio mu gubitke.

Mi smatramo da je naša brigada sa puno volje i samoprije-gora izvršila zadatak koji joj je postavljen. Nijesmo žalili ni truda ni ljudi samo da ispunimo zadatak koji nam je od Vas postavljen. Ističemo kao važnu činjenicu i to da su se i omladinci, koji su se borili sa našim jedinicama vrlo dobro držali, uzimajući u obzir da su to njima prve borbe i da su te borbe bile vrlo teške i krvave. Oni su se slili sa našom brigadom i osjećaju se vrlo dobro i sa njima se pravilno politički i vojnički radi. Nijesmo ih uvlačili u

* Udarni bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda

prve borbene linije zbog njihove neiskusnosti, a to ćemo, i ubuduće raditi sve dok se ne očeliče.

Prilikom izvlačenja naši bataljoni pokazali su puno discipline i organizovanosti. Ističemo u tom pogledu naročito III bataljon koji se je sa Čusine povukao pored samog neprijatelja. Isto tako ističemo i prisebnost i smjelost I bataljona koji je logorovao na 300 metara od njemačkog logora, čuvajući našu bolnicu.

Izvukli smo i top i potreban broj granata. Na svojim leđima topovsko odjeljenje kroz klisuru od dužine jednog kilometra izvlačili su ga ravnih 11 sati. Sa municijom pušćanom, minobacačkom i topovskom stojimo dosta dobro. Prosječno na pojedinog borca dolazi oko 50 metaka. Vjerovatno da neko ima i više ali to ljudi kriju kao zmija noge. U toku ovih borbi zaplijenili smo jedan teški bacač. Svi naši bataljoni sada imaju po jedan teški bacač sa po 30—40 granata.

III bataljon II proleterske brigade dao je takođe maksimum napora za izvlačenje ranjenika. On sutra ide u sastav svoje brigade a na njegovo mjesto šaljemo naš II bataljon.

Naše snage raspoređene su na prostoru s. Đukići, s. Popuži. Sutra II bataljon zaposjeda položaje III bataljona II proleterske brigade — s. Olići. Na prostoru s. Podosoje — Todorići nalaze se dva bataljona III odreda sa jednim našim bataljonom.

Mi na ovim položajima očekujemo Vaše dalje naređenje, ali to ne znači da ćemo mi mirovati nego ćemo tražiti pogodan momenat da se potučemo sa neprijateljem, a naročito želimo borbu sa Nijemcima.

Mi održavamo stalni kontakt sa II proleterskom brigadom.

Imamo dosta teškoća u pogledu snabdijevanja vojske sa ishranom jer je teren vrlo pasivan a i politički vrlo osjetljiv. Ustaše i Nijemci popalili su nešto kuća u pojedinim selima a Glogovac izgleda da su cio popalili. Vrlo vještu taktiku vode u pogledu stanovništva jer idu za tim da razbiju politički III krajiški odred, pošto u nekim selima nijesu preduzimali nikakve represalije u pogledu stanovništva.

Kod nas se nalaze glumci zagrebačkog teatra⁹. Dali su dvije priredbe, jednu pred našim bataljonom a drugu pred cijelim krajiškim odredom i naša dva bataljona. I jedna i druga priredba potpuno je uspjela. Naročito ističemo važnost ove zadnje priredbe jer je mnogo i politički značila za same krajišnike. Drugovi glumci pokazali su puno ljubavi u svome poslu, dali su sve od sebe u ovim mogućnostima da potpomognu borbu i kulturno podizanje kako naše brigade tako i drugova krajišnika. Između drugova glumaca i naših partizana stvorila se je prava ljubav. Mi smo učinili sa svoje strane sve što smo mogli da našim drugovima olakšamo

⁹ Odnosi se na Pozorište narodnog oslobođenja

njihov položaj i da ih potpomognemo u poslu. Program je bio isti kakav je bio u samom gradu Jajcu. Sjutra zajedno sa drugom Milutinom putuju u pravcu Vašeg štaba. Obezbijedićemo njihovo kretanje.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,
Mitar

Načelnik štaba,
Ljubiša¹⁰

Komandant,
Peko

BR. 113

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE O RASPOREDU JEDINICA U VEZI S PRETSTOJEĆIM NAPADOM ITALIJANA U PRAVCU LIVANJSKOG POLJA¹

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 572
OD 9. X. 1942

ŠTABU IV KRAJIŠKE NOP UDARNE BRIGADE

Preko Komande područja u Drvaru izvješteni smo da Talijani koncentrišu veće snage na prostorijski oko Bos. Grahova i da imaju namjeru da prodiru u pravcu Livanjskog Polja, jednom kolonom preko s. Peulje, a drugom preko s. Tičeva i s. Rora. Na tom terenu ostala je za sada samo II dalmatinska brigada, koja je novoformirana i ima boraca koji nisu bili u borbi, a pored toga i relativno malo poznaje teren.

Potrebno je da vaša brigada sa 3 bataljona odmah krene u pravcu Bos. Grahova i da zatvori pravac s. Tičevo — s. Rore i da se poveže sa II dalmatinskom brigadom, koja je ostala na tom terenu i koja treba da zatvori pravac prema Livanjskom Polju, naslanjajući se na Dinaru. Veza između vaše i dalmatinske brigade treba da bude stalna i što češća. Vaš raspored treba da bude takav da frontalno dočekujete neprijatelja sa što manjim snagama, a da

¹⁰ Ljubiša Urošević. Poginuo 1944 god. u Sloveniji, kao načelnik Glavnog štaba Slovenije.

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

imate na raspoloženju što veću rezervu kojom ćete odmah u početku napada vršiti pokret i udariti neprijatelja u bok. I vaša i Dalmatinska brigada treba da organizuju stalno rušenje i zaprečavanje puteva kojima mogu da prolaze tenkovi i motorizacija.

Pokret od mjesta gdje se sada nalazite do s. Tičevo treba da izvršite preko s. Prekaja.

Vaš jedan bataljon treba da ostane sa snagama VI krajiškog NOP odreda na Klokotovcu i da zatvara pravce od Mrkonjić Grada i Sitnice prema Ključu.

Prema Bihaću kao pojačanje poslaćemo snage I krajiškog NOP odreda.

O svima novostima na ovom sektoru izvještavajte nas što češće i što brže.

Ostale jedinice za sada izvršavaju zadatke koje su dobile.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba,

(M. P.)

Za operativni štab
komandant,

BR. 114

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BORBAMA NA KLJUČU I DRUGIM NEPRIJATELJSKIM UPORIŠTIMA

Š T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. 18

DANA 9-X-1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Prema Vašem naređenju br. 510 od 16-IX-1942 godine dostavljamo izvještaj o akciji na Ključu¹ i svima uporištima do Vrhpolja, izvedenoj noću 5/6 oktobra t.g.

1. — Po planu sastavljenom od strane članova štaba I proleterske i III krajiške udarne brigade i zamjenika komandanta VI

¹ O borbama oko Ključa govore i dokumenta br. 91, 107 i 116.

krajiškog odreda izvedena je akcija u noći između 5/6 oktobra t.g. na neprijateljska uporišta Ključ i sva ostala do Vrhpolja. U ovoj akciji imale su učestvovati jedinice I proleterske i III krajiške udarne brigade, jedan bataljon VI i jedan bataljon I krajiškog odreda. Napad je trebao otpočeti odmah uveče. Jedinice III krajiške udarne brigade i dva bataljona navedenih odreda napali su uporište od Ramića do Vrhpolja i borbu vodili do zore, dok jedinice I proleterske brigade nisu to učinile iz nama nepoznatih razloga. Pomenutog datuma do zore jedinice III krajiške brigade likvidirale su u brzom naletu sva uporišta sem 2 kuće u koje se neprijatelj bio zabarikadirao i u zoru pošto je neprijatelju stiglo pojačanje kako iz Ključa tako i iz Vrhpolja (provukle se dolinom rijeke Sane) naše jedinice morale su napustiti položaj blokiranih kuća. Neprijateljske snage u ovim uporištima nepoznate, ali se cijene 400—500 ljudi.

2. — Zarobljeno je 5 domobrana, 5 pušaka, 1.000 metaka, nekoliko šinjela, šatorskih krila i vojničkih torbica.

3. — Neprijatelj je imao veliki broj mrtvih i ranjenih, dok im se jedan dio vojnika razbjegao po pošumljenom terenu na tome položaju.

4. — Na našoj strani poginuo je drug Vladimir Keča — sahranjen u Vel. Stjenjanima, a ranjeno 10 drugova i to: Mićo Tanjiga, komandir II čete II bataljona, David Torbica, partizan, Mirko Rodić, Opačić Milan, Vaso Grubor, Pero Pećanac, Rađenović Dušan, Bokan Petar, Grbić Ilija, kasnije od rana umro i Grbić Ilija Ilin.

5. — Naknadno od rana umro je drug Grbić Ilija i to još za vrijeme vođenja borbe, odakle nije mogao biti iznesen.

6. — Palih smrću heroja, imena onih koje treba proglasiti narodnim herojima nema.

U ovoj akciji svojom umješnošću i ratnom vještinom naročito se je istakao komandant II bataljona III kraj. udarne brigade drug Pećanac Nikola, rođen 1912, po zanimanju radnik iz okoline Drvara. Pored toga što je svoje jedinice pravilno i hrabro vodio i sa istim savladao na otvorenom terenu neprijateljske bunkere, došao je sam lično u takvu situaciju da je u mraku, na pošumljenom dijelu između svojih jedinica upao među desetinu ustaša i legionara, ubio jednog pred sobom koji ga je pitao: ko si? a potom doviknuo ostalima: evo partizana pobjegoše, trčite za njima! i tako na vješt način izbjegao iz te klopke i produžio dalje borbu sa svojim jedinicama protivu neprijatelja. Predlažemo da se isti za pokazanu hrabrost i umješnost pohvali.

7. — Akcija nije izvedena po sastavljenom planu iz razloga jer I proleterska brigada nije učestvovala u toj borbi, a kasnije smo dobili izvještaj da je tu akciju odgodila i da je i nama o

tome poslala izvještaj koji mi u toku te noći niti kasnije nismo dobili. Pokazalo se je da naši borci čine greške za vrijeme akcije u tome što nedovoljno koriste zaklone, već otvoreno kreću se prema neprijatelju, zbog čega smo i imali ovolike žrtve. U ovome smislu održali smo i održavaćemo časove po jedinicama.

8. — U ovoj akciji utrošili smo 4.000 metaka za puške, 4 bačake bombe i 30 komada ručnih bombi a zarobili smo 1.000 metaka. Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. Tadić

Komandant,
Karanović

(M.P.)

BR. 115

OBAVJEŠTENJE NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA DONJE POLJE OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. KOMANDANTU MJESTA GLAMOČ O PRODORU NEPRIJATELJA IZ PRAVCA GRAHOVA¹

NAR. OSL. OPŠT. ODBOR
DONJE POLJE
-BR. 27/42

HITNO

9 oktobra 1942 g.
16.45 čas.

K-TU MJESTA GLAMOČ

Od prolaznika sa strane s. Peulja saznali smo sljedeće:

1. — Da je neprijatelj na dan 9 ov. mjes. ujutru izvršio nek[akav] napad od pravca Grahova i stigao do pod Goru (kuće Trivunovića).

2. — Neke naše drugove, koji su tu bili na straži, da su navodno četnici i Talijani pohvatali, da su neke pobili i da su neke staje zapalili. Jačina neprijatelja i njegov momentalni rad nepoznati.

3. — Poslali smo još jutros, kad smo čuli pucnjavu, svoga jednog čovjeka kao kurira i on je stigao do s. Grkovaca, do kuće Nikolića. On se je ovdje sad povratio i izvještava da ga je pret-sjednik NOO obavijestio kako su četnici i Talijani stigli do Peulja,

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3732.

da su tamo neke djevojke odveli, da su zapalili jednu pojatu u kojoj je navodno naših devet drugova zapaljeno, da su seljake nagonili da zatrpavaju puteve, koje su naše trupe još ranije prekopale kao prepreke protiv motorizacije.

4 — Neku vezu sa našom vojskom nismo do ovoga momenta dobili, niti je kakav zvaničan izvještaj o tome stigao do nas.

5. — Preduzeli smo sve mjere opreze i mobilisali naše borce u koliko imamo oružja.

Uputili smo naše patrole u pravcu Crnog Luga i Peulja, te ćemo o svemu izvijestiti ukoliko bude potrebno.

S drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Sekretar,
Boško M. Trkulja

Pretsjednik n.o.o.o.-
Mrvić Marko

DOSTAVLJENO:

- Komandantu IV Oper. zone
- Komandantu mjesta Glamoč

BR. 116

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O ZAUZIMANJU KLJUČA I BORBAMA OKO SANSKOG MOSTA, LJUBIJE I STAROG MAJDANA¹

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. sl.
OD 10.X.1942

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Dana 7 oktobra o.g. snage I proleterske, III krajiške brigade i snage VI k. odreda zauzele su ponovno Ključ.²

¹ Narodnooslobodilački opštinski odbor

² Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2898.

³ U ovim borbama govori i dok. br. 107. Njemačko-ustaške snage ponovo su zauzele Ključ 12 oktobra, a već sutradan, 13 oktobra, bile su prisiljene da ga napuste. Vidi dok. br. 130.

Tom prilikom ubijeno je osamdeset ustaških zlikovaca a isto tako zarobljeno je oko osamdeset ustaša, koji su poslije ispitivanja većim dijelom strijeljani. Zarobljen je jedan doktor i dva oficira.

Oružje zarobljenih i ubijenih prikupljeno je i dato omladin-
cima koji su bili došli bez oružja u brigade.

Naše snage produžile su poslije zauzimanja Ključa sa prog-
njanjem neprijatelja u pravcima: Klokotovac, Sitnica i prema San-
skom Mostu.

Pristupili smo odmah skupljanju kukuruza oko Ključa. O
daljnim planovima naših operacija izvijestit ćemo Vas ovih dana.

Na sektoru Ljubija, St. Majdan, snage I k. odreda uništile
su dva njemačka tenka i uništile jednu satniju koja je pošla iz
San. Mosta u pravcu St. Majdana.

Drugih novosti na ovom sektoru nema.

Pošto smo izviješteni od Komande područja u Drvaru da se
primećuje talijanska koncentracija u Grahovu, to smo mi uputili
tri bataljona IV K. U. brigade na sektor Grahova.

Na sektoru Bihać pojačali smo naše snage sa snagama I k.
odreda.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT F[AŠIZMU] — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Načelnik štaba,
Branko Poljanac

Komandant,
Kosta

BR. 117

**DOPIS OPERATIVNOG ŠTABA DRUGE PROLETERSKE, TREĆE
SANDŽAČKE I ČETVRTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE) BRI-
GADE OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVRTE OPERA-
TIVNE ZONE HRVATSKE O SARADNJI PRILIKOM NAPADA
NA MRKONJIĆ GRAD I OBAVJEŠTENJE O OSLOBOĐENJU
KLJUČA¹**

Š T A B
II PROLETERSKE BRIGADE
III SANDŽAČKE BRIGADE i
IV CRNOGORSKE BRIGADE
10 - X - 1942 g.

IV-OJ OPERATIVNOJ ZONI

Glamoč

Dobili smo izveštaj od I krajiške brigade da su jedinice I pro-
leterske brigade i VI-og krajiškog odreda oslobodile Ključ² i da
su nastavile svoje napredovanje prema Čađavici i Sitnici.

Mi smo 6 ovog meseca od Vrhovnog štaba dobili za zadatak
da sa snagama naših brigada štitimo pravac Glamoč — Grahovo
— Pribelja.

U vezi novostvorene situacije — zauzimanjem Ključa i vero-
vatnog izbijanja naših snaga na Čađavicu, mi smo se složili da
prvo: očistimo četnička uporišta oko Mrkonjić Grada, te da za-
jedničkim snagama napadnemo i likvidiramo Mrkonjić Grad.³ Još
nemamo tačne podatke o neprijateljskim snagama u Mrkonjiću,
no pretpostavljamo da one nisu velike. U svakom slučaju zauzi-
manjem Mrkonjića rasteretio bi se banjalučki sektor, a i naše bri-
gade kao i VI krajiški odred, izuzimajući jednu brigadu koja bi
ostala prema Jajcu, mogli bi biti iskorišćeni za dalje prodore.

Nas jedino zabrinjava pravac Kupres — Glamoč ili eventualno
Donji Vakuf — Pribelja — Glamoč. Zato, ako bi mi pošli na Mrko-
njić Grad, vi bi morali sa izvesnim snagama i nekim našim sna-
gama zatvarati pravac Kupres — Glamoč. Mi bi za zatvaranje toga
pravca na prostoru Pribelja — Krbaljina dali jedan bataljon IV crno-
gorske brigade i jedan bataljon III odreda. No, mi smatramo da bi
neprijatelj u slučaju našeg napada na Mrkonjić, da bi osujetio naš

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3188.

² Ključ je oslobođen 7 oktobra 1942 god. (vidi dok. br. 107 i 116).

³ Mrkonjić Grad je oslobođen 12/13 oktobra 1942 god. (vidi dok.
br. 123).

potpuni uspeh, napravio ispad od Kupresa. Zato, vi bi morali bar za vreme operacije oko Mrkonjića poslati na istom pravcu jedan ili dva vaša bataljona, koje bi mi posle likvidacije Mrkonjić Grada zamениli snagama III krajiškog odreda.

Odmah nas i hitno izvestite da li vi možete poslati snage koje od vas tražimo, da bi mi odmah izvršili potrebne pripreme za operacije na Mrkonjić Grad. Obavestite nas o situaciji kod vas, naročito o situaciji prema Imotskom i Kninu, kao i o tome da li se na vašem pravcu probila V crnogorska brigada.

ŠTABU I KRAJIŠKE BRIGADE

Položaj

Šaljemo vam prepis našeg izveštaja IV-oj operativnoj zoni u vezi sa našom odlukom o likvidaciji Mrkonjića.

Vi nas najhitnije obavestite o situaciji kod vas i o vašim namerama. Mi ćemo vas u slučaju napada na Mrkonjić blagovremeno izvestiti, da bi sa vaše strane mogli produbiti vaše uspehe i tako pomoći ovoj operaciji.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab
Peko*
Ljubo'
M. Peruničić*

* Peko Dapčević, komandant Četvrte proleterske (crnogorske) brigade
* Ljubodrag Durić
* Mile Peruničić, zamjenik komandanta Treće sandžačke brigade

BR. 118

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. ČLANU VRHOVNOG ŠTA-
BA ALEKSANDRU RANKOVIĆU O FORMIRANJU UDARNE
GRUPE RADI OBEZBJEĐENJA PRAVCA KUPRES--GLAMOČ I
O RASPOREDU JEDINICA¹**

Š T A B
IV N.O.O. BRIGADE
10 oktobra 1942

Druže Marko,

Danas u 4 sata stigla je patrola, koja nosi naređenje za V crnogorsku i I hercegovačku brigadu. Prema informacijama koje smo sinoć dobili od štaba Kupreškog bataljona, ove dvije brigade prebacile su se preko Vrbasa i kreću se u pravcu Planine Vlašić. U vezi s tim informacijama, mi smo pomenutu patrolu uputili III krajiškom odredu, s tim da ih on uputi ka Kupreškom bataljonu, koji će im dati jednu patrolu od 10 ljudi kao vodiče i pojačanje ove patrola. Smatramo da je ovo najpovoljniji pravac kretanja ove patrola i najpouzdaniji jer pored toga u Kupreškom bataljonu ima partizana koji su rodom iz neposredne okoline Bugojna i Travnika, pa će se ovi drugovi lakše snalaziti na terenu i brže uhvatiti vezu sa našim brigadama. I krajiška brigada nalazi se na prostoru oko Čađavice i Sitnice. Tako smo obaviješteni od štaba II proleTERSKE brigade. Poštu za tu brigadu zadržali smo i uputićemo je preko II proleTERSKE.

Ja sam pismo otvorio da bih vidio zadatak i pravac tih brigada i da bih prema tome sa dejstvom naše Brigade eventualno olakšao i pomogao prebacivanje tih brigada. No prema naređenju i zadatku koji je dat tima brigadama mi nismo u stanju da im pomognemo.

Raspored naših snaga je slijedeći: IV brigada: selo Olići, selo Đukići. Na desnom krilu naše Brigade nalaze se 2 bataljona III krajiškog odreda, bataljon »Pelagić« i »Šolaja«. Na lijevom krilu, malo ispred nas, nalazi se Dobrovoljački bataljon plivski². III krajiški odred nalazi se pod našom komandom, šalje patrola u pravcu sela Jelovca. Sada sam saznao da su uputili jednu četu da prikupi neke stvari koje su ostale u tom selu, a koje neprijatelj nije našao. Čim se vrati ta četa izvijestićemo te šta su sve našli.

Prema naređenju druga Arsa, naša Brigada i II proleTERSKA i III sandžačka sačinjavaju jednu udarnu grupu, radi obezbjeđenja

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3286.

² Trećeg krajiškog NOP odreda

pravca Kupres — Glamoč, kao i kontrola komunikacije Mrkonjić Grad — Glamoč. Prema tome naređenju danas je drug Peko pošao u štab II proleterske brigade, radi sporazuma i efikasnije pomoći Glamoču.

Čim se izvrši nov raspored naših snaga, mi ćemo te obavijestiti. Sa III krajiškim odredom smo u stalnom kontaktu. Taj odred zahvatila je mala kriza, ali pravilnim radom Partije ta će se kriza prebroditi. Mi sa svoje strane činimo sve da drugovima olakšamo rješavanje ove krize, tj. da vojnički i politički učvrstimo njihova 2 bataljona.

Saznali smo danas po drugi put od II proleterske brigade da su drug Volođa,³ komandant III brigade i drug Trša,⁴ zamj. politkoma te brigade negdje zagubljeni i da po njihovom mišljenju postoji sigurna vjerovatnoća da su ubijeni od strane četnika. II brigada vodi istragu radi pronalaženja ovih drugova.

Drug Milutin⁵ sa pozorišnom grupom sigurno je stigao tamo i obavijestio vas o situaciji.

Ukoliko ostajete u Glamoču šaljite nam izvještaje o kretanju neprijatelja kao i o cjelokupnom kretanju na sektoru Dalmatinske zone⁶.

S drugarskim pozdravom,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mitar⁷

³ Narodni heroj Vladimir Knežević. Tih dana četnici su ubili i njega i Rifata Burdževića.

⁴ Narodni heroj Rifat Burdžević

⁵ Narodni heroj Ivan Milutinović

⁶ Četvrta operativna zona Hrvatske

⁷ Mitar Bakić

BR. 119

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA »MLADEN STOJANOVIĆ« OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BORBAMA SA NEPRIJATELJEM ZA VRIJEME OD 23 SEPTEMBRA DO 9 OKTOBRA 1942 GODINE

ŠTAB II K.N.O.P. ODREDA
»MLADEN STOJANOVIĆ«
10 X 1942 god.
Broj: Službeno

DRUGARSKOM

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Dragi drugovi,

Potvrđujemo prijem vaše pošte od 27. IX t. g.

Pošto su se kuriri sa poštom razminuli, naziv II K.N.O.P. odreda mi dalje zadržavamo, dok vi ne odgovorite na zadnji naš list u kojem smo obrazložili svoje mišljenje, i pri kojem ostajemo, da ostanemo odred.

U vezi vaše naredbe br. 510 od 16 IX t. g. nismo mogli do pisanja ovoga dopisa prikupiti sve podatke tražene tom naredbom. Ali već sada možemo drugarskom štabu skrenuti pažnju da pod tač. II traženi podaci — imena svih poginulih od formiranja odreda neće biti moguće sakupiti, pošto je odred raznim reorganizacijama (Proleterski bataljon, I krajiška udarna brigada i velika ofanziva na Kozaru) odvajao veliki dio svojih snaga pa i čitave bataljone, odvajao i štabove koji bi mu jedini mogli dati tražene podatke.

Od zadnjeg pisma do danas naš je odred učestvovao u niz borbi sa neprijateljem sa široko postavljenim zasjedama, sa kombinovanim snagama sa 2 i više bataljona, ali sve snage nisu bile nikada istovremeno angažovane u borbi, pošto se neprijatelj kretao u borbenom poretku. U tim akcijama pokazalo se je da, iako se borbenost kod jedinica povećala, da je njihovo međusobno pomaganje u borbi bilo slabo, te je neprijatelj uvijek uspijevao brzim doturanjem pomoći osigurati svoje povlačenje i spriječiti da zasjede budu uspješnije u pogledu zarobljavanja oružja i spremne.

NAŠE AKCIJE: Od dana našeg zadnjeg dopisa do danas bile su sljedeće:

1) Na dan 23 IX t. g. patrola od dvojice partizana 1 čete III bataljona, u selu Kljevcima, zapalila je 3.000 kištara, koje je neprijatelj spremio za izvoz šljiva. Zatim se privukla do neprijateljske

predstraže u selu Pucarima, gdje je ubila jednog neprijateljskog stražara. Osim toga, uništili su 50 džakova krompira, sasjekavši ih sjekirom, koje je neprijatelj također bio pripremio za izvoz.

2) Na dan 27 na 28 septem. t. g. noću, 4 i 5 četa I bataljona zarobile su u selu Podoškoj 12 žandarma, u selu Petrinji 5 domobrana i u selu Bačvani jednog žandarskog narednika-vodnika. Tom prilikom zaplijenjeno je 15 pušaka, nešto municije, 18 pari odijela i 2 kola sa konjima. Naši bez gubitaka.

3) Na dan 28 IX t. g. u noći zasjeda 1 čete II bataljona zaplijenila je na Kruškovcu 2 kola i 2 para volova, vlasništvo ustaše Kravosa; uz kola je bilo i nekoliko muslimana, koji su pušteni.

4) Na dan 29 IX t. g. snage II i Udarnog bataljona postavile su zasjede na: Bubenu, Kruškovcu, Grabovcu, Komplencu, Dvorištu, sa osiguranjem na Stražini, Milanovića brdu i Pogledu. Sve su zasjede vodile borbu osim Kruškovačke. Na zasjedu na Bubenu naišli su pljačkaši sa isturenim patrolama ustaša i žandarma, gdje su ubijena 4 pljačkaša i zaplijenjeno 13 volova, 5 krava i 4 konja. Ostali su se razbjegli i pobjegli za Dubicu.

Zasjeda na Komplencu ubila je 9 ustaša, zaplijenila 2 karabina. 700 metaka, 4 bombe i druge spremlje.

U Dvorištu ubijeno je 15 ustaša, nije ništa zaplijenjeno.

Naši nisu imali gubitaka.

5) Na dan 3 IX t. g. 3 četa II bataljona dočekala je iz zasjede neprijatelja u selu Kadin Jelovac, gdje je 25 ustaša i Nijemaca ubijeno, kao i 1 pljačkaš i bilo je dosta ranjenih. Zaplijenjeno je 8 pušaka, nešto municije i vojne spremlje, 23 govečeta, 1 par konja sa kolima. Uništena su 4 neprijateljska kamiona. Zarobljen je jedan oficir-Srbin¹, 1 domobran-Hrvat i 18 civila radnog bataljona. Ovom borbom je spriječena pljačka ustaša na koju su povelili oko 1.000 civila. Naši bez gubitaka.

6) Na dan 6 X t. g. jače neprijateljske snage iz Bos. Novog krenule su na teren I bataljona, s namjerom pljačke i paljenja sela. Na koje su snage našeg I bataljona pripucale i primorale ih da se povuku. Bilo je nešto mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika. koje je neprijatelj uspio izvući.

7) Na dan 7 X t. g. zasjeda 3 čete II bataljona dočekala je jače neprijateljske snage iz Dubice prema Komplencu. Tom prilikom ubijeno je 15 neprijateljskih vojnika, većinom ustaša. Po pristigliom pojačanju neprijatelja iz Kostajnice naši su se povukli.

Tog istog dana zasjeda 2 čete II bataljona sačekala je i plostunskom vatrom uništila jedan od 5 kamiona kojima je kretala pomoć iz Kostajnice napadnutim ustašama na Komplencu. U kamionima bili su Nijemci.

¹ Od druge polovine 1942 god. ustaške vlasti su regrutovale za radne bataljone vojne obveznike Srbe koji su živjeli na teritoriji NDH.

Zasjeda 1 čete II bataljona u Dvorištu vodila je borbu sa Nijemcima i tom prilikom ubila jednog njemačkog oficira i 5 njemačkih vojnika. U svim ovim borbama neprijatelj je imao veći broj mrtvih i ranjenih, dok je plijen mali radi pristiglih pojačanja. Zarobljena je 1 strojica sa municijom, 1 pištolj i druga sprema.

U ovim borbama istakli su se svojom hrabrošću i požrtvovanošću drugovi Bakić Milan, Knežević Milinko i Jeličić Nikola, koji su sami ubili 5 njemačkih vojnika i njemačkog oficira. Kada su pristigla pojačanja, druga dvojica iznijeli su ranjenog Bakića. Štab odreda, na prijedlog štaba II bataljona, pohvalio je svu trojicu drugova radi ovog junačkog čina. U toku ovih borbi poginuli su drugovi: Toroman Jovo, partizan 3 čete i Vučićević Mihajlo, partizan 2 čete.

8) Na dan 8 X t. g. zasjede 1 i 3 čete III bataljona dočekale su 1 neprijateljsku satniju na cesti Mrakovica — Dubica i tom prilikom ubile jednog njemačkog podoficira i 5 vojnika. Zaplijenjena je 1 strojica sa 90 metaka, 1 pištolj, oficirska kožna torba sa spisima i ostala sprema. Ovom prilikom neprijatelj je imao dosta ranjenih, koje je uspio izvući. Nemački podoficir koji je ubijen bio je odlikovan za vrijeme ofanzive na Kozaru od njemačkog generala Štala i poglavnika Pavelića.

Po našim obavještenjima, dijelovi IV odreda na čelu sa Vojom Stuparom i drugaricom Zagom², koji su bili iz Slavonije prebacili se u Motajicu, bili su prisiljeni da pod pritiskom četnika i ustaša prebace se nazad u Slavoniju, prije nego što su sačekali naš odgovor na pismo koje smo vam ranije poslali. Nezvanično smo obaviješteni da su se povukli pod vatrom preko Save³.

Uz drugarski pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško

Komandant,
Šoša

Zamj. pol. komesara,
nema

Zamj. komandanta,
Miloš

P. S. Arhiva Štaba II odreda za vrijeme posljednje ofanzive na Kozaru prenesena je na teren I K.P.O.P. odreda i vjerovatno se sada nalazi u Operativnom štabu, a za koju detaljnije znaju drugovi Obrad⁴, biv. komandant II odreda, i Misirača Dušan, zamj. pol. komesara.

² Zaga Umičević

³ Poslije razbijanja Četvrtog krajiškog odreda, polovinom juna 1942 godine, grupa boraca ovog odreda prebacila se krajem juna u Slavoniju, gdje je ostala do druge polovine avgusta kada se ponovo vratila na svoj teren. Opširnije o tome vidi dok. br. 29.

⁴ Obrad Stišović

Kako nam je ova arhiva od velike potrebe, molimo da se po prvim kuririma dostavi ovome štabu.

Arhiva lična druga Šoše predana je po kuriru Kamenku drugu Obradu. Neka se i ova po mogućnosti dostavi. Šaljemo 2050 starih jugoslovenskih dinara, da nam se po mogućnosti razmijeni u kune na slobodnoj teritoriji.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško⁵

Komandant,
Šoša⁶

Zamj. komandanta,
Miloš⁷

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 574
OD 15/X 194

Prepisi poslani
Vrhovnom štabu i drugu
Slavku Rodiću.

a. a

⁵ Boško Siljegović
⁶ Josip Mažar
⁷ Miloš Siljegović

BR. 120

IZVJEŠTAJ ŠTABA KUPREŠKOG BATALJONA TREĆEG KRAJISKOG NOP ODREDA OD 10 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA TERENU BATALJONA I O PRIPREMAMA ZA FORMIRANJE UDARNOG BATALJONA¹

ŠTAB KUPR.
BATALJONA
br. službeno
10 okt. 1942 g.

KOMANDANTU VRHOVNOG ŠTABA NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE —
JUGOSLAVIJE

Položaj

Stanje u ovom bataljonu je slijedeće:

Drugu četetu ovog bataljona iz Vukovska povukli smo juče sa položaja Gornjeg Malovana. To smo učinili uslijed povlačenja 5 i 10 nar. oslob. ud. brigade² koje su evakuisale Prozor i G. Vakuf i pošli u pravcu Planine Vlašića. Za Dalmatinsku brigadu³ ne znamo još ništa iako smo poslali kurire još prekjuče. Kako su cio taj kraj ugrožavale četničko — italijanske snage koje nadiru od Neretve ka Prozoru⁴, uslijed čega su se imenovane snage povukle, to ni ova naša četa u Vukovsku nije smela tu ostati. Narodu toga kraja predočena je opasnost i preporučeno skrivanje u Paklini i oko Mrčaja. Ukoliko Dalmatinci i dalje ostanu na položajima oko Duvna, mi bi 2 četetu vratili na prve položaje.

Od bivše Malovanske čete vratilo se njih u jedinicu svega 10 boraca, ma da su skoro svi obećavali. Izvjesni se plaše vratiti, i pored ubjeđivanja da im se ništa slabo neće desiti⁵. Djelatnost Babića⁶ se umanjuje i drukčije istupa nego prije — odričući se naime četništva, u čemu se ne može vjerovati. Dušan Dumnjak⁷ je vrlo opasan, okuplja pojedince i bavi se krađama i podvalama. Prekjuče (8 o. mj.) jedna manja kolona od 50—60 ljudi bila je pošla iz Ku-

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2676.

² Peta crnogorska NOU i Prva (Deseta) hercegovačka NOU brigada

³ Prva dalmatinska NOU brigada

⁴ Opširnije o tome vidi dok. br. 142.

⁵ O situaciji u Malovanskoj četi Kupreškog bataljona vidi dok. br. 42 (prim. br. 5) i dok. br. 46 i 78.

⁶ Vojin Babić. Ubijen kao četnik za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive, 1943 godine.

⁷ Dušan Dumnjak, četnički komandant

presa ka Duvnu, i naši su je oružjem vratili. Naši nijesu imali gu-bitaka a možda ni neprijatelj. Uslijed opšte opasnosti za cio ovaj kraj, pripremali smo stanovništvo za evakuaciju stoke i namirnica. Uostalom stanje se razvedrava i ne izgleda da ćemo biti ugroženi i primorani povlačiti se sa ovoga terena. I vojska je pravilno razumjela situaciju i prihvaćala svaki naš stav u potpunosti.

Pripreme za formiranje udarnog bataljona vršimo i nailazimo na najveći odziv kod vojske, tako da možemo već računati na preko 200 boraca. Ukoliko bi imali oružja mogli bismo povećati taj broj još za 50 (iz Vukovska). U ove nijesmo računali na ljudstvo iz Ravna koje smo tražili da se vrati u sastav ovog bataljona.

Municije ovaj bataljon ima suviše malo, te prosječno vojnik nema 3—4 metka. Tražili smo od Odreda ali nijesmo dobili ništa. 8 ital. pušaka su i bez metka. Ljudi su prilično i goli i bos. Franc. teški mitraljez, ital. puškomitraljez nemaju ni metka. 2 ital. teška mitraljeza imaju 400 m.

Narod Ravna, Rilića i Vukovska je u očajnom stanju — bez krova a i glad već uveliko.

U Kupresu vlada bijeda, nezadovoljstvo i očajanje u najvećoj mjeri. Rijetko ili nikako održavaju vezu sa Bugojnom.

Drugih nekih naročitosti na ovome sektoru nema.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Polit. komesar,
na položaju

Komandant,
Ned. Đ. Manojlović^{*}

^{*} Nedeljko Manojlović

BR. 121

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BRIGADA OD 11
OKTOBRA 1942 GOD. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPO-
RED JEDINICA U NAPADU NA MRKONJIĆ GRAD¹**

OPERATIVNI ŠTAB GRUPE BRIGADA²

11-X-1942 g.

u 9 sati

ŠTABU

Na osnovu izveštaja koji smo dobili od I krajiške brigade, da su I proleterska brigada i VI odred likvidirali Ključ i da se naše jedinice kreću u pravcu Čađavice i Sitnice, kao i na osnovu izveštaja III udarne brigade da neprijatelj u pravcu naših jedinica, koje operišu na sektoru Ključ — Sitnica, koncentriše veće snage i motorizaciju, a time i ispražnjuje garnizon Mrkonjić Grada, mi smo rešili da izvršimo pripreme i koncentraciju naših snaga ka Mrkonjiću, da bi posle dobijanja podataka o neprijatelju preduzeli likvidaciju neprijateljskih snaga u Mrkonjiću i zauzimanje grada.

I. U tom cilju naređujemo: da III brigada preduzme daljna izviđanja na komunikaciji Mrkonjić Grad — Čađavica i da približi svoje bataljone dajući im sledeći raspored: Šibovi — jedan bataljon; jedan bataljon na komunikaciji Štrbina — Rogolje — Čađavica u cilju uznemiravanja neprijatelja i odvlačenja snaga sa pravca Sitnice; jedan bataljon — Štrbina i jedan bataljon u Jasenovim Potocima sa zadatkom koje je imao ranije.

II. Da II proleterska brigada prebaci svoje snage na sektor Trnovo — Gradina (Duge Njive).

III. Da IV udarna brigada uputi jedan bataljon u Stupnu, gde će ovaj štab uputiti dobrovoljački bataljon³ koji će se nalaziti pod komandom bataljona IV brigade. IV brigada i III odred uputiće po jedan bataljon na sektor Močioci — Grbavica — Kneževići. Jedan bataljon IV brigade uputiti u Bešnjevo, a jedan bataljon IV brigade i jedan bataljon III odreda uputiti u Pribelja, sa zadatkom zatvaranja pravca Kupres — Glamoč, za vreme operacija oko Mrkonjića.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3293.

² Pod komandom Operativnog štaba grupe brigada bile su sledeće jedinice: Druga proleterska, Treća sandžačka i četvrta proleterska (crnogorska) brigada.

³ Dobrovoljački bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda

Bataljon IV brigade uhvatiće vezu sa snagama IV operativne zone u Glamoču, od koje smo mi tražili da nam upute jedan ili dva bataljona u cilju zatvaranja tog pravca⁴. Ti bataljoni će vršiti stalna patroliranja grebena Krbljina i održavaće uski kontakt sa štabom Kupreškog bataljona, koji će im redovno slati izvještaj o neprijateljskim namerama sa pravca Kupres.

Jedinice II, III, IV brigade i III odreda održavaće stalne veze i u slučaju potrebe sadejstvovati među sobom.

Jedinice koje se nalaze u Pribelju i uopšte na pravcu prema Glamoču obrazovaće zajednički štab i održavaće stalnu vezu preko štaba IV brigade sa Štabom grupe brigada.

Sve pokrete izvršiti danas iza ručka.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za štab
Peko
Ljubo

⁴ Vidi dok. br. 117.

BR. 122

**IZVJEŠTAJ KOMANDE PODRUČJA PETOG KRAJIŠKOG NOP
ODREDA OD 12 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA DRUGE DALMATINSKE BRI-
GADE PROTIV ČETNIKA U PLAVNCI I U OKOLINI
GRAHOVA¹**

KOMANDA PODRUČJA
V KRAJIŠ. N.O.P. ODREDA
BR. sl.

12 X 1942 G.

DRVAR

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V.J.

Položaj

Prema izvještaju Druge dalmatinske udarne brigade od 12-og ovog meseca, izveštavamo taj Štab o njihovim akcijama na sela u okolini Grahova, za vreme od 10 do 11-og ovog meseca.

10 na noć I četa našeg bataljona III izvršila je akciju na četnički položaj na Sedlu, i tom prilikom zarobili su 11 četnika i 9 pušaka.

11 u noći naš I bataljon izvršio je akciju na četničke položaje: Bobija, Konjska Glava i Gologlav te četnički štab u Plavnu. Zarobili su tom prilikom 19 četnika i 2 žene koje su učestvovala sa četnicima, 15 komada pušaka, 106 metaka, 8 komada bombi i još nešto materijala.

Noćas ili sljedeću noć pripremamo akciju na četničke položaje s onu stranu Tiškovca, ukoliko nas situacija sa Grahova ne bi spriječila. Na našoj strani nije bilo nikakvih gubitaka. Jedan drug je samo lakše ranjen.

U toku jučerašnjeg dana nije se primjetilo nikakvih važnijih pokreta između Knina i Grahova.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komandant područja
Gojko Latinović

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3625.

BR. 123

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BRIGADA OD 13
OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE O OSLOBOĐENJU MRKONJIĆ GRADA I O RASPOREDU
BRIGADA¹**

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Noćas 12/13 ov. m. naše jedinice su ušle u Mrkonjić. U gradu je bilo oko 10 žandara i četnika. 2 žandara i jedan četnik su ubijeni, ostali su pobjegli. Ubijeni četnik je komandir čet.[ničke] čete iz s. Gerzova.

Sve neprij. snage su otišle za Čađavicu i Sitnicu. Imali smo vezu sa I krajiškom i VI kr. odredom koji su držali položaje na Klokovcu i Kuku. Zadnja dva dana nemamo od njih izvještaja, te nam situacija na njihovom sektoru nije poznata.

Naše jedinice smo rasporedili sljedeće:

1) Jedinice III sandžačke brigade sa bataljonima u Jasenovim Potocima, Štrbini, jedan ka Čađavici padinama Dimitora i jedan u Čelićima (Rajakovo Brdo). Na Rajakovom Brdu je jutros bilo oko 70 čet. bandita.

2) Bataljoni II proleterske brigade: Trijebovo, Rogolje, Mrkonjić, Previla.

3) Bataljoni IV crnogorske: Magaljdol² — Dunečlije² — (u Janju) — Pribelja.

S drugar. pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

13-X-42/9h

Za štab
Peko—Ljubo³

P. S. Neprij. vrši pritisak od Jajca.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3294.
² Vjerovatno Dunezlije
³ Ljubo Vučković

BR. 124

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 13
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BO-
SANSKU KRAJINU O BORBAMA SA NEPRIJATELJEM U SELU
PEĆIMA

Š T A B
III KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
Br. 21

Dana 13-X-1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA BOS. KRAJINU

Prema Vašem naređenju br. 510 od 16-IX-1942 godine dostav-
ljamo izvještaj o akciji koju je imao naš I bataljon i I četa II bata-
ljona u s. Pećima ispred Vrhpolja 10-X-1942 godine.

1. — Jedinice naše brigade nalazile su se na položaju u selu
Pećima ispred Vrhpolja. Neprijatelj je pokušao toga dana prodor
od Vrhpolja prema Ključu uglavnom na naše desno krilo gdje je bio
I bataljon. Osjetivši za naše položaje tukli su jakom artiljerijskom
i minobacačkom vatrom naše položaje. Napad je počeo u 1 sat posle
podne. Borci naših jedinica, pretrpivši jaku vatru teških oruđa, sa-
čekali su neprijateljsku pješadiju na bliskom odstojanju i sa prvim
plotunom nanijevši mu velike gubitke povratili neprijatelja natrag.
Neprijatelj je prihvatio nove položaje i borba je trajala do kasno
u noć, uglavnom male čarke u cilju sprečavanja neprijatelju da po-
kupi mrtve i ranjene. Naše snage iz strategijskih razloga nisu mogle
nastupiti do neprijateljskih mrtvih i ranjenih, te je neprijatelj uspio
ponovnim napadom otjerati sa kamionima mrtve i ranjene.

2. — Od neprijatelja nije zaplijenjeno ništa.

3. — Neprijatelj je imao veliki broj mrtvih i ranjenih, a što
je zapaženo oko 35—40 mrtvih na prvim redovima i više ranje-
nih. Idućeg dana neprijatelju su stigla pojačanja i u toku noći
naše snage su morale promijeniti položaje.

4. — Na našoj strani poginuo je drug Bašić Branko iz sela
Šipovljana — Drvar i Zorić Mičo iz Boboljuska — Drvar, a sahra-
njeni su u selu Krasuljama, a ranjeni su drugovi i to: Vjekoslav
Štambuk sa otoka Braća, Pero Karanović iz Boboljusaka, Rokvić
Pero iz Drvara, Bokan Rade iz Osredaka, Tankosić Ilija iz Osredaka,
Trikić Stevo iz Drvara, Pećanac Nikola iz Drvara i Milovan Sa-
mardžija iz Bukovače — Petrovac. Svi ranjeni i poginuli drugovi

su od topovske i minobacačke vatre, sem druga Samardžije koji je lakše iz puške ranjen. Ranjeni drugovi su upućeni u bolnicu.

5. — Do danas od rana nije ni jedan drug umro, tj. nismo obaviješteni od bolnice.

6. — Palih smrću heroja, imena onih koje treba proglasiti narodnim herojima nema.

7. — Grešaka u akciji nije bilo, starješine su se dobro snalazile u toku borbe, a veza sa susjedima je bila dobra.

8. — U ovoj akciji utrošeno je 2.800 metaka. Pokvarenog niti izgubljenog oružja u ovoj akciji nije bilo.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar:
otsutan

Zamj. komandanta:
Bajić¹

¹ Vlado Bajić

BR. 125

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA DRUGOG BATALJONA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 13 OKTOBRA 1942 GODINE¹

STATISTIČKI PREGLED II

J E D I N I C E	Brojno stanje ljudi						naoružanje			
	po spisku		u rashodu		na licu		pušaka		puš. mitraljeza	
	muških	ženskih	muških	ženskih	muških	ženskih	Jugoslav.	Talijan.	Jugoslav.	Talijan.
Š bataljona	17	—	—	—	17	—	15	2	—	—
Intendant.	6	—	—	—	6	—	6	—	—	—
Sanitet	7	2	—	—	7	2	5	—	—	—
P. vod	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I četa	106	—	6	—	100	—	82	2	3	2
II četa	117	—	30	—	87	—	66	5	4	2
III četa	104	—	22	—	82	—	79	2	6	—
S v e g a:	357	2	58	—	299	2	253	11	13	4

NAPOMENA: iz naše I čete nije uvedena u brojno stanje jedna l. p. m. i 11 karabina.

Pol. kom.
Savo Trikić

ŠTAB
II BATALJONA III KRAJIŠ.
NAR. OSL. PART. UDARNE BRIGADE
Br. sl.

dne 13-X-1942 — Položaj

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

BATALJONA NA DAN 13-X-42

Pistolja	Municija		Pistolja	konja			Bombe	PRIMEDBA
	Jugoslav.	Talijan.						
Svih vrsta	Jugoslav.	Talijan.	Pistolja	jahaćih	za kuhinju	za komoru	Svih vrsta	
4	750	200	60	2	—	—	17	
1	300	—	8	—	—	—	1	
1	250	—	8	—	—	—	2	
—	—	—	—	—	—	—	—	
6	1900	230	55	—	3	—	20	
7	2589	1200	60	—	2	—	70	
6	4933	190	40	—	3	—	30	
25	10.722	1820	231	2	8	—	140	

desetina koja se nalazi pri Operativnom štabu za B. K. koja broji 13 drugova

Komandant
na položaju.

BR. 126

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG BATALJONA PRVOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA OD 13 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ODREDA O
NADIRANJU NEPRIJATELJA OD VOJICA PREMA BILJANIMA¹**

I. K.N.O.P.O. 13 X 1942

Telefonska depeša 18.1

ŠTABU I KRAJIŠKOG ODREDA

Prema izvještaju političkog komesara 3. čete I bataljona² sa Korjenova neprijatelj nadire od Vojica prema Biljanima. Izgleda da ima namjeru da prodre u Sanicu. Naše snage sa komandantom³ i ostalim članovima ovoga Štaba otišle su na Korjenovo.

Štab I bataljona

¹ Original je pisan rukom.

² Stojan Makić

³ Milančić Miljević

BR. 127

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 14 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU PRVOG KRA-
JIŠKOG NOP ODREDA ZA REORGANIZACIJU ODREDA U ŠE-
STU KRAJIŠKU NOU BRIGADU**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
BR. 574/42
OD 14. X. 1942

ŠTABU I K.N.O.P. ODREDA

na položaju

1) Po ukazanoj potrebi i u saglasnosti sa V.Š.N.O.P. i D.V.J. I K.N.O.P. Odred pretvara se u VI K.N.O.U. Brigadu. Poslove pozadine obavljaće novoformirana komanda područja u Benakovcu za čije formiranje će se izdati posebno naređenje.

2) Za komandanta VI Krajiške N.O.P.U. Brigade postavlja se drug Milorad Mijatović, dosadašnji komandant I K.N.O.P. Odreda.

Za zamjenika komandanta VI K.N.O.P.U. Brigade postavlja se drug Petar Vojnović, dosadašnji zamj. komandanta I K. Odreda.

Za političkog komesara VI K.N.O.P.U. Brigade postavlja se drug Dimitrije Bajalica, dosadašnji pol. komesar I K. Odreda.

Za zamjenika politič. komesara VI K.N.O.P.U. Brigade postavlja se drug Uroš Bogunović, dosadašnji zamj. pol. komesara I. K. Odreda.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar, Načelnik štaba, Komandant,
Kosta

(M.P.)

P. S.

3) Starije i fizički slabe borce izdvojiti iz odreda i predati ih komandi područja za razne pozadinske službe i straže.

4) Za sanit. referenta VI Kraj. N.O.P.U. Brigade određuje se drug Dane Mažar.

BR. 128

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 14 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA ZATVARANJE PRAVCA BIHAĆ — VRTOČE I ZA VRŠENJE AKCIJA NA MANJE NEPRIJATELJSKE POSADE OKO BIHAĆA I BOSANSKE KRUPÉ¹

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 577/42
Od. 14.X.1942

ŠTABU IV. KRAJIŠKE N.O.P.U. BRIGADE

na položaju

Vaša brigada poslata je na prostorije oko Bihaća i Bos. Krupe. Jedan bataljon smjestiće te oko S. Ripač s tim, da u sporazumu sa jedinicama I. K. Odreda zatvara pravac Bihać — Vrtoče. Ostale bataljone smjestite na prostoriji Radić — Suvaja sa zadatkom, da vrše manje akcije na manje neprijateljske posade koje su udaljenije od Bihaća i Bos. Krupe. U neposrednoj blizini Bihaća i Bos. Krupe ne vršiti akcije, da se ne bi pojačao sistem odbrane tih gradova. Zadatak vam je, da se što bolje upoznate sa terenom na označenoj prostoriji, i da u slučaju bilo kakvih neprijateljskih ofanzivnih akcija od Bihaća i Krupe intervenišete u sporazumu sa jedinicama I. K. Odreda.

I[s]hranu svojih jedinica treba da vršite na samome terenu.

Vaš bataljon koji je ostao oko Ključa biće ovih dana upućen u sastav vaše brigade.

O svim događajima i promjenama na vašem prostoru izvještite nas odmah i hitno.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar, Načelnik štaba, Komandant,

(M.P.)

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

128

ОПЕРАТИВНИ ШТАБ
КОЛО. ЗА САНСКУ КРАЈИНУ

БР 677/42

ОД 14. X 1942

13/275

МНО. ОНР. Ј.
АВНО КРАЈИНУ-КОЛО. ЗА САНСКУ КРАЈИНУ 1942

Бр. Прото. 22/1

Датум 16. X 1942

Штабу IV. Крајишке Н.О.П.У. Бригаде
на положају

Vaša brigada poslata je na prostoriје oko Bihaća i Bos. Krupe. Jedan bataljon smjestit će ta oko S. Ripač s tim, da u sporazumu sa jedinicama I. K. Odreda zatvara pravac Birač-Vrtače. Ostale bataljone smjestite na prostoriји Kadić-Suvaја sa zadatkom, da vrše manje akcije na manje neprijateljske posade koje su udaljenije od Bihaća i Bos. Krupe. U neposrednoj blizini Bihaća i Bos. Krupe ne vršiti akcije, da se nebi pojačao sistem odbrane tih gradova. Zadatak vam je, da se što bolje upoznate sa terenom na označenoј prostoriји, i da u slučaju bilo kakvih neprijateljskih ofenzivnih akcija od Bihaća i Krupe intervenišete u sporazumu sa jedinicama I. K. Odreda.

Ihrabu svojih jedinica treba da vršite na samome terenu. Vaš bataljon koji je ostao oko Ključa biće ovih dana upućen u sastav vaše brigade.

O svim događajima i promjenama na vašem prostoru izvijestite nas odmah i hitno.

Uz drugarski pozdrav sa
Smrt fašizmu - sloboda narodu

Pol. komesar,

Načelnik štaba,

Komandant,

Fotokopija dokumenta br. 128

BR. 129

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD
14 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGO-
SLAVIJE O BORBAMA SA NEPRIJATELJEM KOD SELA PEČI,
KAMIČAK, SITNICE I ČAĐAVICE¹**

Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
—PARTIZANSKE—
UDARNE BRIGADE
BR. 36

DNE 14-X-1942 god.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Po dolasku na Ključ i sektor naša brigada učestvovala je na čišćenju terena između Ključa i Vrhpolja.

7-X. Naša dva bataljona štitili su od pravca Vrhpolja akciju I prol. brigade na Ključu. Sukoba sa neprijateljem nije bilo.

8-X. Pošto je pao Ključ² naš I i IV bataljon dobili su zadatak da očiste sela Peći i Kamičak i da zajedno sa I bat. III kr. brigade stegnu obruč oko Vrhpolja.

Borba je počela u 10.30 č. Bataljoni su protjerali neprijatelja iz pomenutih sela i njihove okoline. U tom čišćenju neprijatelj se povukao u Vrhpolje gdje je koristio gotove rovove i mitr. gni-jezda. U borbi on je istjerman iz nekih prvih rovova ispred Vrhpolja.

Uveče su se bataljoni povukli sa položaja, jer je brigada do-
bila naredbu za pokret. O odlasku bataljona bile su obaviještene
susjedne snage.

Tačan broj neprijateljskih snaga nije se mogao ustanoviti. Približno bilo ih je oko 800. Sa njihove strane dejstvovala je ha-
ubica, bacači i avion.

Zarobljen jedan ustaša i strijeljan. Zaplijenjena dva karabina,
750 m, 3 bombe, dva čebeta, dva šinjela. Neprijateljski gubici
su nepoznati. U jednom rovu od našeg bacača bilo je dosta mrtvih
i ranjenih.

Na našoj strani poginuli su partizani:

1. Kesić Mihajlo, I bat., sahranjen u s. Pećima
2. Ivetić Dušan, I bat.
3. Majstorović Dušan, IV bat., sahranjen u s. Kamičku.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3325.

² Ključ je oslobođen 7 oktobra 1942 godine. Vidi dok. 107 i 116.

Teže ranjeni partizani:

1. Lukić Ilija, desetar iz I bat. (ranjen u pluća)
2. Vrakela Pero, iz IV bat. (ranjen u glavu).

Lakše ranjeni:

1. Gašić Nikola, iz I bataljona
2. Kuruc Milan, iz I bat.
3. Ajder Nedjeljko, iz I bat.
4. Vulić Krsta, iz IV bat.
5. Ljuboja Mijo, iz IV bat.
6. Vrakela Branko, iz IV bat.

Akcija je izvedena po planu. Nedostaci su: što se prilikom prebacivanja veza nije pravilno održavala. Naime, borci su glasno vikali »veza«, time su otkrivali i stvarali galamu. Drugo, borci nisu pravilno i dovoljno koristili zaklone i radi toga bilo je i ovo-liko ranjenih.

Veza sa susjednim jedinicama održavala se pravilno.

U akciji je utrošeno 2775 metaka (od toga 600 bilo je neispravno). Utrošene su 2 bacačke granate.

Nije bilo gubitaka u oružju.

Poslije pokreta brigade prema B-ću³, naš II bat. ostao je u sastavu I kr. brigade, na sektoru Klokotovac.

10-X. II bataljon vodio je borbu na sektoru Sitnice i Čadavice sa bataljonima I krajiške brigade i VI k. odreda. Borba je trajala do kasno uveče. U 16 č. bataljon se morao povući na nove položaje, uslijed jake neprijateljske vatre.

Neprijatelj je nastupao sa ustaško-njemačkim i četničkim jedinicama kojih je moglo biti do tri hiljade.

Ratnog plijena nije bilo. Gubici neprijatelja su nepoznati. Bio ih je velik broj.

Na našoj strani poginuli su drugovi:

1. Bucalo Mirko, II bat.
2. Milan Tica
3. Manojlo Jović
4. Lazo Lukajić

Drugovi su sahranjeni kod Čadavice.

Teže ranjeni:

1. Ilija Šobat, 2. Đuro Marčeta, 3. Ostoja Čosić, 4. Miladin Bucalo.

Lakše ranjeni:

1. Jovan Marčeta, 2. Marko Krasoje.

Štab bataljona dao je ovako mišljenje o akciji: da je ona neplanski vođena, nije bilo jedinstvene komande, veza između

³ Bihaću

bataljona bila je vrlo slaba, od šest bataljona koji su bili na tom sektoru učestvovao je manji dio dok su ostali bili slabo raspoređeni.

Bataljon je utrošio 965 jugosl., 370 talij. municije, 168 met. za t. mitr. Breda. Utrošeno je 7 krag. i 2 talij. bombe.

Izgubljene su 3 puške: jedna od njih je raznešena topovskom granatom.

Poslije ove akcije bataljon je dobio naređenje da krene u sastav brigade.

Brigada je 12-X po podne stigla na prostor Ripač—Tihotina. Veza sa četom III bat. I kraj. odreda je uhvaćena. Međutim od Štaba bataljona nismo još dobili nikakve podatke, premda smo im mi to odmah tražili.

13-X izviđali smo teren, što ćemo i danas učiniti. Ukoliko budemo raspolagali sa podacima, preći ćemo odmah na izvođenje akcija. Danas treba da podatke dobijemo.

Redovno ćemo slati izvještaje o radu i akcijama na ovome sektoru.

Ishrana bataljona je dobra.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkom,
N. Kotle⁴

Komandant,
Mil. Morača⁵

⁴ Nikola Kotle
⁵ Milutin Morača

**IZVJEŠTAJ NAČELNIKA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU OD OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIV-
NOM ŠTABU O SITUACIJI NA SEKTORU KLJUČA I ZAPA-
ŽANJA U POGLEDU KOMANDOVANJA NA BANJALUČKOM
SEKTORU¹**

OPERAT. ŠTABU ZA B.K.

Situacija odlaskom neprijat. snaga iz Ključa² i ponovnim oslobađanjem Mrkonjić Grada³ korenito se izmenila.

Po mom mišljenju čačkanje na banjalučkom sektoru, tj. oko Sitnice i uopšte blizu Manjače, moglo bi da oživi opet Manjaču kod neprijatelja koji je težio da tamo bude defanzivan i da ima izvesnu ravnotežu. Tamo je neprijatelj najosetljiviji. Zato ja ne bih tamo mnogo čačkao i izazivao neprijatelja, no priznajem da nisam u stanju da to dovoljno sigurno procenim.

Kad sam video da se ima namera ići prema Prnjavoru i da I prolet. brigada verovatno neće moći prema Bihaću, spomenuo sam drugovima akciju na Bihać. Drug Arsa, koji stvari posmatra statički-vojnički, bez naročitih argumenata, isključuje tu akciju. Ja sam već navikao na takve njegove procene.

Stojim na gledištu da niko sa strane nije u stanju bolje da proceni situaciju od Oper. štaba za Bos. Krajinu. Taj štab vodio je najuspešnije operacije punu godinu dana i oslobodio veliku teritoriju i bez Arse i bez mene. Sada osećam da se na ovaj način potpuno oduzima inicijativa Oper. štabu, jer se Arsa direktno meša u poslove Oper. štaba i vrši poslove tog štaba.

Pre mog dolaska ovamo drug Arsa je postavio drugove Slavka⁴ i Koću⁵ da komanduju ovim sektorom. Štab III kraj. brig., a naročito drug Karanović⁶, vrlo nepovoljno je primio određivanje druga Koće u komandovanje sektorom i izjavio drugu Slavku i meni da će se žaliti. Dok smo ovde drug Slavko i ja, neprirodno je da tu neko drugi komanduje, ko nije u sastavu Oper. štaba.

¹ Original pisan rukom. Dokumentat je pisan vjerovatno 15 oktobra 1942 godine.

² Pod pritiskom Prve proleterske brigade, njemačko-ustaške snage napustile su Ključ 13 oktobra 1942 godine.

³ Mrkonjić Grad je oslobođen 12/13 oktobra. Vidi dok. br. 123.

⁴ Slavko Rodić, zamjenik komandanta Operativnog štaba za Bosansku Krajinu

⁵ Koća Popović

⁶ Nikola Karanović, komandant Treće krajiške NOU brigade

Odmah ćemo drug Slavko i ja pristupiti pretvaranju VI odreda u polubrigadu. Forsira se branje i evakuacija kukuruza.
S drugar. pozdravom S.F. — S.N.

Nač. Oper. štaba za B.K.
Branko Poljanac

Po mom mišljenju dobro bi bilo kad bi drug Kosta otišao u V.Š., pošto je, pored bihačkog, interesantan i sektor prnjavorski.

BR. 131

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA GRUPE BRIGADA OD 15 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O ČIŠĆENJU SELA OKO MRKONJIĆ GRADA I PRODORU NEPRIJATELJA PREMA KLJUČU I SANICI¹

ŠTAB GRUPE
BRIGADA
15-X-42 u 11h Medna

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D. VOJSKE JUGOSLAVIJE

Mi smo vas već obavijestili o našem upadu u Mrkonjić².

Odmah smo preduzeli mjere čišćenja sela na tom sektoru i prebacili jedan bat. II pr. brigade u Trijebovo i jedan bat. III br. desno od komunikacije Mrkonjić — Čađavica da bi se našli u leđa neprijatelju koji nadire prema Ključu. Jednovremeno smo postavili zastor prema Jajcu od jedinica IV br. i III odreda i preduzeli mjere prikupljanja podataka o Jajcu. Mi istina nijesmo imali namjeru napadati Jajce jer u njemu nema ničega i što bi se naše snage i suviše razvukle.

13 ov. mj. neprijatelj je napravio ispad iz Jajca sa dva tenka i nešto pješadije — većinom Nijemci. II bat. IV br. odbio je neprijatelja i povratio ga u Jajce uz gubitke na strani neprijatelja od 6 mrtvih i nešto ranjenih. Mi smo imali 1 mrtvog i 3 ranjena druga.

Poslije odlaska II pr. brigade naše snage su dosta razvučene, no mi ćemo ipak preduzeti sa nekoliko bataljona napad u leđa neprijatelju koji nadire ka Ključu i Sanici. U tom cilju smo bataljonu III br., koji se nalazi na padinama Dimitora poviše s. Peraći i s. Orahovljani, izdali naređenje da postavlja zasjede na putu Čađavica — Ključ i da ispituje neprijateljske snage. Taj bi nam bataljon poslužio, u slučaju da neprijatelj pokuša prodor na Mliništa, da udari neprijatelja u bok i leđa.

U svakom slučaju mi nećemo mirovati. III odred smo izdali naređenje da presijeca komunikaciju Jajce — D. Vakuf i da prebaci svoje snage na komunikaciju Jajce — Travnik u cilju pravljenja zasjeda i uznemiravanja neprijatelja.

Sa IV zonom³ održavamo vezu, no nas mnogo zabrinjava pravac: Kupres — Hrbine⁴ — Glamoč. Mi na tom pravcu imamo

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3295.

² Vidi dok. br. 123.

³ Četvrta operativna zona Hrvatske

⁴ Vjerovatno Krbljina Planina

onaj Kupreški bat., zato bi trebala IV zona poslati nešto snaga u s. Pribelja. Mi smo im i o tom pisali⁵ a oni su nam odgovorili da nemaju snaga. Sela u kojima su raspoređene naše jedinice dosta su četnički nastrojena, te nam i to pravi poteškoća. Mi istina politički radimo u ovim selima i čistimo ih, no izvjesnim bandama naša obavještajna služba ne može ući u trag, jer imaju podršku seljaka.

U Mrkonjiću nijesmo našli ništa. Ishrana jedinica sa terena ide dosta teško.

Molimo za dalje instrukcije. Primili smo vaše naređenje od 10-X-42 i postupili po njemu saobrazivši ga situaciji poslije pada Mrkonjića.

Sa I krajiškom br. održavamo vezu iako to ide dosta teško.

II pr. br. pošla je na novi zadatak 14-X-42 u zoru, jer smo naređenje primili 13-X-42 u 18h.

O Tršu⁶ i Volodi⁷ još nijesmo ništa utvrdili.

Drugarski vas pozdravljaju

S.F. — S.N.

Za Štab grupe brigada

Peko

V. Jakić⁸

P. S. Šaljemo vam jednu interesantnu »proputnicu«.

P. S. Šaljemo vam izjavu člana komisije koju je zarobila jedna jedinica IV br.

BR. 132

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE NA DAN 15 OKTOBRA 1942 GODINE

⁵ Vidi dok. br. 117.

⁶ Narodni heroj Rifat Burdžević, zamjenik političkog komesara Treće sandžačke brigade. Krajem 1942 god., u selu Trnovu kod Mrkonjić Grada, zajedno sa Vladimirom Kneževićem, mučki ubijen od četnika.

⁷ Narodni heroj Vladimir Knežević, komandant Treće sandžačke brigade

⁸ Narodni heroj Velimir Jakić. Umro 1949 godine.

Statistički pregled III Kraj. Udarne

J E D I N I C A	P o s p i s k u						K o l i č i n a i v r s t a n a o r u ž a n j a									
			U r a- s h o d u	N a l i c u			Pu- ške	P.m.	P. mitra- ljezi	Topovi		Ba- cači				
	Muških	Ženskih			Mašinskih pušaka	Jugoslov. 7,9 m/m Talijanske				Jugoslov. (švarcloze) Talijanski (breda)	Jugoslov. Z. B. Šoša M. 15/26 Tajij.		Njemački	^{101 m} 4/2	Brdski	Talijan. 75 m/m Teški 81 m/m M. 31 Laki
Štab brigade	30		2	28			21	3							9	
Intend.	7			7			6	1							2	
Sanitet	4	2		4	2		1								2	
Pionirski vod																
I. Bataljon	341		61	280			242	3		15	1	1			19	
Intend.	5			5			1	1							2	
Sanitet	6	2	1	5	2		1								1	
Pionirski vod																
II. Bataljon	344		58	286			242	11		13	4				23	
Intend.	6			6			6								1	
Sanitet	7	2		7	2		5								1	
Pionirski vod																
Č. pratećih orudja	110		6	104			68	4	6	1				2	8	
Intend.	2			2			2									
Sanitet	2			2											1	
Rejon. vod																
U k u p n o	864	6	118	736	6		595	23	6	1	28	1	5	2	69	

Politkomesar, S. Tadić¹ N a p o m e n a: Topovi nisu uvedeni u ovoj pregled,

¹ Simo Tadić

Brigade od 24 - IX — 15 - X - 1942 god.

Količina municije														Brojno st. konja		P r i m e d b a
Za mašinske puške	Za puške		Za P. M.		Za P. mitraljeze			Za topove		Za bacače		Tovarnih				
	Jugoslov. M. 24	Talij.	Jugoslov.	Talijan. (breda)	Jugosloven. Z. B.	Šoša M. 15/26	Talij.	Njemački	Poljski 100 m/m 4/2	Jugoslov. 65 m/m	Talijan. 75 m m	Teške 81 m/m M. 31	Lake			
														brdske		
	850	150												79	5	
	300	50												30		
	50													16		
	203	120			2.610	200	285							168	2 8 2	
	50	40												12		
	50													4		
	272	620			3.900		1.200							215	2 8	
	300													8		
	250													8		
	2.739	310	5.820	850									20	45	2	18
	80															
														5		
	5.134	1.290	5.820	850	6.510	200	1.485						20	590	9 18	2 18

pošto više ne pripadaju ovoj Brigadi.

▪ Nikola Karanović

Komandant,
Karanović³

Копийный проезд в партизанские бригады с 29.12-15.2.1942 г.

Вид транспорта	Всего		Копийный проезд										Копийный проезд										Всего		Примечания	
	количество	тонны	Копийный		Копийный		Копийный		Копийный		Копийный		Копийный		Копийный		Копийный		Копийный		Копийный		количество	тонны		
			Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный	Копийный				
Автомобиль	30	4	18	1																		12	3			
Машина	7		7	0	1																	2	10			
Легковой	4	2	4	1																		2	10			
Грузовик	34	04	280	18	7	15	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	10	10	2		
Машина	5		5	1	1																	2	10			
Легковой	6	1	5	1																		1	10			
Грузовик	10	5	100	20	11	1	1	1														23	100	2		
Машина	6		6	0																		1	10			
Легковой	4	2	4	1																		1	10			
Грузовик	4	5	100	20	11	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	20	100	2		
Машина	2		2	0																		2	10			
Легковой	2		2	0																		1	10			
Грузовик	2		2	0																		1	10			
Машина	0	20	20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	20	20		

Примечание: Подана заявка у обл. центра, чтобы выдать на проезд в свои бригады.

Командир,
Степанов

Командир,
Степанов

BR. 133

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 16 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE
PROLETERSKE I TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE, GRUPI
BRIGADA MRKONJIĆ GRAD I KRAJIŠKOJ POLUBRIGADI ZA
ČIŠĆENJE PROSTORIJE SITNICA, ČAĐAVICA, PONOR**

OPERATIVNI ŠTAB
ZA BOSANSKU KRAJINU

ŠTABOVIMA:

I proleterske brigade
Grupi brigada Mrkonjić Grad
III krajiške NOPU brigade
Krajiške polubrigade

1) Poslije likvidacije nepr. snage u Mrkonjić Gradu i okolini i neprijateljskog odlaska (pukovnija) sa sektora Ključ, u pravcu Sanskog Mosta, prema izvještajima obavještajnih organa, neprijatelj je ostavio sljedeće posade:

u Sitnici¹ 300 vojnika (ne zna se kakvih) sa njemačkom komandom, odakle se danju i noću šalju zasjede na prostoriju Klokovac — s. Dukići, radi obezbjeđenja od Ključa;

u s. Marčete (jugoistočno od Čađavice) nalazi se navodno Drenović sa 80 četnika, od kojih se 20 šalje na most kod Ponora u zasjedu;

između s. Donje Ratkovo i Sokolovo, u zaseoku Crljeni, u blizini kuće Toše Đukića 120 četnika koji raspolažu i sa jednim minobacačem 80 m/m.;

četnici su tražili pojačanje iz Banje Luke i navodno dobili su 700 Radićevih četnika — sa prostorije istočno od Vrbasa, za koje se ne zna gdje su raspoređeni.

Sela Ratkovo i Sokolovo djelimično su četnička.

Može se pretpostaviti da od Sitnice do Kadinih Voda nema nepr. zasjeda ni posada.

2) Jedan bataljon Mrkonjičke grupe brigada² nalazi se na Dimitoru, iznad sela Orahovljani; štab iste Grupe brigada izvije-

¹ Predviđeni napad na Sitnicu nije izvršen (vidi dok. br. 136). Sitnica je napadnuta noću 19/20 novembra. U napadu su učestvovala Prva proleterska i Treća sandžačka brigada. Poslije žestoke borbe Sitnica je zauzeta.

² U sastavu ove grupe bile su sljedeće brigade: Druga proleterska, Treća sandžačka i Četvrta proleterska (crnogorska).

stio je da je očistio od četnika svu prostoriju jugozapadno od drumca Mrkonjić Grad — Čađavica.

3) Stavljeno nam je u zadatak da očistimo prostoriju Sitnica — Čađavica — Ponor od neprijateljskih posada, štiteći se prilikom akcije od Banje Luke i zaseoka Crljeni. Za ovu akciju dolaze u obzir snage I proleterske brigade, Krajiške polubrigade, jedan bataljon III krajiške brigade i jedan bataljon Grupe brigada Mrkonjić Grada.

4) Čišćenje Čađavice i Ponora kao i posjedanje kota južno od drumca Čađavica — Ključ trebalo bi da izvrši jedan bataljon Polubrigade (bataljon »Soko«) sa jednim bataljonom Grupe brigada.

Likvidaciju Sitnice izvršiće I proleterska brigada, kao i zaštitu od Banje Luke.

Čišćenje zaseoka Crljeni od četničkih bandi izvršiće bataljoni »Zdravko Čelar« iz III krajiške brigade i Manjački iz Krajiške polubrigade.

5) Pokret treba izvršiti tako da sve jedinice budu na polaznim položajima do 20 časova, sutra, 17. o. m. Bataljoni »Zdravko Čelar« i Manjački treba da se sutra, 17. o. m. do 12 časova u podne, jave zamjeniku i načelniku Oper. štaba za B.H.³ od kojih će dobiti zadatak.

6) Akcija treba da počne tačno u 22 časa.

7) Bataljon »Soko« treba da izvrši rušenje ili paljenje mosta kod Ponora sa mobilisanim ljudstvom iz s. Orahovljani.

8) III krajiška brigada treba da zaštiti berbu kukuruza od pravca Sanski Most — Vrhpolje i pravca r. Sane, sama, pošto odlaze jedinice I proleterske brigade u akciju na Sitnicu. Bataljon »Zdravko Čelar« za vrijeme akcije na zaselak Crljeni i za vrijeme pokreta do tog mjesta treba da održava vezu sa III krajiškom brigadom. III kr. brigada uputiće potrebne dijelove na prostoriju Ramići — Vojići sa zadatkom da spriječe samovoljno odvlačenje kukuruza od strane seljaka.

9) Za vrijeme akcije sve izvještaje slati štabu I proleterske brigade oko zaseoka Hercezi, oko 1,5 km zapadno od Sitnice, pošto ćemo sa njom stalno imati vezu.

10) Ranjenike slati preko Ključa za Petrovac.

11) Po izvršenoj akciji, jedinice I proleterske ostaće na prostoriji Sitnica — D. Ratkovo. Bataljoni »Zdravko Čelar« i Manjački na pravcu Sokolovo — Crljeni, a bataljon »Soko« na prostoriji Dragoraj — Orahovljani.

³ Pogrešno napisano prilikom kucanja na mašini. Treba da stoji: B.K. (Bosansku Krajinu).

12) Borbeni znaci ostaju isti koje je dao Operativni štab za
17 okt.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16 X 1942 18.30 č.

Za Operativni štab
za Bosansku Krajinu
zamjenik
S. Rodić
Načelnik,
Branko Poljanac

13) Mi ćemo biti sa štabom I prolet. N.O.U. brigade.

BR. 134

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 16 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI BOSANSKE KRAJINE I POTREBI REORGANIZA- CIJE JEDINICA¹

OPERATIVNI ŠTAB
NAR. OSLOB. PART. I DOBR. VOJSKE
16 oktobra 1942 god.
Na položaju

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PART. I
DOBROVOLJAČKE VOJSKE ZA JUGOSLAVIJU — ZA DRUGA
STAROG

Rasmotrili smo detaljno u našem štabu opštu situaciju na oslobodenoj teritoriji Krajine i oko nje i došli smo do zaključka da smo na toj teritoriji veoma pritiješnjeni, da su na njoj skupljene prevelike snage koje privlače neprijatelja, da se tolike vojne snage na ovako maloj teritoriji ne mogu ishraniti i da će sve rezerve koje su prikupljene biti potrošene za mjesec dana. Isto tako došli smo do sigurnog zaključka da ćemo najsigurnije izgubiti

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2899.

oslobođenu teritoriju ako je budemo branili sa snagama koje su sve sada skupljene na njoj, čime je olakšan rad neprijatelju zbog skupljenih jedinica.

Po našem mišljenju potrebno je što prije obrazovati jednu do dvije grupe (divizije) koje će nadirati van sadanje oslobođene teritorije. Po našem mišljenju jedna grupa (divizija jedna oko 3 brigade) mogla bi se obrazovati od: 2. proleterske, 3. sandžačke i 5. crnogorske brigade i ta bi grupa mogla ići preko Mrkonjić Grada — Crne Rijeke — Čemernice — Skender Vakuf — Maslovare — Borija pravac Prnjavor, na sektor Centralne Bosne. Prema svim dobivenim izvještajima sa te strane, uslovi su povoljni za dolazak naših jedinica i za djelovanje njihovo na tome terenu, a i za ishranu u sektoru Posavine Centralne Bosne². Ova bi grupa mogla uspostaviti vezu sa Istočnom Bosnom, a i njeno djelovanje u Centralnoj Bosni povoljno bi uticalo na razvoj prilika u Istočnoj Bosni. Toj grupi mi bi dodali izvjesnu grupu odgovornih drugova i partizana koji poznaju teren i prilike u Centralnoj Bosni i koji bi tu grupu povezali sa našim Proleterskim bataljonom, koji djeluje u okolini Prnjavora i u Posavini³. Za zaštitu oslobođene teritorije prema Jajcu i Vakufu, za vezu između nas i grupe koja bi išla u Centralnu Bosnu kao i zaštitu njenog zaleđa, trebala bi da ostane 4-ta crnogorska brigada sa snagama 3 kraj. odreda.

Za privremenu zaštitu sektora oko Mrkonjić Grada i Ključa mogle bi privremeno ostati 1. proleterska i jedna krajiška brigada i novoformirana polubrigada od snaga 6 kraj. odreda. Djelatnošću grupe u Centralnoj Bosni brzo bi se obratila pažnja neprijatelja na taj kraj i rasteretila bi se teritorija Mrkonjić Grad — Ključ, tako da bi se jedna brigada mogla brzo osloboditi. Po našem mišljenju pogrešno bi bilo sada aktivizirati sektor Manjače iz razloga što je to pust — pasivan kraj sa stanovništvom neprijateljski raspoloženim prema nama i što neprijatelj nikako nas ne bi trpio na tome sektoru s obzirom na Banju Luku.

Po našem mišljenju dolazi u obzir i likvidacija Bihaća⁴ sa neposrednom okolinom (Ličkim Petrovim Selom i Cazinom). Ovo iz razloga jer je stanovništvo u njemu veoma raspoloženo za nas, što su glavne snage grada domobrani Zagorci sa svega jednom ustaškom bojnom (oko 500), što grad takoreći ništa nije utvrđen

² U toku novembra Vrhovni štab uputio je Prvu proletersku diviziju u Centralnu Bosnu sa zadatkom da oživi NO pokret na tome terenu.

³ U to vrijeme Proleterski bataljon Bosanske Krajine nalazio se u Slavoniji, u koju se prebacio u junu 1942 god. Krajem oktobra Bataljon se sa ukupno 87 boraca prebacio iz Slavonije na Kozaru a odatle u Podgrmeč, gdje je rasformiran a njegovi borci upućeni u razne krajiške jedinice, uglavnom na rukovodeće dužnosti.

⁴ Bihać je oslobođen 7 novembra 1942 godine.

sem par bunkera i nešto manje rovova, što je bihaćki kraj bogat u žitu i kukuruzu, što bi vojnički plijen u gradu bio veliki (oružje, municija, uniforme i obuća) i što je opšte raspoloženje kod svih krajiških i ličkih jedinica za napad na taj grad i što se taj grad može držati braneći uglavnom svega jedan pravac prema Krupi — koja bi odmah došla u obzir za likvidaciju. Likvidacijom Bihaća otvaraju nam se velike mogućnosti, a i stvara se solidna veza sa snagama Like, Banije i Korduna, što je od velike važnosti. Na taj bi se način stvorila mogućnost operacija sa kombinovanim snagama u slivu Kupe i njenih desnih pritoka sa naslonom na masiv Kapele i Plješevice u krajeve koji su bogati hranom.

Najvažniji razlog koji nas rukovodi da predložimo odlazak u Centralnu Bosnu i nadiranje ka Baniji i Kordunu jeste što bi na taj način preuzeli inicijativu u svoje ruke, razvukli neprijatelja na više strana i što bi mu na taj način poremetili njegove ofanzivne namjere na našu oslobođenu teritoriju.

Sadanja situacija na sektoru oko Ključa sljedeća je: 3-ća krajiška brigada štiti od pravca Sanski Most — Vrhpolje i omogućava berbu kukuruza, Prva proleterska brigada sa snagama Krajiške polubrigade krenula je pravcem Klokotovac — Sitnica sa zadatkom zaštite ovog sektora od Banje Luke, čišćenja Sitnice i hvatanja veze sa našim snagama u Mrkonjić Gradu. Poljoprivredna udarna brigada već je u radu berbe kukuruza i ostale ljetine. Rušenje komunikacija nastavlja se, a pogotovu Klokotovca.

Neprijateljski gubici u borbama zadnjih dana oko Ključa,⁵ prema provjerenim podacima, iznose oko 300 mrtvih — većinom Nijemaca i ustaša, među kojima je veliki broj oficira, a isto toliki broj i ranjenih. Uništen je jedan tenk od 32 tone i dva kamiona, zaplijenjen je jedan pun kamion sanitetskog materijala sa najmodernijim hirurškim instrumentima. Od oružja zaplijenjeno je 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, oko 60 karabina, 10.000 metaka, uništen jedan neprijateljski top 75 mm na tenku i dva teška mitraljeza. Naši gubici 10 mrtvih i 20 lakše ranjenih.

Po dobivenom izvještaju od Komande područja Bos. Petrovac vidi se da su ustanovljene i instalirane mnoge ustanove u tome gradu i to od V. Š. Mi smo mišljenja da ne bi trebala ni jedna ustanova da postoji u Petrovcu jer to privlači pažnju neprijatelja koji smatra da je Petrovac naš centar i naše glavno sjedište, te tako i na taj sektor i upravlja svoje jače ofanzive. Mi smo mišljenja da još nismo u mogućnosti da svoje centre stvaramo u oslobođenim gradovima. Naš štab je budno pratio razvoj situacije oko Ključa i imao je sve vrijeme situaciju u svojoj ruci, dobivao redovno izvještaje i nije uopšte bilo razloga nekoj nervози, jer su bile na raspoloženju čak i rezervne snage. Prva krajiška brigada

⁵ O borbama oko Ključa govore i dokumenta br. 107 i 116.

povukla se po naređenju o. štaba,⁶ a nije se neodgovorno izvukla iz borbe kako je to drug Arso napisao nama. Ova brigada je naša najbolja jedinica koja je u neprekidnim borbama već dva i po mjeseca i pretrpjela je velike gubitke tako da je prepolovljena i mi smo smatrali da je neophodno potrebno da se ona povuče radi popune i reorganizacije pošto je veliki dio komandnog kadra izginuo.

Molimo da nam po svim gore navedenim pitanjima što prije odgovorite, a isto tako po svim pitanjima koje Vam je sigurno drug Arso izložio.

Uz drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik kta	Načelnik štaba	Komandant
S. Rodić	Branko Poljanac	Kosta

Za odgovorne na sektoru oko Ključa postavljeni su drugovi Slavko i Branko, članovi ovog Operativnog štaba.

BR. 135

**IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA ŠESTOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA OD 16 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM
ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O BROJNOM STA-
NJU NEPRIJATELJA U GARNIZONU SANSKI MOST I OKOL-
NIM UPORIŠTIMA**

OBAVJEŠTAJNI OFICIR
PRI VI KRAJ. ODREDU

ZAMJENIKU KOMANDANTA OPERATIVNOG ŠTABA ZA BOS.
KRAJINU

(Drugu Slavku)

Na položaju

Prilažem vam podatke o stanju neprijatelja u Sanskom Mostu i ostalim okolnim uporištima u kome vam navodim slijedeće:

Na 10-X-1942 godine neprijatelj je dobio pojačanje u Vrhpolju od 900 do 1000 vojnika, koji su došli sa položaja Sasine, Prije-

⁶ Operativnog štaba

dora i drugih okolnih mjesta. Neprijatelj se tajno koncentrisao i istoga dana krenuo za Vrhpolje i napao na naše položaje na Pećima gde je kako smo obaviješteni imao ogromne gubitke. Imali su 2 brzometna topa i jedan mali tenk. Moral ovih je jako slab.

Sanski Most ima 50 Nijemaca koji logoruju u Sokolskom domu i 100 domobrana koji logoruju u bolnici, 20 žandarma koji se nalaze u stanici i 8 žandarma na onoj strani preko mosta kod pošte; drugih snaga nisu imali, ukoliko sad ne budu pridošli kad su otstupili sa Sitnice. Municije imaju veliku količinu. Slagalište municije im je u bolnici i Sokolskom domu. Dva vagona municije se nalaze u osnovnoj školi.

Položaj tj. rovovi i bunker su im od vode Sane prema katoličkoj crkvi, željezničkoj stanici, bolnici i do željezničke stanice duž pruge. Ispred rovova žičana prepreka visoka 120 cm jednostruka. Rov od rova udaljen je 20 do 30 metara. Imaju 4 talijanska brdska topa i jednu haubicu kod katoličke crkve. Automatsko oružje nije mi poznato.

Položaj od Grmeča je najviše utvrđen na Djedovači i Brajč-tavanu. Skicu od tih položaja poslao sam I bataljonu I kr. odreda »Petar Škundrić«, taj položaj drži oko 1000 vojnika. U skici se jasno vidi opis položaja.

Sasina ima oko 150 vojnika. Samo sam sad obaviješten da su se neki povratili koji su bili na Sitnici, nazad na svoje položaje.

U Čaplju 40 vojnika, 2 teška mitraljeza, na brini jedan bacač i 15 vojnika.

U Kijevu ima 40 vojnika i jedan teški mitraljez. Ovi su morala vrlo slabog.

U Palanci 80 vojnika, od ovih 40 na tominskom groblju. Na groblju jedan bacač i jedan teški mitraljez. U Palanci jedan teški mitraljez. U Tomini kod općine 20 vojnika i jedan teški mitraljez.

U Čaplju u Rešića magazini — puna magazina municije.

U Vrhpolju nije mi poznato stanje neprijatelja, jer ne znam koliko ih je ostalo od ovih što su na 10-X krenuli se prema Ključu i povratili se nazad.¹ Skicu od ovih položaja ima 1 bataljon I kr. odreda »Petar Škundrić«, u njoj se jasno vidi opis ovih položaja.

Neprijateljske snage koje su prošle od Sitnice prema Ključu bile su oko 1500 vojnika, 3 topa i 4 minobacača. Tenkova koliko je bilo nije mi poznato.

Na Sitnici ih ima oko 900 vojnika. Od tih 600 četnika a 300 domobrana. Nad svim ovim snagama je njemačka komanda. Imaju jedan top kalibra 100 mm i jedan mali reflektor. Nemaju namjere za napad nego su u odbrani. Ove neprijateljske snage kontrolišu put Sitnica — Čađavica i prema Ključu do Medara. Četnici koji

¹ Pošto je Ključ ponovo oslobođen 7 oktobra, neprijatelj je 10 oktobra izvršio napad od pravca Sanskog Mosta i Sitnice prema Ključu.

se nalaze na Sitnici, prema dokazu su iz Srbije. Drenovića četnici se nalaze u selu Marčetama. Ostali su četnici prema Bronzanom Majdanu. Oko 60 četničkih bandita nalazi se više Crljeni.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

16 oktobra 1942 g.

Obaveštajni oficir,
(Potpis načelnika)

Naknadno dostavljamo nepr. snage koje su otišle u Sanski Most od Sitnice: ovih novodošlih 1500 otišli su na stare položaje u Ljubiju i ostale. Ovo su im zadnji napadi koje su spremili na Ključ.²

BR. 136

NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 17 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA PRVE PROLETERSKE I TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE, OPERATIVNOM ŠTABU GRUPE BRIGADA, KRAJIŠKOJ POLUBRIGADI I BATALJONU »SOKO« ZA ODUSTAJANJE OD NAMJERAVANOG NAPADA NA SITNICU

OPERATIVNI ŠTAB ZA B.K.

Položaj
17-X-42

ŠTABOVIMA:

I proleterske brigade
III krajiške brigade
Grupe brigada oko Mrkonjića
Krajiške polubrigade
Bataljonu »Soko«

1) Poslije najnovije dobijenih podataka o stanju neprijateljskih snaga u Sitnici i njenoj okolini, i zbog opšteg rasporeda naših snaga do kojega će u toku ovih dana doći, odustali smo, za sada, od ugovorene akcije na Sitnicu.¹

¹ Posljednji pasus dopisan rukom.

² Vidi dok. br. 133.

2) Za sada će Prva proleterska brigada ostati u kantonmanima u okolini Ključa kao rezerva zaštite žetve na području Ključko-saničke doline.

3) III krajiška brigada ima za zadatak da obezbijedi žetvu sa pravca Vrhpolje i pravca istočno od Krasulja. Za zaštitu ovih pravaca upotrijebiće svoja sva tri bataljona. Osim toga ova brigada po potrebi će sa manjim dijelovima zaštititi kukuruz od elemenata koji su skloni pljački.

4) Krajiška polubrigada sa svoja dva bataljona zatvoriće pravac Čađavica — Klokotovac, s tim što će Štab polubrigade po svom nahođenju, i prema obavještenjima sa kojima raspolaže o četničkim bandama, držati izvjesne dijelove u zaštiti od Vrblijana.

Polubrigada ima zadatak da uhvati čvrstu vezu sa snagama Grupe brigada oko Mrkonjića, preko ljevokrilnog bataljona ove grupe koji se do sada nalazio na Dimitoru. Štab polubrigade pobrinuće se da se cesta u Klokotovcu totalno poruši.

Do novih ofanzivnih pokreta štabovi jedinica pobrinuće se da se jedinice odmore.

Uz drugarski borbeni pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamjenik komandanta
S. Rodić

Bataljon »Z.Č.«² povucite iz Ključa i dajte mu raspored.

S. R.

² »Zdravko Čelar«

BR. 137

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 17 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU
NOP I DV JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD JEZERA I O
RASPOREDU JEDINICA¹**

ŠTAB IV N.O.U. CRNOGORSKE BRIGADE
17 oktobra 1942 god
u 6 sati

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Naša brigada ima sada slijedeći raspored:

II bataljon iznad Jezera, V bataljon u s. Podgorje, III bataljon dvije čete na Previli i jedna u gradu² radi održavanja reda, I bataljon u s. Gerzovo i jedna četa u Štrbine koja privremeno ostaje za zatvaranje tog pravca.

Kod II bataljona naše brigade nalazi se dobrovoljački bataljon,³ čija je borbenost i politička sposobnost vrlo mala iako ima uslova da kvalitet svog ljudstva i u jednom i u drugom pogledu ojača. Bataljoni »Pelagić« i »Šolaja«⁴ nalaze se na prostoru Janj i budno osmatraju na pravce od Donjeg Vakufa i Kupresa.

Naš II bataljon imao je dva puta borbu sa njemačkim tenkovima na Jezeru kada su oni pokušali da se probiju za Mrkonjić poslije osvajanja istog od strane naših jedinica.⁵ I u prvom i u drugom pokušaju prodora Nijemci su imali gubitaka od 10 do 15 mrtvih. Bilo je i nešto ranjenih. Drugi put kada su Nijemci pokušali da se probiju za Mrkonjić, odmah na prve naše pucnje pobjegli su u panici. Tenkove smo gađali sa protukolskim topom. Drugi bataljon izvještava da su pogodili cilj, ali to nam izgleda sumnjivo jer su tenkovi uspjeli da se vrate natrag sa tog mjesta. Imali smo u prvom sukobu sa Nijemcima 3 lakše ranjena i jednog mrtvog. — Ostali naši bataljoni nisu imali gubitaka.

Sinoć 16 uveče pristiglo nam je prema spisku 210 drugova iz Dalmacije⁶ od kojih su četiri do pet zadržani u Glamoču kao bolesni. Kvalitet ljudstva je dobar i hoće borbu. Među tim drugo-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3296.

² Mrkonjić Grad

³ Dobrovoljački bataljon Trećeg krajiškog NOP odreda

⁴ Oba bataljona su pripadala Trećem krajiškom NOP odredu.

⁵ Mrkonjić Grad je oslobođen 12/13 oktobra 1942 god. (vidi dok. br. 123).

⁶ Prema naređenju Vrhovnog štaba, ovi drugovi su upućeni za popunu jedinica Četvorte proleterske (crnogorske) brigade.

vima ima ravno 50 drugarica, što je svakako vrlo veliki broj za našu brigadu kada se uzme u obzir da pored njih imamo još 163 drugarice. U jednoj boračkoj brigadi ovoliki broj žena otežava i slabi njenu borbenu sposobnost i otežava vojničko podizanje cjelokupnog ljudstva. Mi smo obavezni prema ovim drugaricama i mi ćemo im ukazati svu pažnju ali mi ih nećemo dijeliti po bataljonima sem njih 10—15. Ostale ćemo smjestiti u intendanturu, organizovati sa njima politički rad i ako budemo u mogućnosti da pribavimo vune, pa da im damo da pletu čarape itd. Unaprijed upozoravamo da su izgledi za nabavku vune vrlo minimalni ili skoro nikakvi, te mislimo da ove drugarice nećemo moći uposliti u neki efektivni posao. Ne bi rdavo bilo kada bi Vi usvojili naš predlog da ih uputimo Ekonomskom odsjeku koji bi ih upotrijebio na neki posao u pozadini.

Molimo Vas da po ovom pitanju donesete što prije odluku. Mi shvaćamo da je to pravi narodni ustanak i da je on kao takav zahvatio malo i veliko, muško i žensko, i staro i mlado, no Vas molimo da ubuduće kad nam budete slali — da nam ne šaljete za sada drugarice. Naša brigada politički i vojnički sposobna je da primi najmanje 300 boraca jer mi imamo dovoljan broj vojničkih i političkih kadrova koji mogu držati čvrsto u svojim rukama 1500 boraca.

Jedan vrlo težak problem koji se nalazi pred našom brigadom to je problem odjeće i obuće, koji naročito važi za omladince. Prosto ne znamo kako i na koji način da se borimo sa ovom teškoćom jer i danas imamo poboljševanja uslijed slabe odjeće i obuće.

U neposrednoj okolini Kupresa pojavio se je tifus od kojega su oboljela čitava sela i on se i dalje postepeno širi u okolnim selima pa i u našoj brigadi pojavljuju se često slučajevi oboljenja od tifusa. Mi smo slali našeg liječnika kod Kupreškog bataljona i u kupreška sela baš zbog te bolesti i on će Vrhovnom sanitetu podnijeti iscrpan izvještaj. Mi činimo sve od sebe da održavamo što bolju higijenu u brigadi ali to je skopčano sa teškoćama.

Ukoliko ima vojničkih uslova, dobro bi bilo da nas prebacite sa ovog terena, prvo zbog ove bolesti a drugo i zbog toga što nam trebaju puške i municije radi naoružanja novopridošlih partizana. I treće: potrebne su nam borbe radi postepenog uvlačenja ovih boraca u akcije. Ovdje za to nema uslova, samo ako ćemo [izvršiti] napad na Jajce, koji bi bio inače nekoristan jer grad je potpuno pust, pa i sam napad iziskivao bi mnogo veće snage nego što ih mi ovdje imamo.

Sa ishranom vojske ne ide baš najbolje pošto smo jedino upućeni na Glamoč, tj. na naše glavne rezerve.

II. Stanje u III krajiškom odredu se popravlja.⁷ Mi smo sa svoje strane drugovima ukazivali pomoć, kako onima u štabu tako

⁷ O stanju u Trećem krajiškom odredu vidi dok. br. 118.

i samoj partiskoj organizaciji. Naša pomoć ne može biti efikasna i u punoj mjeri dovoljna, jer komandant i komesar tog odreda nijesu u dovoljnoj mjeri aktivni i ne odgovaraju funkcijama koje su im povjerene. Ovim komandnim kadrom treba se ozbiljnije pozabaviti jer ovako kako je sada ne može da ide. U bataljonu »Pelagić« razoružali su 26 boraca, kvalifikujući ih kao harangere. Ova je mjera po našoj ocjeni vrlo oštra jer razoružavati ljude koji su učestvovali u borbama a prije toga ne izvršiti političku pripremu u bataljonima — smatramo da je nepravilno. U Dobrovoljačkom bataljonu do sada nije održana ni jedna politička konferencija, pa je potpuno prirodno [što] ne pretstavlja nikakvu vojničku formaciju (ne izvršuje naređenja, samovoljno se povlači sa položaja itd. itd.). Mi smo stavili u dužnost Drugom bataljonu da sa tim bataljonom politički radi, pošto se on nalazi na istom terenu.

Taj odred ne raspolaže ni sa jednim liječnikom. Pored toga nije ni sam sanitet organizovan niti se tome posvećuje dovoljna pažnja iako ih je na to naš brigadni sanitetski referent upozoravao. Mi ih u tome ne možemo pomoći jer nemamo dovoljno stručnog osoblja. Njima se mora dodijeliti liječnik, a pogotovu sada kada na terenu Kupreškog bataljona vlada epidemija tifusa.

S drugarskim pozdravom.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar
Mitar Bakić

Komandant,
Peko

BR. 138

**PRIJEDLOG ŠTABA ČETVORTE PROLETERSKE (CRNOGORSKE)
BRIGADE OD 17 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE ZA POPUNU ŠTABA TREĆE SANDŽAČKE
NOU BRIGADE¹**

• ŠTAB IV N.O.U. CRNOGORSKE BRIGADE
17 oktobra 1942 g.
u 8 sati

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Na zajedničkom sastanku drugova iz štaba III brigade i članova našega štaba u prisustvu druga Milentija² razgovarali smo

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2650.

² Milentije Popović

o popuni štaba III sandžačke brigade. U vezi s tim mi smatramo da taj štab treba hitno popuniti jer nestankom drugova Volođe³ i Trše⁴ štab je okrnjen i sadašnje rukovodstvo nije u stanju da vrši sve poslove štaba. Pored toga popuna se nameće kao hitna i zbog same vojske kojoj je teško pao nestanak pomenutih drugova.

Stoga Vam predlažemo ovakav sastav štaba:

- 1) Komandant drug Velimir Jakić, zamjenik Mile Peruničić,
- 2) Politički komesar drug Boško Duričković, zamjenik Jezdimir Lović; i
- 3) Načelnik štaba drug Žarko Vidović.

Druga kombinacija:⁵

- 1) Komandant Danilo Lekić-Španac, zamjenik drug Mile Peruničić,
- 2) Politički komesar drug Velimir Jakić, zamjenik Jezdimir Lović.

Vi druga Jakića poznajete i kao komandanta dok je bio u Sandžaku i kao komesara brigade, te bi naša ocjena o njemu bila suvišna.

Boško Duričković ispunjava uslove za političkog komesara. Jedini njegov nedostatak je što nije dovoljno pažnje, u našem bataljonu, obraćao na kulturni i opšte politički rad. On je uz to poznat Sandžaklijama jer je bio zamjenik komesara u Glavnom štabu za Sandžak i na tom položaju bio je pola godine.

Drug Vidović je komandant jednog bataljona III brigade, član Partije i bivši jugoslovenski oficir. Po ocjeni štaba III brigade to je njihov najbolji komandant.

Jezdimir Lović, po zanimanju radnik, mlad je, ima uslova za razvitak partijskog rukovodioca, a sada važi kao najbolji zamjenik komesara u njihovim bataljonima. To po ocjeni Štaba brigade.

Njihov politodjel nije u stanju da samostalno obavlja svoj partijsko-politički rad jer nestankom druga Trše onemogućena je kontrola rada politodjela. Mi smo mišljenja da i tu treba izvršiti neku popunu.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Mitar Bakić
Peko Dapčević

³ Narodni heroj Vladimir Knežević

⁴ Narodni heroj Rifat Burdžević

⁵ Vrhovni štab je usvojio prvi prijedlog.

BR. 139

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA OD 17
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA NEPRIJATELJSKU KO-
MORU KOD IVANJSKE**

Š T A B
I KRAJIŠ. NARODNO-OSLOBODILAČKOG
PARTIZANSKOG ODREDA

Br. sl.
dne 17 X 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU NOP i DV BK

Položaj

Juče 16 o. mj. oko 11 sati prije podne dočeka jedan vod 3 čete II bat. ove brigade¹ neprijateljska kola koja su sprovodila 3 ustaše. Ustaše su uspjeli pobjeći, a naš je vod zaplijenio slijedeći materijal: 145 šinjela, 130 koporana, 20 čakšira, 5 čebadi, 3 para cipela, 5 konja i još nekih sitnijih stvari.

U vatri koja je bila otvorena poginuo je jedan civil, jedan je zarobljen živ i dva ranjena. Jedan konj je zaglavio. Naši bez gubitaka. Zasjeđa je bila postavljena na lijevoj obali Une kod Ivanjske.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. politkomesara
Roca²

Zamj. komandanta
Petar³

(M.P.)

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 582
Od 18/X 1942

Prepis dostavljen Vrhovnom štabu
a. a.

¹ Pogrešno napisano; treba: odreda.

² Uroš Bogunović-Roca

³ Petar Vojnović

BR. 140

**NAREDBA OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. O FORMIRANJU KOMAN-
DE PODGRMEČKOG PODRUČJA I POSTAVLJENJU KOMAN-
DNOG KADRA¹**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU

Br 580/42

Od 18 X 1942

- 1) ŠTABU VI N.O.P.U. BRIGADE (BIVŠEG I K.N.O. ODREDA)
- 2) KOMANDI PODGRMEČKOG PODRUČJA — BENAKOVAC

Po ukazanoj potrebi na oslobođenoj teritoriji sjeverno od Grmeča osniva se: Podgrmečka komanda područja — sa sjedištem u Benakovcu.

U rejon Podgrmečke komande područja spadaće sva sela na oslobođenoj teritoriji od San. Mosta do Bihaća, uključujući i opštinu Ripač i dio Bihaćke opštine koji je oslobođen.

Za komandanta područja postavlja se drug Škundrić Mihajlo, dosadašnji komandant bataljona I K.N.O. odreda.

Za zamjenika komandanta područja postavlja se drug Velimir Milutin, dosadašnji sekretar štaba I K.N.O.P. odreda.

Za sekretara komande područja postavlja se drug Stojan Kovačević. Podgrmečka komanda područja imaće dve komande mjesta:

U Lušci Palanci i Sanici.

Komandni kadar komandi mjesta u L. Palanci i Sanici ostaje isti.

Komanda područja podijeliće rejone ovih dviju komandi mjesta i izvršiće njihova razgraničenja, formiraće zaštitnicu i sreske, opštinske i seoske straže i držaće ih pod svojom kontrolom, odnosno pod kontrolom komande mjesta.

Za potrebno ljudstvo i oružje Komanda podgrmečkog područja obratiće se VI krajiškoj N.O.P.U. brigadi (bivšem I K.N.O. odredu).

Štab VI K.N.O.P.U. brigade (I K.N.O.P. odreda) i novoosnovana Komanda podgrmečkog područja izvršiće formiranje komande područja do 25 oktobra t.g. i podnijeće nam pismeni izvještaj.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. pol. komesara, Načelnik štaba, Komandant,

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

BR. 141

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. ZA REORGANIZACIJU
KOMANDE PODRUČJA DRVAR I PRESELJENJE U BOSANSKI
PETROVAC¹**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 580/42

Od 18 X 1942

KOMANDI PODRUČJA DRVAR

Po ukazanoj potrebi sjedište Komande područja preseljava se iz Drvara u Bos. Petrovac.

Granice rejona Komande područja u Bos. Petrovcu biće slijedeće:

s. Janjila, s. Smoljana, s. Skakavac do s. Risovca, isključujući opštinu Ripač, rijekom Unom na Kulen Vakuf, Martin Brod, s. Trubar, s. Tiškovac, s. Peći, s. Maleševci, s. Peulje, s. Crni Lug, s. Tičevo, s. Crni Vrh, s. Vrbljani, s. Ribnik, Ključ, s. Bravsko. Sva označena granična mjesta osim s. Ripač spadaju u rejon Komande područja Bos. Petrovac.

Komandno osoblje koje je dosada bilo u Komandi područja Drvara ostaje isto pri Komandi područja B. Petrovac.

Komanda područja u B. Petrovcu imaće slijedeće komande mjesta:

U Drvaru, Prekaji, Bos. Petrovcu i Ribniku. Rejone pojedinih mjesta odrediće Komanda područja i izvršiće njihovo razgraničenje.

Komanda područja u Bos. Petrovcu formiraće zaštitnicu i potrebne sreske, opštinske i seoske straže i držaće ih pod svojom kontrolom, odnosno pod kontrolom Komande mjesta.

Komandu mjesta u Ribniku preuzeće osoblje bivše Komande mjesta u Ključu, stim što će se odrediti zamjenik komandanta od strane Komande područja. Ljudstvo i oružje za Komandu mjesta u Ribniku uzeti od fizički slabijeg ljudstva Krajiške polubrigade (bivšeg VI K. odreda).

Rad oko preseljavanja Komande područja i Komande mjesta izvršiti do 25 oktobra i podnijeti nam pismeni izvještaj.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Zamj. pol. komesara,	Načelnik štaba,	Komandant
Ilija Došen, s.r.	Branko Poljanac, s.r.	Kosta, s.r.

¹ Redakcija posjeduje kopiju originala. Original nije pronađen.

BR. 142

IZVJEŠTAJ PETE CRNOGORSKE NOU I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 18 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NAPADU NEPRIJATELJA IZ PRAVCA PROZORA — ŠČITA — DONJEG I GORNJEG VAKUFA¹

OPERATIVNI ŠTAB
V CRNOGORSKE I X HERCEGOVAČKE
N.O.U. BRIGADE

Položaj, 18 oktobra 1942 g.
U 8 časova

P.S. Sva naša dosadašnja pisma upućivana su preko Dal. operat. zone, pa nas čudi kako ih nijeste dobijali. Ako je tako, onda je to za svaku osudu za Dalm. operativnu.²

SK-ć

VRHOVNOM ŠTABU
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

(M P.)

Položaj

Vaš posljednji dopis — depeša od 2 ov. mj. upućena Hercegovačkoj brigadi preko Dalmatinske operativne zone — primili smo, na koje vam odgovaramo sledeće:

1 — Po ukazanoj potrebi, vašim naređenjima i naređenjima Krajiškog operativnog štaba od 27 i 29 pr. mj. naše jedinice u momentu kad smo primili pomenutu depešu nalazile su se na sledećim položajima: Tri bataljona Crnogorske brigade nalazili su se na položajima Bugojno — Komar — Travnik — Rastovo, koji su u zajednici za Zjamskim mještanskim bataljonom vršili demonstrativni pritisak na Bugojno, Travnik i Komar, a naročito na Bugojno u momentu kad su krajiške brigade zajedno sa IV crnogorskom vršile napad na Donji Vakuf. Ovo je rađeno u sporazumu sa Krajiškim operativnim štabom u cilju zadržavanja neprijateljskih snaga iz Bugojna i Kupresa kako bi se olakšao položaj brigadama koje su napadale D. Vakuf. Ove su demonstracije vršene uzastopno od 28 pr. mj. do 4 ov. mj. prilikom kojih demonstracija su neprijatelju nanošeni djelimični gubici uz rušenje komunikacija Trav-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2994.

² Gornji tekst je dopisan rukom narodnog heroja Save Kovačevića

nik — D. Vakuf i Bugojno — D. Vakuf. Prilikom ovih akcija imali smo svega jednu žrtvu.

2. — Jedan bataljon Crnogorske brigade zatvarao je pravac G. Vakuf — Bugojno vršeći demonstracije prema Bugojnu.

3. — Bataljon Hercegovačke brigade u zajednici sa mještanskom četom Kupreškog bataljona dobio je zadatak da na komunikaciji Kupres — Bugojno onemogući neprijatelju slobodan prolaz, da komunikaciju poruši i da u slučaju ispada ustaša iz Kupresa iste suzbije nanoseći im žrtve, u čemu su i uspjeli noću između 2 i 3 ov. mj. kad su porušili komunikaciju i napravili zasjedu, uništili 1 neprijateljski kamion i u njemu nekih 16—17 mrtvih i ranjenih ustaških oružnika, među kojima je teže ranjen zloglasni ustaški pukovnik Šimić, biv. adutant kralja Petra II, a sadašnji komandant operativne zone ustaške države u Travniku, koji je rukovodio čitavim akcijama ustaša i domobrana na svim ovamošnjim položajima u borbi sa partizanima.

4. — Ostatak Hercegovačke brigade od tri bataljona nalazio se u tom momentu na položajima Sovići — Ščit — Prozor — Solakova Kula, zatvarajući pravac nadiranja četničko-talijanskih trupa koje su se dolinom Rame kao centrom i bočno prema Dugom Polju i Solakovoj Kuli kretali u pravcu Prozora uz veliki broj topova, tenkova, kamiona i velike komore u jačini od nekoliko hiljada (jedni izvori o minimalnim snagama 5—6 hiljada, dok su drugi izvori bili da su neprijateljske snage od 10—12 hiljada). Ova tri bataljona Hercegovačke brigade koji su bili na ovim položajima su najslabiji bataljoni brigade izuzevši I bataljon, među kojima se nalazi Mostarski i Prozorski bataljon koji i politički i vojnički stoje na vrlo niskom nivou, o čemu ste vi i ranije bili izvještavani od Hercegovačke brigade, te zbog toga nijesu odgovorili svom postavljenom zadatku, iz sasvim razumljivih i poznatih razloga, ni u momentu kad neprijatelj još nije bio pokušao sa ofanzivom prema Prozoru, a kamoli kad je sa ovolikim snagama navalio u pravcu njih.

5. — 6-og ov. mj. ujutru dva bataljona Crnogorske brigade uz sadejstvo jedne čete Zjamskog bataljona izvršili su koncentričan napad na utvrđene položaje ustaško-domobranske u selu Bistrom na putu Travnik — Rastovo, gdje su ih razbili, očistili na dužini čitave te pruge sve do Travnika i tom prilikom zarobili 47 domobrana, među kojima jednog nadporučnika i jednog podoficira, ubili oko 15, a više njih ranili zaplijenivši: oko 10.000 puščanih metaka, 1 laki bacač, 8 puškomitraljeza, 50 pušaka i druge ratne spreme. Na našoj strani su bili 2 poginula druga i jedan teže i 4 lakše ranjena. S obzirom na situaciju u kojoj smo se nalazili sve smo domobrane otpustili, sem 2 za koje se utvrdilo da su ustaše, koje smo strijeljali, i domobrana nadporučnika kojega smo kod sebe zadržali u cilju zamjene sa jednim mještanskim drugom, a koji se i sada nalazi kod nas.

6. — 4-og ov. mj. oko 300 Italijana sa nekoliko tenkova krenuli su uz Ramu u pravcu Prozora koji su dočekani na položajima ispod Prozora i uz prilične gubitke protjerani u pravcu Rame.

7. — 5-og ov. mj. otpočela je neprijateljska ofanziva iz 3 pravca: Jablanica preko Dugog Polja, Sovica, Trebiševa u pravcu Ljubuše i Šćita; od Ostrošca u pravcu Solakove Kule i Kruščice i centralna kolona dolinom Rame, a sve tri u pravcu Prozora i Šćita u jačini četničko-talijanskih snaga, kako smo prije naglasili, od 6—12 hiljada oružnika³ uz nekoliko lakih i teških topova, veliki broj tenkova i kamiona, sa mnogobrojnom komorom. Centralnu kolonu sačinjavali su pretežno Talijani, dok su bočne kolone pretežno sačinjavali četnici. Četnici su kroz obadva pravca vršili najveća zvjerstva i pljačku nad hrvatskim i muslimanskim narodom ubijajući hrvatski narod gotovo odreda, muslimanski djelimično, a pljačkajući sve i svakoga kuda su se kretali. Prilikom ove ofanzive neprijatelja naše jedinice Prozorski i Mostarski bataljon, koji su se nalazili na tim položajima, davali su djelimične otpore, ali su u većini podbacili i nijesu izveli svoje postavljene zadatke, a ovo na prvo mjesto iz razloga koje smo gore naveli, što je omogućilo da zavlada panika kod ovih jedinica i da se povuku sa dobrih vojničkih položaja odakle su se neprijatelju uz povlačenje mogli zadati dosta veliki gubici. Velike neprijateljske snage a naročito snage četnika, od kojih ove dvije jedinice mnogo strahuju, unijele su paniku kod rukovodstva ovih bataljona, a poslije i kod samog ljudstva, zbog čega je nastalo oštupanje bez da se neprijatelju zadaju udarci onakvi kakvi su mu se mogli zadati.

Ovakvo držanje pomenutih jedinica, nesnalaženje štaba Hercegovačke brigade da razvije ofanzivni duh kod ljudstva i da ojača položaj bar sa jednom boljom jedinicom (mislimo bataljon iz Ravnog) i to što Operativni štab nije bio na određenom mjestu, već jedan dio prema Prozoru a drugi dio prema Travniku (misli se na komandanta V brigade), omogućilo je neprijatelju da gotovo nesmetano 9 ov. mj. uđe u Prozor nastupajući oprezno, a popravljajući dobro razrušeni drum Rama — Prozor. Ova naša nebudnost i nesnalažljivost koštala nas je i vojnički i politički, pa smo povodom toga održali zajedničko savjetovanje i po tim greškama i slabostima oštro udarili, osudili postupke cjeline i pojedinaca, o čemu ćete detaljnije biti drugim putem izviješteni.

8. — U momentu kad je neprijatelj vršio ofanzivu prema nama od Jablanice, Nijemci i ustaše su vršili ofanzivu od D. Vakufa prema Jajcu preturajući⁴ trupe od Sarajeva preko Travnika za D. Vakuf. Čim su Nijemci i ustaše zauzeli Jajce,⁵ dijelovi XV ustaško-domobranske pukovnije, koji su bili pošli iz Bugojna za D. Vakuf kao

³ Odnosi se na naoružane vojnike.

⁴ Prebacujući

⁵ Neprijatelj je zauzeo Jajce 6 oktobra 1942 godine.

pojačanje, 7. ov. mj. povratili su se nazad i 9. ov. mj. zorom izvršili napad na Gornji Vakuf, kojeg su sa motorizacijom, uz slabi otpor malobrojnih naših snaga, zauzeli. Ovo je urađeno u momentu kad su položaji Hercegovačke brigade bili ojačani sa jednim bataljanom Crnogorske brigade i u momentu kad su se dva bataljona Crnogorske brigade nalazili na akciji prema Travniku.

9. — Našli smo se u situaciji uklješćivanja sa neprijateljskim snagama od Prozora, G. Vakufa i Travnika, pa smo bili primorani da povučemo II bataljon Hercegovačke brigade iz Ravnog na položaje prema Komaru, a ostale snage Hercegovačke brigade djelimično povlačeći u pomenutom pravcu, a djelimično zadržavajući u masivu Vranice. U Jagodićima smo održali savjetovanje i odlučili da zadržimo dva bataljona da u zajednici sa mještanskim Zjamskim bataljonima zadrže se na položajima Komar — Rastovo — Prozor — Konjic, a sa ostalim snagama da u dva pravca ispoljimo našu ofanzivnost, u pravcu Travnika kako bi ugrozili travnički garnizon, a sa tim i samu komunikaciju Sarajevo — Travnik — Jajce, kuda su se neprijateljske snage preturale u cilju ofanzive protiv naših brigada prema Mrkonjić Gradu i Ključu. Jedna naša kolona trebala je da prođe na putu Turbe — Komar uza samo Turbe napadajući ga, likvidirajući njegovu posadu i komunikacije prema istom, prolazeći u pravcu Vlačića, zadržavajući se na prostoru između rijeka Vrbasa i Bosne, čisteći tamošnje ustaške postaje i povezujući se sa tamošnjim divljim partizansko-četničkim oružanim grupama. Druga kolona trebala je da napada prugu Vitez — Travnik likvidirajući tamošnje postaje sve do Gučije Gore i prolazeći istočno od Vlačića, čisteći taj prostor od ustaških legla i četničkih grupica a vezujući se za Zenicu i radništvo koje se nalazi tamo, u cilju mobilizacije istog. Lijeva kolona koja je trebala prolaziti preko Turbeta, ona je kako izgleda (nemamo veze još sa njom) bez jačih smetnja prošla u određenom pravcu na čelu sa načelnikom štaba V brigade,⁶ a desna, istočna kolona koja je trebala napadati preko Viteza nije uspjela da izvrši svoj zadatak iz razloga što nam nije uspjelo da na vrijeme prikupimo sve jedinice u određenom momentu i tako se otkrili pred neprijateljem, kojemu je brzo uspjelo da izvrši na nas koncentričan napad od G. Vakufa i D. Vakufa, Bugojna i Travnika. Uspjeli smo da njegov napad odbijemo, a naročito njegov uporni i sa velikim snagama pripremljeni napad u jačini od 1000 oružnika od G. Vakufa, Bugojna i D. Vakufa, nanijevši mu prilične gubitke na položajima prema s. Jagodićima, Zj ametu i Odžaku.

10. — Iz ove situacije našli smo momentalni izlaz odlučivši: da jedan naš bataljon zadržimo u s. Jagodićima da u zajednici sa polučetničkim mještanskim Zjamskim bataljonom drži prostoriju između Rastova, Komara i Bugojna, demonstrirajući prema Trav-

⁶ Niko Martinović

niku i Bugojnu i ugrožavajući mu komunikacije na ovom prostoru, kao i to da održavaju veze sa naša dva bataljona koji su se preturili zapadnim padinama Vlašić planine. Jedan bataljon smo uputili 14 ov. mj. preko Vranice u pravcu Fojnice, koju su na osvit 15 ov. mj. bez otpora zauzeli od šačice ustaških žandarma koje su razoružali, sa zadatkom da se zadrže u Fojnici dok ispituju situaciju prema Kiseljaku, kako bi i ovog što prije likvidirali i stvarali uporišta za naše bataljone na tom prostoru, kako bi imali mogućnost manevrovanja u slučaju jačeg neprijateljskog pritiska i u ovom pravcu rušeći mu komunikacije na putu Travnik — Sarajevo i zadržavajući njegove snage kako bi se olakšao položaj brigada u pravcu kojih se vrši neprijateljska ofanziva. Jedan bataljon — Mostarski — uputili smo preko Zeca da ispita situaciju kod neprijatelja prema Prozoru, Rami i Ostrošcu, napadajući ga i onemogućujući mu njegove pokrete, ugrožavajući komunikaciju Mostar — Sarajevo, a po mogućnosti da što prije očisti ustašku postaju u Kreševu, a na čitavom ovom prostoru jedan i drugi bataljon (II crnogorski i III hercegovački) da politički djeluju među okrvavljenim i preplašenim stanovništvom koje bježi ispod krvavog noža četnika i Talijana, tražeći partizane i njihovu zaštitu, a kako bi djelujući tako vojnički i politički omogućili hrvatskim i muslimanskim masama da vode krvavu borbu protiv onih koji ih ubijaju, zlostavljaju i pljačkaju. Mostarskom bataljonu su dati ovakvi zadaci poslije dosta korjenitih izmjena u njihovom vojnom i političkom rukovodstvu.

11. — Malobrojni IV prozorski bataljon Hercegovačke brigade, pošto su i u njemu napravljene izvjesne izmjene, naročito u njegovom rukovodstvu, a koji je nedorastao da samostalno kako vojnički tako i politički djeluje, zadržan je u blizini Operativnog štaba kako bi se omogućilo da se isti ne raspane u ovoj situaciji na ovoj teritoriji gdje se prelijeva zakulisna politika četnika i ustaša, gdje oni postavljaju neke granice između Prozorskog i Bugojanskog sreza, što omogućava variranje u shvatanjima tih masa. Dva bataljona — I hercegovački i III crnogorski — zadržani su uz i na masiv Vranice (Prokoško jezero) na tamošnjim katunima zajedno sa štabovima brigada, intendanturama, komorama i bolnicama za obezbjeđenje istih a kontrolišući položaje prema Travniku — Šebešić — Rastovo — Bistro, vezujući se sa našim prema s. Jagodićima i na drugoj — južnoj strani kontrolišući položaje prema Prozoru gdje trebaju napadati talijanske snage i ustaške snage prema G. Vakufu.

Eto, u takvoj se situaciji sad nalazimo, sa takvim rasporedom snaga u momentu kad se njemačke snage povlače od Jajca u pravcu Sarajeva i Broda (jedna obavještenja govore da idu na Istočni front, dok druga govore da idu u pravcu Sarajeva jer se tamo vode borbe između njih i nekih partizanskih sitnih jedinica ili četničkih jedinica); u momentu kad se vrši četničko-talijanska

ofanziva iz pomenutih pravaca a zadržaje se na prostoru Šćita i Prozora već čitavih 5 dana; u momentu kad četničke bande uz sa-
dejstvo Talijana kolju, pale, pljačkaju i zlostavljaju na osvojenim
položajima hrvatski i muslimanski narod; u momentu kad zbog
takve situacije srpske mase na ovamošnjem teritoriju podliježu pod
uticaj četnika i mijenjaju svoj stav prema partizanima i u mo-
mentu kad hrvatske i muslimanske mase, naročito muslimanske,
uviđaju opravdanost naše borbe i nas traže, a mi da bi razbijali
koncentričnost okupatorskih snaga primorani smo da razvlačimo
zbog toga i zbog teškoća same ishrane naše snage kako nas nepri-
jatelj ne bi uništio, što onemogućava jaku našu udarnu snagu
bar privremeno makar u kojem god bilo pravcu. Ovo će valjda biti
kratko vrijeme pa ćemo moći opet koncentrisati naše snage i usmje-
riti ih u jednom određenom pravcu, a do tada, dok nam bude ja-
snija situacija, shvatanja smo da ovakvom taktikom najbolje mo-
žemo koristiti našem opštem frontu i nama lično.

12. — OBAVJEŠTENJA:

a) Prema dosadašnjim obavještenjima, u Prozoru i oko Pro-
zora nalazi se oko 1500 četnika. U Šćitu se opet nalaze neke nji-
hove snage, a kolike su te snage ne znamo, no svakako da četničke
snage u Srezu prozorskom prevazilaze 2000. Govori se da se jedan
dio sa pljačkom povratio nazad put Hercegovine. Četnici su iz
Hercegovine, a govori se da ih ima nešto i od Kalinovika. Itali-
janske snage su tamo veće, ali broj još nam nije poznat. Opravljaju
put Rama — Prozor i Prozor — G. Vakuf. Pitaju za pravac Bu-
gojno i za Livno i Bosansko Grahovo. O njihovim stvarnim i da-
ljim namjerama još nam ništa nije poznato, jer su naše veze sa
Mostarom prekinute. Među četnicima se nalazi kao rukovodilac i
neki musliman Popovac, ljekar iz Mostara, koji poziva musliman-
ske mase odbjegle od svojih kuća da se vraćaju a da im četnici
neće ništa učiniti. Kao što smo naprijed rekli, četnici gotovo od-
reda ubijaju hrvatske mase, djelimično i muslimane, a što god
nalaze pljačkaju, naročito novac i nakite, pale kuće i ostalo. Na
području Prozorskog i Konjičkog sreza ima stotinama poklanih i po-
ubijanih žena i djece kao i popaljenih kuća. U narodu su pričali
da im je ovo desna kolona, a da je lijeva, mnogobrojnija, izvršila
pokret preko Posušja, Rakitnog, Imotskog u pravcu Livna. Četnici
su prisilno mobilisani, pljačkaški nastrojeni. Izgovaraju se da neće
borbu sa partizanima, a gdje god nalaze tragove i veze mjesnog
stanovništva sa partizanima, te hapse i zlostavljaju. Jedan susret
je uslijedio sa njima od strane drugova iz Hercegovačke brigade,
koji se ipak razotkrio kod ovamošnjeg stanovništva, a što je ne-
povoljno djelovalo kod ovamošnjeg muslimanskog i hrvatskog sta-
novništva. Na tom sastanku neki izraziti četnik je prijetio i govo-
rio im da se predamo, da su oni velika sila, dok je drugi mašući
glavom to odbijao govoreći da znaju da je pobjeda Sovjetske Ru-

sije neminovna i da će i oni k nama kroz mjesec dana. Jedna obavještenja govore da će napustiti Prozor i krenuti se u pravcu Livna, a u tom slučaju da su pozvali ustaše da preuzmu vlast u Prozoru, dok druga obavještenja govore da će ustaše da napuste G. Vakuf. Jedno je stvarno, četnici drže položaje — straže iznad Prozora, a ustaše prema njima i već su se njihove patrole jedanput do sada prepucale. S obzirom da se Talijani u velikom broju nalaze tu i s obzirom na sporazum vodstva jedne i druge strane, pa iako je došlo do velikog poklanja hrvatsko-muslimanskih masa, ne vjerujemo u njihov sukob iako bi to mase i sa jedne i sa druge strane prihvatile. Govori se da ovom četničkom kolonom komanduje zloglasni četnički bandit iz Gacka Milorad Popović.

b) Već nekoliko dana njemačke trupe koje su bile prošle u pravcu Jajca vraćaju se nazad u pravcu Broda i Sarajeva. Jedni govore da idu preko Broda i Užica za Istočni front, dok drugi govore da se vraćaju u Sarajevo jer su tamo neke partizanske grupe zauzele Pale, a bombaška odjeljenja upadala u Sarajevo i bacala bombe u tamošnja državna nadležstva. Transporti još prolaze. Sad dobijamo neka obavještenja da se izvjesne snage zadržavaju u Travniku, ali nije tačno.

v) U Bugojnu imaju pretežni dijelovi XV domobranske pukovnije sa nešto ustaša. U G. Vakufu 2—3 satnije domobrana i ustaša. Na Komaru i Turbetu po jedna satnija domobrana i ustaša. U Travniku 500—600 domobrana. Na stanicama Vitez, Busovača, Kiseljak nalaze se male postaje, a na svim ovim stanicama i u svim ovim mjestima postoji hrvatska ustaška milicija naoružana, ali nemobilisana.

g) Iz Crne Gore i Hercegovine nemamo nikakvih obavještenja sem što su juče ovamo doprla dva bivša partizana iz Sreza šavničkog koji su 1 ov. mj. krenuli iz planine Vojnika probijajući se preko Kalinovika, Treskavice, Igmana, Bitovnje ka ovamo. Pričaju: da nemaju veze ni sa kim tamo, da je pretežan broj naših odgovornih drugova u Srezu šavničkom poginuo, da četnici tamo zlostavljaju i pljačkaju narod zajedno sa Talijanima, da je do prije kratkog vremena u Srezu šavničkom nalazila se čitava italijanska divizija, a da sad postoji u Šavniku jedan bataljon. Preko Crne Gore, kažu, da su prošle ogromne kolone od nekoliko stotina hiljada italijanskih vojnika za Sandžak. Ne znaju ništa za stanje u ostalim srezovima Crne Gore niti za tamošnji partizanski pokret. Na Igmanu su našli neku grupicu četnika od koje su se nekako izvukli. Narod u Srezu šavničkom od strane Italijana i četnika je opljačkan i upropašćen. Željno očekuju partizane. Tamo su čuli da držimo nekih 5—6 srezova i da vodimo borbu sa neprijateljem.

d) O prolazu i probijanju druga Blaža⁷ sa ostalim drugovima ništa još ne znamo. Interesuje nas otkud su vam obavještenja i da

⁷ Blažo Jovanović

li su vjerodostojna o partizanskom pokretu i partizanskim akcijama u Crnoj Gori, za koje je »Slobodna Jugoslavija« govorila.

NAPOMENA: Na postaji Bistrom bilo je oko 250 domobrana i ustaša, pa po njihovom zarobljavanju, ubijanju i razbijanju kasnije smo dobili obavještenja da im se od tog broja nije javilo oko 150 njih, što znači da je priličan broj koji nije zarobljen ili ubijen utekao kućama ili se krije negdje po šumama. Dalje, zanosili smo se mišlju da prilikom pomjeranja naših snaga izvršimo pokret i u pravcu Dalmatinske operativne zone, ali smo od tog odustali smatrajući da ćemo naći uporišta na ovoj prostoriji, a ako bi nam to bilo moguće smatrali smo korisnijim ostati na ovom položaju makar i uz veće žrtve, kako bi razvukli neprijateljske snage, nego da se krećemo u tom pravcu.

Od komandanta bataljona⁸ koji se nalazio u Fojnici sinoć smo dobili izvještaj da su se Nijemci koncentrisali u Kiseljaku i jednom kolonom od 300 njih krenuli u pravcu Fojnice. Bataljon im je napravio zasjedu. Novih izvještaja do sada nemamo.⁹

Od komandanta bataljona¹⁰ koji se nalazi u Jagodićima sinoć smo dobili izvještaj da su se naši bataljoni¹¹ preturili bez žrtava u svom određenom pravcu i da su u s. Koričanima zapadno od Vlašića razbili neku domobransku postaju i od njih zarobili njih petnaestak. Iz Zenice pucaju topovi u pravcu Vlašića. Njihova patrola za vezu pošla je u pravcu Vlašića. Nijemci su ponovo ojačali stanice sa svojim ljudstvom od D. Vakufa ka Kiseljaku i Zenici, a da li imaju kakve ofanzivne namjere ne znamo. Iz Travnika obavještavaju da su se neki srbijanski partizani preturili preko Romanije i vode borbu u okolini Sarajeva.¹²

Javite za raspored tamošnjih snaga, izložite nam tamošnju situaciju. Dajte potrebna naređenja i direktive.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

18/X-42
u 9.20 ujutro

Za Oper. štab,
Sava B. Kovačević
Rad. M. Hamović
Rad. Babić

⁸ Dimitrije Bulajić, komandant Prvog bataljona Pete crnogorske NOU brigade

⁹ Neprijatelj (njemačko-ustaške snage) zauzeo Fojnicu 17 oktobra (vidi dok. br. 199).

¹⁰ Milovan Šaranović, komandant Četvrtog bataljona Pete crnogorske NOU brigade

¹¹ Prvi bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Prve (desete) hercegovačke NOU brigade

¹² U ovo vrijeme nikakve partizanske grupe nisu dolazile iz Srbije u Bosnu.

BR. 143

**OPERATIVNI ŠTAB NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD
19 OKTOBRA 1942 GOD. DOSTAVLJA VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE PLAN NAPADA NA BIHAĆ¹**

OPERATIVNI ŠTAB NOPO
ZA BOS. KRAJINU
Br. službeno
Dne 19. X. /42 u 8h

VRHOVNOM ŠTABU NOP i DVJ

Položaj

Vaš dopis od 18 X 42 primili smo. U prilogu dostavljamo vam dva plana Bihaća i okoline (plan uže odbrane i plan šire odbrane samoga grada) sa objašnjenjima pojedinih planova.

Naš plan napada na uporište Bihaća² sa naznakom glavnih pravaca kretanja bio bi slijedeći:

Jedna krajiška brigada imala bi zadatak da zauzme Ostrožac, Jezero i Spahiće i da brani nadiranje neprijateljskih snaga iz Bos. Krupe i Cazina prema Bihaću. Dvije krajiške brigade napadaće neprijateljsko uporište Bihać preko Pokoja, Založja, Čekrlje, Golubića. Jedna krajiška i jedna proleterska brigada napadaće na Bihać od Golubića preko Dobrenice, Skočaj, Zavalje — Bihać.

Jedna lička brigada treba da se niz obronke Plješivice spusti na komunikacije Ličko Petrovo Selo — Zavalje, sa pravcem nadiranja k Ličkom Petrovom Selu.

Druga lička brigada trebala bi od Plitvičkih Jezera da krene preko Prijeboja i da napadne na Ličko Petrovo Selo i da se spoji sa snagama Prve ličke brigade; poslije zauzimanja Petrova Sela nastavile bi ove brigade čišćenjem neprijateljskih sela od Petrova Sela do Bihaća.

Treća i Četvrta lička brigada trebale bi da vrše pritisak na neprijateljska uporišta između Kladuše i Petrova Sela i to na Gatu, Bugare i Vrnograč.

Banijske snage — ne veće od dva bataljona — vršile bi pritisak na Bužim.

Po likvidaciji Bihaća krajiške snage bi se uputile u dva pravca: jedni prema Cazinu, a drugi prema Bos. Krupi sa zadatkom da ista uporišta likvidiraju, koristeći paniku kod neprijatelja.

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2902.

² Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

Ličke snage trebale bi da zatvore prostor od Ličkog Petrova Sela do Kladuše jednim dijelom, a drugim dijelom prema razvoju situacije.

Za akciju upotrijebili bi 4 haubice koje bi neposredno gađale na sam grad i na neprijateljska uporišta Zavalje — Žegar, pošto se to smatraju kao najjača neprijateljska uporišta. Haubice bi bile raspoređene na položaju Grabež — od Pritočkog Grabeža do Kućišta. Sa tih položaja može se direktno tući sva neprijateljska uporišta. Protivkolski topovi bili bi dodijeljeni štabovima brigada za likvidiranje tvrdih uporišta. Položaj za teške bacače odredili bi se prema potrebi.

Ovo je samo grubi plan napada, a detaljniji plan razradili bi na zajedničkom sastanku sa Štabom grupe ličkih odreda i sa štabovima brigada. Predlažemo da taj sastanak bude u Velikom Radiću, 25 o. mj.

U vezi sa predloženim sastankom dobro bi bilo kada bi vi izdali naređenje Štabu grupe ličkih odreda da pošalje članove svoga štaba u selo Veliki Radić koji se nalazi pokraj Ripča, a u kom bi se taj sastanak održao 25 o. mj.

Pošto sa Banijom mi održavamo stalnu vezu, to se mi možemo s njima dogovoriti kako bi i oni pravovremeno djelovali.

Za evakuaciju odredićemo odgovorne drugove koji će to izvršiti.

Mišljenja smo da bi akcija mogla uslijediti 29 o. mj.

Molimo vas da nas izvijestite po kuririma, donosiocima ovoga pisma, vaše mišljenje. Javite nam također da li će na vrijeme biti obaviješten Štab ličke grupe odreda.

Bilo bi dobro da nam se stavi na raspoloženje hirurška ekipa za vrijeme akcije.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Komandant:

Kosta

BR. 144

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 19 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM KOMAN-
DANTU NOP I DV JUGOSLAVIJE O ZAPAZANJIMA U POGLE-
DU POSLOVANJA VOJNO-TEHNIČKE RADIONICE¹**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 586/42

Od 19. X. 1942

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE,
KOMANDANTU DRUGU TITU,

na položaju

Ovaj Operativni štab ima na svojoj oslobođenoj teritoriji or-
ganizovanu vojno-tehničku radionu i livnicu.

Da bi ta radionica i livnica mogla pravilno da funkcioniše i
da im se iskoristi kapacitet do maksimuma potrebno je da eviden-
ciju o radu istih ima samo ovaj Operativni štab, kao što je do
sada imao.

U zadnje vrijeme postupcima pojedinih drugova iz Vrhovnog
štaba, kao naprimjer druga Veljke², Arse i drugih, koji su izdavali
livnici i radionici izravno razna kontradiktorna naređenja, a bez
prethodnog konsultovanja ovoga Štaba, dovedena je radionica, a i
livnica u nezgodan položaj jer same ne znaju čija naređenja da
izvršuju. Tako naprimjer (a takvih primjera ima više) drug Velj-
ko je u ime Vrhovnog štaba naredio livnici da od svojih slijedećih
lijevanja dade Liki 2.000 ručnih bombi i 500 mina, a da o tome
nije obavijestio ni upravu vojno-tehničke radionice ni ovaj štab.
Tako je naše vojno-tehnička radionica ostala bez odljevaka za
ručne bombe i za duže vremena neće ih moći proizvoditi.

U vezi s tim, molimo da sva traženja drugih operativnih
zona, koja idu preko Vrhovnog štaba, budu upućena ovome štabu,
a ne direktno upravi radionice, razumije se osim popravaka oružja,
koja se mogu upućivati direktno radionici. Mi ćemo nastojati sa
naše strane da izađemo u susret koliko god možemo tim traže-

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2900.

² Pavle Ilić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOP i DV
Jugoslavije

njima, jer je nama jedinima poznat svakodnevni kapacitet radionice i livnice.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT F. — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. pol. komesara,
Ilija Došen

Komandant,
Kosta

BR. 145

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 19 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O POTREBI DODJELJIVANJA STRUČNIH MAJSTORA ZA TEHNIČKU I ORTOPEDSKU RADIONICU¹

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 584
od 19. X. 1942

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

na položaju

Za vojnu-tehničku radionicu ovog štaba, koja izrađuje ručne bombe, nagazne mine, granate za bacač, artiljerijska zrna i tromblonske bombe sa tromblonima, neophodno i hitno je potrebno odrediti oko 20 stručnih majstora-drejera, pošto ih na teritoriji oslobođene Krajine nema.

Za istu radionicu potreban je također i jedan električar.

Za izradu proteza i ortopedskih sprava za istu radionicu potrebno je dodijeliti sve ortopedske stručnjake sa kojima se raspolaze.

Molimo da nam se u pogledu dodjeljivanja potrebnih navedenih stručnih majstora što prije i u što većoj mjeri izađe u susret. Navedeni majstori treba da budu zdravi i fizički sposobni za

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2901.

obavljanje svojih stručnih poslova. Do sada su nam slati i fizički slabi-ograničeni ljudi, koji se nisu mogli upotrebiti.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamj. pol. komesara, Došen ²	Načelnik štaba, Branko Poljanac	Komandant, Kosta
--	------------------------------------	---------------------

P. s. Sva naređenja i trebovanja za izdavanje bombi i granata iz radionice potrebno je dostaviti preko ovog Operativnog štaba.

Ovako traženje dostavili smo neposredno i Glavnom štabu za Hrvatsku i štabovima I i IV operativne zone.

BR. 146

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVORTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 19 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE GOLUBIĆ I DOBRENICU U BLIZINI BIHAĆA¹

Š T A B
IV KRAJIŠKE NARODNO-OSLOBODILAČKE
— PARTIZANSKE —
UDARNE BRIGADE
BR. sl.

DNE 19-X-1942 GOD

VRHOVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. JUGOSLAVIJE

Ova brigada je noću između 15 i 16-X izvršila akciju na isturene neprijateljske položaje ispred Bihaća, i to na selo Golubić i Dobrenicu, sa ciljem uništenja neprijateljskih snaga u tim selima, zapljene oružja i municije, spaljivanja tih sela kao čisto ustaških i zapljene stoke i ostalih nađenih potreba.

Plan ove akcije je sljedeći: jednim bataljonom likvidirati selo Golubić a drugim s. Dobrenicu. Zaštita je izvršena sa jednom četom od pravca s. Sokolca i Bihaća i jednom četom ličkom od s. Skočaja. Radi razvlačenja neprijateljske pažnje predviđen je demonstrativni napad na s. Vinicu sa jednom četom bez jednog voda, taj vod sa t. m. postavljen je kod s. Pritoke za potpomaganje akcije kod s. Golubića.

² Ilija Došen

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3327.

Napad je predviđen za 15-X, u 22 č. Pravci glavnog napada na oba sela bili su iz pozadine neprijateljskih položaja.

Tok borbe: borba je otpočela u određeno vrijeme i po gornjem planu 3 bataljon koji je napadao s. Golubić prodro je u selo od pravca Bihaća, likvidirajući manje neprijateljske snage po kućama i rovovima. Ova kolona zadržata je kod seoskog groblja u sredini sela od neprij. bunkera koje nije mogla likvidirati. Snage koje su napadale bočno i frontalno likvidirale su nekoliko bunkera gdje je davat manje žilavi otpor i zadržala se takođe kod bunkera na groblju koji nisu bili likvidirani. U to vrijeme stigla je neprijatelju pomoć od Bihaća, te su se naši morali povući.

U s. Golubić u vrijeme napada nalazilo se oko 150 nepr. boraca, od kojih 26 ustaša, 30 domobrana a ostalo naoružani mještani.

U ovoj akciji uništeno je oko 40 mrtvih i ranjenih nepr. boraca, zarobljeno je 6 domobrana, 8 civila; zaplijenjeno je 6 pušaka, 410 met, 5 šinjela, 2 civ. kaputa, 4 para cipela, 2 čebeta, 8 fišeklija, 4 opasača, 1 šivača mašina, 4 konja, 4 goveda. Paljenje sela nije izvršeno potpuno u nadi da će se u selu duže ostati te da se paljenje izvrši poslije potpune evakuacije; zapaljeno je samo nekoliko kuća i veći broj stogova sijena.

Naši gubici su: 7 mrtvih, dva teže i 8 lakše ranjenih. Izgubljena je jedna puška.

I bataljon koji je vršio napad na s. Dobrenicu nije izvršio svoj zadatak. Jedna četa dospjela je do cilja i poslije prve nepr. vatre ostupila. U toj četi komandir i vodnici koji su bili na osmatranju nisu se povezali sa četom. Četu su vodili i povukli iz borbe politkom i njegov zamjenik i desetari. Druga četa, koja je napadala od pravca Skočaja, likvidirala je dva bunkera ispred sela, koja su bila slabo posjednuta, i ta četa se odmah povukla. Vodovi 3. čete koji su trebali da pređu potok i napadnu selo s leđa nisu ni pokušali izvršiti svoj zadatak. Štab bataljona nije bio postavljen na zgodnom mjestu za rukovođenje jedinicama.

Nije se ustanovilo kakva je bila neprij. snaga u ovom selu. Prije napada dobijen je podatak da se u selu (17 kuća) sem naoružanih seljaka nalazi oko 100 nepr. vojnika iz neke lovačke satnije koja je tu na odmoru. Međutim u toku akcije, zbog slabe vatre i otpora, izgledalo je da se u selu nalazi samo mali broj naoružanih seljaka.

Nije se ustanovilo da li je neprijatelj imao gubitaka. Naši gubici su jedan mrtav.

Demonstrativni napad na s. Vinica je uspio. Neprijatelj je tamo otvorio jaku pušчанu, mitraljesku i artiljerijsku vatru; izgleda da je tamo uputio i jača pojačanja iz Bihaća. Ovdje ni na jednoj strani nije bilo gubitaka.

Ukupno u cijeloj akciji bilo je:

neprijateljskih gubitaka u mrtvim i ranjenim — — — 40

sopstveni gubici:

mrtvih — — — — — 8

teže ranjenih — — — — — 2

lakše ranjenih — — — — — 8

Podaci o poginulim drugovima:

Iz I bat.: Štrbac Gojko, sahranjen u s. Lohovo.

Iz III bataljona: Skakić Dragan i Kljajić Mile, sahranjeni u s. V. Radić.

Krnetić Nikola, Pilipović Đuro, Suljak Mihailo, Mihaljica Božo—ostali su neizvučeni u s. Golubiću.

Iz IV bataljona: Trivunović Stevo, bolničar, koji nije izvučen, već je ostao na mjestu gdje je poginuo, zajedno sa svojom spremom.

Od poginulih naročito se istakao Skakić Dragan, vodnik I čete III bataljona, seljak iz sela Isjeka (kod Grahova), koji je poginuo kada je na svoju inicijativu sa još dva druga pošao da spasi jednog borca koji je pao neprijatelju u ruke.

Ukupno utrošeno municije 3.041 metak. Kad se odbije dobijenih 410 metaka, brigada je poslije ove akcije u manjku za 2.631 metak.

Kritički osvrt na akciju:

Plan za akciju pokazao se uglavnom dobar, jedino obzirom na borbenost jedinica trebalo je postaviti jače osiguranje od pravca Bihaća ka Golubiću. Jedinicama nedostaje dovoljno umješnosti u noćnim akcijama, naročito u likvidaciji neprijateljskih utvrđenja (bunkera, kuća i sl.). Za likvidaciju ovakvih utvrđenja beskorisno je trošena veća količina municije, dok prikrivenog i nečujnog prilaženja i likvidiranja bombama utvrđenja nije bilo ili je slabo izvedeno, tako da je bilo osjetnih gubitaka. Ovome je doprinijelo i slabo prikrivanje i prikriveno podilaženje boraca. Kod jedinica se osjeća nesigurnost ukoliko ne osjećaju stalnu čvrstu vezu sa susjednim jedinicama, koju glasno traže i time otkrivaju svoje položaje i svoje pravce kretanja. Prilikom otstupanja jedinice ovo ne izvode u redu. Ovo su uglavnom nedostaci, dok se za sve jedinice koje su u akciji učestvovala — sem za Prvi bataljon — može reći da su sa voljom i hrabro izvršavale svoje zadatke.

Ova akcija, mada djelimično uspjela, mnogo će koristiti kao iskustvo za noćne akcije.

Uz borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkom,
N. Kotle²

Komandant,
Mil. Morača³

² Nikola Kotle
³ Milutin Morača

BR. 147

**PISMO ŠTABA PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE
OD 19 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE OPERATIVNE ZONE
HRVATSKE O STANJU NA TERENU KOZARE I O POTREBI
USPOSTAVLJANJA REDOVNE KURIRSKE VEZE I SARADNJE
U AKCIJAMA**

Š T A B
V KR. KOZARSKE N.O.P. UDARNE
BRIGADE
19 oktobra 1942 godine
Br. službeno

ŠTABU III OPERATIVNE ZONE N.O.P. ODREDA HRVATSKE

Potvrđujemo prijem vaše pošte br. 133/42, 468/42 od 29. IX t. g. — sa prilogima, koje je sve stiglo najedanput, kao i pisma drugarice Zage¹ i 3.900 dinara za promjenu u kune.

Mi smo naredbom Operativnog štaba za Bos. Krajinu u saglasnosti sa Vrhovnim štabom pretvoreni u V krajišku kozarsku narodno-oslobodilačku udarnu brigadu², te nas ubuduće i tako oslovljavajte.

Mi smo opet počeli sa akcijama koje imaju karakter zasjeda, kontrolisanje našeg terena i sprečavanje pljačke ustaša (berba kukuruza, šljiva, stoke itd.).

Dosada smo zarobili oko 200 karabina i 6 puškomitraljeza.

Naše borbe u Kozari za vrijeme ofanzive ocijenjene su od Vrhovnog štaba, nezavisno od naših obavještenja, kao najsajnije i najveće borbe koje je vodio jedan odred u cijeloj zemlji za vrijeme čitave narodno-oslobodilačke borbe do danas.

Radi toga, naša vojna aktivnost poslije ofanzive cijeni se kao neobično značajna, kako politički tako i vojnički.

Smatramo da je veza između našeg i vašeg štaba ne samo neredovna, nego i vremenski duga, te smo radi toga odlučili da uspostavimo čestu redovnu vezu preko zvaničnih kurira Milovana Gončina i Rade Brkovića³ ovog štaba, koji će poštu nositi direktno

¹ Zaga Umičević, član Okružnog komiteta KPJ za teren Četvrtog krajiškog odreda

² Drugi krajiški NOP odred »Mladen Stojanović« reorganizovan je u Petu krajišku (kozarsku) brigadu 22 septembra 1942 godine.

³ Milovan Gončin i Rade Brković, kuriri Drugog krajiškog NOP odreda, održavali su vezu sa partizanskim jedinicama na Papuku i Psunju. Oba ova kurira su poginula (Redakcija nije mogla ustanoviti vrijeme i mjesto njihove pogibije).

u vaš štab. S druge strane potrebno je da i vaši kuriri isto tako postupe, tj. ne predaju poštu nikome nego onome kome je upućena.

U raspisu Vrhovnog štaba — obavještajnoj službi daje se mnogo šire i odgovornije mjesto nego što je dosada imala u našoj praksi. Obavještajni oficir u ovome štabu postavljen je drug Čoče,⁴ koji vam prilaže svoj dopis za obostrano korišćenje obavještenja. S druge strane mi naglašavamo da nam vaša obavještajna služba može pružiti dragocjenu pomoć—daleko više nego naš Operativni štab.

U vezi sa našim usmenim razgovorima sa drugom Grgom⁵ i Ivom⁶ o zajedničkim akcijama, dosada se nije ništa ostvarilo. Naš geografsko-strateški položaj i njegova aktivnost u mnogome [je] naslonjena na vaše snage i postaje objektivni faktor za zajedničko djelovanje.

U tome pogledu mi smo činili pismene prijedloge, o čemu od vas nismo dobili pismene odgovore. Niste nas obavijestili ni o jačini neprijateljskih garnizona koji dolaze u obzir za zajedničke akcije.

Mi ponovno predlažemo napade na Dubicu, Jasenovac i Gradišku.

Politički bi najkorisnije za nas bilo likvidirati Jasenovac, a vojnički Dubicu. Najhitnije nam po ovomu odgovorite.

Mi bi sljedećom poštom poslali konkretno prijedloge, a tek poslije njih zajednički sastanak vaših i naših delegata.

Niste nam također potvrdili prijem naše šifre i ključa što smo vam zadnjom poštom uputili na vaš zahtjev, što je za nas vrlo nezgodno, jer ne znamo je li izgubljeno ili ste je u redu primili.

Zato nam na našu poštu odgovorite u cijelosti.

Što se tiče naše pozadine⁷ kod vas, mi vam se zahvaljujemo na velikoj pažnji koju ste ukazali našim izbjeglicama. Nešto je te pozadine već stiglo sa vaših terena k nama i u ogromnoj većini oni su neobično zahvalni i zadovoljni na prijemu na koji su naišli u vašim krajevima.

Ima slučajeva da se pozadina politički vratila iskovanija nego što je otišla, jer je vidila da ima i Hrvata partizana, što je za nas od neocjenjive važnosti.

Što se tiče vašeg prijedloga o načinu prebacivanja, mi stojimo na stanovištu da se ta pozadina uputi nama što hitnije dok je još jesen.

⁴ Ratko Vujović

⁵ Grđa Jankes

⁶ Narodni heroj Ivo Marinković, član CK KP Hrvatske. Uhapšen u Zagrebu februara 1943 godine gdje je bio po partiskom zadatku. O njegovoj daljoj sudbini ništa se nije moglo doznati.

⁷ Narod iz pozadine koji je za vrijeme Kozarske ofanzive otjeran u logor.

U komisiju⁸ mi nemamo koga poslati, pošto određeni drug član OK Radoje Batoz, koji bi mogao nešto koristiti radu te komisije, razbolio se pred sam polazak u Slavoniju. Mirko Bašić, zamjenik komandanta bataljona, neka nam zamijeni naše članove komisije. Bez obzira da li su dobri ili rđavi, vi upućujte sve ljude sa terena Kozare, a mi ćemo one koji su krivi kazniti prema veličini učinjene greške, a dobre uvrstiti u našu narodnu oslobodilačku borbu.

Prema naređenju Operativnog štaba za Bos. Krajinu, svi proleter, kao i ostaci IV odreda,⁹ imaju se preko nas da upute u Grmeč.

Naročito hitno uputite Zagu, koju drug Stari¹⁰ već par puta traži.

Pet drugova iz Ratkovog bataljona¹¹ za koje vi pišete da ih šaljete, nisu stigli. Interesujte se gdje su i odmah ih uputite ovamo.

Po pitanju slučaja druga Goge, odlučili smo da ga onim pismom smijenimo sa položaja kurira i da se dodijeli u neku jedinicu bataljona u kome je Bašić. Njegovo vraćanje na onaj teren ne bi bilo zgodno, pa vas molimo da usvojite ovaj naš prijedlog. Gogu nije bilo moguće saslušati po optužbi, pošto je imenovani već više puta izostao samovoljno na vašem terenu, gdje se i sada nalazi, ne dolazeći u naš štab.

Našom odlukom o kuririma da idu direktno do štabova, otpašće mogućnost samovolje i nediscipline.

Za pomenutih 8.000 kuna koje je Goga dao N.O.O. u Gređanima, nama nije ništa poznato, pošto smo sve račune isplaćivali ovdje u štabu u gotovu Gončinu i Gogi.

Vaših 3.900 dinara poslaćemo u Grmeč za promjenu i čim ih dobijemo vratićemo ih vama.

U našim četama nalazi se nešto vaše pozadine (žene i djevojke), ima ih oko 50, koja je iz partizanskih porodica oko Fruške Gore, a oslobođena iz ustaških radnih logora i bataljona na našim poljima—akcijama. Oni isto izražavaju želju da se vrate kućama, pa ćemo ih po grupama upućivati. To je neobično vrijedan i pouzdan elemenat, a kod nas su već preko mjesec dana, pa im osigurajte na vašem terenu put i vezu do kuća.

Po saslušanju drugova koji su nedavno utekli iz Jasenovca, a članova Partije, sva sela iz Slavonije koja su iseljena i poslata

⁸ Trebalo je da ova komisija organizuje prebacivanje iz Slavonije u Bosnu, na Kozaru, onog naroda koji je bio zarobljen u Kozarskoj ofanzivi.

⁹ Odnosi se na Proleterski bataljon Bosanske Krajine i grupu boraca Četvrtog krajiškog odreda koji su se juna 1942 god. prebacili u Slavoniju. Vidi Zbornik tom IV, knj. 5, dok. br. 118.

¹⁰ Đuro Pucar

¹¹ Prvi batalion Drugog krajiškog NOP odreda

u Jasenovcu, bez i jedne iznimke, potpuno su uništena. Žrtve terora u Jasenovcu po iskazu ovih drugova, među kojima se nalazi i bivši sekretar C. K. Mađarske, iznosi oko 250.000 ljudi, žena i djece. On je bio 1 godinu dana u Jasenovcu.

Prilažemo vam prepis pisma Operativnog štaba, kao i naš odgovor Operativnom štabu, koji sadrži naše prve akcije.

Od važnijih akcija bila je 12-X akcija kidanja pruge Prijedor — Bos. Novi na šest mjesta. Vozovi sada saobraćaju samo danju uz patroliranje pred vozom tenka.

Ako možete pošaljite nam jedan bolji — nov šapirograf, koverti, papira i jedan radioaparat, manji, ali dobar.

Mi bi vam bili za tu uslugu naročito zahvalni.

U boljim prilikama, mi bi vam za poslane stvari i novac dali.

Prilozi: jedan prepis pisma O. Š. za Bos. Krajinu, jedno pismo štaba II kr. N.O.P. odreda, jedno pismo za agit-prop i jedno pismo za obavještajnog oficira.

Uz naš drugarski i borbeni pozdrav,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
Boško¹²

Komandant,
Šoša¹³

Zamj. komandanta,
(otsutan)

¹² Boško Siljegović

¹³ Narodni heroj Josip Mažar

BR. 148

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 20 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA DRUGE
I ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA NAPAD NA NEPRIJA-
TELJSKA UPORIŠTA NA SEKTORU STARI MAJDAN — STARA
RIJEKA¹**

OPERATIVNI ŠTAB NOP i DV
ZA BOS. KRAJINU

Br.

Dne 20 X 1942

• ŠTABOVIMA II i VI NOP UDARNE BRIGADE

Položaj

Štab II KNOPU brigade u sporazumu sa štabom VI KNOPU brigade proučiće situaciju na sektoru Stari Majdan — Stara Rijeka i izvršiće zajedničku akciju sa odgovarajućim snagama VI KNOPU brigade (IV bataljonom) na sva neprijateljska uporišta na označenom sektoru.

Cilj akcije jeste raščišćavanje neprijateljskih uporišta i zapljena oružja i stoke, kao i kidanje žičane željeznice Kozin — Ljubija.

Pripremi akcije pristupiti odmah po primitku ovoga dopisa u sporazumu sa štabom VI KNOPU brigade i izvršiti je zaključno do 23.X.1942.

Po izvršenom čišćenju povući se na oslobođenu teritoriju.

Štabu VI KNOPU brigade stavlja se u dužnost da pripremi mine za miniranje puteva i žičane željeznice i da iste minira.

O izvršenoj akciji podnijeti nam izvještaj.²

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Za operativni štab NOP i DVBK

Načelnik štaba:

Komandant:

¹ Sačuvana je kopija originala.

² O rezultatu napada na Staru Rijeku i Stari Majdan vidi dok. br. 157.

149
Š T A B
V.Kr.Kozarske N.O.P.
UDARNE BRIGADE
Položaj, 20. oktobra 1942 g.

Drugarskom

OPERATIVNOM ŠTABU za Bos.krajinu

P o l o ž a j

Danas je na teren naše Brigade otpočela neprijateljska ofanziva u jačini 35-40 hiljada vojnika, većinom njemačkih SS trupa, *etnia i Doustrau* mi ne možemo prihvatiti nikakve frontalne borbe, nego ćemo manevrisati po Kozari i terenima oko nje. Ovo naše manevrisanje ne isključuje protivanje ~~na~~ u pravcu Crneće linijom kojom su obično kretali naši kuriri. Naš položaj je vrlo težak i zato bi morale snage sa toga terena direktno se probijati za Kozaru i nastojati da omoguće nama spajanje sa snagama koje nadiru u Kozaru i koje bi porad ovoga zadatka imale za dužnost privući na sebe što više neprijateljskih snaga. Vašu poštu, smo primili. Predočavamo vam mogućnost da bi neke naše snage /Ispaljon/ mogle se probijati na liniji preko same Ljubovija i ljeka G. i v. a. - suhoda/.

Iz drugarske pozdrave: Surt fašizmu-Sloboda narodni.

Politkomesar,

Tomaz

Komandant,

Zamjenik komandanta,

Murphy

BR. 149

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE OD 20 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O POČETKU NEPRIJATELJSKE OFANZIVE NA KOZARU

STAB
V KR. KOZARSKE N.O.P.
UDARNE BRIGADE
Položaj, 20. oktobra 1942 g.

Drugarskom

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Danas je na teren naše Brigade otpočela neprijateljska ofanziva u jačini 35—40 hiljada vojnika, većinom njemačkih SS trupa, četnici i domobrani.¹

Mi ne možemo prihvatiti nikakve frontalne borbe, nego ćemo manevrisati po Kozari i terenima oko nje. Ovo naše manevrisanje ne isključuje probijajne u pravcu Grmeča linijom kojom su se obično kretali naši kuriri.

Naš položaj je vrlo težak i zato bi morale snage sa toga terena direktno se probijati za Kozaru i nastojati da omoguće nama spajanje sa snagama koje nadiru u Kozaru i koje bi pored ovoga zadatka imale za dužnost privući na sebe što više neprijateljskih snaga.

Vašu poštu smo primili. Predočavamo vam mogućnost da bi neke naše snage (I bataljon) mogle se probijati na liniju preko Sane (Ljubija — Miska Glava — Suhača).

Uz drugarske pozdrave:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Boško²

Komandant,
Šoša³

Zamjenik komandanta,
Miloš⁴

¹ Jake neprijateljske snage pod komandom štaba 714 njemačke divizije otpočele su 19 oktobra ofanzivu na oslobođenu teritoriju Kozare. Pošto je neprijatelj opkolio Kozaru, Brigada je izvršila proboj (bez Prvog bataliona) pravcem: Kozara — Gornji Garevci — Donji Garevci — Čela — Milakovci — Oštra Luka — Brdari i stigla na oslobođenu teritoriju Podgrmeča. Prilikom proboja, Brigada je razbila 20/21 oktobra jedan ustaško-domobranski bataljon. Vidi dok. br. 153.

² Boško Šiljegović
³ Josip Mažar
⁴ Miloš Šiljegović

BR. 150

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU
I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 21 OK-
TOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE O RASPOREDU JEDINICA ZA VRIJEME NEPRIJATELJ-
SKOG NAPADA NA PROZOR, ŠČIT, DONJI I GORNJI VAKUF¹**

OPERATIVNI ŠTAB
V-CRNOGORSKE I 10-HERCEGOVAČKE
N.O.U.P. BRIGADE
21 oktobra 42 godine
9 časova

**VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Vaša naređenja od 8 i 15 ovoga mjeseca primili smo.

Naš sadašnji raspored je približno onakav kakav bi i trebao da bude u vezi naređenja vašega od 15 ovoga mjeseca, što ćete vidjeti iz našeg pisma od 19 ovoga mjeseca.

Smatra se za našu grešku što se nije Hercegovačka brigada poslije jače ofanzive povukla ka Livnu i da smo se izgubili u nepoznatom pravcu iako smo imali naređenje da se 10 brigada povlači ka Ravnome. Takvo naređenje nije nama niko i¹-dao, a smatrali smo da bi bilo samo najlakše povući se ka Livnu, ali taj naš postupak ne bi bio vojnički, jer bi na taj način samo vršili koncentraciju naših snaga, što neprijatelj i želi. Smatramo da je bilo mnogo bolje što smo ostali ovdje i ispoljili dejstvo na neprijateljsku pozadinu, njegove komunikacije, sprečavali mu pokret prugom i drumovima, a samo naše prisustvo ovdje veže znatne snage za sebe, koje bi inače išle ka vama.

Prema posljednjim podacima svi četnici su se povukli vozovima ka Mostaru i izgleda preko Ljubinja otišli put Stoca dalje za Hercegovinu. Govorilo se je da su ih Talijani bili razoružali i plijen oduzeli, ali izgleda nije tačno. U Prozoru sada ima 5—600 Italijana sa nekoliko topova i bacača mina, a u G. Vakufu oko 300 crnolegijaša (domobrane su povukli sve iz Vakufa). Posljednjih dana se ponova vrši pojačavanje garnizona u Bugojnu, D. Vakufu (i Jajcu izgleda), kao i u Travniku, Turbetu i Komaru. Govori se da Jajce može ponova pasti i da se stoga ojačavaju ti garnizoni. Talijani popravljaju mostove na Rami, a privremeno se služe drvenim koji su skoro podigli. Preduzeli smo mjere da im se zapali i

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2992.

ovaj most i uništi osiguranje mosta, kao i da se ruši pruga Travnik — D. Vakuf.

Naša dva bataliona² koja su još na prostoru Vlašić Planine — r. Janje i r. Ugra povući ćemo na jug od pruge D. Vakuf — Travnik u pravcu Jagodića i Radovan planine, te da bi ponova stvorili jaču udarnu grupu i bili prikupljeniji za eventualni pokret sa ove prostorije. Ova dva bataljona su za ovo nekoliko dana bavljenja na toj prostoriji imali više borbi sa ustašama, žandarima i domobranima, ali bez žrtava po nas. Ovom prilikom zarobljen je jedan živ i zdrav oficir i 2 ranjena i 15 domobrana i nekoliko ranjenih domobrana.³ Na tome prostoru ima dosta četničkih grupa koje izgleda neće istupati oružjem protiv nas. Neki manji dijelovi su već pristali da sarađuju. Izgleda da se veći njihov dio bori protiv ustaša i Nijemaca. Komanda im je oko Zenice.

Uslijed četničkih pokolja (pa i pored naše slabe borbe sa njima) mase, a naročito muslimanske se otvoreno izjašnjavaju za nas. Naročito je vidljiv prelaz kod katoličkoga svijeta, koji se je do sada držao dosta rezervisano.

Nadamo se ovih dana izvještaju iz Mostara i Sarajeva pa ćemo onda imati tačniji pregled situacije, a naročito o kretanju četničkih hordi, kao i onoj verziji pojave partizana iz Srbije kod Pala (izgleda da je tačno zaista da voz ne radi iz Sarajeva dalje od Bistrika).

Na slučaj jačeg neprijateljskog pritiska mi bi se orijentisali u pravcu Rakitnice i Bjelimića, ako ovo bude nekorisno u danom momentu, onda bi se orijentisali na teritoriju sjevereno od Vlašić Planine, a samo na slučaj krajnje nužde u pravcu Ravnog i Livna.

Očekujemo dalje direktive od vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Za Operativni štab,
Sava B. Kovačević
Vlado Šegrt
Rad. M. Hamović
Rad. Babić

P.S.⁴ Nama ne basta⁵ da zaplijenimo neki top ili bacač, a vi ni do danas ne htjeste nam »pozajmiti« jedan bacač.

S⁶

² Odnosi se na Prvi bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Desete hercegovačke NOU brigade.

³ Vidi dok. br. 142.

⁴ Sljedeći tekst dopisan je rukom.

⁵ Nismo u mogućnosti

⁶ Sava Kovačević

BR. 151

**OBAVJEŠTENJE PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE
OD 21 OKTOBRA 1942 GOD. PRVOM KRAJIŠKOM NOP ODREDU
O PRETSTOJEĆEM PROBOJU JEDINICA BRIGADE NA TERI-
TORIJU ODREDA**

ŠTAB V KR. KOZARSKE
N.O.P. UDARNE BRIGADE
Položaj, 21-X-42 g.

SNAGAMA I ODREDA
na položaju prema Brdarima

Snage Kozarske udarne brigade, radi neprijateljske ofanzive na Kozaru, probile su obruč i stižu oko 4 sata ujutro, tj. 22 ov. m

U vezi s time potrebno je da sa vašim raspoloživim snagama otvorite vatru na neprijatelja kako bi se mi mogli podvući neprijatelju s leđa i probiti neprijateljski front.

Mi ćemo pokušati da vas po kuriru obavijestimo tačno u koje smo vrijeme stigli u blizinu neprijateljskog fronta.

U svakom slučaju čekajte naš proboj između 4 i 6 sati za sutra ujutro.¹

Kurir Ostoja o svemu ovome usmeno obavijestiti.

Drugovi, vaša saradnja u ovome proboju nam je neophodno potrebna.

Vodite računa o tome da ne tučete vašom vatrom naše snage.

Naši uzvici su: **Naprijed Kozara!**

Uz drug. pozdrav S.F — S.N!

Politički komesar,
Boško

Komandant,
Šoša

Zamj. komandanta
Miloš

Primljeno 22.X.1942

¹ O rezultatima proboja vidi dok. br. 149, primjedbu 1.

BR. 152

**IZVJEŠTAJ KOMANDE PODRUČJA PETOG KRAJIŠKOG NOP
ODREDA OD 21 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU
NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O PRODORU ITALIJANA
I ČETNIKA U SELO PEĆI**

KOMANDA PODRUČJA
V KRAJIŠ. N.O.P. ODREDA
— POLITIČKI OTSJEK —
BR. sl.

21 X 1942 G.

— DRVAR —

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Izvještavamo vas o sljedećem:

Jutros rano Talijani zajedno sa četnicima krenuli su iz Grahova prema Pećima. Naše snage koje su bile na tome sektoru vodile su borbu i pod pritiskom artiljeriske vatre morali su se povući i to jedni prema selu Zebama, a drugi u šumu Ulicu. Tom prilikom su Talijani zajedno sa bandom ušli u selo Peći i kako smo obaviješteni da se i sada nalaze i vjerovatno će i zanočiti. Da bi iskoristili svoje logorovanje u pomenutom selu, oni sijeku kupus tamošnjih seljaka i voze ga u Grahovo. Jačine tih snaga nama su nepoznate.

Seljaci iz toga sela povukli su se u šumu, te kako nam izgleda da niko nije ostao u selu Pećima.

Namjera Talijana zajedno sa bandom o daljnjem njihovom kretanju nama je nepoznata. Sve novosti ukoliko doznamo izvješt ćemo vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

za područje,
Br. Vidović¹

¹ Branko Vidović

BR. 153

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE OD 22 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O DOLASKU BRIGADE I IZBJEGLICA SA KOZARE NA TERITORIJU PRVOG KRAJIŠKOG NOP ODREDA¹

ŠTAB V K.K.N.O.
P.U. BRIGADE

DRUGARSKOM V. Š.² ZA BOS. KRAJINU

Drugarski štab izvještavamo da smo stigli sa snagama našeg II, III i IV bataljona na teren I K.N.O.P. odreda, u selo Suhača. Sa nama je došlo i oko 150 ljudi, žena i djece čiji je život bio u opasnosti te smo ih, po gorkom iskustvu koje smo do sada imali, morali povući sa sobom. I bat. sa cjelokupnim svojim snagama ostao je na svojem terenu sa zadatkom da se isto tako probije na teren I odreda ili Banije. Snage I bataljona nisu mogle doći u sastav brigade, jer su bile od nas otsječene.

Molimo drugarski Štab da nam odredi mjesto boravka, način opskrbe i zadatke.

Zbog premorenosti naše je ljudstvo danas nesposobno za pokret.

Proboj je bio bez žrtava osim nekoliko lakše ranjenih.

Detaljni izvještaj o putu i proboju slijediće.

Drugarski pozdrav, S.F. — S.N.

Polit. konjesar:
Boško

Komandant:
Šoša

Zam. komandanta:
Miloš

Suhača 22-X-42

¹ Original je pisan rukom.

² Misli se na Operativni štab NOP i DV za Bosansku Krajinu.

BR. 154

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 22
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O PROBIJANJU IZ KOZARE PETE KRA-
JIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE**

ŠTAB
VI KR NOPUB¹
Na terenu, br. sl.
Dana 22-X-1942 god.

DRUGARSKOM

OPERATIVNOM ŠTABU ZA B. KRAJINU

Negdje

Ovoga momenta dobili smo izvještaj od veze koja je na neprijateljskoj teritoriji da je naša V brigada pod pritiskom neprijatelja napustila Kozaru,² sa tri bataljona u toku noći prešla preko Sane i da će se u slučaju da ih dan zatekne zadržati u šumama Koprivne.

Mi smo preduzeli sve mjere da im omogućimo probijanje preko Brdara na slobodnu teritoriju. Isto tako izvijestili smo Drugu brigadu³ koja se nalazi u Gorici kod Fajtovca o svemu ovome, da bi i oni preduzeli potrebne mjere.

Štab ove brigade nalazi se kod IV bataljona u vezi sa akcijom.⁴

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar
Baja⁵

Komandant
Milorad⁶

¹ Šesta krajiška brigada je formirana 14 oktobra 1942 god. reorganizacijom Prvog krajiškog odreda u brigadu.

² 19 oktobra neprijateljske snage pod komandom štaba 714 njemačke divizije otpočele su akciju čišćenja Kozare u kojoj se nalazila Peta krajiška (kozarska) NOU brigada. Ova se akcija završila neuspjehom jer se Brigada probila 21 oktobra na oslobođenu teritoriju Podgrmeča.

³ Druga krajiška NOU brigada

⁴ Misli se na potpomaganje Pete krajiške (kozarske) brigade pri likom njenog proboja iz Kozare.

⁵ Dimitrije Bajalica

⁶ Milorad Mijatović

BR. 155

KRITIČKI OSVRT OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU NA RAD I ORGANIZACIJU VEZE U ŠTABOVIMA I JEDINICAMA UPUĆEN 23 OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABU TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU
Br. 592
Od 23/X 1942

ŠTABU III KRAJIŠKE N.O.P. UDARNE BRIGADE

Položaj

Zasada problem veze kod nas u partizanskoj vojsci pretstavlja najveći problem, koji je još uvijek nedovoljno riješen i koji čak izgleda nerješljiv.

Dosadnji naši nedostaci u službi veze sljedeći su:

I. Nedostaci koji proističu iz rada samih štabova i komandi.

1) Šalju se izvještaji bez datuma.
2) Šalju se izvještaji bez oznake časa kada su pisani, odnosno od koga časa je stanje navedeno u izvještaju.

3) Šalju se nepotpuni izvještaji, bez oznake gdje je neprijatelj, o kojoj neprijateljskoj vojsci je riječ (Nijemci, Talijani, ustaše, četnici, kulturbundovci), u kojoj jačini, sa kakvim naoružanjem, sa kakvim vjerovatnim namjerama, kakve su mogućnosti neprijatelja itd.

4) Izvještaji se šalju kasno i sporo.

5) Ima primjera da se izvještaji uopšte ne šalju ili se ne šalju na vrijeme višim komandama, komandama sektora, komandama većih kolona, pa te više komande nisu u stanju da intervenišu gdje treba, da pošalju pomoć itd.

6) Često jedinice ne šalju uopšte izvještaje susjednim jedinicama, tako da ove ne poznavajući prilike na susjednim sektorima dolaze u tešku situaciju; ili zbog nemanja veze nisu mogle izvršiti svoj zadatak; ili nisu mogle pomoći susjeda u akciji.

7) Ponekad više jedinice ne obavještavaju niže o situaciji.

8) Više jedinice ne forsiraju dovoljno slanje izvještaja od nižih jedinica, makar i ne bilo ničeg novog, radi održanja veze, radi osjećanja kontakta.

II. Nedostaci uslijed neiskorišćavanja izvjesnih sredstava za vezu.

1) Kuriri su često bez konja, a nose hitne izvještaje.

2) Ne iskorišćuju se dovoljno putovođe, pa kuriri i odjeljenja za uspostavljanje veze lutaju ili ne uspostave vezu.

3) Ne upotrebljavaju se releji.

4) Ne primjenjuju se relejne stanice, gdje bi se mijenjali kuriri i konji.

5) Ne primjenjuje se signalizacija (sa barjacima, rukama, fenjerima i džepnim lampama).

6) Ne primjenjuju se **ugovoreni znaci** (vatrama, signalnim raketama, barjacima, brojevima). Primjenom ovog, mnogo bi se doprinjelo boljoj i bržoj vezi.

7) Ne primjenjuje se dovoljno slanje desetina i vodova za uspostavljanje veze, koji bi se probijali kroz nesiguran teren ili kroz teren koji je neprijatelj privremeno zaposjeo.

Istina je da su sredstva kojima raspolažemo veoma oskudna, da je održavanje veze veoma teško, ali je isto tako istina da nismo primijenili sva sredstva i sve metode koje smo mogli primijeniti, istina je da nismo iscrpli sve i da nismo utrošili dovoljno truda da otklonimo nedostatke.

Koliko je važna služba veze nije potrebno naglašavati. Dovoljno je da se osvrnemo na one akcije u kojima nismo uspjeli, pa ćemo vidjeti da 95% od njih nije uspjelo zbog slabe veze, zbog nepovezanosti.

Imamo namjeru da ovom pitanju posvetimo punu pažnju, želimo da učinimo sve da se služba veze poboljša.

Potrebno je da štabovi brigada i vojni stručnjaci, kao i svi ostali drugovi koji mogu, dobro prostudiraju ovo pitanje i da nam pošalju svoje sugestije i konkretne prijedloge bazirane na dosadanjem iskustvu.

Treba naročito posvetiti pažnju primjeni releja, relejnih stanica, signalizaciji i **primjeni ugovorenih znakova**. Za signalizaciju i ugovorene znake trebalo bi izraditi ključ, koji bi služio kao primjer za izradu konkretnih ključeva. Ovdje treba voditi računa, naročito kod primjene signalnih raketa, da se ne bi izazvala zabuna, pošto i neprijatelj primjenjuje signalne rakete.

Treba proučiti mogućnosti i osnivanja specijalnih jedinica za vezu po brigadama, sa opredijeljenim zadacima i podnijeti nam konkretne prijedloge.

Konkretne prijedloge dostavite nam **što prije**, pa ćemo po njima izraditi odmah uputstva.

S drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Zamjenik pol. komesara Načelnik štaba
Ilija Došen

Komandant
Kosta

BR. 156

**IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ČETVRTOG KRAJIŠKOG
NOP ODREDA »NOVAK PIVAŠEVIĆ« OD 24 OKTOBRA 1942
GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRA-
JINU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI NA TERENU I O NA-
STOJANJU NEPRIJATELJA DA UNIŠTI OBNOVLJENI ČETVRTI
KRAJIŠKI NOP ODRED¹**

ŠTAB
IV KR. N.O.P. ODREDA
»NOVAK PIVAŠEVIĆ«
(politkomesar)

OPERATIVNOM ŠTABU N.O.P. i D.V. ZA B. KRAJINU

Položaj

Naš izvještaj za vas od 29 sept. t.g. niste primili² pošto se kurir nije mogao probiti preko Save. Šaljem vam zbog toga kopiju toga izvještaja a u produženju ovoga pisma izvijestiću vas o situaciji kod nas od 30 sept. do danas.

30/IX o. god. ujutro udružene četničko-ustaške bande u jačini od oko 1500 boraca sa artiljerijom i brojnim automatskim oružjima (Begića bojna Crne legije) blokirale su Motajicu i pošle u napad na nas. Pred pedesetostruko nadmoćnijim snagama mi smo bili prinuđeni povući se u bunkere koje smo za slučaj krajnje nužde bili iskopali u Motajici. Znak za povlačenje u bunkere dat je poslije osmočasovne patrolne borbe sa neprijateljem u 3 sata po podne. Neprijateljski streljački stroj prelazio je preko nas pretražujući svaki grm. U 5 sati banditi su otkrili 1 naš bunker u kome su se nalazila naša 3 druga. Bombama i puškama probijajući se kroz neprijateljski obruč jedan od ovih drugova je poginuo a dvojica su teže ranjeni. Ova dvojica su se ipak probili u pozadinu neprijatelja gdje smo ih mi već čekali i ukazali im pomoć.

Ostali drugovi kada su osjetili da je jedan bunker otkriven izgubili su povjerenje u ovu vrstu skloništa, izašli su i razbili se po šumi i poljima, neki pokušavajući da se pošto poto prebace preko Save koja je bila gusto zaposjednuta. Tom prilikom pali su neprijatelju u ruke 3 naša druga od kojih samo 1 naoružan. Time je završen prvi dan ofanzive.

¹ Original je pisan rukom.

² Vidi dok. br. 77.

Drugi dan po ukazanoj pomoći ranjenicima pokušali smo na sve načine da saberemo razbijene drugove i da se zajednički probijemo kroz blokadni obruč u pravcu prema Derventi. Pošlo nam je za rukom da skupimo svega 16 drugova. Ostali su po manjim grupama krstarili i skrivali se po šumi ili poljima.

Predveče toga dana uputili smo dva ranjena druga sa 5 zdravih u pravcu jednog sela gde su se ranjenici trebali skloniti. Mi smo ostali sa ciljem da pronađemo ostale drugove pa da i sami nastavimo izvlačenje iz obruča. Kasno uveče dobijamo izvještaj da četnici namjeravaju ponovno da pretražuju šumu s ciljem da pronađu bunkere. Isto tako da naši drugovi grupama odlaze u razne strane s ciljem da se probiju za Slavoniju ili Kozaru.

Ja sam se potom zajedno sa drugaricom Malom³ i još 9 drugova uputio u pravcu u kome su krenuli i ranjenici, tj. prema Ukrini. U toku noći izlazimo iz Motajice i zadanjujemo u jednom šumarku u selu Miškovcima. Begića bojna pretresa šumarke i mitraljira po njima ali nas ne pronalazi. Patrola sa ranjenicima koja je zadanila u drugoj šumi bude otkrivena i ona vodi borbu gdje biva razbijena. Jedan ranjenik sa 2 naoružana druga probija se do sela a ostali se po svoj prilici vrate nazad u Motajicu. (Dalja sudbina ovih nepoznata — sigurno je samo da nisu uhvaćeni).

Naša grupa u toku naredne noći prelazi Ukrinu i zadanjuje u šumi kraj D. Detlaka. Ovdje saznajemo da je i ovaj kraj zaposjednut četnicima. Sutradan ponovo puškaranje u blizini i od jednoga druga iz patrole koja je pratila ranjenike saznajemo da su to četnici koji su tjerali njih. U toj borbi gine herojskom smrću omladinac drug Božo Tatarević kome je bila povjerena dužnost da spasi ranjene drugove. Drug Vidović Lazo koji je kao ranjenik sproveden na tom mjestu bude zarobljen od četnika i oni ga sada navodno liječe.

Naš položaj i na tome mjestu izvanredno je težak. Većinom bez hrane, opkoljeni sa svih strana neprijateljem koji je ovih dana specijalno budan, neki naši drugovi demoralisu se. Najprije Drago Čajevac a zatim još jedan borac koji je došao iz četnika prije 5 dana odvoje se i izgube. Očigledno sa namjerom da se predaju neprijatelju. Procjenjujemo situaciju kao kritičnu i donosimo odluku da drugove uputimo pokraj Dervente i Broda u Slavoniju.

Sa drugaricom Malom i još 2 druga ja ostajem na ovome mjestu sa ciljem da se ponovo vratimo na Motajicu i provjerimo sve rezultate ofanzive a potom prebacimo preko Vrbasa i Kozare do vas. Usput do Motajice kroz ustaška sela vodimo borbu probijajući se kroz straže i zasjede. U selima koja su bila pod našim uticajem nalazimo potpunu pustoš i očaj. Četnički banditi su naj-

³ Zaga Umičević, član Okružnog komiteta KPJ na terenu Četvrtog krajiškog odreda

prije batinanjem izmrcvarili skoro sve stanovništvo. Neki ljudi su od mučenja umrli. Jednome starcu od 55 god. otsjekli su ruku i najzad ga strijeljali. Umro je neprestano vičući »živili drugovi partizani!«! Potom su dopustili da legija opljačka sve što se je moglo odnijeti i potom što je htjela da zapali. Ovo je urađeno zbog toga da bi se srpski narod iz ovih sela prinudio da bježi opet pod zaštitu četnika u sela iza Motajice. Iza toga četnici i legija nastavili su neometano da pljačkaju i haraju.

U tako opustošenim selima i u šumi koja je još uvijek predmet pretresanja nije se moglo dugo ostati. Ali i izaći sada opet bilo je vrlo teško. Terorom kakvog ne pamti niko četnici su prisilili cio narod da permanentno stražari i patrolira te da prijavljuje svakoga koga primijeti u šumi ili u selu. Nama je preostajalo jedino još da sakrijemo oružje i da se presvučemo u civ. odijela te tako pokušamo da se prokrademo. Pokušavamo i tako na više mjesta ali ne ide. »Dva partizana i jedna žena s njima« to već znaju svi i samo se oni traže. Gdje god se zajedno pomolimo — uzbuna. U takvoj situaciji savjetujemo se i rješavamo da se spasava ono što se spasiti dađe. Odlučujemo da se drugarica Mala presvučena u seljačke haljine prebaci u Srpac do jedne drugarice i otud pokuša prokopati neku vezu kojom bi se mi prebacili preko Vrbasa. Njen put izgledao nam je svima sa 50% siguran. Rastali smo se. Još iste noći nas dvojica odlučujemo da se krenemo kroz četničku pozadinu u pravcu Vrbasa probijajući se na koji bilo način. I, mimo svakog očekivanja, već drugi dan uspijemo mi da se prebacimo u Lijevče (odakle vam se sada javljam). Odmah pošaljemo jednu ženu (zajedno s njom smo i mi prešli) i pošaljemo proputnicu za Malu, ali mjesto nje dobijemo vijest da je ona uhapšena. Jedan čet. bandit prepoznao ju je baš kao Zagu i uhapsio je.

Šta nam je preostalo. I na ovoj i na onoj strani mobilisali smo sve što je iole pošteno i slobodoljubivo da ide i da je spasava. O njoj za sada znamo ovoliko: Postupak pri istrazi blag. Zauzimaju se za nju neki uticajni ljudi iz četničke sredine kao i mnogo naših simpatizera i saradnika. Na zahtjev najokorjelijih zločinaca među četnicima odvedena je na sud u Smrtić.

Činjenica je da se ona u Motajici nije eksponirala kao pol. radnik i tereti je samo to što je bila s nama. Opasnost za nju prijeti samo u tome slučaju da je izruče Banjaluci, u što ovdje ne može niko da vjeruje. Opšte je pak uvjerenje da će biti predana u neku privatnu kuću na čuvanje odakle ćemo je mi na svaki način nastojati ukrasti ili oteti.⁴ I baš zbog toga ja ostajem ovdje.

⁴ Pošto su je zarobili, četnici su je odveli u selo Branešci, na suđenje, a zatim je poslali u jedno selo u blizini Tešnja. Odatle je ona krajem 1942 god. pobjegla u Teslić, koji je oslobodila Prva proleterska divizija.

Sve ostale detalje u vezi sa ovim saopštiće vam kurir drug Duško⁵ usmeno.

A sada opšta ocjena situacije i prijedlozi:

1) Na terenu oko Motajice, sve do Jošavke i Borja četnici su potpuno raskrinkani i razgolićeni kao izdajnici.

2) 95% naroda srpskog je na strani partizana.

3) Više od 50% četn. boraca (iako su najbolji razoružani) prešlo bi partizanima kad bi se naše jače snage pojavile na ovom terenu.

4) Najmanje dva bataljona dobrih boraca moglo bi se naoružati u ovome kraju. Ovi borci bili bi spremni da vode borbu i protiv četnika isto kao i protiv okupatora i ustaša.

5) Neprijateljske snage u ovome kraju sada su vrlo male.

6) Sav narod s nestrpljenjem očekuje pojavu većih naših snaga i primio bi narod partizane ili proletere kao svoje spasioce i oslobodioce, jer je sadašnji teror četnički daleko nesnošljiviji od prošlogodišnjeg terora ustaškog u ovome kraju.

7) U vezi sa svim ovim moj prijedlog je:

a) Sa snagama od dvije udarne brigade nastupiti preko Vlačića i Borja u pravcu Jošavke. (U Borju se nalazi glavna četnička komanda za Bosnu). Tamo je i centrala Gestapoa. To razbiti znači uništiti četnike na ovome terenu.

b) Uporedo s njima jedan naš bataljon koji bi nadirao ili iz Slavonije (preko Save) ili iz Kozare (preko Vrbasa) očistio bi sav teren do Jošavke. Na ovome terenu našli bi velike rezerve kako ekonomske tako i oružja i ljudi koje bi mogli naoružati.

v) Ove akcije treba izvršiti čim prije, a svakako prije snijega, jer bi se četnici mogli učvrstiti, ne time što će oni uspjeti pridobiti mase za svoj program, već time što će krvavim terorom ugušivati svaku pojavu oslobodilačkih težnji, ovako isto kako su se krvavo okomili na nas sad u Motajici i na sve napredne elemente u svojoj pozadini i vojsci.

g) Potrebno je nastaviti nesmanjenom intenzivnošću agitaciono-propagandni rad na ovome sektoru. Taj rad nastaviću uz pomoć drugova na Kozari a veza Kozare sa onim sektorom je vrlo laka.

d) O drugom dijelu mojih dužnosti na ovome terenu izviješće na nadležnom mjestu drug Duško usmeno.

Na kraju molim da mi Operat. štab dostavi kritiku o dosadašnjem našem radu kao i o prijedlozima učinjenim u ovome pismu. U slučaju da taj Štab ima drukčije stanovište po ovim prijedlozima, molim da mi se izda naređenje o daljoj mojoj dužnosti.

⁵ Duško Josipović

Poslije punih 6 mjeseci ovo je prva prilika da se neposredno stavim na raspoloženje tome Štabu kao svojoj komandi.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

24-X-42 god.
Na položaju

Politički komesar,
Vojo⁶

BR. 157

IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠESTE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 25 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O NAPADU NA STARU RIJEKU I STARI MAJDAN

Š T A B
VI KRAJIŠ. NARODNO-OSLOBODILAČKE
PARTIZANSKE UDARNE BRIGADE

Br. sl.

DNE 25.X.1942 G.

OPERATIVNOM ŠTABU NOP i DVBK

Položaj

IV bataljon naše brigade učestvovao je skupa sa II KNOPU brigadom u akciji na Staru Rijeku i Stari Majdan u noći 23/24 o. mj. Dvije su čete imale zadatak da postavе zasjedu neprijatelju ako bi pošao iz Ljubije i da miniraju cestu Ljubija — Stara Rijeka, kao i da onesposobe žičaru koja veže ta dva mjesta. Treća četa u zajednici s jednom četom II KNOPUB-e imala je zadatak likvidirati rudnik Kozin.

II i III četa našega IV bataljona neprimjetno su se provukle kroz neprijateljske linije, prekinule telefonsku vezu i minirale cestu. Osiguravši zasjedama i polaganjem mina zaleđe, pristupile su miniranju žičare. Dvije bombe od po 14 kg stavljene su na vrh stuba na same žice, a jedna od 12 kg pod stub. Uspjeh je polučen. Tri najdeblja konopca su istrgana (služe za vuču natovarenih korpi), ostao je samo prenosnik praznih korpi. Oko 300 korpi, što praznih što natovarenih rudom, skljkalo se je uz stra-

⁶ Vojo Stupar

hovitu lomnjavu konzola (potpornih stupova), kao i svega što se je nalazilo u neposrednoj blizini žičare. Prasak je dopirao čak i iz Ljubije.

I četa u zajednici sa snagama II KNOPUB bila je primijećena od neprijateljskih isturenih patrola prilikom pokreta, došla je s njima i u sukob, ali su se one zahvaljujući mraku povukle. Neprijatelj je bio od njih obaviješten o našem pokretu i čekao nas je spreman. Pokušali smo da se podvučemo bunkerima i oni su nas pustili na 30 metara otvorivši tada jaku puščanu i puškomitraljesku vatru uz riječi i viku; »Hodite ovamo redenici su uvučeni, samo ste se prevarili za Kozin. Ovdje nisu kajkavci,¹ već ustaše iz Majdana.« U prvom našem jurišu pala su dva druga mrtva i četiri ranjena. U ponovljenim jurišima poginula su još dva a tri su teže ranjena.

Povukli smo se u uvjerenju da uslijed spremnosti neprijatelja, jake bunkerske utvrde, uslijed jake minobacačke i mitraljeske vatre, ne možemo likvidirati neprijatelja. Ometala nas je mnogo i mjesečina, koja je obasjavala poprište borbe kao dnevna svjetlost.

Borba je trajala od 9.45 pa do 3 sata ujutro, kada su se naše snage u potpunom redu povukle.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Politkomesar:

Komandant:
Milorad²

¹ Hrvati iz Zagorja.

² Milorad Mijatović

BR. 158

**PRIJEDLOG OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 26 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE O RASPOREDU JEDINICA ZA NAPAD
NA BIHAĆ¹**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P. i D.V. ZA
BOS. KRAJINU
Broj ____/42

26-X-42 u 21 čas

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZAN-
SKE I DOBROVOLJAČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Negdje

1. Dobili smo obavještenja od štaba III bataljona VI krajiške N.O.P.U. brigade da će danas biti prebačen jedan bataljon VIII hrvatske partizanske brigade u s. G. Dobretin sa zadatkom da sa III bataljonom VI krajiške brigade napada neprijatelja na komunikaciji Krupa — Bihać.

Ako je V. Š. predvidio ovu Hrvatsku brigadu za dejstvo pri napadu na Bihać,² onda smo mišljenja i predlažemo da se VIII hrvatska brigada odmah prebaci na teritoriju III bataljona VI krajiške brigade, tj. na desnu obalu Une i da se pogodnim pravcem koji bi joj mi dali prebaci na lijevu obalu Une južno od Bihaća, pred samu akciju, u blizini Ličkog Petrova Sela. Za vrijeme akcije na Bihać ta bi brigada napadala Ličko Petrovo Selo. Ako VIII hrvatska brigada dolazi u obzir za ovu akciju, onda bi trebalo da joj V. Š. izda naređenje, što bi se moglo i preko nas pošto smo u vezi s njom.

2. Prema naređenju V.Š. koje smo dobili preko našeg načelnika štaba, izdali smo sljedeća naređenja za koncentraciju naših jedinica za napad na Bihać:

a) I krajiškoj N.O.P.U. brigadi, koja je bila u rezervi na sektoru Ključ, naredili smo da odmah krene i da se smjesti na prostorijsku Teočak — Lipa.

b) IV krajiškoj N.O.P.U. brigadi, tj. dvama bataljonima, koji su na sektoru Bihać, naredili smo da odmah krenu na sektor Ključ,

¹ Sačuvana je kopija originala.

² Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

da tamo sačekaju dolazak dvaju bataljona sa sektora B. Grahovo po završenoj akciji na B. Grahovo i da tada smijene III krajišku N.O.P.U. brigadu na sektoru Ključ — Sanski Most. Na sektoru Ključ — Sanski Most ostala bi za vrijeme akcije na Bihać cijela IV krajiška N.O.P.U. brigada i Krajiška N.O.P.U. polubrigada (dva bataljona bivšeg IV N.O.P. odreda).

v) V krajiška N.O.P.U. brigada, koja se uslijed neprijateljske ofanzive na Kozaru povukla na oslobođenu teritoriju, nalazi se na prostori Rujiška, dakle blizu Bihaća. I ova brigada dolazi u obzir za akciju na Bihać. Ovu brigadu kanimo vratiti u Kozaru čim se za to ukaže mogućnost. Patrole koje će ispitati situaciju na Kozari poslije neprijateljske ofanzive poslaćemo uskoro.

3. Od vas smo obaviješteni da se u Srbu nalazi jedna lička brigada, koja odmah poslije akcije na B. Grahovo dolazi u obzir za akciju na Bihać. Naše je mišljenje i predlog da treba da izdate naređenje toj brigadi da krene na prostori s. Prijeboj (jugozapadno od Ličkog Petrovog Sela — sekcija Gospić).

Ta bi brigada zajedno sa VIII hrvatskom brigadom (ako ova dolazi u obzir) napadala na Petrovo Ličko Selo.

4. Po našem mišljenju mi bi akciju na Bihać sa pet krajiških brigada (I, II, III, V i VI krajiškom brigadom) i jednom hrvatskom i jednom ličkom brigadom mogli uspješno izvršiti i stoga to i predlažemo, naročito ako I i II proleterska brigada nisu slobodne ili ako bi se na njihov dolazak moralo dugo čekati. III sandžačka brigada nije potrebna za ovu akciju i mogla bi se upotrijebiti za druge zadatke ili pak ostati na sektoru na kome se sada nalazi, što bi takođe bilo važno.

Po našem mišljenju akciju na Bihać trebalo bi izvršiti što prije, iz razloga što su, kako izgleda, grupe koje su usput vršile ofanzivu na Kozaru imale zadatak (glavni) ofanzivu u Slavoniji i Baniji, pa bi po našem mišljenju akciji na Bihać trebalo pružiti pomoć i olakšanje onim teritorijama na kojim se vrši ofanziva, pored razloga koje smo ranije navodili.

5. Za akciju na Bihać predlažemo jedinstvenu komandu nad svima jedinicama koje će učestvovati u akciji, za što je potrebno vaše naređenje.

6. Izdali smo naređenje da se dvije haubice koje se nalaze kod nas približe sektoru Bihać. Poslije akcije na B. Grahovo potrebno je da se one haubice pošalju na ovaj sektor, za što je potrebno vaše naređenje.

7. Od obavještajnog oficira VI krajiške brigade dobili smo izvještaj u sljedećem:

Da je II udarna brigada hrvatske ovih dana napala jednu kolonu od 1000 Talijana negdje blizu r. Korane. Zarobljeno je 22, ubijeno 17 vojnika. Zaplijenjen je jedan tenk, pet kamiona, dva topa, preko 100.000 metaka i mnogo druge ratne spremne.

VII hrvatska i I lička udarna brigada izvršile su napad na Glinu koji uslijed nepovezanosti nije uspio. Zaplijenjeno 27 karabina i arhiva. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih. Naši gubici: 22 mrtva i oko 40 ranjenih.

8. II krajiška N.O.P.U. brigada sa IV bataljonom VI krajiške N.O.P.U. brigade izvršili su noću 23/24-X napad na neprijateljske položaje St. Majdan — Kozin — St. Rijeka. Neprijatelj je dao žestok otpor. Naše jedinice očistile su St. Rijeku, uništile žičanu željeznicu St. Majdan — Ljubija i zaplijenile mnogo stoke. St. Majdan i Kozin nisu mogli biti očišćeni.

9. I bataljon V krajiške N.O.P.U. brigade (Kozarske) prilikom probijanja sa Karana na teren bivšeg I krajiškog odreda (uslijed neprijateljske ofanzive na Kozari) uništio je neprijateljske tačke otpora koje su mu bile na putu. Zarobio je 20—30 domobrana i zaplijenio 3 (tri) puškomitraljeza i nešto pušaka. Naši gubici: jedan mrtav i jedan ranjen.

10. Prilikom probijanja V krajiške brigade sa Kozare na oslobođenu teritoriju naši gubici bili su u II, III i IV bataljonu iste brigade: jedan mrtav i dva ranjena.

Drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Načelnik štaba:

Komandant:

BR. 159

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLAVIJE O SITUACIJI U BIHAČKOM GARNIZONU¹

OPERATIVNI ŠTAB 27. 10. 42

Izvestite Vrhovni štab o sledećem: U vezi našeg izveštaja od 26-X-42 u 21 čas, izveštavamo da je Bihački garnizon oslabljen za jednu lovačku bojnu, koja je otišla da prati štab divizije od Bihaća do Hrvatske Kostajnice i sada se nalazi u Otoci i ne može dalje zbog dejstva 8-me hrvatske brigade. Sa lovačkom bojnomo su i zarobljenici, među kojima ima i naših drugova, koji su na-

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 3710.

menjeni za koncentracioni logor, i ovo ide u prilog požurivanju akcije. Moral naše Kozarske brigade je odličan.

Drugarski pozdrav!

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar

Osman²

S. Poljanac³

Ova depeša je za Komandu mesta Bos. Petrovac i da se preda Vrhovnom štabu.

Primio telef. Oštrelj

N. Bak.

27-X-42 u 20.30 čas.

BR. 160

IZVJEŠTAJ ŠTABA PETE KRAJIŠKE (KOZARSKE) NOU BRIGADE OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O RASPOREDU JEDINICA BRIGADE¹

ŠTAB

V KR. KOZARSKE N.O.P.

UDARNE BRIGADE

27. X. 1942

DRUG.

OPERATIVNOM ŠTABU
ZA BOS. KRAJINU

Položaj

Izveštavamo drugarski štab da je naša brigada smještena ovako:

- 1) Štab brigade u s. Maloj Rujiškoj — Stupar — Kapetanovići,
- 2) I (prvi) bataljon u s. Velikoj Rujiškoj — Vojinovići,
- 3) II (drugi) bataljon u s. Maloj Rujiškoj — Drljača,
- 4) III (treći) bataljon u s. Maloj Rujiškoj — Rajlić,
- 5) IV (četvrti) — „ — — — — Drljača.

Ishrana srednja, dok je kod IV bataljona prilično slaba. (Nastoji se pomoću odbora popraviti.)

¹ Osman Karabegović

² Branko Poljanac

³ Original izvještaja pisan je rukom.

Mislimo da bi vi sa svoje strane trebali preko AFŽ-a nastojati da se ishrana popravi, kao i da nam se dodijeli 600 pari čarapa vunениh za partizane koji su bos i isto toliki broj opanaka.

Molimo da se za potrebe naše Brigade dodijeli što veći broj sekcija, naročito za terene Grmeča i Kozare (Prijedor, Novi, Kostajnica, Bihać, Jajce, itd.), i to u više primjeraka, pošto su nam i štabovi bataljona poslije ofanzive sa istima slabo opskrbljeni.

Danas šaljem patrolu od šest drugova za Kozaru, preko kojih ćemo saznati za tamošnje stanje, i koji će srediti neke poslove, izvaditi ranjenike² i sl.

Uz drugarske pozdrave,

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar,
(služb. odsutan)

Komandant,
Šoša

Zamj. polkoma,
(služb. odsutan)

Zamj. komandanta,
Miloš

Načelnik štaba,
Čoče³

² Za vrijeme ofanzive ranjenici su bili smješteni u specijalno pravljena skloništa — baze.

³ Ratko Vučević

BR. 161

**NAREDBA ŠTABA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE OD 28
OKTOBRA 1942 GOD. ŠTABOVIMA BATALJONA I ČETI PRA-
TEĆIH ORUĐA O REORGANIZACIJI BRIGADE I NOVOM RA-
SPOREDU KOMANDNOG KADRA**

Š T A B
III KRAJIŠKE N.O.P. UDARNE
BRIGADE
BROJ: 34

KONCEPT

dana 28-X-1942 god.
Položaj

Štabu I	bataljona
- " - II	- " -
- " - III	- " - III KNOPUB
- " - IV	- " -

Kdi čete pratećih oruđa

NAREDBA:

Po stvarno ukazanoj potrebi, a da bi rad po jedinicama bio
pravilniji i elastičniji, na štabskom sastanku riješeno je da se od
sadanja tri bataljona i čete pratećih oruđa — ove Brigade — for-
miraju četiri bataljona sa pratećim vodovima.

Za komandanta I bataljona određen je drug Atlagić Milan,
za zamjenika komandanta određen je drug Kerkez Mihajlo,
za politkomesara određen je drug Gizdić Josip,
za zamj. politkomesara određen je drug Brkljač Mile,¹ i
za intendanta određen je drug Pilipović Nikola.

Za komandira I čete I bat. određen je drug Miljević Jovo,
za zamj. komandira određen je drug Malbašić Vojin,
za politkomesara određen je drug Zeljković Đuro, i
za zamj. politkomesara određen je drug Savo Trninić.

Za komandira II čete određen je drug Pilipović Vaso²
za zamj. komandira određen je drug Lazo Atlagić³,
za politkomesara određen je drug Vukša Milan, i
za zamj. politkomesara određen je drug Hodžić Mahmut.⁴

¹ Poginuo krajem 1943 god. u borbi za Šujicu, kao zamjenik ko-
mandanta Prvog bataljona Treće brigade.

² Poginuo u Sloveniji 1944 god. kao komandant bataljona.

³ Poginuo 1945 god. kod Banove Jaruge kao komandant Dru-
gog bataljona.

⁴ Nestao u Zelengori 1943 god., za vrijeme Pete neprijateljske
ofanzive.

Za komandira III čete određen je drug Aćić Đuro,⁵

za zamjenika komandira određen je drug Bodiroža Milan,

za politkomesara određen je drug Trikić Nikola, i

za zamj. politkomesara određen je drug Šobot Aćim.

Za komandanta II bataljona određen je drug Pećanac Nikola,

za zamj. komandanta određen je drug Vojvodić Nikola,⁶

za politkomesara određen je drug Kecman Boro,

za zamjenika politkomesara određen je drug Kuzmanić Vojo,⁷ i

za intendanta određen je drug Kecman Jovan.

Za komandira I čete II bat. određen je drug Čiča Petar,⁸

za zamjenika komandira određen je drug Knežević Jovo,

za politkomesara određen je drug Boško Kerkez, i

za zamj. politkomesara određen je drug Božo Drobac.

Za komandira II čete određen je drug Dumić Dragija,⁹

za zamj. komandira određen je drug Grubor Dane,¹⁰

za politkomesara određen je drug Skakić Milan, i

za zamj. politkomesara određen je drug Rokvić Stevo.

Za komandira III čete određen je drug Pilipović Pero,

za zamj. komandira određen je drug Rodić Pero,

za politkomesara određen je drug Bojanić Milan,¹¹ i

za zamj. politkomesara određen je drug Tanjiga Tomo.

Za komandanta III bataljona određen je drug Bosnić Milan,

za zamj. komandanta određen je drug Vračar Nikola,

za politkomesara određen je drug Sava Trikić,

za zamj. politkomesara određen je drug Miljuš Stevo,¹² i

za intendanta određen je drug Knežević Mile.

Za komandira I čete III bat. određen je drug Jokić Marko,¹³

za zamj. komandira određen je drug Banović Stevo,¹⁴

⁵ Poginuo kod Teslića decembra 1942 god. kao komandir čete u Drugom bataljonu.

⁶ Poginuo krajem 1943 god. kod Prače (Istočna Bosna) kao zamjenik komandanta Drugog bataljona.

⁷ Poginuo krajem 1943 god. kod Prače (Istočna Bosna).

⁸ Poginuo 1943 god., za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive, kao komandir Druge čete u Prvom bataljonu.

⁹ Poginuo aprila 1943 god., u borbi na Ifsaru, kao komandir Prve čete Drugog bataljona.

¹⁰ Poginuo aprila 1943 god., u borbi na Ifsaru, kao zamjenik komandira Druge čete Drugog bataljona.

¹¹ Poginuo novembra 1942 god., u borbi na Bihaću, kao komesar Treće čete Drugog bataljona.

¹² Poginuo 1943 god., prilikom borbi za Bugojno.

¹³ Poginuo 25 maja 1944 god., prilikom neprijateljskog vazdušnog desanta na Drvar, kao zamjenik komandanta bataljona.

¹⁴ Poginuo 1943 god., za vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive, na Raduši Planini, kao komandir čete u Trećem bataljonu Treće krajiške NOU brigade.

za politkomesara određen je drug Pećanac Milanko, i
za zamj. politkomesara određen je drug Kecman Branko.¹⁵

Za komandira II čete određen je drug Kerkez Milan,
za zamj. komandira određen je drug Vranješ Nikola,
za politkomesara određen je drug Kačar Petar,¹⁶ i
za zamj. politkomesara određen je drug Jević Mićo.

Za komandira III čete određen je drug Dušan Ožegović,¹⁷
za zamj. komandira određen je drug Radulović Ilija,
za politkomesara određen je drug Jeličić Božo, i
za zamj. politkomesara određen je drug Latinović Lazo.¹⁸

Za komandanta IV bataljona određen je drug Čubrilo Đorđe,
za zamj. komandanta određen je drug Pužić Jovo,¹⁹
za politkomesara određen je drug Materić Pero,
za zamj. politkomesara određen je drug Čurguz Ljubiša, i
za intendanta određen je drug Kecman Mirko.

Za komandira I čete IV bat. određen je drug Grbić Savo,
za zamj. komandira određen je drug Rodić Milan,
za politkomesara određen je drug Zrnić Milan, i
za zamj. politkomesara određen je drug Knežević Nikola.

Za komandira II čete određen je drug Kljajić Rade,
za zamj. komandira određen je drug Bosnić Savo,
za politkomesara određen je drug Trninić Rade, i
za zamj. politkomesara određen je drug Trninić Dušan.

Za komandira III čete određen je drug Vukša Jovo,²⁰
za zamj. komandira određen je drug Rodić Anđelko,
za politkomesara određen je drug Adamović Dušan, i
za zamj. politkomesara određen je drug Kačar Drago.

Jedinice I, II i III bataljona ostaju iste one koje su i do sada
bile, s tim što će svaka četa dati onoliko boraca (naoružanih) koliko
je dolje navedeno, za formiranje jedinica novoosnovanog IV bata-
ljona, i to tako da će se od jedinica I bataljona formirati I četa,
od jedinica II bataljona II četa i od jedinica III bataljona formirati
III četa IV bataljona.

¹⁵ Poginuo krajem 1943 god. kod Sinja, kao zamjenik komesara
Prve čete u Trećem bataljonu Treće krajiške NOU brigade.

¹⁶ Poginuo krajem 1943 god., u borbi za Travnik, kao komandir
čete u Trećem bataljonu.

¹⁷ Poginuo krajem 1942 god. u Centralnoj Bosni.

¹⁸ Poginuo krajem 1944 god. kod Travnika, kao zamjenik ko-
mandira čete.

¹⁹ Poginuo krajem 1943 god. u blizini Travnika, kao komandant
Trećeg bataljona.

²⁰ Poginuo krajem 1944 god. u Sloveniji, kao zamjenik koman-
danta brigade.

Ljudstvo I čete IV bataljona sačinjavaće i to:

- a) 15 boraca iz I čete I bataljona,
- b) 22 boraca iz II čete I bataljona,
- v) 12 boraca iz III čete I bataljona, i
- g) 11 boraca iz I čete II bataljona.

Ljudstvo II čete IV bataljona sačinjavaće i to:

- a) 22 boraca iz I čete II bataljona,
- b) 25 boraca iz II čete II bataljona,
- v) 13 boraca iz III čete II bataljona.

Ljudstvo III čete IV bataljona sačinjavaće i to:

- a) 9 boraca iz III čete II bataljona,
- b) 16 boraca iz I čete III bataljona,
- v) 20 boraca iz II čete III bataljona, i
- g) 19 boraca iz III čete II bataljona.

Dosadanja komanda čete pratećih oruđa uputiće svima bataljonima po 2 teška mitraljeza sa poslugom i konjima, a I i III bataljonu još po jedan bacač, takođe sa poslugom i konjima. Uz oruđa poslati sav pribor i municiju i to tako da na svako oruđe bude podjednak broj metaka, odnosno za bacače bombi. Dijelovi upućeni iz prateće čete bataljonima zvaće se prateći vodovi i stajaće pod komandom i na raspoloženju štabu bataljona. Po ovim vodovima štabovi bataljona odrediće političke delegate.

Formiranje jedinica i raspored ljudstva kao i rukovodećeg kadra ima se izvršiti u toku 29 oktobra t.g., čemu će prisustvovati kao i pomoći u radu, kod svakog bataljona, po jedan član štaba ove Brigade.

Neophodno je potrebno da se svi odgovorni drugovi založe u izvršenju ove naredbe te da bi pravilan i normalan rad u svim navedenim jedinicama otpočeo što prije, te kako bi svakog momenta bile jedinice sposobne da stupe i izvrše dodijeljeni im zadatak.

Što se tiče brdskih tovarnih kuhinja, ljudstva zaposlenog na dužnostima kuvara i pomoćnog ljudstva oko kuvanja, kao i stručnog sanitetskog osoblja (bolničara), potrebno je uputiti sa određenim ljudstvom za jedinice IV bataljona onoliko koliko je za to ljudstvo potrebno te da jedinice pomenutog bataljona otpočnu normalan život.

Štabu IV bataljona dostaviće se sve naredbe i naređenja do sada izdata ranijim bataljonima, a trajne su vrednosti i po istima ima se raditi ubuduće.

Mjesto i zadaci odrediće se odmah po formiranju za jedinice IV bataljona ove Brigade.

Štabovi bataljona u sporazumu sa članom štaba Brigade, koji bude prisutan sprovođenju ove naredbe u dijelo, odrediće potreban broj kurira za štab Brigade, imajući u vidu da će se sadanja za-

štitnica uputiti u svoju jedinicu, a tako isto odrediće iz četa svoga bataljona potreban broj kurira za štab bataljona.

Naredba stupa na snagu odmah po izlasku.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
S. Tadić

Komandant,
Karanović

Zamj. politkomesara,
Ljubičić Radoje

Zamj. komandanta,
Bajić

BR. 162

**IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OFICIRA DRUGOG BATALJONA
KRAJIŠKE POLUBRIGADE OD 28 OKTOBRA 1942 GOD. OPE-
RATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O
STANJU U SANSKOM MOSTU I OKOLNIM NEPRIJATELJSKIM
UPORIŠTIMA**

OBVJEŠTAJNI OFICIR
II BATALJONA POLUBRIGADE
Položaj 28 - X - 1942 god.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Negdje

Dostavljam Vam podatke koje sam prikupio o stanju neprijatelja u Sanskom Mostu i okolini:

Brojno stanje neprijatelja u Sanskom Mostu 100 Nijemaca koji logoruju u sokolskom domu. U sokolskom domu nalazi se i predajna radio-stanica. Također u Sanskom Mostu nalazi se i 300 domobrana koji su većinom iz Slavonije i iz Srijema. Domobrani su vrlo slabog morala za borbu.

U Sanskom Mostu raspolažu sa slijedećim oružjem: 2 haubice, 6 protukolskih topova, i to: 2 kod sanskog groblja, 2 na stanici i 2 u turskoj ćaršiji. Treća haubica nalazi im se u Čaplju. Svega skupa imaju 9 topova.

Neprijateljski položaji oko Sanskog Mosta prema našim nalaze se: od rijeke Sane prema katoličkoj crkvi, željezničkoj stanici, bolnici do mašinske ćuprije. Na pomenutim mjestima nalaze se jaki bunker i rovovi i ispred rovova žičana prepreka. Žica je jednostruka i udaljena od rova 40—50 m a visoka 1,20 m. Za

žicu su povezali zvonca na gušćem rastojanju. Rov od rova udaljen je 20—30 m. Pored pomenutih rovova neprijatelj pravi nova utvrđenja ispred njih na brdu Kruharima, od udaljenosti 400—500 metara. Rovovi se kopaju od ceste na Barudžine kuće, sansko groblje, koji vežu skroz do Sasine. Za uređaj ovih bunkera dobili su 80 ljudi iz pozadine koji kopaju po datom im planu nove bunkere.

U naprijed navedenim položajima i rovovima neprijatelj drži vrlo mali broj vojnika za svaki slučaj.

Glavni njihov logor nalazi se u bolnici i osnovnoj školi sa oko 300 vojnika. Od ovih je 70 regruta koji daju stražu u osnovnoj školi, 20 stražara drži stražu u općini. Pored ovih još ima 28 žandarma koji patroliraju i održavaju red u gradu.

Odbrana sa druge strane tj. od Grmeča je Djedovača i Brajčevan. Na ova dva uporišta neprijatelj raspolaže sa 1000 vojnika. Glavni štab-komanda im je u Kljujića kući. Položaj im se nalazi po skici koja je ranije poslana u bataljon »Škundrić«.

Na toj skici se jasno vidi opis tih položaja. Od Dabarskog puta prema Djedovači nalazio se treći bunker sa 1 t. m. i 2 p. m., u kojem se nalazi i naš saradnik, koji tvrdi da se vatra neće otvarati na nas. U slučaju da bi se otvorila vatra neće pucati u nas nego radi forme u vis. Njegov bunker će se moći lako razaznati od drugih, što će saradnik od današnjeg dana svaki dan metati na svoj rov jedno ćebe ili maramicu koji će se moći lako uočiti od strane naše izvidnice. Od njegova bunkera se može lako zauzeti i zarobiti njihova glavna komanda koja se nalazi u Kljujića kući ako ovi, kako on kaže, ne bi otvarali vatre. Na ovim položajima nema Nijemaca.

Stari Majdan raspolaže sa 3 satnije legije i domobrana. Sa sobom od teže oružja imaju jedan bacač, dok je nepoznato ostalo vatreno oružje.

U Vrhpolju se nalaze 3 satnije. Neprijatelj drži stalno iste položaje koje su i ranije držali, a što se može vidjeti iz iste skice.

U Sasini se nalazi oko 80 vojnika. Cijela Sanska posada, tj. cijeli Sanski Most broji oko 3000 vojnika.

Sanski Most raspolaže sa oko 6 vagona municije.

Vojska koja se je vratila iz Sitnice, Ključa za Sanski Most nalazi se u Novom, Banjaluci i Prijedoru. Na Sanskom Mostu se nije ništa zaustavilo.

Njihova namjera je čuvati gradove i položaje na kojima se sad nalaze. Oni ne namjeravaju nikud u ofanzivu.

Mišljenje saradnika iz Sanskog Mosta za najuspjeliji napad na ovaj način: Izazvati vatru na Brajčevan, tako da misle da je na ovo mjesto napad, zatim provaliti na Djedovaču i zarobiti štab u Kljujića kući. U isto vrijeme napasti Čaplje i otsjeći Vrhpolje, a

sa Kruhara bez borbe upad u grad, između bunkera na juriš pravac bolnici, sokolskom domu i školi.

U svima selima koja bi koristila neprijatelju pri zauzeću pomenutih položaja nalazi se 200 četnika, a koji sad drže položaj na Crljenima. Četnička snaga od 200 vojnika sačinjava Marčetića puk, sa jednim bacačem. 2 čete logoruju u Dančićima, 2 čete u Lakićima i 1 četa u Vlajićima, Među četnicima se nalaze 2 dobra i vjerna saradnika koji su na silu otjerani u njihove redove. Oni izjavljuju da su svi stari četnici smijenjeni, tj. otišli na odmor kućama. Od svih starih četnika ima 30 koji obučavaju omladinu koja je došla na smjenu istih. U ovom slučaju bi se lako mogli rastjerati omladinci koji još nijesu iskusili ni jedne borbe niti su imali prilike da rukuju u pozadini sa oružjem. Pomoću ovih dvaju imali bi veći dio omladinaca koji bi prilikom napada okrenuli svoje oružje na vođe. Ovoj dvojici je dato u zadatak da potuku vođe prilikom napada na njih. Za namjeravajuću akciju ćemo dobiti od istih znake raspoznavanja i sporazum za pretstojeću borbu. Sa kojima se ima svaki dan dobra veza, od kojih sam dobivao i municiju. Ova dvojica i omladinci koji su došli na smjenu starih četnika imaju ostati još od današnjeg datuma 20 dana.

Dobio sam tj. uhvatio sam vezu sa najvećim neprijateljskim uporištem Lalike. Dobio sam neku količinu od istih municije od kojih ću i ubuduće dobivati, kao i razne podatke.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

28-X-942 god.

Obavještajni oficir
Jovo Vidović

Četnici koji su držali položaj oko Sitnice u jačini od 600 do 700 vojnika, koji su se pretstavljali kao da su iz Srbije, bili su iz Ozrena i vratili su se na svoje stare položaje.

J. Vidović

BR. 163

**DOPIS KOMANDE MJESTA SAJKOVIĆI OD 28 OKTOBRA 1942
GOD. JEDINICAMA U NAPADU NA GRAHOVO O POKUŠAJU
NEPRIJATELJA DA DEBLOKIRA SVOJ GARNIZON U GRA-
HOVU¹**

KOMANDA MJESTA
SAJKOVIĆI
Br. sl.

28 oktobra 1942 g.
8 čas.

JEDINICAMA U NAPADU NA GRAHOVO²

Prema posljednjim izvještajima, neprijateljske manje snage su bile u nejasnim akcijama na pravcu Prolog—Lištani, te su navodno zauzimale položaje povrh sela. Po svemu zaključujemo da je neprijatelj htio iz pozadine ugroziti naše dalmatinske snage³ u oblasti Vagnja i Čilaša. Pucanj je u tom pravcu bio i trajao jedan sat. Pucnja više nema.

Prema svemu, uzimamo i tu pretpostavku, da bi neprijatelj imao namjeru, ukoliko mu uspije, da nekim manevrom i napadom na pravcu Livno — Grahovo olakša položaj svoga garnizona u Grahovu. Za ovo smo preduzeli sve mjere, da se neprijatelju onemogući lak prolaz dolinom Liv. Polja. Ali, svakako vam se ovo stavlja samo do znanja, i ako smo mi preduzeli sve da neprijatelja zadržimo i kod jačeg napada usporimo mu kretanje.

Ovoga momenta nas je izvjesito Centr. punkt V. [ještića] Gore da je uputio jednu četu u pravcu V. i Malog Sokolca, a mi smo naše snage također bacili u pravcu Rujani i jake straže u pravcu Čelebića, te se nadamo, da bi i najjači napad neprijatelja bio zaustavljen, a u najmanju ruku usporen. Kod stvarnog napada neprijatelja od pravca Rujani ili Čelebića izvijestićemo vas odmah, da bi se znali ravnati.

Izvijestite nas ukratko o situaciji kod vas.

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Štabu IV oper. zone: na znanje.

Komandant,
Jovo Rosić

(M.P.)

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3639.

² Za napad na Grahovo bile su angažovane Prva i Druga proleterska brigada.

³ Tri bataljona Druge dalmatinske brigade

BR. 164

**DOPIS KOMANDE MJESTA SAJKOVIĆI OD 28 OKTOBRA 1942
GOD. KOMANDANTU DRUGOG BATALJONA ČETVORTE KRA-
JIŠKE NOU BRIGADE O RASPOREDU OBEZBJEĐENJA PREMA
LIVNU, VAGNJU I GRAHOVU¹**

KOMANDA MJESTA
SAJKOVIĆ
Br. sl.

28 oktobra 1942 g.
17 čas.

KOMANDANTU II BATALJONA IV K.U. BRIGADE

Dostavljaju vam se sljedeći podaci o situaciji našeg sektora:

1. — **Od pravca Livna:** na ovom pravcu smo postavili naše straže i to u s. Čaprazlije i u s. Čelebiću. Te straže drže osmatranje i na slučaj napada neprijatelja sa toga pravca dade znak uzbune i stupiti u borbu. Pored toga na pravcu Rujani, u prostoru Vel. i Malog Sokolca nalazi se jedna dalmatinska četa² jačine 80 ljudi, koja ima zadatak da sa našom stražom u Čaprazlijama zadrži i dade otpor neprijatelju, ukoliko bi on napao ovim pravcem.

Za sada nemamo nikakvih podataka da neprijatelj sa ovoga pravca želi napadati na pravcu Livno — Grahovo, preko donjeg Liv. Polja.

2. — **Sa pravca Vagnja:** na tom prostoru se nalaze tri bataljona II dalm. brigade, kao i na prostoru Vještića Gore i Vrdova.

Danas su nam prolazeći drugovi iz te brigade, i to zamj. polit. komesara,³ saopštili da je neprijatelj tim pravcem prodro i da se našim snagama taj pravac ugrožava, tj. naše snage će taj pravac sjeći.

3. — **Od pravca Grahova:** nemamo nikakvih podataka o rezultatu napada naših na taj grad, te nam te podatke dostavite, ukoliko ih imate, jer mi dostavljamo dnevne izvještaje štabu IV oper. zone. —

S drug. pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

Komandant,
Jovo Rosić

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 3638.

² Druge dalmatinske brigade

³ Jovo Kapičić

BR. 165

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 29 OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP
I DV JUGOSLAVIJE O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U SIT-
NICI I ČAĐAVICI I O BORBAMA SA DOMOBRANIMA KOD
VRHPOLJA¹**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU

Br. sl.

Od 29-X-1942

Položaj Ključ

VRHOVNOM ŠTABU JUGOSLAVIJE
Dругу načelniku Arsi

Negdje

Sa snagama I krajiške brigade, dijelovima III krajiške brigade i Krajiške polubrigade pripremali smo akciju na Sitnicu i Čađavicu, koja je trebala da se izvede noću 29/30 ov. mj. Međutim I krajiška brigada dobila je naređenje za pokret prema B,² te je akcija odložena.

U Sitnici³ neprijatelj raspolaže sa dvije manje bojne domobrana, oko 800, a u Čađavici se nalaze četnici Drenovića i Marčetića oko 300—400. Kod Bunareva dvije čete četnika Mišića, a u Sokolovu 200 Azarevićevih četnika.

Od ovih neprijateljskih snaga izvjesni su dijelovi upućeni u pravcu Mrkonjića.

Po odlasku I krajiške i III krajiške brigade, sa snagama IV krajiške, koja treba zaštititi i pravac od Vrhpolja, i Krajiške polubrigade nećemo moći likvidirati Sitnicu i Čađavicu nego vršiti pritisak na ove tačke i pokušati likvidirati odvojene četničke grupe. Ovo i radi oslobađanja lijevog boka III sandžačkoj brigadi koja je morala pomjeriti svoje snage u desno zbog ustaške kolone koja je stigla do Pljevskih Podova.

Prema obavještenjima, četnici sa Ozrena koji su bili na manjačkom sektoru povratili su se nazad u svoje krajeve.

Neprijateljske snage u S. Mostu su nepromijenjene. U B. Luci, prema nekim obavještenjima, neprijatelj nema jake snage.

¹ Original, pisan rukom, nalazi se u arhivi CK SKJ, pod br. 2904.

² Bihać

³ Napad na Sitnicu je izvršen noću 19/20 novembra. U napadu su učestvovala Prva proletarska i Treća sandžačka brigada, i one su, poslije žestokih borbi, uspjele da savladaju neprijateljsku posadu.

U Jajcu je pojačan garnizon i neki dijelovi upućeni prema Mrkonjiću (nezvanično obavještenje).

Sa III sandžačkom imamo vezu preko K. polubrigade.

III krajišku brigadu ne možemo uputiti na novi zadatak dok ne stignu dva bataljona IV krajiške sa Grahova, te vas molimo da naredite za brzo njihovo prebacivanje ukoliko to situacija dozvoljava.

Prije tri dana jedna domobranska satnija naišla je na položaje I bataljona K. polubrigade. Satnija je razbijena. Zarobljeno 8 domobrana, 1 narednik đak; od oružja: 8 karabina, jedan t. mitraljez i 1 strojica, 1500 metaka. Neprijatelj ima nekoliko mrtvih i ranjenih. Kod nas gubitaka nije bilo. Takođe prije 4 dana neprijatelj je pokušao od Vrhpolja sa jednom bojnom da nastupa prema Krasuljama u berbu kukuruza. Bojnu su dočekali dijelovi III krajiške brigade otvorivši vatru sa bliskog otstojanja, te tako nanijeli neprijatelju gubitke u mrtvim i ranjenim. Među mrtvima je nađen jedan oficir. Bojna se povratila nazad u Vrhpolje. Poslije nije bilo pokušaja nadiranja sa ovog pravca.

Ako bude kakvih promjena na ovome sektoru obavijestiću vas blagovremeno.

Drugarski pozdrav:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

(M.P.)

29-X-42
u 7^h

Z. Kta
Rodić⁴

⁴ Slavko Rodić

BR. 166

**NAREĐENJE OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 29 OKTOBRA 1942 GOD. ZAMJENIKU KOMAN-
DANTA OPERATIVNOG ŠTABA ZA POMJERANJE TREĆE KRA-
JIŠKE NOU BRIGADE U BLIZINU BIHAĆA¹**

OPERATIVNI ŠTAB
N.O.P.O. ZA BOSANSKU KRAJINU

Br

od 29-X-1942
u 17 č.

DRUGU SLAVKU,

ZAMJENIKU KOMANDANTA OPER. ŠTABA

na položaju

1. III K.N.O.P.U. brigada predviđena je za akcije na B.² Po-
trebno je da joj izdaš naređenje da odmah krene preko L. Palanke
za Srp. Jasenicu i da se tamo zadrži do daljeg naređenja.

2. Položaje kod Vrhpolja treba da preuzme I bataljon (»Škun-
drić«) VI K.N.O.P.U. brigade i jedan bataljon IV K.N.O.P.U. bri-
gade, koji se sada nalazi na sektoru Ključ.

3. Krajiška polubrigada treba da ostane na položajima Dimi-
tor — Klokotovac — Kobaš na kojima je dosad bila, s tim, da
održava čvrstu vezu sa III sandžačkom brigadom.

4. Jedan bataljon IV K.N.O.P.U. brigade, koji je sada na sek-
toru Ključ, treba da bude tako postavljen, da može intervenirati
u pravcu Klokotovca i u pravcu Vrhpolja.

5. V. Š. će izdati direktno naređenje ostalim dvama bataljo-
nima IV K.N.O.P.U. brigade, koji se sada nalaze na sektoru B.
Grahovo, da odmah dođu na sektor Ključ — San. Most. Po dolasku
tih dvaju bataljona komandant IV K.N.O.P.U. brigade drug Mi-
lutin Morača neka preuzme komandu nad cijelim sektorom Ključ
— San. Most i prema Klokotovcu, tj. nad IV krajiškom brigadom,
polubrigadom i bataljonom »Škundrić«, a drug Slavko neka dođe

¹ Redakcija je pronašla kopiju originala. Original nije pronađen.

² Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

po dolasku druga Morače u ovaj štab radi učestvovanja u predviđenoj akciji.

6. Smjenu i pokret III k. brigade treba držati u najvećoj tajnosti.

Sa drugarskim pozdravom

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar,	Načelnik štaba,	Komandant,
	(M.P.)	

BR. 167

PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA ČETE PRATEĆIH ORUĐA TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE NA DAN 29 OKTOBRA 1942 GODINE

Statistički pregled čete pratećih oruđa

J E D I N I C A	P o s p i s k u						K o l i č i n a i v r s t a n a o r u ž a n j a											
	muških	ženskih	muških ženskih	muških ženskih	mašinskih pušaka	Jugoslov. 7,9 m/m Talijanske	Pu- ške	T. mitr.	P. mitraljez	Topovi	Ba- cač	brd- ski	Teži 8 m/m 31	Laki	Revolvera			
Kom. čete	116	—	7	—	109	—	72	5	7	1	—	—	—	—	—	2	—	
Intendant	2	—	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Sanitet	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Pijon. vod.																		
Ukupno	120	—	7	—	113	—	74	5	7	1	—	—	—	—	—	2	—	

Komanda
[čete pratećih] oruđa

Pol. komesar:
Adamović Duško

III K. N. O. P. brigade

Količina municije												Brojno stanje konja		PRIMEDBA						
Za mašinske puške		Za puške		Za T. mitraljez		Za P. mitr.				Za bacač										
		Jugoslov. M. 24	Talijan.	Jugoslov. š. l.	Talijan.	Jugoslov z. b.	Šoša 15/26 m/m	Talijan.	Nemački	Poljski 100 m/m	Jugoslov. 65 m	Talijan. 75 m/m	Težih 81 m/m 31		Lakih	Za revolver	Jahaćih	Za kuhinju	Za komoru	Za pr. oruđe
		2.891	310	6.900	850	—	—	—	—	—	—	—	20	—	40	—	—	2	—	20
		80	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

KOMANDA
ČETE PRATEĆIH ORUĐA
III KR. N. O. P. U. BRIGADE
Br. sl.
dne 29-V 42

Z. komandira:
Miloš Rodić

**PRIJEDLOG OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD OKTOBRA 1942 GOD. O RASPOREDU JEDINICA
ZA NAPAD NA BIHAĆ¹**

DRUGU

SLAVKU, ZAMJENIKU KOMANDANTA OPER. ŠTABA

na položaju

1) Poslali smo za V. Š. slijedeće predloge.

a) Da bi po našem mišljenju akciju na Bihać² trebalo izvršiti što prije i da bi se ta akcija mogla izvršiti uspješno sa 5 k[rajiških] brigada (I, II, III, V i VI krajiška brigada), jednom hrvatskom i jednom ličkom brigadom. I i II proleterska brigada su angažovane akcijom na B. Grahovo na koje je trebalo izvršiti napad noću 25/26 ov. mj. i ako ne budu slobodne akcija se može izvršiti i bez njih. III sandžačka brigada nije potrebna za ovu akciju i mogla bi se upotrijebiti za druge zadatke ili pak ostati na sektoru na kome se sad nalazi, što je također veoma važno pošto neprijatelj u jačini od 1.000—1.500 ustaša nadire od D. Vakufa u pravcu s. Podborci³ i Pljevskih Podova.

Ubrzanje akcije na Bihać predložili smo iz razloga što su, kako izgleda, trupe koje su usput vršile ofanzivu na Kozaru imale glavni zadatak ofanzivu u Slavoniji, Baniji i Kordunu, pa bi po našem mišljenju akcijom na Bihać trebalo pružiti pomoć i olakšanje onim teritorijama na kojima se vrši ofanziva, pored razloga koje smo ranije navodili u našim predlozima.

b) U vezi sa gornjim našim predlogom predložili smo da se VIII hrvatska brigada, koja se nalazi u s. G. Dobretin, prebaci preko Une na teren III bataljona VI k. brigade, da prođe desnom obalom Une do ispod Bihaća, da se tamo opet prebaci na lijevu obalu i da joj se izda naređenje da za vrijeme akcije na Bihać napada na Ličko Petrovo Selo.

Predložili smo da se Lička brigada koja se nalazi u Srbu u vezi sa akcijom na B. Grahovo odmah prebaci u s. Prjeboj, južno od Ličkog Petrovog Sela i da za vrijeme akcije na Bihać zajedno sa VIII k. brigadom napada na L. Petrovo Selo.

¹ Dokumentat je pisan, vjerovatno, 30 oktobra 1942 god. Sačuvana je kopija originala.

² Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

³ Vjerovatno Podgorci

I krajiškoj brigadi izdali smo naređenje da se odmah prebaci na prostoriju Lipa — Teočak.

Dvama bataljonima IV k. brigade naredili smo da krenu na sektor Ključ i da preuzmu zadatke koje je imala I k. brigada.

Predložili smo da V. Š. izda naređenje da se ostala dva bataljona IV k. brigade poslije akcije na B. Grahovo odmah prebace na sektor San. Most — Ključ. Odmah po dolasku ovih dvaju bataljona sa sektora B. Grahovo treba poslati III k. brigadu na sektor Bihać.

Cio sektor Ključ — San. Most do Klokotovca preuzele bi tada na sebe cijela IV k. brigada i Krajiška polubrigada, s tim, što bi I bataljon VI k. brigade trebalo nešto približiti IV k. brigadi. I bataljon VI k. brigade izvijestite da je pod komandom sektora Ključ — San. Most, tj. da je pod vašom neposrednom komandom.

2) Potrebno je, kad dođu snage IV k. brigade, da izvršiš smjenu III brigade i da izvršiš raspored sviju snaga koje su ti stavljene na raspoloženje. Rušenje drumova treba nastaviti.

3) Od obavještajnog oficira VI k. brigade⁴ dobili smo izvještaj da je II u. brigada Hrvatske napala ovih dana jednu kolonu od 1000 Talijana negdje blizu rijeke Korane. Zarobljeno je 22, ubijeno 17 vojnika. Zaplijenjen je jedan tenk, 5 kamiona, 2 topa i preko 100.000 metaka i mnogo druge ratne spremne.

VII hrvatska i I lička udarna brigada izvršile su napad na Glinu koji uslijed nepovezanosti nije uspio. Zaplijenjeno je 27 karabina i arhiva. Neprijatelj je imao preko 100 mrtvih. Naši gubici: 22 mrtva i oko 40 ranjenih.

Uz drugarski pozdrav

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Pol. komesar, Načelnik štaba, Komandant,
(na položaju)

⁴ Jovo Vidović

BR. 169

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA PETE CRNOGORSKE NOU
I PRVE (DESETE) HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE OD 30
OKTOBRA 1942 GOD. VRHOVNOM ŠTABU NOP I DV JUGOSLA-
VIJE O SITUACIJI NA TERENU ZA VRIJEME NEPRIJATELJ-
SKOG NAPADA IZ PRAVCA PROZORA, ŠČITA, DONJEG I
GORNJEG VAKUFA¹**

OPERATIVNI ŠTAB
V CRNOGORSKE I X HERCEGOVAČKE
N.O.P.U. BRIGADE
30 oktobra 1942 god.
U _____ časova

**VRHOVNOM ŠTABU
NARODNO-OSLOBODILAČKE PARTIZANSKE I DOBROVOLJA-
ČKE VOJSKE JUGOSLAVIJE**

Na naše pismo koje smo vam uputili 20 ov. mj. po našim kuririma drugovima Pavlu Dakoviću i Matu Šarencu² i pismo koje smo uputili 20 ov. mj. t. g., po kuririma II krajiške brigade, koji su nam uručili vaša pisma od 8 i 15 ov. mj. — još nijesmo primili odgovor, niti su nam se pomenuti kuriri vraćali.

Ponovo smo primili pismo od IV operativne zone pisano 22 ov. mj. a primljeno 26 ov. mj., u kojem smo ponovno upoznati sa tamošnjom situacijom i sa kojim su nam prenesene vaše direktive upućene preko druga Milića,³ člana toga štaba. Dakle, kako vidite, za svega petnaestak dana primili smo od vas tri pisma, a svako novije pismo apsolutno se suprotstavlja u pogledu direktiva prvome, što nas mnogo iznenađuje. Prvo pismo pisano 8 ov. mj., koje je potpisao drug Tito, još i sada u ovoj situaciji najviše je aktuelno i najbolje bi se složili sa njegovom sadržinom, jer nam se ostavlja u njemu široka mogućnost manevrovanja u nekoliko pravaca, dok druga dva pisma, pismo od 15 ov. mj. potpisano od strane druga Marka⁴ i pismo od 22 ov. mj. potpisano od Štaba dalmatinske operativne zone, odišu nepoznavanjem situacije i činjenica kod nas, a priklješćuju nas, prvo uz Radovan i Vranicu Planinu, a drugo uz Radušu, Ljubušu i Paklarsku Planinu,⁵ a to sve

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2993.

² Poginuo kod Bileće 1943 godine, kao komandir čete u Desetoj hercegovačkoj NOU brigadi.

³ Maks Baće

⁴ Aleksandar Ranković

⁵ Vjerovatno Paklina Planina

u momentu kad nas neprijatelj napada sa svih strana iako sa manjim snagama.

Kao dopuna naših izvještaja od prije 10 dana, izvještavamo vas u sljedećem:

1. — Naša dva bataljona⁶ koji su se nalazili sa onu stranu pruge, zapadno od Vlačića, prije 3 dana povukli su se na ovu teritoriju, a to su učinili po našem naređenju i po njihovom sopstvenom shvatanju, jer tamo nijesu usamljeni mogli dalje opstati. Za 8 dana njihovog opstanka na toj teritoriji vodili su svakodnevno borbe sa ustašama i Nijemcima, a posljednjeg dana, prilikom njihovog povlačenja na njih se spremao koncentričan napad od Nijemaca, četnika i ustaša, pa su bili primorani da se povuku. U akcijama na pomenutom terenu imali su prilično uspjeha, jer su odbili nekoliko napada od sebe, koji su se kretali od Travnika, a razbili su i razoružali nekoliko ustaških i domobranskih postaja u tamošnjim selima. Nijesu imali nikakvih žrtava, a neprijatelju su nanijeli gubitke u desetak mrtvih i ranjenih, zarobili su oko 15 ustaša i domobrana, jednog oficira ranili, a jednog zarobili, koje su kasnije pustili kućama. Mase su ih sa oduševljenjem tamo dočekale, a naročito srpske koje su pod četničkom vlašću. Desetak četničkih oružnika se priključio njima, u partizane. Među četnicima je nastala bila velika panika, odnosno među četničkim vodstvom, a među četničkim oružnicima nastalo komešanje i previranje, tako da su naše veće snage prešle na taj teren to bi omogućilo da priličan broj četničkih oružnika priđe našim bataljonima. Četničko vodstvo sa Nijemcima i ustašama i sa najokorjelijim četnicima sa čitavog područja između Vrbasa i Bosne užurbano su spremali napad na naše bataljone. Prema njihovim izvještajima i izvještajima drugova koji su se njima priključili, na tom prostoru između Vrbasa i Bosne nalazi se oko 1500 naoružanih četnika, od kojih jedna trećina, a eventualno jedna polovina bi davala otpora našim brigadama prilikom čišćenja toga terena. Prisustvo naših bataljona na tom terenu stalno je uznemiravalo njihove mnogobrojne okolne postaje, a i sami garnizon u Travniku, što ih je ometalo, uporedo sa našim dejstvom sa ovu stranu pruge, da koncentrišu sve raspoložive snage prema Jajcu. Prilažemo vam zaplijenjenu korespondenciju između četnika i ustaša.

2. — Sa ostalim našim snagama već 10 dana pravimo pritisak na italijanske postaje u Prozoru, Rami i Konjicu. Izuzev dva bataljona, jedan koji držimo prema Fojnici⁷ i Busovači gdje se nalaze njemačke snage, oko 300 oružnika i jedan bataljon⁸ koji se sa mještanskim Zjamskim bataljonom nalazi u s. Jagodićima, pravi

⁶ Prvi bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Desete hercegovačke NOU brigade

⁷ Prvi bataljon Desete hercegovačke brigade

⁸ Četvrti bataljon Pete crnogorske NOU brigade

pritisak prema Travniku i Bugojnu, onemogućavajući slobodnu komunikaciju okupatoru na ovom prostoru. Ovakav raspored naših snaga zahtijevala je momentalna situacija na našem terenu i situacija kod vas, sa kojim smo onemogućavali koncentraciju neprijateljskih snaga od Travnika i Bugojna u pravcu Jajca i od Mostara preko Prozora u pravcu Livna. Ovih dana smo preturili jedan naš bataljon⁹ sa onu stranu Rame, na pruzi Rama — Mostar, u cilju uznemiravanja neprijatelja, rušeći mu željezničku prugu Mostar — Rama, kako bi se na taj način lakše onemogućila koncentracija italijanskih snaga u Jablanici, Rami i Prozoru, čije su snage ovoga momenta od oko 1500 italijansko-ustaških oružnika. U Prozoru nema ustaša, samo ima 5—6 stotina Italijana, koji su dobro naoružani mitraljezima, bacačima i topovima i koji se oko Prozora i duž drumu Rama — Prozor sa rovovima utvrđuju. Neprijatelj se kod Prozora i Šćita nije dalje kretao, pa nas čudi kako je mogla »Slobodna Jugoslavija« donijeti obavještenje da neprijatelj vrši ofanzivu od Prozora u pravcu Livna. Imamo obavještenja, ali još neprovjerena, da se Italijani koncentrišu u Jablanici, pa ako to bude istina, to bi sigurno bila priprema za ponovnu ofanzivu prema nama. Ako nas to ne omete, nastojaćemo da prebacimo još jedan bataljon i to u pravcu Raduše ka Ravnom i Vukovskom, kako bi što jače zajahali ustašama prema G. Vakufu, Bugojnu i Kupresu, a Italijanima prema Prozoru.¹⁰ No treba imati u vidu i to, a naročito u slučaju ako im uspije ofanziva prema Jajcu i Mrkonjiću, da nas mogu Nijemci napadnuti od Travnika, Fojnice i Kreševa. U tom slučaju, po našem shvatanju, ako se ne bi probijali ka vama, što bi ipak i politički i vojnički bilo štetno, mi bismo se prebacili preko Bitovnje prema Orlovcu i Lovnici, a odatle prema situaciji ili ponovno ka Istočnoj Bosni da tražimo vezu sa VI-om brigadom,¹¹ ili, ako situacija bude dozvoljavala, a to bi najbolji pravac bio, prema Hercegovini.

3. — Nekoliko bataljona V i X brigade¹² momentalno se nalaze prema Prozoru i na drumu sve do Rame, gdje uznemiravaju neprijatelja u pogledu opravljavanja mostova na pomenutom drumu, nastojeći da mu ponovno poruše popravljene mostove, da mu likvidiraju drumske postaje, a spremaju plan i za likvidaciju samog Prozora, što je vjerovatno da neće uspjeti, s obzirom da su Italijani naoružani topovima i teškim bacačima, a to naše snage ne posjeduju.

IV bataljon V brigade i Zjamski bataljon (koji se naziva V bataljon V brigade, sve dok budemo na ovom teritoriju) prekjuče

⁹ Treći (Mostarski) bataljon Desete hercegovačke NOU brigade

¹⁰ Ovaj bataljon nije prebacivan na pomenuti sektor.

¹¹ Šesta istočnobosanska NOU brigada

¹² Drugi bataljon Pete crnogorske NOU i Treći (Mostarski) bataljon Desete hercegovačke NOU brigade

su izveli akciju na željezničkoj pruzi Komar — Goleš, gdje su porušili prugu. Uništili jedan voz sa desetak vagona i 2 lokomotive, uništili tamošnji veliki gvozdeni most, zapalili 2 vagona žita, zarobili jednog njemačkog vojnika, 2 mašinovođe i 2 domobrana, a ubili nekoliko domobrana i ustaša. Uz to su zaplijenili nešto malo oružja, namirnica i vojničke spreme. Žrtava na našoj strani nije bilo. Na porušenoj pruzi napravili su zasjedu, pa sutradan, kad su ustaše i Nijemci došli da opravljaju istu, naši su otvorili vatru na njih i nekolicinu im poubijali, dok su se ostali svi razbjegli.

4. — Zvjerstva četnika i Talijana, koja su napravili u ovome srezu, izazvala su veliko ogorčenje kod ovamošnjeg stanovništva, pa i kod domobranske vojske u obližnjim postajama, koji su htjeli sa oružjem da intervenišu protiv takvog zuluma; to jedno i drugo, što se među samim četnicima sve više stvaralo neraspoloženje i diferencijacija zbog takvih zvjerstava i zbog napada na partizane, iako se to u manjoj mjeri odrazilo, — te dvije okolnosti, a valjda i neke druge koje nama nijesu poznate, natjerale su Italijane da povuku četnike nazad. Obaviješteni smo iz Mostara da se zaoštravaju odnosi između Jevđevića i Petra Samardžića¹³ u Hercegovini, tako da Samardžić traži vezu sa partizanima.

5. — Obaviješteni smo preko Mostara da su na pruzi Hum — Trebinje izvedene dvije akcije na voz i na poštu i da je u Srezu trebinjskom ubijen zloglasni špijun dr Novica Kraljević,¹⁴ a takođe da se drug Čile Kovačević nalazi sa 30 do 40 partizana u planini Bijeloj Gori, a to je prema Orjenu.

6. — Drug Tempo¹⁵ dolazi tamo pa će vam on izložiti naše poglede na situaciju i o zadacima uopšte i posebno kod nas u vezi sa tom situacijom, pa ćete nam povodom toga što prije odgovoriti da se znamo upravljati.

(M.P.)

¹³ Ubijen 1949 god. kao odmetnik.

¹⁴ Ove akcije je izvršio bataljon »Sloboda«, koji je formiran na teritoriji Hercegovine, poslije povlačenja proleterskih brigada i Hercegovačkog NOP odreda u Bosansku Krajinu.

¹⁵ Svetozar Vukmanović

BR. 170

**ZAPOVIJEST OPERATIVNOG ŠTABA NOP I DV ZA BOSANSKU
KRAJINU OD 31 OKTOBRA 1942 GOD. ZA NAPAD NA BIHAĆ¹**

OPERATIVNI ŠTAB N.O.P. i D.V.

ZA BOSANSKU KRAJINU

Br. službeno

dne 31 oktobar 1942

ZAPOVIJEST

(Sekcije Bihać i Gospić 1:100.000)

1) Akcija i njen značaj

Vrhovni štab Narodno-oslobodilačke partizanske i dobrovoljačke vojske Jugoslavije stavio nam je zadatak da likvidiramo neprijateljsko uporište u Bihaću i da oslobodimo grad Bihać i njegovu okolinu.²

Pri izvršenju povjerenog nam zadatka vi, junački borci krajiških i hrvatskih brigada, morate se osjetiti ponosnim i srećnim kada je došao čas da se osvetite za sva strašna zlodjela, za sva ubijstva i paljevine, koje izvršiše ustaški krvoloci nad našim narodom. Uništenjem ustaških zvjerova i razbijanjem Bihaćkog garnizona nestalo bi još jednog zločinačkog centra — ustaške Bihaćke županije, koja je bila, a i danas je glavni potstrekač i organizator svih nasilja u čitavom ovom području. Vi treba da snagom svojih pušaka, mitraljeza i topova izrečete zasluženu kaznu dželatima, koji još i danas pale, pljačkaju i ubijaju po Lici, Bosni i Baniji. Taj vaš junački podvig bio bi najveličanstveniji i najdostojniji pozdrav našem junačkom Vrhovnom štabu, bio bi najdičnije pružanje bratske ruke herojima Staljingrada i svim borcima junačke Crvene armije na veliki dan 25-godišnjice Oktobarske revolucije. Taj veliki dan slavlja Oktobarske revolucije, koji se podudara sa junačkim otporom staljingradskih heroja, neka prođe i u našoj Krajini i Hrvatskoj u znaku borbe sviju naših oružanih snaga i zajedničke borbe partizana Hrvatske i Krajine. Neka nas napad na Bihać — kosturnicu nebrojenih žrtava — napoji narodnim gnjevom prema tuđinu i njegovim ustaškim i četničkim slugama. Neka to bude još jedan snažan i gromoglasan odgovor, vas, hrabrih junaka Krajine i Hrvatske, lažljivcima u Londonu koji pokušavaju da vaša junačka djela na Prijedoru, Krupi, Glamoču, Mrkonjić Gradu, Jajcu vežu uz svoje izdajničko četničko ime i prisvoje sebi. Budite ponosni, da stojite u prvim redovima borbe za slobodu, da se zajednički sa velikom i junačkom Crvenom armijom borite za

¹ Original se nalazi u arhivi CK SKJ, pod br. 2580.

² Bihać je oslobođen 4 novembra 1942 godine.

slobodu i bolji život, da čistite našu dragu domovinu od tuđina i njegovih slugu. Sav naš narod obgrlit će vas svojom velikom ljubavlju, istorija će zabilježiti vaša junačka djela, a naši mladi učiće se na svemu ovome kako se je branila i kako se oslobađala svaka stopa naše zemlje. (Ovo političko obrazloženje pročitati svima borcima pred strojem).

2) Podaci o neprijatelju

Bihać sa okolinom: XII pješ. domobranska pukovnija, jedna lovačka bojna, dvije bojne ustaša, jedna satnija II pješ. domobr. puka iz Zagreba.

Raspored ovih neprijateljskih snaga vidi se iz dviju skica i dvaju spiskova, koje su dobili štabovi brigada.

Ličko Petrovo Selo: Jedna ustaška bojna i 20—30 domobrana, sa jednom haubicom, jednim protivtenkovskim topom i dva bacača.

Ostrožac: 150 domobrana sa dva teš. mitraljeza.

Cazin: 118 domobrana, 8 žandara, 5 policajaca i 3 financa, sa dva teš. mitraljeza od kojih je jedan na Kuli.

Bos Krupa: Jedna lička ustaška bojna, 30 legionara, 60 naoružanih civila, 58 žandara (10 stalnih, 48 pomoćnih). Dvije haubice, jedan brdski top, dva bacača.

Kladuša, Bužim, Tržacka Raštela, Gata i Vranograč

su također neprijateljski garnizoni sa snagama promjenljive jačine. Posade su mahom od ustaša i domorodaca koji su kod svojih kuća i koji se pozivaju u slučaju potrebe.

Ima i promjena u brojnim stanjima po neprijateljskim garnizonima. Iz Bihaća otišla je jedna lovačka bojna u pratnji štaba divizije i nije se vratila. Iz Ličkog Petrovog Sela bilo je došlo 200—300 ustaša u Bihać kao pojačanje. Prilikom napada hrvatskih partizana na s. Vaganac i okolinu otišlo je nešto ustaša u Ličko Petrovo Selo kao pojačanje.

3) Zadaci naših jedinica:

a) II lička u. brigada napašće i likvidirati neprijateljsko uporište Ličko Petrovo Selo
Veza lijevo sa III krajiškom, a desno sa VIII hrvatskom brigadom.

b) VIII hrvatska brigada izvršiće napad na neprijateljska uporišta od s. Pokoj do Čavkića i Založja, zaključno, likvidirati

usput uporišta Bakšaiš i Hatinac, napasti neprijateljska uporišta na staroj i novoj željezničkoj stanici i kod Batinjola i likvidirati ih sa II krajiškom brigadom, upasti u grad. Veza desno sa V i VI krajiškom brigadom, koje napadaju Ostrožac, Brkiće, Kurtovo [Selo], Jezero i Spahiće. Veza lijevo sa II krajiškom brigadom, čije je desno krilo kod škole u Založju, u početku napada.

- c) II krajiška brigada napada neprijateljska uporišta od škole u Založju (zaključno br. 31) do rijeke Une, likvidira ih i upada u grad. Veza desno sa VIII hrvatskom brigadom, a lijevo sa I krajiškom.
- d) I krajiška brigada napada na neprijateljska uporišta na lijevoj obali rijeke Une, ostavljajući zasjedu prema s. Golubić, napadajući s. Sokolac po mogućnosti sa bihačke strane, napada na neprijateljsko uporište na Somišlju (bunker), preko Debeljače održava vezu sa III krajiškom brigadom i pomaže joj u likvidaciji neprijateljskog uporišta u Žegar (logor). Održava vezu udesno sa II krajiškom brigadom, a ulijevo sa III krajiškom brigadom.
- e) III krajiška brigada napada na neprijateljska uporišta u Žegar od groblja preko logora do spomenika, u čemu će joj pomoći i I k. brigada. Čisti neprijateljsko uporište prema Vedrom Polju i na krivinama na putu između Žegara i Zavalja (br. 43 i 44). Neprijateljska uporišta u Zavalju i Skočaju obilazi obezbjeđujući se od njih. Jednom zasebno grupom napada na neprijateljski aerodrom. Po likvidaciji neprijateljskog otpora upada u grad. Napominje se, da se, po mišljenju vojnih stručnjaka iz Bihaća, lako može upasti u grad pravcima između Zavalja i Baljevca. Održava vezu desno sa I krajiškom preko Debeljače, a lijevo je II lička u. brigada kod Ličkog Petrovog Sela.
- f) V krajiška brigada sa III bataljonom VI krajiške brigade napada na neprijateljska uporišta u Ostrošcu, Brkićima, Kurtovu [Selu], Srbljanima, Jezeru i Spahićima i blokira ih ako ne može da ih očisti. Zaposjeda drveni most u Ostrošcu, drži ga i sprema ga za paljenje u slučaju potrebe. Pomaže III bataljonu VI k. brigade u presijecanju drumu i postavljanju zasjede na drumu Bos. Krupa — Gnjilovac — Ostrožac. III bataljon VI k. brigade postavlja zasjedu i prekida drum Bos. Krupa — Gnjilovac — Ostrožac. Prekida telefonsku vezu Bihaća sa Cazinom i Krupom, što ranije.
- g) VI krajiška brigada postaviće zasjedu na pravcu Krupa — Radić — Bihać prema Krupi. II bataljon VI k. brigade postaviće zasjedu na pogodnom mjestu na drumu B. Novi — B. Krupa.

h) Zadaci haubica:

Dvije haubice postaviti na pogodan položaj na Grabežu. 2. novembra t. g. u 21.30 časova ispaliti svega dvije granate na bunkere u Somišlju. Odmah zatim ispaliti po 10 granata (svega 20) u sam grad i to sa obje strane rijeke Une. Prvu granatu opaliti tek onda kad se bude čula borba.

Ako dođu haubice sa sektora B. Grahovo, smjestiti ih na pogodne položaje na prostori Hrgar — Tihotina. Zadatak će im dati štab I k. brigade.

4) Početak napada: biće u 21.30 časova, 2. novembra 1942. godine. Do toga vremena jedinice će se privlačiti polaznim položajima za napad, koji će tačno početi u 21.30 časova.

5) Komandno mjesto: nad svima jedinicama koje napadaju Bihać i okolinu biće između Grabeža i Bihaća. Izvještaje slati u logor III bataljona VI krajiške brigade na Grabežu, gdje će biti ostavljena veza.

6) Zasljeđe: Sve jedinice ostaviće minimalne zasljeđe u blizini polaznih položaja, na pravcima kuda bi neprijatelj mogao bježati iz Bihaća.

7) Putovođe: III bataljon VI k. brigade daće po jednu desentinu za putovođe II krajiš. i VIII hrvatskoj brigadi. Pitanje putovođa kod V krajiš. brigade riješiti također u sporazumu sa III bataljonom VI krajiške brigade.

Četa ličkih partizana, koja se nalazi oko Lohovskih Brda, sadejstvovaće sa I i III krajiš. brigadom i po potrebi daće im putovođe.

8) Sanitet: — Brigadna previjališta postaviti na najpogodnijim mjestima.

Sve ranjenike kojima je potrebna hirurška pomoć (frakture, raskomadine, trbušne povrede) upućivati što hitnije u hirurške ekipe:

1. hirurška ekipa u s. Račić (pravac Bihać — Petrovac)

2. hirurška ekipa u s. V. Radić u popovoj kući (pravac Bihać — Krupa)

Prihvatne bolnice:

I. Teočak,

II. Gudavac (raskršće).

Sa ostalih pravaca slati ranjenike u najbliže ambulante.

9) Evakuacija plijena:

Plijen treba evakuisati preko Ripča za Hrgar i u pravcu D. Lapca za s. Nebljusi. Oružje, artiljeriju i municiju evakuisaće što prije same jedinice u označenim pravcima. Evakuaciju ostalog plijena izvršiće Operativni štab. Podjelu plijena vršiće Operativni štab u sporazumu sa V. Š. i Glavnim štabom Hrvatske, prema stvarnim potrebama.

10) **Rezervna hrana:** Štabovi sviju brigada postaraće se da borci ponesu rezervnu suhu hranu za jedan dan (hljeb i meso).

11) **Evakuacija zarobljenika:** ... Zarobljene domobrane slati u logor III bataljona VI k. brigade na Grabežu.

12) **Zadaci i raspored jedinica poslije oslobođenja Bihaća:**
VIII hrvatska brigada odlazi cestom u pravcu Ličkog Petrovog Sela, hvata vezu sa II ličkom u. brigadom i sporazumno sa njom kontroliše pravce koji vode u Bihać, ostavljajući potrebne zasjede.

I krajiška sa dijelovima VI krajiške brigade odlazi prema Cazinu, čisti ga i postavlja potrebne zasjede prema neprijateljskim uporištima.

II krajiška brigada po izvršenom zadatku odlazi k V krajiškoj brigadi k Ostrošcu i pomaže joj ako treba. Odlazi sa V krajiš. brigadom i obje sporazumno napadaju Bos. Krupu.

III krajiška brigada po likvidaciji neprijateljskih uporišta u Bihaću preuzima na sebe gradsku službu i neposredno obezbjeđenje grada. Odmah potpuno blokira sve ulaze i izlaze iz grada i ne pušta nikoga bez obzira. Postavlja straže pred bivše državne zgrade i dućane, koji će se konfiskovati. Za slučaj evakuisanja naših snaga iz Bihaća po nuždi, pali sve javne zgrade i druge koje bi bile ma od kakve koristi za neprijatelja.

13) Za predviđenu akciju oko Ostrošca II k. brigada pozajmiće V k. brigadi jedan teš. bacač sa granatama i poslugom.

14) **Borbeni znaci** za ovu akciju jesu: DRVAR — GOSPIĆ.

Da bi se za vrijeme borbe vidjelo dokle je koja jedinica stigla paliće se vatre.

15) **Znaci za spuštanje aviona:** Po zarobljavanju vojnika na aerodromu III krajiška brigada tražiće od njih propisane znake za spuštanje aviona i dawaće ih neprijateljskim avionima.

16) Prije izvršenja napada brigade će hvatati sve civile na koje naiđe i držati ih do kraja akcije.

17) Jedinice VI krajiške brigade neka ponesu u akciju i sva sredstva za borbu protiv tenkova sa kojima raspolažu, kao na primjer: nagazne mine, flaše sa benzinom i svežnjeve bombi. Upotrijebiti ih gdje bude trebalo.

18) Sve jedinice neka ponesu i sva sredstva za sječenje prepreke od žica.

19) Komore i intendanture ne smještati u grad.

Uz drugarski pozdrav sa

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Polit. komesar,
Osman

Načelnik štaba,
Branko Poljanac

Komandant,
Kosta

(M.P.)

BR. 171

**IZVJEŠTAJ ŠTABA KRAJIŠKE NOU POLUBRIGADE OD 31
OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA
BOSANSKU KRAJINU O BROJNOM STANJU I NAORUŽANJU
POLUBRIGADE**

Š T A B
KRAJIŠKE N.O.P.U.
POLUBRIGADE
Br. 77/42 g.

31 oktobra 1942 g.

OPERATIVNOM ŠTABU ZA BOS. KRAJINU

Izvještaj o stanju polubrigade

I. Brojno stanje ljudstva:

1) I bataljon	— — — — —	332	partizana
2) II bataljon	— — — — —	211	„
3) Zaštitnica, kuriri i pratiodi kod št. p. brigade	— — — — —	50	„
4) Zaštitnica bolnice i magacina	— — — — —	20	„
5) Osoblje kod pekare	— — — — —	12	„
		Ukupno:	625 „

Rashod: Ranjenih i bolesnih, ukupno u polubrigadi 50 partizana.

II. Naoružanje:

1) I bataljon	— — — — —	285	karabina
2) II bataljon	— — — — —	190	„
3) Zaštitnica, kuriri i pratiodi	— — — — —	50	„
4) Zaštitnica bolnice i magacina	— — — — —	20	„
5) Neispravnih karabina	— — — — —	30	„
		Ukupno:	575 karabina

Automatsko oružje:

1) I bataljon:	7 p. mitraljeza, 2 t. mitraljeza, 1 m. bacač,
2) II bataljon:	4 p. mitraljeza, 1 t. mitraljez
Ukupno:	11 p. mitraljeza, 3 t. mitraljeza, 1 m. bacač

Brojno stanje municije:

1) I bataljon	— — — — —	10.050	metaka
2) II bataljon	— — — — —	3.357	metaka
		Ukupno:	13.407 metaka

Pištolja:

1) I bataljon	— — — — —	25
2) II bataljon	— — — — —	11
		Ukupno: 36

Bombi:

1) I bataljon	— — — — —	63 komada
2) II bataljon	— — — — —	54 "
		Ukupno: 117 "

Broj konja:

1) I bataljon	— — — — —	9 tovarnih
2) II bataljon	— — — — —	4 tovarna
3) Kod štaba polubrigade	— — — — —	3 jahaća
		Ukupno: 16

Sa drugarskim pozdravom:

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politkomesar,
Ljubo¹

Komandant,
otsutan

(M.P.)

BR. 172

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNIH SARADNIKA IZ BIHAĆA OD 31 OKTOBRA 1942 GOD. OPERATIVNOM ŠTABU NOP I DV ZA BOSANSKU KRAJINU O STANJU U BIHAĆU I OKOLNIM NE-PRIJATELJSKIM UPORIŠTIMA¹

Bihać 31-X-42

Drugovi!

Već smo vam nekoliko puta javili brojno stanje vojnika u Bihaću i okolini, ali se taj broj stalno mijenja te vam sada šaljem podatke iz sela sjeverno i sj.-ist. od grada.

¹ Ljubo Babić

¹ Original je pisan rukom.

Miostra — 38 puš., 2 lake srtojnice.
 Majetići 10 „ —
 Ostrožac — 16 „ — 1 teš. str.
 Prošići 10 „ —
 Brekovica 40 „ 2 laka, 1 teški mitr. i 1 top.
 Pokoj 19 „ 1 „ —
 Mujadžići 24 „ 2 „ —
 Ostrožački most — 25—30 ustaša
 Kastelo 25 ustaša. —

Drugovi, toliko o ovim selima, a javićemo vam čim prije i za druga sela i za svaku promjenu.

— Ust. pukovnik je u svom užem krugu pričao kako su ustaše zarobile jednog partizana-narednika, koji je navodno prije otišao odavde, te da ovaj priča kako se vi spremate u Bihać te da vježbate gore udarnu brigadu, oko 1.500 vojnika. Ukoliko je stvarno vama nestao takav jedan čovjek, onda budite oprezniji na onim mjestima za koja je on znao. Mi tačno ne znamo ali ćemo ispitati. —

— Bihaćki logornik i još nekolicina bandita-muslimana osnivaju »Krajišku legiju« u koju će ući seljaci muslimani iz Bos. Krajine i biti upotrijebljeni za čuvanje ovih krajeva. U Zgbu su im odobrene puške, mitraljezi i bacači mina te će ih uskoro donijeti ovamo i to sve organizovati. Jedan drug oficir je trebao ići na Istok, te da bi i sebe spasio a pomogao zajedničkoj stvari prijavio se je u tu legiju. Mi smatramo da nije pogriješio jer će nam tu moći samo koristiti izvještajima i obavještenjima.

— Jedan čovjek siromah prodaje jedan durbin koji vrijedi 5.—6.000 din. za 3000 din., te ako vama treba pošaljite nam novac, pošto mi još svog nemamo. Partija je opet postavljena na noge, pa ćemo imati nešto novaca, a vi nam pošaljite promičbenog (propagandnog) materijala.

Vašu zadnju poštu primili 30-X-42.

Povjerljivu poštu možete pisati vodenim pismom.

Uz drugarski pozdrav.

S. F. — S. N

Drugovi
 Srp²

² Redakcija nije mogla ustanoviti imena obavještajnih saradnika.

USTAŠKO - DOMOBRANSKA DOKUMETA

BR. 173

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA JAJ-
CE OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. POVODOM ZAUZEĆA MRKO-
NJIĆ GRADA OD STRANE PARTIZANA**

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Na Broj 2855

U Jajcu, dne 1. rujna 1942.

Predmet: Nadopuna izvještaja
o napadu na Var. Vakuf, pred-
laže. —

ZAPOVJEDNIŠTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S.

Sarajevo

Savezno spisu ovog krila broj gornji od 27. kolovoza 1942. izvještavam, da se oružnici sa postaje Var. Vakuf nalaze zajedno sa 124 domobrana u mjestu Bočcu, koji su izbjegli iz Var. Vakufa, prilikom napada partizana.¹

Svi ostali domobrani njih oko 190 sa 5 časnika od bojne iz Var. Vakufa, bili su pali u ropstvo kod partizana. Partizani su ih razoružali, svukli a zatim pustili na slobodu, pušteni su skoro većina sa 3 satnika.

Kad su zarobljeni domobrani došli u mjesto Jajce izjavili su da im je bilo bolje kod partizana i da su ovi prema njima — domobranima bolje postupali nego naši časnici.

Izgleda sudeći po svemu, da partizani imaju neku vezu sa domobranima, što se daje zaključiti po tome, što domobrane ne ubijaju kad im panu u ruke, već ih mahom puštaju na slobodu, jedino što ih razoružaju i svuku, a prema njima postupaju lijepo. Postoji sumnja da partizani puštaju domobrane na slobodu samo radi toga da ovi šire njihovu promičbu na štetu naše vlasti, a u korist komunista.

¹ Noću 23/24 avgusta jedinice Druge proleterske i Prve krajiške brigade oslobodile su Mrkonjić Grad. U gradu su se nalazile sljedeće neprijateljske jedinice: Prva bojna Devete domobranske pukovnije i žandarmerijska posada (oko desetak žandarma). Spoljnu odbranu grada obezbjeđivali su četnici Uroša Drenovića. Poslije kraće borbe grad je bio zauzet. Od cijele neprijateljske posade svega oko 125 domobrana i 8 žandarma uspjelo je da se spase bjekstom preko sela Trijebova, a ostali su zarobljeni. Partizani nisu imali gubitaka. Šire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 127.

...

Outcome

BR. 174

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG VODA ZENICA
OD 1 SEPTEMBRA 1942 GOD. O SASTANKU PRETSTAVNIKA
ZENIČKOG ČETNIČKOG ODREDA I USTAŠKIH VLASTI**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG VODA

Broj 805 — Taj.

U Zenici dne 1 rujna 1942

Predmet: Sastanak sa četnicima
izvršen.

**ZAPOVJEDNIŠTVU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE J. S.
KRILNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU TRAVNIK**

Dne 31 kolovoza 1942 izvršen je sastanak predstavnika naših vlasti sa predstavnicima četnika. Sastanak je održan u Perin Hanu (Vraca) koji se nalazi jugoistočno od Zenice 7 km. Cilj sastanka je rasčišćavanje međusobnih odnosa i pojavljenih nesuglasica na terenu. Na sastanku je potpisan zapisnik i zaključeno je, da će četnici tražiti mjerodavno tumačenje za potpisani ugovor o primirju a do dobivenog odgovora ima ostati i dalje na snazi potpisani ugovor o primirju i dosadanja praksa t.j. da četnici nemogu bez odobrenja naših vlasti ništa u svoje ime preduzimati, na terenu.

Priklop ovjeren prepis zapisnika.

Zapovjednik nadporučnik:

(Hadžić)

Hadžić

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J. S. broj 1728

Sarajevo, 3. rujna 1942.

U spise.

Zamjenjuje zapovjednika
podpukovnik Bilić
Bilić

BR. 175

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE OD 6 SEPTEMBRA 1942 GOD. O ZAUZEĆU LIVNA OD STRANE PARTIZANA

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S. Broj 2362

Sarajevo, 6. rujna 1942.

Predmet: Oružnička postaja
Strupnić zauzeta od strane partizana.

VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU, ZA II. ODJEL U ZAGREBU,
ZAPOVJEDNIŠTVU III. DOMOBRANSKOG ZBORA U SARAJEVU,
RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST U ZAGREBU,
URED OBČEG OPUNOMOĆENIKA VLADE BANJA LUKA.

Zapovjednik oružničke postaje Strupnić, krila Jajce, sada u Jajcu javlja:

»Dana 4. kolovoza 1942 god. izvršen je napad na Livno, kojeg su partizani oduzeli sa okolnim selima kotara Livno.¹ S tim je postaja Strupnić automatski pala u ruke partizana, bila je obkoljena i odvojena od naših vlasti. Od nijedne vlasti a također ni od susjednih postaja — oružničkih nisam mogao dobiti a niti do-

¹ U napadu na Livno učestvovala su: Prva proleterska brigada (bez Šestog bataljona, koji je vršio obezbjeđenje od pravca Posušja) i Treća sandžačka brigada (bez Drugog bataljona, koji je vršio obezbjeđenje od pravca Kupresa). Južnodalmatinski (biokovski) bataljon orijentisao se prema Aržanu i zatvarao cestu južno od Livna, dok je Srednjdalmatinski odred zatvarao cestu Sinj — Livno kod Prološke Drage, a Sjeverodalmatinski i Peti krajiški odred zatvarali pravac Bosansko Grahovo — Livno. Prva proleterska brigada napadala je grad sa istočne, južne i jugozapadne strane, u pravcu Hatlagić Tabije, fabrike cementa, manastira Gorice i stočne stanice. Treća sandžačka brigada napadala je sa sjeveroistočne i sjeverne strane, preko šume Bašajkovca, ka Vajs-Kuli, Jefren-Kuli i kasarni. Livno su branile sljedeće neprijateljske jedinice: Druga bojna Četrnaeste pješačke domobranske pukovnije, ostatak Osamnaeste satnije Trinaeste pješačke pukovnije (70 domobrana) iz Glamoča i 70 milicionera, također iz Glamoča, Prva i Druga satnija Dvadesete ustaške bojne i žandarmeriska

staviti nikakvog izveštaja o kritičnom stanja postaje. Međupostaja Priluka sa posadom kojom je raspolagala istoga dana se je povukla — evakuisala bez, da je izviestila postaju Strupnić o postojećoj opasnosti i dalnjem postupku u nepoznatom pravcu. Kada se je za ovo saznalo, da je područje oruž. postaje Strupnić sa sviju strana obkoljeno nije se moglo ni pokušati a još manje izvršiti evakuaciju ma na koju stranu, pa je postaja u ovoj situaciji sa svojim ljudstvom ostala sve do 10. kolovoza 1942. god.

Za vrijeme od 4—10. kolovoza o. g. partizani su pokušavali napade na pojedina sela područja oružničke postaje Strupnić kao što su Čelebić, Kovačići, Strupnić i Ljubunčić koji su od strane oružnika uz pomoć seoske milicije bili uvijek sa uspjehom odbijeni.

Dana 10. kolovoza 1942. god. izvršen je napad na samu oružničku postaju Strupnić, na koju je navalio jedan Bosanski udarni bataljon partizana, kako ga partizani nazivaju, njih oko 1.500 ljudi, a vrlo dobro naoružani a naročito sa strojnicama, pod zavjedničtvom »KOSTE IVCICA«, a njegovo ljudstvo je bilo izbjegli pravoslavci, koji su se još prošle godine odmetnuli i oni koji su bili bačeni u jame i potom uspjeli, da se iz istih izvuku koje su djelo izvršili prošle godine »DIVLJE USTASE«.

Na postaju Strupnić je napad izvršen istovremeno sa sviju strana i zaštitom žestoke strojopuščane vatre.

Momčad oruž. postaje sa zapovjednikom na čelu od kojih nas je bilo svega 6 zauzeli su položaj oko same vojarne i dali otpor partizanima, ali su u kratko vrijeme sa sviju strana opkolili i odmah upali u sam krug vojarne, kada su nas uhitili i razoružali.

Otpor oružničke postaje Strupnić je bio uzaludan, jer nas je bilo svega 6 momaka.

Seoska milicija kada je saznala, da je Livno potpuno palo u partizanske ruke još 8. i 9. kolovoza 1942. god. napustila je svoje položaje i dala se u paničan bijeg tako, da je iz cijelog kotara Livno na svom mjestu ostala jedino oružnička postaja Strupnić, koja se je borila dok je trajalo naboja.

Dana 7. kolovoza 1942. god. zapovjednik postaje Strupnić narednik Ante Pastorčić poveo je akciju, da sakupi naoružanu miliciju uz pripomoć rimo-katoličkog župnika iz sela Ljubunčića i ustaškog logornika iz Livna Josipa Liovića. Ovoj akciji i radu

stanica (oko 20 žandarma) — svega nešto preko 900 neprijateljskih vojnika. Napad je otpočeo 4 avgusta oko 22 časa. Poslije žestokih trodnevnih borbi, neprijateljski garnizon predao se 7 avgusta. U borbi za Livno ubijeno je oko 150 neprijateljskih vojnika, a zarobljeno oko 400 domobrana, 250 ustaša i desetak Nijemaca. Među zarobljenima su bili domobranski bojnici Križanec i njemački major Jorgo, kao i veći broj ustaških funkcionera. Svega oko 140 ustaša, domobrana i žandarma uspjelo je pobjeći prema Aržanu. Zaplijenjeno je 600 pušaka, 14 puško-mitraljeza, 4 mitraljeza, 2 minobacača, oko 100.000 metaka i 4.500 kg eksploziva. Prva i Treća brigada imale su 10 mrtvih i nekoliko ranjenih.

odazvalo se je mali broj ljudi, zbog toga što je Livno palo i narod je izgubio nadu u mogućnost uspjeha našeg podhvata to je logor-nik naredio, da se spašava kako tko zna. Zapovjednik postaje sa oružnicima uputio se na zborište, ali tamo nije našao nikoga, već je logornika zatekao sa seljacima, svećenicima i naoružanom mili-cijom u planini zapadno od Strupnića koji su bili spremni da se povlače prema Sinju, a pošto je sljedeće noći vođena borba između partizanskih i talijanskih snaga na Vagnju i ostalom dielu planine tako, da je bilo nemoguće izvršiti povlačenje, a još manje name-ravanu akciju sprovesti u djelo t.j. napasti partizane sa leđa sa sakupljenom milicijom.² Nakon ovog neuspjelog pokušaja odnosno podhvata zapovjednik sa svojim ljudstvom povratio se na svoju postaju.

Sa oružničke postaje Strupnić zarobljeni su po partizanima, zapovjednik narednik Ante Pastorčić, narednik Josip Taraš, poku-sni oružnik Muharem Mujičić, pričuvni domobran Vlahov Pavlo-vić, Meho Krehić i Avdo Žuštra.

10. kolovoza 1942. oko 8 sati prija napada partizana na po-staju Strupnić pokusni oružnik Ante Bošnjak udaljio se, je u ne-poznatom pravcu, s namjerom da izbjegne borbu sa partizanima, ponievši sobom svoje oružje, streljivo i odoru, za čiju se sudbinu do danas nezna.

Do danas također se nije ustanovilo t.j. saznalo za sudbinu oružničkog narednika Josipa Taraša i pokusnog oružnika Muha-rema Mujičića, koji su bili zarobljeni sa ostalim oružnicima, stav-ljeni u pritvor.

Partizani su postaju opljačkali odvezli sve predmete i ostalu opremu postaje Strupnić i navodno odnijeli za njihovu bolnicu za Čaprazlije, koja se po saznanju nalazi u novoj zgradi pučke škole Oružje koje su oružnici imali partizani su zaplijenili.

Momčad je zadržana od 10. kolovoza 1942. do 19. kolovoza 1942. u zatvoru oružničke postaje Strupnić, a zatim stražarno sprovedeni u Livno, gdje je ostala u zatvoru do 25. kolovoza 1942. na večer, kada nam je uspjelo pobjeći osim oružničkog narednika Taraša Josipa i pokusnog oružnika Muharema Mujičića, za čiju se sudbinu nezna.

Partizani su u posljednje vrijeme promjenili taktiku prema pučanstvu, oružnicima, domobranima i ustašama i svećenstvu tako, da sve oružnike za koje ustanove da se nisu ogrešili o pravoslavni narod ne streljaju, mlade ustaše također ne streljaju s motivacijom da su zavedeni, svećenstvo puštaju na slobodu da vrše službe Božije. Također časne sestre se nesmetano kreću i vrše svoje po-slove, a to sve zato, da bi što više u narodu stekli povjerenje i

² Borbu je vodio Prvi udarni bataljon »Ante Jonić« Srednjedal-matinskog NOP odreda.

simpatizere, jer da oni nisu razbojnici, da ubijaju službenike, već da su oni narodna oslobodilačka vojska, koja se bori za narodna prava.

Partizani su organizirani vojnički i politički. Vojnička zapo-vjedništva bave se vojnim potrebama, a tako zvani politički ko-mesari bave se isključivo politikom, koji među našim narodom održavaju političke zborove u svrhu širenja komunizma.

Kazališnim komadima narodu predstavljaju postupak četnika, oružnika, savezničke vojske i ustaša prema našem narodu, kako bi stime stekli što više simpatizera a odvratnost prema našoj vlasti.

U koliko se moglo ustanoviti u Livnu u zgradi Franjevačkog samostana na Gorici smještena je 1 kragujevačka brigada, momčad sačinjavaju samo Kragujevčani—Srbi.³ Na čelu ove brigade kao zapovjednik je bivši kapetan čije ime i prezime nije se moglo ustanoviti. Među njima imade dosta žena studenkinja, pa i pro-stitutkinja.

U župskoj kući u Livnu smještena je 4. dalmatinska brigada, kojoj je na čelu kao zapovjednik Jović iz Splita.⁴ Ovu brigadu sačinjavaju Dalmatinci, većina katolici, a ima i pravoslavnih koji su izbjegli iz okupiranih krajeva Dalmacije. Među ovima imade i komunisti, a najviše ima Dalmatinaca nezadovoljenika prema Talijanskoj vlasti. I među ovima imade žena.

U zgradi gdje je bila smještena uprava ugljenokopa njemačke firme »Hansa Lajhtmetall«, u Livnu smješteno je zapovjedništvo 1. udarne Crnogorske brigade, isključivo Crnogorci sa svojim ženama.⁵

Na području kotara Livno postoji jedna Bosanska brigada, sjedište se nije moglo ustanoviti.⁶ Koliko se moglo saznati da ista operira na području kotara Bos. Grahovo.

Žene partizanske upotrebljavaju se po nekoje kao borci, stu-denkinje i učenice većim djelom po štabovima za administrativne poslove, zatim za bolničarke a ranije komunistkinje upotrebljavaju se za promičbu i organizaciju, na zauzetim područjima, komuni-stičke-partizanske mladeži.

Za zapovjednika mjesta u Livnu od strane partizana određen je geometar Ismet Latifić⁷ bivši zapovjednik mjesta također u Livnu kao pričuvni domobranski nadporučnik, a njegov zamjenik je Vinko Konta trg. pomoćnik iz Livna. U Dalmatinskoj brigadi kao viši zapovjednik je Vice Buljan,⁸ veleposjednik iz Sinja, koji

³ Treći (kragujevački) bataljon Prve proleterske brigade

⁴ Misli se na štab Četvrtе operativne zone, čiji je komandant bio Vicko Krstulović.

⁵ Četvrta proleterska (crnogorska) brigada sa izbjeglicama iz Crne Gore

⁶ Treća sandžačka brigada

⁷ Poginuo 1943 god. u Bjelečićima (Odžaci)

⁸ Komandant Livanjskog područja

među partizanima uživa veliku popularnost i važi kao jedan najbolji borac. U istoj brigadi prepoznao sam Dr. medicine Perera⁹ (Židov), koji kod partizana vrši ljegarsku službu.

Stanovništvo Livna sa bližim selima većim djelom je prešlo u partizanske redove, a sve stanovništvo pravoslavne vjere na području kotara Livno odmah je pristupilo u borbene partizanske redove.

Sa narodom koji su ostali kod svoji domova partizani liepo postupaju, a domove izbjeglog pučanstva u kojima nije niko nađen opljačkali su. U pojedinim selima Crnogorski partizani su odredili da cijelo selo ujutro mora donijeti na pr. 50 litara mlijeka i 50 kg. mesa t.j. prema veličini samog sela.

Partizani naš pozdrav Za dom spremni nazivaju »za slom spremni«.

Smolbom na znanje.

Zamjenjuje zapovjednika
podpukovnik Bilić
Bilić ppk

⁹ Dr Izidor Perera, upravnik bolnice u Livnu. Poginuo 1944 god. na Biokovu, kao načelnik saniteta Osmog korpusa.

BR. 176

**IZVJEŠTAJ KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA VLASENICA OD 8
SEPTEMBRA 1942 GOD. O BORBAMA PROTIV PARTIZANA
OKO VLASENICE**

KRILNO ORUŽNIČKO ZAPOVJEDNIŠTVO

Taj. Broj: 967

U VLASENICI, DNE 8. rujna 1942.

Predmet: Doglasno izvješće
za rujan 1942. god 20.VIII.
do 8 rujna.

Broj 5. O.P. Taj. F.S. Br.:
879/42. predlaže.

ZAPOVJEDNIŠTVU 5. ORUŽ. PUKOVNIJE SARAJEVO,
ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIŠTVU SARAJEVO,
ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVJ. VIŠEGRAD,
ORUŽNIČKOM KRILNOM ZAPOVJEDNIŠTVU TUZLA.

Temeljem zapovjedi 5. oruž. pukovnije Taj. J. S. Br: 879 od
27. travnja 1942. god. predlažem izvješće sa podacima od 21. VIII.
do 8. rujna 1942. godine u sljedećem:

... I. OBĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

Na području ovoga krila ima više sela i mjesta u rukama
partizana i četnika gdje su oni gospodari. Na području krila ne
dejavuju 4 oruž. postaje od kojih će se ovih dana uzpostaviti
Džile i Ježestica, dok Šejkovići i Dole nemogu se uzpostaviti
jer tamo vladaju partizani¹ u punom jeku i ako su Nijemci na
24 do 26. vršili akciju čišćenja u Šejkovićima ali bez očekivanih
rezultata jer su partizani pri dolasku Nijemaca napustili Šejko-
viće povukli se u planine a po odlasku Nijemaca opet se vratili
u Šejkoviće.²

... II. ČETNIČKA AKCIJA I PREDUZETE MJERE

U posljednje vrijeme nešto je življa akcija četnika, no kako
je naprije rečeno počeli su u većini slučajeva da se vraćaju svojim
kućama i nastavljaju miran život, ali ih u tome sprečavaju ko-
munisti.

Vlasti preduzimaju sve mjere da se ovi vrate svi svojim
kućama u čemu se i uspjeva u većini slučajeva.

¹ Šesta istočnobosanska brigada i Birčanski NOP odred

² Odnosi se na neprijateljsku ofanzivu protiv Šeste istočnobosanske brigade i Birčanskog NOP odreda. Šire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 170.

III. O KOMUNISTIMA:

Komunistička akcija na području ovoga krila od posljednjeg izvješća do sada promijenjena je u toliko što su ih njemačke i naše snage razpršile iz Šejkovića pa su se razbježali po planinama i u obćini Knežini napadali na sela: Knežinu, Vrutci, Šaševce, Pilice, Grabenice³ i Pridvoricu.⁴

*** KAO VAŽNIJE IZNOSIM OVDJE SLIEDEĆE DOGAĐAJE:

20. kolovoza 1942. u 15.30 sati jedna skupina od 70 partizana iz sela Šejkovića uspjeli su se prebaciti pod zaštitom guste i velike šume tako da su se privukli na uporište Kik 1,5 km. sjevero-zapadno od Vlasenice partizani su ovo uporište napali sa jakom pušćanom i strojopušćanom vatrom našto je od s[t]rane naše vatom odgovoreno. Naše ophodje od oružnika, ustaša i milicijonera kao pomoć uporištu Kik borba je vođena do 17.30 sati našem odeljenju uspjelo je protjerati napadaće u pravcu sela Šejkovića.⁵

Istoga dana oko 15 sati partizani su uspjeli pod zaštitom gore navedenih skupina opljačkati i otjerati sa mjesta zv. Kozija Ravan 2 km. zapadno od Vlasenice 12 komada krupnih goveda u vrednosti 180.000 Kuna. Ova opljačkana goveda su vlasništvo seljaka iz okoline Vlasenice.

Prigodom vođene borbe sa odmetnicima na našu stranu gubitaka nije bilo, a na stranu odmetnika nije poznato pošto su se u šumi razbjegli.

21. kolovoza 1942. u 9.30 sati skupina partizana od 300 osoba iz Zagrada u planinu Sikira 11. km. jugoistočno od Vlasenice — pokušali se prebaci kod mjesta zv. Podgora kota 362-9 km. od istočno od Vlasenice za selo Šejkovići.

Ova skupina napala je naše ophodje oružničke na uporištu Zaklopača. Oružnici i ustaše sa uporišta odgovorili su na ovaj napad pušćanom i strojopušćanom vatrom, borba se je vodila od 9.30 sati do 12 sati pomenutog dana. Pošto je ova skupina partizana bila nadmoćnija odmah su organizirane potjere oružnika, milicijonera i ustaša te su partizani nakon dva sata i po borbe sprećeni u prelazu za Šejković i protjerani nazad u pravcu planine Sikira.

Na našoj strani prigodom borbe nije bilo gubitaka a na stranu partizana nije se moglo utvrditi samo je na mjestu gdje je borba vođena pronađene 4 šubare, 3 torbe od vreća i viđeni su tragovi krvi.⁶

³ Vjerovatno Drapnići.

⁴ Napad na ova neprijateljska uporišta izvršio je Drugi i Treći bataljon Šeste istočnobosanske NOU brigade.

⁵ Napad su izvršili dijelovi Šeste istočnobosanske brigade.

⁶ Ovaj napad su izvršili četnici.

25. kolovoza 1942. od strane 1 i 2 sata 21 bojne sa legijom kod mjesta zv. Vijenac Rogosija 22 km. sjeverno zapadno od Nove Kasabe partizanski skupine stupile su u borbu sa vatrom iz teških strojica sa našim ustašama i legijom, te je u toj borbi poginuo je naš 1 legionar Mustafa Boltić iz Cerske kotara Vlasenica, dočim drugih gubitaka na našoj strani nije bilo, a od strane partizana nije poznato. Po našim ophodjama partizani su protjerani u pravcu Rogosije.

1. rujna 1942. u 16 sati posada oružničke postaje Knežina u jačini 17 oružnika pretresajući šumu oko uporišta (Donje Babine) kada su naišli na mjesto zvano Plandište 10 km. sjevero-istočno od postaje Knežina gdje su ih partizanske i četničke skupine u jačini 200 ljudi napadnuli pušćanom i strojopušćanom vatrom zahvaljujući prisebnosti i odvažnosti ophodje odgovorili su pušćanom vatrom tako da su od napadača oduzeli 20 komada rogata marve i 2 konja. Vođenom ogorčenom borbom na našoj strani gubitaka nije bilo, dočim na st[ra]jni partizana bilo je 7 mrtvih i više teže i lakše ranjenih. Navedena napadačk. banda prepoznati su nek[oj]i, a koji su bili u napadu na Knežinu dana 28-t.g. Ostali odmetnici su razbježali se na sve strane koristeći gustu i veliku šumu tako da ih uopšte naši oružnici nisu niti više mogli ma gdje ugledati.

...
Zapovjednik nadporučnik:
Posavad
Ant. Posavad

BR. 177

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA SARA-
JEVO OD 9 SEPTEMBRA 1942 GOD. O SASTANKU I PREGO-
VORIMA PRETSTAVNIKA ČETNIKA SA ROMANIJE I
NIJEMACA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG KRILA
Broj 1423/tajno

U Sarajevu, dne 9. rujna 1942

Predmet: Sastanak i pregovori
Njemaca sa Derikonja Savom.

1. Zapovjedništvu 5. oružničke pukovnije
2. Velikoj Župi Vrhbosna u Sarajevu.
3. Zaštit. redar. ustaš. nadzorne službe.

Zapovjedništvo oružničke postaje Mokro sa broj 624/tajno od
8. rujna 1942. godine javlja:

»Dne 7. rujna 1942. u 18 sati Risto Paradjina iz sela Mokrog, kotar Sarajevo koji je kao predsjednik¹ između njemaca i četnika obavijestio je zapovjednika ovdašnje domobranske posade, da će istog dana doći u Mokro 3 četnika radi pregovora sa Njemcima, te je ujedno zapovjednika posade zamolio, da se o tome obavijeste domobranske straže i njemačka komanda u Sarajevu, što je i učinjeno.

U 19 sati istog dana došla su 3 četnika delegata i to:

1. Roljić Simo biv. redarstveni narednik iz Sarajeva.
2. Delić Novak biv. žandarmerijski narednik.
3. Rajić Neđo, rodom iz sela Bara, kotar Sarajevo.

Iz Sarajeva od strane njemačkih vojnih vlasti došao je 1 stožerni narednik i 1 tumač, koji su se sastali sa četnicima u prisutnosti zapovjednika posade satnika g. Zambala i podpisatog.

Četnici su donijeli jedno pismo u kojem Savo Derikonja opunomoćuje gore imenovane četnike da u njegovo ime pregovaraju sa Njemcima, jer on osobno ne može doći, pošto mora voditi operacije jer su se partizani pojavili oko sela Bogovića, te da je tamo pošao sa jednim njegovim udarnim bataljonom, a ujedno Njemce izvještava, da u Sarajevo neće doći sve dotle dok se rat ne završi jer da je zato dao srpsku zakletvu. U pismu izvještava on Njemce da vodi istragu o slučaju kod Vogošće gdje je 1 Nijemac zaklan i da je na tragu, te da će krivce predati Njemcima na osudu.

Njemački stožerni narednik, koji je došao iz Sarajeva, pročitavši pismo koje mu je bilo predato, napisao je Savi Derikonji pismo, koje je pismo odmah odnio 3. četnik Rajić Neđo. U pismu po zapoviedi njemačkog generala obavještava ga njemački stožerni narednik, da je general naredio, da on osobno treba da dođe u Sarajevo, jer će u protivnom smatrati, da Savo Derikonja nema povjerenja u njemačku vojsku i da će ako nedođe prekinuti svaku suradnju i odnose. Ujedno je postavio rok za dolazak Savi Derikonji za 8-IX. 1942. u 15 sati u Mokro ili njegovu okolinu odakle će se dalje prevesti samovozom u Sarajevo i povratak na određeno mjesto. Delegati četnici ustmeno obavijestili su njemačkog stožernog narednika, da Savo Derikonja ima povjerenje u njemačku vojsku, ali da je ucijenjen od strane partizana koji se nalaze u Sarajevu na 1,500.000 Kuna, radi njegove suradnje sa Njemcima.

Četnički delegati zajednički napisali su jedno pismo koje je isto dobio odnio četnik Rajić Neđo Savi Derikonji, a po odlasku Njemaca četnici su međusobno govorili, da su napisali Savi Derikonji, da ako i ovoga puta ne dođe do određenog vremena 8-IX. 1942. u 15 sati, da će oni napustiti njega, pa neka on Derikonja ostane sam. Ujedno kazali su, da Savo Derikonja neće da dođe iz razloga, što nije dobar govornik, te nebi mogao dosta jasno prika-

¹ Posrednik

zivat želje naroda, te da je radi toga njih poslao. Jedan od njih dodao je, da narod u Savu Derikonju imade veliko povjerenje, ali je on ustvari plašljivica i neznalica, dodajući da luda masa vjeruje u njega, kao što je slučaj u Abisiniji da narod vjeruje Haile-Selasija i razne resore? (rasove).²

Četnici su nadalje izjavili, da su oni došli da ujedno izvieste njemačke i Hrvatske vlasti, da se slobodno može opravljati željeznička pruga Semizovac — Srednje, a da oni kod toga neće praviti nikakve smetnje, jer da i oni žele da pilana u Srednjem proradi jer bi narod iz okolnih sela od toga imao korist.

Dana 8. rujna 1942. vođa četnika Derikonja u gore zakazano vrijeme došao je u mjesto Mokro i sa njemačkim samovozom u pratnji još četvorice četnika i Njemaca otišao za Sarajevo radi pregovora.

Iskrena suradnja sa četnicima sumnjiva je kada se ima u vidu ovd. izvješće broj 1417/tajno od 8. rujna i brzoglasno izvješće broj 9075 od danas.

Predlažem prednje izvješće znanja radi.

Zapovjednik satnik
(Radoš)
Radoš

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. broj 1746

Sarajevo, 10. rujna 1942.

Predmet: Kao napred.

Hrvatskom Generalu kod 718. njemačke pješačke divizije u Sarajevu.

Zapovjedništvu III. domobranskog zbora u Sarajevu.

Opunomoćeniku Ministra unutarnjih poslova za Velike župe Usora i Soli, Vrhbosna i Hum u Sarajevu.

Oružničko krilo Sarajevo javlja:

S molbom na znanje.

Zapovjednik pukovnik
Toma

² Na originalu dopisao rukom (ispravio) pretpostavljeni domobranski starješina.

BR. 178

**DVOMJESEČNI IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE PLIVA I RAMA U
JAJCU O BORBAMA OKO PROZORA, GORNJEG VAKUFA, BU-
GOJNA I LIVNA OD JULA DO SEPTEMBRA 1942 GODINE**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA PLIVA I RAMA
U JAJCU

Broj: V.T. 221-1942.

Jajce, dne 10. IX 1942.

Predmet: Mjesečni izvještaj Velike župe
Pliva i Rama u Jajcu za mjesec sr-
panj i kolovoz 1942 g.

MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni Stožer

Zagreb.

Savezno okružnici Ministarstva unutrašnjih poslova od 15.
siječnja 1942. g. V.T. Br. 14-I-A-1942, te dodatka T. Br. 430-I-A-
1942 g. podnosim slijedeće izvješće:

A. Obće prilike u Župi.

1. Raspoloženje naroda uobće.

Koncem mjeseca lipnja i početkom mjeseca srpnja 1942. g.
na području ove Velike župe osjeća se neko kolebanje i previranje
u pravoslavnim masama. Ta uznemirenost imala je svoga odraza
i u hrvatskom dielu naroda: katolicima i muslimanima. Nije, ali
moglo izbjeći iz vida hrvatskog diela naroda, da se radi o nekoj
važnoj i opasnoj pripremi.

Svakodnevno su komunističke uhode, promičbenici i simpati-
zeri rasturali letke komunističke sadržine kako u srpskim tako i
u hrvatskim mjestima, nastojeći svim silama, da pokolebaju vjeru
u sigurnost i povjerenje u organe hrvatske vlasti. Ne samo to, ko-
munističkim zločincima nije bilo dovoljno samo putem letaka i pi-
sane rieči sijati otrov u naše redove, oni su pošli i promičbi živom
riečju. Tu i tamo po selima održavani su sastanci, politički govori,
u kojima je prikazan u neistinitom svjetlu tok gigantske borbe
nove Europe protivu Euroazijske ruskoboljševičke nemani. Predo-
čavalo se je narodu kako je tobož pobjeda na strani plutodemokra-
tija i boljševizma.

Naš je narod bio u nedoumici.

Domaći partizanski banditi su pojačali vezu sa svojim isto-
mišljenicima iz Crne Gore, Srbije i Sandžaka. Ustrojili su odjele
za vezu, koji su brojili po 8 naoružanih ljudi i ti su odjeli stalno

cirkulirali od domaćih odmetnika ka Crnogorsko-Srbijanskim pljačkaškim bandama.

Značajno je napomenuti da su Hrvatske građanske vlasti ušle u trag ovoj komunističkoj raboti, ali je bilo nemoguće bez suradnje naroda, ove odjele presresti i uništiti. To radi toga što je teren prostran i šumovit, a vođe banda su bili mještani, koji su dobro poznavali zaobilazne puteve i svaki put mienjali pravac kretanja. Pučanstvo pak sa svoje strane se je držalo pasivno, dajući hranu odmetnicima, a organe vlasti izvješćujući tek nakon odlaska bandita. Pučanstvo je htjelo da si osigura i naklonost pobunjenika, a da bi spasilo svoje živote i imetke.

Aktivnost odmetnika na polju promičbe i dojavne službe bilo je na vrhuncu početkom mjeseca srpnja 1942 g.

Na održanim sastancima stavljeno je u izgled našem pučanstvu brzo zauzimanje Prozora, Gornjeg Vakufa, Bugojna, Kupresa, Tomislavgrada, Livna, Glamoča i Varcar Vakufa. Šta više komunistički huškači su predočavali zauzimanje cjelokupnog područja N.D.H. kroz mjesec dana vojne djelatnosti.

Mora se priznati da su ovi banditi imali dosta odmjeran takt prema seljačkom dielu naroda i da su ga uspjeli uglavnom neutralizovati, a gradsko pučanstvo mahom za sebe i svoju ideologiju predobiti.

U to vrijeme pitanje prehrane još je bilo aktuelno jer novo žito nije bilo prispjelo a staro je bilo pri kraju. Bilo je u narodu oskudice i gladi, pa je to imalo svoga učinka na raspoloženje pučanstva.

Suradnja sa četnicima nije bila srdačna ni iskrena i to baš sa strane četnika. Na svakom koraku i u svakoj zgodi četnici su pokazivali zlu volju prema Hrvatskoj vlasti. Sve se je svelo na to: što više oružja, strijeljiva i hrane izmaći od Hrvatskih vlasti, a po tom zgodnom momentu tim istim vlastima zabiti nož u leđa.

Jasno je bilo da su četnici počeli igrati dvoličnu ulogu i održavati vezu sa partizanima i sa Hrvatskim vlastima.

Može se reći da je i ova suradnja sa četnicima imala štetna utjecaja na raspoloženje Hrvatskog naroda, a naročito onog diela našeg naroda, koji je živio izmješan sa pravoslavnim pučanstvom koje se je svesrdno bacilo u naručje pobunjenika. Jasno je bilo: pravoslavni dio pučanstva gledao je samo priliku da zada opasan i smrtan udarac Hrvatskoj vlasti. Da, volio bi taj dio pučanstva ma čiju vlast nego li Hrvatsku. Iz takove zatrovane sredine vrbovani su borci komunizma i četničko-srpskog šovinizma.

Uglavnom i četnici i komunisti su imali isti cilj, ali različit put: oboriti Hrvatsku vlast i uspostaviti srpsku samovolju.

...

Mora se priznati da je situacija našeg svijeta bila teška i delikatna. K tomu treba dodati i naše izrode, zadojene jugoslovenstvom i srpstvom pa da slika bude još podpuniya.

Pobunjenici su pripremili borbu i psihički i vojnički. Oni nisu isпустиili ništa čime bi olakšali postignuće cilja: pobjedu nad našim građanskim i vojnim vlastima.

Pod ovakvim okolnostima došlo je 5. srpanj kada je otpočelo masovno prebacivanje partizanskih odreda iz Crne Gore, Sandžaka i Srbije preko Ostrožca, Konjica, Bradine i Hadžića. Tom prigodom je prebačeno na područje oko 10.000 bandita naoružanih. Sada je otpočela oružana borba za pojedina mjesta na području ove velike župe, te su partizanske bande uspjele osvojiti ova mjesta i kotareve: Prozor, Gornji Vakuf, Tomislavgrad, Glamoč, Livno i Varcar Vakuf. Tako je od cijelokupnog područja ove velike župe ostalo pod stvarnom našom vlašću: Jajce, Bugojno i Kupres, ali stim da su i od tih kotareva pobunjenici uspjeli zaposijesti veliki dio područja.

Tok borbe i druge događaje iznijet ću pod točkom B., jer to zasijeca u domen javnog reda i sigurnosti.

Unatoč svega izloženoga hrvatski dio pučanstva: katolici i muslimani, ostao je u glavnom lojalno prema državnim vlastima i pozitivnog stava prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Vjera u Boga i konačnu pobjedu pravedne hrvatske stvari, može se reći, da je ovim događajima samo kod hrvatskog pučanstva ojačana.

2) Prosvijeta i nastavne prilike.

Obzirom na činjenicu da je pet kotareva i jedna ispostava pod upravom odmetnika, te da na području preostala tri kotara vladaju neredovne prilike, školstvo i nastava se odvijaju gotovo nikako. Pučke škole rade samo u Jajcu i Bugojnu. Nastavno osoblje se mahom razbiježalo sa zauzetog područja, a nekoje je ostalo pod upravom odmetnika.

Prosvjetne prilike su haotične i do krajnosti ne sređene. Uklanjanju toga stanja će se moći prići tek po pacifikaciji ovoga područja.

3) Zdravstveno stanje naroda i zdravstvene prilike.

Kakovo je zdravstveno stanje pučanstva na zaposijednutom području to mi je nepoznato, ali na slobodnom dijelu područja zdravstvene prilike su zadovoljavajuće. Masovnog oboljenja nema. Pojava opasnih zaraznih bolesti nije zapažena.

U samom mjestu Jajcu izvedeno je cijepljenje od trbušnog tifusa.

Potrebno je ali istaći pomanjkanja zdr. osoblja i sanitetskog materijala.

4) Kakvi su javni radovi:

Javni radovi iz gore navedenih razloga su u zastoju. Jedino se izvode mjestimično radovi na utvrdama. Druga građevna djelatnost svedena na ništicu.

5) Prometne prilike u župi.

Promet željezničkom prugom Jajce — Donji Vakuf — Bugojno se odvija dosta teško, sa zakašnjenjem i neredovno. Dolazi gotovo svaki drugi dan do kvarenja pruge i dr. javno prometnih objekata po pobunjenicima. Nekad su kvarovi veliki tako, da je potrebno i po nekoliko dana rada da bi se opet promet uspostavio.

Sa Kupresom se odvija jedino vojni promet, jer je put Bugojno — Kupres ozbiljno ugrožen od pobunjenika.

Druge prometne arterije su prekinute po pobunjenicima.

6) Imali tvornica i radnika, te dali je uposlono radništvo zadovoljno.

Bez promijene prema izvješću od 31/V 1942 godine.

7) Kakovo je društveno stanje naroda i društ. ustanova.

Bez promijene prema izvješću od 31/V 1942.

8) Prehranbene prilike:

Stanje prehrane sada je tako zabrinjavajuće, jer je svijet ponešto ljetine sabrao, ali je to nedovoljno i predviđanja ove župe o ovoj stvari je očajno. Na ime: Četiri petine cjelokupnog područja ove župe je pod upravom odmetnika, koji nemilosrdno pljačkaju i haraju po našim selima i gradovima. Gospodarska dobra se nerazumno uništavaju i nište. Ljetina samo po sebi nije baš ponijela i prirodu je srednji.

Ove gladne horde će opustošiti krajeve i izgladniti narod.

Organizaciju prehrane, nakon uspostave naših vlasti biće teško, a možda i nemoguće s uspjehom organizirati iz razloga što su prometni objekti po pobunjenicima jako uništeni i oštećeni, a sada se približuje jesensko kišno i sniježno doba. Sve će to usporiti rad oko organiziranja i pravilnog odvijanja poslova narodne opskrbe.

Na nezaposijednutom dijelu područja već sad se osijeća nestašica živežnih namirnica.

Strah od gladi je očit.

Ova župa redovito šalje izkaze o potrebi hrane Središnjici Kotarskih Pripomoćnih Zaklada u Sarajevu kao i Ministarstvu za obrt, veleobrt i trgovinu u Zagrebu.

Potrebno bi bilo stvoriti u nezaposijednutim mjestima: Jajcu i Bugojnu zalihe hrane, jer može se desiti da prekid pruge onemogućí za izvjesno vrijeme stizanje iste.

Pitanje prehrane je sada veoma aktuelno i zabrinjavajuće te o pravilnom svaćanju i rješavanju toga pitanja ovisi o mnogome javni red i sigurnost.

B. Stanje javnog mira i javne sigurnosti:

Relativna osobna i imovna sigurnost karakterizira stanje javnog reda i sigurnosti na području ove velike župe. Partizanske bande uspjele su da osvoje četiri petine područja ove velike župe i sad to područje drže u svojim rukama. Njihova prisutnost u ovom području predstavlja stalnu opasnost za nezaposjednuti dio područja.

Radi preglednosti i upoznavanja prilika u pogledu javne sigurnosti i reda iznosim pojedine događaje, koji su se zbili u vremenu od 1 srpnja pa do 31 kolovoza 1942, a prema obavijestima primljenim od područnih oblasti.

Dne 11 srpnja 1942 godine u pola deset časova izjutra napale su partizanske bande sa sviju strana Prozor. Napad su izvršile srbijansko-crnogorske četničko-komunističke bande, koje su došle od Konjica preko Solakove Kule, Studeničke Ravni i Klečke Stijene. Naša odbrana je iznosila svega tri satnije ustaša — novaka. Borba je sa malim prekidima sa nesmanjenom žestinom trajala do 13 srpnja 1942 godine u 16 sati, kada su banditi, slomivši naš očajnički otpor, zauzeli grad¹. Pobunjenici su u toku borbe ubacivali svaki put sviježe snage, dobro naoružane. Pobunjenika je bilo na Prozoru oko pet hiljada naoružanih boraca. Imali su dva bacača mina i šest teških strojica, koje su ispravno funkcionirale u toku vođenja borbe. Brojčano i naoružanjem su nas kud i kamo prevazilazili.

Tijekom te borbe bilo je na našoj i na pobunjeničkoj strani velikih žrtava. Može se računati na oko sto pedeset mrtvih i nestalih na našoj strani, a tako isto i na protivničkoj.

Po ulasku u Prozor banditi su po sugestijama mjesnih konfidenata poubijali mnoštvo ispravnog hrvatskog svijeta, te su se dali na pljačku imovine ispravnih i poštenih hrvata.

Noću od 11 na 12 srpnja 1942 godine oko 14 sati napali su partizanski banditi na Gornji Vakuf, te su ga nakon pola sata borbe i zauzeli. Tu smo imali tri mrtva milicionera. Partizanskim banditima je uspjelo uhvatiti šest ustaša i iste su strijeljali².

Potom su pobunjenici usredotočili svoju borbu na Bugojno. Po zauzeću Gornjeg Vakufa jedna partizanska banda njih oko osamsto uputila se prema selu Oborcima, pljačkajući sva sela kroz koja su naišli, raskinula prugu i omela promet³.

Tek 16 srpnja 1942 godine u 22 sata napali su banditi Bugojno sa sviju strana sa jačinom od tri hiljade dobro naoružanih

¹ Prozor su oslobodile 13 jula jedinice Treće sandžačke brigade i Četvrti bataljon Prve proleterske brigade.

² U napadu je učestvovao Treći bataljon Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

³ Odnosi se na Prvi i Treći bataljon Druge proleterske brigade. Uporište Oborci napali su Treći bataljon i Treća četa Prvog bataljona Druge brigade.

boraca.⁴ Samo zahvaljujući hrabrosti naših boraca i pristizanju pomoći, Bugojno se odhrvalo ovoj najezdi koja je trajala sve do 22 srpnja 1942. godine. Borba je bila žestoko ogorčena. Tu je banditima zadat teži i smrtonosan udarac jer su imali približno 500 mrtvih i teško ranjenih.

Sami su banditi pričali, da nisu nigdje osim u Prijedoru naišli na težu borbu. Bili su si stavili u zadatak osvojiti Bugojno i opljačkati ga, te poubijati ugledne hrvate.

Njihovu srdžbu prema Bugojnu potakli su okolni Srbi, koji su predstavili Bugojno kao kolijevku ustaštva i ustaške misli.

I zaista, da im je uspjelo osvojiti Bugojno njegova bi sudbina bila grozna.

Istodobno se je vodila borba i za Donji Vakuf,⁵ ali su i tude banditi uz krvave gubitke bili odbijeni.

Nekako oko 24. srpnja 1942. g. uspjelo je pobunjenicima, nakon žilave odbrane naše malobrojne posade, zauzeti Glamoč.⁶

Dneva 25. srpnja 1942. g. pobunjenici su u 6 sati izjutra navalili na Tomislavgrad i nakon 18 časovne borbe zauzeli su grad.⁷

Nakon toga, a dana 29. srpnja 1942. g., pobunjeničke bande su ogorčeno napale na Kupres, te je borba s nesmanjenom žestinom biesnila do 4. kolovoza 1942. g.⁸

Odbranu Kupresa rukovodili su pukovnik Šimić i Francetić.

Pobunjenici su sva okolna sela Kupreška, naseljena Katolicima i muslimanima popalili, pučanstvo je izbjeglo u Kupres i to njih oko 9.000. —

Narod je sa sobom poveo svoju stoku kao jedini preostali imetak.

Dneva 3. kolovoza 1942. g. došlo je do abstinencije pazara u Varcar Vakufu od strane okolnog pravoslavnog svijeta. Tu absti-

⁴ Odnosi se na prvi neuspjeli napad partizana na Bugojno, u kome su učestvovali Četvrta crnogorska (proleterska) brigada i Četvrti bataljon Prve proleterske brigade. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

⁵ Napad na Donji Vakuf je vršila Druga proleterska brigada.

⁶ Jedinice Petog krajiškog NOP odreda oslobodile su 20. jula Glamoč. Vidi tom IV, knjiga 6, dok. br. 44 i 47.

⁷ Napad je vršila Prva proleterska brigada. Neprijatelj nije pružio otpor već se povukao prema Posušju i selu Prisoju. Ubijen je 1 domobranski vojnik i 1 milicioner. Zarobljeni su: 1 oficir, 6 domobrana i 1 žandarm. Partizani nisu imali gubitaka.

⁸ Od 28. jula do 4. avgusta Druga proleterska brigada i dijelovi Trećeg krajiškog NOP odreda vodili su borbe s ustaškom milicijom oko Kupresa s ciljem da prinude ustašku miliciju da odustane od napada u pravcu oslobođene Šujice i Duvna.

nenciju su naložili četnici a pod izlikom, da traže više soli od hrvatskih vlasti. Intervencijom vlasti ovo nesuglasje je otklonjeno.

Dana 4. kolovoza 1942. god. oko 22 sata napali su partizanski banditi jakim snagama na Livno. Borba je trajala sve do 7. kolovoza u 11 sati, kada je naša odbrana slomljena.⁹

U Livnu su banditi poubijali istaknute Hrvate i rodoljube a po tom su im opljačkali imetke. Sve opljačkane stvari i robu su odnijeli prema Glamoču.

Dana 8. kolovoza 1942 god. počeo je u 22 sata partizanski napadaj na Bugojno. Napad je trajao do 23 sata istoga dana.¹⁰

Partizanske bande su napad ponovile dana 9. kolovoza u 22 sata i napad je trajao do 6 sati 10. kolovoza 1942. g.

U ovom napadaju je učestvovalo oko 300—350 bandita.

Ove napade su izvršili domaći odmetnici koje su naoružali Crnogorci i Srbijanci prilikom svoje najezde na Bugojno.

11. kolovoza 1942. g. izašle su postrojbe crne legije u okolini Bugojna radi pretraženja terena. Neke satnije su doprle do sela Glavice, južno od Bugojna 6 km. i zasela Vileši i u tom selu poubijali nekoliko porodica pravoslavnih, a jer su navodno isti otvorili u leđa Ustašama vatru iz pušaka.

Dana 14 kolovoza između 23 i 24 sata napali su partizanski banditi sa svi strana Kupres. Borba je bila luda i užasna. Neprijatelj je uspio u grad i zapaliti nekoliko kuća. Razvila se je borba prsa u prsa. Naša je odbrana uspjela uz teške gubitke protivnika izbaciti neprijatelja iz grada.¹¹

Svjetlo dana pokazalo je u svojoj grozoti rezultate noćne borbe. Svuda naokolo oko grada i u gradu ležali su lješevi pobunjenika pomiješani sa lješevima domobrana i milicionara. Pored ljudskih lješeva ležali su lješevi konja, goveda i ovaca. Okolna sela su plamtjela u plamenu.

Neprijatelj je u toj borbi ostavio na bojnopolju preko 250 mrtvih, ranjenih je bilo kud i kamo više.

Opet dana 15 kolovoza 1942. g. pobunjenici su u 23 sata izvršili napad na Kupres, ali je odbrani uspjelo brzo slomiti navalu.

Baš tokom tih borbi oko Kupresa neprijatelj je uspio presijeći put Bugojno — Kupres, ali međutim, već 15 kolovoza uspjela su dva sata crne legije iz Bugojna prokrčiti put za Kupres i tako uspostaviti prekinutu vezu.

⁹ Vidi dok. br. 175.

¹⁰ Opširnije o napadu na Bugojno vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

¹¹ Odnosi se na drugi napad partizana na Kupres, 13/14 avgusta. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 161.

U napadu na Kupres računa se da je učestvovalo oko 3.000 neprijatelja, a odbrana je imala svega 1.500 ustaša — domobrana i milicionera.

Nekako kroz to vrijeme četnici sa područja Varcar Vakufa, izgleda kao okuraženi uspijehom braće partizana, izvršili su nekoliko razbojstva nad našim svijetom, koji se je kretao od Jajca do Varcar Vakufa, a svojim svakodnevnim poslom.

Dana 18 kolovoza izvršen je po našim oružanim snagama pretres terena u okolini Bugojna. Naša postrojba u jačini od 120 ljudi uspijela je istoga dana dospjeti do Gračanice sela udaljeno 6 km. od Bugojna. Tu u mjestu su se sukobili sa jednom odmetničkom bandom od 150 ljudi, koja se je zadržavala u r.kt. crkvi. Prilikom te borbe ubijeno je pet bandita, te jedna partizanka Ana Kulukčija je živa uhvaćena. Dotična je rodom iz Mostara stara 19 godina, svršena učenica 6 raz. gim. Inače je prije bila logornica žensk. ust. mladeži u Mostaru. U toj borbi smo imali 1 mrtvog i tri ranjena.¹²

19 kolovoza u 2.30 sati napali su pobunjenici na Bugojno i borba je trajala do 6 sati u jutro. Žrtava sa naše strane nije bilo, a broj žrtava sa pobunjeničke strane nije se mogao utvrditi.¹³

24 kolovoza 1942 godine u 4 sata u jutro na željezničkoj pruzi Jajce Donji Vakuf na 6.700 km po odmetnicima je pomaknut most duljine 5 m, te razorena pruga u duljini od sto metara. Na oštećenju pruge učestvovalo je oko 30—40 odmetnika pod vodstvom Šolake i nekog crnogorca Vujevića. Pobunjenici su došli iz Janja.¹⁴

Dne 24 kolovoza oko 1.45 sati počeo je napad partizanskih bandi na Varcar Vakuf, koji je bio branjen od 500 naših domobrana naoružanih sa 8 teških strojnica, jednim topom i bacača mina. Međutim naša odbrana bila je pojačana sa četnicima.

Nakon kratke borbe od dva sata pobunjenici su zauzeli grad. Pobunjenicima je palo u ruke 8 teških strojnica jedan top 37 mm oko deset lakih strojnica pet bacača mina i streljiva oko 10—14 sanduka.¹⁵

Posada je pokazala slabu odbranu, a četnici su se držali posve pasivno, a negdje su i aktivno sudjelovali protiv nas.

¹² Borbe su vođene sa jedinicama Pete crnogorske NOU brigade.

¹³ U napadu su učestvovala Druga i Četvrta proleterska (crnogorska) brigada i tri bataljona Prve brigade (Prvi, Treći i Četvrti). Ovo je bio drugi napad na Bugojno, koji takođe nije uspio. Šire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

¹⁴ Akciju je izvršio bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

¹⁵ U oslobođenju Mrkonjić Grada učestvovala su Prva krajiška i Druga proleterska brigada. Opširnije o ovome vidi dok. br. 123.

Partizanski banditi su u Varcar Vakufu poubijali i opljačkali viđene i ispravne hrvate.

27 kolovoza 1942 godine oko pola devet na mjestu zvanom Kozovnice između Bugojna i Kupresa napala je jaka grupa odmetnika osiguranje crnih i žutih ustaša. Tom prigodom je ubijen šofer i jedan ustaša, ranjena su dvojica ustaša, dok je četiri nestalo. Upućeno pojačanje iz Bugojna rastjeralo je pobunjenike, spasilo ranjenike i teretni samokret neupotrebljiv, jer su ga banditi oštetili bombama.¹⁶

Kroz ovo vrijeme dok su se vodile borbe u okolnim kotarevima, nije ostalo pošteđeno ni samo Jajce od neprijateljskih napadaja. Noću se je stalno puckaralo. Ali noću od 24 na 25 srpnja 1942 borba je poprimila izgled ozbiljnog napada i pucnjava se je čula u gradu.¹⁷ To je bila najkritičnija noć u ovom razdoblju po samo mjesto Jajce.

(M.P.)

Za Dom spremni
Veliki Župan
(Dr. Kadić)
Dr Kadić

Dostavljeno:
Ministarstvu Unutrašnjih Poslova
— Tajništvo Ministra —
Glavnom Štabu Poglavnika
Mindom Glavni Stožer
Ravnateljstvo za Javni Red i Sigurnost
Obćem opunomoćeniku Vlade N.D.H. Banja Luka

¹⁶ Napad su izvršile jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

¹⁷ Napad je vršio bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

BR. 179

**IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 12 SEPTEMBRA 1942 GOD. O BORBA-
MA U OBLASTI BIJELE**

HRVATSKI GENERAL
Kod 718. njem. divizije
Op. Br. 2393/taj.

U Sarajevu dne, 12.IX.1942.

Predmet: Dnevno izvješće do
12. rujna do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva
(Oper. i očevid. odjel)
2. II. i III. domobranskom sboru (Glst.),
3. II. i III. domob. sbor. području (Glst.),
4. Glavnom stožeru ustaške vojnice,
5. Zapovjedništvu 3. 4. 5. i 6. pješ. divizije,
6. Vrhovnom nadzorništvu oružništva,
7. Zapovjedništvu 4. i 5. oruž. pukovnije,
8. Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1 : 100.000).

A) KRATKA OCENA SITUACIJE:

Stanje u glavnom ne promjenjeno.

Pokušaji prebacivanja partizana sa lijeve na desnu obalu Save
(vjerovatno zbog podhvata u Srijemu) nisu uspjeli, već su odbijeni
našim snagama na Savi.¹

Partizani se opetovano prikupili oko Šekovići.

Podhvat Vučjaka još u toku.

**B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O NE-
PRIJATELJU:**

3. DIVIZIJA:

Oblast Šekovići: Partizani koji su se prilikom podhvata »S«
povukli iz oblasti Šekovića (vidi izvješće od 29.VIII.) prema jugu,
4. i 5. o. mj. povratili su se.²

¹ Za vrijeme lokalne neprijateljske ofanzive na Treći odred
Treće operativne zone Hrvatske koji je operisao u Sremu, Bosutska
četa ovog odreda pokušala je da se prebaci u Bosnu, kako bi izbjegla
opkoljavanje, ali joj pokušaj nije uspio.

² Šesta istočnobosanska brigada za vrijeme neprijateljske ofan-
zive na Šekoviće (krajem avgusta) probila se prema Romaniji, a po
završetku ofanzive vratila se ponovo na svoj teren, u Birač.

Njihova namjera za sada nepoznata.

Oblast Bijeljina: 8. o. mj. naša obhodnja naišla je na odpor partizana kod s. Vukovac (5 km. zapadno od B. Rače).

Partizani su potisnuti prema Gavranjaku (2 km. zapadno od Vukovca) gdje su pružili jak odpor.

Zapovjedniku 3. p. p. zapovjeđeno je da uputi pojačanje iz Bijeljine radi uništenja partizana. Jačina partizana 150.

Na mjestu borbe nađena je jedna puška, 4 bombe (koje su pravljene od kutija sidola), 2 vojnička kotla i dvije vreće brašna.³

8. o. mj. kod s. Subotičke (17 km s. z. od Bijeljine) partizani su pokušali da se prebace preko Save iz Sriema, ali su vatrom odbijeni. Potopljeno je 5 čamaca sa partizanima. Gubitaka na našoj strani nije bilo.⁴

4. DIVIZIJA:

Oblast Derventa — Modrica: Podhvat na Vučjaku teče po nacrtu.

Oblast Doboj: Na traženje da četnici vrata oružje i alat oduzet od opkopara (vidi izvješće od 10. o. mi.) isti su izvijestili da će ga povratiti 11. o. mj. u 12 sati.

5. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

GUBITCI: Nema podataka.

PLIEN: 1 puška, 4 bombe i 2 vreće brašna.

C) VLASTITE NAMJERE:

Razviđanje i osiguranje desne obale Save.
Produžiti podhvat na Vučjaku.

POKRETANJE I PREMJEŠTAJI ČETA:

Nije bilo.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI ČETA:

Nije bilo.

(M.P.)

Za točnost:
Glst. podpukovnik (Wanner)
Wanner

ZAPOVJEDNIK, GENERAL
Lukić s. r.

³ Bosutska četa Trećeg odreda Treće operativne zone. Vidi primjedbu br. 1.

⁴ Bosutska četa. Gubici koje navodi neprijatelj nisu tačni. U to vrijeme nije potopljen nijedan čamac sa partizanima.

BR. 180

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DEVETE PJEŠAČKE PUKOVNIJE O BORBAMA OKO KUPRESA, DUVNA, BUGOJNA, MRKONJIĆ GRADA, JANJA I JAJCA ZA VRIJEME OD 1 DO 31 JULA 1942 GODINE

ZAPOVJEDNIŠTVO 9. PJEŠ. PUKOVNIJE
STOŽER

Op. Br. 610/tajno

dne, 15. rujna 1942 godine

TRAVNIK

ZAPOVJEDNIŠTVU III DOMOBRANSKOG SBORA, GLST. SARAJEVO.

ZAPOVJEDNIŠTVU 5. PJEŠAČKE DIVIZIJE — SARAJEVO.

Savezno zapovjedi zapovjedništva III. domobranskog sbora, Glst. Op. Broj 190/tajno i zapovjedništva 5. pješačke divizije Op. Br. 7/42. podnosim bojnu relaciju za vrijeme od 1. srpnja do 31. 1942 godine za sve jedinice 9. pješ. pukovnije, milicionerske grupe Kupres i ostalih dijelova.

A. — OPERACIJE I AKCIJE:

1. VII. Upućen 18. sat 9. p. p. iz Jajca u Varcar Vakuf kao pojačanje posade. Iz Varcar Vakufa upućene jače ophodnje u pravcu Podrašnice i Medne gdje se primjetilo prebacivanje partizana. U 3.00 sata u jutro napali partizani Čusine i Kanal kod Jajca napad odbijen uz pomoć topničke i bacačke vatre.¹ Iz Bugojna upućena častnička ophodnja u pravcu Čaušlija na razviđanje, gdje su primjećene bile grupe partizana. Partizani se povukli pravcem Kalina. Na ostalim odsjecima zatišje.
2. VII. Iz Varcara Vakufa upućene ophodnje u razviđanje. Izvršeno nasilno razviđanje iz Jajca u pravcu Orahovice — Gorica sa jednim ustaškim i jednim domobranskim satom, podpomognuti topništvom iz Jajca. Grupe partizana napale na s. Suhovo i Mrdebare 6 km sjevero-zapadno od Kupresa i otjerali 10 komada krupne stoke i oko 50 komada sitne stoke. Poslate jače milicionerske ophodnje za njima u potjeru. Na ostalim odsjecima zatišje.
3. VII. U Varcar Vakufu naređena stroga pripravnost, pošto su se u okolini pojavili pobunjenici-partizani.² Topničkom va-

¹ Napad su izvršile jedinice Trećeg krajiškog odreda.

² Treći krajiški odred

trom iz Jajca tučena je visoravan Orahovica i s. Brišće jugo-zapadno od Jajca. Jedna grupa od 5—6 ljudi napala je šumsku manipulaciju u s. Turaliću 12 km južno od Travnika. Ubili 1 šumskog radnika, a 5 odveli sobom. Upućene domobranske i oružničke ophodnje u potjeru. Na ostalim odsjecima zatišje.

4. VII. Upućen 1 vod sa častnikom iz Varcar Vakufa za osiguranje radnika, koji opravljaju put Varcar Vakuf — Crna Rijeka. Četnici grupe Drenović poduzeli akciju prema Kozilima u području Janja. Napad partizana na Kanal kod Jajca odbijen vatrom bacača.³ Ljudstvo 3. sata I/9. p. p. njih 47 odkazalo poslušnost što nijesu dobili zamjenu, premda im je već pred 3 mjeseca istekao djelatni stališ službe od 24 mjeseca, isti su razoružani i odpremljeni u Travnik iz Jajca na preslušanje i daljnji postupak. Stigli izvještaji da su partizanske grupe Crnogoraca i Srbijana napale na Konjic porušili djelomično prugu od Pazarića do Konjica i da kreću planinom Bitovnja i Vranica ka sjeveru, upozorene su posade Prozor, G. Vakuf, Kupres, Bugojno i D. Vakuf. Na ostalim odsjecima zatišje.
5. VII. Iz Varcar Vakufa krenula II/14. p. p. preko Crne Rijeke u Jajce. Od te Bojne ostao u Varcar Vakufu 5. sat. Jedan vod 18. sata 9. p. p. upućen na Dreušu radi osiguranja ceste. Iz Jajca stigao strojnički vod 4. sata 9. p. p. sa 2 bacača i 4 strojnice u Varcar Vakuf i zauzeli odmah položaje. Još istog dana prosljedila željeznicom II/14. p. p. iz Jajca u Bugojno. Četnici sa Janjičkog Vrhla kod Zenice opljačkali nekoliko seljaka u selima blizu Busovače. Izvješteno iz Kiseljaka da su se crnogorske — partizanske bande u jakosti oko 3.000 dobro naoružanih pojavile uz r. Lepenicu i s. Lepenicu 12 km jugo-istočno od Kiseljaka, gdje su se utaborile. Na ostalim odsjecima zatišje.
6. VII. Primjećene veće grupe partizana u kretanju od Glamoča prema području Janja, jednim dijelom, a drugim dijelom prema s. Ribniku južno od Ključa.⁴ Poduzete mjere od strane četničke grupe Drenović i posade domobrana iz Varcar Vakufa, da se spriječi daljnje nadiranje partizana. Slabiji dijelovi partizana pripucali na naše položaje Cusine i Kanal kod Jajca. Partizani napali na s. Suhova, ali su bili po milicionerima odbijeni. Četnička grupa Drenović pročistila prostor oko Dragnić i Pljevskih Podova, i potisnula pobunjenike-partizane u pravcu Mliništa i Drvara. Ovaj stožer obavješten da partizanske grupe Crno-

³ Napad su izvršile jedinice Trećeg krajiškog odreda.

⁴ Bataljon »Budućnost« Trećeg krajiškog NOP odreda

goraca i Srbijanaca kreću prema Kreševu, Kiseljaku, Fojnici i Prozoru u jakosti od 4 do 5 tisuća ljudi. II/14. p. p. stigla u Kupres na putu za Livno. Na ostalim odsjecima zatišje.

7. VII. Porušeni mostovi na r. Plivi da se nebi mogli partizani prebaciti iz oblasti Janja prema Varcar Vakufu. Četnička grupa Drenović zauzela položaje Busija kod Vrbljana i Ribnika do r. Sane. Naši zrakoplovci bombardirali sela u području Janja. II/14. p. p. stigla u Livno. Na ostalim odsjecima zatišje.
8. VII. Dovršen most na Ponoru za nosivost od 3—4 tone. Čišćenje ceste Crna Rijeka — Bočac. Drenović poduzeo sa svojim ljudima čišćenje ceste i popravak do Karanovca. Noću napadnut Kanal kod Jajca.⁵ Napad odbijen topovskom i bacačkom vatrom. Iz Kupresa izvršena preselica II/14. p. p. u Livno. Na putu za Livno kod s. D. Malovan napadnuta zaštitnica.⁶ Napad odbijen bacačima. Pri povratku napadnuti teretni samovozi i oklopljeni samovoz na istom mjestu žestokom vatrom iz strojica i ručnim bombama. Samovozima nije se dogodilo ništa. Stigli izvještaji da veće skupine partizana nadiru pravcem Jablanica — Prozor. Ostrožac pao u ruke pobunjenika, izgorjela zgrada občinskog poglavarstva i oružnička postaja, te željeznička postaja sa magacinom.⁷ Na ostalim odsjecima mirno i zatišje. Zapovjednik I. operacione zone podpukovnik g. Šram nalazi se na pregledu položaja i posade Jajca i Varcar Vakuf.
9. VII. Zrakoplovi bombardirali područje Janja, a osobito s. Mujdžići, Glogovac i Strojice. Iz Prozora obavješteno da se velike skupine partizana nalaze u pokretu prema Prozoru i da su stigli i zauzeli s. D. Vast (7 km južno od Prozora).⁸ Tako isto javljeno iz Fojnice da se pobunjeničke-partizanske bande nalaze u većim skupinama na Dernečištu ispod Zec planine (7 km jugo-zapadno od Fojnice).⁹ Upućen 3. sat 17. ustaške bojne u Prozor, a 70 ustaša iz Travničke pripremne bojne u Šebešić, radi osiguranja i održavanje veze sa G. Vakufom. U noći izvršili pobunjenici napad na Kanal kod Jajca, koji je pušćanom i topničkom vatrom odbijen. Na ostalim odsjecima zatišje.
10. VII. Vršen pregled po zapovjedniku I. operacione zone nastambe, položaja i uporišta u Varcar Vakufu. Iz Jajca po-

⁵ Napad su izvršile jedinice Trećeg krajiškog odreda.

⁶ Kupreška četa Trećeg krajiškog odreda

⁷ Ostrožac je zauzeo Konjički bataljon.

⁸ Prva i Treća sandžačka brigada

⁹ Četvrta proleterska (crnogorska) brigada

slata jača ophodnja u razviđanje iz pravca Čusina i Kanal. U D. Vakufu i Bugojnu zapovjedana stroga pripravnost i razviđanje u južnim pravcima. Primjećene velike grupe partizana u južnom i istočnom pravcu Prozora i G. Vakufa. Partizani zauzeli s. Gračac i Gračanicu, porušili 2 mosta na r. Rami i posjekli b. b. liniju i stupove. Pobunjenici¹⁰ zapalili 2 kućice na pilani »Pancini« 3 km zapadno od D. Vakufa. Bojna crne ustaške legije pod zapovjedništvom bojnika Bobana stigla u Travnik i produžila put u Bugojno. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

11. VII. Iz Varcar Vakufa poslate jače ophodnje u razviđanje u pravcu Previle — Lipovača — Magaljdol, kao i u pravcu Crne Rijeke — Jajce radi osiguranja puta. Manji napadi domaćih partizana na Bugojno odbijeni od strane posade domobrana pojačane ustašama i milicionerima.¹¹ Topovskom vatrom tučeno s. Semin iz D. Vakufa, gdje primjećena jedna grupa pobunjenika. Posada iz Šebešića izvještava o kretanju velikih skupina partizana Vranicom planinom. Partizani vrše napad na Prozor. Posada u Prozoru odbila napad kod toga ubijeno 4 partizana. Pukovnik g. Šimić pošao u akciju protiv pobunjenika kod Prozora. Iz Kupresa javljeno da već 2 dana gori šuma kod D. Mračaja (8 km jugo istočno od Kupresa). Na ostalim odsjecima zatišje.
12. VII. Razviđanje i bombardiranje zrakoplovima položaja i mjesta oko Prozora i G. Vakufa, gdje se nalaze partizani. U noći izvršen napad partizana na položaje u okolini Bugojna. Borba je trajala od 1.30 do 16.00 sati. Napad odbijen uz pripomoć topova. Partizani se povukli u istočnom pravcu prema Glavicama. Pobunjenici zauzeli Prozor¹² i G. Vakuf¹³ i nadiru prema Bugojnu. Prema izvještajima pukovnika Šimića partizani su dobro naoružani. Posada na Šebešiću sukobila se sa partizanima i ustaše travničke pripremne bojne napustili Šebešić i okolne položaje i povukle se prema Krušćici kod Viteza.¹⁴ Domaći i dalmatinski partizani obsjedaju Glamoč.¹⁵ Posada u Glamoču traži pomoć kao i doturanje hrane i streljiva zrakoplovima pošto su posve obkoljeni. Sve raspoložive snage još preostale u

¹⁰ Peti bataljon Trećeg krajiškog odreda

¹¹ Napad su izvršile jedinice Trećeg krajiškog odreda.

¹² Prozor su zauzele jedinice Treće sandžačke brigade i jedan bataljon Prve proleterske brigade.

¹³ Gornji Vakuf je zauzeo Treći bataljon Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

¹⁴ U napadu su učestvovala jedinice Druge proleterske brigade.

¹⁵ Jedinice Petog krajiškog odreda. Šire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 44 i 47.

Travniku stavljene u pripravnost radi zauzimanja položaja oko Travnika i pojačane posade na željezničkim postajama Goleš, Komar i Oborci. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

13. VII. Iz Varcar Vakufa poslate jače ophodnje u razviđanje u pravcu Crna Rijeka — Bočac. Kod Bravnica oštećena želj. pruga, koja je tokom dana popravljena. Partizani sa većim snagama opkoljavaju i napadaju Bugojno. Pukovnik g. Šimić poduzeo sve mjere za odbranu Bugojna. Ustaše travničke pripremne bojne vraćeni ponovno na položaje kod Rastova. U Travnik stigla I/15. p. p. bez jednog sata, posve iscrpljena za pojačanje, tako isto stigla 16-polu satnija 9. p. p. iz Zenice, koja je odmah upućena za pojačanje u Oborce. Javljeno da je stanje oko Glamoča vrlo kritično, te se očekuje svakog časa pad Glamoča. Partizani jednim dijelom nadiru također u pravcu Ribnika ka Ključu. Na ostalim odsjecima zatišje.
14. VII. Preduzeto osiguranje ceste Varcar Vakuf — Banja Luka. Stanje oko Glamoča nepromjenjeno. Jedna grupa partizana oko 600 na broju napala je željezničku postaju Oborci. Posada u Oborcima pružila je žestoki otpor, te su pobunjenici imali velikih gubitaka. Pobunjenici su porušili na nekoliko mjesta željezničku prugu i b. b. liniju. Borba je trajala od 10.00 sati do 17.00 sati. Partizanima je uspjelo jednim dijelom se prebaciti preko r. Vrbas kod željezničke postaje Barice odakle su krenuli u područje Janja da se tamo spoje sa janjskim partizanima. Za vrijeme borbe kod Oboraca poslata je iz Travnika I/15. p.p. u pomoć željeznicom do Komara, a od Komara krenula pješke i napala kod Topole partizane u bok. U tim borbama poginula su 4 domobrana i 2 mještana, a ranjena 2 domobrana i 1 mještatin. Jedan časnik i 15 domobrana zarobljeni po partizanima, koji su bili na položaju više željezničke postaje Oborci. Isti su se borili do zadnjega naboja. Od strane partizana poginulo 65, a veliki broj teže i lakše ranjeni. Uhvaćena 4 ranjena partizana, među njima jedna učiteljica. Od tvoriva partizana na mjestu borbe nađeno 15 pušaka, 1 strojopuška, 1 sanduk streljiva, 4 torbe pune streljiva, nekoliko telečaka i lječničko kao promičbeno tvorivo.¹⁶ Istoga dana vodile su se borbe kod Bugojna i D. Vakufa gdje su se partizani skoncentrisali sa željom da zauzmu u isto vrijeme Bugojno i D. Vakuf.
15. VII. Iz Varcar Vakufa upućen 1 vod domobrana na osiguranje ceste prema Crnoj Rijeci, a drugi vod upućen na razviđa-

¹⁶ Oborke je napao Treći bataljon i Treća četa Prvog bataljona Druge proleterske brigade.

nje u pravcu Majdana, Previla i Hoćune. Kod Bravnica prekinuta željeznička pruga gdje se je vodila borba sa pobunjenicima. Jedan domobran poginuo. Iz D. Vakufa upućeno osiguranje radništvu koje je opravljalo željezničku prugu i b. b. liniju i da ujedno spriječe prelaz pobunjenicima preko r. Vrbasa. Kod Bugojna vodila se čitavu noć i dan borba sa pobunjenicima, koji su nastojali prodrijeti u samo mjesto preko r. Vrbasa. Posada Bugojna ojačana sa ustaškim formacijama i milicionerima uspjela je zaštititi samo mjesto Bugojno. U ogorčenim borbama u kojima je sudjelovalo i topništvo, dokazali su naši domobrani zajedno sa ostalim formacijama što se može učiniti kada je vojska svjesna svoga poziva. U tim borbama imali su naši mnogo žrtava, ali i protivnik je bio upravo desetkovan.¹⁷ Naknadno je dobivena obavijest da je u Fojnici stiglo 210 ustaša i 24 domobrana ove pukovnije koji su branili Prozor. Domobrani su prije povlačenja, a da ne padne partizanima u ruke uništili 2 bacača i 1 tešku strojnicu. Tokom dana popravljena je željeznička pruga i b. b. linija na željezničkoj pruzi Komar — D. Vakuf — Jajce. U Bugojnu uhićen je kotarski predstojnik g. Sidran, radi sumnje održavanja veze sa pobunjenicima. Na ostalim odsjecima mirno.

16. VII. Upućena osiguranja na cestu Crna Rijeka — Jajce. U Varcar Vakuf i Jajce stigao njemački častnik za vezu nadporučnik Dr. Wuraneck, radi informacije i dogovora iz Banja Luke. Na željezničkoj pruzi D. Vakuf — Jajce pokidane tračnice i brzoglasna linija, što je uspjelo do večeri popraviti.¹⁸ U noći napad pobunjenika na Babino Selo odbijen po domobranskoj posadi, bez gubitaka. Posada iz Prusca stupila u borbu na Podovima gdje zarobljen komandant partizanskog bataljona Perić Vojislav iz Bera-na. Neprijatelj se povukao uz gubitke u pravcu [M.] Šuljage. Kod Bugojna vodila se borba kroz cio dan i noć sa partizanima. U Travnik stigao 2. sat. X. ustaške bojne iz Brčkog u jakosti od 105 ljudi koji je upućen odmah u Bugojno. Stigle vijesti iz Kreševa i Fojnice da još dvije brigade oko 2.500—3.000 partizana prebacile se sa Bjelašnice i kreću sjevero-zapadnim pravcem dijelom prema Prozoru, Ravno i Kupresu, a dijelom prema G. Vakufu i Bugojnu. Na ostalim odsjecima zatišje.

¹⁷ U ovom (prvom) napadu na Bugojno učestvovali su Četvrta crnogorska i četiri bataljona Prve proleterske brigade. Šire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

¹⁸ Prugu su porušile jedinice Druge proleterske brigade.

17. VII. Iz Varcar Vakufa upućene jače ophodnje u razviđanje pravcem Crna Rijeka — Jajce i prema Ključu. U noći porušena želj. pruga kod Bravnica, koje tokom dana popravljena uz osiguranje posade iz Jajca i Vinca. U jutro oko 7.00 uspjelo je partizanima prodrijeti preko r. Vrbasa djelomično u samo mjesto Bugojno. U ogorčenim borbama u samom predgrađu Bugojna bilo je mnogo žrtava od naše strane. Borba se vodila jednakom žestinom čitavi dan do kasno u noć, te je uspjelo domobranima i ustašama odbaciti neprijatelja preko r. Vrbasa. U ovim borbama sudjelovalo i topništvo. Da su borbe bile žestoke vidi se po tome što je toga dana ranjen teže zapovjednik posade nadporučnik g. Kemenović Stjepan i zapovjednik I/15. p. p. bojnik g. Maričić Ivo i ustaški nadporučnik g. Tokić, a pored njih ranjeno je još oko 20 domobrana i ustaša. Tokom današnjeg dana kao i ranije 3 dana kod Bugojna poginulo naših 37 domobrana, ustaša i milicionera. U isto vrijeme vršili su partizani napad na D. Vakuf i željezničku postaju Kopčić sa većim snagama u cilju da u isto vrijeme zauzmu Bugojno i D. Vakuf. Za vrijeme borbe kod D. Vakufa prispio je pukovnik g. Francetić sa bojnom crne legije u D. Vakuf i stupio odmah u borbu protiv partizana, koje je uspjelo potisnuti od D. Vakufa. Da nije toga dana palo Bugojno i D. Vakuf u ruke partizana ima se zahvaliti u prvom redu izvanrednom opunomoćeniku Poglavnika g. pukovniku Franji Šimiću koji je smišljenim vodstvom i osobnom hrabrošću vodio operacije podstrekavao domobrane i ustaše da ustraje u borbi, protiv neprijatelja, a tako isto i pukovniku g. Juri Francetiću koje u pravo vrijeme stigao sa svojom crnom legijom u pomoć D. Vakufu i Bugojnu. Partizani napali sa većim snagama mjesto Prusac gdje je bila malobrojna domobranska posada koja pruža odpor i borba se vodi dalje.¹⁹ Poručnik g. Čizmić sa 15 domobrana vratio se iz partizanskog zarobljeništva, koji je bio zarobljen kod Oboraca dne, 14.VII.o.g.
18. VII. Iz Varcar Vakufa upućene jače ophodnje u nasilna razviđanja, pošto se primjetilo da se jedna grupa partizana u jakosti od 400 nastoji prebaciti u planinu Manjaču.²⁰ Četnici grupe Drenović vodili su mjestimičnu borbu sa partizanima kod Ribnika.²¹ Tokom noći ponovno prekinuta pruga i b. b. linija kod Bravnica, koja je tokom dana popravljena. Iz Jajca upućena pojačanja u Vinac i Doga-

¹⁹ Napad su vršile jedinice Druge proleterske brigade.

²⁰ Prva krajiška NOU brigada

²¹ Borbu je vodio Ribnički bataljon »Soko« Trećeg krajiškog odreda.

novce, gdje se primjetilo grupisanje partizana, koji imaju nakanu da ruše željezničku prugu. Kod Donjeg Vakufa i Prusca nastavlja se borba od prošlog dana, mala posada domobrana u Pruscu pružala je odpor čitavu noć, ali naoružani mještani nisu im davali, pomoć. Jedan dio posade iz Prusca povukao se prema D. Vakufu, a ostatak je po partizanima zarobljen u starom gradu Pruscu, pošto su ostali bez streljiva. U isto vrijeme napali su pobunjenici na pilanu »Pancini« i željezničku postaju Barice, taj napad je po domobranima odbijen. U tim borbama poginulo 6 domobrana, a 12 domobrana ranjeno. Po zauzeću s. Prusca partizani zauzeli položaje na Uriji i čitavi dan pripucavali na željezničku prugu D. Vakuf — Bugojno i ometali saobraćaj. U noći oko 22.00 sata napali partizani na našu stražu kod Kopčića na mostu r. Vrbas sa sviju strana. Izdajstvom četnika sa područja sela Skakavci, Vidrička koji su se pridružili partizanima i zajednički s njima napali na našu stražu, uspjelo je našu stražu djelomično razoružati i zarobiti. Zarobljen je bio jedan četnik i 12 domobrana, od kojih je bilo 4 ranjeno, a 5 domobrana povuklo se nakon što su se probili kroz redove partizana u D. Vakuf.²² Zrakoplovi djelovali u borbama oko Bugojna i D. Vakufa vrlo uspješno. Kod Bugojna vršila se u okolini nasilna razviđanja, pod zapovjedništvom pukovnika g. Šimića. U predgrađima i bližoj okolini Bugojna pronađeno je 147 leševa partizana koji su pokopani, a uhvaćeno 14 živih partizana, među njima 4 ženske. U Bugojnu preduzete mjere opreznosti, pošto se primjetilo da partizanima stigla pomoć sa juga i da se iste snage koncentrišu oko Bugojna i da izvrše sveobćni napad na Bugojno i eventualno na D. Vakuf. Zapovjednik 9. p. p. i zone I. podpukovnik g. Šram otišao na pregled položaja kod Komara, Oboraca i D. Vakufa. Na ostalim odsjecima zatišje.

19. VII. U Varcar Vakufu održan sastanak četničkih prvaka iz Hrvatske Krajine, gdje zaključeno: da se priznaje Drenović kao glavni zapovjednik, nadalje zaključeno da se pristupi njihovim snagama što prije popravci puteva, koji vode prema Banja Luci i to preko Sitnice i Kadine Vode kao i puta uz r. Vrbas. Ujedno da se izvrši pregrupiranje četnika za odbranu protiv partizana, koji nadiru od juga prema Ključu i Varcar Vakufu. Posada iz Jajca porušila most i brvno kod Jezera, kojeg su sagradili partizani iz oblasti Janja, da im služi za prebacivanje svojih snaga u pravcu Varcar Vakufa. Tu je ubijeno nekoliko konja koji su do-

²² Napad je izvršio Četvrti bataljon Prve proleterske brigade.

nosili građu. Sedam zrakoplova vršilo je toga dana bombardiranje oblasti Janja i okoline Bugojna. U D. Vakuf pristiglo pojačanje ustaša crne legije i 2. sat V. ustaške bojne iz Karlovca, koji je zadržan u D. Vakufu za pojačanje posade. Iz D. Vakufa vršeno čišćenje prostora kod Kutanje i dalje u pravcu Vučinca, kote 560 i s. Privraća. Tokom dana dopremljeno je u travničku polnicu 16 težih ranjenika i to 10 domobrana i 6 ustaša. Kod Bugojna vodile se čitavi dan mjestimično a pogotovo prema istočnom i južnom pravcu borbe sa partizanima. Na ostalim odsjecima zatišje.

20. VII. Kod Varcar Vakufa vrši se utvrđivanje Oruglog Brda i poslate ophodnje u razviđanje. Zapovjedana stroga pripravnost. Iz Glamoča stigle vijesti da partizani zauzeli skoro čitavi grad Glamoč, a naša posada da pruža otpor samo iz četiri tvrdo građenih kuća. Kod Jajca primječene grupe partizana koje su topovskom vatrom rastjerane. U pola noći započeo žestoki napad partizana na Bugojno. Pred jutro poduzeta akcija pod vodstvom izvanrednog opunomoćnika Poglavnika pukovnika g. Šimića u pravcu D. Vakufa, a iz D. Vakufa prema Bugojnu pod vodstvom pukovnika g. Francetića, radi čišćenja prostora između Bugojna i D. Vakufa, kako bi se taj prostor očistio i uspostavila redovita veza radi snabdjevanja posada u Bugojnu i Kupresu sa hranom i streljivom. Borbe se vodile žestoko i ogorčeno uz pripomoć topništva iz D. Vakufa i Bugojna te zrakoplova. Žrtava ima veoma mnogo kod partizana u mrtvima i ranjenima. Samo ranjenih partizana prenešeno je prema selu Volice kod G. Vakufa oko 360 a od naše strane bilo je 12 mrtvih i 20 ranjenih, što ustaša, a što domobrana. U D. Vakufu preuzeo je zapovjedništvo odbrane zapovjednik 9. p. p. i I. zone podpukovnik g. Šram i zapovjedio odmah da se izvrši utvrđivanje položaja oko D. Vakufa. Na ostalim odsjecima zatišje.

21. VII. Iz Varcar Vakufa upućene redovite ophodnje u razviđanje. U oblasti Janja primječene su nove partizanske snage koje su došle sa jugo-istoka. Kod D. Vakufa zauzeti stalni položaji za odbranu i to: Rudina, Čupinac, k. 514, k. 714, desna obala r. Vrbasa do Babina Sela, željeznička postaja Babino Selo, Gradina, Kutanjsko Brdo i pilana »Ugar«. U noći od 20/21. o. m. žestoki napadi partizana na Bugojno odbijeni.²³ Prema ocjeni oko 6.000 partizana napadalo je

²³ Noću 20/21 jula izvršen je drugi napad na Bugojno. U ovom napadu su učestvovala Druga i Četvrta brigada i tri bataljona Prve proleterske brigade. Više o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62.

ove dane na području Bugojna i D. Vakufa. U jutro toga dana vršena čišćenja prostora oko Bugojna. U Travnik dopremljeno 14 ranjenih ustaša i 2 milicionera, među njima 2 ustaška časnika. Od ranjenih ustaša umrlo u bolnici 3. Danas stigao u Bugojno 1 vod gorskih topova. Prema izvještaju primljenom preko Varcar Vakufa Talijani koji su išli u pomoć Glamoču imali su osjetljivih gubitaka kod Korične (20 mrtvih Talijana). Talijani se povukli prema Sinju. Tokom dana povraćeno je s. Prusac, a razbijeni partizani povukli se jednim dijelom zapadno od Prusca ka Košćani i južno preko Šuljage ka Kupresu, a drugim dijelom prema s. Slatini (6 km zapadno od D. Vakufa). Naši gubitci na tom prostoru: mrtva 3 ustaše, ranjenih domobrana 2, ustaša 5 i civilnih osoba 2. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

22. VII. U Varcar Vakufu stanje bez promjene. U noći oko 2.00 sata počeo koncentričan napad kod Jajca na Čusine i Kanal, koji je odbijen vatrom bacača i strojopuškara.²⁴ U Bravnicama napali pobunjenici na stražu sa desne strane Vrbasa. Napad je izvršen nenadno, posada se raspršila. Zarobljeno 12 domobrana, koji su razoružani i svučeni. Zarobljeno 12 pušaka, 1 strojopuška i oko 3.000 nabojaa. Partizani su zarobljene domobrane poslije pustili. Na južnom pojasu od Bugojna vodila se borba čitavu noć. U jutro poduzeo pukovnik g. Šimić akciju čišćenja desnom i lijevom obalom r. Vrbasa prema D. Vakufu. Naši gubitci: 1 mrtav ustaša, 1 ranjeni domobran. Na ostalim odsjecima zatišje.
23. VII. Kod Varcar Vakufa stanje bez promjene. Iz Bugojna preduzeta akcija čišćenja lijevom obalom r. Vrbasa preko Gračanice ka G. Vakufu pod zapovjedništvom pukovnika g. Šimića. Uhvaćena povozna kolona partizana II. brigade²⁵ sa raznim tvorivom. Od partizana ubijeno 17, koji su lješevi nađeni. Naši gubitci 1 mrtav domobran, a ranjeno 2 ustaša, 2 milicionera i 2 građana. Posađa iz Jajca izvršila u zajednici sa 56 njemačkih poljskih oružnika nasilno razviđanje oko Oštrog Brda k. 767 zapadno od Jajca. Pobunjenici nijesu pružili jači otpor i povukli se prema Gorici.
24. VII. U Varcar Vakufu bez promjene. Oko 1.00 sat u noći izvršen napad pobunjenika na Čusine i Kanal te Prudi, a isto tako oko 4.00 sata jači napad na ista mjesta, ti napadi odbijeni su vatrom iz topova i strojničkom vatrom. Iz pravca D. Vakufa vršena nasilna razviđanja u raznim pravcima u

²⁴ Jedinice Trećeg krajiškog odreda

²⁵ Druga proleterska brigada

- okolinu D. Vakufa. Iz Bugojna poduzeta akcija čišćenja desnom obalom r. Vrbasa od D. Vakufa do s. G. Odžak. Kod te akcije ranjeno 4 ustaše. Druge grupe pobunjenika u većem broju napale su posadu mjesta Šujice na putu između Kupresa i Tomislavgrada, koje su i zauzeli. Posada mjesta Šujice domobrani i ustaše povukli se prema Tomislavgradu.²⁶ U Travnik stigao je general Lukić i pukovnik g. Prohaska na dogovor sa pukovnikom g. Šimićem radi vođenja daljnjih akcija protiv pobunjenika-partizana na ovome području. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
25. VII. Stanje u Varcar Vakufu bez promjene, a tako isto u Jajcu u D. Vakufu i okolini vrši se utvrđivanje položaja. Iz Bugojna vršena nasilna razviđanja u pravcu Kupresa i odlazak jednog dijela ustaša crne legije iz Bugojna u Kupres. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
26. VII. U Varcar Vakufu i Jajcu bez promjene, na svima položajima oko tih mjesta mirno. Oko 3.00 sata manja grupa partizana izvršila napad na izvidnicu vlaka, koji je išao od D. Vakufa prema Bugojnu, kod mjesta Kopčića.²⁷ Napad odbijen. Kod Bugojna skrhao se prilikom spuštanja jedan zrakoplov, »Potez« bez ljudskih žrtava. Dijelovi ustaša crne legije upućeni iz Bugojna u Kupres. U jutro izvršen je koncentričan napad partizana na Tomislavgrad kojega su i zauzeli.²⁸ Naknadno se doznalo da je dne, 18. o. m. prigodom napadaja partizana na Bugojno jedan odred ustaša i milicionera napao u leđa partizane i tom zgodom nanijeto neprijatelju osjetljivi gubitci. Taj odred ustaša i milicionera krenuo je u noći iz Kupresa prema Bugojnu u pomoć. Tom zgodom poginulo je 5 milicionera i 4 ustaše, ranjeno 2 milicionera i 2 ustaše, a nestalo 3 ustaše. U Kupres stigao je pukovnik g. Šimić i preuzeo vodstvo nad svima snagama. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
27. VII. Iz Varcar Vakufa stigla obavjest da se jedan dio partizana oko 2800 grupišu oko Ribnika sa namjerom da napadnu Ključ i Varcar Vakuf.²⁹ Drenović vođa četnika otišao u Banja Luku moliti pomoć. Oko Jajca vrši se utvrđivanje. Iz D. Vakufa poslate ophodnje u raznim pravcima u nasilna razviđanja. U 3.00 sata u jutro napad na Bugojno odbijen vatrom iz topova i bacača. Iz Kupresa povedena akcija pod zapovjedništvom pukovnika g. Šimića u pravcu

²⁶ Šujicu su oslobodili Prvi i Četvrti bataljon Treće sandžačke brigade.

²⁷ Napad su izvršile jedinice Druge proleterske brigade.

²⁸ Duvno je oslobodila Prva proleterska brigada.

²⁹ U to vrijeme Prva krajiška brigada i Peti krajiški odred vršili su pripreme za napad na Mrkonjić Grad (Varcar Vakuf).

- Šujice, Tomislavgrada i Livna. Podpukovnik g. Šram zapovjednik 9. p. p. vratio se iz D. Vakufa u Travnik. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
28. VII. Iz Varcar Vakufa dobivena obavjest da je Ključ obsjednut po partizanima.³⁰ U Varcar Vakufu naređena stroga pripravnost. U okolini Jajca nastavlja se radovima na utvrđivanju. Posada iz D. Vakufa postavila opet stražu od 10 domobrana i milicije u s. Prusac. Napad na Bugojno iz pravca Gorica odbijen vatrom iz topova i strojica. U Travnik stigla obavjest da se sa Igman planine prebacilo preko želj. pruge između s. Hadžići i Pazarić, pobunjenici-partizani u jakosti oko 1800 i da napreduju prema s. Lepenica.³¹ Pukovnik g. Šimić u nastupanju preko Šujice ka Duvnu naišao je na partizanske bande, gdje ih je razbio. Bande se povukle u raznim pravcima. Zaplijenjena komora pobunjenika sa raznim tvorivom i 1 gorski top 65 mm. Partizani ostavili veliki broj mrtvih i ranjenih. Naši gubitci 3 mrtva ustaše i 14 ranjenih ustaša.³² Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
29. VII. Iz Varcara primljena obavjest da je Ključ pao u ruke partizana. Posada Ključa povukla se u pravcu Sanice i Sanskog Mosta. Kod Jajca nastavlja se sa radovima oko utvrđivanja. Pred zoru odbijen jedan manji napad na Bugojno. Prilikom preselice streljiva i hrane za trupe koje su zauzele Šujicu i Duvno izvršen je prepad na tu preselicu kod D. Malovana od strane partizana. Tom zgodom poginulo je 6 ustaša crne legije, među njima Dr. Schüler liječnik I. bojne crne legije, a 3 ustaše ranjena.³³ Pred noć napali su pobunjenici sa jačim snagama iz sjevero-zapadnog pravca na sela oko Kupresa, Suhova, Bili Potok i Zlosela. Borba se vodila kroz čitavu noć. Pobunjenici zapalili oko 40 zgrada. Ranjeno 6 milicionera grupe Kupres i pričuvni domobranski poručnik g. Emil Gvozdenović.³⁴ Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
30. VII. Oko Varcar Vakufa vrše se utvrđivanja i nasilna razviđanja, a tako isto i oko Jajca. Oko D. Vakufa zauzeti po posadi iz D. Vakufa svi položaji koji su i prije bili držani. Iz Bugojna vršena nasilna razviđanja prema Golom Brdu. Mjestimično naišlo se na manje skupine partizana koje

³⁰ O borbama za Ključ vidi tom IV, knj. 6. dok. br. 56 i 66.

³¹ Tih dana Peta crnogorska NOU brigada i Hercegovački NOP odred probijali su se prema Bosanskoj Krajini.

³² Borbe je vodila Prva proleterska brigada.

³³ Napad na komoru je izvršio Glamočki bataljon i Kupreška četa Trećeg krajiškog odreda.

³⁴ O ovim borbama oko Kupresa vidi dok. br. 178, prim. br. 8.

su se razbježale. Iz Kupresa i neposredne okoline odbačeni partizani sa velikim gubitcima, koji su htjeli pod svaku cijenu zauzeti Kupres i time odvojiti naše trupe u Duvnu. Veliko poštvovanje pokazali su milicioneri grupe Kupres sa svojim zapovjednikom domobranskim prič. nadporučnikom g. Mikolijem, kojima je uspjelo partizane u velikom broju poubijati i prisiliti ih na povlačenje. Oko Duvna i Šujice vođena čarkanja sa partizanima. Pukovnik g. Šimić traži pomoć u ljudstvu za posade u Šujici i Duvnu, jer inače neće biti moguće držati ta mjesta od neprekidnih napada partizana, kojih imade ovdje oko 3.000,³⁵ a podpomognuti su dalmatinskom brigadom partizana pod vođstvom Vice Buljana. Ovaj Stožer obavješten iz Banja Luke, da je poslata pomoć Sanskom Mostu i u pravcu Varcar Vakufa do Kadine Vode i Sitnice. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

31. VII. Iz Varcar Vakufa javljeno da je oko Sitnice stigla motorizovana kolona Njemaca i hrvatskih domobrana radi akcije prema Ključu. Dan akcije određen je za 1. VIII. o. g. Oko Jajca vrši se utvrđivanje. U Pruscu kod D. Vakufa izvršena reorganizacija milicije. Iz Bugojna poslata ophodnja u nasilno razviđanje u pravcu Golog Brda i Gračanice. Pukovnik g. Šimić prokrstario je sa bojnim kolima između Duvna i Livna i izvještava, da će se morati vratiti natrag prema Kupresu, jer mu je prekinuta veza sa Kupresom pa nemože trupe snabdjevati sa hranom, streljivom i ostalim tvorivom. Akcije na ovome području može vršiti zahvaljujući bojnim kolima koja su mu stavljena na raspoloženje. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje. Toga dana stigla obavjest da su Talijani kod Vagnja na putu između Livna i Sinja napadnuti bili od partizana. U borbi bilo mrtvih i ranjenih na obim stranama veliki broj. Talijani su izgubili 12 strojica i 7 teretnih samovoza sa hranom i streljivom. Talijani se povukli prema Sinju.³⁶

B. ISKUSTVA

1. Sa ovom sada raspoloživom momčadi, koja je već jedanputa bacala oružje i preživjela jedno rasulo države, a ni najmanje svijesna Hrvatsva, vrlo je teško polučiti neke veće uspjehe u borbi protiv pobunjenika-komunista, koji su riješeni na uspjeh ili smrt, a raspolažu sa jakom promičbom izvan i unutar države.

³⁵ Odnosi se na Prvu proletersku brigadu

³⁶ Borbu je vodio Udarni bataljon Srednjedalmatinskog NOP odreda.

2. Ljudstvo treba u potpunosti opremiti boljim i jačim oružjem, odijecom, i obučom te rubljem. Ljudstvo treba podvrći obuci i zavođenjem reda, stega i osvježanje vojničkog znanja i Hrvatske svijesti. Pošto je ljudstvo većim dielom razbacano po položajima i malobrojno, nemoguće je to sistematski provesti.
3. U koliko je momčad vezana stalno za položaje i izložena pobunjeničkim napadajima osjeća se podređena, pa želi više puta preći u ofanzivu što se najbolje ogleda u ovom mjesecu, gdje su na pojedinim odsjecima ove zone pod vodstvom dobrih časnika dali sve od sebe, i ako su pobunjenici-partizani bili mnogo brojni, dobro naoružani i vođeni dobrim vodstvom.
4. Pobunjenici-partizani koji su došli iz jugo-istočnog pravca zajedno sa domaćim pobunjenicima držali su za sigurno da će čitavi ovaj kraj moći naprosto pregaziti, što im nije uspjelo, kako se to vidi iz prednje bojne relacije.
5. Milicionere i mještane dragovoljce pri akcijama i odbrani pojedinih mjesta protiv pobunjenika, treba staviti potpuno pod domobranske zakone i protiv ogriješitelja preduzeti najstrožije zakonske mjere.
6. Razviđanju prigodom ophodnja treba posvetiti osobito točnu pažnju, ne se oslanjati na izkaze mještana i seljaka.
7. Osiguranja i zaštitu treba temeljiti na dobrom razviđanju i zauzimanjem. zgodnih i posednih položaja koje treba dobro utvrditi.
8. Nastojati neprekidno vladati dominantnim odnosno istaknutim točkama, grebenima planina i šumama.
9. Napadati uvijek energično, drsko i odlučno. Svaki napad po mogućstvu pomagati vatrom strojica, strojopušaka, bacača i topova. Bitno je da su pobunjeničke bande u velikom strahu i velike kukavice te napuštaju položaje čim vide pred sobom i prema sebi dobru i odlučnu vojsku, a čim osjete kod vojske kolebanje postaju drski i prelaze u napadaje.
10. Čišćenje zemljišta pobunjenika vršiti načelno zaokruživanjem, a izbjegavati široke frontove koji se lako probijaju i cijepaju. A u koliko se radi širokim frontom, nadirati t.j. napredovati dominantnim gredama i nikako koristiti poprijeke pravce. U odbrani imati odlučnost i hladnokrvnost, a naročito starješine.
11. U posljednje vrijeme dolaskom crnogorsko-srbijanskih-partizanskih 7—8 brigada u jakosti od 8—9 tisuća ljudi u ove krajeve, a pojačni domaćim pobunjenicima-partizanima iz područja Janja, Livna i Dinare, spojili se sa pobunjenicima-partizanima iz planine Grmeč broje danas oko 15 tisuća boraca. Ovako jaki poduzimaju koncentrične napade na pojedina mjesta u kojima su male i malobrojne naše posade ili

ih uobće nema, te im redovito uspijeva zauzeti mjesta, opljačkati i povući se u planine i šume. U pojedinim zauzetim mjestima održavaju sastanke sa mještanima i drže im predavanja o komunizmu. Oduzimaju narodu hranu i stoku za svoju prehranu. Istaknute osobe u ustaškom pokretu, ustaše i domobranske častnike streljaju, dočim domobrane protiv kojih nema kakovih pritužaba puštaju svojim kućama sa podukom da se više nejavljaju u Hrvatsku vojsku.

C. NEDOSTATCI I GRIJEŠKE.

1. Ljudstvo satova nedovoljno odjeveno i obučeno, slabo tako-rekuć nikako nacionalno odgojeno, starješine, a pogotovo dočastnici malobrojni i većim dijelom slabo podučene i nedovoljno svijesne dužnosti vojničkog poziva i nedovoljno energični.
2. Momčad teškom službom i slabom hranom iscrpljena i za veće štrapace nesposobna.
3. Vidi pod B/3.
4. Vidi pod B/4.
5. Talijanska vojna zapovjedništva ne pružaju dovoljno pomoći i osobnu zaštitu našem stanovništvu, koje je izloženo raznim nasiljima partizana i nazovi četnicima, koji su čak u talijanskoj zoni podpomognuti od strane Italijana. Italijani drže u pojedinim mjestima velike posade, ali ne poduzimaju nikakvih akcija protiv pobunjenika i to baš u krajevima, gdje je najčisti hrvatski živalj, kao n. pr. Duvno, Livno i Posušje.

D. VLASTITI I PROTIVNIČKI GUBITCI.

Domobrana, ustaša, mještana milicionera, četnika, i pobunjenika partizana.

	Domobrana	Ustaša	Mješt. milic.	Četnika	Pobunjenika partizana	SVEGA	Opaska
Poginulo	34	47	12	4	483	570	
Ranjeno	57	76	17	7	oko 520	677	
Nestalo	17	3	—	—	—	20	
Uhlčeno	—	—	—	—	—	—	
Zarobljeno	36	3	5	—	19	63	

OD OPREME I TVORIVA NESTALO, UPROPAŠĆENO I UTRO-
ŠENO:

Kabanica	—	—	—	—	—	—	—	63
Haljinaca	—	—	—	—	—	—	—	123
Hlača	—	—	—	—	—	—	—	123
Rublja	—	—	—	—	—	—	—	54
Cipela	—	—	—	—	—	—	—	27
Gunjeva	—	—	—	—	—	—	—	58
Pušaka	—	—	—	—	—	—	—	41
Noževa	—	—	—	—	—	—	—	41
Pripasnih remnika	—	—	—	—	—	—	—	41
Nabojnača	—	—	—	—	—	—	—	123
Viskova za nož	—	—	—	—	—	—	—	41
Naboja 7.9 mm 0.24	—	—	—	—	—	—	—	348600
Naboja 8 mm 0.30	—	—	—	—	—	—	—	180990
Naboja 7.9 mm 0.23	—	—	—	—	—	—	—	115500
Ručnih odbrambenih bombi	—	—	—	—	—	—	—	1801
Ručnih napadačkih bombi	—	—	—	—	—	—	—	1323
Male bombe za bacač	—	—	—	—	—	—	—	2360
Velike bombe za bacač 80 mm	—	—	—	—	—	—	—	620
Granat šrapnela 10 cm. 0.14 G.K.N.	—	—	—	—	—	—	—	70
Šrapnela 10 cm 0.12/14 G.K.	—	—	—	—	—	—	—	3
Tempirnih granata 10 cm 0.28	—	—	—	—	—	—	—	964
Tempirnih granata 7.5 cm. 0.28	—	—	—	—	—	—	—	797
Šrapnela 7.5 cm 0.26	—	—	—	—	—	—	—	2502
Signalnih naboj zelenih	—	—	—	—	—	—	—	300
Signalnih naboj belih	—	—	—	—	—	—	—	58
Signalnih naboj crvenih	—	—	—	—	—	—	—	62

Od neprijateljskog tvoriva i naoružanja što je zaplijenjeno zadržala je ustaska crna legija za sebe da se može popuniti i naoružati, samo gorski top 65 mm poslat je tehničkom zavodu u Sarajevo na popravak.

(M. P.) Zapovjednik podpukovnik
 (Šram)
 Šram

BR. 181

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 17 SEPTEMBRA 1942 GOD. O SITUACIJI NA SEKTORU TUZLA — CAPARDE

HRVATSKI GENERAL
kod 718. njemač. pješ. divizije
Op. Br. 2473/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 17. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće do
17. IX. do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog Domobranstva (Oper. i očevid, odjel)
2. II. i III. Domobranskom sboru (Glst.)
3. II. i III. Domobran. sbor. području (Glst.)
4. Zapovjedništvu Ustaške Vojnice (Podhvatni i izobrazbeni odjel)
5. Zapovjedništvu 3. 4. i 5. pješačke divizije
6. Vrhovnom nadzorništvu oružništva
7. Zapovjedništvu 4. i 5. oružničke pukovnije
8. Zapovjedništvu I. zone (pukovnik Šimić)
9. Zapovjedništvu II. zone (7. p.p.)
10. Zapovjedništvu IV. zone (15. p.p.)
11. Ustaškom zdruhu Sarajevo.
12. Sastavak.

(Mjesta se označuju prema karti 1 : 100.000)

A) KRATKA OCENA SITUACIJE:

Stanje uglavnom nepromjenjeno.

Partizanska grupa uspjela je da se probije kroz Majevicu (sjeverno od Caparda) i došla je na sjeverne ogranke¹. Preduzimaju se mjere da se spriječi njihovo prodiranje dalje na sjever i eventualno prebacivanje na lijevu obalu Save.

B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

Oblast Tuzla-Bijeljina: Podhvat kod Capardia završen 15. o.mj. u 19 sati, i jedinice se povratile u svoja izhodišta. Do borbe sa partizanima nije došlo.

¹ Poslije neprijateljske ofanzive na oslobođenu teritoriju oko Šekovića (vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 169), Šesta istočnobosanska brigada je 11/12 septembra prešla preko ceste Tuzla — Zvornik i prebacila se na teritoriju Majevice.

Prema podacima dobivenim od četnika partizani, jačine 700 su krenuli dolinom rijeke Janje, u pravcu s. D. Trnova (15 km. j. z. od Bijeljine). Vođa ove grupe je Ročko Čolaković.² Partizani se sada nalaze na četničkom području. Prema njemačkom izvješću, jedna grupa od 300—500 partizana, probila se je u s. Korenitu (21 km zapadno od Bijeljine).

GUBITCI:

Nema podataka.

C) VLASTITE NAMJERE:

Razviđanje i oprez na svim postavama i osiguranje r. Save, radi spriječavanja prebacivanja partizana.

POKRETI I PREMJEŠTANJE ČETA:

Jedinice koje su bile u podhvatu kod Capardia, vratile su se u svoja izhodišta.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

Nije bilo.

(M. P.)

GENERAL LUKIĆ
Lukić

² Šesta istočnobosanska brigada. S njom su se tada nalazili Glavni štab i Pokrajinski komitet KPJ za Bosnu i Hercegovinu.

BR. 182

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DRUGOG DOMOBRANSKOG
ZBORA O BORBAMA PROTIV PARTIZANA ZA VRIJEME OD
1 DO 15 SEPTEMBRA 1942 GODINE**

ZAPOVJEDNIŠTVO II DOMOBRANSKOG SBORA
Gst. broj 10734/tajno

U Brodu n/S., dne 19 rujna 1942.

PREDMET: Doglasno izvješće za
vrieme od 1. do 15. rujna 1942.

SPOJ: Očev. br. 4163/taj. — 41.

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA (Očev. odjel).—
VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU.—
ZAPOVJEDNIŠTVU I DOMOBRANSKOG SBORA.—
ZAPOVJEDNIŠTVU III DOMOBRANSKOG SBORA.—
Sastavak.—

Prema zapoviedi Očev. br. 4163/tajno od 17. studenog 1941.
dostavljam sljedeće doglasno izvješće za vrieme od 1. do 15. rujna
1942. sastavljeno iz prikupljenih podataka i primljenih dopisa.

I.— OBĆA UNUTRAŠNJA SITUACIJA:

2.— Pobunjenička akcija i poduzete mjere:

2. IX. 1942.:

Noću 2/3. pobunjenici nepoznate jakosti napali
Čaglin (18 km j. Našica), pušćanom i strojničkom va-
trom. Napadaj odbijen.

5. IX. 1942.:

U 0315 i 0415 sati izvršeni napadaji na s. Ljesko-
vicu i s. Darkovac (14 km j. z. Našica). Oba napadaja
bez gubitaka.

Četnici zaposjeli sela Korovi i Trstenci (4 i 8 km
j. i. Bosanskog Kobaša), zauzeli položaje i spriječavaju
promet na putu Bos. Kobaš — Derventa.

7. IX. 1942.:

Od 0200 do 0230 sati partizani vršili slabiji na-
padaj na naše postave na Djedovači (4 km z. Sanskog
Mosta).¹

¹ Napad je vršila grupa boraca Prvog krajiškog odreda.

U 1400 sati četnici sa Ozrena napali naše ljudstvo koje izgrađuje bunkere na pruzi između željezničkih postaja Suho Polje i Boljanić. Odveli sobom 38 obkopa, od kojih 24 sa oružjem. Domobrane su po razoružanju vratili, a poduzete su mjere za povraćaj oduzetog oružja.

Opažene su manje skupine partizana kod Han Kola (11 km j. z. od Banja Luke) i kod Međe k 532 (km j. Banja Luke).

9. IX. 1942.:

Noću 9/10. napadnuta je naša zaseda kod s. Turica (7 km i. od Gradačca). Napadaj odbijen.

Posada Bos. Svinjara bila je prinuđena pod vrlo jakim pritiskom povući se tokom noći 9/10. o. m. preko Save u s. Davor.

11. IX. 1942.:

Noću oko 200 partizana napalo je oružničku postaju Grbavci (8 km j. z. Bos. Dubice). Nakon borbe posada sa postaje povukla se u Bos. Dubicu.² Isto tako usljed opasnosti povučena je i oružnička postaja Maglajci (9 km j. Bos. Dubice).

12. IX. 1942.:

U 0400 sata skupina partizana nepoznate jakosti — nekoliko stotina, sa više strojica napala selo Dubnica (10 km s. z. Capardi). Straža uz pomoć dobrovoljaca i ustaša iz s. Prnjavora nakon dvosatne borbe potisnula partizane, koji su se povukli u Rožanj planinu (12 km s. z. Capardi). Istodobno su partizani — dio iste skupine — napali s. Kalesiju i s. Prnjavor. Napadaji odbijeni bez vlastitih gubitaka, gubici partizana nepoznati.³

13. IX. 1942.:

U 0500 sati pobunjenici izvršili jak napad na Bos. Kobaš. Naša posada bila je prinuđena prebaciti se na lijevu obalu Save. Upućeno je topništvo radi tučenja pobunjenika na predjelu j. i. od Bos. Kobaša.

Noću 12/13. jače partizanske snage i tokom 13. o. m. napale su Orahovicu i Dolce (6 km s. i. Orahovice). Jačim snagama napadnuta je također i željeznička pruga Našice — Čačinci.

² Napad su izvršile jedinice Drugog krajiškog odreda.

³ Prilikom pokreta iz Birča na Majevicu, Šesta istočnobosanska brigada je prešla cestu Tuzla — Zvornik kod sela Dubnica i tu se sukobila sa grupom ustaša i domaćom legijom. Poslije kraće borbe, razbivši neprijatelja, Brigada je nesmetano nastavila svoj put. U ovoj borbi lakše je ranjen jedan partizan.

Tokom 13. o. m. partizani uspjeli prodrijeti u južni dio Orahovice, odakle su posredovanjem dielova, koji su učestvovali u podhvatu kod Voćina (novaci) odbijeni.

15. IX. 1942.:

Noću 15/16. o. m. pobunjenici nepoznate jakosti napali Našice. Napadaj je odbijen.

Sa naše strane u prvoj polovici rujna poduzeto je više manjih podhvata, od kojih naknadni podhvat čišćenja Fruške Gore od 1. do 5. rujna. Podhvat čišćenja pobunjenika na Vučjak planini. Podhvat od strane IV gorskog zdruga u jugozapadnom Srijemu i sa strane Slavenskog zdruga na prostoru: Suhopolje — Đulavec — Voćin — Cabuna u vremenu od 9 — 15 rujna, koji su uspješno završeni.

3.— O četnicima i njihovom radu:

Četnici suborci lojalni su u glavnom samo kada mogu izvući koristi. Grupe pljačkaša vrše i nadalje nasilja, pljačke i otimačinu pod vidom četnika ili partizana, kako im kada konvenira. Najbolji primjer za ovo je zadnji pljačkaški napadaj sa Motajice na Bos. Svinjar i Bos. Kobaš.

Inače pojedini vođe četnika nastoje uskladiti svoje probitke sa uglavljenim primirjem, te čak i suradnju, kada su možda i njihovi probitci dirnuti. Sa partizanima se ne slažu, ali izgleda da partizani imaju svojih pristaša među četnicima, pomoću kojih vrše svoju promičbu i rasturaju promičbeno tvorivo.

U oblasti Ozrena ispoljuje se nelojalnost tamošnjeg četničkog odreda, kao i kod Trebavskog četničkog odreda, gdje je dokazano, da je kod podhvata na Vučjaku aktivno sudjelovao jedan njihov »bataljon«, tako da se je moralo njima ultimatumom zaprijetiti, što je uz poduzeti podhvat imalo puno uspjeha.

Nastojanja vodstva iz Srbije, da na mjesto vojvode Kerovića postave ratobornog Stevu Damjanovića zv. »Leko« za komandanta Majevičkog četničkog odreda, nisu uspjele, te zbog rivalstva četničkih zapovjednika nastao je izvjestan nemir, ali je većina pravoslavnog življa uz vojvodu Kerovića. Odmetanjem pravoslavaca pozvanih na dužnost u domobranstvo, postepeno se povećava broj odmetničkih skupina.

4.— O komunistima:

Slaba brojčana jakost naših oružanih snaga na ogromnom prostoru doprinosi uz ine uzroke nezadovoljstva da partizanska djelatnost svakog dana raste. Ona se sastoji u promičbi komunističkog naziranja na sviet i uvođenju sovjetskog sustava vladavine,

a s druge strane njihove vojničke postrojbe osobito sjeverno Save, dnevno poduzimaju jače dobro smišljene i organizirane prepade na naše postrojbe, oružničke postaje, prometne veze, sela i t. d. Naše se snage hrabro odupiru njihovim nasrtajima, a veći podhvati čišćenja pokazali su se kao vrlo djelotvorni, te će morati od vremena na vrijeme ponavljati. Taj komunistički pokret morao bi se uz vojničke podhvate i na drugi način spriječavati, jer uzroci njegovog postanka, nisu vojničke prirode. Prirodno je da je ovaj pokret u uskoj vezi sa stanjem na Istočnoj fronti, te ima izgleda da će i ova poteškoća biti uspješno prebrođena.

Razvili su pojedinačno ili u manjim skupinama vrlo živu promičbenu djelatnost ustmeno ili putem letaka.

I na području južno Save padom Ključa i Varcar Vakufa, njihove skupine su pojačane, te ugrožavaju posredno i kotar Banja Luka. Protiv njih poduzet je podhvat olakšanja stanja južno Banja Luke.

Vođe partizana na sve moguće načine pridobivaju pučanstvo, obećavajući da će svaki biti dobro namješten i da će dobiti dobro imanje, kada se pobiedi, u što su oni sigurni. Mnogi partizani među njima bore se ne znajući zašto, već jedino znaju da vode borbu protiv ustaša i fašista.

6.— O stranoj promičbi u narodu:

Vrši se u pojačanoj mjeri svim mogućim sredstvima, a osobito putem krugovalnih postaja i putem osobnog dodira, tajnim sastajanjem neprijateljski razpoloženih osoba, što unosi nemir i stvara zabunu ponajviše širenjem lažnih i alarmantnih vesti.

Našu promičbu trebalo bi još znatnije pojačati i time suzbiti neprijateljsku. Uporaba zrakoplova sa strane neprijatelja postaje dionice češća i za očekivati je s vremenom pojačanje u ovom pogledu. Ona se sastoji u tome što se baca promičbeno tvorivo u insurgirane krajeve pozivajući pravoslavni živalj na ustrajnost i borbu, a što je najgore u zadnje vrijeme spušta se padobranima oružje i streljivo, pa čak i odjeća. Tako su noću 23/24. VIII. o. g. majevičkom četničkom odred u bacili 30 njemačkih i italijanskih strojopušaka, 20 čeških strojopušaka, 2 strojnice sa zračnim hlađenjem, streljivo i 400 pari donova, kao i 2 krugovalne postaje, od kojih je jedna montirana u školi s. Rastošnice i nosi naziv »Miki«. Drugoj pri padu polomljene cieve, a sa naše strane za sada poduzimlje se vrlo malo za spriječavanje ovih nemilih pojava.

7.— O prilikama prehrane i prometa:

Prehrana:

Sa svim tim što je uništavanje žitarica i vršalica sa strane partizana, prehrana odnosno prikupljanje potrebština otežano,

osjeća se donekle poboljšanje, jer ima dosta voća i povrća na tržištima. Nažalost cijene su visoke od čega trpi činovnički stalež i ostali siromašni svijet, koji ne može iste uz švercerske i kriomčarske cijene kupovati.

Organizaciji i aktiviranju aprovizacija za činovnike, radnike ima se što žurnije pristupiti, da ne bi zima donijela neugodnih iznenađenja.

Uz savjestno izvršavanje zakonskih odredaba i propisa moći će se samo onda postignuti da se prebrodi ova kriza, a uvođenje karti za sve živežne potrebštine je glavni uvjet za uredno opskrbljavanje pučanstva sa hranom tako, da se ne događa da pučanstvo jede jednom tjedno mesa, dočim se u gostionama može svakog dana dobiti mesa, naravno kriomčarenog.

Promet:

Promet se redovito odvija, ali je na nekim potezima ugrožen. Vida se sve više osoba koje prenašaju hranu.

8.— O odnosima domobranstva sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima:

Odnosi dobri, a osobito u slučajevima, gdje je potrebna suradnja domobranskih, ustaških i građanskih vlasti protiv pobunjenika.

9.— O odnosima sa savezničkim vojskama, čiji se dijelovi nalaze na našem području:

Korektni i srdačni. U Zemunu Niemci nikako ili slabo pozdravljaju pripadnike domobranstva. Postoji žalba sa njemačke strane da opet naši slabo, nevojnički i ne gledajući u oči dotičnog, pozdravljaju.

II. — STANJE U DOMOBRANSTVU:

1.— Razpoloženje, duh i stega: razpoloženje i duh u zadnje vrijeme su se popravili, pošto su neki pričuvnici, koji su bili na vježbi preko 5 — 6 mjeseci, najvećim dijelom zamijenjeni. Ipak još nije na dostatnoj visini iz sljedećih razloga:

a) Što ima pričuvnika, koji su na vježbi preko određenog roka, a trebalo ih je na vrijeme otpustiti.

b) Što su domobrani većinom seljaci i traže dopuste oko dovršavanja poljoprivrednih poslova, koji su baš sada u punom jeku. Koliko to prilike dozvoljavaju, nastoji im se udovoljiti.

c) Nejednaka nagrada i prehrana domobranskih osoba, kao i osoba iz Domdo jedinica i ustaške vojnice.

Stega je zadovoljavajuća.

2.— Incidenti, neredi i izgredi: nije ih bilo.

3.— Utjecaj strane promičbe: veoma jak u narodu u insuriranim predjelima.

- 4.— Bještva: nije bilo.
5.— Ponašanje častnika, dočastnika i domobrana: bilo je dobro.

III. — VANJSKA SITUACIJA:

1.— O prilikama u pograničnim oblastima susjednih država:

Srbija:

Kao uvijek Srbi jesu i ostati će nepomirljivi neprijatelji našeg naroda i naše države, što se svakom prilikom izpoljava. Mir u Srbiji je prividan, oni očekuju pobjedu grupe »RAB« (Rusije, Amerike i Britanije). Pri čemu krugoval London podpiruje ova nastojanja, tvrdeći da se veliki broj četničkih častnika nalazi u njemačkoj izvještajnoj službi (izvješće Mjestnog zapovjedništva Zemun broj 64/tajno od 14. o. m.). Navodno je u »jugoslovenskoj vladi« u Londonu nastao razcjep između velikosrba i federalista.

Kako bi se spriječilo zlouporablivanje velikih preostalih količina streljiva u Srbiji, Niemci su naredili smanjenje broja četnika na 10.000 s time, da predaju sve puške, na mjesto kojih će dobiti englezke puške sa po 30 naboja, a na 1000 četnika odobreno je naoružanje od 3 teške i lahke strojnice. U svemu će Srbija sa četnicima, državnom stražom i dobrovoljcima moći držati 40.000 oboružanih ljudi.

Za svoj neuspjeh u Bosni četnici krive neslogu među vojvodama, a ima izvještaja da četnici iz Novog Pazara, ponovno namjeravaju sredinom rujna provaliti u Bosnu, ali sada samo u manjim skupinama, tako da se u Bosni vidi »da se misli i radi za njih«. Veća akcija sprema se na jesen »kad će pasti odluka«, kako oni govore.

Mađarska:

Sa Mađarskom održavaju se prijateljski susjedski odnosi. Do manjih incidenata na granici došlo je zbog prelaza pojedinaca na jednu i drugu stranu, bez težih posljedica.

2.— Strani vojni bjegunci: Nije ih bilo.

3.— Nedožvoljeni prelazi preko granice:

Ima često, osobito čamcima preko Save i Dunava. Uporaba iz Njemačke dolazećih oklopnih motornih čamaca mornarice u dogledno vrijeme onemogućit će donekle ove nezakonite prelaze.

4.— Odnosi sa susjednim pograničnim vlastima: Ispravni.

IV. — OBĆI ZAKLJUČAK:

Obće stanje na području ovog sora u pogledu sigurnosti slabo između Save i Drave, nešto bolje južno Save. Samo energičnim mjerama sa strane domobranstva može se odkloniti djelomičnu naklonjenost stanovništva partizanima.

Prehrani bi valjalo posvetiti osobitu pažnju, jer je to jedan od uvjeta za red i mir u zemlji. Kraj svih žrtvi i teškoća pogledom na približujući se krajnju pobjedu na istoku, naš narod očekuje konačno smirenje i konsolidiranje naših prilika za dobrobit cjelokupnog naroda, a u duhu Nove Evrope.

ZAPOVJEDNIK
General (Iser)
Iser

(M.P.)

BR. 183

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. O SITUACIJI U OKOLINI BIJELJINE

HRVATSKI GENERAL
kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 2532/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 20. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće
do 20. IX. do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva (Oper. i očevid. odjel)
2. II. i III. Domobranskom sboru
3. II. i III. Domobran. sbor. području
4. Zapovjedništvu Ustaške vojnice (podhvatni i izobrazbeni odjel)
5. Zapovjedništvu 3. 4. i 5. pješačke divizije
6. Vrhovnom nadzorništvu oružništva
7. Zapovjedništvu 4. i 5. oružničke pukovnije
8. Zapovjedništvu I. zone (pukovnik Šimić)
9. Zapovjedništvu II. zone (7. p.p.)
10. Zapovjedništvu IV. zone (15. p.p.)
11. Ustaškom zdruhu Sarajevo
12. Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1 : 100.000)

A) KRATKA OCENA SITUACIJE:

Stanje nepromjenjeno.

U oblasti Bijeljine pripremaju se mjere za podhvat protiv partizanske grupe koja se pojavila oko s. Crnjelovo¹.

B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

OBLAST BIJELJINA: U cilju razviđanja u predjelu D. Crnjelova, gdje se pojavila jedna partizanska grupa (vidi izvješće od 19. o. m.), krenula su 18. o. m. 2 samovoza sa njemačkim vojnicima.

¹ Tih dana Šesta istočnobosanska brigada nalazila se na odmoru u semberskim selima. Bojeći se njenog prisustva u ovim krajevima, neprijatelj se pripremao da je protjera sa ovog terena. Pošto je dobio obavještenje o namjerama neprijatelja, Štab brigade je odlučio da

Sa tim samovozima prebačeno je iz Crnjelova oko 200 naoružanih četnika (vođe Gligić i Bančić) u Subotiče (4 km. s. z. od Crnjelova na Savi). Potom je 6 četnika prebačeno u Bijeljinu na kratko vrijeme, i opetovano vraćeni u Crnjelovo. Sve uz pratnju Niemaca.

Pojava četnika u Bijeljini izazvala uznemirenost.

4. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

5. DIVIZIJA:

OBLAST SARAJEVO: Kod Koševa (sjev. granica Sarajeva) odmetnici napali dva domobrana koji su čuvali stoku i razoružali su ih, a stoku zapljениli.

Ustaše su odmah poduzeli podhvat i oslobodili domobrane, dočim su odmetnici stoku otjerali.

Izgubljene dvie puške.

GUBICI:

Naši: izgubljene 2 puške.

C) VLASTITE NAMJERE:

Razviđanje i oprez na svim postavama.

POKRETANJE I PREMJEŠTANJE ČETA:

Nije bilo.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

a) Doznaje se, da četnički vođa Račić, koji je došao iz Srbije sa zadatkom da zamjeni vojvodu Kerovića, nije uspio, te je, navodno, prebjegao partizanima.

b) Poručnik Mičić Momčilo, pobočnik vojvode Kerovića, zapovjednika Vlaseničke četničke brigade, zajedno sa svojim bratom navodno pobjegao partizanima.

c) 26. ustaška bojna, koja je bila stigla u Mostar 19. o. m., vraćena je od strane Talijana u Sarajevo, jer Talijani o njenom dolasku niti odobrenju nisu izvješćeni.

U toku 20. o. m. poduzete su sve mjere, da se bojna bez smetnje uputi u Mostar i dalje za Ljubuški.

Za točnost:

Glst. podpukovnik (Wanner)
Wanner

General Lukić v.r.

(M. P.)

izbjegne udar i da se povuče prema planini Majevici. Neprijatelj je izvršio pokret i prokrstaro terenom gdje se Brigada ranije nalazila, ali na njene jedinice nije naišao.

BR. 184

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG DOMOBRANSKOG
ZBORA U SARAJEVU OD 20 SEPTEMBRA 1942 GOD. O NAPADU
PARTIZANA NA FOJNICU**

ZAPOVJEDNIŠTVO
III DOMOBRANSKOG ZBORA
Glavnostožerni odjel
Op. Br. 4183/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 20. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće o
stanju na području III dom.
sбора od 19. IX. od 8 sati do
20. IX. do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog Domobranstva
(Oper. i očevid. odjel)
2. Hrgenu.
3. Zapovjedništvu III Domobran. sbor. pod-
ručja
4. Zapovjedništvu 5. i 6. pješačke divizije
5. Zapovjedništvu 5. oružničke pukovnije
6. Izvanrednom opunomoćeniku puk. Šimiću.
7. Zapovjedništvu II zone (7. p.p.)
8. Sastavak.

TAKTIČKA SITUACIJA:

1)

A) KRATKA OCIEA SITUACIJE:

Na putu Trnovo—Dobro Polje četnici napadaju naše prese-
lice i pljačkaju ih. Izgleda da se pri tome izkazuju kao partizani.

Stanje pogoršano u oblasti Fojnice jer su partizani je zauzeli¹.
Vjerojatno je da će produžiti u smjeru Kreševa i Kiseljaka sa svo-
jim podhvatima.

¹ Po naređenju Vrhovnog štaba NOP i DV Jugoslavije, Drugi i
Treći bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Desete her-
cegovačke brigade zauzeli su 19 septembra Fojnicu. Neprijateljsku posadu
u Fojnici su sačinjavali: 80 milicionera, ustaša i žandarma. U toku
napada ubijeno je 15 ustaša i žandarma i zaplijenjeno 30 pušaka i
veća količina odjeće i druge spreme. Bataljoni su napustili Fojnicu
21 septembra, pod pritiskom jakih neprijateljskih snaga od pravca
Kiseljaka.

B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O
NEPRIJATELJU:

II ZONA:

OBLAST FOJNICA: Partizani (oko 1000) koji su došli iz smjera Prozora i G. Vakufa napali su 19. o. m. u 0.5 sati Fojnicu. Razvila se je ulična borba u kojoj je poginulo 2, ranjeno 2, a nestalo 8 ustaša. Jedan dio povukao se ka Kiseljaku.

Fojnica je pala. Partizani su je opljačkali i zauzeli su rudnik Bakovići (4 km. j. od Fojnice) zapalili most (1 km. j. i. od Fojnice) i Pilanu.

Jedna grupa partizana po zauzeću Fojnice, krenula je ka Kreševu, a druga grupa ka Kiseljaku.

OBLAST TRNOVO: preselica od 5 teretnih samovoza, koja je pošla iz Sarajeva i prošla kroz Trnovo u 11 sati 19. o. m. napadnuta je od četnika kod Dobrog Polja i opljačkana.² Četnici su bili obučeni sa oznakama partizana (grupa Homovića³).

Tom prilikom vođa kolone i 3 šofera su zarobljeni. Jednom šoferu uspjelo je pobjeći i taj se nalazi u Trnovu. Poginula su 4 domobrana i građana, te 6 četnika.

Samovozi su spašeni, navodno oružanom intervencijom četnika. Ovi će se samovozi izvući u Sarajevo.

Od 39 domobrana iz preselice 4 su poginula, 11 nestalo, a ostali se vratili razoružani u Trnovo. Izgubljeno 2 strojopuške i 22 puške.

OBLAST SARAJEVO: 19. o. m. u 14 sati grupa četnika Save Derikonje, napali su selo Koševo (sjev. od Sarajeva). Borba između četnika i ustaša razvila se je kod s. Nahoreva. Prilikom borbe poginula 4 ustaše, a 2 domobrana razoružana i puštena po četnicima.

Sa strane četnika bilo je gubitaka, ali se ne zna koliko.

GUBITCI:

Naši: mrtvih 6 ustaša i 8 domobrana
zarobljenih 2 ustaša i 4 domobrana
nestalih 8 ustaša i 11 domobrana
izgubljeno 2 strojopuške i 22 puške
Neprijateljskih: 6 mrtvih.

² Prilikom izvršenja akcije četnici su stavili partizanske oznake, kako bi ustaše mislili da su napad izvršili partizani, pošto su četnici imali sa ustašama ugovor o saradnji u borbi protiv partizana.

³ Rade Hamović

C) VLASTITE NAMJERE:

1. Preko 6. divizije Mostar zatražena je žurna intervencija od saveznika da se događaj kod Trnova ispita, a samovozi i opljačkane stvari povrate domobranstvu.¹

O ovome napadu izvješteni su i Niemci.

2. Poduzeta su razviđanja i bombardiranja zrakoplovstvom u oblasti Fojnice.

Poduzimaju se mjere za suzbijanje daljnje partizanske akcije.

2)

POKRETANJE I PREMJEŠTANJE VLASTITIH ČETA:

Stožer I/5. bojne i 1 sat stigli iz Semizovca u Sarajevo, radi upotrebe u pravcu Fojnice.

3)

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI ČETA:

Nije bilo. —

Zastupa Zapovjednika
pukovnik (Prohaska)
Prohaska

(M.P.)

¹ Vidi primjedbu 2.

TAJNO 13

ZAPOVEDNIŠTVO
 III DOMOBRANSKOG SBORA
 Glavništveni odjel
 Op.Br. 4183/4aj.

U Sarajevu dne 20. rujna 1942.

PREMET: Dnevno izvješće o
 stanju na području III dom.
 sbara od 19.II. od 8 sati do
 20.II. do 8 sati.

1. Glavna uprava Hrvatskog Domobranstva
2. Hrgama.
3. Zapovjedništvo III Domobran. sbor. područja
4. Zapovjedništvo 5. i 6. pješ. divizije
5. Zapovjedništvo 5. oružničke pukovnije
6. Izvanrednom opunomoćniku pukov. Simića.
7. Zapovjedništvo II sara /7.p.p./
8. Sustavak.

FAKTIČKA SITUACIJA:

1)

A) KRATKA OPĆERA SITUACIJA:

Na putu Trnovo-Dobro Polje četnici napadaju naše pre-
 selice i pljačkaju ih. Ispisalo se da se pri tome iskašuju kao partizani.
 Stanje pogorlano u oblasti Pojnice jer su partizani
 je zauzeli. Vjerajano je da će prodrći u smjeru Kreševa i Kiseljaka su
 svojim podhvata.

B) DETAJLNI PODRUBNI ČINA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJIMA:

II. SORA:

OKOLAST POJNICE: Partizani /oko 1000/ koji su došli iz
 smjera Prozora i G. Vrhovca. Napali su 19.p.m. u 0,5 sati Pojnicu. Razvila se je
 ulična borba u kojoj je poginulo 2, ranjeno 2, a nestalo 8 ustaša. Jedan dio
 povukao se ka Kiseljaku.

Pojnica je pala. Partizani su je opljačkali i zauzeli u
 rudnik Bakovići /4 km. j. od Pojnice/ i zapalili most /1 km. j. i. od Pojnice/ i
 Pilanu.

Jedna grupa partizana po zauzeću Pojnice, krenula je ka
 Kreševu, a druga grupa ka Kiseljaku.

OKOLAST TRNOVO: Preselice od 5 četničkih samovosa, koja
 je pošla iz Sara jeva i prošla kroz Trnovo u 11 sati 19.p.m. napadnuta je
 od četnika kod Dobro Polja i opljačkana. Četnici su bili obučeni sa oznaka-
 ma partizana /grupa Samovića/.

Tom prilikom vođa kolone i 3 četara su zarobljeni.

Jednom četaru uspelo pobjeći i taj se nalazi u Trnovu. Poginula su 4 domobr.
 na i građana, te 6 četnika.

Samovci su spašeni, navodno oružanem intervencijom čet-
 nika. Ovi će se samovci isvući u Sarajevo.

Od 39 domobrana iz preselice 4 su poginula, 11 nestalo,
 a ostali se vratili raspušteni u Trnovo. Ispuđeno 2 stroje-puške i 22 puške

OKOLAST SARAJEVO: 19.p.m. u 14 sati grupa četnika Save
 Derikonje, napali su selo Kreševa /sjev. od Sarajeva/. Borba između četnika i
 ustaša razvila se je kod s. Mahoreva. Prilikom borbe poginula 4 ustaše, a 2
 domobrana raspušteni i pušteni po četnicima.

Na strani četnika bilo je gubitaka, ali se ne zna kolik

SUBITCI:

Mrtvih 6 ustaša i 6 domobrana
 zarobljenih 2 ustaše i 4 domobrana
 nestalih 8 ustaša i 11 domobrana
 ispuđeno 2 stroje-puške i 22 puške
 neprijateljskih 6 mrtvih.

C) VIŠTITE NAMJERE:

1. Preko 6. divizije Mostar sačinjena je žurna intervencija
 od saveznika da se događaji kod Trnova ispita, a samovci i opljačkane
 stvari povrate domobranstvu.

BR. 185

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA FOJNICA
OD 21 SEPTEMBRA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA
FOJNICU**

ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG KRILA

Broj 1021/taj.

U Fojnici 21. rujna 1942.

Fojnica

Predmet: napad i zauzeće
po partizanima.

- 1) ZAPOVJEDNIŠTVU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE SARAJEVO.
- 2) ZAPOVJEDNIŠTVU I. OPERACIONE ZONE TRAVNIK.
- 3) ŽUPSKO REDARSTVENOJ OBLASTI TRAVNIK.
- 4) KOTARSKOJ OBLASTI FOJNICA.
- 5) ZAPOVJEDNIŠTVU ORUŽNIČKOG VODA TRAVNIK.

Dne 18. rujna u 20.30. sati oruž. postaja Fojnica, saznala je, da se je u toku dana prikupila veća grupa partizana, navodno oko četiri tisuće u Fojničkim Stajama, 5 km. južno od Fojnice, o čemu su brzoglasom izvješteni nadležni.¹

Za odbranu Fojnice raspolagalo se je sa malim snagama: 40 ustaša pripremne bojne iz Kiseljaka, »Oružnički krstareći odjel Travnik«, 8 momaka i 5. oružnika postaje Fojnica.

Dne 19. rujna u 4.15 sati prekinuta je brzoglasna veza sa Fojnicom i u 4.30 partizani su krenuli u napad na grad. Njihove ojačane predhodnice kretale su se glavnim pravcima: selo Tješilo — sj. zapadni dio grada, selo Selakovići — fratarski samostan i iz Bakovića prema Alaupovki. Nakon prodiranja predhodnica u grad, za vrlo kratko vrijeme upale su jače partizanske snage, zauzele položaje i zatvorili sve prilaze prema Fojnici, postavljajući na njima lake i teške strojnice. U napadu je učestvovalo 4 bataljona t.j. oko jedne tisuće partizana. Bataljoni su iz sastava V. Narodne oslobodilačke vojske udarne crnogorske brigade, dobro su bili naoružani sa italijanskim oružjem. Svi partizani su rodом Hercegovci i Crnogorci, zapovjednik im je Savo Kovačević, rodом iz Crne Gore. Došli su iz Gor. Vakufa i Prozora do Dernečišta i Fojničkih Staja, odakle su krenuli u napad prema Fojnici. Pričuyа glavnih

¹ U napadu na Fojnicu su učestvovali Drugi i Treći bataljon Pete crnogorske NOU brigade i Drugi bataljon Desete hercegovačke brigade. Opširnije o tome vidi dok. br. 184, prim. br. 1.

snaga nalazila se je u Dernečištu, 7. km. jug. zapadno od Fojnice i u selu Bakovićima, 4,5 km. jugo istočno od Fojnice.

Pri prodoru partizana, ustaše su se nalazili u samome mjestu, te se je razvila ulična borba, usljed čega nijesu mogli dati jačeg otpora, a niti u najmanjem obimu spriječiti prodiranje partizana u Fojnicu. U ovoj borbi poginuo je ustaša, Hamid Melezović, rodom iz Kiseljaka, a dvojica su lakše ranjena. U Bakovićima je poginuo ustaša, Ivo Kapetanović, rodom iz Bistrice, kotar Fojnica. Da su se ustaše nalazile na položajima oko Fojnice, zaista, mogli su dati jači otpor partizanima, ali ipak nebi uspjeli zadržati njihovo prodiranje i zauzimanje Fojnice.

»Oružnički krstareći odjel Travnik«, nalazeći se na sjevernom položaju Fojnice, Banja, otvorio je pušcanu i strojo-pušcanu vatru na nastupajuće partizanske skupine sa južnog položaja Fojnice i pod zaštitom njegove vatre, uspjelo je ustašama, da se oslobode mjesta. Kada su jače partizanske skupine prodrle i zauzeli položaje, krstareći odjel se je povukao.

Očekivale su se naše snage, koje bi imale preduzeti akciju, ali je prikupljeno oko 200 ustaša pripremne bojne iz Busovače, Viteza, Visokog, Zenice i Travnika, koje su snage bile nedovoljne za preduzimanje akcije u cilju zauzimanja Fojnice. Jedino, ustaše iz Busovače i Travnika, kretajući se, pod zapovjedništvom poručnika Uhrina, pravcem: Kačuni — Biočići — Golo Brdo — Fojnica, napali su partizansku stražu, 1 km. sjeverno od Fojnice kod objekta Banja i ubili 3 partizana, kojima su zaplijenili 1 laku strojnicu, talijanskog modela.

Oružnici, postaje Fojnica, nijesu uspjeli izbjeći iz mjesta, već su se zaklonili po kućama, ali su sačuvali oružje i streljivo, osim zamjenika zapovjednika postaje, narednika Marka Polovine, kojega su partizani dne 20. rujna u 18 sati pronašli u njegovom privatnom stanu i zarobili. Pri samom napuštanju mjesta, partizani su ga pustili na slobodu.

Glavni cilj partizana je bio: pljačka državnih ureda, trgovina, zarobljavanje ustaša i promidžba među narodom. Mjesne ustaše uspjele su se zakloniti po kućama, a sami građani nijesu ih ođavali partizanima, već su se pokazali korektni i nijesu ispoljavali nikakav akt sabotaže, te su im na ovaj način spasili živote.

Odmah pri ulazu u mjesto, partizani su zapalili 2 pilane: Rika Vrička, šteta oko sedam miliona kuna i braće Šabanovića, šteta oko pet miliona kuna. U Bakovićima zapalili su državni rudnik, cijeni se šteta oko 700,000 kuna.

Opljačkali su državnog novca iz ureda: državne šumarije 300,000 kuna, poreznog ureda 47,000 k., općinskog poglavarstva 68,000 K., kotarskog suda 1,320 K., te osam raznih samokresa, kotarskoj oblasti nanjeli su štetu oko 100,000 Kuna kvarom blagajne, prozora i vrata.

Opljačkali su veću količinu živežnih namirnica, razne robe i to: državnoj šumariji u vrijednosti 330.000 K., nabavljачkoj zadruzi državnih službenika 40.000 K., zadruzi pilana u vrijednosti 200.000 K., trgovcu Safetu Sudžuki, razne manifaktorne robe u vrijednosti jednog miliona, braći Momčilović, vlasnicima autobusnog preduzeće, razne rabe u vrijednosti 45.000 kuna, Anti Misilu, predstojniku kotarskog suda, razne kućne predmete u vrijednosti 40.000, i poslovođi firme »Rivolta« 26.000 gotovog novca.

Iz oružničke postaje odnijeli su: posteljnu opremu, oružničko odijelo, 2.700 Kuna, dodijeljeno postaji na ime raznih odsječnina i 1000 Kuna mjenažnog novca. Polupali su sliku Poglavnika, spise i knjige nijesu dirali.

Za vrijeme zadržavanja u Fojnici, stožer partizana je bio u Franjevačkom samostanu.

Među narodom širili su promidžbu, po zidovima zgrada izpisali su razne nadpise: »živili partizani«, »dole izdajnici naroda, ustaše i četnici«, »smrt fašizmu, sloboda narodu«.

Dne 20. rujna u 21 sati, partizani su napustili Fojnicu i plijenom krenuli u pravcu: sela Tješilo — Vran Kamen, Dernečište prema području Gor. Vakufa i Prozora, koje je u njihovim rukama. Partizanima se je priključio pokušnjak rizničke straže, Mirko Primorac.

Dne 21. rujna prije podne ponovno je uspostavljena naša vlast.

Zapovjednik, bojnič:
(Bervaldi)
Bervaldi

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. broj 1832

Sarajevo, 23. rujna 1942.

Predmet: Kao napred.

Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu za II. odjel u Zagrebu, Zapovjedništvu III. domobranskog zbora u Sarajevu, Hrvatskom Generalu kod 718. njemačke pješačke divizije u Sarajevu, Opunomoćeniku Ministra unutrašnjih poslova za Velike Župe Usora i Soli, Vrhbosna i Hum u Sarajevu, Zaštitnom redarstvu ustaške nadzorne službe u Sarajevu.

Oružničko krilo Travnik javlja:
Smolbom na znanje.

Zapovjednik pukovnik
Toma

BR. 186

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG DOMOBRANSKOG
ZBORA OD 25 SEPTEMBRA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA
NA JAJCE**

TAJNO

ZAPOVJEDNIŠTVO
III. DOMOBRANSKOG SBORA
Glavnostožerni odjel
Op. Br. 4269/taj.

U Sarajevu dne 25. rujna 1942.

PREDMET: Dnev- 1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva
no izvješće o stanju (Oper. i očevid. odjel)
na području III. 2. Hrgenu
dom. zbora od 24. 3. Zapovjedništvu III. Dom. sbor. područja
IX. od 8 sati do 25. 4. Zapovjedništvu 5. i 6. pješačke divizije
IX. do 8 sati. 5. Zapovjedništvu 5. oružničke pukovnije
6. Izvanrednom opunomoćeniku pukov. Ši-
miću
7. Zapovjedništvu II. zone (7. p. p.)
8. Sastavak.

TAKTIČKA SITUACIJA:

1)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Odmetnici napali 25. o. m. u 0.55 sati na Jajce.¹

Pošto je spoj sa Jajcom u 0.03 sata prekinuta nema se novih
podataka o borbi. Zrakoplovstvo vrši razviđanja.

¹ U napadu na Jajce učestvovala su sljedeće jedinice: Prva i
Druga krajiška brigada, Treći krajiški odred i Druga proleterska bri-
gada. Četvrta proleterska (crnogorska) brigada vršila je obezbjeđenje
sa tri bataljona: od pravca Travnika, a sa jednim bataljonom (Trećim)
od pravca D. Vakufa. Na dan napada u gradu su se nalazile sljedeće
neprijateljske snage: Sedamnaesta ustaška bojna, Druga bojna i De-
vetnaesta satnija Devete pješačke domobranske pukovnije, komanda
oružničkog krila Jajce sa 102 žandarma, jedan oklopni automobil, vod
haubica i jedna kombinovana bitnica (baterija).

Napad je otpočeo 24 septembra u 23 časa. Već do 24 časa Prvi
i Četvrti bataljon Druge proleterske brigade snažnim jurišem likvidirali
su neprijateljsko utvrđenje na Cusinama. Potom su dijelovi Četvrtog
bataljona likvidirali neprijateljsku posadu kod želj. stanice, a Prvi
bataljon je oko 4 časa, 25 septembra, uspio da zauzme fabriku hlora.
Na pravcu napada krajiških brigada bilo je mnogo betonskih bunkera.

B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O NE-
PRIJATELJU:

I. ZONA:

OBLAST JAJCE:

1. Dana 24. o. m. grupa partizana od 2—3000 primječeno u kretanju prema Kopljevići kod V. Vakufa i preko Bjelajce prema Magaljdol (4 km. s. od Jezera).²

2. Dana 25. o. m. od 0.55 sati odmetnici vrše napad na Jajce. Borba još traje. U isto vrijeme izvršen je napad i na želj. postaju Vijenac (7 km. j. od Jajca).³ Po naknadnom izvještaju u 1.35 sati navodno palo je s. Čusine (2,5 km. zap. od Jajca).

OBLAST BUGOJNO: Dana 23. o. m. pobunjenici izvršili manji napad na Bugojno. Napad odbijen.⁴

OBLAST TRAVNIK: Dana 22. o. m. pobunjenici napali na vlak industrijske željeznice »Ugar« kod postaje Trenica.⁵ Napad odbijen. Pobunjenici se povukli u šume.

GUBITCI:

Nema podataka.

C) VLASTITE NAMJERE:

1. Razviđanje i oprez na svim postavama. Upućena od Travnika odjeljenja u nasiljna razviđanja u južnom pravcu prema Rastovu i Crnom Vrh.

2. U okolini Duvna vrše se manja podhvatna čišćenja.

ali su jedinice ovih brigada uspjele da ih savladaju zaobilazeći ih i napadajući neprijateljske snage sleđa, i u zoru su izbile kod crkve u Carevu Polju. U toku dana ustaše i domobrani su potisnuli naše jedinice, ali su ove brzim protivnapadom povratile izgubljene položaje. Oko 15 časova Prvi bataljon Druge krajiške brigade, pod komandom Ranka Šipke, zauzeo je na juriš staru tvrđavu, najveće ustaško uporište u gradu, a već u 17 časova Jajce je bilo oslobođeno. U borbama za Jajce ubijeno je: 4 ustaška oficira, 161 ustaša i 70 domobrana, ranjena su 3 domobranska oficira, zarobljeno je 200 domobrana, dok je u borbi oko Vijenca zarobljeno 150 domobrana. O našim gubicima nema podataka. O borbama na Jajcu vidi dok. br. 54 i 72.

² To su bile jedinice koje su učestvovale u napadu na Jajce (vidi prim. br. 1).

³ Noću 24/25 septembra i u toku 25 septembra Treći bataljon Četvrte proleterske (crnogorske) brigade vršio je napad na neprijateljsku posadu u Vijencu, ali je ova bila dobro utvrđena u klisuri, te bataljon nije uspio da je savlada. Sutradan, 26 septembra, jedna jača njemačko-domobranska kolona iz Donjeg Vakufa uspjela je da izvuče posadu iz Vijenca ka Donjem Vakufu.

⁴ Napad je vršio Zjamski bataljon Trećeg krajiškog odreda.

⁵ Jedinice Pete crnogorske NOU brigade

3. O napadu na Jajce izvješten Mindom⁶, Banjalučki zdru-
g i njemačka 718. pješačka divizija. Zrakoplovstvo vrši razviđanja
u okolini Jajca.

2)

POKRETANJE I PREMJEŠTAJ VLASTITIH ČETA:

9. sat. 9. p. p. (bez 1. voda) upućen sa postaje Goleš na osigu-
ranje industrijske želj. firme »Ugar«.

3)

**OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI
ČETA:**

Nije bilo.

(M.P.)

Zastupa zapovjednika
pukovnik (Prohaska)
Prohaska

BR. 187

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA JAJCE
OD 29 SEPTEMBRA 1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA
ORUŽNIČKU POSTAJU PONIR**

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO JAJCE

5. oružničke pukovnije
Broj Uredovno.

U Sarajevu, dne 29. rujna 1942.

Predmet: Izvještaj o padu
oružničke postaje Ponir. —

ZAPOVJEDNIŠTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S.

Sarajevo

Dana 25. rujna 1942. od strane partizana zauzeto je Jajce.¹
Čim su partizani zauzeli Jajce, odmah su se po četama razišli po

⁶ Ministarstvo domobranstva

¹ Jajce su oslobodile sljedeće jedinice: Prva i Druga krajiška
brigada, Treći krajiški odred i Druga proleterska brigada. Opširnije
o tome vidi dok. br. 54 i 72.

okolnim selima pa su tako 28. rujna 1942. u 13 sati napali na oružničku postaju Ponir, ovog krila.²

Napad je uslijedio na postaju sa sjeverne, zapadne i južne strane. U napadu je učestvovalo oko 150—200 partizana, dobro naoružani. Jedan dio partizana bilo je na konjima a jedan dio pješaka.

Oružnici njih oko 20 koji su bili na ovoj postaji usljed jakog pritiska partizana nakon borbe od oko 1 sat povukli su se prema Turbetu, gdje su prispjeli istog dana u 20 sati sa oružjem i ostalom opremom koju su sobom mogli momentalno ponijeti.

Šta je sa zapovjednikom postaje narednikom Ivanom Gajom i narednikom Omerom Bojićem kao i još neki oružnika do sada nije poznato.

Isto tako na Poniru bila je 1 satnija domobrana koja je također pod pritiskom partizana morala se povući prema Gostilju, gdje su ponova zauzela položaj.

Pošto su partizani zauzeli postaju Ponir prema dosadanjim podacima vojarna je zapaljena. Šta je sa tajnim i otvorenim spisima i dokumentima sa ove postaje nije poznato, jer se nezna za sudbinu zapovjednika postaje a oružnici koji su izbjegli o tome neznaju ništa.

Istog dana na Poniru je bilo oko 200 Njemaca koji su išli u cilju izviđanja, ali su se ovi prije napada na oko pola sata vratili prema Turbetu i nisu stupali u borbu protiv odmetnika.

Zapovjednik satnik:

Curać

Curać

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

ZAPOVJEDNIŠTVO

5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Taj. J.S. broj 1879

Sarajevo, 29. rujna 1942.

Pbč. odjelu. S molbom za očevidnost

U p.

Izjavitelj za j.s. bojnik

(Potpis nečitak)

² Napad su izvršili dijelovi Pete crnogorske NOU brigade.

BR. 188

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE TURBE OD 30 SEPTEMBRA
1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA DOMOBRANSKU PO-
SADU U GOLEŠU, GOSTILJU I KORIČANIMA**

ORUŽNIČKA POSTAJA — TURBE

Broj 2171 sa pril

Turbe, 30. IX 1942

PREDMET: Napad
partizana na dom.
posadu i prekid pro-
meta, izvještuje,

ZAPOVJEDNIKU NJEMAČ. VOJ. SNAGA TURBE,
ZAPOVJEDNIKU I. OPERAC. ZONE TRAVNIK,
ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI TRAVNIK,
KOTARSKOJ OBLASTI TRAVNIK,
ZAPOVJEDNIKU 5 ORUŽ. PUKOV. SARAJEVO,
KRILNOM ORUŽ. ZAPOVJED. TRAVNIK i
VODNOM ORUŽ. ZAPOVJEDNIKU TRAVNIK.

Dne 29 rujna 1942 godine oko 23 sata došla je jedna grupa partizana do željezničke pruge između Goleša i Komara te je prugu prekinula u duljini oko 200 metara a nekoliko brzoglasnih stubova presjekli a zatim su presjekli i brzoglasnu i brzojavnu žicu, te su na taj način prekinuli promet na željezničkoj pruzi: Travnik — Donji Vakuf.¹ Oko 22 sata došlo je oko 40 partizana, koji su bili naoružani sa puškama u selo Goleš, te napadali seoskog starješinu — muktara, zašto natjeruje ljude, da daje konje za komoru Njemcima. Zatim su uzeli sa sobom Mehić Halila Bećirova iz Goleša, Pilavić Mehu i Šarić Peru Ristina, te su sa njima išli od kuće do kuće, tražeći za partizane, hranu — kruh. Iz Goleša su otišli prema Komaru pa su prema primljenim podacima i Komar napali. Komar se nalazi van postajnog područja. Goleš su napali (željezničku postaju Goleš i domobransku posadu u njoj), 30 ov. mjeseca oko 2.45 sati, i nakon kraćeg vremena bili su odbijeni od posade koja se nalazi kod želj. postaje Goleš. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Partizani su napali domobr[ansku], posadu kod Gostilja i ova se je povukla usljed jačeg nadiranja premoćnijeg neprijatelja prema Turbetu.² Prema nepotvrđenim viestima, istodobno je napadnuta i posada, kao i oružnička postaja u Koričanima. Do sada

¹ Ovu akciju su izvršile jedinice Pete crnogorske NOU brigade.

² Napad su izvršili dijelovi Pete crnogorske NOU brigade.

o ishodu borbe kod Koričana nema podataka, jer su brzoglasne veze prekinute.

Goleš želj. postaja nalazi se u smjeru zapada od Travnika i udaljena je 14 km a Komar u istom smjeru udaljen 19 km. Selo Goleš, u smjeru od želj. postaje Goleš prema jugozapadu i udaljeno oko 3 km. Gostilj (Smet), nalazi se od Travnika u smjeru sjeverozapada i udaljeno oko 24 km. Koričani se nalaze u smjeru sjevera od Travnika i udaljene oko 40 km.

Zapovjednik, stožerni narednik,
(Romić)
Romić

BR. 189

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 30 SEPTEMBRA 1942 GOD. O BORBAMA U OKOLINI TUZLE, JAJCA I TRAVNIKA

HRVATSKI GENERAL
kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 2754/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 30. rujna 1942.

PREDMET: Dnevno izvješće
do 30. rujna do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva (Oper. i očevid. odjel)
2. II. i III. Domobranskom sboru.
3. II. i III. Domobran. sbornom području.
4. Zapovjedništvu ustaške vojnice (podhvatni) i
5. Zapovjedništvu 3. 4. 5. i 6. pješačke divizije.
6. Vrhovnom nadzorništvu oružništva.
7. Zapovjedništvu 4. i 5. oružničke pukovnije.
8. Zapovjedništvu I. zone (pukovnik Šimić)
9. Zapovjedništvu II. zone (7. p. p.)
10. Zapovjedništvu IV. zone (15. p. p.)
11. Ustaškom drugu Sarajevo.
12. Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1:100.000)

A) KRATKA OCIENA SITUACIJE:

Stanje u glavnom nepromjenjeno.

Partizanske grupe iz oblasti Jajca vrše pokrete duboko ka istoku i dielom stigle na Vlašić Planinu, a južno od Turbe do

Komara, gdje su porušili želj. prugu i brzoglasni spoj.¹ Vjerojatno imaju namjeru obkoliti i napasti Travnik, kao i ometati naše podhvate ka Jajcu.

B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O NE-PRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

OBLAST TUZLA: Grupe partizana u Majevici protiv kojih je poveljen podhvat (vidi izvješće od 28. o. m.) podijelili su se u dvije grupe od kojih je jedna 150 njih krenula ka Bukviku (12 km j.z. od Brčkog), a druga grupa od 700 partizana krenula je grebenom planine Majevice od Hrgova pravcem: Jasenica (15 km j.z. od G. Hrgova) Velike Njive k. 760 i Jablanica (9 km sjev. od G. Tuzle).² Naše i četničke snage su ih sljedile ali bez uspjeha.

Naknadno se saznaje, a prema izkazu zarobljenih partizana da obe grupe treba da se sastanu oko 1. listopada kod Korenite (10 km juž. od Brezovog Polja) gdje čekaju izradbu čamaca, a onda im je cilj Fruška Gora. Četnici ih obavještavaju o našim i njemačkim snagama i provode ih kroz Majevicu.

4. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

5. DIVIZIJA:

OBLAST JAJCE — TRAVNIK: Partizanska grupa iz Jajca nadire sa jačim snagama sjeverno od Turbeta u smjeru istoka, a navodno je već jedna grupa od 800 njih na Vlašić Planini, dok druga grupa prodirući južno od Turbeta navodno dostigla Komar i prekinula prugu Turbe — D. Vakuf.

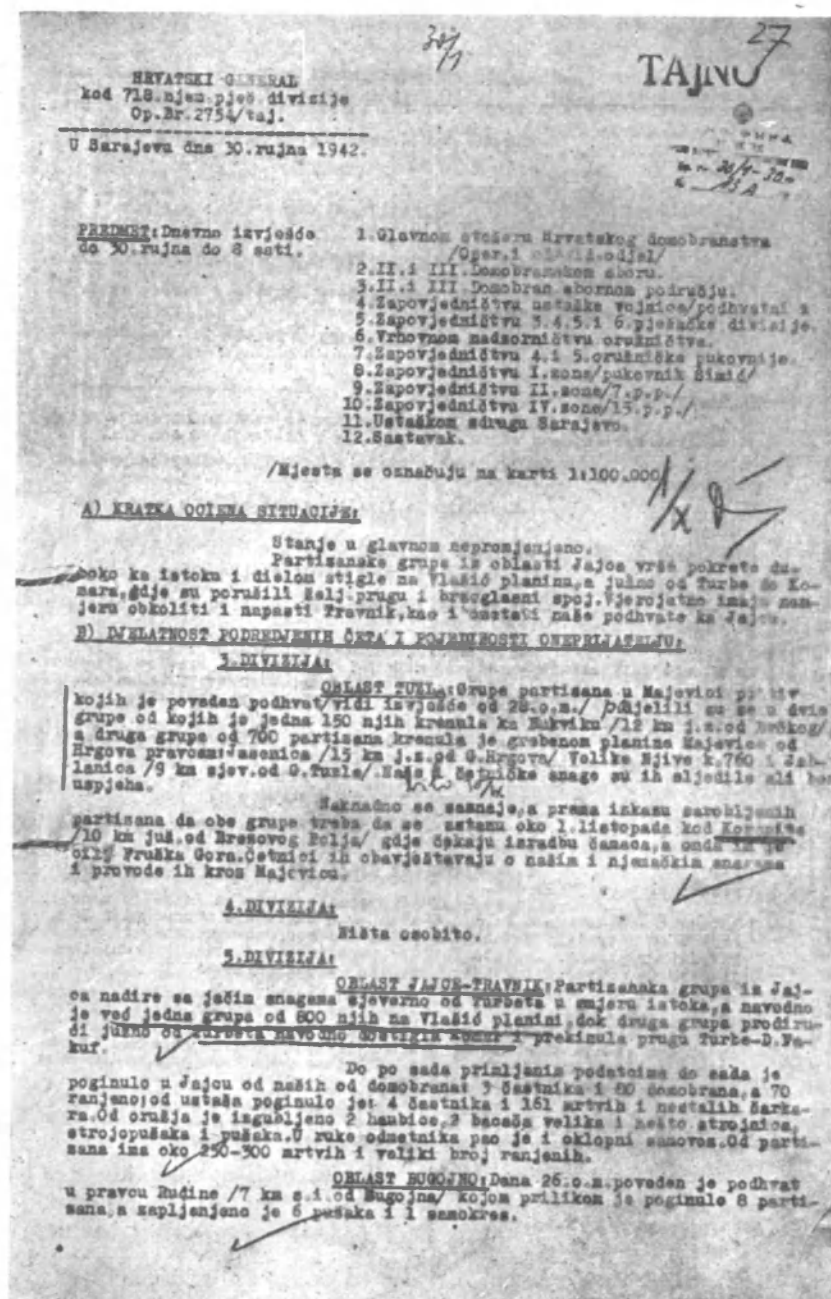
Do po sada primljenim podacima do sada je poginulo u Jajcu od naših od domobrana: 3 častnika i 80 domobrana, a 70 ranjeno; od ustaša poginulo je: 4 častnika i 161 mrtvih i nestalih čarkara. Od oružja izgubljeno 2 haubice, 2 bacača velika i nešto strojnica, strojopušaka i pušaka. U ruke odmetnika pao je i oklopni samovoz. Od partizana ima oko 250—300 mrtvih i veliki broj ranjenih.

OBLAST BUGOJNO: Dana 26. o. m. poveljen je podhvat u pravcu Rudine (7 km s. i. od Bugojna) kojom prilikom je poginulo 8 partizana, a zaplijenjeno je 6 pušaka i 1 samokres.³

¹ Akciju su izvršili dva bataljona Pete crnogorske NOU brigade i jedan bataljon Desete hercegovačke brigade.

² Prvi i Treći bataljon Šeste istočnobosanske brigade 29 septembra otišli su prema selu Bukovici u dvije kolone, dok je Drugi bataljon, sa komesarom brigade Cvijetinom Mijatovićem, ostao u Jablanici.

³ Borba je vođena sa jedinicama Desete hercegovačke brigade. Partizani su imali 1 ranjenog. Vidi dok. br. 76.

Fotokopija prve stranice dokumenta br. 189

OBLAST PROZOR: Dijelovi bojne 7. p. p. saznali su u s. Kruščici da je 25. o. m. u pomenuto selo došla grupa od 50 partizana i tražili hranu. Ova grupa dolazila je iz pravca Fojnice te je iste večeri otišla ka Prozoru.⁴

U većem broju ima ih i na Zec Planini (9 km j.z. od Fojnice)

GUBITCI:

Vlastiti: od domobrana: 3 častnika i 80 domobrana poginulo, ranjeno 70. Od ustaša 4 satnika i 161 mrtvih i nestalih čarkara.

Neprijateljski: 250—300 partizana poginulo.

Izgubljeno: 2 haubice, 2 bacača velika, dosta strojnica, strojopuša i pušaka.

Zaplijenjeno: 6 pušaka i 1 samokres.

C) VLASTITE NAMJERE:

1. Razviđanje u smjeru Jajca i poduzimanje mjera za podhvrat kod Jajca u cilju oslobođenja i čišćenja od odmetnika.
2. Osiguranje obale r. Save i sprečavanje prelaza partizana.
3. Razviđanje i pripravnost na svim postavama.

POKRETANJE I PREMJEŠTAJ VLASTITIH ČETA:

III. bojna 750. njemačke pješačke pukovnije iz Tuzle u Zenicu.

Sat I/9. p. p. upućen prema Rastovu (osiguranje pruge »Ugar«).

Zapovjednik I. bojne 7. p. p. saznao je, da je brojčano stanje talijanskih posada za sada od Jablanice do Bradine sljedeće:

— Jablanica 400—500 ljudi, Ostrožac 100, Rama 200, Konjic 250, Brđani 150, Lukač Most 70 i Bradina 50. Ovi podatci prikupljeni su od željezničkog osoblja.

Dana 29. o.m. u 14.30 sati prošao je kroz Travnik za D. Vakuf samokretnim satom pukovnik Francetić.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

1. — Brzoglasni spoj između D. Vakufa i Turbeta prekinut u noći 28/29. o. m.
2. — Željeznička pruga između Turbeta i D. Vakufa prekinuta noću 28/29. o. m.
3. — Zapovjednik 4. pješačke divizije izdao je zapovjed kotarskim oblastima u Doboju, Gračanici i Maglaju o represaliji četnika koji nisu povratili zarobljene puške u određenom vremenu, a u pogledu živežnih namirnica, isplate potpore, penzije i t. d. svim pripadnicima koji žive na području taktičkog pogleda Ozrenskih četnika.

⁴ Odnosi se na grupu boraca Pete crnogorske NOU brigade

4. — Ured za kolonizaciju u Derventi izdao je središnoj voćarskoj zadruzi iz Brčkoga punomoć da u selima Ritešić, Majevac i Trnjani bere šljive. Od strane ove zadruge sve je instalirano. Zadruga nije u stanju da obere ni jednu šljivu, jer joj to nedozvoljavaju odjeli željezničke ustaške bojne koji tamo sami beru šljive. Ovu zapovjed želj. ustaškoj bojni izdao je ustaški bojni Vokić.

5. — Zapovjednik 13. p. v. izvjestio je, da je primio pismo od četničkog vojvode Kosorića sa pl. Devetak u kojem isti traži da pristupi suradnji sa domobranstvom protiv partizana.

Za točnost: GENERAL LUKIĆ v. r.
Glst. podpukovnik (Wanner)
Wanner (M. P.)

BR. 190

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA DEVETE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 30 SEPTEMBRA 1942 GOD. O BORBAMA OKO VARCAR VAKUFA

ZAPOVJEDNIŠTVO 9. PJEŠ. PUKOVNIJE
STOŽER

Op. Br. 625/tajno

dne, 30. rujna 1942 godine.

TRAVNIK

ZAPOVJEDNIŠTVU III DOMOBRANSKOG SBORA, GLST. SARAJEVO.

ZAPOVJEDNIŠTVU 5. PJEŠAČKE DIVIZIJE — SARAJEVO.

Savezno zapovjedi zapovjedništva III. domobranskog sora, Glst. Op. Broj 190/tajno i zapovjedništva 5. pješačke divizije Op. Br. 7/42. podnosim bojni relaciju za vrijeme od 1. do 31. kolovoza 1942 godine za sve jedinice 9. pješačke pukovnije, milicionerske grupe Kupres i ostalih dijelova.

A. — OPERACIJE I AKCIJE:

1. VIII. Iz Varcar Vakufa upućene ophodnje u nasilno razviđanje pravcem prema Ključu. Partizani¹ potrgali prugu između Bravnica i Vinca u dužini 150 metara kao i b. b. linije. Odmah u jutro pristupilo se popravci pruge i b. b. linije,

¹ Akciju je izvršio bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog odreda.

koja nije mogla biti toga dana popravljena. Osiguranje radništvu dao je 6. sat 9. p. p. iz Vinca. Pred Bugojnom postavljene zasjede u pravcu Golog Brda jugo-istočno od Bugojna. Kod Kupresa partizani zaposjeli s. oko Kupresa: Suhova, Bili Potok, Stražbenica, Zlosela, Osmanlije, zapadno i sjevero-zapadno i s. Kukavice jugo-istočno od Kupresa, koja su većim dijelom zapaljena. Na ostalim odsjecima zatišje.

2.VIII. Četnici grupe Drenović mole 500 pušaka sa streljivom i hranu za 700 ljudi kako bi mogli poduzeti veću akciju na području Ključa i Ribnika. Prekinuta pruga kod Bravnica popravljena, a tako isto i željeznička pruga kod Barica. Tokom dana uspostavljen je promet između D. Vakufa i Jajca. Jedan partizan ubijen koje smetao kod popravke pruge. Topništvo iz Jajca potpomoglo odbranu i osiguranje radništva na pruzi. U D. Vakufu zapovjeden stroga pripravnost. Posada iz Bugojna krenula u nasilno razviđanje prema Kupresu, posada iz Kupresa čistila područje prema Bugojnu. Zrakoplovi bombardirali Gornje Vukovsko, Rilić, Ravno, okolinu Cincara i Blagaj. Na ostalim odsjecima zatišje.

3.VIII. Posada Varcar Vakufa uputila ophodnje u nasilno razviđanje u pravcu Trijebova sjeverno od Varcar Vakufa. Posada iz D. Vakufa uputila ophodnje u pravcu Šuljage, nije naišla na neprijatelja, ali su nađene lješine od 12 partizana koje su pokopali. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilna razviđanja prema Kupresu a iz Kupresa pošao je pukovnik g. Šimić sa jačim odeljenjem prema Bugojnu radi popune svojega ljudstva sa streljivom i hranom. Borbe se vode na Velikim Vratima naših zaštitnica sa partizanima.² Partizani u velikom broju napadaju na sela oko Kupresa koja nemilice pale i uništavaju. Tokom zadnjih dva dana poginuo je jedan ustaša a ranjeno: 2 domobrana, 20 ustaša, 5 milicionera i 4 mještana, među ranjenicima nalazi se pričuvni domobranski poručnik g. Pavlović Marko i 1 ustaški zastavnik. Pukovnik g. Šimić traži 600 pušaka sa potrebnim streljivom, kako bi mogao naoružati ljudstvo iz okolnih sela Kupresa za odbranu svojih života i domova. Zrakoplovi razviđali i bombardirali Vukovsko, Rilić, Ravno, Planinu Cincar, Blagaj, Janja, Mračaj, Veliki Stožer, i Radušu Planinu. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

4.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje u nasilno razviđanje u južnom pravcu prema Hoćune. Kod Bugojna odbijen napad

² Borbu su vodile jedinice Druge proleterske brigade.

u noći od 3/4. o. m. pušćanom vatrom i topničkom vatrom prema istočnoj strani od Bugojna. Kod Kupresa primječene veće snage partizana i to dijelovi V. i VI. pobunjeničke brigade,³ pod vođstvom bivšeg jugoslavenskog majora Đokića (poznat iz Mariborske afere). Ujedno su stigli veći odredi partizana⁴ u okolinu Livna gdje sužavaju krug oko Livna kojega žele zauzeti. U nasilnom razviđanju u okolinu Kupresa poginulo 3 ustaše, a od partizana ubijeno 8. U Bugojno stiglo 165 ustaša 1. sata IX. ustaške bojne crne legije kao pojačanje naših postrojba u Kupresu. Na ostalim odsjecima zatišje.

5.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje u nasilno razviđanje prema Ključu gdje su primječene grupe partizana. Iz Jajca a tako isto iz D. Vakufa upućene ophodnje u nasilno razviđanje u okolinu posada. Posada Bugojno poslala jače odjeljenje u nasilno razviđanje prema G. Vakufu, naišli su na komoru partizana, partizani se razbježali a uhvaćeno je 3 konja. Livno zauzeto po partizanima.⁵ Posada Livno većim dijelom sa zapovjednikom bojnikom Križancem zarobljena. Dijelovi posade i njemačka narodna skupina daju još djelomično odpor. Iz Kupresa vršena akcija čišćenja na prostoru prema Velika Vrata, k. 1405, Demirovac 1768, Velika Plazenica i s. Blagaj, pod vođstvom pukovnika g. Šimića. Zrakoplovi razviđali i bombardirali položaje partizana kod Kupresa. U Bugojno stigao 1. sat. I. bojne crne legije pod vođstvom ustaškog poručnika g. Bobana Mate, za pojačanje u Kupres.

6.VIII. Iz Varcara upućene redovite ophodnje. Iz Jajca upućen 3. sat 9. p.p. u Varcar Vakuf, a iz Varcar Vakufa stigao u Jajce 5. sat 14. p. p. U noći 5/6. o. m. pobunjenici pripucali na pojedina uporišta oko Bugojna. Kod Kupresa prilikom vršenja čišćenja toga područja prema s. Blagaj i sjeverno od Blagaja došlo je do žestokih borbi sa partizanima II. udarne brigade jačine oko 500 boraca, koji su bili pojačani partizanima iz toga područja. U tim borbama poginulo je naših 3 ustaše, a ranjeno 1 domobran 24 ustaše i 2 milicionera. Od neprijatelja poginulo 50 partizana, a veliki broj mrtvih i ranjenih odveli su pri povlačenju. U Bugojno stigao 2. sat VIII. bojne crne legije u jačini od 110 ljudi pod vođstvom zastavnika g. Juroš Ivana. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

³ Jedinice Druge proleterske brigade i dijelovi Trećeg krajiškog odreda

⁴ Jedinice Prve proleterske i Treće sandžačke brigade

⁵ O oslobođenju Livna vidi dok. br. 175, prim. br. 1.

- 7.VIII. Oko Varcara Vakufa i Jajca vrše posade utvrđivanje. U nasilnom razviđanju uz Bugonjo prema G. Vakufu preko Podova uništena je jedna partizanska grupa od 35 ljudi i zarobljeno 10 pušaka i 1 samokres talijanskog porijekla. Prilikom povlačenja ustaške posade iz Duvna u Posušje bili su napadnuti od mještana pravoslavaca iz s. Srđani, Raščani i Mandinog Sela, tom zgodom imali su 9 mrtvih ustaša. U Travnik stigao general g. Lukić na dogovor sa pukovnicima G. g. Šimićem i Francetićem i podpukovnikom g. Šramom radi poduzimanja daljnjih akcija. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 8.VIII. Oko Varcara i Jajca vrši se utvrđivanje. U toku noći manja čarkanja oko Bugojna. Iz Bugojna vršena akcija čišćenja prema G. Vakufu, na partizane nije se naišlo. Iz Kupresa vršena akcija prema selima G. i D. Vukovsko. Na ostalim odsjecima zatišje i mirno.
- 9.VIII. Kod Varcara i Jajca vršena utvrđivanja. Mjestimični napadaji na Bugojno odbijeni bez žrtava. Prema izvještaju pukovnika g. Šimića iz Kupresa posada u Livnu pala u ruke partizana zajedno sa bojnikom g. Križancem zapovjednikom posade. U Kupresu vrši se priprema za akciju čišćenja u južnom pravcu od Kupresa. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 10.VIII. U Varcar Vakuf stigao stožer I. bojne 9. p. p. sa 2. i 4. satom iz Jajca, a u Jajce stigao 18. sat 9. p. p. iz Varcara Vakufa. Iz Jajca upućen 5. sat 14. p. p. u Bugojno. Na Bugojno izvršen napad u noći koji je trajao od 3.00 do 6.00 sati⁶. Napad odbijen. Partizani ostavili 7 mrtvih, a i veći broj ranjenih povukao se sa ostalim prema G. Vakufu. Kod Kupresa vršena lokalna čišćenja od partizana. Ranjena 3 ustaše. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 11.VIII. Grupa od 150 partizana razoružali 3 četnika kod Majdana. Na tom dijelu primjećeno veće grupisanje partizana, koji imaju namjeru napasti Varcar Vakuf i Jajce. U Varcaru i Jajcu stroga pripravnost. Iz D. Vakufa vršeno čišćenje terena desne obale Vrbasa od potoka Leletva, pod zapovjedništvom prič. poručnika g. Klarić Petra. Kod s. Jankovića i Blagaja stupilo se u borbu sa partizanima, koji su ovdje razbijeni i ostavili 5 mrtvih i 3 ranjena partizana, a uhvaćeno 6 partizana koji su razoružani i odpremljeni u D. Vakuf. Iz Bugojna vršeno čišćenje područja Golo Brdo, Kandija, Kalin i Zjemet. Tu akciju potpomagalo je topništvo iz D. Vakufa i Bugojna. Lakše ranjen prič. poručnik g. Klarić, a zaplijenjeno 1 strojica i 18 pušaka. U

⁶ O borbama za Bugojno vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 62, prim. br. 4.

noći izvršen napad na Kupres, koji još uvijek traje. Iz Bugojna upućena pomoć prema Kupreškim Vratima. Prema izvještajima iz Livna sakupljeno je veliko mnoštvo partizana u jakosti od 8 do 9 tisuća, koji se ovdje grupišu sa nepoznatim namjerama. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 12.VIII. Na Bravnice kod Jajca kao i na Podhum izvršen napad od partizana koji je trajao do zore. Ovi napadi odbijeni vatrom iz bacača i strojnica⁷. U Jajce stigao zapovjednik zone podpukovnik g. Šram radi pregleda posade i položaja. Iz Bugojna upućena jača odjeljenja prema Kupresu u nasilno razviđanje. Oko Bugojna vrši se utvrđivanje položaja sa građanskim licima. Kod Kupresa vodila se borba do 15 sati, napad je bio jak, a neprijatelj odbijen i put Bugojno—Kupres pročišćen. Partizani u jakosti od 1 brigade i 4 bataljona crnogorsko-srbijanskih i domaćih prodrli su u sam grad do prvih kuća. Gubici na našoj strani 12 mrtvih i 45 ranjenih. Protivnički gubici 30 mrtvih i veliki broj ranjenih, koje su partizani sobom odvukli. Naši su zaplijenili 1 lahku strojnicu i 30 pušaka⁸. Zrakoplovi su mnogo doprinijeli odbijanju partizana, dobro su radili i u pravi momenat stigli. Da je taj napad uspješno odbijen ima se zahvaliti dobromu i umjesnom vodjstvu Izvanrednog opunomoćenika Poglavnika g. pukovnika Franje Šimića, koji je osobno rukovodio odbranu i bio na svima mjestima izlažući sebe najvećim opasnostima i bodreći domobrane, ustaše i milicionere da ustraju u borbi protiv neprijatelja, što je urodilo uspjehom. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 13.VIII. Kod Varcara vrši se utvrđivanje položaja. Kod Jajca napad na Podhum i Bukovicu suzbijen pred zoru, bez žrtava. Iz Bugojna upućeno osiguranje na put prema Kupresu do Han Luke. Jedna ophodnja poslata u s. Šultanovići da pretrese čitavo selo i predvede sumnjive osobe. U noći porušena pruga kod Bravnice i prekinuta brzoglasna veza između D. Vakufa i Jajca. Pobunjenici otjerani topovskom vatrom iz Jajca⁹. U noći počeo napad partizana na Kupres. Zapovjednik zone podpukovnik g. Šram nalazi se u Jajcu i Varcar Vakufu na pregledu posada i utvrđivanja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 14.VIII. Prošle noći porušena pruga kod Bravnica u duljini od 1800 m kao i brzoglasna linija, tokom dana se popravljaju uz osiguranje poslato iz Jajca. Pobunjenici ometali rad rad-

⁷ Napad je izvršio bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

⁸ O borbama za Kupres vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 161.

⁹ Iste jedinice kao pod 7.

nika na podizanju pruge, ali su vatrom iz bacača, kao i topničkom vatrom rastjerani. U Bugojnu stroga pripravnost i ljudstvo spremno za pokret prema Kupresu da pruži pomoć, jer se vode ogorčene borbe. Partizani u velikom broju napali na sam grad Kupres, a prije toga zapalili skoro sva okolna mjesta da bi stvorili što veću zabunu. U borbi koja je trajala na život i smrt uspjelo je hrabroj posadi milicionera, ustaša i domobrana odbiti napadače sa jurišima prema Velikom Stožeru i izbaciti ih iz samoga grada gdje su zapalili tri veće zgrade, a u druge tri tvrdo zidane zgrade uvukli se partizani odakle su davali očajnički otpor. Pukovnik g. Šimić izdao zapovjed da se te zgrade bombardiraju iz topova i poruše kako bi se mogla ta gnijezda uništiti. Sama odbrana mjesta Kupresa bila je skopčana sa velikim poteškoćama pošto se u to malo mjestance sklonilo pučanstvo iz okolnih mjesta bježeći pred neprijateljem tako da je u samom mjestu bilo oko 10.000 do 12.000 ljudi. Odbranom Kupresa zapovjedao je Izvanredni opunomoćnik Poglavnika pukovnik g. Šimić sa izvanrednom taktičnošću, osobnim zauzimanjem i hrabrošću, koja je samo njemu prirođena, te i ovom zgodom spasio mjesto Kupres i sve ukupno stanovništvo od propasti. Borilo se na sve strane sa neviđenom hrabrošću i požrtvovanjem, pa i ako su bile male snage odbrane uspjelo je istima otjerati neprijatelja i nanijeti mu velike gubitke. Na Kupres izvršen je napad od strane partizana sa jakošću od jedne brigade i 3 bataljona pojačani sa prikupljenim četama pobunjenika iz okolnog područja. U svemu oko 2.500 do 3.000 boraca napadalo je na Kupres. Pokraj silnih žrtava sa naše strane poginuo je i sam zapovjednik milicionerske grupe pričuveni domobranski nadporučnik g. Adalbert Mikolji, davajući od sebe sve, pa i svoj život. Neprijatelj ostavio je preko 250 mrtvih što muških, i što ženskih, a ranjenih bilo je kudi-kamo veći broj, računa se da je uništeno i onespособljeno za borbu preko 1/3 napadača. Zaplinjeno je 60 pušaka, 2 strojnice i nekoliko samokresa, koje si je zadržala postrojba ustaške crne legije za svoje naoružanje. Od naše strane poginulo oko 60 ljudi milicionera, ustaša, domobrana i mještana, a ranjeno ih je oko 70. Napomenuti je da su partizani u ovoj borbi upotrijebili bacače i topove. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 15.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje prema planini Lisina. Kod Jajca izvršen manji napad pobunjenika na Podhum i Bukovicu. Napad odbijen topničkom, bacačkom i puščanom vatrom. Iz Bugojna upućena pojačanja prema Kupresu

stupila u borbu sa pobunjenicima kod Koprivnice. Poslije podne prodrli u Kupres i zauzeli položaje. Iz Bugojna upućeno radništvo za popravak ceste Bugojno—Kupres. Tokom dana otpremljena hrana i streljivo u Kupres. Zrakoplovom stigao pukovnik g. Francetić u Bugojno i Kupres i još istog dana vratio se u Sarajevo. Kod Kupresa izvršili neprijatelji ponovni napad koji nije uspio, taj napad brzo je odbijen. Te noći popalili su partizani s. Vrila i Begovo Selo, a od prije su popalili čitavo Zloselo, Bili Potok, Male i Velike Gredine, Kunine kuće, Dumančice, Stražbenicu, Mrdebare, Suhovo, Juriće, Ratkovine, Otinovce i polovinu kuća u brdima i Lucinim Brdima, tako da je od kupreških sela ostalo nepopaljeno samo Olovo i Odžak. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 16.VIII. Kod Varcara vrši se utvrđivanje i poslate ophodnje u nasilno razviđanje. U noći izvršen napad na Bravnice. Od strane partizana bilo je gubitaka, taj napad odbijen je topničkom, bacačkom i puščanom vatrom. Iz D. Vakufa poslate ophodnje u nasilno razviđanje u okolno područje. U jutro toga dana izvršen napad na Bugojno iz pravca s. Jaklić, Golo Brdo i Crniče. Napad odbijen topovskom, bacačkom i puščanom vatrom. Iz Bugojna upućena hrana, streljivo u Kupres. Partizani napali na Šebešić i Rastovo južno od Travnika i zauzeli ta mjesta, opljačkali pojedine bolje stojeće seljake i magacine firme »Ugar« u Šebešiću. Zarobili 2 domobrana i 4 oružnika, koje su odveli sobom. Kod Kupresa vrši se reorganizacija naših trupa i zauzimanje položaja sa novo pridošlim pojačanjima. Prema iskazima zarobljenih partizana i nađenim zapovjedima za napad i zauzimanje Kupresa vidi se da je na Kupres dne, 14. o. m. napalo oko 3 tisuće partizana u čijim redovima bilo je veliki broj ženskih, koje su imale zadaću da pale kuće i vrše bolničarske poslove, a mnogo ih je rukovalo bacačima i strojnicama.
- 17.VIII. Oko 4.00 sata u jutro manji napad na Bravnice kod Jajca odbijen topničkom vatrom i puščanom. Prije podne popravljena pruga kod Bravnica. Vlak iz D. Vakufa koji je išao prema Jajcu napadnut između Vinca i Bravnica. Napad odbijen bez žrtava. Kod D. Vakufa tuklo topništvo u raznim pravcima manje grupe partizana koje su bile primjećene da se tamo prikupljaju. Iz Bugojna upućene ophodnje prema Kandiji i Crniču gdje su primjećene partizanske grupe. Jedan domobran uslijed nepažnje ubio se sam. U noći manji napad izvršen na Kupres odbijen bez žrtava. Ranjen jedan ustaša. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

14.VIII. Prošli noći porušena pruga kod Bravnice u dužini od 1800 m kao i brzo-
 glasa linija, tokom dana se popravljala uz osiguranje poslato iz Jajca.
 Pobunjenici ometali rad radnika na podizanju pruge, ali su vatrom iz ba-
 cača, kao i topničkom vatrom rastjerani. U Bugojnu stroga pripravnost i
 ljudstvo spremno za pokret prema Kupresu da pruži pomoć, jer se vode ogo-
 rčene borbe. Partizani u velikom broju napali na sam grad Kupres, a prije
 toga zapalili skoro sva okolna mjesta da bi stvorili što veću zabunu.
 U borbi koja je trajala na život i smrt uspjelo je hrabroj posadi mili-
 cionera, ustaša i domobrana odbiti napadače sa jurisima prema Velikom
 Stožeru i izbaciti ih iz samoga grada gdje su zapalili tri veće zgrade,
 a u druge tri tvrde zidane zgrade uvukli su partizani odakle su davali
 očajnički otpor. Pukovnik g. Šimić izdao zapovjed da se te zgrade bomba-
 diraju iz topova i poruše kako bi se mogla ta gnijezda uništiti. Sama
 odbrana mjesta Kupresa bila je skopčana sa velikim poteškoćama pošto su
 u to malo mjestance sklonilo pučanstvo iz okolnih mjesta bježeći pred
 neprijateljem tako da je u samom mjestu bilo oko 10.000 do 12.000 lju-
 di. Odbrana Kupresa zapovjedač je izvanredni opunomoćnik Poglavnika pu-
 kovnik g. Šimić sa izvanrednom taktičnošću, osobnim zauzimanjem i hrabroš-
 ću, koja je samo njemu prirodna, te i ovom zgodom spasio mjesto Kupres
 i sve ukupno stanovništvo od propasti. Borilo sam na sve strane sa nevi-
 denom hrabrošću i poštovanjem, pa i ako su bile male snage odbrane us-
 pjelo je istima otjerati neprijatelja i nanijeti mu velike gubitke. Na
 Kupres izvršen je napad od strane partizana sa jakošću od jedne briga-
 de i 3 bataljona pojačani sa prikupljenim četama pobunjenika iz okolnog
 područja. U svemu oko 2.500 do 3.000 boraca napadalo je na Kupres. Pored
 silnih žrtava sa naše strane poginuo je i sam zapovjednik milicionereke
 grupe pričuveni domobranski nadporučnik g. Adalbert Nikolji, davajući od
 sebe sve, pa i svoj život. Neprijatelj ostavio je preko 200 žrtvih što
 muških, i što ženskih, a ranjenih bilo je kudikamo veći broj, računao se
 da je uništeno i onesposobljeno za borbu preko 1/3 napadača. Isplinjeno
 je 50 pušaka, 2 strojnice i nekoliko samokresa, koje si je zadržala po-
 brojba ustaške orne legije sa svoje naoružanje. Od naše strane poginulo
 oko 50 ljudi milicionera, ustaša, domobrana i mještana, a ranjeno ih je
 oko 70. Napomenuti je da su partizani u ovoj borbi upotrijebili bacače
 i topove. Na ostalim odsjecima mirno i satišje.

15.VIII. Iz Varcara upućene oprednjs prema planini Lisina. Kod Jajca izvršen na-
 naj napad pobunjenika na Podhum i Bukovicu. Napad odbijen topničkom, ba-
 čakom i puščanom vatrom. Iz Bugojna upućena pojačanja prema Kupresu stu-
 pila u borbu sa pobunjenicima kod Koprivnice. Poslije podne prodrli u
 Kupres i zauzeli položaje. Iz Bugojna upućene radništvo za popravak ošte-
 tene Bugojno-Kupres. Tokom dana odpremljena hrana i streljivo u Kupres.
 Zrakoplovom stigao pukovnik g. Francetić u Bugojno i Kupres i još istog
 dana vratio se u Sarajevo. Kod Kupresa izvršili neprijatelji ponovni na-
 pad koji nije uspio, taj napad brzo je odbijen. Te noći popalili su parti-
 zani s. Vrila i Begovo selo, a od prije su popalili čitavo Zloselo, Bili
 potok, Male i Velike Gredine, Kunine kuće, Dumančice, Stražbenicu, Mrdebare,
 Suhovo, Jurice, Ratkovine, Otinovce i polovinu kuća u brdima i Lucinim Br-
 diu, tako da je od kupreških sela ostalo nepopaljeno samo Olovo i Očjak.
 Na ostalim odsjecima mirno i satišje.

- 18.VIII. U Varcaru stroga pripravnost. Kod Bravnica prilikom osiguranja pri popravku b. b. linije otvorena vatra na manju grupu pobunjenika koji su htjeli ometati rad. Iz Bugojna povedena akcija prema s. Gračanica uspjela i ubijeno 15 partizana i uhvaćena jedna partizanka. Zaplijenjeno nešto tvoriva i 6 pušaka, te jedna partizanska zastava. Tokom noći izvršen napad na Bugojno sa južne strane. Borba trajala do 6.00 sati u jutro. U Kupresu vršena popuna četa i odmor. U Travnik stiglo iz predhodnih borba oko Kupresa ranjena 2 domobrana, 3 ustaše, 5 milicionera i 3 civila, koji su upućeni u bolnicu Sarajevo. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 19.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje u nasilna razviđanja u raznim pravcima. Iz Bugojna vršena odprema raznog tvoriva u Kupres. Iz Banja Luke stigao 1 zrakoplov u Bugojno po izvještaj. Iz Kupresa vršena preselica teretnim samovozima djece i žena sa osiguranjem u Bugojno. Kod Kupresa manja puščana čarkanja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 20.VIII. U Varcar Vakufu stroga pripravnost. Poslate ophodnje u nasilno razviđanje. Iz Jajca otvorena topovska vatra na primjećene partizanske grupe kod Orahovice. Iz Bugojna vršeno osiguranje preselica tvoriva u Kupres. U noći izvršen napad partizana na Kupres i Velika Vrata. Napad trajao od 22.00 sata do 3.00 sata u jutro. Napad odbijen vatrom bacača i strojopušaka. Ranjen 1 domobran i nađena 2 mrtva partizana. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje¹⁰.
- 21.VIII. Iz Varcara upućene ophodnje u nasilna razviđanja i vršeno utvrđivanje samoga mjesta. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilno razviđanje u južnom pravcu prema Gračanici. Oko Kupresa manja puščana čarkanja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 22.VIII. Sve isto kao i prošlog dana. Obilazak zapovjednika zone podpukovnika g. Šrama posada D. Vakuf i Bugojno. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 23.VIII. U Varcar Vakufu stroga pripravnost. Prema izvještaju pojedinih seljaka i četnika grupe Drenovića primjećene su velike grupe oko 2.500 partizana kod Šipova, a njihove predhodnice nalaze se na Sinjakovcu južno od Varcar Vakufa. Kod Kupresa manja čarkanja. Iz Bugojna poslata osiguranja prema Kupresu. Nastavlja se sječa građe za izgradnju bunkera i vršena razviđanja u okolinu Bugojna. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

¹⁰ Napad su vršile Druga proleterska i Prva krajiška brigada. Vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 161.

- 24.VIII. U pola noći počeo je žestoki napad partizana na Varcar Vakuf. Partizana moglo je biti oko 2.000 do 2.500. Na sam grad otvorili su žestoku vatru iz strojnice, strojopuškaka i bacača. Posada Varcara davala je otpor do 6.00 sati u jutro kada je uspjelo 5. častnika i oko 150 domobrana, da se probiju iz opkoljenoga obruča u sjevernom pravcu prema Trijebovu. Ostali častnici kao i domobrani bili su savladani i po partizanima zarobljeni¹¹. Da je došlo do tako brzog pada Varcar Vakufa leži krivnja na četnicima grupe Drenović, koji su trebali držati položaje ispred položaja naše vojske i primiti prvi borbu. Međutim pola četnika grupe Drenović priključila se partizanima i dovela partizane u sam grad iza položaja i u leđa našim domobranima, a druga polovina četnika sa samim Drenovićem povukla se već dan ranije i tokom noći prema Banja Luci. Kod toga je palo partizanima u ruke skoro sve tvorivo, teže naoružanje, streljivo i hrana I. bojne 9. p. p. osim onoga što su domobrani koji su se povukli prema sjeveru sobom ponijeli. Partizani su porušili mostove na cestama koje spajaju Varcar Vakuf sa ostalim mjestima, kako im nebi mogla doći pomoć ni od koje strane. Porušena je te noći i željeznička pruga u dužini od 150 m i jedan most na pruzi između Bravnica i Vinca, a tako isto i brzoglasna linija, jer su imali partizani nakanu odmah napasti i Jajce. U Jajcu izdat nalog za najstrožiju pripravnost, i topničkom vatrom tuklo se područje u sjevero-zapadnom pravcu, gdje su bile primjećene manje grupe partizanskih ophodnja. Kod D. Vakufa porušena također željeznička pruga i za vrijeme rušenja pruge, pobunjenici bili su iznenađeni po našoj ophodnji koja je na njih otvorila vatru, i rastjerala ih. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilno razviđanje prema G. Vakufu. Kod Kupresa manja puščana čarkanja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 25.VIII. Uslijed pada Varcar Vakufa u partizanske ruke prijeti opasnost Jajcu da bude napadnuto, stoga izdat nalog za najstrožiju pripravnost i užurbano utvrđivanje Jajca, koje je donekle već oko Jajca provedeno. Tokom dana popravljena porušena željeznička pruga kod Barica i između Vinca i Bravnica. Partizani po zauzeću Varcar Vakufa nadiru jednim dijelom prema selima Mile, Magaljdol i prema Barevu, na njih otvorena topnička vatra iz haubica. Iz D. Vakufa postavljene zasjede duž ceste prema Babinu Selu. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilno razviđanje prema G.

¹¹ Mrkonjić Grad su oslobodile Prva krajiška i Druga proleterska brigada. Šire o tome vidi dok. br. 123.

24. VII. U pola noći počeo je šestooki napad partizana na Varcar Vakuf. Partizani na mjestu su bili oko 2.000 do 2500. Na sam grad otvorili su šestoku vatru iz strojnice, strojopuškica i bacača. Posada Varcara davala je otpor do 6.00 sati u jutro kada je uspjelo 5. častnika i oko 150 domobrana, da se probiju iz opkoljenoga obruča u sjevernom pravcu prema Trijebovu. Ostali častnici kao i domobranci bili su savladani i po partizanima zarobljeni. Da je došlo do tako brzog pada Varcara Vakufa leži krivnja na četnicima grupe Drenović, koji su trebali držati položaje ispred položaja naše vojske i primiti prvi borbu. Međutim pola četnika grupe Drenović priključila se partizanima i dovela partizane u sam grad iza položaja i u leđa našim domobranima, a druga ~~partizanska~~ četnika sa se sa Drenovićem povukla se već dan ranije i tokom noći prema Banja Luci. Kod toga je palo partizanima u ruke skoro sve tvorivo, teške naoružanje, streljivo i hrana I. bojne 9. p. p. osim onoga što su domobranci koji su se povukli prema sjeveru s sobom ponijeli. Partizani su porušili mostove na cestama koje spajaju Varcar Vakuf sa ostalim mjestima, kako im nebi mogla doći pomoć ni od koje strane. Porušena je te noći i željeznička pruga u dužini od 150 m i jedan most na pruzi između Bravnica i Vinca, a tako isto i brzoizlaska linija, jer su imali partizani nakamu odmah napasti i Jašce. U Jašcu izdat nalog za najstrožiju pripravnost, i topničkom vatrom tuklo se područje u sjevero-zapadnom pravcu, gdje su bile primjećene manje grupe partizanskih ophodnja. Kod D. Vakufa porušena također željeznička pruga i za vrijeme rušenja pruge, pobunjenici bili su iznenađeni po našoj ophodnji koja je na njih otvorila vatru, i rastjerala ih. Iz Bugojna upućene ophodnje u nasilno razviđanje prema G. Vakufu. Kod Kupresa manja puščana čarkanja. Na ostalim odajecima mirno i satišje.

-/-

Fotokopija četvrte stranice dokumenta br. 190

Vakufu cestom preko Gračanice. U Bugojno stiglo 750 ustaša za akciju čišćenja prema G. i D. Vukovskom. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 26.VIII. Tokom noći primjećeno je prebacivanje pobunjenika na Otomalju, Orahovici i Oštrom Brdu, zapadno od Jajca. Oko 2.00 sata u noći počela se jedna grupa pobunjenika prebacivati kod Bravnica na desnu obalu Vrbasa. Te grupe pobunjenika bile su sprečene sa topovskom, bacačkom i puščanom vatrom. Iste noći stigla je poruka od Drenovića, da se je prebacio na desnu obalu Vrbasa kod Bočca gdje se nalaze također i domobrani, koji su se povukli iz Varcar Vakufa. Moli da mu se pošalje hrana i streljivo za 900 ljudi. Drenoviću je javljeno da se obrati na Banja Lučki zdrug. Pristiglo pojačanje ustaša u Bugojno upućeno pukovniku g. Šimiću u Kupres za vršenje akcija. Kod Travnika napali partizani s. Pečuj i Petočići i zapalili mostove na industriskoj željeznici »Ugar« kod s. Lisac. Iz Travnika upućene jače ophodnje u razviđanje tim pravcima. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 27.VIII. Tokom dana stiglo je oko 30 domobrana iz posade Varcar Vakuf, nešto sa oružjem a nešto bez oružja. Radovi na utvrđivanju Katina kod Jajca žurno se nastavljaju. Iz Jajca otvorena topnička vatra na grupu partizana kod Bravnica. Iz Bugojna poslato osiguranje prema Han Luki na putu za Kupres, napadnuti po partizanima poginuo jedan domobran upravljač samovoza Josip Sabo iz 3. samovozne bojne Sarajevo i 1 ustaša pripadnik crne legije, a 2 ustaše ranjena¹². Iz Bugojna upućena milicija u s. Gračanicu kao stalna posada. Partizani napali na Šebešić i s. Rastovo jugo-istočno od Travnika, napad odbijen po posadi Rastovo, a pobunjenici se povukli na položaje Grič i nad tunel industriske pruge »Ugar« gdje se utvrđuju. Iz Travnika upućeno 100 domobrana i 36 ustaša u tome pravcu u razviđanje. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 28.VIII. Iz pravca Varcar Vakufa čula se je čitavu noć strojnička i bacačka vatra. Tokom dana stiglo u Jajce 32 domobrana od posade Varcar Vakuf. Jedni sa oružjem, a drugi bez oružja. Sa oružjem udjeljeni u 19. sat a bez oružja upotrijebljeni privremeno na radovima za utvrđivanje Jajca. Iz D. Vakufa otvorena vatra iz topova u sjevero-zapadnom pravcu gdje su bile primjećene grupe partizana. U toku noći napadnuto Bugojno u 2 maha sa strane Kandije. Prema jutru upućene jače ophodnje u tome pravcu radi razviđanja, ujedno poslata osiguranja prema Han Luki. Izvršena

¹² Napad su izvršile jedinice Četvrte proleterske brigade.

akcija čišćenja iz Kupresa prema s. G. i D. Vukovsko i Riliću. Partizani i stanovništvo tih mjesta povukli se prema Ravnom bez da su pružili veći otpor. Kod Vukovskog pronađen nestali zrakoplov posve razlupan. U toj akciji ubijeno 14 partizana i nešto mještana. Na našoj strani nije bilo gubitaka. Iz Travnika upućen jedan sat u nasilno razviđanje prema s. Rastovu i Šebešiću, na pobunjenike nije se naišlo. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

- 29.VIII. U Bravnice i Vinac stiglo 55 domobrana posade Varcar Vakuf iz zarobljeništva. U Jajcu i D. Vakufu stroga pripravnost. Iz Bugojna otvorena topnička vatra prema s. Kandiji, gdje su primjećene pobunjeničke ophodnje. Iz Bugojna povedena akcija prema planini Kalin. U borbi na Kalinu poginula 2 domobrana iz 1. sata 15. p. p. Neprijatelju nanijeti osjetni gubici, isti se povukao sjevernim padinama planine Kalin u šume. U toj borbi iz bliza upotrebljene su ručne bombe. Iz Kupresa povedena akcija čišćenja sjevero-zapadno prema Blagaju i Janju. Partizani imali dosta mrtvih i ranjenih, a na našoj strani ranjena 3 ustaše. Zrakoplov poručnika g. Rubića oštećen strojnicama spustio se prisilno i razlupao. Pilotu i izviđaču nije se ništa dogodilo. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 30.VIII. Iz Jajca upućene ophodnje u nasilno razviđanje u sjevero-zapadnom pravcu. Brzoglasna linija između Kupresa i Bugojna prekinuta. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
- 31.VIII. U Jajcu stigli iz zarobljeništva 3 častnika i 7 domobrana iz I. bojne 9. p. p. koja je bila u Varcar Vakufu. U noći prekinuli b. b. liniju i oštetili željezničku prugu pobunjenici između Vinca i Bravnice koja je tokom dana popravljena. Partizani u 4.00 sata napadali sa 2 strojnice iz Glavica prema Bugojnu. Kod s. Odžaka pojavilo se 30 partizana, a u selu Gračanici zapaljeno po partizanima 15 kuća. Partizani se pred upućenim ophodnjama povukli prema G. Vakufu i opljačkali nekoliko sela kod G. Vakufa. Kod Kupresa došlo je u noći do puščanog čarkanja sa pobunjenicima, žrtava nije bilo. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

B. I S K U S T V A

1. Sa ovom sada raspoloživom momčadi, koja je već jedanput bacala oružje i preživjela jedno rasulo države, a ni najmanje svijestna Hrvatsva vrlo je teško polučiti neke veće uspjehe u borbi protiv pobunjenika-komunista, koji su riješeni na uspjeh ili smrt, a raspolažu sa jakom promičbom izvan i unutar države.
2. Ljudstvo treba u potpunosti opremiti boljim i jačim oružjem, odjećom i obućom te rubljem. Ljudstvo treba podvrći obuci

- i zavođenjem reda, stege i osvježanje vojničkog znanja i Hrvatske svijesti. Pošto je ljudstvo većim dijelom razbacano po položajima i malobrojno, nemoguće je to sistematski provesti.
3. U koliko je momčad vezana stalno za položaje i izložena pobunjeničkim napadajima osjeća se podređena, pa želi više puta preći u ofanzivu što se najbolje ogleda u ovom mjesecu, gdje su na pojedinim odsjecima ove zone pod vodstvom dobrih častnika dali sve od sebe, i ako su pobunjenici-partizani bili mnogobrojni, dobro naoružani i vođeni dobrim vodjstvom.
 4. Pobunjenici-partizani koji su došli iz jugo-istočnog pravca zajedno sa domaćim pobunjenicima držali su za sigurno da će čitavi ovaj kraj moći naprosto pregaziti, što im nije uspjelo, kako se to vidi iz prednje bojne relacije.
 5. Milicionere i mještane dragovoljce pri akcijama i obrani pojedinih mjesta protiv pobunjenika, treba staviti podpuno pod domobranske zakone i protiv ogriješitelja preduzeti najstrožije zakonske mjere.
 6. Razviđanju prigodom ophodnja treba posvetiti osobito točnu pažnju, ne se oslanjati na izkaze mještana i seljaka.
 7. Osiguranja i zaštitu treba temeljiti na dobrom razviđanju i zauzimanjem zgodnih i podesnih položaja koje treba dobro utvrditi.
 8. Nastojati neprekidno vladati dominantnim odnosno istaknutim točkama, grebenima planina i šumama.
 9. Napadati uvijek energično, drsko i odlučno. Svaki napad pomogućtvu pomagati vatrom strojnica, strojopušaka, bacača i topova. Bitno je da su pobunjeničke bande u velikom strahu i velike kukavice te napuštaju položaje čim vide pred sobom i prema sebi dobru i odlučnu vojsku, a čim osjete kod vojske kolebanje postaju drski i prelaze u napadaje.
 10. Čišćenje zemljišta pobunjenika vršiti načelno zakružavanjem, a izbjegavati široke frontove koji se lako probijaju i cijepaju. A u koliko se radi širokim frontom, nadirati t.j. napredovati dominantnim gredama i nikako koristiti poprijeke pravce. U obrani imati odlučnosti i hladnokrvnosti, a naročito starješine.
 11. U posljednje vrijeme dolaskom crnogorsko-srbijanskih-partizanskih 7—8 brigada u jakosti od 8—9 tisuća ljudi u ove krajeve, a pojačani domaćim pobunjenicima-partizanima iz područja Janja, Livna i Dinare, spojili se sa pobunjenicima-partizanima iz planine Grmeč broje danas oko 15 tisuća boraca. Ovako jaki poduzimaju koncentrične napade na pojedina mjesta u kojima su male i malobrojne naše posade ili ih uopće nema, te im redovito uspeva zauzeti mjesto, opljačkati i povući se u planine i šume. U pojedinim zauzetim mjestima održavaju sastanke sa mještanima i drže im predavanja o komunizmu. Oduzimaju narodu hranu i stoku za svoju prehranu. Istaknute osobe u

ustaškom pokretu, ustaše i domobranske častnike streljaju, do-
 čim domobrane protiv kojih nema kakovih pritužaba puštaju
 svojim kućama sa podukom da se više nejavljaju u Hrvatsku
 vojsku.

C. NEDOSTATCI I GRIJEŠKE.

1. Ljudstvo satova nedovoljno odjevena i obučena, slabo takorekuć nikako nacionalno odgojena, starješine, a pogotovo dočasnici malobrojni i većim dijelom slabo podučene i nedovoljno svjesne dužnosti vojničkog poziva i nedovoljno energični.
2. Momčad teškom službom i slabom hranom iscrpljena i za veće štrapace nesposobna.
3. Vidi pod B/3.
4. Vidi pod B/4.
5. Talijanska vojna zapovjedništva ne pružaju dovoljno pomoći i osobnu zaštitu našem stanovništvu, koje je izloženo raznim nasiljima partizana i nazovi-četnicima, koji čak u talijanskoj zoni su potpomognuti od strane Italijana. Italijani drže u pojedinim mjestima velike posade, ali ne poduzimaju nikakvih akcija protiv pobunjenika i to baš u krajevima, gdje najčišći hrvatski živalj, kao na pr. Duvno, Livno i Posušje.

Zapovjednik, podpukovnik
(Šram)
(M.P.) Šram

BR. 191

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE BUGOJNO OD 3 OKTOBRA
1942 GOD. O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKU KOLONU NA
PUTU BUGOJNO — KUPRES**

ORUŽNIČKA POSTAJA
BUGOJNO
Broj 1914

U Bugojnu dne 3 listopada 1942.

Predmet: Napad partizana na naše
snage na putu Kupres—Bugojno iz-
vještava.

ZAPOVJEDNIČTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE (J.S.)

Sarajevo

2 listopada 1942. oko 11 sati prije podne, krenula je jedna skupina Ustaša, od 30 momaka, među kojima je bio i Ustaški poručnik Marko Pavlović, te zapovjednik operacija domobranski pukovnik g. Šimić Franjo, da se jednim samovozom prebace iz Bugojna za Kupres, te oko 12 sati kad su došli na mjesto zvano »Pilana«, to ih je iz busije napala jedna partizanska banda¹ sa strojopuškama i strojnicama, a poslije toga i sa bombama, za koje se nimoglo ustanoviti, koliko ih ima, s razloga, što su tukli iz šume i sa brda, te e nije nikoga moglo ni vidjeti.

U ovome napadu poginulo je 8 Ustaša i jedan civil, koji se je isto sa samovozom htjeo da prebaci iz Bugojna za Kupres, dočim je zapovjednik operacija pukovnik, g. Šimić Franjo i poručnik g. Pavlović Marko ranjeni, a samovoz sa kojim su se imenovani vozili zapaljen je od zapaljivih bomba i na mjestu je sav izgorio.—

Ovaj slučaj dogodio se je na putu Bugojno Kupres, na mjestu zvanom Pilana, udaljeno od Bugojna 12 kilometara, odnosno od Kupresa 15 kilometara, te preduzeta poslije akcija i potjera za banditima, ostala je bez uspjeha, i nije im se moglo nikako stati u trag.—

Razaslato: Zapovjedničtvu 5. oružničke pukovnije, zapovjedničtvu oružničkog krila Jajce, Zapovjedničtvu oružničkog voda Bugojno i kotarskoj oblasti Bugojno.

Zamjenik zapovjednika narednik
(Štimac)
Štimac

¹ Napad su izvršili dijelovi Trećeg krajiškog NOP odreda.

BR. 192

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE TURBE OD 5 OKTOBRA 1942
GOD. ZAPOVJEDNIKU PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE O BOR-
BAMA SA PARTIZANIMA NA SEKTORU JAJCE — TRAVNIK**

ORUŽNIČKA POSTAJA — TURBE

Taj Broj 573 sa pril

Turbe 5 X 1942

PREDMET: Izvješće o akciji
protivu partizana.

ZAPOVIEDNIKU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

J. S.

Sarajevo

Dne 4 listopada t. g. napala je jedna grupa partizana na domobransku posadu kod sela Bistro blizu Opare¹, područje oruž. postaje Rastovo. Napad je izvršen u 3.30 — 4.30 sati. Istog dana u 13 sati napali su partizani domobrane kod navedenog sela pa su nakon jednog sata uspješno odbijeni. Ranjen je jedan domobran a za partizanske gubitke nema podataka.

Akcija čišćenja napreduje vrlo dobro. Borbe se vode van područja kotara Travnik. Prema dobivenim viestima Jajce je 4 ovog mjeseca zauzeto od naših i savezničkih snaga². Zauzet je od onih snaga koje su nadirale od Ponira, preko Dnoluke, a od Krezluka duž ceste vođene su borbe i partizani su imali velikih gubitaka a i ranjenih, jer su ih do 3 dovlačili u kamionima krezlučkom cestom u Jajce u većem broju. Partizani su u Jajcu doznali 3 ovog mjeseca, da je pao Varcar Vakuf, pa su odmah počeli sa iseljavanjem grada. Tako je toga dana Jajce bilo skoro potpuno napušteno od partizana, koji su se povlačili sa plijenom prema Janju. Zarobljeno tvorivo i topove otjerali su u Janj. Prije napuštanja Jajca zapalili su: Grand hotel, oruž. krilo, željez. postaju, Hotel Pihler, Dom ustaške mladeži, prostorije društva »Tomislav«. Minirali su i srušili fabriku »Elektrobosna«, zgradu kotarskog prestoničtva. Potpunoma su opljačkali oko 20 trgovačkih radnji onih, koji su bili uz vlast. U napadu na Jajce učestvovalo je oko 2 do 3.000 partizana. Mnogi iz Jajca priključili su se partizanima. Oko 220 domobrana i oružnika palo je u borbi kod Jajca. Ima ih i zarobljenih, ali nije poznato kako su partizani postupali sa ovim.

Dne 1 ovog mj. došao je u Jajce zapovjednik partizana na Balkanu, »Tito« i održao im je govor a zatim je napustio Jajce i ne zna se kud je otišao.

¹ Napad je izvršila grupa boraca Pete crnogorske NOU brigade.

² O borbama za Jajce vidi dok. br. 54 i 72.

Odmah iza pada Jajca, partizani su otišli u selo Krezluk i grkoistočnjaci su im se priključili. U Jajce je došlo 29 rujna oko 50 grkoistočnjaka iz sela Krezluka pod komunističkom zastavom i predali se partizanima, dobili od njih oružje i odmah se uputili u borbu prema selu Brvancima (kod Krezluka).

Partizani su rušili željezn. prugu od Jajca prema Donj. Vaku- fu i materijal su tjerali prama Jezeru i od Jajca prama Šipovu upravljali su Šipadovu prugu.

Partizanima se priključio, ing. Tupara, koji je bio činovnik kod kotarske oblasti u Jajcu. On je naimenovan za polit. komesara. rodom je iz Donjeg Vakufa. Ime mu neznam, pravio se je dobar musliman i vjernik. Rodom je iz Donjeg Vakufa.

Desna strana željez. pruge Turbe — Jajce, bit će ubrzo oči- šćena. Jače partizanske skupine nalaze se u prostoru Gornjeg Va- kufa i okolnim planinama.

Dne 3 ovog mjeseca, izbjegao je iz Jajca, oružnik Ante Radak sa postaje Ponir i prijavio se ovoj postaji. Pobjegao je iz Grada. Partizanima je kazao da je domobran.

Cestovni ni željeznički promet nije sa Jajcem uspostavljen, jer su mostovi i željez. pruga porušeni.

Danas će prema primljenim podacima Njem. zapovjedništvo doći u Jajce. Oruž. postaje Koričane uspostavljena je od danas. Krilu Travnik dostavljen dvopis.

Zapovjednik, stožerni narednik,
(Romić)
Romić

BR. 193

**ODGOVOR ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG VOJNOG ZBORA OD
6 OKTOBRA 1942 GOD. GLAVNOM STOŽERU HRVATSKOG DO-
MOBRANSTVA O DRŽANJU MUSLIMANA PRILIKOM NAPADA
PARTIZANA NA KONJIC¹**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO HRVATSKOG DOMOBRANSTVA
Glavni stožer
Očev. 3690/Taj.

U Zagrebu dne, 28.8. 1942

ZAPOVJEDNIČTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA.

Savezno tamošnjim izvješćem Očev. br. 799/taj. od 9. VIII. o. god.

¹ Ovaj odgovor zapovjedništva Trećeg vojnog zbora dat je nakon primjedbi Glavnog stožera hrvatskog domobranstva od 28. avgusta 1942. godine.

Vraća se izvješće zapovjednika 1. bojne 7. p. pukovnije sa slijedećim primjedbama na tamošnje izvješće Očev. br. 799/taj. od 9. VIII. o. god.

1.) Konjic² je izgleda pao zbog prilika, koje su navedene u izvješću zapovjednika 1. bojne 7. p. pukovnije, pa prema tome nebi bilo mjesta tvrdnji, da su njegov pad skrivili muslimani ili bio tko od mještana.

Vjerovatno su slične prilike skrivile i pad Prozora.³

2.) Da u redovima partizana ima i muslimana kao i katolika ili jednom riječi Hrvata točno je, ali njihov broj u odnosu na ostale tako je malen, da mu se ne može pripisati nikakav odlučujući uticaj na događaje. Uveličavanjem ovog broja i podvlačenjem njegovog uticaja na događaje stvara se kod saveznika mnijenje, da je velik dio Hrvatskog naroda privržen komunizmu a to ni u kom slučaju nije od koristi, već samo na štetu našeg naroda i države.

U ostalom da je taj broj malen vidi se i iz izvješća kotarskog predstojnika iz Konjica, koji navodi samo 16 odmetnika — Hrvata.

3.) Da je pripreman napad partizana na Konjic znao je i zapovjednik 1. bojne 7. p. p. već 3. VII. o. g. a znali su sigurno i svi mještani koliko iz preduzetih mjera, toliko i od četnika, koji su nudili suradnju, pa prema tome ne bi bilo mjesta ni tvrdnji, da su to znali samo muslimani, a ne i ostali mještani.

4.) Za milicionere sela Čuhovići koji su se priključili partizanima te razoružali naše domobrane i oružnike, kao i za predstavnike građanske vlasti, koji su prije vremena napustili Konjic uslijed čega je zapovjednik 1. bojne 7. p. p. morao preuzeti i upravnu vlast, dostavite poimenični popis dotičnih osoba, ovome stožeru, na daljnji postupak, a nezavisno od toga naredite istragu i u vlastitom djelokrugu, naročito što se tiče držanja oruž. ndp. Mandić Tadije.

U popisu predstavnika građanske vlasti koji su prije vremena napustili Konjic, navesti točno vrijeme, kada su ga napustili te vrijeme kada su se vratili na dužnost.

5.) Predstojnika želj. postaje Kajtaza, vjerojatno je partizanska komanda postavila zapovjednikom mjesta, a ne mještani, pa

² Konjic su napala 8 jula tri bataljona Prve proleterske brigade i poslije duže borbe usvojela su da ga zauzmu. Tom prilikom je zarobljeno oko 100 domobrana, a zaplijenjeno 2 minobacača sa 200 mina, 2 mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 20.000 metaka i dosta ostale spremne, dok je na željezničkoj stanici uništeno 25 lokomotiva.

³ Prozor su oslobodile 13 jula jedinice Treće sandžacke brigade i Četvrti bataljon Prve proleterske brigade. Ubijeno je 150 ustaša i žandarma, a zarobljeno 142. Zaplijenjeno je 12 puškomitraljeza, 2 mitraljeza i 1 minobacač i veća količina pušaka i ostalog ratnog materijala. Partizani su imali 3 mrtva.

prema tome za sve ono što se je pod njegovim zapovjedništvom dogodilo ne može se kriviti narod, nego osobno on.

6.) Prema zapisniku Dr. Jurišića (u prigibu), odnosno iskaza Marka Bodulovića, koji je za cijelo vrijeme boravka partizana u Konjicu bio također tamo, pljačku su vršili kako muslimani tako i katolici, a ne kako u tamošnjem izvješću stoji samo muslimani, pa radi toga bilo bi interesantno znati od koga je tamošnji izvještajni organ dobio prednji podatak.

7.) Za tamošnju tvrdnju da su generalizirano muslimani od uvijek dvolični nije u izvješću naveden dokaz, koji je tražen, pa stoga treba ga dostaviti naknadno.

Na koncu primjećuje se još slijedeće: Stalno podvajanje Hrvata na katolike i muslimane u službenim spisima dovodi do podvajanja i u narodu i do vjerske netrpeljivosti, a to osobito u današnjim prilikama treba pod svaku cijenu izbjeći.

GLAVAR
General - poručnik
(Vitez Laxa)
Laxa

ZAPOVJEDNIŠTVO
III. VOJNOG ZBORA
GLAVNO-STOŽERNI ODJEL
Oč. 1055/taj
6. X 1942
SARAJEVO

GLAVNOM STOŽERU (Očevidni odjel). — U povratku spisa podnosim sledeći izvještaj:

Po točki 4).

Da su milicioneri sela Čuhovića (sami muslimani) sudjelovali u razoružavanju i pljačkanju naših domobrana i oružnika, koji su bježali pred partizanima, jasno je i dokazano jer je od strane ovog zbora bačena preko krilaša pismena zapovjed selu Čuhovićima da odmah predaju oružje našim vlastima u Trnovu zbog njihovog postupka. Kada se uspije dobiti vođa ovih milicionera neki Dundo dobiće se detaljniji podatci o ovom slučaju. U tome pogledu jedan je domobran saslušan i jedan milicioner koji je uhićen u Konjicu, čija se saslušanja prilažu.

Povodom držanja kotarskog predstojnika u Konjicu g. Celestrina, sada kotarskog predstojnika u Bugojnom i oružničkog nadporučnika g. Mandića, vodi se izvid i kada se završi podnieti će se spis na uvid.

Po točki 7).

Povodom držanja muslimana i njihova dvoličnost konstatirana je i povodom toga mogu dati slijedeći izkaz:

U prvim danima oslobođenja većina muslimana bila je oduševljena dolaskom Njemačkih i naših snaga, te se je pri doćecima zaista spontano ispoljavala radost, ali u daljem toku vremenâ kada su naše vlasti počele uvode red i poredak kao i postupak prema nezakonitim postupcima, njihovo raspoloženje počelo je tinjati i ispoljavati neraspoloženje protiv naših vlasti bacajući svu krivicu na prošlogodišnji pokolj muslimana u Foči, Goraždi, Rogatici i ostalim mjestima u Bosni i Hercegovini od strane četnika na ustaše HRVATE, dok međutim u ovim krajevima većina ustaških postrojbi, a osobito u početku sačinjavali su sami domaći ustaše MUSLIMANI, koji su izvršili mnogobrojne pokolje nad pravoslavnim pučanstvom. Sada pak kada su naše vlasti kao i talijanske počele surađivati sa četnicima oni se boje osvete. Redarstvene vlasti imaju podatke u nađenim proklamacijama viđenijih muslimana potpisate od mnogih intelektualaca muslimana, a sve protiv Hrvata.

Dokazano je i utvrđeno da partizani kada su ma u koje muslimansko mjesto došli odmah su putem svoje promičbe pridobili u većini slučajeva muslimane, a manje katolike ili pravoslavce pa i skoro nikako, koji su ih svuda najljubaznije dočekivali. Kada se očiste zauzeta područja od partizana onda će se sve ove činjenice dokazati. Istina je da se ovo sve ne odnosi na gro muslimana, ali na pretežan broj.

Očevidni izvještaji ovog zbora su točni i provjereni i u istini prikazato stanje bez preterivanja ili uzveličavanja. Ono se ne zasniva na neistinitim činjenicama kao za vrijeme b. Jugoslavije, gdje se je stanje uvijek samo prikazivalo u najljepšim crtama, dok međutim istina je dokazala da stanje u b. Jugoslaviji nije bilo takvo, kako se je to na najvišem mjestu prikazivalo i serviralo. Prema tome očevidni izvještaji ovog zbora su kratki, ali stanje izneto u istini bez preterivanja i uzveličavanja, a sve prema dobi-venim podacima pismenim i usmenim od osoba kojima se može povjerovati.

U prigibu dostavljaju se samo nekoliko izvještaja koji govore od muslimana i njihovom držanju, koji molim da se po uvidu vrâte. Napominjem slučaj kotarskog predstojnika u Bugojnom Si-drana koji je održavao vezu sa partizanima, a koliko takvih ima za koje će se kasnije utvrditi.

ZAPOVJEDNIK u. z. PUKOVNIK
(Prohaska)

BR. 194

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 6 OKTOBRA 1942 GOD. O BORBAMA U OBLASTI BRČKO I JAJCE

HRVATSKI GENERAL
kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 2891/taj.

TAJNO

U Sarajevu dne 6. listopada 1942.

PREDMET: Dnevno
izvješće do 6. listopada
do 8 sati.

1. Glavnom stožeru Hrvatskog domobranstva (Oper. i očevid. odjel)
2. II. i III. domobranskom sboru.
3. II. i III. domobran. sbornom području.
4. Zapovjedništvu 3. 4. 5. i 6. pješačke divizije.
5. Zapovjedništvu ustaške vojnice (poduhvatni i izobrazbeni odjel)
6. Vrhovnom nadzorništvu oružništva.
7. Zapovjedništvu 4. i 5. oružničke pukovnije.
8. Zapovjedništvu I. zone (pukovnik Simić)
9. Zapovjedništvu II. zone (7. p. p.)
10. Zapovjedništvu IV. zone (15. p. p.)
11. Ustaškom zdruhu Sarajevo.
12. Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1:100.000)

A) KRATKA OCIEŃA SITUACIJE:

Stanje nepromjenjeno.

Podhvat Jajce još u toku.¹ Borbe su se vodile u oblasti Janja, gdje su odstupile veće partizanske snage.

B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

3. DIVIZIJA:

Oblast Brčko: Dana 3. o. mj. četnička grupa Kerović napala partizane kod Korenite (10 km južno od Brezovog Polja). Parti-

¹ Poslije oslobođenja Jajca (25. septembra) neprijatelj je prikupio jaču grupaciju njemačko-ustaško-domobranskih snaga i 1. oktobra otpočeo pothvat da ponovo zauzme Jajce. Poslije žestokih borbi neprijatelj je uspio 6. oktobra da zauzme Jajce.

zana 15 mrtvih, 22 zarobljena, ostali se razbjegli. Ovo nije još provjereno.²

4. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

5. DIVIZIJA:

Oblast Jajce: U podhvat u »Jajce« lijevo krilo grupe Wüst sastalo se je sa snagama grupe Wedel kod Gorice (10 km j. z. od Jajca), poslije nekoliko manjih okršaja grupe Wüst sa manjim partizanskim dijelovima, čiji je odpor brzo razbijen.

U toku 5. o. mj. dostignuta je crta: Jajce — r. Vrbas — s. Bilinčić — k 909 — s. Gorica.

Partizani su se glavnim snagama povukli u smjeru jugozapadno od Jajca u dolini Janja i u guste šume zapadno i jugozapadno 25—30—50 km od Jajca.

U toku ovog dana gubitci su: 1 njemac ranjen, 28 ustaša poginulo, 20 ranjeno, 7 partizana poginulo, 23 zarobljeni.

Naši zaplijenili tvorivo jednog partizanskog logora.

GUBITCI:

Njemački: 1 ranjen,

Naši: ustaša 28 poginulo, 20 ranjeno;

Protivnika: 7 poginulo, 23 zarobljeno.

PLIEN: Tvorivo jednog partizanskog logora (sadržaj još nepoznat).

C) VLASTITE NAMJERE:

Oprez na svim postavama.

Čišćenje oblasti Jajca od odmetnika.

Dijelovanje u podhvat u ka Prozoru od prostora Ivan Pl. u smjeru Bitovnja i Zec Pl.

POKRETANJE I PREMJEŠTANJE VLASTITIH ČETA:

I. bojna 7. p. p. (bez 1 sata koji ostaje u Konjicu) premješta se na odsjek Hadžići — Raštelica, radi sudjelovanja u podhvat, koji će vršiti talijanski četnici u smjeru Prozora.

² Četnici jačine tri bataljona (oko 800 do 1000 ljudi) pod komandom Steve Damjanović-Lake i Radivoja Kerovića napali su 3 oktobra ujutru, u selu Gornja Bukovica, Prvi i Treći bataljon Seste istočno-bosanske brigade. Poslije kraće borbe bataljoni su se povukli u pravcu Zabrd. U ovoj borbi poginulo je 7 partizana i bilo je nekoliko ranjenih, dok su četnici imali isto toliko gubitaka.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

1. — General Lukić i zastupnik zapovjednika III. dom. sora pukovnik Prohaska krenuli 6.X. u Konjic.

2. — Prilikom boravka u Konjicu talijanskih četnika (vidi izvješće od 5. o. mj.) ovi su pjevali jako vrijeđajuće pjesme protiv Poglavnika i izazvali naše četnike i domobrane.

Isti četnici su 3. o. mj. u vlaku u Rami razoružali oružnika — sprovodnika vlaka i dva domobrana, a 4. o. mj. razoružali jednog domobrana u Konjicu, dočim pri pokušaju razoružanja naše straže na postaji Konjic, nisu uspjeli, jer im se straža energično oduprla. U Konjicu su opljačkali nekoliko stanova, među njima i stan narednika đaka, obivšimu nasilno stan, dok je bio odsutan.

Talijani su na našu intervenciju, obećali da će stanje popraviti.

3. — Zapovjednik komitskog Račanskog odreda Strajko Kalabić navodno ubijen od strane četnika grupe Bančića.

P.n.z.

Zastupa Glavara stožera

Glst. podpukovnik

(Wanner)

Wanner

(M.P.)

BR. 195

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA U SARA-
JEVU OD 9 OKTOBRA 1942 GOD. O PREGOVORIMA IZMEĐU
ROMANISKIH ČETNIKA I NIJEMACA U SARAJEVU**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG KRILA
Broj 9852

U Sarajevu, dne 9. listopada 1942

Predmet: Savo Derikonja vođa
četnika. Putovanje sa
Njemcima u Sarajevo.

1. Zapovjedništvu 5. oružničke pukovnije
2. Zaštitnom redarstvu ustaške nadzorne službe
3. Ustaškoj nadzornoj službi

U Sarajevu

Zapovjednik oružničke postaje Semizovac sa broj 1783 od 8. listopada 1942. javlja:

»Dne 7. listopada 1942. godine bio je u Srednjem jedan njemački bojničar sa povjerenstvom, koji su se istog dana oko 16 sati vratili u Semizovac. S njima je došao vođa četnika Savo Derikonja; 3 četnika, koji su sa Njemcima samovozom odputovali u Sarajevo. Istog dana Savo Derikonja, 3 četnika i Njemci vratili su se u Semizovac i odputovali za Srednje sa njemačkim oružnicima. Odlazak Derikonje u Sarajevo kao i razlog putovanja nije se moglo utvrditi«.

Prednje izvješće predlažem s molbom znanja radi.

Zapovjednik satnik
(Radoš)
Radoš

BR. 196

**ZAPISNIK O PRODUŽENJU SARADNJE IZMEĐU USTAŠKIH
VLASTI I PRETSTAVNIKA BIJELJINSKIH ČETNIKA OD 12
OKTOBRA 1942 GODINE**

Priepis Zobec, IV.

ZAPISNIK

sastavljen dana 12-X. 1942. u Crnjelovu između dole potpisanih opunomoćenika predstavnika Hrvatske vojske i predstavnika četnika Komandanta bijeljinskog četničkog bataljona BANJČIĆA RADIVOJA. —

Na temelju brzoglasne zapoviedi II. Domobranskog sora od 11. ov. mj. i zapoviedi zapovjedništva 3 pješačke divizije Op. br. uredovno od 11. listopada 1942. godine, određeno povjerenstvo za razpravu pitanja sa četnicima u pogledu povrede primirja usljed događaja kod sela Crnjelovo dana 10.X. 1942 prilikom vršenja akcije čišćenja od partizana i potiskivanju istih prema rieci Savi, sastalo se je danas 12. X. 1942. u Crnjelovu sa predstavnikom četničkih postrojbi komandantom bijeničkog¹ četničkog odreda bataljona p. poručnikom Banjčićem Radivojem i došlo do sljedećeg

ZAKLJUČKA

I. Dana 10. X. o. g. prilikom vršenja akcije čišćenja od partizana od strane ustaša u pravcu D. Crnjelova prema r. Savi došlo je do oružanog sukoba sa četnicima, koji su se nalazili u svojim borbenim postavima sjeverno od samog sela D. Crnjelovo a između bare zv. »Mandare« i ceste koja vodi Crnjelovu—Subotište.

Do samog oružanog sukoba, a prema utvrđenim okolnostima na licu mjesta došlo je na sljedeći način. —

Ustaška postrojba dobila je zadatak razviđanja i čišćenja partizana na zemljištu pravcem »Bijeljina — selo Donje Crnjelovo — Drenja« na r. Savi o čemu četnici nisu bili obavješteni. —

U toku vršenja akcija čišćenja postrojbi dostigla je nesmetano sjeverni rub sela D. Crnjelovo t.j. između sjevernog ruba sela D. Crnjelovo i Bare »Mandare«. U tome vremenu nalazio se je manji dio četnika na svojem borbenom položaju, koji su ustaše u toku svoga pokreta bili dostigli, svakako ne znajući za postojanje ovih četničkih položaja — dočim je veći dio četnika bio na odmoru po kućama. —

U cilju da bi svome daljem kretanju kroz D. Crnjelovo ustaše uvjerili tamošnju živalj i svome bezazlenom dolazku te da je nji-

¹ Bijeljinskog

hovo odlaženje upućeno jedino samo krstarenju sa iznalaženjem partizana, isti su dobavili 3 vodiča preko predsjednika obćine Crnjelovo između kojih je jedan bio i knez, da svojim prisustvom zajamče to više narodu da ovde nije u pitanju borbena postrojba protiv četnika. —

Sama pojava ustaša u selu koja je usljedila prvi puta izazvala je samim time paniku. — U tome trenutku pao je prema izjavi ustaša samih prvi nehotice hitac sa ustaške strane usled koga je i došlo do neželjene borbe. — Jednovremeno stigao je na konju teklić zapovjednika XXV ustaške bojne da se ustaše povuku do domobranske posade u Crnjelovu pošto su četnici izjavili da će daljnji pokret ustaša smatraju kao prekršaj postojećeg primirja, jer da na tome području partizana uobće nema. Pošto su ih oni sami već protjerali preko Save u Srem. —

Na ovo je odmah obostrano uslijedilo naređenje za prekid vatre, što je dabome više nije pomoglo jer je borba uhvatila maha. —

Izhod ovog slučajnog sukoba jeste »21 mrtav i 13 ranjenih sa strane ustaša«.

II. Na postavljeno pitanje: Dali četnici žele surađivati sa hrvatskom vojskom i eventualno sa njemačkom vojskom na prostoru sjeverno od Bijeljine do rijeke Save protiv partizana, predstavnik četnika kom. bjel. čet. odreda podporuč. Banjičić izjavljuje:

»Pristajem, ali uvijek po predhodnom odobrenju Majevičke četničke brigade i obavještenju od strane hrvatske vojske, sa koliko i kakove snage ona želi surađivati u ovoj akciji,

III. Na pitanje dali na prostoru sjev. od Bijeljine do rijeke Save nema partizana, predstavnik četnika kom. bjel. čet odreda bataljona podporuč. Banjičić izjavljuje:

»Nema ih, izuzev jedne grupe, koja je izostala po razpršivanju proletrske brigade iztočno od ceste Bijeljina — Rača (iz sela Amajlije, Popovi, Međaši, i Balatun.) gdje oni četnici nisu u stanju to spriječavati, jer im je onemogućeno u posljednje vrijeme prelaženje preko spomenute ceste.

Na zahtjev da predstavnik četnika komandant bjelinskog četničkog bataljona podp. Banjičić dadne izjavu za četničke postrojbe da ne će napadati hrvatsku i njemačku vojsku, kada bi se iste uputile u podhvat protiv partizana na prostoru sjev. od Bijeljine do rijeke Save, a da sami ne žele zajednički učestvovati u toj akciji — izjavljuje: »Ni u kom slučaju ne dozvoljavam vršenje akcije hrvatske i njemačke vojske na gore označenom prostoru bez suradnje četnika smatrajući u.... prostor iz sela iztočno od ceste Bijeljina — Rača do Drine.

IV. Predstavnik četnika komandant bjelinskog četničkog odreda podporučnik Banjičić obaviešten je o tome, da je zapovjedništvo njemačke divizije upoznato sa sadanjom situacijom i događajem kod Donjeg Crnjelova i da se i dalje zanima za izhod iste.

V. Na zahtjev predstavnika hrvatske vojske potpisanih u ovom zapisniku da se sve četničke postrojbe povuku sa prostora Drina, Sava — Bijeljina u Gor. Bukovicu, sačekajući tamo daljnje upute za svoju saradnju i time omogućće hrvatskoj vojsci čišćenje partizana u gornjem prostoru i tako izbjegnu mogući sukob između obostranih snaga izjavio je: »Ni u kojem slučaju ne mogu niti smijem napustiti dodjeljene mi položaje t.j. gore naznačenu prostoriju.

VI. Na postavljeno pitanje dali pristaje zajamčiti podpuni red: sigurnost na prostoru Drina — Sava — Bijeljina, na slučaj da bi hrvatska vojska povukla sve svoje postojeće domobranske posade iz Vršana, Dragaljevca, Čađavice, Donjeg Crnjelova, Dvorova, Trnjaka, Balatuna i Bos. Rače, izjavljuje:

»Hrvatska vojska može mirno da povuče sve svoje gor. posade s time, da će na označenoj prostoriji četnici preuzeti dužnost održavanja potpunog reda i mira i jedino na taj način uzpostaviti i održati željeni poredak.

Po ovom pitanju želi tačno objašnjenje na kojim mjestima duž Drine bi se za slučaj povlačenja gornjih domobranskih posada nalazile granične straže hrvatske vojske.

VII. Predstavnik četnika komandant bjelinjskog četničkog odreda podporučnik Banjičić Radivoj zahtjeva da se do donošenja konačne odluke po napred iztaknutim pitanjima ne vrše nikakove obostrane akcije i pokreti na napred označenoj prostoriji.

Gornji zapisnik zaključuje se sa točkom pod VII.

Zapisnik potpisuje:
Predstavnik četnika: podporučnik
Rad. C Banjičić v. r.

(M.P.)

Predstavnici hrv. vojske:
Podpukovnik: Cviljušac v.r.
Ust. satnik: Tavčar v.r.
poručnik: Riondić v.r.

BR. 197

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA JAJCE
OD 14 OKTOBRA 1942 GOD. O ZAUZIMANJU VARCAR VAKUFA
OD STRANE PARTIZANA**

ORUŽNIČKO KRILNO ZAPOVJEDNIŠTVO JAJCE
6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE

Broj: 176

U Jajcu, dne 14. listopada 1942

Predmet: Izvješće o padu Var.
Vakufa, predlaže. —

ZAPOVJEDNIŠTVU 5 ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J. S.

Sarajevo

Dne 13. listopada 1942. u 6 sati oko 100 naoružanih partizana ponova su napali na Var. Vakuf¹ i zauzeli ga. Malo kasnije partizani su svoje snage pojačali tako da ih je bilo oko 400.

U Var. Vakufu 7. listopada o.g. na traženje upravnih vlasti uspostavljena je oružnička postaja sa 6 oružnika, a kao zapovjednik ove postaje bio je određen dosadanji zapovjednik oružnički narednik Ahmet Salihagić.

11. listopada 1942. na traženje kotarskog predstojnika iz Var. Vakufa oružničkog satnika g. Branka Barabaša, pojačao sam postaju Var. Vakuf sa još 3 oružnika tako, da ih je ukupno bilo 9 oružnika.

U Var. Vakufu od naših oružani snaga bilo je jedino 9 oružnika, a njihov zapovjednik postaje narednik Ahmet Salihagić, ranjen je 25. rujna 1942. u Jajcu. Ovi oružnici svakako nisu mogli dati uspješan otpor mnogo jačoj partizanskoj skupini.

Za sudbinu oružnika koji su bili udjeljeni na postaju Var. Vakuf, do sada se nezna ništa.

Predstojnik kotarske oblasti satnik g. Barabaš, 12. ov. mj. otputovao je u Banju Luku, navodno radi traženja pomoći za Var. Vakuf.

Nemačka vojska koja se nalazi u Jajcu kao i ustaške postrojbe u pogledu situacije u Var. Vakufu, nisu do sada preduzele nikakve mjere, osim što su 13. listopada o. g. vršili čišćenje terena prema Jezeru, na području kotara Jajce.

Zapovjednik satnik:
(Curać)
Curać

¹ Mrkonjić Grad su oslobodile 13/14 oktobra jedinice Grupe brigada pod komandom Peke Dapčevića. Šire o tome vidi dok. br. 123.

BR. 198

**IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE ZAVIDOVIĆI OD 15 OKTO-
BRA 1942 GOD. O PREGOVORIMA IZMEĐU ZENIČKIH ČETNIKA
I PRETSTAVNIKA FIRME »NAŠIČKA« O IZVOZU DRVETA SA
NJIHOVOG TERENA**

ORUŽNIČKA POSTAJA ZAVIDOVIĆI

Br. 1736

15 listopada 1942 god.

U Zavidoviću (kotar Žepče)

Predmet: Izvještaj o prikuplja-
nju hrane od strane četnika
dostavlja. —

Zapovjedniku 5 oružničke pukov. Sarajevo
Zapovjedniku oružničkog krila Travnik
Župskoj redarstvenoj oblasti Travnik
Zapovjedniku zeničkog zdruza Zenica
Zapovjedniku zeničkog oružničkog voda Zenica
Zapovjedniku krivajskog zdruza Zavidovići i
Upravitelju kotarske ispostave Zavidovići.

Potpisati sa pouzdane strane, saznao sam i točno provjerio-
ustanovio, da četnici na sektoru četničkog područja, zeničkog odre-
da sa sjedištem komandom u Čardaku, sakupljaju više količine
hrane — živežnih namirnica od seljaka sa njihovog područja. Dočim
sa imanja internirani Srba Veselinovića iz sela Bistrice, kotara
Žepackog zaplijenili su sve živežne namirnice, sa zemljišta, koje
je bilo izdato na obradu seljacima. —

Živežne namirnice pregone sa konjima i to: u selo Čardak,
Priluk i selo Stojanoviće, u skladišta seoske kuće, pojedinih seljaka.
U selu Stojanovićima namirnice su smjestili kod sela na zv. mjestu
»Luka« u jednu kuću.

Pored sakupljanja živežnih namirnica, od seljaka naplaćuju
po jednom metru 30—40 kuna, za izvoz šljiva, jabuka, orasa i t.d.
koji novac ubiraju za svoje do sada nepoznate svrhe. —

Prije izvjesnog vremena oko 1 ovog mjeseca u selu Čardaku
izabrali su i postavili seljaka Ristića Ljubana pok. Luke za pre-
sjednika općine.

Kod Sarića hana u selu Ljeskovicama, uspostavili su četnici
žandarmerisku stanicu, koje je komandir seljak Grozdić Lazo iz
istog sela. Žandarmi su im obični seljaci-četnici, koji ima po neki
put 5—10 a nekad i po 15 koji vrše patroliranje po srbskim

selima i kontrolišu putnike koji prolaze cestom od Žepča za Zavidoviće i obratno.—

13 listopada 1942. u selu Ljeskovicama kod Sarića hana, održan je sastanak — pregovori, s jedne strane četnika i druge strane izaslatog činovnika od firme »Našičke« u pogledu izvoza drveta za pomenutu firmu. Ugovor je zaključen pod uslovom da firma plati 60 četnika po 1500 kuna mjesečno za osiguranje pruge, a ostali seljaci Srbi da rade na redovnom firmanskom poslu uz revnu¹ platu, i da im se izdaju potrebne namirnice sledovanje. Bilo je određeno da firma odpočne raditi sa 15 listopadom, dok međutim četnici su se predomislili i danas 15-X. firmu obavjestili da ugovor-sporazum, o izvozu drveta za firmu ne primaju.

Od strane firme »Našičke« od četnika obavješten sam, da će firma obavjestiti centralu u Zagreb i vjerovatno ponovno sa četnicima pregovarati o izvozu drveta.

Prednje se dostavlja, na daljnje uredovanje. —

Zapovjednik postaje
stožerni narednik (Pinjuh)
Pinjuh

ORUŽNIČKA POSTAJA ZAVIDOVIĆI
Br. 1809

29 listopada 1942 god.

U Zavidoviću (kotar Žepče)

ZAPOVJEDNIKU ORUŽNIČKOG VODA

Zenica

Povratkom dopisa, na temelju prednje zapovjedi, izvještava se da sada u posljednje vrijeme, od 18 listopada od kako je učinjen sporazum s jedne strane od firme »Našičke« i druge strane od četnika, za izvoz drveta iz šume četnici ne prave nikakvih smetnja.

Kako sam podneo prednji izvještaj da su firma i četnici bili zaključili ugovor 13 listopada t.g. i dne 15 listopada uslove ugovora su odbili te ponovno dne 18 listopada firma »Našička« sa četnicima sklopila je ugovor (uslove) tako da firma plaća mjesečno 80 četnika po 1500 kuna, za osiguranje pruge i u opšte da odgovaraju za red firmanskog rada što se tiče u šumi. Pored toga da se na šumskim radovima kod firme zaposli i radi pravoslavno stanovništvo koje se nalazi i stanuje na sektoru čet[ni]ka uzduž šumske pruge, uz redovnu platu kao pripadajuće sledovanje kao radnicima kod ostalih firma. —

¹ Redovnu

Od toga vremena kako je otpočeo rad funkcionisati i saobraćaj ili ne vrše nikakove kontrole utnika, sem što se kreću i patroliraju po selima njihovog područja. —

Zapovjednik postaje
stožerni narednik (Pinjuh)
Pinjuh

ZAPOVJEDNIŠTVO ORUŽNIČKOG VODA ZENICA
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 1834

U Zenici, dne 2. studenog 1942.

ZAPOVJEDNIŠTVU 5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE JS.

Sarajevo

Vraćam spis sa izvješćem da sada četnici nevrše kontrole putnika na cesti Zavidović — Žepče iz razloga tog što su četnici primljeni od firme »Našička« kao čuvari za osiguranje šumske željez. pruge i što osiguravaju sječu šume. Na sječi šume skoro su samo zaposleni pravoslavni, jer se sječa šume vrši kod pravoslavnih sela, te su ovom pogodbom četnici zadovoljni i sada neprave nikakove smetnje.

BR. 199

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
U SARAJEVU OD 18. OKTOBRA 1942. GOD. O AKCIJAMA I
BORBAMA PROTIV PARTIZANA OKO FOJNICE, BUSOVAČE
I VARCAR VAKUFA**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIŠTVO
5. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
J.S. Broj 2848

Sarajevo, 18. listopada 1942.

Predmet: Događaji.

HRVATSKOM GENERALU KOD 718. NJEMAČKE PJEŠAČKE
DIVIZIJE

Sarajevo.

1. — 13. listopada 1942. u 6 sati grupa od 100 partizana napala Varcar Vakuf i zauzela ga. Partizani žurno pojačali snage

na 400. Naše snage u Varcar Vakufu bile su 9 oružnika postaje. Gubitci, 9 oružnika nestalo.¹

2. — 17. listopada 1942. u 13.30 sati njemačke i naše snage ušle su u Fojnicu. Partizani cca 200 povukli se uz Fojničku rijecu prema sjevero-zapadno k Rastovu. Oružnička postaja, trgovine i uredi opljačkani. U pošti brzoglas polupan.²

3. — 17. listopada 1942. u 17 sati primjećena je obhodnja od 5 partizana na planini Inač (5 km. zapadno od Kreševa).

4. — 17. listopada 1942. u 20 sati partizani — broj nepoznat — ušli u selo Kaćuni, Mehuriće i Živčiće (6—8 km. južno i jugoistočno od Busovače). Ustaše, oružnici i milicija u podstavi pred Busovačom.³

5. — Na području obćine Sokolovići, kotar Rogatica — područje postaje Grbići, koju su četnici 12. listopada 1942. zauzeli — četnici kupe pravoslavce radi napada na postaju Žljebovi, te ustaške i domobranske postrojbe. Koncentriraju se na planini Kopito (5 km. južno od Žljebova).

6. — 17. listopada 1942. u 8.30 sati ustaška bojna cca 500 momaka 1. stajaćeg djelatnog zdruza Sokolac u akciji čišćenja Romanije i Podromanije, na području sela Gradac, Prutine, Brdo i Jelovci, kota 1105, 1285⁴ (2—5 km. južno i jugo-zapadno od Mokrog), sukobila se je sa odmetnicima i pljačkašima. Gubitci, 30 odmetnika mrtvi. Naši 1 ustaša mrtav, 10 ranjeno. 18. listopada 1942. akcija se nastavlja.

Zapovjednik pukovnik:
Stjepan Toma
Toma

¹ O oslobođenju Mrkonjić Grada vidi dok. br. 123.

² Fojnicu su oslobodile jedinice Pete crnogorske NOU brigade i jedan bataljon Desete hercegovačke brigade 21. septembra 1942. godine. Šire o tome vidi tom IV, knj. 6, dok. br. 52.

³ Odnosi se na grupu boraca Pete crnogorske NOU brigade.

⁴ Vjerovatno 1235

BR. 200

IZVJEŠTAJ HRVATSKOG GENERALA KOD 718 NJEMAČKE DIVIZIJE U SARAJEVU OD 27 OKTOBRA 1942 GOD. O SITUACIJI U OBLASTI TRAVNIK I JAJCE

HRVATSKI GENERAL
kod 718. njem. pješ. divizije
Op. Br. 3389/taj.

U Sarajevu dne 27.X.1942

PREDMET: Dnevno izvješće do 27. listopada do 8 sati.

1. — Glavnom stožeru Hrvatskog Domobranstva (Oper. i očevid. odjel)
2. — II. i III. Domobranskom sboru.
3. — II. i III. Domobranskom sbornom području
4. — Zapovjedništvu 3. 4. 5. i 6. pješačke divizije
5. — Zapovjedništvu ustaške vojnice (Podhvatni i izobrazbeni odjel)
6. — Vrhovnom Nadzorništvu Oružništva
7. — Zapovjedništvu 4. i 5. oružničke pukovnije
8. — Zapovjedništvu I zone (pukov. Šimić)
9. — Zapovjedništvu II zone (7. p.p.)
10. — Zapovjedništvu IV. zone (15. p.p.)
11. — Ustaškom zdruhu Sarajevo.
12. — Zapovjedništvu zone Sarajevo.
13. — Sastavak.

(Mjesta se označuju na karti 1:100.000)

A) KRATKA OCIE NA SITUACIJE:

Stanje u glavnom nepromjenjeno.

B) DJELATNOST PODREĐENIH ČETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU:

Ništa osobito.

3. DIVIZIJA:

4. DIVIZIJA:

5. DIVIZIJA:

Ništa osobito.

OBLAST TRAVNIK: O napadaju na vlak između želj. postaje Komar i Goleš (7 km j. z. od Turbe), na pruzi Travnik—Jajce (izvješće od 26. o. m.), primljeni su naknadno ovi podaci:

80 partizana napali su vlak strojopuščanom vatrom i ručnim bombama. Prije toga potrgali su prugu u duljini od 200 metara. Posjekli su 18 brzoglasnih stubova. Lokomotiva se prevrnula, 7 natovarenih vagona raznom robom i sienom potpuno su izgoreli. Strojovođa poginuo, ložač i kočničar, te naša 2 domobrana i 6 njemačkih vojnika lakše ranjeno, a za sudbinu ostalog vozopratnog osoblja se ne zna¹.

OBLAST ROGATICA: Naknadno se saznaje, da je u podhvatu prema Sjeverskom i Borikama (14 km s. i. od Rogatice), ranjena 25 ustaša, a za sudbinu 20 čarkara se ne zna. Jedan teretni samovoz izgubljen.

OBLAST JAJCE: (Grupa pukovnika Suschniga prodrla je 26. o. m. preko Magaljdola — Majdan do Varcar Vakufa. Odmetnici umakli u zapadnom i jugozapadnom pravcu².

Grupa pukovnika Wüsta dostigla je 26. o. m. crtu Močioci — Mujdžići — Kozila — Lipova Glava (5 km j. i. od Šipova). Tokom borbe poduzeli su odmetnici žestoke protunapada u lievi bok i pozadinu grupe pukovnika Wüsta. Odmetnici se povukli u pravcu Dragnić, gdje su zauzeli nove položaje. Dosada podatci o gubitcima nisu primljeni³.

III DOMOBRANSKI SBOR:

Ništa osobito.

GUBITCI:

Vlastiti: Poginuo 1 građanin, a ranjeno: 2 domobrana, 6 njemačkih vojnika, 25 ustaša, 2 građanina, a za sudbinu 20 ustaških čarkara se ne zna.

Izgubljen 1 teretni samovoz.

Neprijateljski: Nema podataka.

C) VLASTITE NAMJERE:

Razviđanje i oprez na svima postavima.

POKRETANJE I PREMJEŠTANJE VLASTITIH ČETA:

Nije bilo.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN ZONE BORBENE DJELATNOSTI:

Nije bilo.

(M.P.)

Glavar stožera	General, Lukić v. r.
Glst. podpukovnik (Wanner)	
Wanner	

¹ Akciju su izvršile jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

² Odnosi se na borbe koje je vodila Četvrta proleterska (crnogorska) brigada sa neprijateljem koji je nadirao u pravcu Jajca. Poslije teških borbi neprijatelj je uspio 6 oktobra da ponovo uđe u Jajce.

³ Isto kao pod 2.

BR. 201

**BOJNA RELACIJA DRUGOG DOMOBRANSKOG ZBORA ZA
MJESEC SEPTEMBAR 1942 GODINE**

I. DIO

1.— Operacije:

A.— KOD 3. PJEŠAČKE DIVIZIJE:

7. IX. U 10.30 sati jedan kombinirani sat 8. p.p. (120 pušaka i 4 strojopuške) upućen iz Tuzle samovozima do s. Bukinje radi obkoljavanja i hvatanja jedne skupine partizana (100 ljudi) 1 1/2 km. od s. Bistarac.¹ Partizani su uspjeli izvući se ka jugu kroz šumu. Gubitaka nije bilo. Uhvaćeno 3 partizana i 3 jataka. Plien 2 puške.
- 9./10. IX Jedna skupina četnika kod s. Turića naišla na našu zasjedu, nije se zaustavila na poziv. Jedan četnik ubijen, jedan ranjen.
11. IX. 15. sat 6. p.p. i odred oružničkih legionara razviđaju predjel Leskovci (12 km. j. Brčko). 2 jataka ubijena.
12. IX. U 14.00 sati skupina partizana (oko 200) na putu s. Šekovići — Majeveca naišla kroz s. Dupnice na uporište oružničkih legionara i domdo pukovnije Tuzla. Uz pomoć pristiglih dobrovoljaca i ustaša iz Prnjavora nakon 2 sata borbe partizani razbijeni su se povukli u pravcu Jelica pl. i Kiseljaka. Gubitci: 3 dobrovoljca i 1 ustaša poginuli i 2 teško ranjena. Plien: 1 strojopuška, 1 konj sa sedlom, 3 kotla, zavojno tvorivo, pismohrana i promičbena pismara².
13. IX. Po zapoviedi 3. p. d. upućena 1 bojna 8. p.p. (bez strojničkog i 1 streljačkog sata) i 1. sat I/3. p.p. u pravcu Jelica pl. na prostoru s. Dupnica — Njivice — Debela Lipa — Konjiković — Gor. Tuzla — Babina Luka —

¹ Odnosi se na manju grupu partizana, sa Pašagom Mandžićem na čelu, koja je imala zadatak da uhvati vezu sa tuzlanskom partiskom organizacijom u cilju vršenja mobilizacije među simpatizerima NO pokreta za Šestu istočnobosansku brigadu. Pošto je odmah u početku bila otkrivena, grupa nije izvršila postavljeni zadatak.

² Šesta istočnobosanska brigada za vrijeme pokreta iz Šekovića za Majevicu. U ovom sukobu partizani su imali samo jednog lakše ranjenog borca.

Dubnica sa zadaćom uništenja partizanske skupine, koja se 12. IX. uspjela izvući.

IV. bojna 8. p.p. zatvorila je crtu Gor. Tuzla—Lopare. 17. sat IV/8. p.p. sa jednim njemačkim satom iz Gor. Tuzle upućen u s. Prokopac, sa zadaćom da zatvori prostor ka Površnici.

1 sat 4. p.p. vrši razviđanje oko s. Brđani.

U toku dana nije se naišlo na neprijatelja.

14. IX. Produžen podhvat sa crte: Debela Lipa—Čifluk—Seljublje sa zadaćom da se dostigne crta: k 735 — Busija (k 847) — Prokopac Han.

U toku pokreta nije se naišlo na neprijatelja već je dobijen podatak da su se partizani sklonili u planinu Lisači (k 813), pa se izvršio pokret sa jednom kolonom pravcem: Busija — Draganovac — Banj Brdo — Lisača — Kiseljak—Dubnica, a druga kolona pravcem: Prokopac Han—Gornja Tuzla—Simin Han—Tuzla.

15. IX. Ove snage vratile su se u Tuzlu. U ovom podhvat učeštvuju četnici sa Majevice sa zadaćom da zatvore crtu: Goduš—Vukmir—Rijeka—Meteljika (k 717) — Orlovine—Ploča (k 700—k 412). Partizani su se provukli kroz njihove postavbe u pravcu Zlosela noću 13/14. IX.³ Gubitaka nije bilo.

17. IX. Poduzeto je razvijanje u zajednici sa Njemcima u pravcu Korenite. Na partizane se nije naišlo.

19. IX. 25/6. p.p. upućen je da postavi zasjede duž r. Save; Sr. Rača—Jamena, kod Domuskele otvorena je na istog vatra te su se dijelovi sata povukli u pravcu Rače. Gubitaka nije bilo.

21. IX. 18/8. p.p. upućen u razviđanje pravcem: Gor. Tuzla—Modrašnica (k 704) — Ravni Liještak—k 830—Međednik (k 843) nije naišao na partizane, u 18.00 sati vraćen je na svoje ishodište. Gubitaka nije bilo.

22. IX. Poduzeto je razviđanje i to:
18/8. p.p. pravcem: Gor. Tuzla—Orahovac (k 581) — Kapljevica (k 756) — Kadina Česma—568—Bašče—k. 460 i 1 vod I/8. p.p. sa 1 vodom 750 Njemačke pukovnije pravcem: Tuzla — Dolovi — Jarići — Kik — Velike Njive (k 760) — S. Bučje — Vakuf — Mačkovac (k 377) — Čelić — Lopare — Tuzla.

Nije se naišlo na partizane.

³ Odnosi se na Šestu istočnobosansku brigadu

24. IX. 1 kombinirani sat I/8. p.p. razviđa pravcem: Tuzla—Jarići (samovozima) za tim hodom—Kiseljak—k 676—Vel. Njive (k 760), gdje ostaje 1 vod, a ostali produžuju pravcem: k 712—Stublić (k 722)—Stožer—Operković, a diovi oružničkih legionara i domdo pukovnija Tuzla zatvaraju crtu: Lamišići—Cerik—Tursunovići—Šahinovići—Operkovići—Sitari—Drinjača.
- Nije se naišlo na partizane, niti se što o njima saznalo.
26. IX. Prikupljanje snaga za podhvat kod s. Gor. Hrgovi gdje se nalazi jedna skupina (oko 700) partizana.⁴
27. IX. Produženo prikupljanje snaga i zauzimanje postava i to: 18/4. p.p. iz Gradačca i 14/6. p.p. iz Brčkog pojačani sa 1 vodom domdo pukovnije Tuzla i 35 oružničkih legionara iz s. Dubrave zaposjedaju crtu: Donji Hrgovi — s. Gušte — s. Cerik.
- Posavski bataljon Trebavskog odreda⁵ zauzeo je položaj na sjevernim padinama Zuberovog Brda.
- V. bataljon Trebavskog odreda ojačan četama iz Ozrenskog odreda trebao je zauzeti crtu: Cerik— s. Bijela—Vodice. (Četničke snage: 1.100 boraca, 2 teške strojnice i oko 50 strojopušaka, zapovjednik major Petrović).
28. IX. Naše snage popravljaju postave i zauzimaju crtu: s. Strana—k 219—Branovac—Potočari, dok su četnici dobili zadaću da partizane napadnu i potisnu na naše položaje. Partizani su se povukli u pravcu Bukvika, četnici su krenuli u potjeru, ali nisu naišli na iste.
- 18/4. p.p. dobio je zadaću razviđanje pravcem: Ormanica—Gor. Hrgovi—k 278—Vrelo, a 14/6. p.p. pravcem: s. Branovci—Potočari—k 431—Panike.
- Izvršeno je izviđanje i u Jazovcu s. Cerika i Dubrave, ali nije se nigdje naišlo na partizane.
- Četnici su se potom povukli na svoje područje.
29. IX. 14/6. p.p. vratio se u Brčko, a 18/4. p.p. u Gradačac. Gubitaka nije bilo.

B.— KOD 4. PJEŠAČKE DIVIZIJE:

U toku mjeseca podhvat na Vučjak, manja čišćenja, razviđanje, uređenje postava i vježbanja.

Priprema se podhvat na Vučjak.

4. IX. I/4. p.p. sa 13/5. p.p. kreće iz Broda n/S. u s. Lješće gdje je zanoćila.
- II/4. p.p. sa 13/3. p.p. kreće iz Dervente u s. Žerevac gdje je zanoćila. 1 sat legionara Ukrajinaca i 2. vod 2/V. topničkog sklopa ostaju u Derventi.

⁴ Isto kao pod 3.

⁵ Četničkog odreda

5. IX. I/4. p.p. sa 13/5. p.p. upućena u s. Vrelo, a II/4. p.p. sa 13/3. p.p. u s. Tutnjavac, na postignutim ciljevima zanoćili. Odmetnici (oko 20) pripucali na postave u Dubravi. Napad odbijen.
Gubitci: 3 milicionera poginulo.
6. IX. I/4. p.p. sa 13/5. p.p. kreće pravcem: Bežića Vis—Šećerevo Brdo—Mitrića Brdo—k 237, a II/4. p.p. sa 13/3. p.p. ka s. Klakar gdje zanoćuju. 2. vod 2/V. topničkog sklopa zauzima postav između škole Kat. Božinci i Vel. Bukovice, 1. sat legionara Ukrajinaca i 6/4. p.p. upućeni su u Vel. Bukovicu.
7. IX. 1. sat legionara Ukrajinaca i 6/4. p.p. kreće pravcem: Kat. Božinci—Bezimen Vis i dalje za Lipljak, ali dobiva blisku strojničku i pušчанu vatru sa Bezimenog Visa. Potpomognuti topničkom vatrom (iz haubica i gorskog topa) zauzimaju Bezimeni Vis, ali 6/4. p.p. mnogo se istakao i na padinama Lipljaka dolazi do borbe prsa u prsa. Topničkom vatrom neprijatelj je odbijen.
I/4. p.p. sa 13/5. p.p. i bacačima II/4. p.p. kreće pravcem: Seliška Kosa — Lipovo Brdo — k 339 — Dobre Vode — k 294 — k 290, nailazi na odpor kod Dobre Vode kojeg savlada zatim dobiva jaku vatru sa k 290, nakon pripreme haubicama i bacačima istu zauzima.
II/4. p.p. (bez 1 sata) kreće pravcem: Vel. Bukovica — Kestenjska Kosa—Lipovo—k 290—Savića Brdo, dobiva odpor po izbijanju iz Kamenice u pošumljeni dio Vučjaka, uz neprekidan odpor pomaže I/4. p.p. pri zauzimanju k 290 i postiže dnevni cilj Savićevo Brdo.
Postrojbe su zanoćile sa strogim osiguranjem na postignutim ciljevima.
Gubitci: 4 poginula, 2 ranjena i 2 nestala (1 častnik).
Neprijateljski nepoznati.
Plien: pripravljen ručak za 50 četnika.
8. IX. 1. sat legionara Ukrajinaca sa 25 ustaša iz pripreme bojne Brod n/S. produljuje svoju zadaću i podpomognut vatrom teškog naoružanja, lomi očajnički odpor četnika na vrhu Lipljaka. Nakon jake topničke vatre na crkvenu visočinu Podnovlje 1. sat legionara Ukrajinaca preduzima napad i bez otpora istu zauzima. Time je osigurana komunikacija Vel. Bukovica — Podnovlje.
9. IX. 6/4. p.p. ostaje na Lipljaku, 1. sat legionara Ukrajinaca na crkvenoj visočici Podnovlje, a njegov 1 vod demonstrira ka oružničkoj postaji Podnovlje.
I. i II/4. p.p. sa 13/5. p.p. po izvršenoj vatrenoj pripremi topničkoj i bacača, poduzimaju napad na Milojevića Brdo. Četnici daju jak i ogorčeni odpor, pa vrše i ispad.

ali su suzbijeni točnom i jakim topničkom vatrom i djelovanja bacača. U 16.00 sati Milojevića Brdo je u našim rukama.

I/4. p.p. produžuje čišćenje do s. Botajice. Topništvo vrši gonjenje pojedinih skupina kod s. Adari, ispred Duge Kose, a osobito na zaseok kod oružničke vojarne. Četnici su se bijegom spasavali ka r. Bosni. Uzastupno vrši gonjenje 1. sat legionara Ukrajinaca.

10. IX. Utvrđivanje zauzetih postava i popuna potrebama.

11. IX. I/4. p.p. sa 1 topom 13/5. p.p. vrši čišćenje u pravcu Botajice, ali ne nailazi na odpor. Kuće su prazne, stoka odvedena.

II/4. p.p. drži postav na Milojevića Brdu.

12. IX. 1. sat legionara Ukrajinaca upućuje se u Doboj radi razformiranja — uzput vrši čišćenje M. Bukovice. Uhićeno 10 muškaraca i predati kotar. oblasti.

13. IX. Razviđanje obhodnjama u pravcu s. Trnjani 1 vod sa 1 strojnicom čisti zemljište. Gubitci: 1 odmetnik ubijen.

14. IX. Obhodnja I/4. p.p. u pravcu Dugog Polja naišla na bivšu četničku bolnicu.

II/4. p.p. vrši čišćenje u pravcu k 290, nije naišla na odmetnike.

Ostatak vježbanje.

Plien: 6 kreveta predato oboskrbnom uporištu u Kat. Božinci.

15. IX. Utvrđivanje postava, razviđanje obhodnjama. Napadaj četnika na tekliče koturaše kod oružničke postaje u Podnovlju. Poslana obhodnja nije ih pronašla. Gubitaka nije bilo.

16. IX. 1 sat III/4. p.p., 3 voda iz domdo bojne Teslić, 1 vod četnika Borjanskog odreda preduzeto je čišćenje zemljišta od odmetničkih pljačkaških bandi, pravcem: Dubrave—Gavranica—Vispane—Staje—Bučje—Raduše—Hadžimehmedova Kula—Tešanj. Nije se naišlo na tražene bande.

Ostali utvrđivanje postava i ščetama vježbanja.

17. IX. Oko 16.00 sati primjećene na desnoj obali r. Bosne veće skupine građanskih osoba. Nije se moglo ustanoviti da li su i naoružane.

18. IX. 1 kombinirani sat iz I. i II/4. p.p. sa 1 bacačem i gorskim topom vrši čišćenje s. Majevac i Ritešić. Nije naišao na odpor.

Uhvaćeno 35 građanskih osoba (predati kotar. oblasti u Derventi).

19. IX. U s. Botajici vratilo se, po izvještaju upućene obhodnje, oko 700 stanovnika, jer ih Trebavski četnički odred nije primio, jer posljednjih dana nisu učestvovali u podhvataima četnika na lijevoj obali r. Bosne.
20. IX. I/4. p.p. sa 1 satom i poluvodom strielaca ojačani sa 2 strojnice i 1 bacačem vrši čišćenje na prostoru: Duga Kosa—Botajica, a 1 vod sa 2 strojnice iz II/4. p.p. drže postav na Milojevića Brdu. Iz Botajice stanovništvo je pobjeglo i odvelo stoku preko r. Bosne, na bjegunce otvorena je vatra.
Oko 22.00 sata sa postava Glavica (kod Teslića) pobjegao je jedan milicioner Salih Kavaz iz domdo bojne Teslić, navodno četnicima Nede Nedića.
Uhvaćeno: 43 muškaraca i 9 žena (predati kotar. oblasti u Derventi).
Pobjegao 1 momak sa 3 puške i 150 naboja.
21. IX. 1 kombinirani sat iz II/4. p.p. sa teškom strojnicom, oružnicima i milicionarima evakuira bez otpora s. M. Bukovica.
Kotarskoj oblasti u Derventi predato 124 djece, 62 žene i 32 muškaraca.
22. IX. Krstarenje sa 1 vodom I/4. p.p. u pravcu: Duga Kosa—Botajica. Nije se naišlo na odmetnike.
Rastjerane skupine ljudi na desnoj obali r. Bosne vatrom iz strojnica i bacača.
23. IX. Krstarenje u raznim pravcima. Oko 17.00 sati primjećeno prebacivanje naoružanih ljudi na lijevu obalu r. Bosne, ali su otjerani vatrom. Imali su namjeru brati kukuruz.
24. IX. Razviđanje u raznim pravcima i prikupljanje tvoriva za utvrđivanje postava.
25. IX. II/4. p.p. sa 1 kombiniranim satom uništila ploveće mlinove i naprave za prevoz na r. Bosni, koje su upotrebljavali odmetnici. Pokušaj prebacivanja odmetnika sa čamcem osujećen topničkom vatrom, utrošeno 3 šrapnel-granate.
26. IX. Oko 14.00 sati održana je skupština izbjeglica sa Vučjaka i s. Podnovlja u s. Koprivni. Pripucano je na našu častničku obhodnju, na vatru nije se odgovorilo.
29. IX. III/5. p.p. (bez 9. sata) upućena željeznicom u Donji Vakuf, stavljena pod zapovjedništvo Njemačkog pukovnika Wüsta.
30. IX. 1 vod I/4. p.p. prilikom rušenja naprava za prevoz kod Dugog Sela dobio je vatru sa desne obale r. Bosne, na vatru je odgovorio.

Gubitaka nije bilo, a kod neprijatelja 2 četnika pala. Plien 41 m. čelične žice.

C.— KOD BANJALUČKOG ZDRUGA:

3. IX. III/714. njemačke divizije, 2 sata I. novačke bojne u suradnji sa četničkim postrojbama poduzimaju podhvat ka Sitnici u cilju zauzimanja Varcar Vakufa. Uspjelo se do 11.00 sati zauzeti Gradinu (k 940) (5 km. s. Sitnice).
6. IX. U toku noći 5/6. jake partizanske snage vrše bočni napad iz pravca od Bočca (13 km. s. i. Var. Vakufa) na četničke postrojbe, koje su se rastrojile. Skupina zu Putlitz povukla se na polazne postave kod Kadine Vode, radi osiguranja komunikacije za Banja Luku.⁶ Mnoge skupine partizana pojavile su se u pozadini njemačkih četa. Preduzete mjere za onemogućivanje istih.
7. IX. Kod s. Jablanice jače partizanske snage napale su oružničku obhodnju (6 ljudi). Neprijatelj je upućenim pojačanjem iz Podgradca odbijen nakon 2 satne borbe. Naši gubici: 1 oružnik poginuo, 1 domobran ranjen, 2 oružnika nestala. Gubici partizana nepoznati.
8. IX. Partizani su se u toku noći 7/8. pojavili na crti: Vodički Vis (868)—Krnin (661)—Lunjevac (1034) u leđa skupini zu Putlitz. Situacija je popravljena upućivanjem pojačanja i to: 2 sata I. novačke bojne, 5 i pola 2. sata domdo bojne Banja Luka. Namjera partizana osujećena.
9. IX. Oko 17.00 sati četnici su napali oružničku postaju i posadu Bos. Svinjar i u toku noći zauzeli. Pojačana je posada u Razboju (7 km. j. z. Bos. Svinjara) radi onemogućavanja prielaza četnika na desnu obalu r. Vrbasa. Jedan njemački sat sa našom oružničkom obhodnjom razviđa u pravcu Međedove Kose (14 km. s. od Mrakovice). Kod Međedove Kose napadnut je sat od skupine partizana (oko 100). Partizani su potisnuti. Gubici: 1 njemački vojnik poginuo, 1 častnik i 1 njemački vojnik ranjen, 2 oružnika nestala. Gubici partizana nepoznati.
10. IX. Stigle su u Banja Luku i upućeni na postave Kadine Vode I. i II. bojna Petrinjskog zdruga. Zapovjedništvo nad našim i njemačkim četama primio je njemački podpukovnik von Wedel.

⁶ Borbe sa četnicima vodila je Prva krajiška NOU brigada.

11. IX. Napad skupine partizana (oko 70) kod s. Brekinje (8 km. j. z. Bos. Dubica) na naše dielove, koje su osiguravali prikupljanje plodina. 1 vod 5/5. p.p. uspio je odbiti i protjerati partizane. Gubitaka na našoj strani nije bilo. Partizani: 10 poginulih i više ranjenih.⁷
12. IX. Oko 00.00 sati oko 200 partizana napalo je oružničku postaju Grbavci (8 km. j. z. Bos. Dubica) oružnici (17) uspjeli su se povući ka Bos. Dubici. Povučena je i oružnička postaja Maglajci (9 km. j. Bos. Dubica).⁸ Gubitci: 1 oružnik poginuo, 1 nestao. II. bojna Petrinjskog zdruge (iz skupine Wedel) u podhvalu ka Sitnici dostigla je crtu: Han Sladojević—Krnin (16 km. j. z. B. Luka) i tu zanoćila. U toku noći je napadnuta jakim partizanskim snagama i u povlačenju je rastrojena. Gubitci nepoznati.⁹
13. IX. Poduzeto je nasilno razviđanje sa 1 satom III/10. p.p. u pravcu: k 424—s. Milinkovići (7,5 km. j. z. Sanski Most). Oko 100 partizana sa 3 strojopuške napadaju ovaj sat. Partizani su potisnuti ka s. Stuparima. Gubitci: 1 domobran poginuo, 1 ranjen. Gubitci partizana nepoznati.
14. IX. III/10. p.p. u razviđanju kod s. Milinkovića naišla na jak odpor partizana. Poslije duže borbe uz učešće topništva iz Sanskog Mosta partizani su protjerani. Gubitci: 1 domobran teže ranjen. Partizani su odveli svoje poginule i ranjene.
18. IX. 1 sat II. Poglavnikove tjelesne bojne u razviđanju napadnut je u blizini s. Marini (12 km. s. z. Prijedora) jakim vatrom iz pušaka i automatskog naoružanja. Ustaše su se iz borbe povukli u Prijedor. Gubitci: 2 poginula i 2 ranjena. Izgubljeno: 1 strojopuška i 1 puška. Gubitci partizana nepoznati. 1 sat III/10. p.p. razviđa u pravcu: k 412 — k 417—Rujan (618) (7,5 km. j. z. Sanski Most) bez većeg otpora. Na povratku su izvršene zadaće, sat je dobio jaku vatru iz strojnice i strojopušaka u leđa, naši su se uspjeli povući ka Sanskom Mostu. Gubitci: 2 domobrana teško ranjena.

⁷ Jedinice Drugog krajiškog NOP odreda »Mladen Stojanović«

⁸ Napad su izvršili dijelovi Drugog krajiškog NOP odreda.

⁹ Borba je vođena sa jedinicama Prve krajiške NOU brigade. Vidi dok. br. 35, 38 i 43.

20. IX. Skupina von Wedel, nakon napada u toku noći 19/20. zauzela je postave kod Kadine Vode.¹⁰
Iz Podgradca upućena obhodnja od 40 domobrana i 7 oružnika u razviđanje u pravcu: s. Jablanice, napadnuta jakim vatrom kod Goljaka (6 km. z. Podgradci) povukla se ka Podgradcima.
Gubitci: 1 oružnik poginuo.
22. IX. 1 sat razviđa u pravcu s. Podova (3 km. i. Vrhpolja) gdje su došli u dodir sa slabijim snagama partizana, koji su se povukli ka Sokolovu (8 km. j. Vrhpolja).
Gubitci partizana: 7 poginulih, 5 zarobljenih.
Plien: 1 puška.¹¹
29. IX. U toku noći partizani sa jakim snagama napali su Staru Rijeku, popalili mnogo kuća i napravili veliku štetu.
Istodobno napadaju Stari Majdan (8 km. s. z. S. Most). Napad je odbijen.
Vlastitih gubitaka nije bilo.
Gubitci partizana nepoznati.¹²
30. IX.¹³ U podhvalu iz Sanskog Mosta, naše i njemačke čete uspjele su bez velikog otpora zauzeti grad Ključ.¹⁴
11/10. p.p. ostavljena je kao posada u Ključu.
Prilikom razviđanja u pravcu Mirkovca (10 km. j. z. Bos. Dubice) napadnuti su naši dielovi iznenadnom jakim vatrom. Partizani su borbom odbijeni ka D. Jelovcu.¹⁵
Gubitci: 1 poginuo, 1 ranjen i 4 nestala domobrana.
Gubitci partizana nepoznati.

¹⁰ Borba je vođena sa jedinicama Druge krajiške NOU brigade.

¹¹ Iste jedinice kao pod 10

¹² Neprijateljsko uporište u Staroj Rijeci je napao Četvrti bataljon, a neprijateljsko uporište u Starom Majdanu Treći bataljon Prvog krajiškog NOP odreda. Šire o tome vidi dok. br. 80 i 100.

¹³ Ova bojna relacija od septembra dostavljena je: Odjelu za ratnu povijest Glavnog stožera domobranstva 30 oktobra 1942 godine.

¹⁴ O prodoru neprijatelja u Ključ vidi dok. br. 83, 85 i 107.

¹⁵ Napad su izvršile jedinice Pete krajiške (kozarske) brigade.

BR. 202

BOJNA RELACIJA DEVETE PJEŠAČKE PUKOVNIJE ZA MJESEC SEPTEMBAR 1942. GODINE

ZAPOVJEDNICTVO 9. PJEŠ. PUKOVNIJE
STOŽER

Op. Br. 670/tajno

dne, 30. listopada 1942. godine.

TRAVNIK

ZAPOVJEDNICTVU III DOMOBRANSKOG SBORA, GLST. SARAJEVO.

ZAPOVJEDNICTVU 5. PJEŠAČKE DIVIZIJE — SARAJEVO.

Savezno zapovjedi zapovjedništva III. domobranskog sora, Glst. Op. Broj 190/tajno i zapovjedništva 5. pješačke divizije Op. Br. 7/42. podnosim bojnu relaciju za vrijeme od 1. do 30. rujna 1942. godine za sve jedinice 9. pješačke pukovnije milicionerske grupe Kupres i ostalih dijelova.

A.— OPERACIJE I AKCIJE:

1. IX. Pobunjenici posjekli 6 brzoglasnih stupaca između želj. postaje Barice i Babino Selo. Želj. prugu nijesu oštetili pošto su bili po obhodnji domobrana rastjerani. Oko Jajca vrši se utvrđivanje. Iz D. Vakufa poslata obhodnja u pravcu Jablana, a u tom pravcu tuklo topništvo iz D. Vakufa. Iz Bugojna poslate obhodnje u pravcu Kandije i Gračаницe i prevlačilo se streljivo i hrana u Kupres. Oko Kupresa došlo do puškaranja pojedinih predstraža sa pobunjenicima.¹ Tokom noći pobunjenici-partizani zapalili drvene želj. mostove na industrijskoj pruzi »Ugar« na 30,5 km, 31 km i 32 km.² Poslate obhodnje iz Travnika u tome pravcu u razviđanje. U Travnik stiglo je 5 častnika i 131 dočastnika i domobrana I/9. p.p., koji su se povukli iz napadnutog Varcar Vakufa³ prema Banja Luci. Na ostalim odsjecima zatišje.
2. IX. Oko podne pokušali su pobunjenici da napadnu Jajce sa južne strane dolinom r. Vrbas, ali su bili u tri navrata odbiti po našim stražama. Iz D. Vakufa poslate obhodnje

¹ Dijelovi Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda

² Akciju je izvršila grupa boraca bataljona »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

³ O oslobođenju Mrkonjić Grada vidi dok. br. 123.

u razviđanje prema s. Balići. Manji napad partizana na Bugojno odbijen i odmah upućene obhodnje u pravcu napada prema s. Gračanica. Oko Kupresa manja puščana čarkanja. U 2.30 sata napala jedna grupa od 150 partizana na želj. postaju Komar i položaje naše nad tunelom Komar, u isto vrijeme jedna grupa od 50 partizana napala na želj. postaju Goleš. Borba trajala do 5 sati kada je uspjelo našim posadama odbiti partizane uz pripomoć topništva iz D. Vakufa. Tom prilikom poginuo 1 domobran a 2 domobrana teško ranjena koja su još istog dana umrla u bolnici Travnik. Iz Travnika upućena jača obhodnja u j. pravcu prema Rastovu i Sebešiću. Na ostalim odsjecima zatišje.⁴

3. IX. Tokom noći puščana čarkanja na položajima oko Jajca. Pobunjenici prekinuli i porušili prugu u duljini od 150 m na 5 km od D. Vakufa prema Jajcu. Obhodnja iz D. Vakufa rastjerala pobunjenike koji su rušili prugu.⁵ Do podne toga dana pruga popravljena i želj. saobraćaj uspostavljen. Topništvo iz D. Vakufa tuklo pobunjenike kod se. Đihanići. Iz Bugojna upućena osiguranja puta prema Kupresu radi dotura hrane i streljiva Kupresu. A obhodnje upućene prema planini Kalin i s. Gračanica iz Bugojna. U okolini Kupresa mjestimična puščana čarkanja. Pobunjenici pokušali dva puta napasti oružničku postaju Rastovo i ustaše priprave bojne, ali su bili oba puta odbijeni.⁶ Iz Travnika poslate obhodnje u naselja izpred Travnika u zasjede, a u Travniku određena stroga pripravnost. Na ostalim odsjecima zatišje.
4. IX. Tokom noći puščana čarkanja na položajima oko Jajca. Iz D. Vakufa poslate obhodnje u razviđanje prema s. Semin. Iz Bugojna upućena osiguranja na put prema Kupresu, kamioni napadnuti⁷ kod Han Luke. 2 teretna samovoza zapaljena, a poginuo 1 domobran i 3 ustaše ranjena. Kod Kupresa mjestimična puščana čarkanja. U Travnik dopremljena 3 ranjena ustaše. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
5. IX. Tokom noći pobunjenici-partizani porušili želj. prugu u tunelu kod Bravnica u dužini od 12 m. Pruga popravljena do 10 sati. Iz D. Vakufa upućene obhodnje prema k. 560. Na primjećene grupe partizana otvorena topovska vatra

⁴ Napad na Komar i Goleš vršile su jedinice Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

⁵ Bataljon »Pelagić«

⁶ Odnosi se na grupu boraca Pete crnogorske NOU brigade.

⁷ Napad je izvršila grupa boraca Četvrte proleterske (crnogorske) brigade.

u pravcu s. Đihanići.⁸ Kod Bugojna vrše se razviđanja ispred položaja. Manji napad partizana na s. Donjići, Jaklić i Terzići kod Bugojna odbijeni topovskom, bacačkom i pušćanom vatrom. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

6. IX. Naši zrakoplovi bombardirali pobunjeničke skupine na Magaljdolu. U noći pušćana čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima kod Jajca, kao i sprečavanje pobunjenicima prijelaz na desnu obalu r. Vrbas kod Bravnica, Vinca i Doganovca. Iz D. Vakufa vršena razviđanja u pravcu Šuljage. Topničkom vatrom iz D. Vakufa rastjerani odmetnici kod s. Savkovići i Babino Selo. U noći minirana električna centrala u s. Vesela kod Bugojna po pobunjenicima. Pušćana čarkanja oko Bugojna i Kupresa. Na putu između Bugojna i Kupresa ranjen ustaša motociklista crne legije. U Bugojno stigao iz Kupresa izvanredni opunomoćenik Poglavnika pukovnik g. Šimić sa ustaškim bojnikom g. Bobanom. Kod Travnika pojačane straže i zasjede. Na ostalim odsjecima zatišje.
7. IX. Kod Jajca pušćana čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima. Prema izvještaju zapovjednika posade u Jajcu partizani razmjestili svoje čete na Majdanu, Magaljdolu, Liskovici i Dreuši prema Jajcu, a glavne snage partizana nalaze se na položajima s. od puta Varcar Vakuf — Čađavica — Ključ prema Banja Luci. Iz D. Vakufa vršena razviđanja prema Šiljkovcu i Komaru. Napad partizana u pravcu s. Jaklići i Terzići odbijen topovskom i bacačkom vatrom iz Bugojna. Pobunjenici napali na samo mjesto Kupres vatrom iz bacača. Poginuo 1 ustaški zastavnik, a 6 ustaša ranjeno. Pukovnik g. Šimić morao odustati od namjeravane akcije u pravcu s. Rilić i Duvna, dok ne očisti okolicu Kupresa od pobunjenika. Pobunjenici⁹ napali na želj. postaju Goleš i porušili želj. prugu na dva mjesta između Goleša i Komara te posjekli 5 brzoglasnih stupaca. U isto vrijeme pobunjenici napali na naše predstraže na Mravinjcu k. 1394 (7,5 km j. od Turbe) iste rastjerali a nastambe zapalili. Kod toga napada ranjeno 3 domobrana. Iz Travnika upućene redovite obhodnje i zasjede u j. pravcu od Travnika. Na ostalim odsjecima zatišje.
8. IX. U noći pušćana čarkanja na naše predstraže od strane pobunjenika u s.z. pravcu od Jajca.¹⁰ Iz D. Vakufa vršena razviđanja u pravcu s. Semina i r. Semišnice. Kod Bugojna

⁸ Grupa boraca bataljona »Pelagić«

⁹ Na ovom terenu nalazila se Četvrta proleterska (crnogorska) brigada i Treći krajiški NOP odred.

¹⁰ Stalno uznemiravanje neprijateljske posade u Jajcu i okolini vršio je bataljon »Pelagić« Trećeg krajiškog NOP odreda.

odbijen napad sa istočne strane od desne obale r. Vrbas. Pukovnik Šimić poveo akciju u pravcu s. Rilić i s. Zanolina iz Kupresa i stigao na liniju Malovan — Rilić, gdje se sukobio sa I. brigadom partizana¹¹ (srbijanci) koji su došli iz Livna, isti su upotrijebili top i bacače. Od naše strane 1 mrtav, a 6 ranjenih ustaša. Protivnički gubitci iznosili 24 mrtvih i veliki broj ranjenih. Željeznički saobraćaj na pruzi Turbe — D. Vakuf uspostavljen, a također popravljena b.b. linija. Prigodom jučerašnjeg napada na Goleš, pobunjenici zapalili školsku zgradu uz samu prugu između Goleša i Komara, a učitelja odveli u zarobljeništvo. Iz Travnika upućene jače obhodnje u pravcu Mravinjca k. 1394. Na ostalim odsjecima zatišje.

9. IX. Iz pravca s. od Varcar Vakufa čula se jaka topnička paljba. Kod predstraža oko Jajca puščana čarkanja. Kod Bugojna u noći čarkanja predstraža sa pobunjenicima. Iz Kupresa vršena preselica djece do Bugojna sa osiguranjem. Pukovnik Šimić krenuo u akcije čišćenja dalje prema Stržanj i Šujici, zaplenjeno 8 pušaka. Oko 2 sata napala jedna grupa partizana¹² na Šebešić i zapalila tamošnje zgrade kolonije koje su sve izgorele. Druga grupa partizana napala na želj. postaju industrijske željeznice »Ugar« Trenicu, zapalila postaju i pilane Budimirović i Matković. Partizani povelu sobom nekoliko seljaka, koje su poslije pustili. U noći došlo je nesretnim slučajem do sudara vlakova između želj. postaje Dolac i Bila i tom prilikom poginule 3 osobe, a 12 lakše ranjeno, među njima 1 domobran poginuo. Iz Travnika upućene jače obhodnje u j. pravcu. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
10. IX. Prema naknadno dobivenim vijestima partizani su u Varcar Vakufu dne, 3. o.mj. streljali Antu Bačića, kotarskog oficijala, građane Čafku Pajka krojača, Osmana Ormana, Hamdiju Čuka, Husu Medića i prič. domobranskog poručnika Gavrilović Vladimira. Kod Bravnica prekinuta b.b. linija koja je odmah popravljena. Iz D. Vakufa vršena akcija u zajednici sa susjednim posadama iz Bugojna, Oboraca i Komara u pravcu Zjameta. Naišlo se na neprijatelja na k. 1124 kod s. Mijatovića. Neprijatelj protjeran, gubitaka na našoj strani nije bilo. U toj akciji sudjelovao i zrakoplov, koji je bacao bombe pa je pogrešno bacio na skupinu naših ustaša koji su napredovali iz Bugojna prema Kalinu i tom zgodom poginuo 1 ustaša, a 2 teško ranjena ustaše. Partizani su na tom dijelu imali 14 mrtvih i veći

¹¹ Prva proleterska brigada

¹² Napad su izvršile jedinice Pete crnogorske NOU brigade.

broj ranjenih. Ova akcija vršena pod zapovjedništvom potpisatoga. Pukovnik Šimić nastavio napredovanje i čišćenje područja prema Tomislavgradu. Na ostalim odsjecima zatišje.

11. IX. Kod Jajca puščana čarkanja sa odmetnicima. Partizani sa područja Zjameta povukli se po jučerašnjoj akciji prema G. Vakufu. Prema naknadnom izvještaju poginulo još 8 partizana, a teže ranjeni ustaša umro u Bugojnu. Zaplenjeno 6 partizanskih konja sa raznim tvorivom. U Bugojnu provedena dezinfekcija ljudstva i nastambi, te čišćenje oružja. Pukovnik Šimić prodro sa svojim snagama u Duvno. Mjestimično naišao na odpor protivnika, te od naše strane poginuo 1 ustaški zastavnik, a 6 ustaša ranjeno. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
12. IX. Manja puščana čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima oko Jajca. Razviđanja vršena oko D. Vakufa i Bugojna. Oko Tomislavgrada vršene manje akcije. U Travnik i Turbe stigla jedna njemačka bojna. U Travnik stigao zrakoplovom pukovnik g. Šimić radi dogovora za daljnji rad. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
13. IX. Manja puščana čarkanja naših predstraža u s.z. pravcu od Jajca sa pobunjenicima. Prekinuta b.b. linija kod Bravnica koja je tokom dana popravljena. Iz D. Vakufa vršena razviđanja u pravcu s. Balići. Kod Duvna vršena akcija čišćenja u manjem obimu. Oružnička postaja Travnik izvijestila da je u Fojnici po domaćim partizanima zapaljena poljoprivredna postaja i štale. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
14. IX. U okolini Jajca manja čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima. Iz D. Vakufa upućene obhodnje u pravcu Šuljage. Iz Bugojna povedena akcija prema s. Gračanica, gdje su iznenađeni pobunjenici kod same crkve i tu je ubijeno 12 partizana, a 4 ranjena, od naših ranjena 2 ustaše lakše u ruke.¹³ Kod Duvna odbijen napad partizana koji su se povukli pravcem prema Livnu. Kod Travnika vršena utvrđivanja položaja. U Kupresu prošle noći zapaljen ustaški dom. U Duvno stigla 2 ustaška sata iz Imotskog. Na ostalim odsjecima zatišje.
15. IX. U noći manja čarkanja naših predstraža na Čusini i Katinu kod Jajca. Vršena razviđanja u pravcu k. 560 iz D. Vakufa, a iz Bugojna vršena akcija prema Rosuljama, u toj akciji ubijena 3 partizana i zaplenjena 1 puška i 1 samokres. Pobunjenici pripucali na naše predstraže kod Kupresa. Izvršen napad pobunjenika-partizana na s. Ra-

¹³ Borba je vođena sa jedinicama Četvrte proleterske brigade.

stovo j. od Travnika i zapalili zgradu oružničke postaje. Oružnici i nešto malo ustaša povukli se u pravcu Travnika.¹⁴ Oružnička postaja iz Busovače izvijestila da su četnici došli u sela Bozanovići sa s. Gora, gdje vrše pljačku hrane od seljaka. Upućene obhodnje oružnika i domobrana otvorile vatru na četnike i ranile 2 četnika a hranu oduzele od četnika, koji su se povukli opet prema s. Gora. Na ostalim odsjecima zatišje.

Zamjenik zapovjednika zone I. podpukovnik g. Šram odputovao u D. Vakuf i Jajce na pregled posada i položaja.

16. IX. Prekinuta b.b. linija kod Bravnica, koja je odmah popravljen. Iz pravca Trijebova s.z. od Jajca čuje se topovska i puščana jaka vatra. Iz D. Vakufa upućene obhodnje u pravcu s. Semin. Napad na munjaru u s. Veseloj kod Bugojna odbijen. Vršena osiguranja puta Bugojno — Kupres. Iz Duvna vršena akcija čišćenja prostora prema s. Podgaj i Stipanići. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
17. IX. U noći manja čarkanja naših predstraža na Čusini i Kanalu kod Jajca. Iz Bugojna poslata obhodnja u razviđanje prema Glavicama, obhodnja naišla na pobunjenike i rastjerala ih, 1 domobran lakše ranjen. Pobunjenici napali na želj. postaju industrijske želj. »Ugar« kod s. Bara (14 km j. od Travnika) i razbili postajni brzoglas, potom se povukli opet u j. pravcu. Na ostalim odsjecima zatišje.
18. IX. Kod Jajca manja čarkanja sa pobunjenicima. Upućene obhodnje iz D. Vakufa prema s. Dihanići. Kod Bugojna vršena razviđanja ispred položaja, te poslata osiguranja na put prema Kupresu do Han Luke. Razdijeljeni promičbeni letci u srpskim selima, koji su primljeni od zap. dom. sboru. Iz Travnika upućeno jedno jače odjeljenje sa 1 častnikom za osiguranje radnika na želj. ind. pruzi »Ugar«. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
19. IX. Čarkanje naših predstraža na Čusini i Kanalu kod Jajca sa pobunjenicima. Oko D. Vakufa i Bugojna vršena razviđanja. Na uporište kod Turbeta otvorili partizani vatru iz strojica. Njemački vojnici koji su držali to uporište odgovorili strojničkom vatrom. Na položaj Mravinjac k. 1394 napali partizani, a domobrani njih 10 povuklo se prema Turbetu.¹⁵ Na ostalim odsjecima zatišje.
20. IX. Kod Jajca puščana čarkanja sa pobunjenicima. Iz Travnika pošao 1. sat Njemaca i 50 domobrana u nasilno razviđanje do s. Jagodići (19 km j.z. od Travnika) naišli u jednoj kući na štab partizanske bande. Partizani pobjegli, a za-

¹⁴ Rastovo su zauzele jedinice Pete crnogorske NOU brigade.

¹⁵ Peta crnogorska NOU brigada

plenjeno 1 krugovalnik, 1 pisali stroj, 1 konj i 2 čilima. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

21. IX. Partizani iskoristili gustu maglu i izvršili napad oko 2 sata na Prudi, Carevo Polje i Vilu kod Jajca. Napad trajao do 5.30 sati, koji je odbijen topničkom, strojničkom i bacačkom vatrom. Gubitaka na našoj strani nije bilo.¹⁶ Iz D. Vakufa upućeno jedno jače odjelenje u Bugojno, pošto je posada iz Bugojna otišla u akciju prema s. Gračanica, gdje su se pojavile grupe partizana. To odjelenje vratilo se pred veče opet natrag u D. Vakuf. Pobunjenici-partizani napali u 1 sat naše predstraže na Stožeru kod Kupresa. Napad odbijen topničkom i pušćanom vatrom. Gubitaka na našoj strani nije bilo.¹⁷ Na ostalim odsjecima zatišje.
22. IX. Pobunjenici izvršili napad na tvornicu u Jajcu i položaje na Bukovici. Napad odbijen topničkom, bacačkom, strojopušćanom i pušćanom vatrom. U 2 sata napali pobunjenici na koturašku obhodnju kod Bravnica, koja ih je omela u rušenju želj. pruge i b.b. linije. Žrtava nije bilo. Iz Bugojna vršena akcija prema G. Vakufu. Ubijeno 13 partizana, a 1 uhvaćen živ. Zaplenjeno 10 pušćaka i 2 samokresa.¹⁸ Tokom noći odbijen napadaj partizana na položaje Donjići i Jaklići. Napad je trajao od 1 sat do 3 sata, koji je odbijen topničkom, bacačkom i pušćanom vatrom. Naši gubici 2 mrtva ustaše i 2 ranjena ustaše. Kod Kupresa manja čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima. Kod s. Bjelobučje (4 km. j.z. od Turbe) i na želj. postaju Goleš kao i na uporište kod Turbeta, gdje su bili Nijemci pripucali partizani i izvršili napad. Svi ti napadi odbijeni bez žrtava. Iz Travnika upućen 1 častnik i 60 domobrana u cilju razviđanja prema s. Opara j. od Travnika. Oko Travnika vrši se utvrđivanje. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
23. IX. Tokom noći pobunjenici su tri puta pokušali napasti Jajce i to od 8—11, 1—3, i od 4—6 sati sa j. i j.i. strane sa Podhuma i Bukovice. Napadi su odbijeni topničkom, bacačkom i pušćanom vatrom. Iz Jajca upućene obhodnje u pravcu Šuljage. Od Bugojna upućena osiguranja na put prema Kupresu i na put prema G. Vakufu do s. Gračanice. Pobunjenici napali na vlak ind. želj. »Ugar« kod postaje Trenice u kojemu su se vozili radnici na popravak želj. pruge. Stroj su prevrnuli u potok, a od radnika odveli ne-

¹⁶ Napad je izvršio bataljon »Pelagić«.

¹⁷ Napad je izvršila grupa boraca Kupreškog bataljona.

¹⁸ Ovu borbu su vodile jedinice Četvrtle proleterske (crnogorske) brigade.

koliko sobom, koje su poslije pustili. Iz Turbeta upućen je 9. sat. 9.p.p. na osiguranje puta i želj. pruge prema s. Bistro. Ujedno je upućeno jedno odjelenje od 2 častnika, sa 2. voda domobrana i 1 vod ustaša u potjeru za partizanima u pravcu Crnog Vrh i s. Rastova j. od Travnika. Oko Travnika vrši se utvrđivanje. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.

24. IX. Zapovjednik posade Jajce izvjestio da se gomilaju partizanske snage u velikom broju oko Magaljdola, Dubrave i Gole Planine, a tako isto da se prebacuju u velikom broju preko r. Plive u pravcu Jajca i moli da se zrakoplovima razviđa i po potrebi bombarduje iz zraka. O tome obavješteno zapovjedništvo III. domobranskog sora u Sarajevu. Iz D. Vakufa upućene obhodnje u pravcu s. Jablan. Kod s. Gračanica napadnuto osiguranje puta za G. Vakuf, koje je uzvratilo pušćanom vatrom, a pobunjenici se razbjegali. Žrtava nije bilo. Kod Kupresa manja pušćana čarkanja naših predstraža sa pobunjenicima. Izvršena zamjena 3. voda sa 2. vodom gorskih topova IX. top. sklopa u Kupresu. Kod Travnika vrše se užurbano utvrđivanja položaja. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
25. IX. Posada Jajca kao i dijelovi odbrane na položajima u strogoj pripravnosti od dan ranije dočekali su napad partizana, koji je uslijedio tokom noći oko 24 sata. Partizani sa velikim i nadmoćnim snagama dobro naoružani napali su najprije na položaj Čusine. Napad na taj položaj izvršen je iza leđa, na taj način što su pobunjenici naišli od Bravnica i Kanalom od s. Zaskoplje i jednim zamahom zauzeli taj važni položaj pred Jajcem, koji je dominirao čitavom odbranom grada Jajca. U isto vrijeme vršili su partizani napadaj prema gradu Jajcu iz pravca Careva Polja i Prudi. Međutim napali su partizani i na našu posadu u Vincu, koja je pružila ogorčeni odpor. Jednim dijelom partizani se prebacili na desnu obalu Vrbasa i zauzeli položaje na Bukovici, odakle su navaljivali na Jajce sa j. i j. i. strane. Po zauzeću položaja Čusine, partizani prodrli i zauzeli tvornicu Elektro-Bosne d.d. i nadirali prema središtu samoga grada. Posada grada Jajca pružala je ogorčeni odpor i poduzimala nekoliko protu napadaja, pa je djelomično i uspjela prema jutru, da izbaci partizane iz pojedinih zauzetih kuća i mjesta, izvan grada. Topništvo koje je bilo smješteno kod zidina staroga grada tuklo je neprijatelja čitavo vrijeme, ali protivnici po zauzeću položaja Čusine tukli bacačem i topom stari grad Jajce, a tako isto sa teškim strojnicama u unakrsnoj vatri tukli postavu topništva nanjeli su teške gubitke našoj odbrani i na tome mjestu

bilo je najviše naših žrtava. U teškoj i nejednakoj borbi prema nadmoćnom i dobro naoružanom neprijatelju, nije se mogla posada dugo držati, pa je partizanima uspjelo oko (5 sati p.p.) 17 sati prodrijeti u središte grada i isti zauzeti. Domobrani i ustaše dali su od sebe sve protiv neprijatelja što se vidi iz velikih žrtava. Od ustaša poginula 4 častnika, a 161 ustaša što poginuli, što nestali. Od domobrana 3 častnika teško ranjena, 3 častnika nestala, oko 70 domobrana mrtvih, a oko 200 nestalih i zarobljenih. U Jajcu je poslije zauzimanja opet po našim trupama nađeno 22 ranjena domobrana. Ostacima posade Jajce domobranima i ustašama, a i jednom dijelu građana uspjelo je prebaciti se na desnu obalu Vrbasa i povući se u pravcu prema selima Lendići, Bučići, Ponir i Gostilj. Tražena pomoć iz Travnika nije se mogla poslati jer je sam Travnik bio ugrožen sa j. strane, a posada Travnika kao i ostale posade prema Jajcu su malobrojne, pa nijesu dovoljne niti za osiguranje željezničke pruge Lašva — Travnik — D. Vakuf — Jajce. Partizani su ujedno porušili želj. prugu na više mjesta između želj. postaje Doganovci i Jajce, a tako isto i posjekli i prekinuli b.b. liniju na više mjesta.¹⁹ Posada u Vincu pružala je čitavi dan žestoki otpor, pa su partizani imali dosta žrtava.²⁰ Padom Jajca u ruke partizana zarobljeno je po njima skoro sve naoružanje i oprema kao i tvorivo II/9. p.p. i XVII ustaške bojne sa mnogo streljiva, koje je bilo smješteno u starom gradu Jajcu.

Do 12 sati toga dana zapovijedao je odbranom grada Jajca bojnik g. Rataj Ervin, a tada je preuzeo zapovjedništvo inžinjerski pukovnik g. Kapić Franjo, koji se nalazio u Jajcu službenim poslom. Iz D. Vakufa upućene obhodnje u pravcu Babina Sela, a iz Dobretića, Ponira i Gostilja poslate obhodnje u pravcu Jajca u cilju razviđanja po zapovijedi podpukovnika g. Šrama, radi utvrđivanja kretanja partizana prema Turbetu i Travniku. Iz Bugojna poslato pojačanje u s. Gračanicu, gdje su se pojavile manje grupe partizana. Kod Kupresa topničkom vatrom rastjerane manje skupine partizana. Iz Travnika upućena odjelenja prema s. Rastovu i Šebešić, gdje se pojavila jedna skupina

¹⁹ U napadu na Jajce su učestvovale sljedeće jedinice: Prva i Druga krajiška brigada, Druga proleterska brigada i Treći krajiški NOP odred, dok je Četvrta proleterska (crnogorska) brigada vršila obezbjeđenje od pravca Travnika. Šire o tome vidi dok. br. 54 (prim. br. 2) i dok. br. 72.

²⁰ Napad na Vinac (Vijenac) je vršila Četvrta proleterska (crnogorska) brigada.

25. IX. Posada Jajce kao i dijelovi odbrane na položajima u strogoj pripravnosti od dan ranije dočekali su napad partizana, koji je uslijedio tokom noći oko 24 sata. Partizani sa velikim i nadmoćnim snagama dobro naoružanim napali su najprije na položaj Čusine. Napad na taj položaj izvršen je iz ledja, na taj način što su pobunjenici naišli od Bravnice i Kanalom od s. Zaskopije i jednim zamahom zauzeli taj važni položaj pred Jajcem, koji je dominirao čitavom odbranom grada Jajca. U isto vrijeme vršili su partizani napadaj prema gradu Jajcu iz pravca Čareva polja i Prudi. Medjutim napali su partizani i na našu posadu u Vincu, koja je pružila ogorčeni otpor. Jednim dijelom partizani se prebacili na desnu obalu Vrbasa i zauzeli položaje na Bukovici, odakle su navaljivali na Jajce sa j. i j.i. strane. Po zauzeću položaja Čusine, partizani prodrli i zauzeli tvornicu Elektra-Bošne d.d. i nadirali prema središtu samoga grada. Posada grada Jajca pružala je ogorčeni otpor i poduzimala nekoliko protu napadaja, pa je djelomično i uspjela prema jutru, da izbaci partizane iz pojedinih zauzetih kuća i mjesta, izvan grada. Topništvo koje je bilo smješteno kod zidina staroga grada tuklo je neprijatelja čitavo vrijeme ali protivnici po zauzeću položaja Čusine tukli bacačem i topom stari grad Jajce, a tako isto sa teškim strojnicama u unakratnoj vatri tukli postavu topništva nanjeli su teške gubitke našoj odbrani i na tome mjestu bilo je najviše naših žrtava. U teškoj i nejednakoj borbi prema nadmoćnom i dobro naoružanom neprijatelju, nije se mogla posada dugo držati pa je partizanima uspelo oko (5 sati p.p.) 17 sati prodrijeti u središte grada i isti zauzeti. Domobranci i ustaše bili su od tebe sve protiv neprijatelja što se vidi iz velikih žrtava. Od ustaša poginula 4 časnika, 111 a 161 ustaša što poginuli, što nestali. Od domobrana 3 časnika teško ranjena, 3 časnika nestala, oko 70 domobrana mrtvih, a oko 200 nestalih i zarobljenih. U Jajcu je poslije zauzimanja opet po našim trupama nađeno 22 ranjena domobrana. Ostacima posade Jajce domobranima i ustašama, a i jednom dijelu građana uspelo je prebaciti se na desnu obalu Vrbasa i povući se u pravcu prema selima Lendići, Bučići, Ponir i Gostilj. Tražena pomoć iz Travnika nije se mogla poslati jer je sam Travnik bio ugrožen sa j. strane, a posada Travnika kao i ostale posade prema Jajcu su malobrojne, pa nijesu dovoljne niti za osiguranje željezničke pruge Lašva-Travnik-D. Vakuf-Jajce. Partizani su ujedno porušili želj. prugu na više mjesta između želj. postaje Deganovci i Jajce, a tako isto i posjekli i prekinuli b.b. liniju na više mjesta. Posada u Vincu pružala je čitavi dan žestoki otpor, pa su partizani imali dosta žrtava. Padom Jajca u ruke partizana zarobljeno je po njima skoro sve naoružanje i oprema kao i tvorivo II/9.p.p. i XVII ustaške bojne sa mnogo streljiva, koje je bilo smješteno u starom gradu Jajcu.

partizana u jakosti od 500 ljudi.²¹ Na ostalim odsjecima zatišje.

26. IX. Kod Vinca nastavlja se borba sa partizanima kroz čitavi dan. Iz Turbeta krenuo jedan sat njemačke vojske sa 40 domobrana iz D. Vakufa u pravcu Vinca. Kod Vinca došlo je do borbe sa pobunjenicima. Pred veče uspjelo je posadi Vinca djelomično povući se sa njemačkim i našim vojnicima prema D. Vakufu, a posada iz Doganovaca zauzela položaje kod Sandžaka s. od D. Vakufa, a tako isto i posada iz Babina Sela, koja je zauzela položaje na desnoj strani r. Vrbas kod s. Orehovljani. Kod Ponira i Dobretića prikupljavanje preostale posade Jajca ustaša i domobrana. Iz posade Gostilj, Vitovlje i Dobretići i oružnici iz Ponira u jačini od 150 ljudi krenuli u pravcu prema Jajcu, te zauzeli položaje iznad Dnolučke Planine kod s. Lendići, Doribabe i Bistrice gdje su došli u dodir sa partizanima. U D. Vakufu i Bugojnu stroga pripravnost, a tako isto u Turbetu i Travniku. U borbi kod Vinca poginula 4 domobrana, 6 domobrana ranjeno i 2 građana ranjena. Od partizana nađeno pod starim gradom Vincem 8 mrtvih. Iz Kupresa prošao kroz Travnik 5. sat 14. p.p. u Trebinje u sastav svoje pukovnije. Na ostalim odsjecima zatišje.
27. IX. Partizani kreću u tri pravca sa većim snagama prema j. i. sa namjerom da napadnu Turbe, Travnik i D. Vakuf. Poduzete sve mjere da se stane na put nadiranjju partizana. Tokom dana i noći prošlo je nekoliko preselica domobranskih i njemačkih formacija prema Turbetu i D. Vakufu. U Travniku formiran 1 sat iz I/9. p.p. koja je bila prije u Varcar Vakufu i upućen na osiguranje puta i želj. pruge prema Rastovu. Oko Travnika vrši se užurbano utvrđivanje. U Travnik pristižu ranjenici iz borba kod Jajca i Vinca, te se jednim dijelom upućuju u Sarajevsku bolnicu. Na ostalim odsjecima zatišje.
28. IX. Prema naknadnom izvještaju partizanima je u Jajcu palo u ruke i obe haubice i oklopljeni samovoz. Izturane naše predstraže više Dnolučke Planine, kao i posada iz Dobretići povukli se prema Poniru i Gostilju pred nadmoćnim neprijateljem. 1 njemački sat došao u razviđanje do Ponira, i vratio se odmah natrag u Turbe. Naše predstraže kod Sandžaka i Orehovljana počele se povlačiti u pravcu D. Vakufa i Oboraca pred nadirajućim snagama partizana. Iz Bugojna povedena akcija u pravcu Rudine planine s. i. od Bugojna. Ubito 8 partizana i zaplijenili 6 pušaka i 1 samokres.²² Kod Kupresa i Duvna vođene manje akcije u oko-

²¹ Peta crnogorska NOU brigada

²² Borba je vođena sa jedinicama Treće sandžačke brigade.

licu, na neprijatelja nije se naišlo. Prema naređenju njemačkog pukovnika g. Schuschnika, njemačka vojska odlazi iz Travnika, a hrvatska vojska iz Travnika ima preuzeti osiguranje sa svima raspoloživim snagama odbranu Travnika. Na ostalim odsjecima zatišje.

29. IX. Velike grupe partizana došle do sela Savković i Čorići i nadiru u pravcu Oboraca. Druga skupina partizana izvršila napad na Ponir odakle su rastjerali oružnike i domobrane pa zauzeli Ponir i kreću dalje prema Gostilju, kojega su tokom dana zauzeli, a naša posada povukla se na Smet.²³ U D. Vakufu najstroža pripravnost. Vršena preselica naše i njemačke vojske preko Travnika u Turbe i D. Vakuf. U Bugojno stigao pukovnik g. Šimić i pukovnik g. Francetić sa 6 bojnih kola. Iz Bugojna upućena 1-15. p.p. i 1. sat XX ustaške bojne u D. Vakuf. Te trupe predviđene za akciju protivu partizana u pravcu Jajca. Oko Travnika vrši se užurbano utvrđivanje položaja. Podpukovnik g. Šram zamjenik zapovjednika I. Op. zone odputovao jučer na pregled posada Goleš, Komar, Oborci i D. Vakuf. Na ostalim odsjecima mirno i zatišje.
30. IX. U noći napali pobunjenici na postave naše na Smetu. Posada se povukla do Karaule. Tokom dana stigla je jedna njemačka i jedna hrvatska satnija i u zajednici sa posadom iz Smeta vršili napad na partizane koji su zauzeli položaje na Smetu. Napad nije uspio, pa su se naše trupe povukle opet na Karaulu, gdje je izvršena popuna streljiva i priprema za ponovni napad na neprijatelja slijedećeg dana. Tokom dana partizanske snage približile se sjeverno od želj. pruge Komar — D. Vakuf, a porušili prugu i b.b. liniju između želj. postaje Goleš i Komar. Jača obhodnja iz želj. postaje Oborci naišla na jake partizanske grupe kod k. 908 i k. 831 i stupila s njima u borbu, nanijevši partizanima osjetljive gubitke. U borbi povukla se obhodnja prema Oborcima. Kod Goleša i Komara odbijeni napadi partizana. U D. Vakufu najstroža pripravnost i vršena izviđanja zajedno sa njemačkom vojskom u svim pravcima oko D. Vakufa u cilju utvrđivanja kretanja partizana. Od Bugojna poslata osiguranja u pravcu Kupresa i G. Vakufa. Manji napadaj na električnu centralu u s. Veseloj odbijen, tamo su upućena 3 bojna kola i 1 oklopni samovoz. Posada sa Koričana povukla se na Kraljičinu Vodu na Vlašić Planini. Milicioneri sa Dobretići, Vitovlja i Koričana razbježali se na sve strane, veći dio došao u

²³ Ponir i Gostilj su oslobodile jedinice Pete crnogorske NOU i Desete hercegovačke brigade.

D. VLASTITI I PROTIVNIČKI GUBITCI.

Demobrana, ustaša, mještana, milicionera, četnika i pobunjenika-partizana.

	Demobrana	Ustaša	Mješt.milic.	Četnika	Pobunjenika partizana	SVEGA	OPASKA
Poginulo	92	71	12	-	298	473	
Ranjeno	36	21	15	2	404	478	
Nestalo	203	100	-	-	-	303	
Uhišeno	-	-	-	-	-	-	
Zarobljeno	-	-	-	-	4	4	

OPASKA: U prigrbu dostavljaju se iskazi mrtvih, ranjenih i nestalih u borbama ovoga mjeseca kao i ranijih mjeseci i to samo za one za koje je posve točno utvrđeno (iskazi se dostavljaju zapovjed. III. dom. zb.).

OD OPREME I TVORIVA NESTALO, UPROPAŠĆENO I UTROŠENO:

U prigrbu dostavljaju se iskazi:

- 1) Iskazi po topničko-tehničkoj grani.
- 2) Iskazi po opremno-odjevnoj grani.
- 3) Iskazi po inženjerskoj grani.
- 4) Iskazi izgubljenih knjiga.
- 5) Iskazi po posadno-opremnoj grani.

Od neprijateljskog tvoriva i nasrtašanja što je zaplijenjeno sadržale su ustaške formacije za sebe da se mogu popuniti i nasrtašati.

OSOBNE KOJE SU SE ISTAKLE.

Pošto su akcije u tečaju na području I. Operacione zone, to će se prije-
doci za odlikovanje odnosno promaknuće za pojedine osobe koje su se
istakle u borbama podnijeti nakon dovršenih akcija i operacija.

Zapovjednik podpukovnik
(Štam)

Frank rad

Turbe. U borbama kod Ponira i Vitovlja poginulo 12 domobrana, a od partizana poginulo 8 kod oružničke postaje Ponir. Tokom dana i noći prolazile preselice njemačke i naše vojske u pravcu Turbeta i D. Vakufa. Želj. pruga i b.b. linije tokom dana popravljene kod Goleša i saobraćaj uzpostavljen. Prema naknadno dobivenim izvještajima partizanske snage, koje su izvršile napad na Jajce brojale su 6.500—7.000 dobro naoružanih boraca. Poginulo ih je oko 200 pred Jajcem, a ranjeno ih je oko 350. Kad su zauzeli Jajce izvršili su odmah pljačku svih mogućih tvoriva po javnim i privatnim zgradama, a to tvorivo odvlačili su teretnim samovozima u pravcu Varcar Vakufa i dolinom r. Šedinac u pravcu područja Janja. U toku dana vršene su pripreme za akciju protivu partizana kod njemačkih zapovjedništava u Turbetu i D. Vakufu. U Travniku zapovjeden zbijeg u 22.15 sati i trajao do 1.X. 6.30 sati.

D. VLASTITI I PROTIVNIČKI GUBITCI.

Domobrana, ustaša, mještana milicionera, četnika i pobunjenika-partizana.

	Domobrana	Ustaša	Mješt. mil c.	Četnika	Pobunjenika partizana	SVEGA	OPASKA
Poginulo	92	71	12	—	298	473	
Ranjeno	36	21	15	2	404	478	
Nestalo	203	100	—	—	—	303	
Uhićeno	—	—	—	—	—	—	
Zarobljeno	—	—	—	—	4	4	

OPASKA: U prigibu dostavljaju se izkazi mrtvih, ranjenih i nestalih u borbama ovoga mjeseca kao i ranijih mjeseci i to samo za one za koje je posve točno utvrđeno (Izkazi se dostavljaju zapovjed. III. dom. zb.).

OD OPREME I TVORIVA NESTALO, UPROPAŠĆENO I UTROŠENO:

U prigibu dostavljaju se izkazi:

- 1) Izkaz po topničko-tehničkoj grani.
- 2) Izkaz po opremno-odjevnoj grani.
- 3) Izkaz po inženjerskoj grani.
- 4) Izkaz izgubljenih knjiga.
- 5) Izkaz po posadno-opremnoj grani.

Od neprijateljskog tvoriva i naoružanja što je zaplijenjeno zadržale su ustaške formacije za sebe da se mogu popuniti i naoružati.

E. OSOBE KOJE SU SE ISTAKLE.

Pošto su akcije u tečaju na području I. Operacione zone, to će se prijedlozi za odlikovanje odnosno promaknuće za pojedine osobe koje su se istakle u borbama podnijeti nakon dovršenih akcija i operacija.

Zapovjednik podpukovnik
(M.P.) (Šram)
Šram ppk

BR. 203

**BOJNA RELACIJA PRVE BOJNE OSME PJEŠAČKE PUKOVNIJE
O OPERACIJI »JAJCE I« KOJA JE IZVRŠENA OKTOBRA 1942
GOD. OD STRANE NJEMAČKIH I USTAŠKO-DOMOBRAANSKIH
JEDINICA**

BOJNA RELACIJA

o radu I bojne 8. pješačke pukovnije prigodom podhvata Jajce I u listopadu 1942.

3. Listopada 1942., na temelju zapovjedi zapovjedništva 3. pješ. divizije Op. Br. 1867/taj. od 2. Listopada 1942. izvršeno je upućivanje 1. bojne 8. p.p. u pothvat protiv partizana u Donji Vakuf, a sa željezničke postaje Tuzla, u 2 preselice i to:

1. preselica pošla je u 11. sati pod zapovjedništvom satnika Pavelke Franje, sastava: Stožer 1. bojne, 4. sat, konji 1. 2. 3. sata, 1. brzoglasni roj 15. sata, — jačine 200 ljudi, 54 konja, 6 kola i 8 kareta.

2. preselica pošla u 12.45 sati, pod zapovjedništvom satnika Sotenšeka Alfonza, sastava 1. 2. i 3. sat, — jačine 356 ljudi.

4. Listopada 1. bojna sa svima dijelovima stigla u D. Vakuf, gdje je zapovjednik bojne primio od njemačkog zapovjednika grupe zapovjed da bojna ostane u D. Vakufu do daljnjeg i da vrši izviđanje u pravcima: Bugojno i Jajce; a osim toga je zaštitnica topništva u D. Vakufu.

11. Listopada 1. bojna je po zapovjedi njemačke komande izvršila pokret u Turbe (7 km z. od Travnika).

13. Listopada upućen je u podhvat protiv partizana 3. sat 1. bojne 8. P.P. sa zapovjednikom da neprijatelja na Planini Vlašić pod svaku cijenu uništi. Sat je upućen pod zapovjedništvom nadporučnika Gračana, te se na Planini Vlašiću sukobi sa partizanima i iste natjera preko Vlašića i drugih brda u pravcu Jajca. Gubitci partizana su nepoznati. Naših gubitaka nije bilo.¹ Sat se vratio u Turbe.

14. Listopada izvršeno je upućivanje 1. bojne 8. P.P. u 2. preselice iz Turbeta u Sarajevo — na odmor.

21. Listopada 1. bojna je krenula u 3 preselice iz Sarajeva u D. Vakuf radi zajedničkog podhvata sa Njemcima u grupi WÜST, a podgrupi FANINGER.

22. Listopada 1. bojna je izvršila pokret od D. Vakufa cestom do s. Doganovci (13. km. s.z. od D. Vakufa), gdje je i prenoćila skupa sa ostalim njemačko-hrvatskim jedinicama.

23. Listopada 1. bojna je krenula sa ostalim hrvatskim i njemačkim jedinicama u pravcu Doganove Kose (t. 1037), gdje je i zanoćila.

24. Listopada 1. bojna sa ostalim jedinicama njemačke i hrvatske vojske krenula je pravcem: Osoje — t. 1028 — s. Ljuša — s. Mala Ljuša — Bulina Dol — t. 878, — te je zanoćila s desne obale p. Vaganca, između t. 784 i t. 681.

25. Listopada 1. bojna je krenula i dalje borbenim rasporedom pravcem: s. Todorići — s. Strojica — s. Maksimovići — s. Lipovača (t. 982) gdje je prenoćila.

26. Listopada u 9 sati 1. bojna 8. P.P. krenula je u borbenom rasporedu dalje, tako da je imala na desnom krilu 1. bojnu 5. P.P., a na lijevom krilu 7. njemačku kompaniju.

Kako je lijevo krilo (7. njemačka kompanija), a sa njim i 3. sat 1. bojne 8. p.p. otišao suviše brzo napried, što su partizani

¹ Na ovom terenu u to vrijeme operisale su jedinice Pete crnogorske i Desete hercegovačke NOU brigade.

propustili to je 2. i 1. sat sa komorom i dijelovima 4. sata 1. bojne 8. p.p. ostao pozadi lijevog i desnog krila (7. njemačke kompanije) i 1. bojne 5. p.p. to su partizani opazili i napali na komoru i bacače, a po tom 2. i 1. sat 1. bojne 8. p.p. Oba sata (1. i 2.) i dijelovi 4. sata sa bacačima otvorili su vatru na partizane i pustili se u borbu, koja je trajala 2—3 sata. Tom prilikom su odbili partizane nani-jevši im gubitke i primorali ih na povlačenje u šume na polazne položaje.

Prema zapovjedi njemačkog zapovjednika ove jedinice bojne povukle su se i zauzele mjesto — položaj: istočno od točke 877 — t. 922 — t. 933.

Dok su 1. 2. i 4. sat zauzimali navedeni položaj, dotle je 3. sat bio pridodat 1. bojni 5. p.p., a poslije 3. njemačkoj kompaniji.

U borbi 26 Listopada naši su gubitci bili slijedeći:

- Poginuli: 1. časnik (por. Brkić Jurislav) i 7 domobrana.
- Ranjeni: 8 domobrana.
- Nestali: 3 domobrana.
- Uginulo: 2 konja.

Naš plijen: 1. strojpuška i 3. puške. Gubitci partizana su nepoznati.

1. studenoga 1. bojna 8. p.p. i druge hrvatske i njemačke jedinice napustile su navedene položaje i vratile se u D. Vakuf pravcem — t. 922 — t. 933 — s. Podosoje — Gradina — s. Babići — s. Mala Ljuša — s. Ljuša, t. 1028, Doganova Kosa (t. 1037) — Doganovci, a odatle cestom u D. Vakuf, gdje su stigle 2. studenog u 4 sata.

Zapovjednik, bojnik (Rataj)
Rataj

BR. 204

**IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE U
MOSTARU O RASPOREDU JEDINICA I BORBAMA SA PARTI-
ZANIMA U HERCEGOVINI U TOKU OKTOBRA 1942 GODINE**

ZAPOVJEDNIŠTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
op Broj 4023 taj.

U Mostaru, dne 1942

Predmet: Obća bojna relacija
za mjesec listopad 1942.

Raspored podređenih dielova zapovjedništva II. zone stožera 6.
pješačke divizije bio je početkom mjeseca listopada 1942. u glavnom:

1.— MOSTAR

Zapovjednik posade: pukovnik Pacak Franjo
6. pješačka divizija.
stožer osnutka dok. bojne 13. p.p.
3. sat III. sam. bojne
6. povozni sat Mostar
1. pohodni sat osnutka doknadne bojne 13. p.p. iz čijeg sastava
ima: 1 odjel od 12 domobrana kao pojačanje orpost Grabovica.
1 odjel od 15 dom. kao pojačanje orpost Bijelo Polje.
1 odjel od 15 dom. kao pojačanje orpost Domanovići.
1 odjel od 21 dom. kao pojačanje državnog rudnika u Mostaru.
Posadni sat je za posadnu službu na stražama u Mostaru i
neposrednoj okolini.
Pomoćni sat je za posadnu i pomoćnu službu u Mostaru i op-
skrba posada zone.

2.— NEVESINJE

Zapovjednik posade: pješački poručnik Franjo Spećina.
Posada: 17. sat 13. p.p. Od toga 1 vod 27 ljudi nalazi se na
osiguranju na Grebku kao osiguranje puta Nevesinje — Mostar.
Ostatak ljudstva služi za posadne službe u Nevesinju.

3.— TREBINJE

Zapovjednik posade: podpukovnik Mesić.
14. pješ. pukovnija.
— stožer
— I. bojna bez 2. sata, 9., 13., 14. i 15. sat bez voda gorskih
topova.

1 sat na osiguranju željez. pruge Trebinje — Taleža.
1 roj posada oklopnog vlaka noću.
2 voda na postavima Golo Brdo — k. 766 i Petrina. Pola voda je kao straža Mrkljine.
1 sat, 1 strojica, 1 bacač i 2 p. o. topa na postavima Arslanagića Most i Vrelo Oko.
50 dom. je posada u selu Čičevo.
Ostatak ljutstva služi za neposrednu odbranu grada i za posadnu službu.

4.— BILEĆA

Zapovjednik: pješački satnik Josip Tiller.
III. boj. 14. pješačke pukovnije: stožer, 10. i 12. sat, vod gor-
skih topova 65 mm.
1 odjel od 28 dom. na uporištu »Torić«.
1 odjel od 10 dom. na uporištu kod vodovoda Trebišnjica.
1 od. 6 dom. na uporištu — zasjeda Selište.
1 odjel od 17 domobrana kod kotarskog suda Bileća.
1 odjel od 22 dom. na želj. postaji Bileća.
1 odjel od 4 dom. na pošti Bileća.
Ostatak ljutstva nalazi se u vojarni za posadnu službu i neposrednu obranu grada.

5.— GACKO

Zapovjednik: pješački nadporučnik Babović Rešid.
— 11. sat 14. p.p.
1 odjel-roj na položaju Međulići.
1 roj na uporištu Šarića Greda — Stolac i 1 roj na uporištu Gračanica.
Ostatak ljudstva služi za posadnu službu i neposrednu obranu grada.

6.— DUBROVNIK

Zapovjednik: pješački satnik Nikoletić Miro.
2. sat 14. p.p.
1 odjel od 38 ljudi na uporištu Janjina (Pelješac)
1 odjel od 10 ljudi na uporištu Brgat.
1 odjel od 7 ljudi na uporištu Šumet.
Ostatak ljutstva služi za posadnu službu u Dubrovniku.

A.) PODRUČJE ZAPADNO OD R. NERETVE

U ovom području bilo je jačih borbenih djelatnosti i akcija čišćenja od partizana.

U tim akcijama sudjelovala je ustaška vojnica i domobranstvo u zajednici sa savezničkim talijanskim snagama i četnicima, koji su bili pod zapovjedništvom talijanskim.

Sa našim trupama zapovjedali su ustaški pukovnik Francetić i pukovnik Šimić. Operacije su sa uspjehom završene. Gubitaka je bilo na našoj strani, ali na protivničkoj strani bilo je mnogo više, a našim četama pao je u ruke dosta veliki plijen u oružju, te se prema svemu može reći da su operacije završene sa dobrim uspjehom.

Kako su ovim operacijama na ovom području sudjelovale i četničke organizacije pod talijanskim zapovjedništvom, to se ovaj mjesec može smatrati kao mjesec u kome su četnička zlodjela dostigla svoju kulminaciju, jer je u ovim predjelima kroz ovaj mjesec veliki dio našeg pučanstva poubijan, kuće i crkve popaljene i opljačkane, a oko 50 žena i djevojaka silovano.

Prema tome naše življe u ovim krajevima proživjelo je svoju golgotu kakva se može teško naći u povjesti naroda.

Ukupna materijalna šteta cijeni se na 50.000.000 Kuna.

O svim događajima bile su izvještene italijanske vojne vlasti, pod čijim neposrednim zapovjedništvom su stajale četničke postrojbe.

Dana 5-X. o. g. četnici su na prolazu kroz selo Dabio 4 km. istočno od Rakitnog ubili 7 seljaka katolika.

— 6-X. velika župa Cetina sa br. 2786 taj. javila je da su četnici u sastavu talijanske vojske u kotar Omiš poklali oko 200 osoba, te dalje pale i ubijaju.

— 6-X. Upali su četnici u selo Dabio kod Rakitnog i ubili 9 osoba.

U selu Drežnici i Konjsko, u kotaru Posušje, ubili su 7 katolika, veći broj kuća zapalili i opljačkali, a neke su žene silovali. Istom prilikom su sa sobom odveli 50 konja, a gotovog novca oko 500.000 Kuna. Ovi četnici bili su pod zapovjedništvom talijanskih časnika.

— 7-X. izvršen je napad na oružničku posadu Ravno.

— 9-X. Naše čete ušle su u Gornji Vakuf. Istog dana od pukovnika Šimića primljena je brzoglasna vjest, da su četnici koji sudjeluju u operacijama pod talijanskim zapovjedništvom, sve što su stigli živo na pravcu svog operiranja poubijali i popalili, te da je izbjeglice ispred četničkog nasilja smjestio u Travnik. Moli da se intervenira kod talijanske divizije.

— 10-X. Oko 17 sati veća grupa partizana na položaju Mesihovina (put Posušje — Duvno, sjeverno od Studenih Vrela 3 km) napala je naše straže sastavljene od oružnika i milicionera. Na našoj strani su poginula dva milicionera, a za partizanske se gubitke ne zna.

Dana 16-X. od VIII. a. korp. pod brojem 10628/Op. primljeno je naređenje da se obavjesti pukovnik Francetić, da će dvije ustaške bojne iz Imotskog u Tomislavgrad doći 19-X, te da odredi zaštitu pokreta u zoni Tomislavgrada.

— 17-X. Dobivena brzjavka od pukovnika Francetića, kojom javlja da će mu kolona 20-X. biti spremna za pokret u 7 sati, a uporište lijevog krila Duvno, a uporište desnog krila Gornji Vakuf.

— 18-X. Armijski korpus naredio je da pukovnik Francetić nemože odrediti početak operacija, već da će to isti korpus odrediti.

— 18-X. Pukovnik Francetić javlja da su bojne iz Imotskog stigle u Duvno 18-X. a pokret iz Gornjeg Vakufa, da je naređen za 20-X. a postignuće pravac Šujica — Kupres — Duvno na dan 21-X. Ujedno javlja raspored i jačinu svojih snaga, te da očekuje daljnje naređenje za pokret.

Dana 24-X. pukovnik Francetić javlja, da je 23-X. unišao u Livno;

Na strani protivnika 183 mrtva, a na našoj strani 9 mrtvih i 27 ranjenih.

Oružja i streljiva dosta zaplijenjena.

B. PODRUČJE ISTOČNO OD R. NERETVE

U ovom području četnici su i dalje nastavili sa svojom samovoljom i proganjanjem mirnog katoličkog i muslimanskog pučanstva, kao i napadajima na naše oružničke i domobranske postrojbe i pripadnike istih postrojba.

1-X. bio je veliki skup četnika u Avtovcu, gdje su se navodno dogovarali za napad na selo Fazlagića Kula. Poslije održane skupštine, pjevali su pjesme protiv države i Poglavnika. O istom događaju je izvješteno talijansko zapovjedništvo.

— 2-X. Oko 1000 četnika upućeno je u smjeru Mostara, te je povodom toga naređena stroga pripravnost.

5-X. Stiglo je u Trebinje 800 četnika iz Graba, te veći dio iz Begović Kule, Bileća i Ljubomira.

— 14-X. Zapovjednik oružničke postaje iz Domanovića javio je, da je opkoljen sa svih strana od četnika, da se nemože boriti i da mu se dadu potrebna uputstva. Naređeno mu je da Domanoviće nesmiye napustiti, a u slučaju jačeg napada da se povuče u sastav talijanske posade.

— 15-X. Oružnička pukovnija iz Mostara javlja, da su noću 15-X. četnici napali Domanoviće, te da su se oružnici branili, ali su usljed nadmoćnosti četnika popustili. Jedan dio se povukao, a ostali dio je zarobljen.

C.) OSTALI DIO

— 1-X. Od zapovjedništva III. dom. zbora javljeno je da je poručnik Lauc pobjegao iz četničkog ropstva i da se nalazi u Bileću.

— 2-X. Poručnik Lauc je zrakoplovom prebačen u Sarajevo, nakon što je pobjegao iz četničkog zarobljeništva.

Istog dana stigao je zrakoplovom u Mostar nadbiskup Stepinac.

— 3-X. stigao na željezničku postaju Mostar transport od 500 četnika.

Dok se transport zadržavao na stanici četnici su opljačkali oko 15 vagona te su pjevali izazivajuće pjesme, grdeći poglavnika. Ima se zahvaliti samo visokoj svijesti naših organa i naroda, da nije došlo do sukoba.

Ovaj transport krenuo je istog dana za Drežnicu.

Dana 3-X. četnici su sa željezničke postaje Čapljina silom uvukli u svoj transport domobrana Slavka Majića, koga su putem ubili i iz vlaka izbacili kod sela Dretelja.

— 4-X. Od strane partizana izvršen je upad u selo Janjinu nepoznate jačine. Ubili su tri osobe i ranili jednu.

Istog dana stigao je u Mostar zrakoplovom hrvatski general Lukić, koga je dana izvršeno ustoličenje mostarskog biskupa.

— 5-X. Divizija »Murge« traži razjašnjenje po čijoj dozvoli i odobrenju je udaljen satnik Šimoković iz Mostara.

— 5-X. Divizija »Murge« sa brojem 4555 javlja, da nemože udovoljiti traženju naših vlasti, da u područja istočno od rijeke Neretve izide mješovita komisija radi ustanovljivanja štete četničkih zlodjela.

— 16-X. Oko 17 sati kod sela Gradca (7 km. južno od Posušja), primjećen je jedan balon koji se spustio na 2 km. od Posušja. Oružnička postaja iz Posušja izašla je u obhodnju na lice mjesta, koja je našla samo ostatke padobrana.

— 18-X. u 23 sata pojavio se Engleski zrakoplov više Gackog koji je letio u pravcu istoka i bacio odjeću i oružje u Borču, Volujaku i Pivskom na planinama Durmitor i Jezera. Streljivo i oprema u Borču dospjeli su u partizanske ruke.

— 22-X. Jedna grupa partizana u jačini od 100 ljudi, napala je mjesto Orebić na Pelješcu, te opljačkala izvjesne stanove i odnijela novac, robu i druge vrednote.

— 29-X. U 11.30 sati partizani su napali teretni vlak koji je vozio od Konjica prema Mostaru. Partizani su zaustavili vlak, odveli željezničko osoblje i nekoliko putnika, a izvjesnu količinu voća koje se nalazilo u vlaku opljačkali¹.

Ovo su važniji događaji tokom mjeseca listopada 1942. o kojima je ovaj stožer dobio podatke.

Zona II. je ogromna, te je održavanje veze i pravovremenog obavješćavanja skoro nemoguće.

O gubitcima i odlikovanjima ovaj stožer nije dobio posebne podatke.

Zapovjednik-pukovnik.
(Šarnbek)
Šarnbek

¹ Napad je izvršio jedan bataljon Desete hercegovačke NOU brigade.

REGISTAR

A

Aćić Đuro — 322;
Adamović Dušan — 323, 334;
Agbaba Dane — 37;
Ajder Nedeljko — 252;
Amdžići (kod Surjana) — 97, 98;
Aržano — 164;
Atlagić Lazo — 321;
Atlagić Milan — 321;
Azarić (četnik) — 53;

B

Babić Branko — 136;
Babić Ljubo — 193, 348;
Babić Milan (četnik) — 166;
Babic Radomir — 13, 14, 42, 102, 109, 164, 180, 198, 286, 303;
Babić Vojin — 153, 168, 236;
Babići (s.) — 30;
Babino Selo — 148, 220, 382;
Bačkonja Đuro — 160;
Baće Maks-Milić — 143, 146, 338;
Bajalica Dimitrije — 140, 171, 247, 307;
Bajer (kod Ključa) — 207;
Bajić Vlado — 22, 243, 325;
Bajramović Ilija — 176;
Bakić Milan — 234;
Bakić Mitar — 10, 11, 58, 65, 177, 200, 222, 231, 274, 275;
Bakovići (rudnik kod Fojnice) — 405, 410;
Banija (predeo) — 214, 267;
Banović Stevo — 322;
Banja Luka — 25, 30, 31, 38, 39, 41, 53, 54, 72, 73, 79, 91, 92, 93, 95, 107, 109, 110, 140, 150, 207, 214, 215, 267;
Bara (kod Bistrog) — 473;
Barabaša Branko (ust. of.) — 452;
Barevo (s.) — 111, 112, 113;
Barice (želj. stanica) — 384;
Barila dr Kazimir — 45;

Baškot Boško — 54, 140;
Bašić Branko — 242;
Bašić Mirko — 296;
Bataljon »Branko Vladušić« — 101;
Bataljon glamočki — 388;
Bataljon konjički (Konjic) — 379;
Bataljon drugi hercegovački — 102;
Bataljon prvi Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade — 180, 283, 339;
Bataljon drugi Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade — 162, 179, 198, 282, 286, 303, 339, 404, 409;
Bataljon treći Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade — 115, 283;
Bataljon prvi Šeste istočnobosanske brigade — 446;
Bataljon treći Šeste istočnobosanske brigade — 446;
Bataljon prvi Prve krajiške NOU brigade — 156, 186;
Bataljon drugi Prve krajiške NOU brigade — 96;
Bataljon treći Prve krajiške NOU brigade — 96, 97;
Bataljon prvi Druge krajiške NOU brigade — 29, 30, 156, 187, 413;
Bataljon drugi Druge krajiške NOU brigade — 29, 30, 32, 156, 187;
Bataljon treći Druge krajiške NOU brigade — 29, 30, 187, 188;
Bataljon prvi Treće krajiške NOU brigade — 203, 242, 251;
Bataljon drugi Treće krajiške NOU brigade — 209, 244;
Bataljon prvi Četvrte krajiške NOU brigade — 193, 251, 292;
Bataljon drugi Četvrte krajiške NOU brigade — 80, 252, 256, 329;
Bataljon treći Četvrte krajiške NOU brigade — 80, 82, 292;
Bataljon četvrti Četvrte krajiške NOU brigade — 251;

Bataljon prvi Pete krajiške (kozarske) NOU brigade — 318;
 Bataljon drugi Pete krajiške (kozarske) NOU brigade — 306;
 Bataljon treći Pete krajiške (kozarske) NOU brigade — 306;
 Bataljon četvrti Pete krajiške (kozarske) NOU brigade — 306;
 Bataljon prvi Šeste krajiške NOU brigade — 332;
 Bataljon treći Šeste krajiške NOU brigade — 316;
 Bataljon četvrti Šeste krajiške NOU brigade — 314, 318;
 Bataljon prvi Prvog krajiškog NOP odreda »Petar Škundrić« — 158, 169, 170, 178, 246;
 Bataljon drugi Prvog krajiškog NOP odreda — 171;
 Bataljon treći Prvog krajiškog NOP odreda — 22, 23, 25, 36, 38, 54, 117, 171, 467;
 Bataljon četvrti Prvog krajiškog NOP odreda — 171, 195, 467;
 Bataljon prvi Drugog krajiškog NOP odreda — 135, 140, 296;
 Bataljon drugi Drugog krajiškog NOP odreda — 135, 233;
 Bataljon treći Drugog krajiškog NOP odreda — 135;
 Bataljon udarni Drugog krajiškog NOP odreda — 135, 136, 233;
 Bataljon dobrovoljački Trećeg krajiškog NOP odreda — 111, 230, 238, 272;
 Bataljon prvi Trećeg krajiškog NOP odreda »Pelagić« — 10, 111, 230, 272, 273, 274, 422, 426, 468, 469, 470, 474;
 Bataljon treći Trećeg krajiškog NOP odreda »Soko« — 25, 270, 383;
 Bataljon četvrti Trećeg krajiškog NOP odreda »Budućnost« — 15, 52, 61, 378;
 Bataljon peti Trećeg krajiškog NOP odreda — 380;
 Bataljon kupreški Trećeg krajiškog NOP odreda — 8, 67, 69, 85, 153, 168, 179, 212, 230, 236, 257, 468, 474;
 Bataljon »Starac Vujadin« Trećeg krajiškog NOP odreda — 15, 61;
 Bataljon udarni Trećeg krajiškog NOP odreda — 149, 220, 230;
 Bataljon omladinski Petog krajiškog NOP odreda — 21, 23, 25, 54;
 Bataljon prvi Petog krajiškog NOP odreda — 22, 117, 240;
 Bataljon treći Petog krajiškog NOP odreda »Gavrilo Princip« — 15;
 Bataljon prvi Šestog krajiškog NOP odreda — 17, 150, 192, 210;
 Bataljon drugi Šestog krajiškog NOP odreda — 17, 150, 186, 192;
 Bataljon treći Šestog krajiškog NOP odreda — 150;
 Bataljon ribnički Šestog krajiškog NOP odreda — 110, 192;
 Bataljon južnodalmatinski (Biokovski) — 356;
 Bataljon mostarski — 132, 280, 281, 283, 340;
 Bataljon prozorski — 116, 132, 133, 162, 280, 281;
 Bataljon prvi udarni »Ante Jonić« srednjedalmatinskog NOP odreda — 358;
 Bataljon udarni srednjedalmatinskog NOP odreda — 389;
 Bataljon prvi Krajiške polubrigade — 331;
 Bataljon drugi Krajiške polubrigade — 325;
 Bataljon proleterski za Bosančku Krajinu — 167, 216, 266, 296;
 Bataljon treći Prve proleterske brigade — 148, 359;
 Bataljon četvrti Prve proleterske brigade — 184, 370, 371, 442;
 Bataljon prvi Druge proleterske brigade — 94, 95, 96, 97, 371, 412;
 Bataljon treći Druge proleterske brigade — 94, 95, 96, 97, 199, 221, 371, 381;
 Bataljon četvrti Druge proleterske brigade — 47, 95, 96, 97, 412;
 Bataljon prvi Četvrte proleterske (crnogorske) brigade — 8, 9, 10, 56, 64, 149, 220, 221, 272;
 Bataljon drugi Četvrte proleterske (crnogorske) brigade — 27, 149, 219, 220, 272;
 Bataljon treći Četvrte proleterske (crnogorske) brigade — 8, 64, 65, 149, 219, 220, 221, 272, 380, 413;
 Bataljon četvrti Četvrte proleterske (crnogorske) brigade — 27;
 Bataljon peti Četvrte proleterske (crnogorske) brigade — 9, 219, 272;
 Bataljon prvi Pete crnogorske NOU brigade — 12, 162, 286, 303, 339;
 Bataljon drugi Pete crnogorske NOU brigade — 12, 50, 340, 404, 409;

Bataljon treći Pete crnogorske NOU brigade — 12, 180, 370, 404, 409;
 Bataljon četvrti Pete crnogorske NOU brigade — 12, 50, 161, 162, 339, 340;
 Bataljon prvi Treće sandžačke NOU brigade — 387;
 Bataljon četvrti Treće sandžačke NOU brigade — 387;
 Bataljon »Solajin« — 272;
 Bataljon »Zdravko Čelar« — 178, 186, 271;
 Bataljon zjametski (Zijamet) — 41, 102, 109, 162, 279, 280, 282, 339, 340, 413;
 Bataruša — 78;
 Batoz Radoje — 296;
 Bauk Miloš — 17, 18, 21;
 Begovo Selo — 428;
 Benakovac — 45, 277;
 Berger Marko — 154;
 Beronja Jovan — 37;
 Bervaldi (ust. of.) — 411;
 Beška — 19;
 Bešnjevo — 238;
 Bihać — 7, 15, 16, 23, 24, 25, 54, 104, 206, 227, 248, 252, 277, 287, 291, 292, 316, 317, 330, 332, 336, 342, 348;
 Bijelo Polje (kod Mostara) — 41;
 Bijeljina — 402;
 Bili Potok (kod Kupresa) — 388;
 Bilić (ust. potpukovnik) — 360;
 Biljani (s.) — 246;
 Biokovina — 188;
 Bistrica (r.) — 12, 13;
 Bistro (s.) — 280, 440;
 Bitovnja (pl.) — 12, 13;
 Bjelobužje — 474;
 Blagaj (s.) — 8, 41, 57, 424, 425;
 Blagojević Stojan (četnik) — 207;
 Bobija — 240;
 Bodiroža Milan — 322;
 Bodulović Marko — 443;
 Bogunović Uroš — 37, 158, 194, 247, 276;
 Bojanić Milan — 322;
 Bojanića Vis — 47, 48, 73, 95, 96, 97, 103;
 Bokan Petar — 211;
 Bokan Rade — 242;
 Boltić Mustafa (domobran) — 363;
 Boljanić (želj. st.) — 396;
 Borač (predeo) — 491;
 Boriša (s.) — 28;
 Borja Pl. — 167;
 Borovnica (s.) — 13;
 Borovnik — 16, 132, 162;
 Bosanska Dubica — 54, 137, 233, 234;
 Bosanska Kostajnica — 55, 140;
 Bosanska Krajina — 30, 47, 61, 81;
 Bosanska Krupa — 23, 25, 248, 287, 316;
 Bosanski Kobaš — 139, 165, 396, 397;
 Bosanski Novi — 54, 140, 214, 297;
 Bosanski Petrovac — 18, 46, 169, 170, 189, 267, 278;
 Bosanski Svinjar (s.) — 397, 465;
 Bosansko Grahovo — 12, 15, 16, 17, 21, 22, 52, 54, 55, 60, 61, 62, 80, 81, 83, 84, 100, 105, 114, 122, 123, 125, 126, 143, 145, 147, 222, 225, 227, 228, 240, 305, 328, 329;
 Bosnić Milan — 322;
 Bosnić Savo — 323;
 Bošnjak Ante (domobran) — 358;
 Božikovac — 187;
 Božović Petar — 117;
 Brajčtavan — 205, 269;
 Branešci (s.) — 312;
 Bravnice (kod Jajca) — 217, 219, 383, 386, 422, 426, 428, 431, 472, 473, 474;
 Bravsko — 174, 178, 192;
 Brčko — 445;
 Brđani (s.) — 184;
 Brekinja (s.) — 466;
 Brekovica — 36;
 Brguljan Mašo — 177;
 Brigada prva dalmatinska NOU — 67, 143, 147;
 Brigada druga dalmatinska NOU — 145, 193, 212, 222, 236, 240;
 Brigada prva (Deseta) hercegovačka NOU — 67, 101, 132, 161, 179, 197, 212, 230, 236, 279, 280, 281, 284, 302, 338, 418, 480, 485, 491;
 Brigada sedma baniska NO — 318, 337;
 Brigada osma baniska NO — 316, 317, 318, 336, 343, 346;
 Brigada šesta istočnobosanska — 340, 361, 375, 393, 394, 396, 402, 460;
 Brigada prva krajiška NOU — 19, 31, 32, 39, 47, 48, 54, 59, 72, 73, 74, 78, 79, 94, 96, 97, 103, 106, 107, 109, 110, 112, 113, 150, 155, 185, 201, 205, 206, 230, 316, 317, 330, 336, 337, 344, 346, 353, 373, 383, 387, 412, 414, 431, 432, 465, 466, 476;
 Brigada druga krajiška NOU — 8, 28, 31, 38, 39, 47, 48, 73, 93, 94, 96, 103, 108, 109, 110, 112, 113, 149, 150, 155, 174, 184, 187, 205, 206, 298, 307, 314, 315, 317, 318, 336, 344, 346, 412, 414, 467, 476;

- Brigada treća krajiška NOU — 16, 20, 22, 23, 25, 54, 88, 91, 94, 110, 117, 119, 170, 185, 189, 201, 205, 206, 207, 223, 224, 226, 238, 242, 257, 258, 263, 267, 270, 271, 308, 317, 321, 330, 331, 332, 334, 335, 336, 343, 344, 346;
 Brigada četvrta krajiška NOU — 54, 60, 66, 73, 80, 82, 83, 84, 100, 122, 129, 147, 181, 184, 190, 201, 205, 206, 222, 248, 251, 291, 316, 330, 337;
 Brigada peta krajiška (kozarska) NOU — 214, 294, 301, 304, 306, 307, 317, 318, 319, 336, 344, 467;
 Brigada šesta krajiška NOU — 247, 298, 307, 314, 316, 317, 336, 344;
 Brigada prva lička NOU — 318, 337;
 Brigada druga lička NOU — 287, 317, 343;
 Brigada treća lička NOP — 287;
 Brigada četvrta kordunaška NOU — 202, 287;
 Brigada prva proletarska — 31, 56, 64, 65, 67, 83, 84, 127, 144, 145, 147, 185, 201, 205, 206, 223, 224, 226, 263, 267, 270, 271, 328, 356, 371, 379, 385, 387, 388, 389, 424, 442, 471;
 Brigada druga proletarska — 39, 47, 48, 59, 72, 78, 91, 92, 103, 106, 107, 109, 110, 144, 155, 156, 183, 199, 207, 228, 230, 238, 263, 328, 353, 371, 373, 380, 382, 383, 387, 412, 414, 423, 424, 431, 432, 476;
 Brigada četvrta proletarska (crnogorska) — 8, 9, 10, 11, 27, 40, 56, 58, 64, 110, 113, 148, 179, 199, 217, 228, 230, 238, 241, 263, 272, 274, 279, 359, 371, 373, 374, 379, 382, 412, 433, 458, 469, 470, 472, 474, 476;
 Brigada peta crnogorska NOU — 12, 14, 40, 42, 49, 101, 102, 108, 110, 132, 161, 179, 197, 213, 230, 236, 279, 302, 338, 373, 388, 413, 415, 416, 440, 456, 471, 473, 479, 480, 485;
 Brigada treća sandžačka NOU — 18, 39, 103, 106, 109, 110, 183, 185, 190, 201, 207, 228, 230, 238, 263, 274, 330, 356, 359, 370, 379, 380, 424, 442, 479;
 Brišće (s.) — 378;
 Brkići (s.) — 20, 22, 23, 117, 138;
 Brkljač Mile — 321;
 Brkljač Sava — 37;
 Brković Rade — 294;
 Bronzani Majdan — 73, 91;
 Broz Josip-Tito — 143, 146, 157, 160, 289, 338, 440;
 Bucalo Miladin — 252;
 Bucalo Mirko — 252;
 Budelj (G. i D.) — 178;
 Bugojno — 12, 13, 27, 40, 41, 42, 56, 57, 64, 67, 69, 85, 101, 102, 109, 115, 161, 162, 179, 180, 197, 198, 212, 279, 280, 282, 340, 366, 371, 372, 373, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 423, 425, 428, 432, 439, 469;
 Bukalo Marin — 139;
 Bukovica (kod Jajca) — 426, 427, 474, 475;
 Bukvičeve košare — 179;
 Bulajić Dimitrije — 286;
 Bulajić dr Jovan — 164;
 Bulići (s.) — 113;
 Bunarevi (s.) — 30, 53, 189, 190;
 Bunarevina — vidi Bunarevi;
 Bunduši (s.) — 51;
 Burdžević Rifat — 231, 257, 275;
 Busije (s.) — 96;
 Busovača — 339;
 Bužim — 25, 54;
- C**
- Carevo Polje (kod Jajca) — 112, 474;
 Čazin — 7, 17, 20, 22, 23, 25, 35, 36, 38, 44, 54, 117, 287;
 Cazinska Krajina — 24, 25, 52;
 Cikota Božo — 204;
 Crna Rijeka (kod Jajca) — 93;
 Crni Lug — 81, 226;
 Crni Vrh (kod Bos. Grahova) — 83;
 Crni Vrh (kod Glamoča) — 70, 82;
 Crnjelovo (s.) — 402, 449;
 Curać (ust. of.) — 354, 415, 452;
 Cvijetići (s.) — 47, 48;
 Cviljušac (ust. of.) — 451;
 Cvrkalj Stevo — 83;
- Č**
- Čačinci (s.) — 396;
 Čađavica (s.) — 30, 48, 68, 174, 190, 228, 230, 238, 241, 251, 252, 256, 263, 269, 271, 330;
 Čaglin (s.) — 395;
 Čajevac Drago — 167, 311;
 Čapljina — 41;
 Čardak (kod Mliništa) — 70;
 Čelebić (kod Livna) — 357;
 Čelići (kod Mrkonjić Grada) — 241;
 Četa blagajska — 85;
 Četa bosutska Trećeg odreda Treće operativne zone Hrvatske — 375, 376;

- Četa prva Trećeg bataljona Pete crnogorske NOU brigade — 13;
 Četa prva Prvog bataljona Treće krajiške NOU brigade — 24, 26;
 Četa prva Drugog bataljona Treće krajiške NOU brigade — 242;
 Četa druga Četvrtog bataljona Šeste krajiške NOU brigade — 314;
 Četa treća Četvrtog bataljona Šeste krajiške NOU brigade — 314;
 Četa treća Prvog bataljona Druge proleterske NOU brigade — 371, 381;
 Četa treća Drugog bataljona Prvog krajiškog NOP odreda — 172, 173, 276;
 Četa četvrta Drugog bataljona Prvog krajiškog NOP odreda — 172;
 Četa treća Trećeg bataljona Prvog krajiškog NOP odreda — 36, 104, 196;
 Četa četvrta Prvog bataljona Drugog krajiškog NOP odreda — 233;
 Četa peta Prvog bataljona Drugog krajiškog NOP odreda — 233;
 Četa prva Drugog bataljona Drugog krajiškog NOP odreda — 233, 234;
 Četa treća Drugog bataljona Drugog krajiškog NOP odreda — 233;
 Četa prva Trećeg bataljona Drugog krajiškog NOP odreda — 232, 234;
 Četa druga Trećeg bataljona Drugog krajiškog NOP odreda — 137;
 Četa treća Trećeg bataljona Drugog krajiškog NOP odreda — 136, 234;
 Četa prva Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda — 85, 154;
 Četa druga Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda — 154;
 Četa četvrta Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda — 85;
 Četa kupreška Trećeg krajiškog NOP odreda — 379, 388;
 Četa prva Prvog bataljona Šestog krajiškog NOP odreda — 118;
 Četa prva Prvog bataljona Šestog krajiškog NOP odreda — 150, 151;
 Četa druga Prvog bataljona Šestog krajiškog NOP odreda — 150, 151;
 Četa treća Prvog bataljona Šestog krajiškog NOP odreda — 150, 151;
 Četa prva Drugog bataljona Šestog krajiškog NOP odreda — 151;
 Četa druga Trećeg bataljona Šestog krajiškog NOP odreda — 151;
 Četa sokolovska Trećeg bataljona Šestog krajiškog NOP odreda — 192;
 Četa malovanska — 102, 212, 236;
 Četa manjačka — 47, 78, 94, 95;
 Četa prozorska — 49;
 Četa vukovska — 154;
 Čiča Petar — 322;
 Čitluk — 184;
 Čizmić (dom. of.) — 383;
 Čolaković Rodoljub-Ročko — 394;
 Čubrilo Đorđe — 24, 26, 323;
 Čubrilo Nikola — 33;
 Čurguz Ljubiša — 323;
 Čvrstnica (pl.) — 116;
- Č**
- Čaće Ivan — 143;
 Čamović Boško (četnik) — 81;
 Četković Petar (Pero) — 86;
 Čosić Ostoja — 252;
 Čučuz Markica — 126;
 Čuk Milan — 209;
 Čulin Ilija — 51;
 Čusine (s.) — 111, 112, 184, 377, 378, 386, 412, 413, 473, 475;
- D**
- Dabio (s.) — 489;
 Daković Pavle — 338;
 Damjanović Stevo (četnik) — 397, 446;
 Dapčević Peko — 11, 27, 59, 113, 149, 177, 200, 222, 229, 231, 239, 241, 257, 274, 275, 452;
 Darkovac (s.) — 395;
 Dedići (s.) — 194;
 Dežović Aleksa — 200;
 Delić Ibrahim — 37;
 Delić Novak — 364;
 Derala (kod Bos. Grahova) — 61;
 Derikonja Savo (četnik) — 364, 365;
 Derventa — 311;
 Dihanići (s.) — 470;
 Dimitor (pl.) — 241;
 Dinara (pl.) — 82;
 Divizija Prva proleterska — 266, 312;
 Djedovača (s.) — 269, 395;
 Dnolučka Planina — 479;
 Dobra Voda — 462;
 Dobrenica — 291, 292;
 Dobro Polje (kod Trnova) — 405;
 Doganovci (s.) — 148, 149, 476;
 Dolci (s.) — 396;

- Doljanka (r.) — 12, 132, 180;
 Domanovići (s.) — 490;
 Doňja Vast (kod Prozora) — 379;
 Donje Ratkovo — 30;
 Donjići (s.) — 470, 474;
 Donji Detlak — 311;
 Donji Tiškovac — 16;
 Donji Vakuf — 13, 42, 50, 102, 112, 148, 149, 179, 180, 184, 217, 219, 228, 256, 279, 302, 338, 373, 382, 383, 384, 385, 418, 441;
 Došen (s. kod Kršlja) — 194;
 Došen Ilija — 16, 18, 278, 290, 291, 309;
 Dragnić Podovi — 184;
 Dragnić (s.) — 200;
 Drenović Uroš (četnik) — 39, 41, 42, 53, 72, 80, 102, 379, 384, 387, 432, 433;
 Drežnica (s.) — 489;
 Drobac Božo — 322;
 Drvar — 17, 46, 66, 80, 81, 100, 105, 122, 147, 148, 193, 278;
 Dubnica (s.) — 396;
 Dubrava (s.) — 462;
 Duge Mekotine — 13;
 Dugo Polje — 132, 180, 280;
 Duljačka Kosa — 199;
 Dupnica (s.) — 459;
 Duvanisko Polje — 116, 162;
 Duvno — 67, 69, 163, 164, 179, 180, 212, 213, 236, 371, 377, 387, 389, 472, 479;
 Duvniak Dušan (četnik) — 87, 153, 236;
 Duvnjak Kosta (četnik) — 87;
 Duvnjak Slavko — 153;
 Duvnjak Velimir — 153;
 Duvnjak Vukan — 153;
 Dvor (na Uni) — 27;
 Dvorište (s.) — 233, 234;
- D**
- Đakušić Tode (četnik) — 81;
 Đihanići — vidi Đihanići;
 Dilas Milovan — 216;
 Đokić Vojislav — 99;
 Đujić Momčilo (pop) — 16, 80, 81, 124;
 Đujić Miloš — 63, 166;
 Đukić Petar — 208;
 Đukić Toša — 263;
 Đukići (s.) — 221, 230;
 Đumezlije (s.) — 241;
 Đumić Dragija — 322;
 Đumić Vojin — 118;
- Đurašković Mišo — 176;
 Đurašković Vojo — 177;
 Đuričković Boško — 275;
 Đurić Ljubodrag — 112, 200, 229, 239;
- E**
- Erceg Pero — 190;
- F**
- Foinica (kod Visokog) — 12, 42, 101, 102, 108, 109, 283, 339, 404, 405, 409, 410, 456;
 Francetić Jure (ust. pukovnik) — 371, 383, 386, 480, 489;
- G**
- Gajić Gojko — 152, 159;
 Gardašević Seja — 177;
 Gardašević Vlado — 177;
 Gašić Nikola — 252;
 Gazivoda Nedeljko — 175;
 Gazivoda Sava — 175;
 Gizdić Josip — 321;
 Glamoč — 10, 40, 51, 60, 70, 71, 203, 219, 225, 228, 230, 231, 256, 380, 385;
 Glava (k. 1240) — 13;
 Glavice (s.) — 81;
 Glavni štab NOPO Hrvatske — 7, 202;
 Glina — 337;
 Glodina (r.) — 173;
 Glogovac — 199;
 Gnjilovci — 35;
 Goleš — 41, 42, 50, 341, 416, 457, 463, 470, 474, 480;
 Gologlav (brdo) — 240;
 Golubić (s.) — 292;
 Goljak (k. 303) — 467;
 Gomilica — 24, 35;
 Gonćin Milovan — 294;
 Gorica (s.) — 132;
 Gornji Dobretin — 316;
 Gornji Vakuf — 12, 20, 197, 236, 279, 280, 282, 302, 338, 366, 370, 380;
 Gornji Višnjani — 132;
 Gostilj (s.) — 187, 188, 416, 480;
 Graci (s.) — 39;
 Gracun Ljubica — 220;
 Gračac — 100, 198, 380;
 Gračanica (kod Bugojna) — 49, 102, 162, 431, 434, 472, 475;
 Gračanica (kod Prozora) — 13, 132;
 Gradina (u G. Ratkovu) — 95, 97;
 Gradina (kod Bos. Grahova) — 126;
 Gradina (kod Turbeta) — 179;

Grbavci (kod Bos. Dubice) — 396, 466;
 Grbić Ilija (Đerin) — 211, 224;
 Grbić Ilija (Ilin) — 211, 224;
 Grbić Savo — 323;
 Grčka Gradina (kod Kadine Vode) — 48, 189, 190;
 Grdovo (s.) — 187, 188;
 Grgurević — 49;
 Grmeč (pl.) — 16, 33, 40, 42, 269, 277, 296, 301;
 Grozdić Lazo (četnik) — 453;
 Grubor Dane — 322;
 Grubor Vaso — 210, 224;
 Gučja Gora — 282;
 Gustovare — 93;
 Gvozdenović Emil (dom. of.) — 388;
 Gvozdenović Pejo — 37;

H

Hadžić (nadporučnik) — 355;
 Hajder Miloš — 81;
 Hamović Rade — 76, 86, 133, 180, 286, 303, 405;
 Han Kola — 47, 48, 53, 54, 59, 95, 109;
 Han Luka — 433, 469;
 Hasanbegovci — 70;
 Hodžić Mahmud — 321;
 Hozici — 192;
 Hripavci — 192;
 Hrustovo — 158;
 Hum (želj. st.) — 41, 341;
 Humac (s.) — 17, 162;

I

Ilica (pl.) — 16;
 Ilić Pavle — 100, 105, 126, 129, 131, 289;
 Ilići (s.) — 30;
 Indić Slobodan — 32;
 Iser (ust. general) — 401;
 Ivanović Dragiša — 163;
 Ivanović Jelena — 176;
 Ivanović Zagorka — 175;
 Ivanjska — 172, 173, 276;
 Ivetić Dušan — 251;
 Ivić Bogdan — 59, 80;

J

Jablan Đoko — 177;
 Jablan Kole — 177;
 Jablanica (kod Konjica) — 12, 163, 164, 179;
 Jablanica (kod Bos. Dubice) — 465;
 Jagodići (s.) — 13, 282, 473;

Jaice — 18, 19, 42, 58, 59, 68, 72, 73, 93, 103, 109, 110, 111, 112, 142, 144, 148, 149, 154, 160, 161, 184, 187, 205, 215, 219, 241, 256, 281, 282, 340, 373, 374, 377, 378, 382, 412, 413, 414, 417, 440, 441, 445, 452, 458, 468, 469, 470, 472, 473, 474, 475, 476, 479;
 Jakić Velimir — 201, 257, 275;
 Jaklići (s.) — 470, 474;
 Jankes Grga — 216, 295;
 Janković (s.) — 425;
 Janković Jovan — 175;
 Janković Veljko — 176;
 Janj (r.) — 217, 303;
 Janj (predeo) — 377;
 Jarić Miladin — 191;
 Jasenica (V. i M.) — 38;
 Jasenovac — 297;
 Jasenovi Potoci (s.) — 68, 238, 241;
 Jeličić Božo — 323;
 Jeličić Dušan — 37;
 Jeličić Ilija — 37;
 Jeličić Mićo — 37;
 Jeličić Milan — 37;
 Jeličić Nikola — 234;
 Jeličić Stojan — 37;
 Jelić Luka — 79;
 Jelovac (s.) — 230;
 Jevđević Dobrosav (četnik) — 341;
 Jević Mićo — 323;
 Jezero (kod Bihaća) — 20, 22, 54, 117;
 Jezero (kod Jajca) — 184, 207, 272, 441;
 Jokić Marko — 322;
 Jorgo (njem. major) — 357;
 Josipović Duško — 313;
 Jošavka (kod Banja Luke) — 28, 167;
 Jovanović Arso — 206, 218, 219, 230, 254, 268, 289;
 Jovanović Blažo — 285;
 Jovanović Desa — 126;
 Jovanović Miloš — 175;
 Jović Božo — 83;
 Jović Branko — 46;
 Jović Manojlo — 252;
 Jurinčić Niko — 30, 34, 188;

K

Kačar Drago — 323;
 Kačar Petar — 323;
 Kačar Svetko — 19;
 Kadić dr (vel. župan) — 374;
 Kadin Jelovac — 233;
 Kadina Voda — 31, 39, 47, 48, 53, 58, 73, 78, 95, 96, 103, 106, 150, 190, 467;

Kalauzović Ibrahim — 37;
 Kalc Đuro — 140;
 Kaldrma (s.) — 100;
 Kalesija (s.) — 396;
 Kalin (pl.) — 13, 41, 102, 434;
 Kamen (kod Ključa) — 210;
 Kamenica (kod Drvara) — 81;
 Kamičak (kod Ključa) — 251;
 Kanal (kod Jajca) — 377, 379, 386, 473;
 Kandija (s.) — 434;
 Kanlić Milan — 153;
 Kantar Dušan — 37;
 Kaoce (s.) — 165;
 Kapičić Jovo — 145, 329;
 Kapor Čedo — 76, 117;
 Karabegović Osman — 7, 24, 47, 68, 74, 91, 103, 110, 160, 170, 186, 192, 203, 319, 346;
 Karakašica — 66;
 Karan — 135, 138, 318;
 Karanović Nikola — 22, 119, 121, 190, 201, 209, 225, 254, 259, 325;
 Karanović Pero — 242;
 Karaula (kod Turbeta) — 187, 188;
 Katina (kod Jajca) — 111, 112;
 Kaus Marija — 140;
 Kauš Vrelo — 12;
 Kecman Boro — 322;
 Kecman Branko — 323;
 Kecman Jovan — 322;
 Kecman Mile — 80;
 Kecman Mirko — 323;
 Keča Vladimir — 210, 224;
 Kemenović Stjepan (nadporučnik) — 383;
 Kerović Radivoje (četnik) — 397, 446;
 Kesar Sava — 19, 54;
 Kesić Mihajlo — 251;
 Kesići (s.) — 80, 194;
 Kičelj (kod Šujice) — 180;
 Kik (kod Vlasenice) — 362;
 Kladuša (G. i D.) — 36, 54;
 Klisina — 47, 48, 73, 78, 95, 96, 103;
 Klokotovac (kod Čačavice) — 189, 206, 227, 241, 252, 267, 271;
 Kljajić Filip-Fića — 128;
 Kljajić Rade — 323;
 Kljevci (kod San. Mosta) — 158, 232;
 Ključ — 12, 18, 33, 91, 107, 142, 161, 169, 174, 178, 185, 186, 189, 190, 192, 193, 201, 203, 205, 206, 210, 215, 223, 224, 226, 228, 238, 242, 248, 251, 256, 267, 269, 271, 282, 388, 467;
 Knežević Mihailo — 37;
 Knežević Milinko — 234;
 Knežević Vladimir — 231, 257, 275;
 Kneževići (s.) — 238;
 Knin — 61, 81, 100, 222;
 Kninska Krajina — 61, 80, 81;
 Kobaš (na Savi) — 62;
 Komar — 13, 41, 42, 50, 148, 188, 279, 282, 341, 416, 417, 418, 457, 469, 480;
 Komplenac (s.) — 138, 233;
 Konta Vinko — 359;
 Konjic — 163, 179, 180, 282, 339, 378, 441, 442, 491;
 Konjska Glava (kod Knina) — 240;
 Konjsko (s.) — 489;
 Kopčić (želj. st.) — 383, 384, 387;
 Koprivnica — 431;
 Korana (r.) — 317;
 Korčanica (r. kod Budelja) — 43;
 Kordun (predeo) — 267;
 Korenita (s.) — 394, 445;
 Koričani (s.) — 416;
 Koričenica — vidi Korčanica;
 Korjenovo (kod G. Sanice) — 178, 246;
 Korovo (s.) — 395;
 Kostić Ilija — 87;
 Koševo (kod Sarajeva) — 403, 405;
 Košica (s.) — 137;
 Košica Glavica — 48;
 Kotle Nikola — 17, 20, 21, 60, 66, 82, 131, 191, 194, 253, 293;
 Kovačevac — 183;
 Kovačević Čile — 341;
 Kovačević Lazo — 37;
 Kovačević Nikola — 37;
 Kovačević Sava — 13, 14, 42, 50, 86, 164, 279, 286, 303, 409;
 Kovačević Stojan — 277;
 Kovačići (s.) — 357;
 Kozara (pl.) — 7, 28, 52, 53, 55, 134, 135, 202, 294, 296, 301, 304, 306, 307, 311, 318;
 Kozija Ravan — 362;
 Kozin (kod Ljubije) — 298, 314, 318;
 Kralj dr Ivo — 45;
 Kraljević Novica (četnik) — 341;
 Kraljević Vlado — 176;
 Krasoje Marko — 252;
 Krasulje (s.) — 150, 186, 210, 271, 331;
 Krbljina Planina — 256;
 Krivokuće (s.) — 39;
 Križanec (dom. bojnik) — 357;
 Krneta Nikola — 293;
 Krnjin (k. 661) — 95, 96;
 Krstulović Vicko — 144, 359;
 Kršlje (s.) — 194;
 Krupa (na Vrbasu) — 73, 78, 103;
 Kruškovac (kod Bos. Dubice) — 233;
 Kuk (kod Čačavice) — 241;

Kuluc Milan — 252;
 Kulukčija Ana — 373;
 Kumovića košare — 179;
 Kupres — 9, 11, 27, 42, 54, 56, 57,
 64, 65, 67, 69, 85, 92, 101, 115, 154,
 161, 162, 164, 168, 179, 180, 197, 198,
 199, 212, 213, 217, 228, 229, 230,
 231, 236, 256, 279, 280, 371, 372, 377,
 423, 426, 427, 428, 431, 432, 434, 439,
 468, 470, 472, 475, 479;
 Kupreško Polje — 10;
 Kurozeb (kod Knina) — 180;
 Kušić Milinko — 19, 48, 79, 96, 106,
 112, 201;
 Kutanjac Stanko — 85;
 Kuzmanović Vojo — 322;

L

Laksa (ustaša, general) — 443;
 Lastve (kod s. Krnieuše) — 43;
 Latifić Ismet — 359;
 Latinović Goiko — 46, 66, 240;
 Latinović Lazo — 323;
 Lazičić (četnik) — 53;
 Lazičići (s.) — 94, 96;
 Lekić Danilo — 128, 275;
 Lekić Stanko — 166;
 Lepenica (s.) — 378, 388;
 Lijeve Polje — 139, 214;
 Liović Josip — 357;
 Line (s.) — 101;
 Lipljak (brdo) — 462;
 Lisac (s.) — 433;
 Lisine (V. i M.) — 106;
 Livanjsko Polje — 222;
 Livno — 9, 67, 81, 122, 127, 147, 148,
 164, 284, 329, 340, 356, 366, 372, 424;
 Lokvari — 53, 94, 96;
 Lopičić Dordije — 175;
 Lopičić Stanko — 176;
 Lovrić Jezdimir — 275;
 Luka (kod Bos. Grahova) — 61, 80;
 Lukaić Lazo — 252;
 Lukić (ustaša, general) — 376, 387,
 394, 403, 422, 491;
 Lukić Branko — 37;
 Lukić Ilija — 252;
 Lunjevac (k. 1034) — 73, 95, 96, 103;
 Lušci Palanka — 206, 277;
 Lušići (s.) — 106, 151;

LJ

Lieskovica (s.) — 395;
 Lješljani (s.) — 138;
 Ljubičić Mile — 75, 105;
 Ljubičić Radoje — 325;

Liubija — 24, 171, 226, 227, 298, 314,
 318;
 Ljubinja Pl. — vidi Ljubinjske Pla-
 nine;
 Ljubinjske Planine — 192;
 Ljuboja Mijo — 252;
 Ljubunčić (s.) — 357;
 Ljubuša (pl.) — 132, 162, 163, 338;
 Ljuša (s.) — 217;

M

Macura Slobodan — 16;
 Magaljdol — 93, 112, 241;
 Maglaj (brdo) — 8, 65;
 Maglajlić Muhib — 32;
 Maglice (s.) — 132;
 Majevica (pl.) — 393;
 Majstorović Dušan — 251;
 Makić Stojan — 246;
 Malbašić Vojin — 321;
 Malinić Marko — 37;
 Malovan (G. i D.) — 64, 65, 67, 102,
 236, 379, 387, 471;
 Mandalić Ilija — 37;
 Mandarić Vlado — 37;
 Mandić Lazo — 37;
 Mandić Simo — 190;
 Mandić Tadija — 442;
 Manojlović Nedeljko — 87, 154, 237;
 Manjača (pl.) — 19, 28, 31, 38, 39, 52,
 53, 54, 97, 109, 142;
 Marčeta Đuro — 252;
 Marčeta Jovan — 252;
 Marčete (s.) — 94, 96, 263;
 Marčetić (četnik) — 53;
 Maričić Ivo (bojnik) — 383;
 Marić Ilija (četnik) — 81;
 Marin Mladen — 79, 106;
 Marini (s.) — 466;
 Marinkovci — 80;
 Marinković Ivo — 295;
 Marković Vukosava — 177;
 Martinović Niko — 282;
 Martinović Ratko — 30, 34, 188;
 Martinović Spasoje — 176;
 Marušić Ivica-Ratko — 19, 24, 34,
 54, 140;
 Masleša Veselin — 216;
 Masna Luka (s.) — 116;
 Materić Ilija — 19, 54;
 Materić Pero — 323;
 Mazalica Đuro — 37;
 Mažar dr Dane — 43, 247;
 Mažar Drago — 18, 192;
 Mažar Josip-Šoša — 141, 234, 235,
 297, 301, 304, 306, 320;

- Medna (s.) — 183, 185;
 Medjedjak — 189;
 Medjugorje — 43;
 Mesihovina (s.) — 489;
 Metković — 41;
 Mičić Momčilo (četnik) — 403;
 Mićunović Andjelija — 175;
 Mihailović Draža — 88, 156, 157;
 Mihajlica Božo — 293;
 Mijatović Milorad — 38, 158, 172, 173, 247, 315;
 Mijatović Cvijetin — 418;
 Mijatovići (s.) — 471;
 Mijović Danica — 176;
 Miković Senka — 176;
 Milanović Blažo — 177;
 Milanović Milka — 175;
 Mile (s.) — 113;
 Milić Mato — 175;
 Milić Stanko — 140;
 Milinkovići (s.) — 466;
 Milojevića Brdo — 463;
 Miloševo Brdo — 138;
 Milutinović Ivan — 200, 218, 231;
 Miljević Ilija — 46;
 Miljević Jovo — 321;
 Miljević Milančić — 246;
 Miljević Mita (četnik) — 80;
 Miljuš Stevo — 322;
 Miostra (s.) — 22, 54, 117;
 Mirović Darinka — 177;
 Misirača Dušan — 140, 174, 204, 216, 234;
 Miska Glava (s.) — 194;
 Miškovci — 311;
 Mitrović Mitar — 175;
 Mliništa (s.) — 51, 81, 183, 201;
 Mlječanica (r.) — 138;
 Morača Milutin — 16, 20, 60, 82, 131, 191, 194, 253, 293, 333;
 Morača Petar — 18;
 Moric J. Lav — 105;
 Mostar — 41, 102, 163, 179, 180, 283, 340, 491;
 Motajica (pl.) — 63, 165, 234, 310;
 Mračaj — 236;
 Mrakovica — 137, 234;
 Mravinjac (kod Turbeta) — 50, 470, 473;
 Mrdjebare (s.) — 377;
 Mrkodol — 162;
 Mrkonjić Grad — 17, 30, 37, 39, 40, 41, 53, 54, 72, 73, 79, 91, 92, 93, 94, 107, 170, 189, 205, 207, 215, 228, 229, 231, 238, 241, 256, 263, 267, 271, 272, 282, 330, 353, 373, 377, 422, 432, 452, 455, 468, 471;
 Mrvić Marko — 226;
 Mujdžići (s.) — 184;
 Mujičić Muharem — 358;
- N**
- Nađ Kosta — 7, 17, 18, 20, 23, 40, 48, 53, 59, 68, 74, 91, 103, 110, 113, 161, 183, 184, 185, 186, 201, 203, 205, 207, 218, 227, 247, 255, 268, 278, 288, 290, 291, 309, 346;
 Nahorevo (s.) — 405;
 Našice (s.) — 396, 397;
 Nedimović Nikola — 37;
 Neretva (r.) — 12, 236;
 Niketeić Voja — 126;
 Novo Selo (kod Kupresa) — 8;
 Novska Planina — 172, 194;
 Nuglašica (s.) — 81;
- O**
- Obljaj — 61, 80;
 Obljajac — 80;
 Oborci (kod D. Vakufa) — 219, 371, 381;
 Obradović Mladen — 189;
 Odred NOP baniski — 54;
 Odred NOP birčanski — 361;
 Odred NOP hercegovački — 388;
 Odred NOP prvi krajiški — 18, 33, 43, 158, 171, 172, 173, 190, 194, 196, 201, 205, 206, 214, 223, 227, 241, 247, 248, 256, 276, 304, 306, 395;
 Odred NOP drugi krajiški — 52, 62, 134, 142, 216, 232, 298, 396, 466;
 Odred NOP treći krajiški — 11, 17, 102, 110, 179, 184, 212, 217, 218, 229, 230, 371, 378, 379, 380, 412, 414, 470, 476;
 Odred NOP četvrti krajiški — 62, 165, 216, 234, 296, 310;
 Odred NOP peti krajiški — 15, 40, 46, 240, 305, 356, 371, 380, 387;
 Odred NOP šesti krajiški — 17, 24, 142, 150, 159, 169, 170, 174, 185, 190, 192, 201, 203, 206, 223, 224, 228, 241, 268, 298;
 Odred NOP treći lički — 62;
 Odred NOP sjevernodalmatinski — 143, 356;
 Odred NOP srednjedalmatinski — 356;
 Odžak (s.) — 282;
 Okolišće (s.) — 162;
 Olići (s.) — 221, 230;
 Omanović Hamdija — 37;
 Omar (k. 1122) — 65;

- Opačić Milan — 210, 224;
 Operativni štab NOP i DV za Bosan-
 sku Krajinu — 7, 15, 16, 17, 19, 20,
 22, 23, 24, 25, 26, 28, 34, 38, 43, 46,
 47, 52, 58, 59, 68, 72, 74, 78, 83, 88,
 91, 103, 105, 106, 107, 109, 110, 117,
 122, 129, 134, 142, 148, 150, 155, 156,
 158, 159, 160, 165, 169, 171, 172, 173,
 174, 178, 183, 184, 185, 186, 187, 188,
 190, 192, 194, 196, 202, 203, 205, 206,
 214, 222, 223, 226, 232, 242, 247, 248,
 254, 263, 265, 268, 270, 276, 277, 278,
 287, 289, 290, 296, 298, 301, 305, 306,
 307, 308, 310, 314, 316, 318, 319, 325,
 330, 332, 336, 342, 347, 348;
 Operativni štab Prve proletarske bri-
 gade — 12, 14, 19;
 Orahovica (kod Našica) — 378, 396;
 Oraščić Cvijo — 15, 60, 84, 130, 181;
 Orebić (na Pelješcu) — 491;
 Osojnica — 162;
 Osredak (kod Cazina) — 36;
 Ostrožac (kod Cazina) — 20, 22, 23,
 36, 54, 117;
 Ostrožac (kod Konjica) — 179, 180,
 379;
 Ošljak (brdo) — 210;
 Otašević Risto — 177;
 Otoka (kod Bos. Krupe) — 173;
 Ožegović Dušan — 323;
- P**
- Pajići (s.) — 48;
 Paklina Planina — 180, 236, 338;
 Palež — 48;
 Palanka — vidi Lušci Palanka;
 Papo dr Izidor — 180;
 Papuk (pl.) — 7;
 Pasja Stjena — 132, 162;
 Pastorčić Ante — 357, 358;
 Parašin Risto — 364;
 Paunovac (kod Ključa) — 178, 189;
 Pavelić dr Ante — 234;
 Pavić Milorad — 83;
 Pavlović Vlahov (domobran) — 353;
 Pavlović Dušan — 175;
 Pavlović Marko (ust. poručnik) —
 439;
 Pecka (s. kod Mrkonjić Grada) —
 183;
 Pečuj (s.) — 433;
 Pećanac Milanko — 323;
 Pećanac Nikola — 211, 224, 242, 322;
 Pećanac Pero — 211, 224;
 Peći (s.) — 81, 150, 193, 209, 210, 242,
 251, 268, 269, 305;
 Pejović Ljubo — 175;
 Pekić Pavle — 114;
 Penezić Sreten — 75;
 Peratovac — 95, 97;
 Perera dr Izidor — 360;
 Perić Vojislav — 382;
 Perići (s.) — 13;
 Perin Han — 353;
 Perović dr Danica — 141;
 Perović Lepa — 11;
 Peruničić Mile — 229, 275;
 Petočići (s.) — 433;
 Petričević Anđusa — 176;
 Petričević Boško — 176;
 Petričević Novak — 177;
 Petričić Mićan — 67, 69, 87, 154,
 169;
 Petrinović Karlo — 139;
 Petrinja (s.) — 233;
 Petrova Gora — 54;
 Peulje (s.) — 81, 83, 222, 225, 226;
 Pidriš (s.) — 12;
 Pilice (s.) — 362;
 Pilipović Boško — 118;
 Pilipović Duro — 293;
 Pilipović Nikola — 321;
 Pilipović Pero — 322;
 Pilipović Vaso — 321;
 Pinjuh (dom. of.) — 454, 455;
 Pištenica (s.) — 150;
 Pivašević Novak — 166;
 Plandište — 363;
 Planinica (s.) — 13;
 Plavno — 101, 125, 240;
 Pliva (r.) — 112, 199, 475;
 Pljevski Podovi — 330;
 Podgorija — 184;
 Podgradac — 138;
 Podgradci (G. i D.) — 467;
 Podhum — 426, 427;
 Podkraj — 200;
 Podosoje — 221;
 Podoška (s.) — 223;
 Podrašnica (s.) — 39, 59, 68, 183, 185,
 201;
 Pogledovo — 233;
 Pokoj — 23;
 Polubrigada krajiška — 263, 267, 270,
 271, 330, 337, 347;
 Poljanac Branko — 56, 64, 65, 126,
 128, 207, 227, 255, 265, 268, 278, 291,
 319, 346;
 Ponir — 414, 415, 480;
 Ponor — 30, 263;
 Popivoda Vasilije — 176;
 Popovac (čet. ljekar) — 284;

- Popović Branko — 176;
 Popović Danica — 176;
 Popović Koča — 14, 65, 86, 100, 105, 126, 128, 131, 203, 254;
 Popović Milentije — 274;
 Popović Milorad — 285;
 Popuži (s.) — 221;
 Posušje — 164;
 Pounje — 20, 23, 25, 117;
 Pozaić Andrija — 37;
 Pranić Iva (ustaša) — 208;
 Pravoslavna Jasenica — vidi Jasenica (V. i M.);
 Predojević Đurin — 156, 187;
 Prekaja — 70, 82, 223;
 Prepljetnjak — 78, 106;
 Previla — 241;
 Pribelja — 228, 238, 241;
 Pridvorica — 362;
 Prijedor — 55, 140, 206, 214, 297;
 Primorac Mirko — 411;
 Prnjavor (s.) — 396;
 Prohaska (ust. pukovnik) — 387, 406, 414, 444;
 Prozor — 12, 13, 164, 197, 236, 279, 280, 281, 282, 285, 302, 338, 339, 340, 366, 370, 380, 442;
 Prudi — 111, 112, 474;
 Prusac (s.) — 384, 386;
 Psunj (pl.) — 7;
 Pucar Đuro-Stari — 160, 186, 296;
 Pucari (s.) — 233;
 Puzić Jovo — 323;
- R**
- Raca Dane — 191;
 Radak Ante (domobran) — 441;
 Radić (V. i M.) — 22, 248, 288;
 Radinović Lazo — 37;
 Radonjić Mičo — 37;
 Radovan (pl.) — 338;
 Radujka Milan — 191;
 Radulović Božo — 175;
 Radulović Đuro — 177;
 Radulović Ilija — 323;
 Raduša (pl.) — 338;
 Rađenović Dušan — 211, 224;
 Rajakovo Brdo — 241;
 Rajić Neđo — 364;
 Rajić Savo — 83;
 Rakić Vidosav — 37;
 Rakitno (predeo) — 116, 164;
 Rama (r.) — 12, 13, 179, 180, 197, 280, 281, 339, 340;
 Ramići (s.) — 178, 207, 209, 210, 224;
- Ranković Aleksandar — 14, 219, 230, 238;
 Rastovo (s.) — 12, 13, 50, 279, 282, 433, 473;
 Rataj (bojnik) — 486;
 Ratkovo (G. i D.) — 263;
 Ravno (s.) — 13, 179, 197, 282, 489;
 Ražnjatović Dušan — 177;
 Ražnjatović Pero — 175;
 Rekavica (r.) — 47;
 Ribar Ivo-Lola — 219;
 Ribnik (G. i D.) — 174, 185, 192, 207, 383;
 Rilić (s.) — 10, 56, 57, 58, 64, 67, 86, 471;
 Riondić (ust. poručnik) — 451;
 Ripač (s.) — 248;
 Risovac (s.) — 43, 44;
 Ristić Ljuban (ustaša) — 453;
 Ritereser Julija — 140;
 Rodić Anđelko — 323;
 Rodić Dragan — 191;
 Rodić Milan — 323;
 Rodić Miloš — 335;
 Rodić Mirko — 210, 224;
 Rodić Pero — 322;
 Rodić Slavko — 22, 25, 26, 47, 90, 118, 161, 170, 186, 203, 205, 254, 255, 265, 268, 271, 331;
 Roganović Đuro — 133;
 Rogolje (s.) — 238, 241;
 Rokvić Pero — 242;
 Rokvić Stevo — 322;
 Roljić Simo (četnik) — 364;
 Romić (stož. narednik) — 417, 441;
 Rore (s.) — 84, 222;
 Rosić Jovo — 328, 329;
 Rosulja (s.) — 162;
 Rudina (predeo) — 102, 418;
 Rudina (pl.) — 380;
 Rudo Polje — 13;
 Rukavina Ivo — 160;
 Ružičić Đuro — 37;
- S**
- Sajkovići (s.) — 328, 329;
 Sakić Nikola — 37;
 Salić Milan — 190;
 Salihagić Ahmet (oružnik) — 452;
 Samardžić Petar — 341;
 Samardžija Milovan — 242;
 Sana (r.) — 29, 206;
 Sanica (r.) — 29;
 Sanica (predeo) — 44, 107, 142, 174, 178, 189, 192, 256, 277;

Sanski Most — 30, 55, 139, 142, 185, 201, 205, 206, 226, 227, 267, 268, 277, 325;
 Santrač Marko — 37;
 Sarajevo — 102, 180, 282, 283;
 Sasina — 29;
 Sava (r.) — 62, 63, 165, 234, 375;
 Savić Mirko — 51, 85;
 Savić Simo — 37;
 Sitnica — 30, 31, 38, 39, 48, 53, 68, 78, 93, 94, 95, 96, 108, 109, 190, 192, 215, 227, 230, 238, 251, 252, 263, 267, 269, 270, 330;
 Skakić Dragan — 293;
 Skakić Milan — 322;
 Sladojevići (s.) — 48, 94, 95, 97;
 Slavonija — 7, 55, 56, 62, 63, 216, 234, 296, 311;
 Smet (kod Gostilja) — 480;
 Smirnov Vladimir (ing.) — 126;
 Sokolovo (G. i D.) — 30, 142, 206, 263;
 Solakova Kula — 280;
 Sovići — 132, 280;
 Spahići — 20, 22, 23, 54, 117;
 Spasić Dejan — 177;
 Srbijani — 20, 22, 117;
 Sreblje (s.) — 137;
 Srpska Jasenica — vidi Jasenica (V. i M.);
 Stanišljević Piljo — 140;
 Stanković Marko — 37;
 Stara Rijeka — 142, 171, 298, 314, 318, 467;
 Stare Kuće (s.) — 188;
 Stari Majdan — 142, 171, 196, 206, 226, 227, 298, 314, 318, 467;
 Stijena — 22, 117;
 Stišović Obrad — 234;
 Stoinić Veljo — 38;
 Stožer (kod Kupresa) — 474;
 Stožište (kod Bos. Grahova) — 16, 82;
 Stričići — 53;
 Strmica — 12, 16, 61, 82, 124, 125, 126;
 Strugar Nikica — 176;
 Strugar Petar — 175;
 Strupnić (s.) — 356, 357;
 Stupar Vojo — 56, 63, 139, 167, 215, 234, 314;
 Stupna (s.) — 238;
 Subotiče (s.) — 376;
 Suhača (kod Bos. Novog) — 172, 194;
 Suhača (kod San. Mosta) — 306;
 Suhova (s.) — 377, 378, 388;
 Suho Polje — 396;
 Suljak Mihailo — 293;
 Sunja — 140;
 Surjan — 53, 94, 95, 97;
 Suvača — vidi Suhača (kod Bos. Novog);
 Suvaja (kod Bos. Krupe) — 22, 38, 248;

Š

Šaranović Milovan — 163, 286;
 Šarenac Mato — 338;
 Šarnbek (ust. pukovnik) — 491;
 Šaševci — 362;
 Ščit — 12, 132, 163, 197, 279, 280, 281, 302, 338;
 Šebešić — 50, 428, 433, 471;
 Šedinac — 217;
 Šedinac Han — 184;
 Šegrt Vlado — 133, 164, 180, 303;
 Šehovci (G. i D.) — 94, 97;
 Šejkovci — vidi Šekovići;
 Šekovići — 362, 375;
 Šenik (s. kod Jajca) — 112;
 Šiljegović Boško — 141, 234, 235, 297, 301, 304, 306;
 Šiljegović Miloš — 141, 234, 235, 301, 304, 306, 320;
 Šimić Franjo (ust. pukovnik) — 280, 371, 381, 383, 385, 386, 387, 389, 426, 427, 439, 470, 471, 480, 490;
 Šipka Ranko — 156, 414;
 Šipovo — 199, 217, 442;
 Škorić Dušan — 37;
 Škorić Miloš — 37;
 Škrta Planina — 13;
 Škundrić Mihajlo — 277;
 Šobat Aćim — 322;
 Šobat Ilija — 252;
 Šolaja Dušan — 37;
 Šolaja Lazo — 37;
 Šorović Danilo — 220;
 Šram (dom. potpukovnik) — 379, 385, 392, 426, 438, 480, 484;
 Štambuk Vjekoslav — 242;
 Štimac (dom. of.) — 439;
 Štrbac Branko — 37;
 Štrbac Đuro — 37;
 Štrbac Gojko — 293;
 Štrbina — 183, 185, 238, 241;
 Šujica — 64, 65, 67, 213, 387, 389;
 Šuplja Stijena (k. 857) — 48;
 Šurkovac — 195;
 Šurlan Mihailo — 37;

T

Tadić Simo — 16, 17, 20, 21, 90, 119, 209, 225, 258, 325;
 Tankosić Ilija — 242;
 Tanjiga Brana — 124;
 Tanjiga Mičo — 210, 224;
 Tanjiga Tomo — 322;
 Taraš Josip (oružnik) — 358;
 Tatarević Božo — 311;
 Tavčar (ust. satnik) — 451;
 Terzić Velimir — 102, 109;
 Terzići (s.) — 470;
 Teslić — 312;
 Tešanović (četnik) — 53;
 Tica Milan — 252;
 Tičevo (V. i M.) — 15, 23, 81, 82, 83, 222, 223;
 Tjesno (kod Banja Luke) — 53;
 Todorović Mijalko — 128;
 Todorović Vojo — 19;
 Toma Stjepan (ust. pukovnik) — 365, 411, 456;
 Tomanović Vlado — 77, 132, 133;
 Tomislavgrad — vidi Duvno;
 Topola (s.) — 381;
 Torbica David — 210, 224;
 Toroman Jovo — 234;
 Travnik — 12, 13, 20, 42, 50, 101, 102, 108, 109, 148, 149, 164, 180, 256, 279, 282, 340, 417, 440;
 Trebinje — 341;
 Trebiševo — 116, 162, 164;
 Trenica — 413, 474;
 Trijebovo — 93, 94, 432, 473;
 Trikić Đuro — 211;
 Trikić Nikola — 322;
 Trikić Savo — 211, 244, 322;
 Trikić Stevo — 242;
 Trivunović Stevo — 293;
 Trkulja Boško — 226;
 Trninić Bogdan — 118;
 Trninić Dušan — 323;
 Trninić Milan — 16, 60, 84, 181, 191;
 Trninić Rade — 323;
 Trninić Savo — 321;
 Trnovo (kod Mrkonjić Grada) — 238, 405;
 Trtica Savo — 33;
 Trubar (s.) — 16, 81, 100;
 Tržac — 36;
 Tupara (ing.) — 441;
 Turalić (s.) — 378;
 Turbe (kod Travnika) — 102, 112, 282, 418, 473, 474;
 Turić (s. kod Gradačca) — 396;

Tuzla — 417;
 Tvrtković Anđelko — 163;

U

Ugar (r.) — 303;
 Ugarc (s. kod Bos. Grahova) — 80;
 Uilica — vidi Ilica (pl.);
 Ukrina (r.) — 311;
 Umičević Zaga — 139, 165, 215, 234, 294, 296, 311, 312;
 Una (r.) — 22, 23, 24, 26, 35;
 Uništa (kod Bos. Grahova) — 81;
 Urošević Ljubiša — 177, 222;

V

Vaganj (s. kod Glamoča) — 70;
 Vaganj (kod Prologa) — 329, 389;
 Varcar Vakuf — vidi Mrkonjić Grad;
 Vasić Nenad — 117;
 Vasić Pero (četnik) — 82, 85, 168;
 Vašalić Boško — 79;
 Vejnović Mičo — 37;
 Velika Greda (k. 1214) — 78, 106;
 Velika Vrata — 423, 431;
 Velimir Milutin — 277;
 Vesela (kod Bugojna) — 473, 480;
 Vidović Branko — 305;
 Vidović Jovo — 327, 337;
 Vidović Lazo — 311;
 Vidović Zarko — 275;
 Vijenac (Vinac) — 111, 148, 149, 217, 413, 423, 428, 475, 476, 479;
 Vijenac Rogosija (kod Vlasenice) — 363;
 Vila (kod Jajca) — 474;
 Vinica — 292;
 Vinterhalter Milan — 139;
 Višekruna Radivoj — 190;
 Viševac (k. 329) — 47, 48;
 Vitez (s.) — 282;
 Vlasenica — 361;
 Vlašić Planina — 230, 236, 303, 485;
 Vojići (s. kod Ključa) — 178, 207, 246;
 Vojnović Petar — 171, 247, 276;
 Vojskova (s. kod Bos. Dubice) — 137;
 Vojvodić Nikola — 322;
 Vračar Nikola — 322;
 Vrakela Branko — 252;
 Vrakela Pero — 252;
 Vran Planina — 132;
 Vranica (pl.) — 12, 282, 338;
 Vranić Pl. (kod Jutrogošte) — 138;
 Vranovina — 95, 97;
 Vranješ Nikola — 323;

Vrbas (r.) 12, 42, 43, 54, 63, 73, 78, 91, 97, 107, 108, 112, 113, 139, 162, 230, 311, 312, 383, 475;
 Vrbljani (s.) — 183;
 Vrhovac Milan — 189;
 Vrhovni štab NOP i DV Jugoslavije — 7, 8, 13, 18, 19, 24, 27, 38, 40, 46, 49, 51, 56, 58, 59, 60, 64, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 80, 84, 85, 91, 92, 98, 99, 100, 101, 103, 108, 109, 114, 125, 127, 153, 161, 168, 179, 189, 193, 197, 199, 201, 206, 212, 217, 226, 236, 240, 241, 251, 256, 265, 272, 274, 279, 287, 290, 291, 302, 316, 318, 330, 338, 404;
 Vrhpolje — 17, 28, 29, 30, 44, 74, 142, 150, 151, 159, 189, 192, 206, 210, 223, 224, 242, 251, 267, 271, 330;
 Vrila (s.) — 428;
 Vrljaj (s.) — 188;
 Vrtoče — 248;
 Vrutci — 362;
 Vučenović Milan — 32;
 Vučićević Mihajlo — 234;
 Vučja Poljana — 51;
 Vučković Ljubo — 27;
 Vujačić Pavle — 176;
 Vujanović Đokica — 177;
 Vujanović Miša — 177;
 Vujičić D Mitar — 83;
 Vujičić Radomir — 32;
 Vujnovac (k. 655) — 47;
 Vujović Dušan — 176;
 Vujović Jagoš — 177;
 Vujović Ratko — 136, 295, 320;
 Vujović Vaso — 176;
 Vukanović Radovan — 148;
 Vukašinović Rade — 37;
 Vukčević Dura — 220;
 Vukmanović Svetozar — 341;
 Vukmirović Mirko — 177;
 Vukobrat Miloš — 81;
 Vukotić Jovan — 102, 109;
 Vukovac (s.) — 376;
 Vukovo (s. kod Bugojna) — 220;
 Vukovsko (G. i D.) — 13, 57, 102, 197, 213;

Vukša Jovo — 323;
 Vukša Milan — 321;
 Vulić Krsta — 252;

W

Wanner (ust. pukovnik) — 376, 493, 422, 447, 458;

Z

Zagrade — 362;
 Zahum (s.) — 13;
 Zajaruga (s.) — 70;
 Zaklopača — 362;
 Zanolina — 67;
 Zavalje — 288;
 Zebe (s.) — 100, 148;
 Zec Pl. — 13, 283;
 Zeljković Đuro — 321;
 Zgonjanin Žarko — 140;
 Zijamet (Zjamet) — 13, 42, 50, 162, 163, 282;
 Zjaje (kod Jajca) — 111, 112;
 Zlosela (s.) — 64, 388;
 Zmijanac Branko — 37;
 Zmijanac Stevo — 37;
 Zona prva operativna Hrvatska — 100;
 Zona treća operativna Hrvatska — 7, 294;
 Zona četvrta operativna Hrvatska — 62, 81, 102, 143, 145, 180, 228, 231, 238, 256, 257, 286;
 Zorić Mićo — 242;
 Zorić Milan — 18, 28;
 Zrinić Milan — 323;
 Zubić Spiro — 67, 69, 169;
 Zvirnjača — 102;

Z

Zegar — 288;
 Zelin — 192;
 Zole Đuro — 70;
 Zujović Sreten-Crni — 92, 98;
 Zuštra Vlado (domobran) — 358.

S A D R Ž A J

BORBE U BOSNI I HERCEGOVINI 1942

I

Dokumenta partizanskih jedinica

	Strana
Dopis Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 1 septembra 1942 god. Glavnom štabu NOPO Hrvatske o koncentraciji neprijateljskih snaga oko Psunja i Papuka — — —	7
Izvještaj štaba Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 1 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbama sa ustašama kod sela Blagaj i o stanju u brigadi	8
Izvještaj štaba Pete crnogorske NOU brigade od 3 septembra 1942 god. Operativnom štabu pri Prvoj proleterskoj brigadi o rasporedu jedinica brigade i njihovim zadacima — — —	12
Pregled brojnog stanja i naoružanja Pete crnogorske NOU brigade na dan 3 septembra 1942 godine — — — — —	14
Izvještaj štaba Petog krajiškog NOP odreda od 3 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o formiranju dva udarna bataljona i o stanju oko Bosanskog Grahova i Bihaća — — — — —	15
Izvještaj štaba Šestog krajiškog NOP odreda od 3 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o stanju na terenu odreda — — — — —	17
Izvještaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 4 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o bombardovanju štaba Prve krajiške brigade od strane neprijateljskih aviona — — — — —	19
Izvještaj štaba Treće krajiške NOU brigade od 4 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o napadu na Spahiće, Jezero, Srbljane, Brkiće, Cazin i Ostrožac i o brojnom stanju i naoružanju brigade — — — — —	20
Izvještaj zamjenika komandanta Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 5 septembra 1942 god. komandantu Operativnog štaba o uspješnim akcijama na neprijateljska uporišta u Pounju i o snazi neprijatelja u Bihaću i drugim garnizonima — — — — —	23
Saopštenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od septembra 1942 god. o čišćenju neprijateljskih uporišta između Bihaća, Krupe i Cazina — — — — —	25
Izvještaj štaba Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 5 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o napadu na neprijatelja na putu Bugojno — Kupres — — —	27

	Strana
Izveštaj štaba Druge krajiške NOU brigade Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o proteklim borbama i o političkom radu u brigadi za vrijeme od 16 avgusta do 5 septembra 1942 godine	28
Izveštaj štaba Trećeg bataljona Prvog krajiškog NOP odreda od 5 septembra 1942 god. Štabu odreda o rezultatu napada na Cazin	35
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 6 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbama kod Sitnice i o čišćenju Manjače od četnika	38
Izveštaj štaba Pete crnogorske NOU brigade od 6 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o izvedenim akcijama i stanju na terenu Bugojno — Mrkonjić Grad	40
Izveštaj referenta saniteta Prvog krajiškog NOP odreda od 6 septembra 1942 god. sanitetu Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu o izgradnji bolnica i stanju saniteta u odredu	43
Naredba Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 7 septembra 1942 god. o formiranju komande područja na teritoriji Petog krajiškog NOP odreda	46
Zapovijest Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 8 septembra 1942 god. štabovima Prve i Druge krajiške i Druge proleTERSke brigade za napad na Kadinu Vodu, Klisine i okolna uporišta	47
Izveštaj štaba Pete crnogorske NOU brigade od 8 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o izvršenim akcijama i potrebi popunjavanja jedinica brigade automatskim oružjem	49
Izveštaj Komande mjesta Glamoč od 8 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o četničkim bandama na teritoriji komande	51
Obavještenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 9 septembra 1942 god. štabu Drugog krajiškog NOP odreda o borbama na Manjači i u Cazinskoj Krajini i o formiranju Četvrtke krajiške NOU brigade	52
Izveštaj štaba Četvrtke proleTERSke (crnogorske) brigade od 9 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o akciji na komunikaciji Kupres — Bugojno i o političkoj situaciji u selima oko Kupresa	56
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 10 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o izvršenim pripremama za napad na Kadinu Vodu	58
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 10 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o rezultatu akcije na Kadinu Vodu i o pripremama za napad na Jajce	59
Izveštaj štaba Četvrtke krajiške NOU brigade od 10 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o formiranju brigade i o brojnom stanju četnika u Bosanskom Grahovu	60
Pismo štaba Četvrtog krajiškog NOP odreda od 10 septembra 1942 god. štabu Drugog krajiškog odreda o stanju na teritoriji Četvrtog odreda i o potrebi upućivanja pomoći u cilju čišćenja terena od četnika	62

	Strana
Izveštaj štaba Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 11 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o radu jedinica brigade — — — — —	64
Naredenje štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 11 septembra 1942 god. Komandi drvarskog područja za rušenje ceste i sklanjanje hrane u slučaju neprijateljske ofanzive — —	66
Izveštaj štaba Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog odreda od 11 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o ispadu neprijateljskih snaga iz Kupresa i o mogućnostima njihovog uništenja — — — — —	67
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 12 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o pripremama za napad na Jajce — — — — —	68
Izveštaj štaba Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog odreda od 13 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o neprijateljskim snagama u Kupresu poslije odlaska jedne kolone prema Duvnu — — — — —	69
Izveštaj Komande mjesta Glamoč od 14 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o namjerama četničkih bandi da napadnu partizansku bolnicu i magacine na Crnom Vrh — — — — —	70
Izveštaj Komande mjesta Glamoč od 14 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o rasporedu i zadacima partizanskih straža u Glamoču i okolini — — — —	71
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 15 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbi protiv njemačko-domobranskih snaga na putu Banja Luka — Mrkonjić Grad — — — — —	72
Izveštaj Vojnotehničke radionice Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 15 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o proizvodnji mina za bacač i ručnih bombi i o nedostatku stručnih kadrova za novu radionicu — — — — —	74
Pregled brojnog stanja i naoružanja Prve (desete) hercegovačke NOU brigade na dan 15 septembra 1942 godine — — — —	76
Izveštaj štaba Prve krajiške NOU brigade od 15 septembra 1942 god. komandantu Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu o napadu neprijatelja na položaje Velika Greda i Prepljetnjak — — — — —	78
Izveštaj štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 15 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o čišćenju sela Marinkovci, Obljaj i Luka od četnika i pripremama neprijatelja za ofanzivu na slobodnu teritoriju — — — —	80
Izveštaj štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 15 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o stanju i o rasporedu partizanskih jedinica na terenu sreza Bosansko Grahovo — — — — —	83
Dopis štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 15 septembra 1942 god. štabu Prve proleterske brigade o dolasku pojačanja neprijateljskom garnizonu u Grahovu — — — — —	84
Izveštaj štaba Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog odreda od 15 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o stanju i izvedenim akcijama oko Kupresa — — — —	85
Uputstvo Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 16 septembra 1942 god. štabu Treće krajiške NOU brigade za dostavljanje izvještaja i statističkih pregleda — — — —	88

	Strana
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 17 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o uništenju jedne domobranske bojne na putu Banja Luka — Mrkonjić Grad — — — — —	91
Pismo načelnika štaba Druge proleterske brigade od 18 septembra 1942 god. delegatu Vrhovnog štaba o zapažanjima u vezi sa borbama proleterskih i krajiških brigada na sektoru Banja Luka — Mrkonjić Grad — — — — —	92
Dopis Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo od 19 septembra 1942 god. Štabu ličkih jedinica i štabu Prve operativne zone Hrvatske o potrebi hitnog upućivanja jedinica određenih za akciju na Bosansko Grahovo — — —	100
Izveštaj štaba Pete crnogorske NOU brigade od 19 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o formiranju udarne grupe od Pete crnogorske i Prve (desete) hercegovačke NOU brigade — — — — —	101
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 20 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o napadu na neprijateljska uporišta Kadina Voda, Klisine, Lunjevac, Bojanića Vis i Krupa — — — — —	103
Obavještajni izveštaj od 20 septembra 1942 god. o rasporedu neprijateljskih uporišta oko Bihaća — — — — —	104
Dopis Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo od 20 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o potrebi upućivanja jednog brdskog topa za akciju na Bosansko Grahovo — — — — —	105
Izveštaj štaba Prve krajiške NOU brigade od 20 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o povlačenju neprijatelja i o njegovim gubicima na položaju Velika Greda — Prepljetnjak — — — — —	106
Naredba štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 21 septembra 1942 god. o pohvaljivanju proleterskih i krajiških brigada koje su učestvovala u borbama oko Banja Luke — — —	107
Izveštaj štaba Pete crnogorske NOU brigade od 21 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o oslobođenju Fojnice i o borbi kod Travnika — — — — —	108
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 22 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o situaciji oko Banja Luke poslije uspješnih borbi na tom sektoru i o pripremama za napad na Jajce — — —	109
Zapovijest Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 22 septembra 1942 god. za napad na Jajce — — — — —	110
Izveštaj Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo od 23 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o situaciji u vezi s nedolaskom ličkih brigada određenih za akciju na Bosansko Grahovo — — — — —	114
Izveštaj štaba Trećeg bataljona Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade od 23 septembra 1942 god. Štabu brigade o izviđanju neprijateljske pozadine na pravcu Bugojno — Kupres — —	115
Izveštaj štaba Treće krajiške NOU brigade od 23 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bos. Krajinu o čišćenju neprijateljskih uporišta u Pounju — — — — —	117
Pregled brojnog stanja i naoružanja Treće krajiške NOU brigade na dan 23 septembra 1942 godine — — — — —	119

	Strana
Izveštaj obavještajnog oficira Četvrte krajiške NOU brigade od 23 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o rasporedu neprijateljskih uporišta i snaga u Bosanskom Grahovu i njegovoj okolini — — —	122
Izveštaj Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo od 24 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o neprijateljskim snagama u Bosanskom Grahovu i okolini — — —	125
Izveštaj štaba Prve proleterske brigade od 24 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o potrebi popunjavanja jedinica brigade u vezi sa pretstojećim formiranjem proleterske divizije — — —	127
Izveštaj štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 24 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o moralno-političkom stanju u brigadi — — —	129
Naredenje štaba Pete crnogorske NOU i Prve (Desete) hercegovačke brigade od 25 septembra 1942 god. štabovima bataljona Hercegovačke brigade za protjerivanje neprijatelja sa položaja Pasja Stjena — vrh Ljubuše — — —	132
Izveštaj štaba Drugog krajiškog NOP odreda od 25 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o stanju na Kozari, rasporedu neprijateljskih snaga i izvedenim akcijama — — —	134
Naredenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 26 septembra 1942 god. štabu Drugog krajiškog NOP odreda za pojačanje aktivnosti u vezi s napadom na Jajce — — —	142
Dopis Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo od 26 septembra 1942 god. operativnom oficiru Četvrte operativne zone Hrvatske o popuni proleterskih jedinica ljudstvom iz Dalmacije — — —	143
Obavještenje Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo od 26 septembra 1942 god. štabu Četvrte operativne zone Hrvatske o upućivanju grupe rukovodilaca za Drugu dalmatinsku brigadu i zahtjev za upućivanje boraca za popunu Prve proleterske brigade — — —	145
Naredenje Štaba operativnih trupa na sektoru Bosansko Grahovo od 26 septembra 1942 god. štabu Četvrte krajiške NOU brigade za dostavljanje redovnih izvještaja i za održavanje stalnih veza sa susjednim jedinicama — — —	147
Dopis štaba Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 26 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o napadu na neprijateljska uporišta Vijenac, Doga- novce i Staro Selo — — —	148
Izveštaj štaba Šestog krajiškog NOP odreda od 26 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o stanju i akcijama odreda — — —	150
Izveštaj štaba Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda od 26 septembra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o stanju u bataljonu i pripremama za razoru- žanje bivše Treće čete — — —	153
Saopštenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 28 septembra 1942 god. o oslobođenju Jajca — — —	155
Izveštaj štaba Prvog krajiškog NOP odreda od 28 septembra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o napadu na neprijatelja iz zasjede u Kljevcima i Hrustovu — — —	158
33 Zbornik tom IV, knj. 7	513

	Strana
Izveštaj štaba Šestog krajiškog NOP odreda od 28. septembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o napadima neprijatelja iz Vrhpolja — — — —	159
Pismo Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 29. septembra 1942. god. Đuri Pucar i Osmanu Karabegoviću o pretstojećim akcijama i o situaciji u oslobođenom Jajcu	160
Izveštaj Operativnog štaba Pete crnogorske NOU i Prve (Desete) hercegovačke brigade od 29. septembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o izvršenim akcijama na prostoru Bugojno — Kupres i o stanju na tom terenu — —	161
Izveštaj političkog komesara Četvrtog krajiškog NOP odreda od 29. septembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o povratku u Bosnu iz Slavonije i ponovnom formiranju Četvrtog krajiškog NOP odreda — —	165
Izveštaj štaba Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog odreda od 29. septembra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o akcijama oko Kupresa i o stanju neprijateljskih snaga u Kupresu — — — — —	168
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 30. septembra 1942. god. štabu Šestog krajiškog odreda i štabu Prvog bataljona Prvog krajiškog odreda da spriječe prodor neprijatelja prema Bosanskom Petrovcu — — —	169
Izveštaj štaba Prvog krajiškog NOP odreda od 30. septembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o rezultatu napada na neprijateljska uporišta Stara Rijeka i Stari Majdan — — — — —	171
Izveštaj štaba Prvog krajiškog NOP odreda od 30. septembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o rezultatu diverzije na putu prema Ivanjskoj — —	172
Izveštaj štaba Prvog krajiškog NOP odreda od 30. septembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o diverzijama na putu od Ivanjske i Blatne — — —	173
Izveštaj štaba Šestog krajiškog NOP odreda od 30. septembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o prodoru neprijatelja u Ključ — — — — —	174
Spisak poginulih partizana Drugog bataljona Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od osnivanja brigade do 30. septembra 1942. godine — — — — —	175
Telefonski izveštaj štaba Prvog bataljona »Petar Skundrić« Prvog krajiškog odreda od septembra 1942. god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o prodoru neprijatelja u Ključ — — — — —	178
Izveštaj Operativnog štaba Pete crnogorske NOU i Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade od 1. oktobra 1942. god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o koncentraciji neprijateljskih snaga na prostoru Konjic — Mostar i o napadu na Bugojno — — — — —	179
Pregled brojnog stanja i naoružanja Četvrte krajiške NOU brigade na dan 1. oktobra 1942. godine — — — — —	181
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 2. oktobra 1942. god. štabu Treće sandžačke NOU brigade za raspored i smještaj jedinica — — — — —	183
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 2. oktobra 1942. god. Drugoj krajiškoj NOU brigadi za pokret i smještaj jedinica na prostoru Mujdžici — Čitluk — Brđani	184

	Strana
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 2 oktobra 1942 god. štabu Prve krajiške NOU brigade za pripremu napada na Ključ — — — — —	185
Izveštaj štaba Prvog bataljona Prve Krajiške NOU brigade od 2 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o borbama na Krasuljama — — — — —	186
Izveštaj štaba Druge krajiške NOU brigade od 2 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o prodoru neprijatelja u pravcu Jajca — — — — —	187
Izveštaj štaba Trećeg bataljona Druge krajiške NOU brigade od 2 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o borbi kod sela Vrljaj i Komar i zahtjev za slanje municije — — — — —	188
Izveštaj štaba Treće krajiške NOU brigade od 2 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o prodoru neprijatelja u Sanicu i borbama na putu između Grčke Gradine i Bunareva — — — — —	189
Izveštaj štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 2 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o upućivanju slušalaca na vojno-politički kurs — — — — —	190
Izveštaj političkog komesara Šestog krajiškog NOP odreda od 2 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o rasporedu jedinica na sektoru Ključ — Vrhpolje i Ključ — Sitnica — — — — —	192
Izveštaj štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 3 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o prijemu naređenja za novi raspored jedinica — — — — —	193
Izveštaj štaba Prvog krajiškog NOP odreda od 3 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o prodoru neprijatelja na sektor. Kršlje — — — — —	194
Izveštaj obavještajnog oficira Četvrtog bataljona Prvog krajiškog NOP odreda od 3 oktobra 1942 god. Štabu odreda o neprijateljskim snagama u Šurkovcu i kod Janjoša — — — — —	195
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 4 oktobra 1942 god. štabu Prvog krajiškog NOP odreda za održavanje konferencije u Trećoj četi Trećeg bataljona povodom neuspjele akcije na Stari Majdan — — — — —	196
Izveštaj Operativnog štaba Pete crnogoske NOU i Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade od 4 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbama na putu Kupres — Bugojno i rušenju drumu Ravno — Prozor i Gornji Vakuf — Prozor — — — — —	197
Izveštaj Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 4 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o prodoru neprijatelja u Šipovo — — — — —	199
Dopis komandanta Prve i Treće krajiške NOU brigade od 4 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije u vezi s naređenjem Operativnog štaba za Bosansku Krajinu o rasporedu jedinica — — — — —	201
Dopis Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 5 oktobra 1942 god. Glavnom štabu NOPO Hrvatske povodom oslobođenja srpske djece iz ustaškog logora od strane hrvatskih partizana — — — — —	202
Izveštaj štaba Šestog krajiškog NOP odreda od 5 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o borbama na sektoru Ključa — — — — —	203

	Strana
Izveštaj zamjenika komandanta Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 6 oktobra 1942 god. Operativnom štabu o napadu na Ključ i pripremama za napad na Sanski Most	205
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 7 oktobra 1942 god. načelniku Vrhovnog štaba o oslobodenju Ključa i o daljim zadacima jedinica	206
Sedmodnevni izvještaj obavještajnog oficira Treće krajiške NOU brigade Štabu brigade o situaciji na terenu i kod neprijatelja za period od 1 do 7 oktobra 1942 godine	207
Izveštaj štaba Drugog bataljona Treće krajiške NOU brigade od 7 oktobra 1942 god. Štabu brigade o akciji na neprijateljska uporišta na komunikaciji između Ramića i Peći	209
Izveštaj štaba Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda od 7 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbama na sektoru Kupres — Bugojno i o vojno-političkoj situaciji u bataljonu i na terenu	212
Uputstvo Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 8 oktobra 1942 god. štabu Pete krajiške (kozarske) NOU brigade o organizaciji vojničkog i političkog rada u jedinicama i na terenu	214
Izveštaj Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 8 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbama kod Bravnice i Vinca, o prodoru neprijatelja u Šipovo i o evakuaciji ranjenika	217
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 9 oktobra 1942 god. štabu Četvrte krajiške NOU brigade o rasporedu jedinica u vezi s pretstojećim napadom Italijana u pravcu Livanjskog Polja	222
Izveštaj štaba Treće krajiške NOU brigade od 9 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o borbama na Ključu i drugim neprijateljskim uporištima	223
Obavještenje Narodnooslobodilačkog odbora Donje Polje od 9 oktobra 1942 god. komandantu mjesta Glamoč o prodoru neprijatelja iz pravca Grahova	225
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 10 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o zauzimanju Ključa i borbama oko Sanskog Mosta, Ljubije i Starog Majdana	226
Dopis Operativnog štaba Druge proleterske, Treće sandžačke i Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 10 oktobra 1942 god. štabu Četvrte operativne zone Hrvatske o saradnji prilikom napada na Mrkonjić Grad i obavještenje o oslobodenju Ključa	228
Izveštaj štaba Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 10 oktobra 1942 god. članu Vrhovnog štaba Aleksandru Rankoviću o formiranju udarne grupe radi obezbjeđenja pravca Kupres — Glamoč i o rasporedu jedinica	230
Izveštaj štaba Drugog krajiškog NOP odreda »Mladen Stojanović« Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o borbama sa neprijateljem za vrijeme od 23 septembra do 9 oktobra 1942 godine	232
Izveštaj štaba Kupreškog bataljona Trećeg krajiškog NOP odreda od 10 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o situaciji na terenu bataljona i o pripremama za formiranje udarnog bataljona	236

	Strana
Naređenje Operativnog štaba Grupe brigada od 11 oktobra 1942 god. potčinjenim jedinicama za raspored jedinica u napadu na Mrkonjić Grad — — — — —	238
Izveštaj Komande područja Petog krajiškog NOP odreda od 12 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbama Druge dalmatinske brigade protiv četnika u Plavnom i u okolini Grahova — — — — —	240
Izveštaj Operativnog štaba Grupe brigada od 13 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o oslobodenju Mrkonjić Grada i o rasporedu brigada — — — — —	241
Izveštaj štaba Treće krajiške NOU brigade od 13 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o borbama sa neprijateljem u selu Pećima — — — — —	242
Pregled brojnog stanja i naoružanja Drugog bataljona Treće krajiške NOU brigade od 13 oktobra 1942 godine — — — — —	244
Telefonski izveštaj štaba Prvog bataljona Prvog krajiškog NOP odreda od 13 oktobra 1942 god. Štabu odreda o nadiranju neprijatelja od Vojića prema Biljanima — — — — —	246
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 14 oktobra 1942 god. štabu Prvog krajiškog NOP odreda za reorganizaciju odreda u Šestu krajišku NOU brigadu — — — — —	247
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 14 oktobra 1942 god. štabu Četvrte krajiške NOU brigade za zatvaranje pravca Bihać — Vrtoče i za vršenje akcija na manje neprijateljske posade oko Bihaća i Bosanske Krupe — — — — —	248
Izveštaj štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 14 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbama sa neprijateljem oko sela Peći, Kamičak, Sitnice i Čačavice — — — — —	251
Izveštaj načelnika Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od oktobra 1942 god. Operativnom štabu o situaciji na sektoru Ključa i zapazanja u pogledu komandovanja na banjalučkom sektoru — — — — —	254
Izveštaj Operativnog štaba Grupe brigada od 15 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o čišćenju sela oko Mrkonjić Grada i o prodoru neprijatelja prema Ključu i Sanici — — — — —	256
Pregled brojnog stanja i naoružanja Treće krajiške NOU brigade na dan 15 oktobra 1942 godine — — — — —	257
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 16 oktobra 1942 god. štabovima Prve proleterske i Treće krajiške NOU brigade, Grupi brigada Mrkonjić Grad i Krajiškoj polubrigadi za čišćenje prostorije Sitnica, Čačavica, Ponor — — — — —	263
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 16 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o situaciji na oslobođenoj teritoriji Bosanske Krajine i potrebi reorganizacije jedinica — — — — —	265
Izveštaj obavještajnog oficira Šestog krajiškog NOP odreda od 16 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o brojnom stanju neprijatelja u garnizonu Sanski Most i okolnim uporištima — — — — —	268
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 17 oktobra 1942 god. štabovima Prve proleterske i Treće krajiške NOU brigade, Operativnom štabu Grupe brigada, Krajiškoj polubrigadi i bataljonu »Soko« za odustajanje od namjeravanog napada na Sitnicu — — — — —	270

	Strana
Izveštaj štaba Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 17 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o borbama kod Jezera i o rasporedu jedinica — — — —	272
Prijedlog štaba Četvrte proleterske (crnogorske) brigade od 17 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije za popunu štaba Treće sandžačke NOU brigade — — — —	274
Izveštaj štaba Prvog krajiškog NOP odreda od 17 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o napadu na neprijateljsku komoru kod Ivanjske — —	276
Naredba Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 18 oktobra 1942 god. o formiranju Komande podgrmečkog područja i postavljenju komandnog kadra — — — —	277
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 18 oktobra 1942 god. za reorganizaciju Komande područja Drvar i preseljenje u Bosanski Petrovac — — — —	278
Izveštaj Pete crnogorske NOU i Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade od 18 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o napadu neprijatelja iz pravca Prozora — Šćita — Donjeg i Gornjeg Vakufa — — — — — — — —	279
Operativni štab NOP i DV za Bosansku Krajinu od 19 oktobra 1942 god. dostavlja Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije plan napada na Bihać — — — — — — — — — —	287
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 19 oktobra 1942 god. Vrhovnom komandantu NOP i DV Jugoslavije o zapažanjima u pogledu poslovanja vojno-tehničke radionice — — — — — — — — — —	289
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 19 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o potrebi dodjeljivanja stručnih majstora za tehničku i ortopedsku radionicu — — — — — — — — — —	290
Izveštaj štaba Četvrte krajiške NOU brigade od 19 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o napadu na neprijateljsko uporište Golubić i Dobrenicu u blizini Bihaća — — — — — — — — — —	291
Pismo štaba Pete krajiške (kozarske) NOU brigade od 19 oktobra 1942 god. štabu Treće operativne zone Hrvatske o stanju na terenu Kozare i o potrebi uspostavljanja redovne kurirske veze i saradnje u akcijama — — — — — — — — — —	294
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 20 oktobra 1942 god. štabovima Druge i Šeste krajiške NOU brigade za napad na neprijateljska uporišta na sektoru Stari Majdan — Stara Rijeka — — — — — — — — — —	298
Izveštaj štaba Pete krajiške (kozarske) NOU brigade od 20 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o početku neprijateljske ofanzive na Kozaru — — — — — — — — — —	301
Izveštaj Operativnog štaba Pete crnogorske NOU i Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade od 21 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o rasporedu jedinica za vrijeme neprijateljskog napada na Prozor, Šćit, Donji i Gornji Vakuf — — — — — — — — — — — — — —	302
Obavještenje Pete krajiške (kozarske) NOU brigade od 21 oktobra 1942 god. Prvom krajiškom NOP odreda o pretstojećem probu jedinica brigade na teritoriju odreda — — — — — — — — — —	304
Izveštaj Komande područja Prvog krajiškog NOP odreda od 21 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o prodoru Italijana i četnika u selo Peći — — — — — — — — — —	305

	Strana
Izveštaj štaba Pete krajiške (kozarske) NOU brigade od 22 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o dolasku brigade i izbjeglica sa Kozare na teritoriju Prvog krajiškog NOP odreda — — — — —	306
Izveštaj štaba Šeste krajiške NOU brigade od 22 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o probijanju iz Kozare Pete krajiške (kozarske) NOU brigade	307
Kritički osvrt Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu na rad i organizaciju veze u štabovima i jedinicama upućen 23 oktobra 1942 god. štabu Treće krajiške NOU brigade —	308
Izveštaj političkog komesara Četvrtog krajiškog NOP odreda »Novak Pivašević« od 24 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o vojno-političkoj situaciji na terenu i o nastojanju neprijatelja da uništi obnovljeni Četvrti krajiški NOP odred — — — — —	310
Izveštaj štaba Šeste krajiške NOU brigade od 25 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o napadu na Staru Rijeku i Stari Majdan — — — — —	314
Prijedlog Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 26 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o rasporedu jedinica za napad na Bihać — — — — —	316
Depeša Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 27 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o situaciji u bihaćkom garnizonu — — — — —	318
Izveštaj štaba Pete krajiške (kozarske) NOU brigade od 27 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o rasporedu jedinica brigade — — — — —	319
Naredba štaba Treće krajiške NOU brigade od 28 oktobra 1942 god. štabovima bataljona i Četi pratećih oruđa o reorganizaciji brigade i novom rasporedu komandnog kadra — — — — —	321
Izveštaj obavještajnog oficira Drugog bataljona Krajiške polubrigade od 28 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o stanju u Sanskom Mostu i okolnim neprijateljskim uporištima — — — — —	325
Dopis Komande mjesta Sajkovići od 28 oktobra 1942 god. jedinicama u napadu na Grahovo o pokušaju neprijatelja da deblokira svoj garnizon u Grahovu — — — — —	328
Dopis Komande mjesta Sajkovići od 28 oktobra 1942 god. komandantu Drugog bataljona Četvrte krajiške NOU brigade o rasporedu obezbjeđenja prema Livnu, Vagnju i Grahovu —	329
Izveštaj Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 29 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o neprijateljskim snagama u Sitnici i Čađavici i o borbama sa domobranima kod Vrhpolja — — — — —	330
Naređenje Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 29 oktobra 1942 god. zamjeniku komandanta Operativnog štaba za pomieranje Treće krajiške NOU brigade u blizinu Bihaća — — — — —	332
Pregled brojnog stanja i naoružanja Čete pratećih oruđa Treće krajiške NOU brigade na dan 29 oktobra 1942 godine — —	334
Prijedlog Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od oktobra 1942 god. zamjeniku komandanta Operativnog štaba o rasporedu jedinica za napad na Bihać — — — — —	336

	Strana
Izvještaj Operativnog štaba Pete crnogorske NOU i Prve (Desete) hercegovačke NOU brigade od 30 oktobra 1942 god. Vrhovnom štabu NOP i DV Jugoslavije o situaciji na terenu za vrijeme neprijateljskog napada iz pravca Prozora, Šćita, Donjeg i Gornjeg Vakufa — — — — —	338
Zapovijest Operativnog štaba NOP i DV za Bosansku Krajinu od 31 oktobra 1942 god. za napad na Bihać — — — — —	342
Izvještaj štaba Krajiške NOU polubrigade od 31 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o brojnom stanju i naoružanju polubrigade — — — — —	347
Izvještaj obavještajnih saradnika iz Bihaća od 31 oktobra 1942 god. Operativnom štabu NOP i DV za Bosansku Krajinu o stanju u Bihaću i okolnim neprijateljskim uporištima —	348

II

Ustaško-domobranska dokumenta

Izvještaj Oružničkog krilnog zapovjedništva Jajce od 1 septembra 1942 god. povodom zauzeća Mrkonjić Grada od strane partizana — — — — —	353
Izvještaj Zapovjedništva oružničkog voda Zenica od 1 septembra 1942 god. o sastanku predstavnika Zeničkog četničkog odreda i ustaških vlasti — — — — —	355
Izvještaj zapovjedništva Pete oružničke pukovnije od 6 septembra 1942 god. o zauzeću Livna od strane partizana — — — — —	356
Izvještaj Krilnog zapovjedništva Vlasenica od 8 septembra 1942 god. o borbama protiv partizana oko Vlasenice — — — — —	361
Izvještaj Zapovjedništva oružničkog krila Sarajevo od 9 septembra 1942 god. o sastanku i pregovorima predstavnika četnika sa Romanije i Nijemaca — — — — —	363
Dvomjesečni izvještaj Velike župe Pliva i Rama u Jajcu o borbama oko Prozora, Gornjeg Vakufa, Bugojna i Livna do septembra 1942 godine — — — — —	366
Izvještaj hrvatskog generala kod 718 njemačke divizije u Sarajevu od 12 septembra 1942 god. o borbama u oblasti Bijeljina — — — — —	375
Izvještaj zapovjedništva Devete pješačke pukovnije o borbama oko Kupresa, Duvna, Bugojna, Mrkonjić Grada, Janja i Jajca za vrijeme od 1 do 31 jula 1942 godine — — — — —	377
Izvještaj hrvatskog generala kod 718 njemačke divizije u Sarajevu od 17 septembra 1942 god. o situaciji na sektoru Tuzla — Caparde — — — — —	393
Izvještaj zapovjedništva Drugog domobranskog zbora o borbama protiv partizana za vrijeme od 1 do 15 septembra 1942 god. — — — — —	395
Izvještaj hrvatskog generala kod 718 njemačke divizije u Sarajevu od 20 septembra 1942 god. o situaciji u okolini Bijeljine — — — — —	402
Izvještaj zapovjedništva Trećeg domobranskog zbora u Sarajevu od 20 septembra 1942 god. o napadu partizana na Fojnicu — — — — —	404
Izvještaj Zapovjedništva oružničkog krila Fojnica od 21 septembra 1942 god. o napadu partizana na Fojnicu — — — — —	409
Izvještaj zapovjedništva Trećeg domobranskog zbora od 25 septembra 1942 god. o napadu partizana na Jajce — — — — —	412
Izvještaj Oružničkog krilnog zapovjedništva Jajce od 29 septembra 1942 god. o napadu partizana na Oružničku postaju Ponir — — — — —	414

	Strana
Izvještaj Oružničke postaje Turbe od 30 septembra 1942 god. o napadu partizana na domobransku posadu u Golešu, Gostilju i Koričanima — — — — —	416
Izvještaj hrvatskog generala kod 718 njemačke divizije u Sarajevu od 30 septembra 1942 god. o borbama u okolini Tuzle, Jajca i Travnika — — — — —	417
Izvještaj zapovjedništva Devete pješačke pukovnije od 30 septembra 1942 god. o borbama oko Varcar Vakufa — — —	422
Izvještaj Oružničke postaje Bugojno od 3 oktobra 1942 god. o napadu partizana na ustašku kolonu na putu Bugojno—Kupres	439
Izvještaj Oružničke postaje Turbe od 5 oktobra 1942 god. zapovjedniku Pete oružničke pukovnije o borbama sa partizanima na sektoru Jajce — Travnik — — — — —	440
Odgovor zapovjedništva Trećeg vojnog zbora od 6 oktobra 1942 god. Glavnom stožeru hrvatskog domobranstva o držanju muslimana prilikom napada partizana na Konjic — — —	441
Izvještaj hrvatskog generala kod 718 njemačke divizije u Sarajevu od 6 oktobra 1942 god. o borbama u oblasti Brčko i Jajce — — — — —	445
Izvještaj Zapovjedništva oružničkog krila u Sarajevu od 9 oktobra 1942 god. o pregovorima između romaniskih četnika i Nijemaca u Sarajevu — — — — —	448
Zapisnik o produženju saradnje između ustaških vlasti i predstavnika bijeljinskih četnika od 12 oktobra 1942 godine — —	449
Izvještaj Oružničkog krilnog zapovjedništva Jajce od 14 oktobra 1942 god. o zauzimanju Varcar Vakufa od strane partizana	452
Izvještaj Oružničke postaje Zavidovići od 15 oktobra 1942 god. o pregovorima između zeničkih četnika i predstavnika firme »Našička« o izvozu drveta sa njihovog terena — — — —	453
Izvještaj zapovjedništva Pete oružničke pukovnije u Sarajevu od 18 oktobra 1942 god. o akcijama i borbama protiv partizana oko Fojnice, Busovače i Varcar Vakufa — — — — —	455
Izvještaj hrvatskog generala kod 718 njemačke divizije u Sarajevu od 27 oktobra 1942 god. o situaciji u oblasti Travnik i Jajce — — — — —	457
Bojna relacija Drugog domobranskog zbora za mjesec septembar 1942 godine — — — — —	459
Bojna relacija Devete pješačke pukovnije za mjesec septembar 1942 godine — — — — —	468
Bojna relacija Prve bojne Osme pješačke pukovnije o operaciji »Jajce I« koja je izvršena oktobra 1942 god. od strane njemačkih i ustaško-domobranskih jedinica — — — — —	484
Izvještaj zapovjedništva Šeste pješačke divizije u Mostaru o rasporedu jedinica i borbama sa partizanima u Hercegovini u toku oktobra 1942 godine — — — — —	487
Registar — — — — —	493

Tehnički urednik
Milenko Tomić

Odgovorni korektor
Uroš Sokolović

Rukopis predat u štampu juna 1953 god.
Štampanje završeno januara 1954 god.
Tiraž 5000 primjeraka